

950140

~~642~~
BT.

HET ONDERWIJS IN NEDERLAND

VERSLAG OVER DE JAREN

1944, 1945 en 1946

I

ALGEMEEN GEDEELTE

UITGAVE VAN HET
MINISTERIE VAN ONDERWIJS, KUNSTEN EN WETENSCHAPPEN
• 'S-GRAVENHAGE 1949



VOORBERICHT

In het voorwoord van het Onderwijsverslag over het jaar 1943, dat in December 1946 verscheen, werd door mijn ambtsvoorganger aangekondigd, dat het in het voor-nemen lag over de periode 1944—1946 zo spoedig mogelijk één Onderwijsverslag te doen verschijnen, waarmede dan de ontstane achterstand zou zijn ingebaald.

„Zo spoedig mogelijk” is een rekbaar begrip. Wij schrijven thans December 1949, dus drie jaar na de aankondiging van het thans verschijnende Onderwijsverslag. Toch was een verschijning op kortere termijn niet mogelijk. Het Onderwijs-verslag kan niet volstaan met een dorre opsomming van feiten en maatregelen maar bedoelt een zo levendig mogelijk beeld te geven van de stand van het onderwijs en zijn wederwaardigheden in de betreffende periode. In aanmerking nemende dat die periode zich ditmaal uitstrekt over drie jaren — en welke jaren! —, ligt het voor de hand dat de samenstelling veel tijd en moeite gekost heeft, vooral doordat de feiten en gegevens vaak niterst moeilijk te reconstrueren waren. Men behoeft zich daartoe slechts te herinneren dat in het jaar 1944 en gedeeltelijk ook in 1945 niet alles wat volgens Nederlandse begrippen van waarde was, geboekstaafd kon worden. Hoewel ernaar gestreefd is een zo volledig mogelijk overzicht te geven van de lotgevallen van het onderwijs in de jaren 1944—1946, was enige beperking toch wel noodzakelijk. Immers, die lotgevallen waren zo veelvuldig en van zo grote verscheidenheid, dat het doel voorbij gestreefd zou worden wanneer het verslag zich niet tot de belangrijkste feiten beperkte, hier en daar verlevendigd door een beeld van de talrijke moeilijkheden welke het onderwijs in de weg zijn gelegd, van de resultaten ervan en het verzet ertegen. Daarvan geeft het thans verschijnende Onderwijsverslag, de hiervoor bedoelde beperking in aanmerking genomen, een zo getrouw mogelijk beeld. Het draagt, voorzover het althans het jaar 1944 en de eerste maanden van 1945 betreft, nog duidelijk het stempel van een oorlogsverslag in de ware zin des woords. In de geschiedenis van het onderwijs in Nederland zal het dan ook een uitzonderlijke plaats innemen. Meer nog dan zijn voorganger is het een „historisch document” omdat thans, in tegenstelling met vorige jaren, toen „onder het oog van de bezetter” moest worden gewerkt, de waarheid openlijk te boek gesteld kan worden.

Wanneer ten slotte op zo kort mogelijke termijn de Onderwijsverslagen over de jaren 1947 en 1948, afzonderlijk dan wel gecombineerd, zullen verschijnen, zal daarmede de nog steeds bestaande achterstand daadwerkelijk zijn ingebaald.

's-Gravenhage, December 1949.

De Minister van Onderwijs,
Kunsten en Wetenschappen,
Tb. Rutten

Met uitzondering van officiële stukken alsmede van aanhalingen en benamingen uit originele documenten, die uit historische overwegingen zijn gezet in de spelling welke daarvoor werd gebezigd, is voor dit verslag de spelling gebruikt zoals deze is vastgesteld bij Koninklijk besluit van 14 Februari 1947 (Staatsblad no. H 52).

INHOUDSOPGAVE

DEEL I — ALGEMEEN GEDEELTE

VERSLAG VAN DE STAAT VAN HET ONDERWIJS IN NEDERLAND IN DE JAREN 1944, 1945 en 1946

	Bladz.
A. Algemeen	10
B. Hoger onderwijs	78
Universiteiten en hogescholen	78
C. Voorbereidend hoger en middelbaar onderwijs	122
D. Land- en tuinbouwonderwijs	157
E. Nijverheidsonderwijs.	159
F. Lager onderwijs.	206
I. De uitvoering der Lager-onderwijswet 1920, enz.	206
II. De uitvoering der Leerplichtwet	220
III. Leerplicht	222
IV. Gewoon, voortgezet gewoon en uitgebreid lager onderwijs	223
V. Vervolgonderwijs	271
VI. Buitengewoon lager onderwijs	272
VII. Onderwijzersopleiding	274
G. Voorbereidend onderwijs	286
Register	I

THEORY OF THE EARTH

BY J. H. VAN DIJK

Translated from the Dutch by J. H. VAN DIJK

Second Edition

Amsterdam, 1964

North-Holland Publishing Co.

Amsterdam, London, New York

1964

1964

1964

1964

1964

1964

1964

1964

1964

1964

1964

1964

1964

1964

1964

1964

1964

1964

1964

1964

1964

1964

1964

DEEL I — ALGEMEEN GEDEELTE



VERSLAG VAN DE STAAT VAN HET ONDERWIJS
IN NEDERLAND IN DE JAREN 1944, 1945 en 1946



THE HISTORY OF THE

1800

THE HISTORY OF THE

1800

VERSLAG VAN DE STAAT VAN HET ONDERWIJS IN NEDERLAND IN DE JAREN 1944, 1945 en 1946

TER INLEIDING

In het „Voorbericht” van het in 1946 verschenen Onderwijsverslag over het jaar 1943 heeft de Minister er de nadruk op gelegd, dat dit verslag onmiskenbaar het stempel van de oorlogstoestand moest dragen. Historisch gezien is dat evenzeer het geval met het thans verschijnende Onderwijsverslag, dat zich uitstrekt over een periode van drie jaren — hetgeen reeds op zichzelf merkwaardig is in de geschiedenis van dit grondwettelijk verslag — en dat derhalve ten dele nog sterk in het teken van de bezetting moet staan maar tevens in dat van opgang en vernieuwing. Het geeft enerzijds nog een beeld van de ontwrichting en verwording van het onderwijs in de bezettingsjaren, maar weerspiegelt anderzijds de wil en de volharding van ons volk, het taai verzet tegen een overmachtige en niets ontziende vijand en de drang naar recht en zelfbestuur. Onder de druk van de bezetter werden tal van maatregelen genomen welke erop gericht waren het onderwijs en daarmee de schooljeugd, alsook de buitenschoolse jeugd, in ongewenste banen te stuwen. Daarnaast deden de in felheid steeds toenemende oorlogshandelingen welke de totale oorlog kenmerken, de moeilijkheden ook in materieel opzicht toenemen. Deze werden nog vermeerderd toen Nederland frontgebied werd, hetgeen echter gepaard ging met de gedeeltelijke bevrijding van het land in September 1944, zodat daar het heft weer in eigen hand kon worden genomen. Op 5 Mei 1945 kon eindelijk een begin gemaakt worden met het zo lang ontbeerde zelfbestuur van het gehele vaderland, dat in bijzondere staat van beleg werd verklaard. Tot 4 Maart 1946 kreeg het Militair Gezag verordenende bevoegdheid, zodat eerst van dit tijdstip af het bestuur van Nederland de facto weer geheel in handen van de normale bestuursorganen kwam. In deze „overgangstijd” werden zowel verordeningen uitgevaardigd door het Militair Gezag als besluiten genomen door de Kroon.

De naar Engeland uitgeweken Regering bereidde de maatregelen voor welke terstond na de bevrijding het onderwijs in het vaderland in de gewenste banen zou moeten leiden. Aangepast aan de plaatselijke omstandigheden en mogelijkheden, kon daarmee terstond een begin gemaakt worden in het zuiden van het land toen dat bevrijd was. Hoe groot daar echter de moeilijkheden van morele en materiële aard waren, daarvan getuigt dit Onderwijsverslag. Oorlogshandelingen en vorderingen door de geallieerde strijdkrachten van gebouwen en materiaal waren aanvankelijk haast een nog groter beletsel voor de hervatting van het onderwijs dan tijdens de Duitse bezetting. Niettemin waren de in het zuiden opgedane ervaringen voor de wederopbouw van het onderwijs van niet te onderschatten waarde. Dit Onderwijsverslag draagt van dit alles het stempel en is daarom, vooral in historisch opzicht, belangrijk en leerzaam. Zo vindt de lezer op blz. 10/13 een verslag van het Londense beleid op onderwijsgebied van de hand van oud-Minister Dr. G. Bolkestein, terwijl elders een aantal facetten van het bestuur der bezettende macht en de daarop van de zijde der Nederlandse bevolking gevolgde reacties nader worden belicht.

Overigens is dit verslag op de gebruikelijke wijze ingericht, met dien verstande dat het met het oog op zijn omvang in twee afzonderlijke delen verschijnt. Voorzover daartoe aanleiding bestond zijn eerst de maatregelen vermeld welke genomen werden door de bezettende macht gedurende de tijd dat Nederland geheel bezet was, daarna de maatregelen van de Nederlandse Regering en de bezettende macht gedurende het tijdvak der gedeeltelijke bevrijding en ten slotte de maatregelen van de Nederlandse Regering na de volledige bevrijding.

Ter oriëntering van de lezer moge aan de beschrijving van de staat van het onderwijs alsnog een korte aanduiding van de daarbij gevolgde *indeling* voorafgaan.

Deel I, „Algemeen Gedeelte”, geeft een overzicht van de overheidsmaatregelen en de gebeurtenissen in de periode 1944—1946 voorzover deze voor bespreking in aanmerking komen. De onderwerpen zijn daarbij onderscheiden naar de takken van onderwijs waarop zij betrekking hebben. Onder „A. Algemeen” zijn daarnaast behandeld de onderwerpen welke betrekking hebben op meer dan één tak van onderwijs. Voorts zijn daarin opgenomen onderwerpen van algemeen-onderwijskundige aard, alsmede enige onderwerpen welke naar hun aard niet in de hoofdstukken over de afzonderlijke takken van onderwijs konden worden

ondergebracht. Ook de overzichten betreffende de uitvoering van de Lager-onderwijswet 1920 c.a. en van de Leerplichtwet hebben in Deel I een plaats gevonden.

In de bijlagen, welke in Deel II, „Bijzonder Gedeelte”, zijn opgenomen, zijn de verslagen vervat welke door de inspecties der onderscheidene takken van onderwijs, alsmede door het Rijksbureau voor de lichamelijke opvoeding en de sport zijn uitgebracht. De lezer treft daarin verder aan de verslagen van de instellingen voor hoger onderwijs en van de Onderwijstraad.

Ten slotte zij opgemerkt, dat in dit verslag volledigheidshalve tevens *aanvullingen* zijn opgenomen op verslagen over voorafgaande oorlogsjaren, welke „onder het oog van de bezetter” moesten worden geschreven.

Betreffende de *spelling* welke voor dit verslag is gebruikt, moge worden verwezen naar de opmerking op blz. 4.

A. ALGEMEEN

WERKZAAMHEDEN VAN HET MINISTERIE VAN ONDERWIJS, KUNSTEN EN WETENSCHAPPEN TE LONDEN

Hieronder volgt vooreerst een beknopt overzicht van de voornaamste onderwerpen waartoe het Departement van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen zijn bemoeiingen te *Londen* tijdens de bezetting van Nederland heeft uitgestrekt.

1. *Onderwijs in de Nederlandse taal*

Opggericht werd in Londen een Nederlandse school, het „*Nederlands instituut voor onderwijs*”, waar door mondelinge en schriftelijke lessen gelegenheid werd geboden de Nederlandse taal te leren of de kennis ervan te onderhouden; tevens werden onderwezen geschiedenis en aardrijkskunde van Nederland en de overzeese gebiedsdelen. Aan deze school was een uitleenbibliotheek van Nederlandse kinderboeken verbonden.

Het aantal cursisten was zeer groot; er behoorden zowel volwassenen als jonge kinderen toe; onder de eerste waren vele Engelse vrouwen, in de oorlogsjaren met Nederlanders gehuwd. Voorts werden bijzondere samenkomsten gehouden van volwassenen en kinderen om ze vertrouwd te maken met Nederlandse gewoonten en gebruiken of deze te onderhouden. Contact werd onderhouden met Engelse instituten die Nederlands doceren, o.a. in Londen, Liverpool en Wolverhampton.

2. *Onderwijs in vreemde talen en stenografie*

Bovengenoemd instituut gaf voorts mondelinge en schriftelijke lessen in Engels, Italiaans, Spaans, Maleis, Latijn en in stenografie. Nederlandse studieboeken werden verstrekt evenals inlichtingen over Engels onderwijs.

3. *Opleiding voor examens*

Een cursus werd geopend ter opleiding voor de akte Engels m.o. A en de akte l.o. Deze cursus werd in de zomer van 1944 gesloten, nadat de examens voor beide akten hadden plaats gevonden.

4. *Onderwijs in boekhouden en handelsrekenen*

Een schriftelijke cursus werd geopend ter verkrijging van kennis van boekhouden en handelsrekenen. Het aantal deelnemers was zeer groot.

5. *Bijzonder staatsexamen*

Bij Koninklijk besluit van 3 December 1942 (*Staatsblad* n°. C 67) werd de mogelijkheid geopend om door een uitsluitend schriftelijk examen, af te nemen onder verantwoordelijkheid van de Gouverneurs van Suriname en van Curaçao of de verschillende consulaire ambtenaren over de gehele wereld, een getuigenschrift te verkrijgen dat dezelfde rechten verleent als het eindexamen gymnasium A of B, of h.b.s. A of B. De examencommissie voor de beoordeling van het werk der kandidaten zetelde te Londen. Het doel van dit bijzonder examen was Nederlandse jongelieden, over de wereld verspreid, voor het Nederlandse hoger onderwijs te behouden.

6. Een Koninklijk besluit kwam tot stand, d.d. 2 September 1943 (*Staatsblad* n°. D 30), dat aan de Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen de bevoegdheid gaf een getuigschrift te verlenen, als onder 5 vermeld, ook *zonder* examen, mits te zijnen genoegen werd aannemelijk gemaakt, dat de betrokkene op grond van genoten schoolonderwijs redelijkerwijze geacht kon worden in staat te zijn geweest een zodanig getuigschrift te verkrijgen, maar door de oorlogsomstandigheden daarin verhinderd werd.

7. Financiële hulp bij studie

Aan een aantal Nederlandse leerlingen van lagere en middelbare scholen en studenten werden subsidies verstrekt om hen in staat te stellen hun studie voort te zetten. Belangrijke financiële steun verleende hierbij ook „The British Council”, aan welke op deze plaats gaarne hulde wordt gebracht voor al wat hij ten bate van het onderwijs aan Nederlanders heeft verricht.

8. Conference of Allied Ministers of Education

Op uitnodiging van de Britse Minister of Education, R.A. Butler M.P., kwam een *Conference of Allied Ministers of Education* tot stand, waarin alle geallieerde landen vertegenwoordigd waren. De verwachting mag uitgesproken worden, dat een „United Nations Organisation of Education” het blijvend resultaat hiervan zal zijn. Op deze conferentie werden een aantal commissies gevormd, welke als wetenschappelijke taak hadden, mede te werken aan de heropbouw van het door de Duitsers ontwrichte onderwijs in de verschillende door hen tijdelijk veroverde landen. Ook deze conferentie genoot de steun van „The British Council”.

9. Onderwijs in het Engels als wereldtaal

Op initiatief van Nederland werden de Regeringen van de geallieerde landen in Europa (behalve uiteraard het Verenigd Koninkrijk) uitgenodigd een vertegenwoordiger aan te wijzen die de mogelijkheid en wenselijkheid zou onderzoeken van het onderwijs in de Engelse taal als algemene wereldtaal, naast het onderwijs in de landstaal. Het rapport dezer commissie, waarvan een Nederlander voorzitter was, is reeds verschenen. Voor Nederland acht de tegenwoordige Minister van Onderwijs het gewenst dat de Engelse taal in de toekomst zal onderwezen worden in de hoogste twee klassen der lagere school en dat daaraan meer tijd zal worden besteed bij het middelbaar onderwijs.

10. Regeringscommissie voor wetenschappelijke documentatie

Gevormd werd een *Regeringscommissie voor wetenschappelijke documentatie*, die zich belastte met het verzamelen (in enkele exemplaren) van verschillende wetenschappelijke tijdschriften waarop de bibliotheken van Nederlandse universiteiten en andere wetenschappelijke instellingen geabonneerd zijn, en welke zij uiteraard na Mei 1940 niet meer ontvingen. Deze werden bewaard te Londen, New York, Pretoria, Bombay en Melbourne voor verzending naar Nederland na de bevrijding. Een aanzienlijk bedrag werd hieraan ten koste gelegd.

11. Culturele Conventie

Onderhandelingen tussen Nederlandse en Britse Regeringen leidden tot het opstellen van een „*Culturele Conventie*”, waarin de toekomstige culturele betrekkingen tussen beide landen werden geregeld en nauwere verbanden op dit gebied tussen beide landen werden gesloten. Grondslag dezer conventie was de overtuiging dat Nederland en het Verenigd Koninkrijk in vroegere tijden elkaar te weinig kenden, ook op cultureel gebied, en dat het nodig is om deze beide landen nauwer tot elkaar te brengen. De bepalingen der conventie bewegen zich op het gebied van het culturele leven. Daar over ondergeschikte punten nog besprekingen gevoerd worden tussen de beide Regeringen, kunnen mededelingen van detailpunten nog niet worden gegeven.

Bij de uitvoering der conventie zullen „The British Council” en het Nederlandse Departement van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen nauw verbonden zijn.

12. Nederlandse tentoonstellingen, concerten en lezingen

De Nederlandse Regering heeft haar gedwongen verblijf in het Verenigd Koninkrijk ook benut om door het houden van *tentoonstellingen* en daaromheen gegroepeerde *lezingen* aan het Nederland van vroeger thans meer bekendheid te geven bij het Britse publiek. Nederlandse

tentoonstellingen werden gehouden in verschillende steden, o.a. Edinburg, Glasgow, Liverpool, Manchester, Leicester enz. Er bleek daarvoor steeds grote belangstelling te bestaan, ook bij de Engelse schoolgaande jeugd. Door concerten werd bekendheid gegeven aan Nederlandse, vooral moderne muziek. Ook werden serie's foto's van Nederland en de overzeese gebiedsdelen op scholen tentoongesteld. De lezingen vonden steeds een groot en belangstellend gehoor.

13. *Netherlands House*

Te Londen werd een Nederlands centrum — dat tevens diende om een plaats te verschaffen voor Nederlanders en Engelsen om elkaar te ontmoeten — gevonden in het „*Netherlands House*”. Dit grote achttiende-eeuwse huis in Mayfair werd gehuurd, ieder voor de helft van de huurprijs, door de Nederlandse Regering en „*The British Council*”. Het bood ruimte voor samenkomsten op allerlei gebied, meest van culturele aard; een aantal kamers werd onderverhuurd aan Nederlandse verenigingen; het Nederlandse instituut voor onderwijs was op de bovenverdiepingen gehuisvest. De gelegenheid om er lunch en avondeten te gebruiken maakte het „*Netherlands House*” tevens tot gezelligheidscentrum. Plannen bestonden om deze instelling ook na de oorlog te behouden.

14. *De „Nederlandse Kring”*

Onder leiding van de Minister van Onderwijs werden maandelijks, sedert de zomer van 1941 tot de herfst van 1944, voor een door de beschikbare ruimte beperkte kring, bijeenkomsten georganiseerd waarin door de leden voordrachten werden gehouden over grote actuele vraagstukken van deze tijd op allerlei gebied. Deze „*Nederlandse Kring*” werd steeds druk bezocht. De besprekingen waren niet openbaar. Hierdoor werd gelegenheid gegeven tot vrije meningsuiting. Een aantal van de op schrift gestelde gehouden lezingen werd aan belangstellende leden rondgezonden.

15. *Onderwijs in de Angelsaksische landen*

De overtuiging dat het Nederlandse onderwijs tot zijn schade steeds te geringe aanraking heeft gehad en gezocht met dat in de Angelsaksische landen, was voor de Minister van Onderwijs aanleiding zich op de hoogte te stellen van het Engelse onderwijs in zijn verschillende geleidingen. Het gaf hem de overtuiging dat het Nederlandse onderwijs — ook al staat dit op hoog intellectueel peil — baat zal vinden bij een ernstige studie van de beginselen en de praktijk van het onderwijs in het Verenigd Koninkrijk. Een reis van drie maanden door de Verenigde Staten leerde hem hetzelfde omtrent dit grote land. De tegenwoordige Minister van Onderwijs acht het gebiedend nodig, dat Nederlandse onderwijskundigen van verschillende aard naar de Verenigde Staten worden gezonden om het vele te bestuderen dat dit land der grote mogelijkheden ook op onderwijsgebied nastreeft en tot stand heeft gebracht. Dit ter voorlichting van het Nederlandse onderwijs bij zijn zo nodige hervorming.

16. *Amerikaanse hulp voor onderwijs en wetenschap in Nederland*

In de Verenigde Staten bestond in ruime kring bereidwilligheid het Nederlandse universitaire onderwijs en zijn wetenschappelijke instellingen na de bevrijding materieel te steunen. De Minister van Onderwijs heeft bij zijn bezoek aan de Verenigde Staten dienaangaande met de besturen van de hierbij betrokken „*foundations*” besprekingen gevoerd. Tot hulp waren bereid o.a.:

- a. „*Netherlands-America Foundation*”, die gelden bijeenbracht om studiebeurzen voor Nederlandse studenten beschikbaar te stellen;
- b. „*International University Foundation*”, welke gelden wilde verzamelen voor herstel van de Nederlandse universitaire laboratoria en bibliotheken;
- c. „*Netherlands University League*”, een vereniging van Nederlanders, hoogleraren aan Amerikaanse universiteiten, waarvan verschillende leden zich bereid verklaarden gedurende enige tijd het Nederlandse universitaire onderwijs te helpen herbouwen, indien dit nodig mocht blijken.

Een aanbod, als onder c bedoeld, kwam ook van Amerikaanse hoogleraren en geleerden.

Ten slotte moet vermeld worden, dat de „Rockefeller Foundation” zich tot in beginsel steun opnieuw bereid verklaarde, wanneer eenmaal een totaal-overzicht verkregen was van wat voor het gehele land gewenst werd.

17. *Schoolfilms*

Op het Departement van Onderwijs werd een collectie schoolfilms bijeengebracht, dienstig en geschikt om de Nederlandse jeugd door middel daarvan onderricht te geven zolang het gewone onderwijs nog moeilijk voortgang had. De leidster van deze sectie heeft een belangrijke collectie bijeengebracht. Gehoopt mag worden, dat hierdoor tevens het Nederlandse onderwijs vertrouwd mag raken met dit in Nederland nog te weinig gebruikte hulpmiddel bij het onderwijs.

18. *Spellingkwestie*

De Nederlandse en Belgische Regeringen hebben te Londen besprekingen gevoerd om te komen tot een gemeenschappelijke schrijfwijze van de Nederlandse taal voor Nederland en België. Besloten werd onmiddellijk na de algehele bevrijding van beide landen een commissie in te stellen welke de mogelijkheid daarvan zou onderzoeken. Zulk een schrijfwijze zou dan bij de wet geregeld moeten worden¹⁾.

19. *Artsdiploma's in Nederland en Zuid-Afrika*

Met de Zuid-Afrikaanse Regering werden besprekingen gevoerd over de wederzijdse erkenning van de artsdiploma's in beide landen, zonder verdere examens. De Nederlandse Regering meende hiertoe niet te mogen overgaan zonder voorafgaand overleg met de geneeskundige autoriteiten in een eenmaal bevrijd Nederland.

20. De Regering heeft het nodig geacht het Prinses Beatrix Lyceum te Glion (bij Montreux) door financiële hulp in staat te stellen zijn nuttig werk ten bate van Nederlandse kinderen in Zwitserland voort te zetten. Met medewerking van de Minister van Onderwijs zijn in de jaren van de bezetting van Nederland de eindexamens aan dit lyceum afgenomen.

De werkzaamheden van het Departement van Onderwijs ten aanzien van het na September 1944 bevrijd deel van Nederland zijn in dit overzicht niet vermeld.

HERNIEUWDE TAAKOMSCHRIJVING MINISTERIE VAN ONDERWIJS, KUNSTEN EN WETENSCHAPPEN
Het behoeft geen betoog dat de tijdens de bezetting veranderde naam van het Ministerie van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen in die van „Departement van Opvoeding, Wetenschap en C(K)ultuurbescherming” na de bevrijding niet kon worden gehandhaafd. Met ingang van 1 September 1945 werd de vroegere naam dan ook weer ingevoerd. De *taakomschrijving* van het Ministerie van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen was reeds een jaar tevoren door de in Engeland verblijf houdende Nederlandse Regering voor het tijdperk na de bevrijding opnieuw vastgesteld en wel bij Koninklijk besluit van 17 September 1944 (*Staatsblad* n°. E 121)²⁾. Dit besluit bevatte de volgende artikelen:

Art. 1. Met ingang van den dag, waarop Onze Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen de leiding over zijn Departement binnen Nederland herneeft, behooren tot de taak van zijn Departement die onderwerpen van overheidszorg welke op 10 Mei 1940 daarvan deel uitmaakten.

Art. 2. Waar in de door of vanwege Ons gehandhaafde maatregelen, door of vanwege den bezetter gedurende den duur der bezetting in Nederland ingevoerd, wordt gesproken van, of bevoegdheden worden toegekend aan de Secretarissen-Generaal van de Departementen van Opvoeding, Wetenschap en Cultuurbescherming en van Volksvoorlichting en Kunsten, wordt in den vervolge verwezen naar, onderscheidenlijk worden de bevoegdheden uitgeoefend door, de Hoofden van Departementen van Algemeen Bestuur welke op 10 Mei 1940 met het betrokken onderdeel van overheidszorg waren belast, dan wel op grond van een daarna door Ons uitgevaardigd besluit daarmede zijn belast.

Art. 3. Indien aan het Departement van Opvoeding, Wetenschap en Cultuurbescherming of aan het Departement van Volksvoorlichting en Kunsten bij maatregelen, als in artikel 2 van dit besluit bedoeld, eenige taak is opgedragen, welker uitvoering op 10 Mei 1940 tot de zorg van geen enkel Departement van Algemeen Bestuur behoorde en geen enkel Departement van Algemeen Bestuur door een door Ons daarna uitgevaardigd besluit met de uitvoering wordt belast, wordt de uitvoering daarvan voorloopig door den Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen waargenomen.

Het besluit trad in werking op 29 September 1944.

¹⁾ Zie voorts blz. 71/72.

²⁾ Opgetmerkt zij, dat de *Staatsbladen* welke vóór het nummer de letter E dragen, in Londen genomen besluiten bevatten.

HERNIEUWDE TAAKOMSCHRIFING DEPARTEMENTEN VAN ALGEMEEN BESTUUR

De taak van de Departementen van Algemeen Bestuur werd door de in Engeland verblijf houdende Nederlandse Regering eveneens opnieuw vastgesteld voor het tijdperk na de bevrijding van ons land. Daartoe werd bij Koninklijk besluit van 9 November 1944 (*Staatsblad* n°. E 141) bepaald, dat met ingang van de dagen waarop de Ministers de leiding van hun Departementen binnen Nederland zouden hernemen, tot het gebied van elk dier Departementen zouden behoren die onderwerpen van overheidszorg welke op 10 Mei 1940 daartoe werden gerekend. De door de Kroon na laatstgenoemde datum getroffen voorzieningen tot instelling van of omschrijvende de taak der Departementen zouden echter onverminderd van kracht blijven.

Het besluit trad in werking op 22 November 1944.

ZUIVERINGSBESLUIT 1944

Een van de noodzakelijke maar ook veelomvattende taken waarvoor de Overheid zich na de bevrijding geplaatst zou zien, was het *eliminieren* van personen die zich tijdens de bezetting hadden misdragen of gemene zaak met de vijand hadden gemaakt. Dit gold wel zeer in het bijzonder voor de overheidsdiensten.

Daartoe werd door de Nederlandse Regering te Londen een Koninklijk besluit uitgevaardigd, gedateerd 13 Januari 1944 (*Staatsblad* n°. E 14), waarbij maatregelen werden getroffen om de hoge Colleges van Staat, de Nederlandse administratie, de rechterlijke macht en andere organen, diensten en instellingen zo spoedig mogelijk te *zuiveren* van personen, door de bezetter in het belang van de vijand, van zijn oorlogvoering en 'ter bevordering van de aan de Nederlandse zin voor recht en vrijheid vreemde opvattingen aangewezen voor het bekleden van ambten of het uitoefenen van functies, alsmede van andere verraderlijke en ontroue elementen.

Dit besluit was o.m. van toepassing op ambtenaren, personen, genoemd onder *a* tot en met *n* in artikel 4 van de Pensioenwet 1922 (*Staatsblad* n°. 240) of bedoeld in artikel 5 dier wet. Krachtens dit besluit kon, in afwachting van een onderzoek omtrent de noodzakelijkheid van schorsing of ontslag, bedoelde personen zonder opgave van redenen worden bevolen de uitoefening van hun functie te staken.

In afwachting van de beslissing omtrent ontslag konden al dan niet na een bevel bedoelde personen worden geschorst, indien zij van ontrouw aan de zaak van het Koninkrijk, aan de Koningin of aan de Regering hadden doen blijken, of van hen, op grond van hun houding vóór of tijdens de bezetting, niet de getrouwe medewerking kon worden verwacht aan het herstel van ons land.

Alle rechten op dadelijk of uitgesteld pensioen en alle andere rechten welke de ontslagenen zouden kunnen doen gelden, alsmede alle rechten op pensioen en alle andere rechten welke de nagelaten betrekkingen van de ontslagenen krachtens wettelijk voorschrift of arbeidsovereenkomst zouden kunnen doen gelden, kwamen te vervallen.

Dit besluit, hetwelk kon worden aangehaald als „*Zuiveringsbesluit*”, trad in werking op 4 September 1944.

Bij Koninklijk besluit van 12 April 1945 (*Staatsblad* n°. F 56) werd het Zuiveringsbesluit aangevuld met een bepaling strekkende om te bevorderen, dat de eindbeslissingen betreffende de zuivering van het overheidspersoneel zo spoedig mogelijk zouden worden genomen en zoveel mogelijk op dezelfde wijze zouden worden voorbereid.

Bij Koninklijk besluit van 12 Mei 1945 (*Staatsblad* n°. F 68) werd de mogelijkheid geopend het Zuiveringsbesluit met ingang van 15 Mei 1945 mede geheel of gedeeltelijk van toepassing te verklaren op andere groepen van personen dan die in het besluit waren bedoeld.

ZUIVERINGSBESLUIT 1945

Bij Koninklijk besluit van 2 Augustus 1945 (*Staatsblad* n°. F 132) werden *nieuwe* zuiveringsmaatregelen getroffen betreffende de hoge Colleges van Staat, de administratie en andere organen, diensten, instellingen en lichamen. Dit besluit was o.m. van toepassing op hen die behoorden tot, dan wel op of na 10 Mei 1940 hadden behoord, tot de volgende categorieën van personen: ambtenaren, personen genoemd onder *a* tot en met *n* in artikel 4 van de Pensioenwet 1922 (*Staatsblad* n°. 240) of bedoeld in artikel 5 dier wet, bijzondere en kerkelijke hoogleraren, hoogleraren aan bijzondere en Rijksuniversiteiten en hogescholen, privaats-

docenten, personen werkzaam aan openbare en bijzondere scholen. Deze personen konden worden ontslagen, indien zij:

1. van ontrouw aan de zaak van het Koninkrijk of aan de Koningin hadden doen blijken;
2. door gedragingen of uitlatingen blij hadden gegeven van een nationaal-socialistische geestesgesteldheid;
3. vóór of tijdens de bezetting een houding hadden aangenomen welke gegronde reden gaf voor de verwachting dat zij niet de getrouwe medewerking aan het herstel van ons land zouden verlenen;
4. op enigerlei andere wijze in ernstige mate tekort waren geschoten in het betrachten van de juiste houding in verband met de bezetting.

Bovenbedoelde personen konden op een van deze gronden, indien geen termen aanwezig waren voor ontslag, en overigens op grond van het feit dat zij anderszins tekort geschoten waren in het betrachten van de juiste houding in verband met de bezetting, getroffen worden door een of meer der maatregelen van:

- a. terugzetting in rang of aanwijzing van een andere functie;
- b. inhouding van gehele of gedeeltelijke bezoldiging;
- c. tijdelijke of bestendige uitsluiting van bevordering;
- d. stilstand van periodieke verhoging van bezoldiging;
- e. mondelinge of schriftelijke berisping met of zonder openbaarmaking;
- f. overplaatsing.

In afwachting van een onderzoek omtrent de noodzakelijkheid van ontslag of een maatregel als bedoeld onder *a* tot en met *f*, kon de betrokkene zonder opgave van redenen worden aangezegd, de uitoefening van zijn functie te staken. Indien een der gronden, vermeld onder 1 tot en met 4 of onder *a* tot en met *f*, aanwezig was, kon de betrokkene in afwachting van een nadere beslissing worden geschorst.

Het besluit, hetwelk kon worden aangehaald als „Zuiveringsbesluit 1945”, trad in werking op 6 Augustus 1945.

Met ingang van hetzelfde tijdstip werd ingetrokken het voormelde Koninklijk besluit van 13 Januari 1944 (*Staatsblad* n°. E 14), zoals dit was aangevuld bij de Koninklijke besluiten van 12 April 1945 (*Staatsblad* n°. F 56) en van 12 Mei 1945 (*Staatsblad* n°. F 68).

Toepassing artikel 2 van het Zuiveringsbesluit 1945

Bij beschikking van de Minister van 1 Februari 1946 werden nadere *richtlijnen* vastgesteld betreffende het instellen van een onderzoek naar het bestaan van gronden voor toepassing van de maatregelen, als bedoeld in artikel 2 van het Zuiveringsbesluit 1945.

De beschikking is opgenomen in de *Nederlandse Staatscourant* van 12 Februari 1946, n°. 30.

De zuivering van het Nederlandse onderwijs voltrok zich zonder dat zich hierbij bijzondere moeilijkheden voordeden. Met voldoening en waardering kan worden vastgesteld dat al degenen die bij het onderwijs in al zijn geledingen waren betrokken, zich vrijwel zonder uitzondering op lofwaardige wijze hebben gekeerd tegen de pogingen van de bezettende macht om het onderwijs hier te lande om te buigen in nationaal-socialistische geest.

BESLUIT BEZETTINGSMAATREGELEN

Een ander belangrijk punt dat de onmiddellijke aandacht van de Regering vroeg, betrof de tijdens de bezetting genomen besluiten, verordeningen en maatregelen waarvan er, in het bijzonder op het gebied van het onderwijs, vele waren genomen ten dele met het oog op de veranderende omstandigheden en de daaruit noodzakelijk voortgevloeide gevolgen, voorschriften dus van niet-principiële aard, waarvan er noodgedwongen een aantal voorlopig gehandhaafd diende te worden; andere, welke een on-Nederlands karakter droegen en die derhalve terstond buiten werking moesten worden gesteld. Hiertoe werden bij Koninklijk besluit van 17 September 1944 (*Staatsblad* n°. E 93), ter verzekering van de rechtszekerheid, algemene regelen gesteld omtrent de *verbindende kracht* en de *rechtsgevolgen* van de maatregelen, gedurende de vijandelijke bezetting hier te lande uitgevaardigd.

Krachtens dit besluit traden, voorzover niet anders was bepaald, de bedoelde bezettingsregelingen welke o.a. *niet* waren geplaatst in het *Verordeningenblad voor het bezette Nederlandsche gebied* of in de *Nederlandse Staatscourant*, gedurende de vijandelijke bezetting uitgegeven in het Rijk in Europa, naargelang ons land door de vijand werd ontruimd, *buiten werking*.

Voorzover niet anders was bepaald, werd de werking van de bezettingsregelingen waaromtrent in of uithoofde van het besluit geen voorziening was getroffen, *voorlopig geschorst*. Aan het besluit waren drie lijsten — A, B en C — toegevoegd.

De bezettingsregelingen, vermeld op lijst A, werden geacht *nimmer* van kracht te zijn geweest. De bezettingsregelingen, vermeld op lijst B, traden, naargelang ons land door de vijand werd ontruimd, in het bevrijde gebied *buiten werking*, voorzover deze niet reeds op de dag van inwerkingtreding van het besluit door of vanwege de vijand waren ingetrokken.

De bezettingsregelingen, vermeld op lijst C, werden *voorlopig gehandhaafd*, tenzij deze reeds gedurende de vijandelijke bezetting door of vanwege de vijand waren ingetrokken.

Bovenvermeld besluit, hetwelk kon worden aangehaald als „*Besluit bezettingsmaatregelen*”, trad in werking op 20 September 1944.

Bij Koninklijke besluiten van 10 September 1945 (*Staatsblad* n°. F 171) en van 19 September 1945 (*Staatsblad* n°. F 179) werden in bovenbedoelde lijsten enkele wijzigingen aangebracht.

HERVATTING WERKZAAMHEDEN EN ONTSLAG PROF. DR. G. A. VAN POELJE

De Secretaris-Generaal van het Departement van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen, Prof. Dr. G. A. van Poelje, die door de bezettende macht van zijn functie ontheven was, hervatte in overeenstemming met de wens van de Vertrouwensmannen der Nederlandse Regering zijn werkzaamheden op 7 Mei 1945. Zulks deelde hij bij omzendbrief van gelijke datum, n°. V 1, mede aan de ambtenaren van het Departement. Tevens deed hij een dringend beroep op aller medewerking om het Departement in de kortst mogelijke tijd weer te maken tot een instelling waar met ijver en toewijding gewerkt wordt.

Bij Koninklijk besluit van 27 Augustus 1945, n°. 24, werd aan Prof. Dr. G. A. van Poelje, Directeur-Generaal van het Onderwijs, belast met de waarneming van de functie van Secretaris-Generaal van het Ministerie van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen, met ingang van 23 Augustus 1945 als zodanig cervol ontslag verleend wegens verandering van de inrichting van genoemd Ministerie.

BENOEMING DIRECTEUREN-GENERAAL

Als opvolger van Prof. Dr. G. A. van Poelje, belast met de waarneming van de functie van Secretaris-Generaal, werd bij Koninklijk besluit van 27 Augustus 1945, n°. 25, met ingang van 1 September 1945 tot Directeur-Generaal voor Kunsten en Wetenschappen benoemd Mr. H. J. Reinink.

Bij hetzelfde Koninklijk besluit werd met ingang van genoemde datum Prof. Dr. F. L. R. Sassen benoemd tot Directeur-Generaal van het Onderwijs en de heer A. Oosterlee tot Directeur-Generaal voor de Vorming buiten Schoolverband.

Mr. J. K. van der Haagen werd door de Minister aangewezen als waarnemend Directeur-Generaal voor Kunsten en Wetenschappen.

In een radiorede heeft de heer Oosterlee voornoemd op 27 November 1945 de betekenis en de werkwijze van de afdeling V.B.S. (Vorming Buiten Schoolverband) uiteengezet¹⁾.

INSTELLING DIRECTORATEN-GENERAAL

Bij Ministeriële beschikking van 6 Februari 1946, n°. 500, afd. Kabinet, werden bij het Ministerie drie Directoraten-Generaal ingesteld, t.w. het Directoraat-Generaal van Onderwijs, het Directoraat-Generaal van Kunsten en Wetenschappen en het Directoraat van Vorming buiten Schoolverband (V.B.S.). Voor deze Directoraten-Generaal werd tevens een nadere taakomschrijving vastgesteld²⁾.

¹⁾ Deze rede is opgenomen in de *Mededelingen van het Ministerie van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen*, jrg. 1945, n°. III, blz. 49/52. Zie ook de radiorede, op 7 Mei 1946 uitgesproken door de Chef der afdeling Sociale Jeugdzorg van het Ministerie van O.K.W., opgenomen in de *Mededelingen*, jrg. 1946, n°. III, blz. 91/94. Voor de werkzaamheden van de afdeling Documentatie en Voorlichting van het Directoraat-Generaal V.B.S. zij verwezen naar blz. 17.

²⁾ Zie *Mededelingen*, jrg. 1946, n°. 1, blz. 15/18. Onder „*Mededelingen*” worden, tenzij anders is aangeduid, in dit verslag verstaan de bovengenoemde „*Mededelingen van het Ministerie van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen*.”

Bij Koninklijk besluit van 26 Februari 1946, n°. 2, werd met ingang van 1 Maart 1946 op zijn verzoek eervol ontslag verleend aan de Directeur-Generaal van het Onderwijs, Prof. Dr. F. L. R. Sassen, onder gelijktijdige toekenning aan belanghebbende van de persoonlijke titel van raadadviseur bij het Ministerie van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen. In zijn plaats werd bij Koninklijk besluit van 26 Februari 1946, n°. 3, met ingang van 1 Maart 1946 benoemd tot Directeur-Generaal van het Onderwijs Dr. Ph. J. Idenburg, directeur van het Centraal Bureau voor de Statistiek.

Bij Koninklijke besluiten van 9 December 1946, nos. 4 en 5, werden de desbetreffende Directeuren-Generaal wegens opheffing van deze betrekking met ingang van 1 Januari 1947 van hun functie ontheven onder dankzegging voor de door hen in die functie aan den lande bewezen diensten.

WERKZAAMHEDEN VAN DE AFDELING DOCUMENTATIE EN VOORLICHTING VAN HET DIRECTORAAT-GENERAAL VOOR VORMING BUITEN SCHOOLVERBAND

Het Directoraat-Generaal voor Vorming buiten Schoolverband (V.B.S.) werd als afzonderlijk onderdeel van het Ministerie ingesteld om morele en materiële steun te verlenen aan verenigingen en andere particuliere instellingen op het gebied van volksofvoeding, volkskunst, vrije jeugdvorming, sociale jeugdzorg en lichamelijke opvoeding en sport (zowel bij het onderwijs als daarbuiten).

Omdat over dit uitgestrekte gebied van bontgevarieerd verenigingsleven de gegevens nergens centraal verzameld zijn, was het eerst noodzakelijk hiervan een zo volledig mogelijk beeld te verkrijgen. Daartoe werd de afdeling „Documentatie en Voorlichting” in het leven geroepen. Deze verzamelt en ordent het nodige materiaal aan boeken, brochures, tijdschriften en knipsels, rapporten en verslagen, documenten en modellen. Zij catalogiseert alle belangrijke verschijnende en verschenen literatuur.

Deze werkzaamheid gaat gepaard met een sterk persoonlijk contact met vertegenwoordigers uit de wereld der sociaal-pedagogische werkers. Zo zullen op de duur de speciale behoeften en vraagstukken duidelijk gezien worden tegen hun geestelijke achtergrond.

In haar *Documentatieblad* zal de afdeling alle belangrijke literatuur in binnen- en buitenland signaleren en in korte, zakelijke excerpten weergeven. Daar dit tijdschrift vrijwel alle verenigingen en tijdschrift-redacties zal bereiken, komen alle nieuwe plannen en feiten onder de aandacht van belanghebbenden. Zij kunnen op deze wijze de ervaring van tallozen in binnen- en buitenland benutten. Vooral de gegevens uit het buitenland zullen, na een vijfjarige periode van afgeslotenheid, voor velen van betekenis kunnen zijn.

Daar de documentatie zich ook over de randgebieden van en de raakvlakken met *onderwijsproblemen* zal uitstrekken, zal het blad zich ook tot de onderwijswereld kunnen wenden.

HERVERSCIJNING „MEDEDEELINGEN”

Zoals op blz. 7 van het Onderwijsverslag 1942 is vermeld, werden de „Mededeelingen van het Departement van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen” op 1 Januari 1942 vervangen door het departementale tijdschrift „Opvoeding, Wetenschap, Kultuurbescherming”. Bij schrijven van 7 Mei 1945, n°. V 2, deelde de Secretaris-Generaal aan de waarnemend directeur der Algemene Landsdrukkerij mede, dat dit tijdschrift met ingang van genoemde datum door hem was opgeheven en dat in de plaats daarvan weer de „Mededeelingen” traden. Het voor „Opvoeding” bestemde papier moest voor de Mededeelingen gereserveerd worden. Aan de abonnees op „Opvoeding” zou de keus worden gelaten om óf in de plaats daarvan de Mededeelingen te ontvangen of evenredige teruggave van het betaalde abonnementsgeld.

WET TOT VERLAGING OPENBARE UITGAVEN VAN HET ONDERWIJS

Bij Koninklijk besluit van 21 September 1944 (*Staatsblad* n°. E. 112) werd bepaald, dat de artt. 1 en 3 van paragraaf 2, alsmede paragraaf 15 van de Wet van 22 Februari 1936 (*Staatsblad* n°. 100) tot verlagings van de openbare uitgaven van het onderwijs met ingang van eerstgenoemde datum opnieuw in werking zouden treden.

De artt. 1 en 3 van paragraaf 2 van bedoelde wet hebben betrekking op de subsidieregeling voor bijzondere hogere burgerscholen en gymnasia. De werking van deze artikelen was op

31 December 1940 geëindigd. Paragraaf 15 van deze wet bevat het reglement op de voorlopige pensionnering van onderwijzers die de leeftijd van zestig jaar hebben bereikt.

BETAALBAARSTELLING VAN RIJKSSUBSIDIES

Tengevolge van de ontwikkeling der oorlogsgebeurtenissen had de betaalbaarstelling van de *Rijks-subsidies* voor de verschillende onderwijsinrichtingen gedurende de laatste twee maanden van 1944 en de eerste maanden van 1945 niet op de gebruikelijke wijze kunnen geschieden; voor de zuidelijke provincies moest zij zelfs geruime tijd worden stopgezet. In verband hiermede richtte de Minister kort na de bevrijding aan de besturen van alle gesubsidieerde onderwijsinstellingen de volgende omzendbrief:

Vanwege mijn Departement zijn de voorschotten op de subsidies voor de verschillende onderwijsinstellingen over September en October 1944 nog via den Postchèque- en Girodienst betaalbaargesteld.

Tengevolge van de oorlogshandelingen kon geen verder contact met de zuidelijke provincies worden onderhouden, zoodat de betaalbaarstelling voor de in deze provincies gelegen onderwijsinstellingen moest worden stopgezet.

Door de zeer vertraagde werking van den Postchèque- en Girodienst werd de betaalbaarstelling van het subsidie aan de overige scholen voor de maanden November en December 1944 voortgezet door middel van postwissels. Het subsidie betreffende het eerste kwartaal 1945 werd voor de toen bereikbare onderwijsinstellingen eveneens verzorgd door toezending van postwissels, terwijl de subsidies betreffende het 2e kwartaal 1945 voor deze categorie door middel van den Postchèque- en Girodienst werden betaalbaargesteld.

Aanvangende met de betaalbaarstelling van het subsidie betreffende het derde kwartaal 1945 zij bericht, dat deze voor alle onderwijsinstellingen via den Postchèque- en Girodienst is geschied.

Voor die onderwijsinstellingen welke na October 1944 geen subsidies meer vanwege het Departement hebben kunnen ontvangen (d. w. z. hoofdzakelijk die, gelegen in de provincies Zeeland, Noordbrabant en Limburg, alsmede in de provincie Gelderland beneden de rivieren) zijn onmiddellijk na de bevrijding van het land betalingslijsten opgemaakt, zoowel voor de maanden November en December 1944 (dienst 1944) als voor die van Januari tot en met Juni 1945 (dienst 1945).

Uit het vorenstaande volgt, dat vanwege het Departement alle voorschotten op de subsidies tot en met het derde kwartaal 1945 zijn betaalbaargesteld, zoodat uit den aard der zaak alle onderwijsinstellingen thans kunnen overgaan tot betaling van de traktementen van het onder haar ressorteerende personeel. Eveneens vloeit uit het vorenstaande voort, dat voor de onderwijsinstellingen geen enkel beletsel meer bestaat om tot onmiddellijke terugbetaling over te gaan van de voorschotten welke gedurende het tijdperk dat betaalbaarstelling van Rijkswege niet kon plaatsvinden, door bankinstellingen, Rijks- of gemeente-ontvangers, Militair Gezag en dergelijke werden verstrekt.

Uit de ingekomen brieven is voorts gebleken, dat verschillende leerkrachten bij bankinstellingen, Rijks- of gemeente-ontvangers in genoemde periode voorschotten op hun traktement hebben opgenomen.

Indien door de onderwijsinstellingen is overgegaan tot volledige uitbetaling van het traktement aan het onder haar ressorteerende onderwijzend personeel, is ook dit gehouden onmiddellijk de opgenomen voorschotten af te lossen.

Den betrokken schoolbesturen wordt verzocht zooveel als mogelijk is hierop toe te zien. Verrekening van opgenomen gelden zal dus vanwege het Departement in zeer *uitzonderlijke gevallen* kunnen plaatsvinden.

Mocht een onderwijsinstelling na een door haar ingesteld onderzoek bij de Posterijen of den Postchèque- en Girodienst geen postwissel of overschrijving van subsidie betreffende eenige maand (kwartaal) in het tijdvak November 1944 tot en met September 1945 ontvangen hebben, dan is daarvan mededeeling te doen aan het Departement (afdeeling B).

WET TOT BESCHERMING VAN LEERLINGEN TEGEN BESMETTELIJKE ZIEKTEN („T.B.C.-WETJE”)

Aan een overzicht van de Geneeskundig hoofdinspecteur van de volksgezondheid zijn de volgende gegevens ontleend betreffende de aantallen *medische keuringen* ten behoeve van het onderwijs, welke in de jaren 1942 tot en met 1946 zijn verricht op grond van de Wet van 7 December 1934 (*Staatsblad* n°. 642).

Jaar	Aantal keuringen
1942	8 900
1943	9 900
1944	± 6 500
1945	± 8 500
1946	18 000

Hierbij zij opgemerkt dat van het aantal keuringen in het jaar 1946 ongeveer 75 % werd verricht door de districts-consultatiebureaux voor tuberculosebestrijding, de overige door het Centraal bureau voor keuringen op medisch-hygiënisch gebied. In 1942 was het aantal keuringen, verricht door het Centraal bureau, nog geen 3 % van het totaal. Voorts zij er op

gewezen dat het door de oorlogsomstandigheden niet mogelijk was het aantal keuringen over de jaren 1944 en 1945 precies op te geven.

Betreffende de toepassing van bovengenoemde wet moge worden verwezen naar de circulaire d.d. 7 Mei 1946, n°. 5470 I, afd. L.O., opgenomen op blz. 227 van dit verslag.

UITKERING INEENS VAN EEN KWARTAAL PENSIOEN

Bij Koninklijk besluit van 26 April 1945 (*Staatsblad* n°. F 62) werd in afwachting van nadere voorzieningen een *uitkering ineens* toegekend aan hen die een pensioen genoten ten laste van het Rijk en van het Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds. Krachtens artikel 4 van dit besluit zou de Minister in samenwerking met zijn ambtgenoot van Binnenlandse Zaken voorschriften geven met betrekking tot de wijze van uitbetaling en tevens de tijdstippen vaststellen waarop deze uitkering betaalbaar zou worden gesteld.

Naderhand heeft de Minister van Binnenlandse Zaken, in afwachting van nadere regelen betreffende de toekenning van een uitkering ineens, voorschriften vastgesteld met betrekking tot de wijze van uitbetaling van die uitkering in de vorm van een *voorschot* over het jaar 1945. Daarbij werd bepaald, dat aan een persoon die op of na 5 Mei 1945 een pensioen, toegekend ingevolge de Pensioenwet 1922 (*Staatsblad* n°. 240), het Reglement voorlopige pensionnering onderwijzers, de Wet van 21 November 1924 (*Staatsblad* n°. 522) of een van de pensioen-regelingen welke door eerstgenoemde wet zijn vervangen, genoot of ging genieten, de uitkering ineens bij wijze van voorschot zou worden uitbetaald tot een bedrag van een vierde gedeelte van het jaarbedrag van het pensioen op 5 Mei 1945 of de latere datum van ingang van het pensioen. Het voorschot zou ten hoogste f 500,— bedragen of een vierde gedeelte van het pensioen waarop over 1945 aanspraak bestond. Ten behoeve van de gepensionneerden die vóór 5 Mei 1945 waren overleden, werd de uitkering dus niet beschikbaar gesteld. Alle gepensionneerden ten laste van het Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds kwamen dus, onder het bovengenoemde voorbehoud, voor het voorschot in aanmerking, dus ook weduwen en wezen, alsmede de voorlopig gepensioneerde onderwijzers. Het voorschot bleef achterwege, wanneer een pensioen ingevolge artikel 112a van de Pensioenwet gedurende het tijdvak van 5 Mei tot en met 31 December 1945 niet betaalbaar was. Dit artikel bepaalt, dat het weduwenpensioen niet wordt uitbetaald over de tijd gedurende welke een weduwe in concubinaat leeft.

Bij de vaststelling en de uitbetaling van het voorschot bleven buiten toepassing de bepalingen betreffende de cumulatiebeperking bij gelijktijdig genot van pensioen met inkomsten uit arbeid of bedrijf. Het voorschot was niet vatbaar voor inhouding, beslag en korting met uitzondering van inhouding of korting ter verrekening van te veel uitbetaald pensioen. Ten slotte werd bepaald, dat met de uitbetaling van het voorschot een aanvang zou worden gemaakt in de tweede helft van de maand December 1945.

Het besluit trad in werking op 5 Mei 1945.

Ook over de jaren 1945 en 1946 werd een uitkering als bovenbedoeld verleend.

INKOOP VAN DIENSTTIJD VOOR PENSIOEN

De in bezettingstijd tot stand gekomen beschikking van de Secretaris-Generaal van het Departement van Binnenlandse Zaken van 31 Januari/2 Februari 1942, waarin o.m. de mogelijkheid om *diensttijd voor pensioen in te kopen*, werd verruimd¹⁾, werd bij Koninklijk besluit van 18 April 1945 (*Staatsblad* n°. F 54) voorlopig gehandhaafd.

Deze verruiming van inkoop beoogde o.a. diensttijd voor hen die vóór 1 Maart 1942 de hoedanigheid van ambtenaar in de zin der Pensioenwet hadden verkregen, en welke destijds voor pensioen niet inkoopbaar was, alsnog geldig te maken voor pensioen, indien zij een daartoe strekkend verzoek vóór 1 September 1942 bij de Pensioenraad indienden. Deze termijn werd bij Koninklijk besluit van 28 September 1945 (*Staatsblad* n°. F 201) tot 1 Januari 1946 verlengd. Hierbij zij er uitdrukkelijk op gewezen, dat deze termijnverlenging niet gold voor hen die op of na 1 Maart 1942 ambtenaar in de zin der Pensioenwet waren geworden. Zij toch hadden een verzoek om inkoop van diensttijd voor pensioen binnen de in artikel 40 dier wet gestelde termijn van 3 maanden bij de Pensioenraad moeten indienen.

¹⁾ Zie Onderwijsverslag 1942, blz. 123/126.

Op een na 1 September 1942 — dus aanvankelijk te laat — ingediend verzoek kon rustig de beslissing van de Pensioenraad worden afgewacht; de verlenging van de termijn maakte het inzenden van een nieuw verzoek overbodig.

Zij die, omdat zij met hun verzoek te laat waren, inmiddels reeds een beslissing tot afwijzing van hun verzoek hadden ontvangen, zouden het vóór 1 Januari 1946 moeten herhalen met overlegging — opnieuw — van de vereiste stukken.

Ten slotte zij nog opgemerkt, dat bij bovengenoemd Koninklijk besluit van 28 September 1945 nog een tweede voorziening werd getroffen, waarbij aan ambtenaren van *Foodsen* bloede, wie in bovengenoemde beschikking inkoop van diensttijd voor pensioen werd onthouden, de gelegenheid werd geboden vóór 1 Januari 1946 hiertoe alsnog over te gaan.

WIJZIGING ARTIKEL 36 DER PENSIOENWET 1922

Bij de Wet van 23 November 1946 (*Staatsblad* n°. G 335) is artikel 36 der Pensioenwet 1922 gewijzigd in die zin dat, wat het jaar 1946 betreft, de o.a. door het Rijk, de provincie en de gemeente ingevolge artikel 35 diert wet verschuldigde bijdragen aan het Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds jaarlijks zouden bedragen:

a. voor het ambtenarenpensioen 10 percent van de gezamenlijke pensioensgrondslagen op 15 Maart 1946 der op dat tijdstip in hun dienst zijnde ambtenaren;

b. voor het weduwen- en wezenpensioen $5\frac{1}{2}$ percent van die gezamenlijke pensioensgrondslagen op laatstgenoemde datum.

Van 1 Januari 1947 af heeft vorenbedoelde betaling plaats van de gezamenlijke pensioensgrondslagen op 1 Januari van dat jaar en voorts naar de toestand op 1 Januari van elk der volgende jaren.

Opgemerkt zij, dat het onder a en b genoemde percentage bij de Wet van 29 November 1935 (*Staatsblad* n°. 685) tot verlaging van de openbare uitgaven met ingang van 1 Januari 1936 met één percent werd verminderd, aanvankelijk tot 1 Januari 1941. Bij besluit van de Secretarissen-Generaal van de Departementen van Financiën en van Binnenlandse Zaken van 16 November 1940 (*Nederlandse Staatscourant* van 30 December 1940, n°. 253) werd deze termijn verlengd tot en met 31 December 1945. Daarna is deze termijn niet meer verlengd en bedraagt, te rekenen van 1 Januari 1946, het gezamenlijke percentage als vorenbedoeld wederom $15\frac{1}{2}$ percent.

POSITIE VAN HET BIJZONDER ONDERWIJS IN DE BEZETTINGSTIJD

Het bijzonder onderwijs nam in de bezettingstijd ten aanzien van de maatregelen van de bezettende macht veelal een bijzondere plaats in. Hoewel ook de leerkrachten die bij dit onderwijs werkzaam waren, een loyaliteitsverklaring moesten ondertekenen¹⁾, was de inrichting van dit onderwijs beter geschikt om maatregelen van de zijde van de bezetter op het gebied van het onderwijs te doorkruisen en te saboteren dan die van het openbaar onderwijs. De schoolhoofden van eerstbedoelde instellingen van onderwijs immers waren — en zijn ook thans — verantwoordelijk schuldig aan hun schoolbesturen, welke veelal op grond van principiële bezwaren afwijzend stonden tegenover bepaalde „nieuwe-orde”-maatregelen. De inspecteur in algemene dienst vond dan ook bij de behandeling van klachten over de uitvoering van deze maatregelen (o.a. op het gebied van de handhaving van orde en rust in de scholen²⁾), die hem van N.S.B.-zijde of van de zijde van haar nevenorganisaties bereikten, niet, zoals bij het openbaar onderwijs, één of enkele ten aanzien van de uitvoering van deze maatregelen aan hem verantwoordelijke personen, doch een *groep* van personen tegenover zich. Deze groepen van personen waren moeilijk aan te tasten, daar in Nederland in de onderwijswetten principieel aan het opvoedingsrecht der ouders een centrale plaats is ingeruimd, terwijl de schoolbesturen in dezen de ouders geacht worden te vertegenwoordigen. Deze constellatie werd zowel door de pro- als de anti-Duits ingestelde partij scherp onderkend. Dit bleek o.a. uit het streven van vele, de „nieuwe orde” toegedane ouders om hun kinderen overgeplaatst te krijgen van bijzondere scholen, waar deze kinderen het leven praktisch vaak onmogelijk werd gemaakt, naar openbare scholen, waar hun overtuiging beter be-

¹⁾ Zie Onderwijsverslag 1940, blz. 17.

²⁾ Zie Onderwijsverslag 1941, blz. 35 e.v., en Onderwijsverslag 1943, blz. 34.

scherm kon worden, terwijl door tegenstanders van de „nieuwe orde”, voorzover daarvoor uit hun godsdienstige overtuiging of anderszins (soms fictieve) gronden waren aan te voeren, overgang van hun kinderen van openbare naar bijzondere scholen werd voorgestaan. Gezien de gezindheid van de inspecteur in algemene dienst kan het dan ook niet verwonderen, dat deze bij de behandeling van verzoeken om *overschrijving* — welke behandeling aan deze inspecteur was opgedragen¹⁾ — vooral daar een krachtige rem zette op overschrijving van openbaar naar bijzonder onderwijs waar bij nader onderzoek bleek dat *politieke* overwegingen bij het verzoek de hoofdrol speelden. Uit de betreffende dossiers blijkt dit wel heel duidelijk. Ook de verzoeken om overschrijving van leerlingen wier ouders de „nieuwe orde” waren toegedaan, werden grondig onderzocht. Deze ouders voerden als motief voor hun verzoek vaak aan, dat hun kinderen door de overige scholieren werden genegeerd, „dood”-verklaard, nageroepen, afgeranseld enz., waarbij meestal werd vooropgesteld dat dit oogluikend door de verantwoordelijk geachte leerkracht(en) werd toegelaten. Uiteraard kon in sommige gevallen de inspecteur in algemene dienst van zijn bevoegdheid tot het ontslaan of schorsen van de betrokken leerkrachten²⁾ gebruik maken, doch vooral bij het bijzonder onderwijs hield men deze bij een desbetreffend onderzoek de handen boven het hoofd, waartoe vaak inspecteurs, schoolbesturen, hoofden van scholen en leerlingen, voorzover zij daarbij werden betrokken, eensgezind het hunne bijdroegen. De verzetsgeest die het Rooms-Katholiek bijzonder onderwijs bezielde, kan o.a. beoordeeld worden naar een verklaring van het *Nederlands Episcopaat*, vervat in een herderlijk schrijven van 13 Januari 1941, waarbij toetreding als lid tot het „Opvoedersgilde” voor Rooms-Katholieke onderwijzers verboden werd, en naar de mededelingen van dit Episcopaat aan de Rooms-Katholieke schoolbesturen van 5 April 1942. Deze mededelingen luiden als volgt:

Mededeelingen van het Nederlandsch Episcopaat

Onze Katholieke scholen worden de laatste tijd hoe langer hoe meer ingeschakeld bij de propaganda voor de N.S.B. en onder haar invloed staande organisaties en instellingen. Aan een dergelijke propaganda kan door onze Katholieke schoolbesturen op geenerlei wijze medewerking worden verleend. 't Verdient onder de huidige omstandigheden zelfs aanbeveling elke propaganda, ook al zouden onze beginselen zich daartegen niet aanstonds verzetten, uit de school te weren.

Affiches S.S. en N.J.S.³⁾

De schoolbesturen mogen geen gevolg geven aan verzoeken van de S.S. of de Nationale Jeugdstorm om toe te staan dat aan of in de schoolgebouwen aanplakbiljetten van een dier organisaties worden aangebracht. Wanneer dergelijke biljetten tegen de wil der besturen toch aan of in de schoolgebouwen aangebracht zijn, zullen de besturen — en de pastoor, waar deze voorzitter is — deze moeten laten verwijderen. Hangt men ze weer op, dan weer laten verwijderen. Het is niet noodig de biljetten telkens opnieuw te verwijderen, doch de besturen dienen duidelijk te doen blijken, dat zij tegen deze propaganda zijn. Indien zich moeilijkheden voordoen, moeten de schoolbesturen zich onmiddellijk tot hun bisschop wenden. Aan personen die verzoeken om toelating tot de school met het doel daar aanplakbiljetten op te hangen, moet de toegang geweigerd worden als zijnde niet bevoegd de school te betreden.

Huisvlijtentoonstelling⁴⁾

Eenzelfde houding dienen de schoolbesturen aan te nemen ten aanzien van de reclamebiljetten voor de huisvlijtentoonstelling 1942. Deze reclame gaat uit van het *Nederlandsch* V(ak) V(erbond), een door Ons uitdrukkelijk verboden organisatie, en is als een verkapte propaganda voor de N.S.B. te beschouwen.

Uniformen, insignes, kruisjes⁵⁾

Evenmin kan worden toegestaan, dat leerkrachten en leerlingen op de school uniformen en insignes van de N.S.B., van haar nevenorganisaties of van andere erkende organisaties dragen, wijl op deze wijze openlijk en demonstratief belijdenis wordt afgelegd van beginselen welke niet verenigbaar zijn met onze Katholieke levensbeschouwing. Dit sluit niet uit dat men met de noodige tact kan optreden. Weigert men daaraan gehoor te geven, dan moeten de schoolbesturen zich onmiddellijk wenden tot hun bisschop. Op verzoek van den Secretaris-Generaal van het Departement van Opvoeding, Wetenschap en Kultuurbescherming hebben Wij zelf de schoolbesturen doen vragen om met de meeste ernst te verbieden, dat door leerkrachten en leerlingen de kruisjes worden gedragen, wijl het dragen van die insignes, wat vroeger niet gebeurde, kan worden uitgeleed als „een manifestatie”, die alleen maar noodig is wanneer de eer van God of van het heil van den naaste dit voorschrijft. Tegenover het dragen van insignes van Hitler-Jugend enz. kunnen de schoolbesturen een passieve houding aannemen.

¹⁾ Zie Onderwijsverslag 1942, blz. 22, en Onderwijsverslag 1943, blz. 26.

²⁾ Zie Onderwijsverslag 1942, blz. 34, en Onderwijsverslag 1943, blz. 34.

³⁾ Zie Onderwijsverslag 1942, blz. 27.

⁴⁾ Zie Onderwijsverslag 1942, blz. 19.

⁵⁾ Zie Onderwijsverslag 1942, blz. 36.

Speldjes Winterhulp¹⁾

Wij achten het ook ontoclaatbaar om gevolg te geven aan verzoeken van of namens den directeur-generaal van Winterhulp om speldjes van die dienst aan de leerlingen uit te reiken. Deze propaganda kan tot onrust en wanorde op de school leiden, terwijl de mogelijkheid bestaat dat de kinderen niet met gelijke waardeering de speldjes in ontvangst nemen, terwijl voorts aan de ouders en niet aan het schoolbestuur het recht toekomt om te beslissen, of de kinderen bedoelde speldjes al dan niet zullen bezitten of dragen.

Beschikbaarstelling van lokalen

Het is niet geoorloofd tot de Katholieke scholen behorende lokaliteit, gymnastieklokalen of andere lokalen of terreinen te verhuuren of beschikbaar te stellen voor bijeenkomsten van de Landstand, het N.V.V. of andere nationaal-socialistische organisaties. Uit de wettelijke voorschriften kan geen enkele *plicht* om lokalen te verhuuren aan N.S.B., W.A. enz. worden afgeleid. Beschikbaarstelling voor Hitler-Jugend enz. verdient evenmin toejuiching, is echter ten slotte toelaatbaar.

Duits leer- en leesboek²⁾

Hoewel het voorschrijven van een bepaald boek in strijd is met onze grondwettelijke vrijheid van keuze van de leermiddelen, is de inhoud van het verplicht voorgeschreven Duitse leer- en leesboek voor het 7e leerjaar der lagere school van dien aard dat het ook op onze Katholieke scholen niet behoeft te worden geweerd.

Vakopleidingscursussen

Verzoeken van de gewestelijke arbeidsbeurzen om opgave te doen van de namen en adressen van die leerlingen, die de school gaan verlaten en van wie bekend is dat zij geen verdere schoolopleiding gaan genieten, kunnen niet worden ingewilligd.

De reden dezer afwijzende houding is hierin gelegen dat de gewestelijke arbeidsbeurzen deze leerlingen naar neutrale vakopleidingscursussen willen dirigeren en het niet op de weg van ons Katholieken ligt, het volgen van z.g. neutraal onderwijs door Katholieke leerlingen te bevorderen.

Volksdienst, schooltandartsdienst, schoolartsdienst

Het schoolbestuur (niet het hoofd) beslisse, dat van de schooltandverzorging door de „Nederlandsche Volksdienst“ geen gebruik zal worden gemaakt.

Het hoofd der school kan kennis nemen van de mededeelingen die de schoolarts hem bij zijn bezoek doet, daarvan rapport uitbrengen aan het schoolbestuur, de tandarts inlichten omtrent het standpunt hetwelk het schoolbestuur in deze inneemt en den inspecteur bericht zenden dat het bezoek heeft plaats gehad.

Voorzover schoolbesturen thans aangesloten zijn bij reeds bestaande gemeentelijke schooltandartsdiensten, kunnen zij deze aansluiting laten voortbestaan.

Hoewel Wij nog steeds op het standpunt staan dat het principieel gewenscht is, dat onze Katholieke scholen een Katholieke schoolartsdienst hebben, is het echter zeer twijfelachtig, zoo niet uitgesloten, dat daar op het oogenblik met eenige kans op succes naar gestreefd zou kunnen worden. Wij maken er daarom geen bezwaar tegen, dat schoolbesturen zich voorlooppig bij een bestaande of alsnog in het leven te roepen schoolartsdienst, welke van de gemeente (niet van de Volksdienst) uitgaat, aansluiten, indien zij zulks in het belang van de kinderen en het onderwijs achten.

Verstreken van inlichtingen³⁾

Ingevolge artikel 179, eerste lid, der Lager-onderwijswet 1920 zijn de hoofden en onderwijzers verplicht aan den Minister (Secretaris-Generaal), aan de hoofdinspecteurs, inspecteurs, schoolopziensers, leden van het college van B. en W., voorzitter en leden van de gemeentelijke commissie van toezicht en aan de gemeentelijke inspecteurs de verlangde inlichtingen te geven omtrent de school en het onderwijs. Aan deze wettelijke verplichting dient te worden voldaan. Het verdient echter aanbeveling dat het onderwijzend personeel het bestuur op de hoogte houdt en zoo noodig daarmede overleg pleegt.

Het behoeft wel geen betoog dat, indien aan het personeel de medewerking wordt verzocht tot maatregelen welke tot de competentie van het bestuur behoren, het de verzoekers naar het bestuur verwijst of de aan gelegenheid ter behandeling in handen van het bestuur stelt.

INGRIJPEN DOOR LEDEN DER NEDERLANDSE POLITIE BIJ VOORVALLEN VAN POLITIEKE AARD IN DE SCHOLEN

In het Algemeen Politieblad, n°. 33, d.d. 20 Augustus 1942, afd. A, blz. 940, werd geconstateerd, dat door leden van de Nederlandse politie werd ingegrepen bij voorvallen van politieke aard in de scholen. Daarin werd bepaald dat deze voorvallen, indien niet van strafbare feiten sprake was, moesten worden verwezen naar de inspecteur van het onderwijs in algemene dienst, daar deze volledig bevoegd was om disciplinair de nodige maatregelen te treffen.

¹⁾ Zie Onderwijsverslag 1942, blz. 37.

²⁾ Zie Onderwijsverslag 1942, blz. 109.

³⁾ Zie Onderwijsverslag 1942, blz. 39.

SCHOOL- EN LEERBOEKEN

Ook in de periode 1944—1946 noopte papierschaarste tot maatregelen betreffende de aanschaffing, het drukken en het uitgeven van school- en leerboeken. Op dit gebied was de Commissie van voorlichting voor leerboeken, ingesteld door de Secretaris-Generaal bij zijn besluit van 14 April 1942, n°. 1928, afd. Kabinet¹⁾, werkzaam.

Het volgende staatje geeft een overzicht van de door bedoelde commissie ontvangen en behandelde aanvragen ter verkrijging van de vergunning tot het drukken en uitgeven van een schoolboek in het jaar 1944.

In 1944 behandelde aanvragen ter verkrijging van de vergunning tot het drukken en uitgeven van een schoolboek

Maand	Nog in behandeling einde vorige maand	Aantal ingekomen aanvragen	Afgedaan				Nog in behandeling aan het einde der maand
			Toegestaan	Voorlopig afgewezen	Afgewezen	Totaal	
Januari	729	222	245	20	10	275	676
Februari	676	275	284	9	3	296	655
Maart	655	393	302	42	21	365	683
April	683	121	271	41	23	335	469
Mei	469	191	240	35	17	292	368
Juni	368	153	200	37	13	250	271
Juli	271	151	240	20	11	271	151
Augustus	151	239	119	17	4	140	250
September	250	20	157	5	2	164	86
October	86	1	20	5	1	24	63
November	63	—	3	—	1	4	59
December	59	—	—	—	—	—	59
Totaal 1944	—	1 746	2 081	229	106	2 416	—
Totaal 1943	—	3 333	2 457	286	197	2 936	—

In het begin van het jaar 1944 werden *voorschriften* vastgesteld inzake de aanschaffing van school- en leerboeken, welke voorschriften bij omzendbrief van de Secretaris-Generaal van 25 Februari 1944, n°. 4630 I, afd. Kabinet, ter kennis werden gebracht van alle daarvoor in aanmerking komende instanties. Bedoelde omzendbrief luidde als volgt:

Ik zie mij met betrekking tot de voorziening van school- en leerboeken voor den a.s. cursus voor zeer ernstige moeilijkheden geplaatst. Van de tot dusver bij de Commissie van voorlichting voor leerboeken ingekomen aanvragen voor herdrukken en voor nieuwe uitgaven kan tengevolge van de huidige papierschaarste nauwelijks de helft voor het begin van den nieuwen cursus gereed zijn.

Wanneer echter de inspecteurs, de besturen en de hoofden van de inrichtingen van onderwijs, het onderwijzend personeel, de leerlingen, de uitgevers en de boekhandelaren stipt de op de keerzijde van deze circulaire opgenomen:

„*Voorschriften inzake de aanschaffing van school- en leerboeken*”

opvolgen, vertrouw ik erop, dat maatregelen van zeer ingrijpenden aard, zooals bijv. distributie van nieuwe en verplichte inlevering van gebruikte boeken, achterwege kunnen blijven.

Onder school- en leerboeken versta ik tevens woordenboeken, zangbundels, atlanten, flora's enz.

Onder hoofden van scholen versta ik tevens directeuren en rectoren.

Aan de gemeentebesturen geef ik ernstig in overweging om aanvragen tot medewerking voor de aanschaffing van boeken, ingediend overeenkomstig artikel 72 van de Lager-onderwijswet 1920 door de besturen van de bijzondere lagere scholen, indien tegen de aanschaffing overeenkomstig de bovengenoemde voorschriften bezwaren bestaan, af te wijzen, op grond van de omstandigheid dat door de inwilliging van deze aanvragen in de huidige omstandigheden de normale eischen, aan het geven van lager onderwijs te stellen, zouden worden overschreden.

Beroepskwesties met betrekking tot de aanschaffing van boeken worden beslist door de Commissie van voorlichting voor leerboeken, secretariaat Deventerstraat 24, Apeldoorn.

Bedoelde *voorschriften* vindt men hieronder afgedrukt.

Voorschriften inzake de aanschaffing van school- en leerboeken

1. Nieuwe school- of leerboeken mogen niet worden ingevoerd, tenzij de inspecteur, met het toezicht op de school belast, op een desbetreffend schriftelijk verzoek — voor elk boek afzonderlijk in te dienen — waarin de

¹⁾ Zie Onderwijsverslag 1942, blz. 11.

noodzakelijkheid tot invoering omstandig moet zijn toegelicht, gunstig heeft beschikt. Zoolang het onderwijs geen ernstige schade lijdt door het gebrek aan boeken die tot dusver niet op de school waren ingevoerd, acht ik, onder de huidige uiterst slechte papiersituatie, geen termen aanwezig om tot de invoering van een nieuw boek over te gaan.

2. De besturen van de scholen wier leerlingen hun school- of leerboeken niet zelf plegen aan te schaffen, mogen, behoudens het bepaalde onder 1, niet tot aankoop van boeken overgaan, tenzij dit noodzakelijk is in verband met de uitbreiding van het getal leerlingen.
3. Indien termen aanwezig zijn om op grond van het bepaalde respectievelijk onder 1 en 2 tot aanschaffing van boeken over te gaan, mag van boeken waaruit geen huiswerk wordt opgegeven, slechts een getal worden aangeschaft gelijk aan de helft van het getal leerlingen, ten behoeve waarvan de aanschaffing mag plaats vinden, respectievelijk mogen geen exemplaren worden aangeschaft, zoolang de aanwezige voorraad voldoende is om twee leerlingen één boek te laten gebruiken.
4. Indien op grond van het bepaalde onder 1 en 2 door de onder 2 bedoelde besturen tot aanschaffing van boeken wordt overgegaan, moet hij den boekhandel c.q. den uitgever worden overgelegd een afschrift van de onder 1 bedoelde gunstige beschikking van den inspecteur respectievelijk een door den inspecteur gewaarmerkte opgave van de getallen leerlingen die van de boeken gebruik zullen maken, zoodra een opgave van de op de school aanwezige getallen boeken.
5. Op scholen en op cursussen wier leerlingen zelf hun boeken plegen aan te schaffen, moet door het houden van zoogenaamde boekenbeurzen het bestuur of het hoofd van de school trachten, de boeken welke de leerlingen niet meer nodig hebben, van deze leerlingen over te nemen.
6. Het bestuur c.q. het hoofd van de school drage het onderwijzend personeel op om de leerlingen te wijzen op de zeer ernstige papiersituatie en om hen, voorzover zij hun boeken zelf aanschaffen, op te wekken de boeken die zij niet meer nodig hebben, te verkoopen op de boekenbeurs van de school. Zij helpen hierdoor hun medeleerlingen aan boeken die zij in vele gevallen niet meer zullen kunnen krijgen.
7. De op de scholen aanwezige boeken die niet meer gebruikt worden, en in de naaste toekomst niet meer gebruikt zullen worden, moeten bij den tweedehands-boekhandel worden verkocht. Als het groote hoeveelheden betreft, verdient het wellicht aanbeveling door tusschenkomst van den uitgever de boeken te verkoopen aan een school waar het boek nog gebruikt wordt.

Ten vervolge op deze omzendbrief werden bij omzendbrief van 28 Maart 1944, n°. 4755, afd. Kabinet, nog de navolgende punten onder de aandacht van genoemde instanties gebracht:

1. **Invoering nieuwe boeken.** Ter toelichting van punt 1 van bij mijn omzendbrief van 25 Februari 1944, n°. 4630 I, afd. Kabinet, behorende „Voorschriften inzake de aanschaffing van school- en leerboeken“, deel ik U mede, dat ik onder „invoering van nieuwe school- en leerboeken“ versta het voor de eerste maal opnemen van een boek op de boekenlijst c.q. het aanschaffen van boeken die tot dusver niet op de school in gebruik waren.
2. **Invoering serie boeken.** Is of zijn een of meer delen van een serie reeds op een inrichting van onderwijs of particulieren cursus ingevoerd, dan is ook voor de invoering van de overige delen van de serie de goedkeuring van den inspecteur noodig.
3. **Vervanging boeken.** Onder de huidige uiterst slechte papiersituatie moet ook de vervanging van in minder goeden staat verkeerende boeken, welke thans nog in gebruik zijn, overeenkomstig punt 2 van bovengenoemde voorschriften, achterwege blijven.
4. **Schrijfcahiers.** De aanschaffing van schrijfcahiers met gedrukte voorbeelden valt niet onder de bepalingen van punt 2. Ook hier dient evenwel de allergrootste zuinigheid te worden betracht. Vooral het voor de vervaardiging van deze cahiers benodigde papier is zeer schaarsch.
5. **Verkoop oude boeken.** Daar de leerlingen met het aanschaffen van de benodigde boeken voor den volgende cursus met veel moeilijkheden te kampen zullen krijgen, moeten de op de scholen aanwezige boeken die niet meer gebruikt worden en in de naaste toekomst niet meer gebruikt zullen worden, zoo spoedig mogelijk van de hand worden gedaan. Zoodra aan het einde van den cursus wederom boeken beschikbaar komen, dienen ook deze zoo spoedig mogelijk te worden geruimd.
6. **Centraal Boekhuis, Amsterdam, Heerengracht 124.** Aangezien niet in alle plaatsen waar scholen gevestigd zijn, een tweedehands-boekhandel is en een tweedehands-boekhandel in een bepaalde plaats niets heeft aan boeken die een school opruimt, als er ter plaatse niet een andere school is die deze boeken zou kunnen gebruiken, heeft de directeur van het Centraal Boekhuis te Amsterdam, Heerengracht 124, zich bereid verklaard, alle op de scholen aanwezige boeken, welke ingevolge het bepaalde in punt 7 van de reeds eerder genoemde voorschriften moeten worden verkocht, in ontvangst te nemen en deze opnieuw in den handel te brengen.
7. **Inzending oude boeken.** Bij de toezending van boeken aan het Centraal Boekhuis moet steeds worden overgelegd een opgave van de titels en de getallen van de overgelegde boeken. Men vermijde het inzenden van boeken waarvan onomstootelijk vaststaat, dat zij onbruikbaar zijn naast nieuwere drukken, tenzij de inzending geschiedt als oud papier.
8. **Verkoop oude boeken door leerlingen.** Ook de boeken van de leerlingen die zij op de boekenbeurs van de school niet kwijt kunnen, kunt Gij op dezelfde voorwaarden bij het Centraal Boekhuis

inzenden. Ik verzoek U de leerlingen Uwer school zooveel mogelijk op te wekken, hun gebruikte boeken bij U in te leveren.

9. Oud papier. Ik heb den directeur van het Centraal Boekhuis gemachtigd, om boeken die bij hem worden ingezonden en waarvan het, gelet op den onhygiënischen toestand waarin zij verkeeren, niet gewenscht is ze weder in circulatie te brengen, in te leveren als oud papier. Dit komt dan weder ten goede aan de productie van nieuw papier.

10. Afrekening. De afrekening welke plaats zal vinden zoodra de boeken weder zijn verkocht, zal in den regel geschieden op een basis van 45% van den normalen verkoopprijs, indien het boek zonder reparatie weder kan worden verkocht. Is het boek zonder herstelling niet meer bruikbaar, dan zullen de herstellingskosten in mindering worden gebracht.

11. Levering gebruikte boeken. Leerlingen die bij den boekhandel hun boeken bestellen, zullen ermede rekening dienen te houden, dat zij in plaats van een nieuw boek een gebruikt boek zullen kunnen ontvangen. De prijs van dit boek zal 75% van den prijs van het nieuwe boek bedragen. Ik verzoek U de leerlingen Uwer school, voorzoover zij zelf hun boeken aanschaffen, hiermede in kennis te stellen.

12. Uitreiking programma's. De programma's of de boekenlijsten zullen dit jaar zoo spoedig mogelijk aan de leerlingen moeten worden uitgereikt.

13. Drukken programma's. Teneinde de vertraging welke ontstaat door het indienen van de aanvraag ter verkrijging van de vergunning tot het drukken van schoolprogramma's bij de Commissie van voorlichting voor leerboeken, zooveel mogelijk te beperken, moet in het vervolg de drukker, met gebruikmaking van een formulier, model RP 288, de kopij, onder bijvoeging van een gefrankeerde retour-enveloppe, inzenden bij het bureau van den contingentbeheerder voor papier van mijn Departement, Daendelsweg 8, te Apeldoorn, telefoon n°. 5609.

14. Inhoud programma. Een programma mag slechts bevatten een opgave van de namen van de docenten, een huishoudelijk reglement, een lessentabel, een boekenlijst en mededeelingen omtrent de boekenbeurs. Een omslag dient achterwege te blijven en het geheel moet op de meest economische wijze worden gezet.

15. Programma's voor boekhandel en Centraal Boekhuis. Ik stel het op prijs, indien Gij ten behoeve van den plaatselijken boekhandel en het Centraal Boekhuis enkele exemplaren van het programma of de boekenlijst Uwer school ter beschikking stelt.

16. Uitgeversverklaring. Aangezien een groot gedeelte van het publiek onder de huidige omstandigheden veel animo heeft voor boeken welke uitsluitend bestemd zijn voor het onderwijs, hebben enkele uitgevers besloten *enige* van hun uitgaven uitsluitend te verkoopen op „verklaring”. Ik juich dit initiatief van de uitgevers zeer toe. Zij geven hiermede blijk van hun goeden wil om de beschikbare school- en leerboeken op regelmatige wijze te verdeelen over hen die leerling zijn van een inrichting van onderwijs of particulieren cursus.

17. Uitgeversverklaring model SL. Teneinde de verschillende soorten verklaringen welke de uitgevers thans eischen, te vervangen door een gelijklopende verklaring, heb ik een uitgeversverklaring model SL vastgesteld, welke tegen betaling verkrijgbaar is bij de Rijksuitgeverij te 's-Gravenhage.

18. Beschikbaarstelling uitgeversverklaring model SL. De boekhandelaren zullen deze verklaringen in voorraad houden. Bij het bestellen van boeken door de leerlingen zullen de boekhandelaren *voor de hiervoor in aanmerking komende boeken* een uitgeversverklaring model SL uitreiken.

19. Invulling en ondertekening uitgeversverklaring model SL. Dit formulier moet door den leerling volledig worden ingevuld en door het hoofd van de inrichting van onderwijs of particulieren cursus van een stempel van de school of den cursus en een handteekening (geen stempel) worden voorzien. Alvorens hier toe te gaan, moet worden nagegaan of het formulier juist is ingevuld en of een leerling niet meer dan één formulier voor hetzelfde boek ter teekening voorlegt.

Het is inmiddels reeds voorgekomen dat een leerling in het bezit was van drie verklaringen voor drie verschillende boeken over hetzelfde onderwerp, welke gelijktijdig door een directeur waren afgegeven voor het geval dat een of twee van de gewenschte boeken zouden zijn uitverkocht. Is geen van de drie boeken uitverkocht, dan komt de leerling in het bezit van alle drie de titels en is het doel dat de uitgever trachtte te bereiken, volkomen illusoir.

Ik vertrouw erop, dat Gij Uw medewerking aan dergelijke laakbare handelingen niet zult verleenen.

Het zal geen betoog behoeven, dat verklaringen niet geteekend mogen worden, als er op de school nog gebruikte exemplaren van het boek voor de leerlingen ter beschikking zijn.

20. Opwekking. Tenslotte wijk ik U allen op, Uw volle medewerking te verleenen aan de uitvoering van de gegeven voorschriften. *De toestand met betrekking tot de voorziening van school- en leerboeken is zeer kritiek, doch indien een ieder medewerkt, niet hopeloos.*

Ter uitvoering van artikel 4 van de op blz. 23/24 vermelde voorschriften richtte de Commissie van voorlichting voor leerboeken onder dagtekening van 13 April 1944, n°. 6965 I, aan de hiervoor in aanmerking komende instanties de volgende circulaire:

Het is in verband met de bevoorrading van de uitgevers noodzakelijk, dat wij steeds op de hoogte zijn van de ingevolge de uitbreiding van het getal leerlingen benodigde boeken.

In verband hiermede verzoeken wij U voor de ingevolge artikel 4 van de „Voorschriften inzake de aanschaffing van school- en leerboeken” bedoelde gewaarmerkte opgave van de getallen leerlingen gebruik te maken

van formulieren model UGL, waarvan een exemplaar hierbij gaat. Een doorslag ervan gelieve U steeds, nadat de inspecteur de verklaring voor accoord heeft geteekend, te zenden aan het secretariaat van de Commissie van voorlichting voor leerboeken, Deventerstraat 24, te Apeldoorn, waar Gij tevens meer van deze formulieren kunt aanvragen.

Het in de circulaire genoemde formulier vindt men hieronder afgedrukt.

(Op elk formulier slechts één titel of één deel van een serie invullen)

SCHOOLVERKLARING

Model U G L

DEPARTEMENT VAN OPVOEDING, WETENSCHAP EN KULTUURBESCHERMING

Verklaring omtrent de uitbreiding van het getal leerlingen, bedoeld in punt 4 van de „Voor-
schriften inzake de aanschaffing van school- en leerboeken”.

De ondergeteekende:
(naam)

hoofd van:
(naam van de inrichting van onderwijs)

te, gelegen aan

verklaart, dat het getal leerlingen van de klasse van zijn school is toegenomen van tot
Gelet op het getal op de school aanwezige exemplaren, dat bedraagt, en rekening houdend met het
feit, dat er wel/geen huiswerk uit wordt opgegeven, heeft hij dringend behoefte aan exemplaren van:

.
(juiste en volledige titel en na(a)m(en) van de(n) schrijver(s)

. 194.
Handtekening:

Accoord.
De Inspecteur, met het toezicht
op de school belast.

. 194.
Handtekening:

P.S. Indien uit het boek geen huiswerk wordt opgegeven, mogen ingevolge punt 3 van de „Voor-
schriften inzake de aanschaffing van school- en leerboeken” geen nieuwe exemplaren worden aangeschaft, zoolang er
voor twee leerlingen een exemplaar aanwezig is. Is de aanwezige voorraad niet voldoende, dan mag worden
aangeschaft een getal exemplaren gelijk aan de helft van het nieuwe getal leerlingen, verminderd met het getal
aanwezige boeken.

Met het doel de leerlingen, de directeuren en rectoren van scholen voor v.h.m.o., van kweek-
scholen en nijverheidsscholen op te wekken de schoolboeken die zij niet meer nodig hadden,
te *verkoopen*, had de Secretaris-Generaal een aanplakbiljet laten vervaardigen, hetwelk met
een begeleidende omzendbrief van 20 Juni 1944, n°. 4996 I, afd. Kabinet, aan de daarvoor
in aanmerking komende instanties werd toegezonden.

Ten aanzien van de aanschaffing van school- en leerboeken ten behoeve van het onderwijs
aan alle van Rijksweg gesubsidieerde land- en tuinbouwcursussen en van alle opleidings-
cursussen op het gebied van land- en tuinbouw had de Secretaris-Generaal inmiddels bij cir-
culaire van 30 Mei 1944, n°. 4881 II, afd. Kabinet aan de uitgevers van school- en leerboeken
medegedeeld dat hij, op verzoek van de inspecteur van de landbouw en het landbouwon-
derwijs, er zijn goedkeuring aan had gehecht dat voor de aanschaffing van deze boeken *generlei*
verklaring nodig zou zijn.

Teneinde te voorkomen dat bepaalde uitgaven van school- en leerboeken die bestemd
waren voor het onderwijs, door het publiek voor andere doeleinden zouden worden gekocht,
werd een zgn. *uitgeververklaring* SL ingevoerd, welke bij aankoop van school- of leerboeken
aan de boekhandelaren moest worden overgelegd en waaruit bleek, dat de gewenste boeken
inderdaad voor het onderwijs waren bestemd.

Bij circulaire van 10 Augustus 1944, n°. 8544, deed de secretaris der Commissie van voor-
lichting voor leerboeken aan de uitgevers van schoolboeken een overdruk toekomen van de
lijst van boeken¹⁾ welke uitsluitend op een dergelijke verklaring mochten worden geleverd.
In aansluiting op de circulaire van 9 April 1943, n°. 32001, afd. Kabinet²⁾, deelde de Secre-

¹⁾ Deze lijst is opgenomen in het departementale tijdschrift „Opvoeding, Wetenschap, Kultuurbescherming”, jrg. 1944,
n°. 15.

²⁾ Zie Onderwijsverslag 1943, blz. 14.

taris-Generaal bij omzendbrief van 10 Januari 1944, n°. 4513 I, afd. Kabinet, aan de daarvoor in aanmerking komende instanties mede dat het hoofd van de Sicherheitspolizei en de Sicherheitsdienst voor het bezette Nederlandse gebied het vervaardigen en het in het verkeer brengen van de volgende boeken had *verboden*:

1. Het boek van Valentin Katajef „Met de Kas er van door”, uitgegeven door W. de Haan te Utrecht.
2. Het boek van Felix Hageman „De velden der Zaligen”, uitgegeven in 1934 door de N.V. Johan Mulder's Uitgevers Mij., Oosthaven 32, te Gouda.
3. Het boek van Per Olafson „Patent Geneesmiddel” — De geldbron voor het kankeronderzoek van Dr. Lodewijk Asty, uitgegeven door L. Salm en Co. te Amsterdam.
4. Alle publicaties van Jan de Hartog (Johannes), ten dele geschreven onder het pseudoniem F. R. Eckmar. Onder de naam Jan de Hartog zijn verschenen o.m.:
 - a. Het Huis met de Handen, 1934.
 - b. Ave Caesar, 1936.
 - c. Oompje Owadi, 1939.
 - d. De ondergang van Vrijheid, 1939
 - e. Mist, 1939
 - f. Hollands Glorie.
 } toneelstukken.
- Onder de naam F. R. Eckmar (pseudoniem) zijn verschenen, o.m.:
 - g. Een Linkerbeen gezocht, 1935.
 - h. Spoken te koop, 1936.
 - i. Ratten op de Trap, 1937.
 - j. Drie doode Dwergen, 1938.
 - k. De Maagd en de Moordenaar, 1939.
- Ook zijn bij Holle en Co. te Berlijn in de Duitse taal verschenen boek „Jan Wandelaar”.

De in de school- en leeraren-bibliotheek aanwezige exemplaren van deze boeken moesten in verband met bovengenoemd verbod bij het Departement worden ingeleverd.

Bij omzendbrief van 6 Juni 1944, n°. 4899 I, afd. Kabinet, deelde de Secretaris-Generaal aan de daarvoor in aanmerking komende instanties mede dat bij de Rijksuitgeverij te 's-Gravenhage eerstdaags zou verschijnen het *eerste supplement* op de catalogus van school- en leerboeken. Dit supplement bevatte de titels van alle boeken, vermeld in de tot en met 1 Januari 1944 in het departementale tijdschrift „Opvoeding, Wetenschap, Kultuurbescherming” verschenen opgaven van „Aanvullingen en wijzigingen van den catalogus van school- en leerboeken”.

Ook na de bevrijding bleef de *papierpositie* in Nederland voorsnóg precair. In verband hiermede richtte de Minister zich tot de hierna genoemde instanties met de volgende omzendbrief van 20 Augustus 1945, n°. 136 I, afd. Bureau PVD:

De papierpositie van ons land is nog zeer slecht.

Het kost heel veel moeite om eenig papier ter beschikking te stellen voor de vervaardiging van schoolboeken en schriften.

Ik vertrouw er echter op, dat over enkele maanden weder sommige van de meest urgente uitgaven verkrijgbaar zullen zijn.

Het zal geen betoog behoeven, dat onder deze omstandigheden de maatregelen welke tijdens de bezetting met betrekking tot de aanschaffing van school- en leerboeken zijn genomen, gehandhaafd moeten blijven (zie de omzendbrieven van 25 Februari 1944, n°. 4630 I, en van 28 Maart 1944, n°. 4755 I, beide afd. Kabinet).¹⁾ Aanschaffing van schoolboeken door gemeente- en schoolbesturen is dus uitsluitend mogelijk onder overlegging van een schoolverklaring model U G L of een inspecteursverklaring model I N B.²⁾ Besturen wier scho(o)l(en) tengevolge van oorlogshandelingen de geheele inventaris is (zijn) kwijt geraakt, dienen zich tot de inspecteur, met het toezicht op de school belast, te wenden, die een inspecteursverklaring model I N B zal afgeven, waarop hij in den linkerbovenhoek de woorden heeft geplaatst: *voorrang* in verband met oorlogsschade. Ik heb den boekhandlaren en den uitgevers verzocht zooveel mogelijk rekening te houden met deze voorrangsverklaringen. Schoolverklaringen model U G L kunt U verkrijgen bij het bureau Papierverdeling van mijn Departement, Prinsesgegracht 21, kamer 17.

De afschriften van de verklaringen dienen te worden gezonden aan bovengenoemd bureau.

De vervanging van in minder goeden staat verkeernde boeken moet woarsnóg achterwege blijven.

De nog bij de scholen aanwezige boeken die niet meer gebruikt worden, moeten zoo spoedig mogelijk aan het Centraal Boekhuis worden gezonden. Het C.B. draagt er zorg voor, dat deze boeken weder in omloop worden gebracht. Overigens verwijs ik U naar de punten 6 t/m 11 van den omzendbrief n°. 4755 I van 28 Maart 1944, afd. Kabinet.³⁾

¹⁾ Zie blz. 23 en 24.

²⁾ De schoolverklaring model UGL had betrekking op de aanschaffing van schoolboeken in verband met de uitbreiding van het getal leerlingen; de inspecteursverklaring model INB stond in verband met de aanschaffing van nieuwe boeken.

Voorts verzoek ik U er bij de leerlingen Uwer school op aan te dringen, dat zij met de boeken zeer voorzichtig dienen om te gaan. De kwaliteit is niet zooda die behoort te zijn en bovendien eischt de papiermood dat ze veel langer meegaan. Ik doe hierbij een ernstig en dringend beroep op Uw medewerking. Bovendien is het noodzakelijk, dat Gij er slechts in gevallen van onvermijdelijkheid toe overgaat nieuwe boeken voor te schrijven. Boeken die op uw school in gebruik zijn, moeten onder de huidige omstandigheden zoo lang mogelijk in gebruik blijven. Dit geeft besparing bij de aanschaffing van nieuwe boeken.

Een uitzondering hierop moet gemaakt worden met betrekking tot de boeken, geschreven of bewerkt door politiek onbetrouwbare elementen.

Deze boeken moeten in ieder geval van de schoolprogramma's worden geschrapt en mogen op de scholen niet meer gebruikt worden. Voor alle na 1939 verschenen boeken, die geen herdrukken zijn van andere uitgaven, dient gij hierover de voorlichting van mijn Departement te vragen.

De uitgeversverklaring model S L¹), die de uitgevers eischen voor schooluitgaven die ook bij het publiek zeer in trek zijn, blijven eveneens bestaan. De boekhandelaars verstrekken deze verklaringen aan de leerlingen die boeken komen bestellen, waarvoor de uitgevers een dergelijke verklaring eischen.

Deze omzendbrief was gericht aan: de directeuren (directrices) der Rijks h.b.s.-en, Rijkskweekscholen en Rijksnijverheidsscholen; de directeuren der particuliere scholen en cursussen; de besturen der bijzondere scholen voor v.h.m.o., nijverheidsscholen en kweekscholen; de besturen der bijzondere scholen voor voorb.l.o., g.l.o., ulo en b.l.o.; de burgemeesters der gemeenten welke scholen voor v.h.m.o., kweekscholen, scholen voor voorb.l.o., g.l.o., ulo en b.l.o. en nijverheidsscholen in stand houden; de besturen van cursussen voor vervolgonderwijs.

Een afschrift van bovengenoemde omzendbrief werd bij schrijven van gelijke datum, n°. 136 II, Bureau PVD, toegezonden aan de uitgevers in Nederland. Dit schrijven luidde als volgt:

Hierbij doe ik U, ter kennisneming, toekomen een afschrift van mijn omzendbrief van heden, n°. 136/I, Bureau Papierverdeling.

Ik verzoek U bij bestellingen van schoolboeken zooveel mogelijk voorrang te verleen aan die verklaringen waarop in den linker-bovenhoek de woorden: „*voorrang* in verband met oorlogsschade” zijn geplaatst.

De verkoop van boeken waarvan een schrijver of bewerker N.S.B.-er was, moet onmiddellijk worden gestaakt. Het aanvragen van papier voor een herdruk van een dergelijke uitgave dient achterwege te blijven.

Teneinde de scholen volledig te kunnen inlichten omtrent de politieke betrouwbaarheid van Uw auteurs, geef ik U in overweging terstond politieke betrouwbaarheidsverklaringen van Uw auteurs op te vragen.

Ik verzoek U de redactie van het Nieuwsblad voor den Boekhandel geregeld op de hoogte te houden van de titels van boeken, waarvoor U uitgeversverklaringen model S L eischt. Het is uiteraard niet de bedoeling, dat U opgeeft aan deze redactie, dat al Uw uitgaven slechts verkocht mogen worden onder overlegging van een dergelijke verklaring. Een verklaring kunt U allen voor die schooluitgaven eischen waarvoor ook bij het publiek belangstelling bestaat.

Ik maak van deze gelegenheid gebruik om U er met nadruk op te wijzen, dat de papersituatie in ons land nog zeer slecht is en dat deze in de komende maanden niet veel zal verbeteren. Ik doe dan ook een dringend beroep op Uw medewerking door U te verzoeken uitsluitend voor die uitgaven papier aan te vragen, waarvan de verschijning als zeer noodzakelijk moet worden aangemerkt.

Tenslotte verzoek ik U van de uitgaven, waarvoor sedert de bevrijding toestemming is verleend door het Militair Gezag, een presentexemplaar over te leggen.

Voorts zij vermeld dat de heersende paperschaarste het Ministerie dwong tot het treffen van maatregelen welke de beschikbaarstelling van een vast papiercontingent ten behoeve van de aanmaak van schoolboeken, cahiers enz. waarborgden.

In Februari 1946 deelde de Minister in een circulaire, n°. 46 I, Bureau Boekzaken, aan de daarvoor in aanmerking komende instanties (directeuren en besturen van scholen, burgemeesters) mede, dat de papiervoorziening voor school-, leer- en studieboeken hem nog steeds grote zorgen baarde, doch dat hij er op vertrouwde dat binnen niet al te lange tijd de papersituatie zou verbeteren, zodat verwacht mocht worden dat gedurende de cursus 1946/47 enige verbetering in de boekenproductie zou komen. Voorts werd in deze circulaire nog het volgende opgemerkt:

Teneinde nu reeds eenige vereenvoudiging in de aanschaffing van schoolboeken te brengen, heb ik besloten de tot dusver voorgeschreven verklaringen modellen UGL en INB af te schaffen.

Ik vertrouw er op, dat U bij de aanschaffing van schoolboeken steeds de zeer noodzakelijke beperkingen in acht zult blijven nemen. Met nadruk moet ik er in dit verband op wijzen, dat de uitgevers die verklaringen vroegen en deze nog zullen vragen, dit doen om de belangen van het onderwijs te behartigen.

Met betrekking tot het gebruik bij het onderwijs van boeken van nationaal-socialistische of nationaal-socialistisch gezinde schrijvers en/of bewerkers bericht ik U het volgende.

Uitgaven van deze schrijvers waarvan de eerste druk is verschenen vóór Mei 1940 en die geen zins een politiek karakter

1) Zie blz. 25.

dragen, mogen bij het onderwijs gebruikt worden, mits van de omslag- en de titelbladen de namen van de bovenbedoelde schrijvers worden verwijderd.

Uitgaven van bovenbedoelde schrijvers en/of bewerkers waarvan de eerste druk is verschenen na Mei 1940 en alle uitgaven van deze schrijvers die een politiek karakter dragen, ongeacht het jaar van verschijnen, mogen onder geen enkele voorwaarde bij het onderwijs gebruikt worden.

Voor zooveel noodig merk ik nog op, dat auteurs die gestaakt of geschorst zijn en die daarna gerehabiliteerd worden, na de rehabilitatie niet langer als nationaal-socialistisch of nationaal-socialistisch gezind behoeven te worden aangemerkt.

De uitgevers heb ik dienovereenkomstig ingelicht.

Ten slotte verzoek ik U bij het onderwijs bij voorkeur geen boeken van Deutsche uitgevers te gebruiken en de tot dusver gebruikte Deutsche studieboeken geleidelijk door Nederlandsche of andere dan Deutsche uitgaven te vervangen.

RIJKSCOMMISSIE VAN ADVIES INZAKE HET UITGEVEN VAN BOEKEN EN TIJDSCHRIFTEN

Bij zijn beschikking van 3 October 1945, n°. 2025 I, Bureau P.V.D., heeft de Minister ingesteld een *Rijkscommissie van advies inzake het uitgeven van boeken en tijdschriften*. In deze commissie werden benoemd:

tot lid en voorzitter: M. A. Reinalda, directeur ener uitgeversmaatschappij te Haarlem; tot leden: mej. Mr. E. Ribbius Peletier en de heren Dr. L. Brummel, bibliothecaris der Koninklijke Bibliotheek te 's-Gravenhage; Ir. W. Cool, algemeen secretaris v.h. Koninklijk instituut voor ingenieurs; Prof. Dr. N. A. Donkersloot, hoofd der sub-sectie Kunst van het Militair Gezag; Dr. W. Ph. Coolhaas; A. Q. de Flines, directeur ener drukkerij te Amsterdam; pater H. H. J. M. Gall M.S.C., secretaris van de Bisschoppelijke adviescommissie voor Katholieke uitgaven; H. Korte Jr., voorzitter van de Alg. Nederlandse grafische bond; Prof. Dr. H. A. Kramers, hoogleraar aan de Rijksuniversiteit te Leiden; majoor J. A. Librijn, wnd. hoofd der sub-sectie Perszuivering en Papierverdeling van het Militair Gezag; Ds. F. H. Landsman, secretaris van de Interkerkelijke commissie voor perszaken, te 's-Gravenhage; K. J. J. Lotsy, voorzitter v. d. Nederlandse voetbalbond; Mr. M. Nijhoff, letterkundige; Dr. D. G. van Ringelesstein, gemeentelijk inspecteur van het onderwijs te 's-Gravenhage; Dr. E. D. Spelberg, predikant te Hilversum; Prof. Dr. J. Tinbergen, hoogleraar aan de Handelshogeschool te Rotterdam; Mr. C. Vrij, secretaris van het bestuur van de Vereniging tot bevordering van de belangen des boekhandels; tot secretarissen: A. H. L. Beltman en H. J. W. M. Michaël, beiden commies bij het Ministerie van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen.

De beschikking is opgenomen in de *Nederlandse Staatscourant* van 10 October 1945, n°. 86.

SCHOOLKINDEREN VAN DE STRAAT

In verband met de ontwikkeling der oorlogsgebeurtenissen hier te lande in de laatste maanden van 1944 deed de Secretaris-Generaal in het nummer van 1 November 1944 van het departementale tijdschrift „Opvoeding, Wetenschap, Kultuurbescherming” het volgende opnemen:

Nu de onzekere toestand in ons land blijkt voort te duren, lijkt het mij gewenscht, dat de scholen die thans nog gesloten zijn, zoo spoedig mogelijk het werk hervatten, teneinde de kinderen van de voor hen zoo gevaarlijke straat te houden.

Mochten de plaatselijke omstandigheden of het feit dat de school niet beschikbaar is, een hervatting van het werk belemmeren, dan moge ik er bij het onderwijzend personeel ten zeerste op aandringen, dat zij contact met hun leerlingen zoeken en deze door het opgeven en nakijken van taken tot nuttige bezigheid brengen.

BEDRIJFSBEZOEKEN, BEZOEK AAN TENTOONSTELLING EN BIJWONEN VAN FILMVOORSTELLINGEN TER GELEGENHEID VAN DE „WEEK VAN HET ARBEIDSFRONT”

Het *Nederlandse Arbeidsfront* was voornemens in 1944 resp. van 8 tot 13 Mei in Utrecht en van 8 tot 15 Juli in Schiedam en Vlaardingen een „Week van het Arbeidsfront” te organiseren, alsmede op 13 Juli een Arbeidsfront-tentoonstelling te Tilburg. In verband hiermede gingen de beide volgende omzendbrieven van het Departement uit:

I. Omzendbrief van 5 Mei 1944, n°. 4847 I, afd. Kabinet, betreffende bezoeken aan bedrijven en bijwonen van filmvoorstellingen over het arbeidsleven.

Naar het Nederlandsche Arbeidsfront mij heeft medegedeeld, is het voornemens van 8 tot 13 Mei e.k. te Utrecht een z.g. „Week van het Arbeidsfront” te organiseren, waaraan bezoeken aan verscheidene bedrijven en filmvoorstellingen over het arbeidsleven zullen zijn verbonden.

Men is van plan, ook leerlingen van de hogere klassen van de lagere scholen en van het voorbereidend hooger, middelbaar en nijverheidsonderwijs de gelegenheid te geven de vorenbedoelde bezoeken en voorstellingen, onder ter zake kundige leiding, bij te wonen.
Het zij mij vergund, een en ander van harte in Uw aandacht aan te bevelen en U aan te sporen om het de schooljeugd mogelijk te maken van de haar geboden gelegenheid gebruik te maken.

Deze omzendbrief was gericht aan: het gemeentebestuur van Utrecht; de directeur der Rijks h.b.s. te Utrecht; de directeur der Rijkskweekschool te Utrecht; de besturen der instellingen voor l.o., v.h.m.o. en n.o. te Utrecht; de besturen der bijzondere kweekscholen te Utrecht.

II. Omzendbrief van 4 Juli 1944, n°. 5033 I, afd. Kabinet, betreffende *bezoek aan tentoonstelling en bijwonen van filmvoorstellingen over het arbeidsleven*.

Naar het Nederlandsche Arbeidsfront mij heeft medegedeeld, is het van plan in de gemeenten Schiedam en Vlaardingen van 8 tot 15 Juli a.s. een z.g. „Week van het Arbeidsfront” te organiseren, waaraan filmvoorstellingen over het arbeidsleven zullen zijn verbonden.

Voorts ligt het in het voornemen, op 15 Juli a.s. te Tilburg in den Stadsschouwburg aldaar een Arbeidsfront-tentoonstelling te houden.

Men beoogt, ook leerlingen van de hogere klassen der lagere scholen en van het voorbereidend hooger, middelbaar en nijverheidsonderwijs de gelegenheid te geven de vorenbedoelde voorstellingen en de tentoonstelling, onder ter zake kundige leiding, bij te wonen.

Het zij mij vergund, een en ander in Uw aandacht aan te bevelen en U aan te sporen om het de schooljeugd mogelijk te maken van de aangeboden gelegenheid gebruik te maken.

Deze omzendbrief was gericht aan: de gemeentebesturen van Schiedam, Vlaardingen en Tilburg; de directieuren der Rijks h.b.s.-en te Tilburg en Schiedam; de besturen der instellingen voor l.o., v.h.m.o. en n.o. te Schiedam, Vlaardingen en Tilburg.

HERSTEL REGELMATIG SCHOOLONDERWIJS

Bij schrijven van 8 Juni 1945, n°. V 349, vestigde de Minister de aandacht van zijn ambtgenoten van de Departementen van Binnenlandse Zaken, Sociale Zaken, Economische Zaken, Landbouw, Nijverheid en Handel, Financiën en Oorlog op het grote belang van het herstel van een *regelmatig schoolonderwijs*. De Minister deed dan ook een dringend beroep op hun medewerking om te bevorderen dat de gevorderde *schoolgebouwen* zoveel mogelijk weer aan hun bestemming werden teruggegeven. Bedoeld schrijven luidde als volgt:

Uwe Excellentie zal met mij van oordeel zijn, dat een herstel van een werkelijk ordelijk verloopende volkshuishouding niet mogelijk is, zoolang niet het onderwijs regelmatig plaats vindt, de kinderen op vaste tijden ter school gaan, en daardoor in de gezinnen orde en regelmaat terugkeeren.

Het herstel van een regelmatig schoolonderwijs is dus niet alleen van belang met het oog op het leeren van de kinderen, het is een belang der geestelijke volksgezondheid van de eerste orde.

Ik doe dus een zeer dringend beroep op de medewerking van Uwe Excellentie om tot een beperking te komen van het gebruik van schoolgebouwen voor andere doeleinden dan waarvoor deze bestemd zijn. In een niet gering getal gevallen vond het vorderen van schoolgebouwen plaats, hoewel andere gebouwen, leegze fabrieken of werkplaatsen, kantoorgebouwen, beschikbaar waren. Men kiest dan gaarne scholen, omdat deze een meer geriefelijke indeeling hebben, en omdat, in het bijzonder bij het openbaar onderwijs, de eigendoms- en bezitsverhoudingen overzichtelijk zijn.

Dat op deze wijze meermaals het grootere belang aan het kleinere is opgeofferd, behoeft geen betoog.

Het is daarom mijn bedoeling, dat de tijd, die nog tot 1 September verloopt, wordt gebruikt om zooveel mogelijk schoolgebouwen weer aan hun bestemming terug te geven. In den komende cursus kan dan tenminste een toestand bestaan die eenigermate te verantwoorden is.

Aan de leden van de onderwijsinspectie draag ik op met dit doel met alle daarvoor in aanmerking komende instanties overleg te plegen.

Ik doe een dringend beroep op Uwe Excellentie om, voorzoover vanwege haar Departement of de daaronder behoorende diensten schoolgebouwen voor andere doeleinden dan het onderwijs zijn in gebruik genomen, aan de daarvoor in aanmerking komende instanties de opdracht te verstrekken aan dat overleg mede te werken op dezen voet dat slechts die schoolgebouwen aan hun bestemming mogen onttrokken blijven die voor een ander belang van allereerste orde dringend noodzakelijk zijn, terwijl voor dat andere belang een andere oplossing, zij het met minder gerief, niet kan worden gevonden.

Voor het vervolg ware het vorderen van nog meer schoolgebouwen te verbieden, tenzij een voorafgaand overleg met mijn Departement de volstrekte noodzaak daarvan heeft aangetoond.

In aansluiting hierop richtte de Minister onder gelijke dagtekening, n°. V 348, onderstaande omzendbrief tot de inspecteurs en inspectrices van het gymnasium, middelbaar, lager en nijverheidsonderwijs, waarin ook de regeling van de *zomervacantie* ter sprake kwam.

Van een werkelijk herstel van een ordelijke volkshuishouding kan geen sprake zijn, zoolang niet het onderwijs regelmatig voortgang heeft, de kinderen op vaste tijden in de school aanwezig zijn en daardoor in de gezinnen orde en regelmaat kan terugkeeren.

Vooral in de wintermaanden bestaat aan dezen geordenden toestand de allergrootste behoefte.

Het is daarom mijn bedoeling, dat dit jaar van half Juli tot einde Augustus een vacantie wordt gegeven, die niet alleen leerkrachten en leerlingen in staat zal stellen fysiek en fysisch zooveel mogelijk op hun verhaal te komen, maar die het ook mogelijk zal maken om in overleg met de daarvoor in aanmerking komende instanties een regeling te bereiken, waardoor niet meer schoolgebouwen aan hun eigenlijke bestemming worden onttrokken dan voor andere belangen van de eerste orde volstrekt noodzakelijk is.

Ik wend mij tot mijn ambtgenooten om mij in deze de medewerking te verzekeren van alle instanties waarover het gezag van de landsoverheid zich op eenige wijze uitstrekt. Ook op de medewerking van het Militair Gezag wordt door mij vertrouwd.

Ik noodig U derhalve uit om zoodra mogelijk het initiatief te nemen tot samensprekingen ter bereiking van het door mij gewenschte resultaat. Wanneer in bepaalde gemeenten de belangen van verschillende takken van onderwijs bij het gedeeltelijk ontruimen van schoolgebouwen betrokken zijn, behoort aan het beleggen van een samenspreking overleg tusschen de verschillende leden van het Rijksschooltoezicht voor zooveel mogelijk vooraf te gaan.

Ik ben er van overtuigd, dat door gemeente- en schoolbesturen gaarne zal worden medegewerkt om door gezamenlijk gebruik van de beschikbare gebouwen tot den voor het onderwijs in zijn geheel meest gunstigen toestand te komen.

Bij het overleg moet er vooral naar worden gestreefd, dat de scholen die niet kunnen worden vrijgegeven, zooveel mogelijk voor verschillende doeleinden worden gebruikt, zoodat ook door deze concentratie van het gebruik voor andere doeleinden het getal scholen dat voor het onderwijs vrijkomt, zoo groot mogelijk wordt. Ik verzoek U het bovenstaande ter kennis te brengen van de schoolbesturen in Uw amtsgebied. De inspecteurs van het lager onderwijs zorgen voor gelijke mededeeling aan de gemeentebesturen.

Bij deze mededeelingen is aan de besturen in overweging te geven, om zich met het oog op het beoogde doel zooveel mogelijk bij de Rijksvacantieregeling aan te sluiten. Hun wettelijk recht om aan een andere vacantieregeling de voorkeur te geven, dient echter strikt te worden geëerbiedigd. Ik ben er van overtuigd, dat zij van dit recht slechts gebruik zullen maken, als ernstige zakelijke belangen daartoe dwingen.

Het in deze omzendbrief medegedeelde omtrent de regeling der zomervacantie droeg evenwel geen imperatief karakter. Volgens de Nederlandse onderwijswetgeving hebben immers gemeente- en schoolbesturen het recht om met inachtneming van de wettelijke voorschriften zelf de vacaties te regelen. Hierop wees de Minister genoemde instanties in zijn omzendbrief van 18 Juni 1945, n°. V 541. In deze omzendbrief werd voorts nog het volgende opgemerkt:

Het zal U uiteraard zijn gebleken, dat het de uitsluitende bedoeling van dien brief was om Uw aandacht te vestigen op de wenschelijkheid, dat na de „grootte vacantie” het onderwijs op regelmatige wijze zal kunnen geschieden met leerkrachten en leerlingen, die fysiek en fysisch in staat zijn het onderwijs op normale wijze te geven resp. te krijgen. De duur der grootte vacantie is daarom tot op zekere hoogte bijzaak. Indien met minder dan zes weken vacantie kan worden volstaan, bestaat daartegen geen overwegend bezwaar. Plaatselijke toestanden zullen daarbij een voornaam factor uitmaken.

Ik ben er van overtuigd, dat U mijn bovenbedoeld rondschriften in dezen zin zult hebben opgevat. Gaarne laat ik het overigens aan Uw beleid over, het in dat schrijven beoogde doel te bereiken langs den weg welke U het meest doeltreffend voorkomt.

Van deze gelegenheid maakte de Minister gebruik aan genoemde instanties te berichten, dat het Militair Gezag zijn aandacht erop had gevestigd, dat in enkele streken van ons land de oogst van sommige producten dreigde te mislukken doordat er niet voldoende werkkrachten aanwezig waren. Het betrof hier lichtere werkzaamheden, welke naar het oordeel van het Militair Gezag zonder bezwaar door de kinderen van de hogere klassen der lagere scholen zouden kunnen worden verricht. De Minister had er dan ook geen bezwaar tegen, dat de school hier werd ingeschakeld en dat hiervoor *land- en tuinbouwverlof* werd gegeven. Hieromtrent werd nog het volgende opgemerkt:

Wellicht kan het in bepaalde gevallen aanbeveling verdienen, werkzaamheden in klasverband te laten verrichten onder aanwezigheid van den onderwijzer. Wanneer er dan ook verzoeken om hulp tot een school zouden worden gericht, heb ik geen bezwaar, dat deze wordt verleend, mits er zeer in het bijzonder op wordt toegezien, dat van de kinderen noch in het algemeen noch individueel werk wordt gevraagd dat voor hen te zwaar is, of dat om andere redenen niet geschikt is om door kinderen te worden verricht.

ZUIVERING VAN HET ONDERWIJS

Met betrekking tot de *zuivering* van het onderwijs werd aan burgemeester en wethouders van de gemeenten Amsterdam, Rotterdam, 's-Gravenhage, Leiden, Utrecht en Groningen, de inspectie van het lager, gymnasiaal, middelbaar en nijverheidsonderwijs, de inspecteur van het buitengewoon lager onderwijs, de inspecteur van de onderwijzersopleiding en de hoofdinspecteurs, inspecteurs en hoofdconsulenten van de lichamelijke opvoeding de volgende mededeling gericht:

Het Militair Gezag heeft de zuivering van het onderwijs, met uitzondering van het hooger onderwijs en voorts de zuivering nog niet in de reeds vroeger bevrijde gedeelten van ons land heeft plaats gehad, in handen van de civiele autoriteiten gelegd. Deze aangelegenheid, voor de uitvoering waarvan reeds verschillende maatregelen zijn getroffen, is thans met voortvarendheid ter hand genomen. Het is noodzakelijk, dat zij snel en rechtvaardig ten einde wordt gebracht, zoodat, wanneer na de groote vacantie de scholen weer worden opengesteld, het geheele onderwijs zal zijn gezuiverd.

Volgens het Zuiveringsbesluit kan den leerkrachten — in afwachting van een onderzoek omtrent de noodzakelijkheid van schorsing of ontslag — worden bevolen de uitoefening van hun functie te staken. Geschorst kunnen worden leerkrachten, indien zij van ontrouw aan de zaak van het Koninkrijk der Nederlanden, aan de Koningin of aan de Regeering hebben doen blijken of indien van hen, op grond van hun houding vóór of tijdens de bezetting niet de getrouwe medewerking aan het herstel van het vaderland kan worden verwacht. Voor de diverse takken van onderwijs heeft de Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen de bevoegdheid tot staking en schorsing gelegd in handen van de respectievelijke hoofdinspecteurs van het onderwijs, met dien verstande dat de inspecteurs van het lager onderwijs die daarvoor in aanmerking komen, uitsluitend zullen optreden als voorzitter van een in elke inspectie in te stellen commissie van advies.

In de gemeenten Amsterdam, Rotterdam, 's-Gravenhage, Leiden, Utrecht en Groningen zal de zuivering van het openbaar onderwijs door de gemeenten zelf geschieden.

Wil de zuivering in den daarvoor gestelden tijd geschieden, dan is het noodzakelijk, dat het Ministerie van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen de 's-Gravenhage dan wel de onderzoekende instanties binnen enkele weken over de noodige gegevens beschikken. Daarom zal aan bezwaren, welke na 8 Juli 1945¹⁾ tegen personen van het Rijksschooltoezicht (hoofdinspecteurs, inspecteurs, hoofdconsulenten en consulenten der lichamelijke opvoeding) en tegen het onderwijzend personeel der diverse scholen worden ingebracht, geen aandacht meer kunnen worden besteed.

EERSTE HERDENKING VAN ONZE BEVRIJDING

In verband met de eerste herdenking van onze bevrijding op 4 Mei 1946 richtte de Minister aan alle openbare en bijzondere scholen voor lager onderwijs, v.h.m.o. en nijverheidsonderwijs, kweekscholen en de hoofdinspecteurs en inspecteurs (inspectrices) van het lager onderwijs, v.h.m.o. en nijverheidsonderwijs de volgende circulaire van 12 April 1946, n^o. 425, afd. D.G.O.:

De eerste herdenking van onze bevrijding op 4 Mei a.s. zal helaas nog geen dag van onvermengde feestvreugde kunnen zijn. Daarvoor zijn onze harten nog te zeer van zorg vervuld over den toestand in het Rijk overzee. Maar een dag van dankbare gedachtenis aan onze verlossing uit de Duitse overheersching zal de 4de Mei moeten worden, ook voor de kinderen van ons volk. Het Nationaal Instituut heeft eenige richtlijnen geformuleerd, welke bij de viering in de scholen in acht genomen kunnen worden. Ik zend U deze met mijn aanbeveling toe. Terecht wordt daarin gesteld, dat de nationale saamhorigheid door inachtneming van een zooveel mogelijk gelijk programma tot uitdrukking zal komen.

De in de circulaire bedoelde *richtlijnen* vindt men hieronder afgedrukt.

Richtlijnen voor de herdenking van onze bevrijding op 4 Mei a.s.

1. Algemeen

1. De herdenking dient te worden aangepast aan de beginselen die het karakter van de school bepalen.
2. Binnen deze verschillen zal de nationale saamhorigheid zooveel mogelijk tot uiting kunnen komen door het programma van de herdenking met inachtneming van het bovenstaande voor alle scholen gelijk te doen zijn.
3. Het is gewenscht de schoolherdenking te doen plaats vinden tusschen 11 en 12 uur in of vóór het schoolgebouw. Deze tijd is gekozen, opdat de leerlingen 's middags kunnen deelnemen aan de herdenkingsplichtigheid in den ruimeren kring van hun plaatselijke gemeenschap, waar dan het geheele volk samenkomt. Daar de Regeering den wensch te kennen gegeven heeft Zaterdagmorgen door te werken, houde men tot 11 uur gewoon school. Scholen die den Zaterdag altijd vrij hebben, laten de kinderen zoo mogelijk om 11 uur op school komen. Brengt dit te groote moeilijkheden mee, dan probeere men de kinderen op een centraal gelegen punt bij elkaar te brengen.
4. Tot bevordering van het gemeenschapsbesef is het zeer gewenscht, dat de geheele schoolgemeenschap voor deze plichtigheid bijeenkomt en dat die dus niet klassikaal geschiedt.
5. Het Nationaal Instituut meende dit jaar te moeten volstaan met richtlijnen te geven voor een sobere herdenkingsplichtigheid en niet voor een feestviering in schoolverband. Redenen hiervoor zijn:
 - a. De nog steeds slechte toestand van onze landgenooten in het Rijk Overzee laat geen uitbundige feestviering op dezen dag toe.
 - b. De Regeering acht het ongewenscht in verband met den economischen toestand van ons land den Zaterdagmorgen voor herdenkingen vrij te maken.

¹⁾ In verband met de late publicatie van deze mededeling werd de termijn naderhand verlengd tot 8 Augustus 1945.

II. Doodenherdenking

Men betrekke in zijn herdenking:

- a. de gesneuvelde militairen van land-, zee- en luchtmacht (men herdenke ook degenen die in Mei 1940 bij de verdediging van ons vaderland vielen);
 - b. slachtoffers van het oorlogsgeweld en de hongerperiode;
 - c. slachtoffers van de verschillende verzetsgroepen;
 - d. de gefusilleerden;
 - e. hen die in concentratiekampen hun leven lieten;
 - f. slachtoffers van de koopvaardij;
 - g. de geallieerde wapenbroeders, waarbij vooral gedacht moet worden aan de geallieerde vliegers en aan de soldaten van het Canadeesche leger, dat zijn grootste verliezen leed bij de bevrijding van ons land.
- Daar 's middags in het kader van de algemeene herdenking een plechtigheid op de begraafplaats zal plaats hebben, zou de mogelijkheid aan de kinderen geboden kunnen worden, bloemen mede te brengen, die daar door het hoofd der school worden verzameld en 's middags door eenige leerlingen naar de begraafplaats worden gebracht.

III. Herdenking van het verzet

Het lijkt ons gewenscht de geschiedenis van het verzet te concentreren om een bepaalden verzetsman uit de omgeving. De historie van dezen man in 't kort te vertellen, waarbij de nadruk moet vallen op hetgeen hij als eenling in het belang van de volksgemeenschap heeft gedaan.

Bij de herdenking van het verzet wijze men er vooral op dat de terugkeer tot normale verhoudingen eischt een zich opnieuw bewust maken van de normen van recht en fatsoen, die in den bezettingstijd helaas vaak op den achtergrond geraakten.

De strijd tegen leugen, bedrog, corruptie en moreel verval is gebiedende eisch.

IV. Herdenking van de bevrijding

Men kan in het kort verhalen op welke wijze de bevrijding van de eigen streek plaats had. Waar niets gebeurde, wijze men op het groote voorrecht ten opzichte van anderen. Men late dit echter uitloopen op een onderteekening van de wapenstilstandsvoorwaarden in Wageningen en de eigenlijke volledige capitulatie. Vooral wijze men de jeugd erop, dat hiermede een tijdperk van geweld werd afgesloten en dat een ieder de verantwoordelijkheid heeft te zorgen dat dit geweld niet opnieuw den kop opsteekt. Vandaar de plicht voor ieder om te streven naar verwezenlijking van het ideaal der „Vereenigde Naties“.

Deze herdenkingsplechtigheid zal door zang en voordracht van verzetspoëzie omlijst kunnen worden. Liederen die hiervoor in aanmerking komen, kunnen genoegzaam bekend verondersteld worden.

BROCHURE „DE DUITSCHE UITBUITING VAN NEDERLAND“

De Economische Voorlichtingsdienst heeft in 1946 ten behoeve van de middelbare en middelbare technische scholen een beperkt aantal exemplaren van de brochure „De Duitse uitbuiting van Nederland“ ter beschikking gesteld. Het was de bedoeling dat de inhoud van deze brochure door een der leraren in de hoogste klassen van genoemde scholen zou worden besproken.

HUISWERKLOOS WEEKEND

De Minister was van oordeel dat door een teveel aan huiswerk de kinderen aan de gezins-gemeenschap en aan de sociale werking van de jeugdbeweging zouden worden onttrokken, waardoor de zedelijke ontwikkeling van de opgroeiende jeugd zou worden belemmerd. Daarom pleitte hij in een uitvoerige circulaire van 2 Juli 1946, n°. 14 865, afd. V.H.M.O., voor de invoering van een huiswerkloos weekend. De circulaire luidde als volgt:

Nu het schooljaar 1945/46 is geëindigd en de cursus 1946/47 in het zicht komt, moge ik Uw aandacht vragen voor de volgende gedachten omtrent de plaats en de taak der school in het geheel van de opvoeding der U toevertrouwde jeugd. In het laatste oorlogsjaar is de voortgang van het onderwijs, als gevolg van de benarde omstandigheden waarin ons vaderland verkeerde, ernstig belemmerd. Het is zeer te waardeeren dat de school haar taak in het geestelijk herstel heeft beseft en, ondanks veel dat na de bevrijding haar werk nog bemoeilijkt, krachtig heeft aangepakt. De docenten hebben klaar gezien, hoe groote schade de oorlog niet slechts aan de intellectuele maar vooral ook aan de morele ontwikkeling der jeugd had toegebracht, en zij hebben in plichts-getrouwen arbeid het middel gezocht om haar de werkgewoonten bij te brengen welke zij voor vruchtbare studie behoeft, en de leemten in de kennis aan te vullen welke door het onregelmatig schoolbezoek der voorafgaande maanden waren ontstaan.

Het is thans het oogenblik de vraag te stellen of de school niet het gevaar loopt al te zeer op het leven en denken der jeugd beslag te leggen. In algemeen zinn is deze vraag uiteraard moeilijk te beantwoorden. Een bevestigende uitspraak daaromtrent zou onrecht doen aan de vele onderwijsinstellingen waar een wijze gematigdheid in acht werd genomen, een ontkennende zou een onderschatting betekenen van de klachten welke mij in het afgelopen schooljaar omtrent te ver gaande eischen van de zijde der school hebben bereikt. Ik kan daarom niet anders doen dan U de vraag voorleggen.

Daarbij zij erop gewezen, dat de school de taak der opvoeding deelt met het gezin en de jeugdbeweging. Wanneer wij met gerechvaardigde zorg den moreelen staat der jeugd gadeslaan, is het noodig te bedenken, dat het geestelijk en zedelijk herstel in de eerste plaats zal moeten worden gevonden in een gezond gezinsleven. Hier ligt de wortel onzer zedelijke volkskracht. Hier leert de opgroeiende jonge mensch het eerst en het best te leven in een gemeenschap en haar te dienen. De grondbeginselen van alle samenleving worden hier in de kinderleed geleerd. Begrippen als gezag en vrijheid, gehoorzaamheid, nacht, arbeid en ontspanning worden hier levende werkelijkheid. De volwassene, levend in een maatschappij die ten prooi is aan een voortgaande mechanisering en veruitlijking, vindt hier als vader of moeder het terrein waar hij zich met zijn geheelen persoon kan, mag en moet geven. Wanneer de school door haar activiteit buiten de gewone schooluren en vooral door overvloedig huiswerk de kinderen te veel in beslag neemt, onttrekt zij hen daarmede aan de gezinsgemeenschap en schaadt zij de vrije ontplooiing daarvan.

Daarnevens heeft de jeugdbeweging een eigen taak bij de geestelijke en sociale vorming van de rijpere jeugd. De deugden van initiatief en zelfwerkzaamheid, verantwoordelijkheidsgevoel en gemeenschapszin, waarvan ik hoop dat de school ze in toenemende mate zal aankweeken, komen in de jeugdbeweging in ruime mate tot ontwikkeling. Voor de karaktervorming is deze deelneming aan het organisatieleven der jeugd van hooge waarde. Niet ten onrechte zijn wij ontsteld over velerlei vorm van anti-sociaal gedrag dat in ons volk wordt gevonden, en bedroefd over de geringe bereidheid bij zeer velen, eigen belang bij dat der gemeenschap achter te stellen. De jeugdbeweging zal een van de middelen kunnen zijn waardoor bij de jeugd een andere, in hooge geestelijke waarden gewortelde, levenshouding kan worden aangekweekt.

Het blijkt nu, dat de ontwikkeling der jeugdbeweging dikwijls wordt belemmerd door het beslag dat de school op de jeugd legt. Daardoor ontstaat dubbele schade. Ik acht dit voor de jeugd, die al te zeer in het schoolwerk opgaat, zelve zeer te betreuren. Maar waar in de jeugdbeweging niet in de laatste plaats uit de groepen die Uw scholen bezoeken, leiders worden gekweekt, heeft deze omstandigheid ook voor vele andere jongeren noodlottige gevolgen. Men klaagt niet zonder grond over de verwildering der massa-jeugd. Niet vergeten mag dan echter worden, dat duizenden jongens en meisjes thans vergeefs bij de jeugdorganisaties aankloppen, omdat er voor hen geen plaats is. Verruiming van het werkterrein der jeugdbeweging is daarom een sociaal belang van de eerste orde.

Ik zou het waardeerden, indien U bij het begin van het nieuwe schooljaar de inrichting van het schoolwerk, mede met het oog op de belangen van gezin en jeugdbeweging, zoudt willen bezien. Ik verzoek U daarbij te willen overwegen, of het mogelijk zou zijn te komen tot invoering van een huiswerkloos weekend, dus voor Maandag geen huiswerk op te geven. Aan den mistand dat de Zondag, welke een rustdag behoort te zijn, voor schoolwerk wordt besteed, ware hierdoor mede tegemoetgekomen. Mocht U een maatregel, gelijk hier beoogd, met het oog op de taak der school niet verantwoord achten, dan ware althans een zoo groot mogelijke beperking van het huiswerk voor den Maandag na te streven.

Het is volkomen duidelijk, dat deze maatregel op zichzelf nog geen paedagogisch-nuttige vruchten afwerpt. Of deze daarvan zullen worden geplukt, hangt ervan af, of de aldus verkregen vrije tijd op verantwoorde wijze wordt besteed. Dit is een zaak waarvoor in de eerste plaats de ouders hebben te waken. Van Uw zijde kan op dit stuk velerlei invloed ten goede uitgaan. Het kind, dat Uw leerling is, is niet gedeeld, maar één. Daarom is een doorlopend contact tusschen school, gezin en jeugdbeweging noodzakelijk. Draagt U Uw deel daartoe bij

De circulaire was gericht aan: de directeuren der Rijks h.b.s.-en en Rijkskweekscholen; burgemeester en wethouders der gemeenten welke kweekscholen, scholen voor ulo en v.h.m.o. in stand houden; de besturen der gesubsidieerde en ongesubsidieerde kweekscholen; de besturen der bijzondere scholen voor ulo en v.h.m.o.; de besturen der door het Rijk gesubsidieerde middelbare technische scholen, kunstnijverheidsscholen, zeevaart- en machinistenscholen, luchtvaart-technische school, ambachtsscholen, speciale vakscholen en nijverheidsscholen voor meisjes en de besturen der gemeenten welke zodanige scholen in stand houden; de directrice der Rijkslandbouwhuishoudschool „Nieuw Rollecatte” te Deventer; de directeur der Rijkslandbouwhuishoudschool te Winterswijk; de directeuren der Rijksnijverheidsscholen te Schoonhoven en Waalwijk.

INSTELLING RIJKSCOMMISSIE VAN ADVIES INZAKE HET MUZIEKONDERWIJS

Bij Koninklijk besluit van 4 Februari 1946, n°. 11, is ingesteld een *Rijkscommissie van advies inzake het muziekonderwijs*.

In deze commissie werden benoemd:

tot lid en voorzitter: Sem Dresden, directeur van het Koninklijk conservatorium voor muziek te 's-Gravenhage;

tot leden:

Willem Andriessen, directeur van het Amsterdams conservatorium, te Amsterdam;

Hendrik Andriessen, directeur van het Utrechts toonkunst-conservatorium, te Utrecht;

J. de Boer, leraar aan het Montessori-lyceum te Amsterdam;

Dr. M. v. Crevel, musicoloog, te 's-Gravenhage;

Dr. W. van den Ent, inspecteur van het middelbaar onderwijs in de 2e inspectie, te 's-Gravenhage;

Willem Gehrels, directeur van de volksmuziekschool te Amsterdam;
 C. Kleijwegt, inspecteur der onderwijzersopleiding, te Utrecht;
 Jos. Lennards, directeur van het Ward-Instituut te Roermond;
 P. van Nes Czn., hoofdinspecteur van het lager onderwijs in de ze hoofdingspectie, te 's-Gravenhage;
 Willem Pijper, directeur van het Rotterdams toonkunst-conservatorium, te Rotterdam;
 A. C. Schuurman, directeur van de toonkunst-muziekschool te Amersfoort;
 R. J. Sipkens, hoofd ener openbare lagere school, te Leeuwarden;
 Prof. Dr. A. Smijers, buitengewoon hoogleraar aan de Rijksuniversiteit te Utrecht en lid van het hoofdbestuur der Maatschappij tot bevordering der toonkunst;
 P. Tiggers, leider van kinder- en volkszangklassen, te Amsterdam;
 Aug. Weiss, hoofd van de Gaspard de Colignyschool, te Rotterdam;
 tot secretaris: H. J. W. M. Michaël, commies bij het Ministerie van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen.

Bij bovenvermeld Koninklijk besluit werd tevens ingesteld een *sub-commissie voor de opleiding van beroepsmusici en dilettanten*. In deze sub-commissie werden benoemd:

tot lid en voorzitter: Sem Dresden, voornoemd;

tot leden:

Willem Andriessen, Hendrik Andriessen, Willem Pijper, A. C. Schuurman en Prof. Dr. A. Smijers, voornoemd.

Voorts werd ingesteld een *sub-commissie voor het muziekonderwijs op de scholen*. Hierin werden benoemd:

tot lid en voorzitter: Sem Dresden, voornoemd;

tot leden: J. de Boer, Dr. M. van Crevel, Dr. W. van den Ent, Willem Gehrels, C. Kleijwegt, Jos. Lennards, P. van Nes Czn., R. J. Sipkens, Prof. Dr. A. Smijers, P. Tiggers en Aug. Weiss, voornoemd.

Aan de commissie werd de bevoegdheid verleend:

a. andere sub-commissies in te stellen;

b. voor bepaaldelijk door haar te omschrijven onderwerpen tijdelijk personen buiten de commissie als lid te assumeren, of zich te doen voorlichten door personen buiten de commissie.

Ten slotte werd bepaald, dat de vergaderingen der commissie en der sub-commissies toegankelijk zullen zijn voor de inspecteur voor het muziekonderwijs en voor de Regeringsadviseur voor muziek.

Het besluit is opgenomen in de *Nederlandse Staatscourant* van 15 Februari 1946, n^o. 33.

In de hierboven aangegeven werkverdeling ligt reeds enigszins de taakomschrijving van de commissie opgesloten.

Als een zeer belangrijke opdracht moet worden gezien het ontwerpen van een plan tot verbetering van het muziekonderwijs op de kweekscholen en de lagere scholen. Het muziekonderwijs op de lagere scholen en de kweekscholen vereist namelijk dringend herziening. Wellicht zal het wenselijk worden geoordeeld het vak muziek bij het middelbaar en voorbereidend hoger onderwijs in te voeren.

De opleiding van amateurs aan de muziekscholen vormt een punt van bespreking. Bijzondere aandacht verdient in dit verband de volksmuziekschool, waarvan ontwikkeling en plaats nog nader bepaald moeten worden. Daarnaast komt aan de orde de opleiding van de vakmusici, zowel aan de conservatoria als de muziekscholen.

Overwogen zal worden of de namen conservatorium, muzieklyceum enerzijds en muziekleraar, muziekonderwijzer anderzijds voor bescherming in aanmerking komen.

Daarmee hangen weer samen vraagstukken als de vaststelling van de normen van vakbekwaamheid voor docenten aan inrichtingen voor muziekonderwijs en voor privé-leraren en de te stellen eisen inzake leerplan en lesrooster.

Met de instelling van bovengenoemde commissie hebben de pogingen om het muziekonderwijs hier te lande op doeltreffender wijze te organiseren een stevige grondslag gekregen.

1. Voorzover door enige organisatie het onderwijs kan vernieuwd worden, is hierbij slechts van uitwendige vernieuwing sprake. De voormere, de inwendige, staat hier buiten. Die kan slechts verkregen worden door een geestelijke instelling van hen die onderwijs geven, welke hen er toe leidt de school niet langer als leer-instituut alleen te beschouwen. Een radicale herziening der leerstof van lager en middelbaar onderwijs, dat meer vrijheid behoeft, is nodig, maar valt buiten het bestek van dit schema. Van een betere onderwijzers- en leraars-opleiding hangt daarom alles af. Over de organisatie van de onderwijzersopleiding wordt dan ook gesproken. Die van de leraarsopleiding te behandelen, is de taak der bovengenoemde staatscommissie.

2. Over de opleiding van onderwijzers en van leraren kan niet gesproken worden, wanneer men niet één ding volkomen duidelijk vooropstelt: onderwijzers en leraren behoeven vóór alles maatschappelijke verheffing. Die kan alleen verkregen worden door een aanzienlijke verbetering van hun financiële positie. De maatschappij, die hun zulk een belangrijke taak toevertrouwt, is hun dit verschuldigd. Te wensen dat bekwaame mannen en vrouwen zich in de toekomst aan het onderwijs zullen geven, blijft een vrome wens als men ze niet beter salarieert en op andere wijze hun taak aantrekkelijk maakt. (Voor dit laatste wordt o.m. gedacht aan de z.g. „grace terms” in het Angelsaksisch onderwijs: onderwijzers en leraren krijgen na b.v. zeven jaren dienst een half jaar verlof met behoud van wedde om door het volgen van cursussen en colleges zich op de hoogte te stellen van de nieuwe vorderingen van onderwijs en wetenschap). Voor de leraren komt hier nog bij dat, voorzover zij een volledige schooltaak hebben, hun betaling door uurloon behoort te eindigen. Dat de school dan het recht heeft gedurende de gehele schooldag, ook wanneer hun eigen lestaak geëindigd is, hun medewerking te vragen, behoort vanzelf te spreken.

3. Met een goede onderwijsorganisatie moet gepaard gaan dat de leerplicht zich voor leerlingen tot een bepaalde leeftijd niet alléén over het lager onderwijs uitstrekt; men moet niet aan de verplichting tot het geregeld volgen van onderwijs kunnen ontkomen door, zoals nu, naar een school voor voortgezet onderwijs over te gaan.

In het systeem van dit schema strekt de leerplicht zich uit over het kleuteronderwijs van de leeftijd van vijf jaar af, over het gewoon lager onderwijs en over de daarop volgende twee jaren in iedere soort van school. De verplichting eindigt in ieder geval op de leeftijd van vijftien jaren.

4. De grondslag ener organisatie van alle onderwijs behoort de financiële gelijkstelling te zijn — zij het in bijzonderheden verbeterd —, die nu voor het algemeen vormend lager onderwijs bestaat. Wijziging van art. 200 der Grondwet is daarvoor misschien nodig. De zo hoognodige vrijheid van alle onderwijs is alleen op de basis der financiële gelijkstelling mogelijk. Hieronder wordt verstaan een stelsel waarbij de gelden uit de publieke kassen voor alle scholen op volkomen gelijke wijze en onder dezelfde voorwaarden beschikbaar worden gesteld, onafhankelijk van de omstandigheid of een school wordt beheerd door het Rijk, een gemeente of een vereniging; een stelsel waarbij de tegenstelling tussen „openbaar” en „bijzonder” onderwijs wordt opgeheven. (De steller van deze nota bepleit dit reeds in bijzonderheden in het tijdschrift „De Opbouw”, 8ste jaargang, 1925—1926, en rode jaargang, 1927—1928).

5. In dit schema wordt geen onderwijsstelsel opgebouwd, na eerst „tabula rasa” van het bestaande gemaakt te hebben. Dit te doen zou tot geen resultaat leiden; waarom het toch alleen te doen mag zijn. Uit te gaan van de bestaande toestand is geboden, wil men tot vernieuwing komen. Een ander is het hervormingsideaal van de theoreticus, een ander dat van de aan veel voorwaarden gebonden practijk. Voorzichtigheid is vereist voor wie iets bereiken wil. In het volgende wordt daarom slechts zoveel voorgesteld als voorhands bereikbaar is¹⁾.

Het spreekt vanzelf, dat naast de nieuwe organisatie nog enige tijd delen der oude zullen moeten blijven bestaan. De ontwerper van dit schema begrijpt volkomen, dat de toestand van 's Rijks financiën ook op de weg naar dit bereikbare moeijelijken zal veroorzaken. Bij de uitvoering der Engelse „Education Act 1944” komen achter-eenvolgens die onderdelen voor verwezenlijking in aanmerking waartegen de omstandigheden zich niet langer verzetten. Niet anders is hier de bedoeling.

6. In het volgende worden alleen voorstellen gedaan en toegelicht. Van verdediging wordt — behalve zeer kort in enkele schaarpe gevallen — afgezien. Deze blijft beter tot na de te verwachten bestrijding bewaard.

EERSTE DEEL

HET ALGEMEEN VORMEND ONDERWIJS

I. Het voorbereidend lager onderwijs (kleuteronderwijs)

Hoofdvraag bij de organisatie van dit onderwijs is: op welke leeftijd behoort de gewone lagere school haar eerste leerlingen te ontvangen?

¹⁾ Een voorbeeld moge dit standpunt nader toelichten.

In het hoofdstuk „Middelbaar onderwijs” wordt een lyceum met drie afdelingen voorgesteld, bij voorkeur als één complex. Elk dier afdelingen krijgt haar bepaaldelijk aan te wijzen verplichte vakken (vgl. de proeve van een lesuren-tabel voor de lyceum-afdeling B). Aan de samensteller van dit schema staat echter als ideaal voor ogen een lyceum waarin alle vakken, nu in de afzonderlijke afdelingen tezamen opgenomen, ook onderwezen worden, maar dan in een regeling waarbij voor iedere individuele leerling een keuze van een beperkt aantal vakken wordt gedaan, in verband met zijn gebreken aanleg, bekwaamheid en gewenste bestemming. Het onderwijs wordt dan gegeven niet in klassen-eenheden, maar in vakken-eenheden. Is voor een bepaald gekozen vak het vastgestelde eindpunt bereikt, dan wordt een proeve van de verkregen resultaten gevraagd. Zijn de verschillende proeven voor de gekozen vakken in totaal voldoende, hetgeen in de loop der studie en niet bij één examen moet blijken, dan wordt een eindexamen toegekend dat de doorlopen studie vermeldt.

Het is echter duidelijk dat — hoewel deze gedachte ook reeds elders is uitgesproken — zulk een regeling voorhands nog niet in het schema van een wettelijk stelsel kan opgenomen worden; daartoe ontbreekt nog een algemene ontwikkelingsmogelijkheid er van. Wanneer echter een lyceum een proeve met zulk een regeling zou willen nemen, ware dit een belangrijk experiment. Vandaar dat in deze nota meer dan eens wordt aangedrongen op een wettelijke bepaling die op grond van de „bijzondere inrichting van het onderwijs” afwijkingen kan toestaan van de normale regelingen, voor onderwijs en examens van een bepaald type school vastgesteld.

Het antwoord op deze vraag is beslissend voor het daaraan voorafgaande kleuteronderwijs. De vraag is er een van psychologische aard. Het Engelse onderwijs kent: nursery schools voor het tweede tot vijfde levensjaar; infant schools voor het vijfde tot zevende (of achtste) levensjaar. Eerst daarna begint de „lagere school“ (evenals in Frankrijk). Deze kwestie behoort door psychologen en practici onderzocht te worden.

Is bij het kleuteronderwijs de leeftijd der leerlingen de hoofdvraag van organisatie, daarnaast staat de vraag of leerplicht voor dit onderwijs nodig of gewenst is.

Deze nota stelt zich op het standpunt dat het kleuteronderwijs wettelijk behoort geregeld te worden; dat het de leeftijd van vijf tot zeven jaar dient te omvatten (de gewone lagere school verliest dus haar tegenwoordige eerste leerjaar), terwijl leerplicht hierbij gewenst is. Kleuteronderwijs voor nog jongere kinderen blijft vrij.

Wettelijke regeling van dit onderwijs brengt ook mede:

- a. dat de Regering zich de opleiding van de onderwijzeressen aantrekt en deze regelt;
- b. dat de salariering dezer onderwijzeressen radicaal veranderd wordt.

Aard en omvang van de opleiding, aard en betekenis van de werkkring geven geen motief om de jaarwedde van de onderwijzeressen bij het kleuteronderwijs van die bij het gewoon lager onderwijs te doen verschillen. Voor de assistenten bij het kleuteronderwijs geldt een andere regeling.

Wat de Regering wil overgaan tot het herstel van het toezicht op het reeds nu bestaande kleuteronderwijs, is een verheugend begin.

II. Het lager onderwijs

Het huidige Nederlandse lager onderwijs kent vijfderlei organisatievorm:

- a. het gewoon lager onderwijs;
- b. het voortgezet gewoon lager onderwijs;
- c. het vervolgonderwijs;
- d. het uitgebreid lager onderwijs;
- e. het buitengewoon lager onderwijs.

Over *e* wordt hier niet verder gesproken; het onderwijs, onder *e* bedoeld, kan in de vorm van lager avond-onderwijs — dus in „lagere avondscholen“ —, mits aangepast aan de behoeften van de streek van vestiging, een grote ontwikkeling krijgen.

Er is geen reden in deze verdeling verandering te brengen, onder voorbehoud dat het voortgezet lager onderwijs, indien enigszins mogelijk, in afzonderlijke „centrale scholen“ wordt gegeven.

Reeds werd gezegd, dat dit organisatie-schema zich niet bezighoudt met de bijzonderheden van het eigenlijke onderwijs. Te eer moet daarom hier de gedachte worden uitgesproken dat geen wettelijke regeling voor de werkelijkheid van nieuwe opvattingen die bij het onderwijs mogen ontstaan, een verhindering mag zijn. Elke wettelijke regeling van enige tak van onderwijs behoort te bevatten in de geest van art. 25 en art. 90 der vigerende Lager-onderwijswet: de „bijzondere inrichting“ van enig onderwijs moet mogelijk zijn zonder onmiddellijk door het anathema der wet getroffen te worden in de vorm van subsidie- en rechten-onthouding.

Voor elk overwogen experiment moet, onder nauwlettend toezicht, een plaats ingeruimd worden; het is een der factoren voor de ontwikkeling van het onderwijs. Om bij het lager onderwijs een voorbeeld te noemen: naast het normale ultiem vraagt het i.v.o. (individueel voortgezet onderwijs), zoals dit aan enkele scholen gegeven wordt, een wettelijke mogelijkheid en steun, die aangepast is aan zijn bijzonder karakter. Wie erkent dat het klassikale onderwijs veelszins strandt op de individualiteit van de leerling, zal dit geredelijk toegeven. Bij het middelbaar onderwijs wordt op dit onderwerp — om het belang der zaak — teruggekomen.

Wordt de regeling voor het kleuteronderwijs, in het vorige hoofdstuk voorgesteld, werkelijkheid, dan brengt dit een wijziging mede voor het lager onderwijs: de gewone lagere school wordt dan vijfjarig (gemiddeld de zeven- tot twaalfjarige leeftijd), waarna volgt, als nu, de tweejarige school voor voortgezet lager, of de vierjarige school voor uitgebreid lager onderwijs; vierjarig moet voor de laatste de regel zijn.

In afwachting van de voorgestelde regeling van het kleuteronderwijs blijft uiteraard de gewone lagere school zesjarig (gemiddeld de zes- tot twaalfjarige leeftijd).

De centrale school voor voortgezet lager onderwijs en, waar deze niet bestaat, het zesde en zevende (resp. zevende en achtste) leerjaar der gewone lagere school mag niet een onderwijs geven dat alleen maar uitbreiding van het gewoon lager onderwijs is. Het moet vooral ook praktisch en eenvoudig maatschappelijk onderwijs zijn en toch weer niet de concurrent worden van het lager nijverheidsonderwijs. De handarbeid verdient er een ruime plaats; onderwijs in de Engelse taal is er nodig, naast een gezette oefening in het gebruik der eigen taal; voorzover de leeftijd der leerlingen het toelaat, moet veel aandacht gegeven worden aan hun staatsburgerlijke opvoeding.

Het is niet juist, er genoeg mede te nemen dat van hen die de school voor voortgezet onderwijs verlaten, de opzettelijke verdere vorming eindigt. Tot hun achttiende jaar moeten zij de gelegenheid vinden om door het volgen van dagcursussen, gedurende acht uur per week, verder onderwijs te ontvangen. Voorhands kan het volgen van dit onderwijs nog vrij zijn, om later in een verplichting omgezet te worden. Werkgevers moeten hun jong personeel daartoe in de gelegenheid stellen. Er ligt hier een taak voor de gemeenten, allereerst de grote gemeenten, om, samenwerkende met de centrales van jeugdorganisaties van verschillende richting, tot de oprichting van deze cursussen het initiatief te nemen.

Voor het uitgebreid lager onderwijs is algemeen de vierjarige cursus gewenst. In het hoofdstuk over het middelbaar onderwijs zal een middelbare school met vierjarige cursus voorgesteld worden. Zolang deze beide schooltypen naast elkaar bestaan, zal, wanneer zij in elkaars nabijheid voorkomen, een criterium moeten gesteld worden, op grond waarvan leerlingen voor het ene of voor het andere type aangewezen worden. Dit criterium ligt in de aard van hun verstandelijke aanleg. De ulo-school en de algemene middelbare school behoren twee begaafdheidstypen te vertegenwoordigen. Op de ulo-school moet het kennen, op de a.m.s. het inzicht op de voor-

grond staan. Ook in deze kwestie zal de brugklasse, waarvan in het volgende hoofdstuk sprake is, een belangrijke selecterende functie moeten bekleeden.

Wat de ulo-school zelf betreft, wordt hier — nu deze nota zich niet inlaat met het eigenlijke onderwijs en slechts organisatorische vragen bespreekt — alleen opgemerkt, dat uit het begaafdheidstype der leerlingen omvang, aard en methodiek der leervakken behoren voort te vloeien. Dit wordt vergemakkelijkt, omdat de ulo-school geen voorschool mag zijn voor verdere studie. Gegeven dat het mulo-examen een grote stuwkracht en richtingaanwijzer der ulo-school is geweest en nog is, valt alle aandacht te geven aan de inrichting van dit examen, dat aan de scholen moet laten: een gelegenheid tot differentiatie en tot afzien van te veel parate kennis (b.v. niet drie vreemde talen voor één leerling).

Ulo-scholen die voor hun leerlingen geen diploma's wensen op grond van de uitslag van het mulo-examen aan het einde van een vierjarige cursus maar op grond van werkproeven, gedurende de gehele schooltijd verricht, waarbij in de school de leerling zich naar eigen aard en tempo kon ontwikkelen, verdienen eveneens de steun van wet en maatschappij.

III. Het middelbaar onderwijs

Het is gewenst onder de wettelijke naam van middelbaar onderwijs ook te begrijpen de scholen die onderwijs geven ter voorbereiding van haar eigen leerlingen voor universiteit of hogeschool.

Kerkelijke kweekscholen en seminaria tot opleiding van leraren van enig kerkgenootschap of kweekelingen voor de geestelijke stand blijven tot het hoger onderwijs gerekend (vgl. art. 153 der Hoger-onderwijswet).

De verschillende scholen van middelbaar onderwijs, hierna genoemd onder *a*, *b* en *c*, behoren aan te sluiten aan de vijfde klasse van de gewone lagere school (mocht het kleuteronderwijs niet geregeld worden als boven is voorgesteld, dan aan de zesde klasse van de tegenwoordige lagere school). Een vreemde taal hebben de leerlingen die deze klasse verlaten nog niet geleerd, een bijzondere opleiding voor het middelbaar onderwijs niet gehad. Dit laatste is onnodig bij de inrichting van het middelbaar onderwijs, hierna voorgesteld.

Middelbaar onderwijs wordt gegeven aan:

- a. lycea (6-jarige cursus);
- b. algemene middelbare scholen (4-jarige cursus);
- c. middelbare scholen voor meisjes (5-jarige cursus);
- d. middelbare avondscholen (3- en 5-jarige cursus);
- e. avondlycea (4-jarige cursus);
- f. scholen tot opleiding van onderwijzers (4-jarige cursus).

Het onderwijs in de laagste klasse van de scholen, onder *a*, *b* en *c* genoemd, is gelijk en heeft een voorbereidend en onderzoekend karakter (brugklasse). Deze brugklasse is een essentieel onderdeel van de voorgestelde onderwijsorganisatie. Zij maakt een bijzondere opleiding op de lagere school voor de middelbare school overbodig. Anderzijds moet zij de gelegenheid bieden om na te gaan, of de leerlingen voor middelbaar onderwijs in het algemeen geschikt zijn en, zo ja, voor welke afdeling in het bijzonder. Psychotechnisch onderzoek gedurende het schooljaar moet, zo mogelijk, ingesteld worden, zodat de sterkte van het intellect en de capaciteit van inzicht, geheugen, werktempo en concentratievermogen kunnen blijken. Deze klasse moet de bijzondere aandacht hebben van de directie der school en van haar leraren. Zoveel mogelijk moeten twee of meer vakken in één hand zijn, ook om daardoor de overgang van het lager naar het middelbaar onderwijs geleidelijk te maken. „Doubleren” van deze klassen is, behoudens in buitengewone omstandigheden, niet mogelijk. Het advies, aan het einde van de brugklasse gegeven, omtrent het verder te volgen onderwijs (lyceum-afdeling, algemene middelbare school enz.), is — althans in de eerste ontwikkelingsjaren van de brugklasse — nog niet bindend. In deze klasse wordt onderwijs gegeven in:

1. Nederlandse taal;
2. Engelse taal;
3. Franse taal;
4. reken- en stekunde;
5. aardrijkskunde;
6. geschiedenis;
7. biologie;
8. tekenen;
9. muziek en zang;
10. handenarbeid;
11. lichamelijke oefening;
12. Bijbelkennis ³⁾.

Het totaal aantal lesuren in de brugklasse bedraagt 30 per week, waarvan 8 voor de vakken onder 8, 9, 10 en 11 tezamen, en 2 lesuren voor facultatief onderwijs.

Het onderwijs is in alle brugklassen, aan welk schooltype ook verbonden, gelijk, daar het mogelijk moet zijn van een brugklasse, verbonden aan het schooltype X, naar de klasse van het schooltype Y over te gaan.

Over de toelating tot de brugklasse beslissen:

- a. een verklaring van het hoofd der lagere school;

³⁾ Onverplicht voor de leerlingen. Op de openbare school zal dit onderwijs het best door de kerken of daarmee gelijkgestelde verenigingen verzorgd worden.

- b. een onderzoek naar de kennis van Nederlands en rekenen;
- c. een pedagogisch-psychologisch onderzoek.

Het onderzoek onder *b* geschiedt volgens de beginselen welke in de laatste jaren ten grondslag liggen aan het toelatingsonderzoek voor de middelbare school.

a. Het lyceum

Een volledig lyceum bestaat uit drie afdelingen; een lyceum kan echter ook twee afdelingen of één afdeling bevatten. Financiële of praktische overwegingen zullen er misschien soms toe kunnen leiden, dat de lyceum-afdelingen een gemeenschappelijke onderbouw hebben van meer dan één leerjaar; echter is de éénjarige onderbouw (brugklasse) het algemene en meest gewenste type. Het onderwijs in elk dier afdelingen, hoezeer ook in vakken verschillend, moet door aard en omvang der leerstof het karakter hebben van voorbereiding voor het volgen van hoger onderwijs. Dit onderwijs moet vrij zijn van elk utilistisch karakter; de vorming van de geest zij er hoofdzakelijk, niet het bijbrengen van kennis die men meent dat de leerling op latere leeftijd mocht nodig hebben.

Naast de bijzondere eisen, aan het onderwijs in elk der lyceum-afdelingen te stellen, zijn algemene eisen te stellen waarop de eerste komen te rusten.

Deze algemene eisen voor het onderwijs aan de lyceum-leerling zijn, dat aan het eind blijke ¹⁾:

1. dat hij beschikt over een intellect dat door grondige scholing is voorbereid tot het ontvangen van hoger onderwijs;
 2. dat hij zekere, hieronder nader te omschrijven bekwaamheden en eigenschappen bezit, welke onafhankelijk van de gekozen studierichting als onmisbaar voor iedere beoefenaar der wetenschap moeten worden beschouwd:
 - a. het vermogen om zich nauwkeurig rekenschap te geven van hetgeen mondeling of schriftelijk tot hem komt;
 - b. voldoende beheersing van de moedertaal om eigen gedachten over een zakelijk onderwerp, zowel mondeling als schriftelijk, in goede orde, met juiste woordenkeus en in correcte vorm te uiten; bovendien een beschaafde uitspraak;
 - c. enige geoefendheid in het houden van korte voordrachten en het samenstellen van korte overzichten over zelfstandig bestudeerde onderwerpen;
 - d. voldoende kennis van Engels, Frans en c.q. Duits om daarin niet te moeilijke en niet uitsluitend literaire geschriften met begrip te kunnen lezen;
 - e. gewoonte om te werken met zelfcritiek en nauwgezetheid.
 3. dat hij zich een zekere, door vertegenwoordigers van het middelbaar en van het hoger onderwijs in gemeen overleg nauwkeurig vastgestelde hoeveelheid leerstof waarvan de kennis voor het volgen van hoger onderwijs in de gekozen studierichting als noodzakelijk minimum moet worden beschouwd, tot geestelijk eigendom heeft gemaakt.
 4. dat hij voldoende belangstelling heeft voor geestelijke en maatschappelijke vraagstukken om ook in verband hiermede de keuze van zijn toekomstige loopbaan te bepalen.
- De hierbij te stellen eisen moeten zich, wat de omvang betreft, tot een minimum beperken. Een uitgebreide algemene ontwikkeling moet niet worden nagestreefd ten koste van de grondigheid van de behandeling der onder 1 bedoelde leerstof en van de scholing, die onder 1 vermeld is; ook moet zij achterstaan bij het aanleiden van de onmisbare, onder 2 bedoelde bekwaamheden en eigenschappen.
- Door de eisen, onder 1, 2, 3 en 4 genoemd, in de gegeven volgorde te noemen wordt de rangorde uitgedrukt waarin deze factoren zijn te waarderen.
- Deze eisen behoren de hoofdrichting aan te geven waarin het onderwijs, dat voorbereidt voor hoger onderwijs, zich moet bewegen, terwijl de vraag of de leerlingen hieraan voldoen, een onderwerp van onderzoek moet zijn gedurende de gehele onderwijsstijd zelf, dus niet alleen op het eindexamen. Daarnaast zullen de eindexamens waardoor toegang kan worden verkregen tot het hoger onderwijs, zodanig moeten ingericht worden, dat kan nagegaan worden of de kandidaten aan deze eisen voldoen. Het is daarom zeer nodig, dat de juiste wijze van examineren een onderwerp van behandeling is bij de universitaire opleiding van leraren.

Van de drie afdelingen van het lyceum heeft één de klassieke oudheid (afd. A), één de wiskunde en natuurwetenschappen (afd. B), en één de maatschappelijke vakken (afd. C) als kern van onderwijs. Een vierde lyceum-afdeling met de moderne talen als kern van onderwijs is niet aan te bevelen; universitaire studie in de moderne talen en geschiedenis vraagt ook kennis van de klassieke oudheid.

Deze driedeling van het lyceum loopt evenwijdig aan een verdeling der wetenschappen, die resp. de menselijke geest, de natuur en de maatschappij tot object van studie hebben.

Het onderwijs in de klassieken in het lyceum A bepaalt zich niet tot de Griekse en Latijnse taal en letterkunde, maar omvat de gehele klassieke cultuur: kunst, wijsbegeerte, wetenschap en godsdienst der oudheid. Dit ter versterking van een integrale klassieke vorming. De beide hoogste klassen voor het lyceum A worden daarom niet verdeeld in een alpha- en een beta-afdeling.

Het programma van het lyceum B omvat ook de Latijnse taal, grondig onderwezen; dit én als mental training én omdat beoefening ener wetenschap kennis van het Latijn nog altijd moeilijk missen kan.

In elk der drie afdelingen wordt het aantal vakken zoveel mogelijk beperkt; van de vakken die geen kernvakken zijn, worden alleen de beginselen onderwezen; in de vierde klasse loopt het onderwijs in enige vakken af (in de lyceum-afdelingen A en C b.v. dat in de wiskunde en de natuurwetenschappelijke vakken). In de vijfde en zesde klasse wordt ruimte gelaten voor zelfstandige studie. Naast de voor allen verplichte vakken staan facultatieve vakken. Het eindexamen bepaalt zich tot de hoofdvakken van elk lyceum-type.

¹⁾ De formulering van deze algemene eisen is met enkele wijzigingen ontleend aan het zg. tweede rapport-Bolkestein.

Daar het lyceum B een nog niet bestaand schooltype vertegenwoordigt, is in een bijlage van deze nota een proeve gegeven van een lesurentabel hiervan. Voor de andere hier behandelde en ook volgende schooltypen onthoudt zich dit rapport, dat slechts een organisatie-schema wil geven, van dit detail.

Wat de vorm van het onderzoek betreft, op grond waarvan het eindexamen van een lyceum wordt verleend, zij het volgende opgemerkt.

Bij de beantwoording van de vraag of een eindexamen kan toegekend worden, komen alle vakken, op de school onderwezen, dus ook de „aflopende” en de facultatieve vakken, in aanmerking. Het eigenlijke examen bepaalt zich tot slechts enkele kernvakken, in de hoogste klasse onderwezen. De opgaven daarvoor behoren ingericht te worden op een wijze dat inzicht en zelfstandig werken zoveel mogelijk daaruit kunnen blijken. De schriftelijke opgaven behoeven de goedkeuring der inspectie, die daarvoor bijgestaan wordt door een vaste commissie; zij worden opgesteld door de leraren van het examenvak aan iedere school, met het fiat van de rector. „Centraal” schriftelijk werk is beschikbaar voor een school, voor alle of enkele vakken, op verzoek van de rector.

Voor ieder lyceum worden drie examen-gecommitteerden benoemd voor de tijd van minstens drie jaar. Zij nemen in overleg met de inspectie kennis van het onderwijs aan het lyceum tijdens het gehele schooljaar. Bij de bepaling van de uitslag van een examen is hun eenstemmigheid beslissend.

Een „staats-examen-lyceum”, dat een getuigschrift verleent met dezelfde rechten als het eindexamen-lyceum, is evenzeer nodig als nu het staats-examen gymnasium of h.b.s. Zulk een „staats-examen” moet er ook zijn ten opzichte van de algemene middelbare school.

Elk der drie lyceum-afdelingen is ingericht met het oog op de studie aan bepaalde faculteiten of hogescholen. Echter heeft een leerling, in het bezit van het eindexamen ener bepaalde lyceum-afdeling, niettemin het recht van toegang tot de examens aan alle faculteiten en hogescholen. Aan een student die aanvankelijk verkeerd gekozen heeft, kunnen dan door de faculteit of hogeschool waarvan hij het onderwijs wenst te volgen, studie-aanwijzingen gegeven worden, waaraan hij blijken moet geven te hebben voldaan, alvorens tot de examens toegelaten te worden.

Deze gelijkwaardigheid van de drie lyceum-diploma's voor de studie aan universiteit of hogeschool vloeit voort uit het karakter dat het onderwijs in elke afdeling behoort te hebben.

Daar het onderwijs aan elk der lyceum-afdelingen, door de keuze der leerstof en door de methode van het onderwijs daarin, het karakter van voorbereidend hoger onderwijs draagt, moet het dan ook uitsluitend gegeven worden door leraren, zelf door het hoger onderwijs gevormd (enkele vakken, niet door het hoger onderwijs onderwezen, uitgezonderd)¹⁾. Onder die vorming wordt niet alleen, zelfs niet in de eerste plaats, verstaan het volgen van collegies en het afleggen van universitaire examens; bedoeld wordt ook het deelnemen aan het volle wetenschappelijke en sociale leven van universiteit en hogeschool.

De regeling van de opleiding van deze leraren behoort tot het terrein der „Staatscommissie voor de reorganisatie van het hoger onderwijs” en wordt deswege op deze plaats niet behandeld.

De benoeming van buitenlandse leraren met buitenlandse diploma's aan Nederlandse lycea moet onder bepaalde voorwaarden wettelijk mogelijk zijn, niet alleen voor de moderne talen. Minstens één buitenlands leraar aan ieder volledig lyceum is gewenst.

De inspectie voor de lycea zij zo, dat iedere school slechts één inspecteur heeft; voor sommige afzonderlijke vakken kunnen „consultanten” worden benoemd als adviseurs van de inspectie voor een bepaald vak.

b. De algemene middelbare school

Deze school, met de brugklasse vier cursusjaren omvattende, zal voor een deel de functie kunnen overnemen van de huidige hogere burgerschool met vijfjarige cursus, voorzover deze laatste school direct opleidt voor het leven. Een aantal bestaande hogere burgerscholen met vijfjarige cursus kunnen er in overgaan (benevens de weinige nog bestaande hogere burgerscholen met driejarige cursus) en de vijf-, vier- en driejarige handelsscholen. Op haar behoort de oude welbekende Thorbeckiaanse omschrijving van het middelbaar onderwijs echt van toepassing te zijn. Zij wordt dan ook gedacht als de algemeen verspreide school van voortgezet onderwijs.

Bij de keuze voor een leerling tussen lyceum en algemene middelbare school is niet zijn begaafdheid maar zijn toekomstige bestemming het motief. Deze bestemming is het „principlum divisionis” tussen lyceum en a.m.s.

Uiteraard is het mogelijk, aan een lyceum door de brugklasse een afdeling algemene middelbare school of middelbare school voor meisjes (hier beneden te behandelen) te verbinden. Te voorzien is, dat menige nu bestaande hogere burgerschool met vijfjarige cursus wordt opgelost in een algemene middelbare school en een lyceum-afdeling B of C, of beide.

Ook met behoud van een soepel algemeen leerplan kan de a.m.s. zich in verschillende delen van het land naar plaatselijke behoeften richten. Er moet naast het algemeen leerplan ruimte zijn voor facultatieve vakken. Het aantal onderwezen vreemde talen bepaalt zich tot twee.

Hoewel de a.m.s. de hoofdbedoeling heeft van het geven van eindonderwijs, zal het gewenst zijn haar toch zo te organiseren dat zij voor de leerlingen die dit wensen, de vooropleiding geeft voor verdere scholen, met name de middelbare technische school en de opleidingsscholen voor de zeevaart. Overgang naar de vierde klasse van de lyceum-afdeling C moet voor de leerlingen ook mogelijk zijn. De hoogste twee klassen der a.m.s. geven daarom geen uniform onderwijs.

c. De middelbare school voor meisjes

De vraag waarom voor dit schooltype een vijfjarige cursus wordt voorgesteld, naast voor de a.m.s. een vierjarige cursus, vindt haar beantwoording in het feit dat de vijfjarige cursus voor de bestaande meisjeschool algemeen voldoet en in het karakter dat deze school behoort te hebben. Zij moet rekening houden met fysieke en psychische kenmerken van het meisje op de leeftijd van 12 (13) tot 18 jaar. Daarom is een lesuren-aantal van 30 per week niet te overschrijden, wat een cursusduur van vijf jaar reeds gedeeltelijk rechtvaardigt, vooral

¹⁾ Natuurlijk behoudt iedere leraar bij een eventueel inwerking treden van deze regeling zijn eenmaal verkregen bevoegdheid.

wanneer men voor deze school een groot aantal uren uittrekt voor gymnastiek, sport en spel, voor handenarbeid en handwerken, voor muziek en zang, voor ander aesthetisch onderwijs.

De z.g. intellectuele vakken: de talen, aardrijkskunde, geschiedenis, biologie, rekenen en enige beginselen der natuurwetenschappen, maken daardoor een vijfjarige cursus nodig.

De middelbare school voor meisjes behoort bewust het „eenzijdig“ karakter te hebben, dat ook de voorgestelde lyceum-afdeling A (gymnasium) heeft, hoezeer deze beide scholen overigens verschillen, nl. een zuiver humanistische school, wat de meisjesschool betreft van bepaald aesthetisch karakter. Deze school behoort haar gehele onderwijs, ook wat de keuze van leerstof en haar methode van onderwijs betreft, in te stellen op de psyché en het intellect van het meisje; en onderwijs dat ook te breken heeft met het „jongensonderwijs“ dat op vele bestaande meisjesscholen nog gegeven wordt. Als facultatieve vakken zijn o.a. opvoedingsleer, gezondheidsleer en kinderverzorging (theorie en praktijk) aan te bevelen. Deze school treedt echter, behalve bij „handwerken“, niet op het terrein van het nijverheidsonderwijs.

Er zullen er zijn die, hoezeer ook erkennende dat voor het onderwijs aan meisjes een eigen school vereist wordt, het toch betreuren, dat de schoolopvoeding van het meisje tussen 12 (13) en 18 jaar plaats heeft afgescheiden van die der jongens. Voor dezen ligt de oplossing in de combinatie, door middel van de brugklasse, met het lyceum, waardoor de leerlingen der meisjesschool het gehele „lyceum-leven“ buiten de lesuren kunnen meemaken.

Bevoegd tot het geven van onderwijs aan een algemene middelbare school, aan een middelbare school voor meisjes, aan een avondlyceum en aan een opleidingsschool voor onderwijzers (hierna te behandelen) is:

1. de bezitter van een bevoegdheid krachtens het hoger onderwijs;

2. de bezitter van een middelbare akte.

Ook bij de inrichting van de middelbare examens moet naar de mogelijkheid worden gestreefd om bevoegdheid voor méér dan een vak te verlenen.

Voor het onderwijs in de paedagogiek en aanverwante vakken aan een opleidingsschool voor onderwijzers worden aan de leraren bijzondere eisen gesteld, welke overeenkomen met die, gesteld voor de verkrijging van een diploma B, nu uitgereikt door de „Vereniging tot bevordering van de studie der paedagogiek“ of de „Rooms-Katholieke Leergangen“ te Tilburg.

Aan de voorgaande schematische indeling van een gedeelte van het middelbaar onderwijs moet een noodzakelijk complement worden toegevoegd. Er bestond reeds enige jaren vóór de tijd der bezetting een verheugende drang tot vernieuwing van het onderwijs, ook op het terrein van het middelbaar. Deze drang is nu allerwegen zichtbaar. Het is zaak dit streven ten bate van het onderwijs wettelijk te steunen. De Regering zelf moet het onderwijs, van de Overheid uitgaande, aan zekere regels binden; zij zal dit ook moeten uitspreken over het normale onderwijs, door haar gesubsidieerd. Maar zij moet dit niet zo opvatten, dat zij aan scholen die naar eigen wegen trachten, alle daadwerkelijke belangstelling onthoudt. Op onderwijsgebied kan de Regering zelf niet experimenteren; dit moet zij overlaten aan het particulier initiatief. Echter is dit laatste nagenoeg onmogelijk, indien niet de Regering, na zich eerst grondig op de hoogte gesteld te hebben van de ernst en de betekenis van het experiment, én door financiële steun én door de erkenning van de diploma's der hierbedoelde experimenterende onderwijsinrichtingen, deze scholen in leven houdt, ook omdat deze werken ten bate van het gehele onderwijs.

Om voorbeelden te noemen: het is van eminent belang de toepassing te begunstigen van de Montessori-beginselen op het middelbaar onderwijs en afzonderlijke opleidingsscholen te stichten voor onderwijzers aan Montessorischolen; anderzijds zijn de experimenten in „De Werkplaats“ te Bilthoven, met zijn „kindergemeenschap“ van leerlingen van zes tot achttien jaar, en van scholen als „De Vrije School“ te 's-Gravenhage, eveneens voor zes- tot achttienjarigen, voor het gehele onderwijs leerzame proeven nu al gedurende een reeks van jaren. Elders zint men op de mogelijkheid naar een bevordering niet per klasse maar per vak, hetgeen een gehele ommekeer in de organisatie van de school en het eindexamen vraagt. De Regering kan hierbij, terwille van het gehele onderwijs, niet afzijdig blijven met haar steun. Het is goed, dit ook in een wettelijke regeling uit te spreken. In het gewijzigd ontwerp van wet tot regeling van het voorbereidend hoger en het algemeen vormend middelbaar onderwijs, bij de Tweede Kamer in 1940 ingediend, wordt dan ook bepaald, dat de Minister vergunning kan verlenen om ten behoeve van de bijzondere inrichting van het onderwijs aan een middelbare school af te wijken van het leerplan, aan de overige scholen opgelegd. Het geldt hier een kwestie welke voor de gehele toekomstige ontwikkeling van het middelbaar onderwijs van grote betekenis is.

d. Middelbare avondscholen (met 3- en 5-jarige cursus)

De organisatie van deze maatschappelijk zo belangrijke onderwijsinstellingen blijve zoals die nu is, gevarieerd naar de behoeften van de streek en van de leerlingen. Als norm van de vereiste voorontwikkeling moet gesteld worden het doorlopen van een school voor voortgezet lager onderwijs.

In dit ontwerp werden ook „lagere“ avondscholen voorgesteld; bij de „middelbare“ avondscholen moet daarom van de leraren een middelbare bevoegdheid geëist worden.

e. Avondlycea (met 4-jarige cursus)

Een bijzondere plaats in de organisatie van het onderwijs, zoals deze nota die voorstelt, en een completering daarvan, komt aan de avondlycea toe. Het is een eis van sociale rechtvaardigheid en tevens een zaak van maatschappelijk belang, dat de in ieder individu bestaande energie tot uiting en ontplooiing kan komen. Het komt voor, dat jonge mensen met studielust en studiebekwaamheid, maar die op de leeftijd van 12 tot 18 jaar niet in de gelegenheid waren middelbaar onderwijs te ontvangen, later de behoefte krijgen zich voor de toelating tot het hoger onderwijs te bekwaamen. Tot nu toe loopt voor dezen de weg daartoe alleen door het „staatsexamen“-gymnasium of het „staatsexamen“-h.b.s., met de daarvoor liggende meestal gebrekkige „opleiding“ — of nog erger dressuur — dikwijls door dure privaattlessen. Dit is een maatschappelijk euvel. Een wettelijk geregeld avondlyceum kan hierbij van betekenis worden, waar jongere en oudere mannen en vrouwen, overdag in een

beroep werkzaam, een opleiding kunnen ontvangen die hen tot het volgen van hoger onderwijs met redelijke waarborgen van slagen in staat stelt.

Daarvoor heeft een erkend avondlyceum een eigen *ius promovendi* nodig. Zijn eindexamen worde wettelijk geregeld. Geen leerlingen mogen toegelaten worden die een gewoon lyceum nog zouden kunnen bezoeken; de leeftijd van 20 jaar zij in het algemeen een minimum van toelating. Het avondlyceum mag geen toelucht zijn voor mislukte leerlingen van de „daglycea”. Een vooropleiding moet blijken overeenkomende met die van de voorgestelde brugklasse, naast een psychotechnisch onderzoek der aspirant-leerlingen.

f. Scholen voor opleiding van onderwijzers

De plaats van de onderwijzersopleiding in het geheel der onderwijsorganisatie en de inrichting van die opleiding op zich zelf wordt bepaald door drie ongelijkssoortige overwegingen:

1. Het maatschappelijk aanzien van de onderwijzer moet vóór alles omhoog gebracht worden. Eén der middelen daartoe is, dat zijn opleiding zo lang mogelijk samenvalt met die voor andere beroepen en dat zijn eigenlijke beroepsopleiding een wetenschappelijke inhoud krijgt.

2. De aanstaande onderwijzer ontvang, vóór zijn eigenlijke beroepsopleiding begint, middelbaar onderwijs.
3. Er zij slechts één enkele onderwijsbevoegdheid (de onderscheiding tussen „onderwijzersakte” en „hoofdakte” kome te vervallen).

Uit deze overwegingen vloeit in het systeem van dit schema een regeling der onderwijzersopleiding op natuurlijke wijze voort, nl. een vierjarige beroepsopleiding na het doorlopen van de vierjarige algemene middelbare school of de vijfjarige middelbare school voor meisjes. De lager-onderwijsbevoegdheid wordt dan verkregen op de leeftijd van 20 (21) jaar.

Leerlingen die de vierde klasse van een lyceum-afdeling met goed gevolg doorlopen hebben, vinden ook toegang tot de eigenlijke onderwijzersopleiding. Aanvankelijk zal, wat de vooropleiding betreft, ook genoegen moeten worden genomen met het mulo-diploma B.

De eigenlijke beroepsopleiding voor onderwijzer op de vierjarige kweekschool wordt verdeeld in twee delen, ieder van twee jaar. Toegang tot de tweejarige onderbouw wordt verkregen op grond van het eindgetuigschrift der genoemde scholen, zonder nader onderzoek dan een geneskundig. In deze onderbouw is de paedagogische en praktische vorming nog niet overheersend, maar hebben de verdere intellectuele, de aesthetische en de fysieke vorming nog de hoofdaandacht. Met name staat het onderwijs in het Nederlands en de uitspraak daarvan op de voorgrond. Een vierde van de studietijd in de onderbouw worde besteed aan onderwijs in de eenvoudige zielkundige begrippen en daaraan verbonden eenvoudige paedagogische psychologie, benevens onderwijs in de algemene en bijzondere methodiek en algemene didactiek. Bij de bevordering tot de tweejarige bovenbouw geldt in het bijzonder het antwoord op de vraag of de leerling eigenschappen en gewoonten heeft getoond, die hem voor het onderwijzersambt ongeschikt maken. Is dit het geval, dan wordt hij niet tot de bovenbouw toegelaten. Een voortgaand onderzoek naar zijn kennis, in de voorgaande twee jaren opgedaan, heeft tevens plaats. De tweede leerkring omvat de theoretische en de praktische beroepsopleiding. Voor deze laatste dient aan iedere „kweekschool” een goed ingerichte „leerschool” verbonden te zijn.

Bovendien moeten in de periode van de tweede leerkring de a.s. onderwijzers en onderwijzeressen zoveel mogelijk in aanraking gebracht worden met andere sociale en intellectuele kringen, opdat alle neiging tot „kastegeest” worde geweerd; deze kant hunner vorming verdient evenveel aandacht als hun paedagogische. Geen onderwijsbevoegdheid wordt verleend, indien de praktische vorming onvoldoende is gebleken.

Het eindexamen der kweekschool is een schoolexamen onder toezicht van geëmmiteerden op de wijze, bij het eindexamen der lycea aangegeven.

De leerling der „kweekschool” die wegens gemis aan praktische bekwaamheid geen onderwijzersbevoegdheid heeft verkregen, kan desgewenst een bewijs van theoretische bekwaamheid ontvangen, indien daarvan sprake kan zijn.

Naast het algemene onderwijsdiploma voor het lager onderwijs is het gewenst voor onderwijs aan ulo-scholen nog bijzondere „aantekeningen” te vragen, evenals voor hoofden van kleuterscholen. Om redenen van practijk zal voor assistenten aan kleuterscholen met een minder omvattende opleiding moeten worden volstaan.

Het zou bijzonder gewenst zijn, waar mogelijk, deze nieuwe onderwijzersopleiding ook in internaatsvorm te geven.

De vraag of aan het bezit van het eindiploma ener opleidingschool voor onderwijzers het recht kan verbonden worden van toelating tot universitaire examens, kan eerst beantwoord worden, nadat deze nieuwe opleiding enige jaren heeft gefunctioneerd. Inmiddels moge de bezitter van een onderwijzersdiploma, als hier wordt voorgesteld, en reeds nu die der tegenwoordige „hoofdakte”, toegang tot het hoger onderwijs kunnen vinden, door toepassing van een regeling, als nu art. 133, zesde lid, der Hoger-onderwijswet bedoelt, maar dan uitgevoerd op een wijze die beter de geschiktheid en de bekwaamheid voor universitaire studie waarborgt dan mogelijk is bij de tot nu toe gevolgde methode van toepassing van het genoemde wetsartikel.

Uiteraard zal de oude opleiding nog enige jaren naast de nieuwe moeten blijven bestaan.

Zolang een tekort aan onderwijskrachten nog dreigt, verdient het aanbeveling naar het tegenwoordige Engelse voorbeeld, „emergency training colleges” in te richten voor mannen en vrouwen die op latere leeftijd dan de gewone een werkkring in de lagere school zoeken.

IV. De opleiding van leraren bij het middelbaar onderwijs

Reeds werd in de inleiding van dit rapport opgemerkt, dat een behandeling van de opleiding van leraren aan de universiteit behoort tot de taak van de genoemde Staatscommissie voor het hoger onderwijs.

Tot dusver heeft de Overheid zich niet direct ingelaten met de opleiding van leraren langs de weg der middelbare akten. Die opleiding worde overgelaten aan het particulier initiatief. De voornaamste instellingen daarvoor zijn de „Rooms-Katholieke Leergangen” te Tilburg en de „School voor Taal- en Letterkunde” te 's-Gravenhage. Beide doen sinds vele jaren uitmuntend werk, dat het jaarlijkse Regeringssubsidiebedrag zeker rechtvaardigt. Maar vele candidaten zijn nog aangewezen op de onvoldoende opleiding door privaattlessen. De ervaring heeft

geleerd, hoe vele verkeerd of onvoldoende opgeleide kandidaten zich voor deze middelbare examens aanmelden. Een deel van de fouten van het middelbaar onderwijs, bestaande in het bijbrengen van losse-feitenkennis meer dan in het geven van inzicht, is in de opleiding voor deze akten als oorzaak terug te vinden. Daarom is het de taak der Regering de twee bestaande goede opleidingsinstituten, zojuist genoemd, zodanig financieel te steunen dat zij in staat zijn zich voor hun gewichtig werk voldoende te uitrusten, en door de aanstelling van de benodigde docenten en door de aanschaffing van materiële benodigdheden. Overwogen dient te worden de mogelijkheid om aan instituten als de genoemde — die hun deugdelijkheid bewezen hebben — het recht te geven, onder nauw regeringstoezicht hun eigen examencommissie samen te stellen voor het verlenen van middelbare akten. De afzonderlijke examencommissie voor de akte m.o. lichamelijke opvoeding aan de Academie voor lichamelijke opvoeding te Amsterdam is reeds een precedent en een aanwijzing voor de regeling hiervan. Deze instituten moeten de status van hoger onderwijs hebben.

V. De opleiding van leraren in de lichamelijke opvoeding

Het besef dat het Nederlandse onderwijs ten opzichte van de lichamelijke opvoeding zeer tekort is geschoten, is nu algemeen. Tijdens de bezetting zijn verbeteringen aangebracht, die niet ongedaan mogen gemaakt worden. Toch is de toestand nog onvoldoende.

Wat inzake het onderwijs in de lichamelijke opvoeding te doen staat, wordt uitnemend uiteengezet in het rapport van het „Rijkscollege voor de lichamelijke opvoeding”, in 1938 uitgebracht ¹⁾.

Nodig voor de verbetering van het onderwijs is ook in dit opzicht een algemeen verspreide wetenschappelijke opleiding van de hierbij betrokken leraren. De lichamelijke opvoeding mist echter in Nederland een centrum van wetenschappelijke beoefening. Onder de eerste Minister van Onderwijs ontstond een plan voor de stichting van een „Rijksacademie voor de lichamelijke opvoeding”, in Utrecht te vestigen. De kort daarop volgende bezuinigingsdrang deed dit plan loslaten. Er is alle reden dit plan in andere vorm weer op te vatten; de tijden zijn er rijp voor. De te Amsterdam gevestigde „Academie voor lichamelijke opvoeding” kan een aanknopingspunt zijn. De gehele opzet daarvan behoeft echter uitbreiding.

Daarnaast kan verdere steun verleend worden aan de opleiding voor de lichamelijke opvoeding aan de „Rooms-Katholieke Leergangen” te Tilburg. Met deze twee instellingen — misschien te vermeerderen met een derde in het noorden van het land — kan volstaan worden om te komen tot wetenschappelijke centra voor de beoefening van de studie der lichamelijke opvoeding. De hulp der universiteiten is hierbij nodig, door haar hoogleraren en laboratoria; niet alleen van de medische hoogleraren, maar ook van die in de natuur- en scheikunde en die in sommige geestesvakken, met name de paedagogiek en de psychologie.

Over oefenterreinen en sportvelden moet de academie kunnen beschikken.

Bedoeling is de bovenstaande gedachte hier alleen uit te spreken, niet haar uit te werken.

BIJLAGE

Proeve van een lessentabel voor de lycéum-afdeling B

	I	II	III	IV	V	VI
Nederlands	4	3	3	2	2	2
Engels	3	3	3	2	2	2
Frans	3	3	3	2	2	2
Latijn	—	3	3	3	4	4
Wiskunde	3	3	4	5	5	5
Natuurkunde	—	—	—	5	3	4
Scheikunde	—	—	—	—	5	4
Biologie	2	2	—	—	2	2
Sterrenkunde	—	—	—	—	—	2
Aardrijkskunde	2	2	2	2	—	—
Geschiedenis	2	2	2	2	—	—
Bijbelkennis	1	1	1	—	—	—
Tekenen en kunstgeschiedenis	2	2	2	2	2	—
Muziek	1	1	—	—	—	—
Handenarbeid	2	2	—	—	—	—
Lichamelijke oefening	3	3	3	3	3	3
	28	30	28	30	30	30
Facultatieve vakken	2	2	4	4	4	4
	30	32	32	34	34	34

Van de 196 lesuren per week, in de gezamenlijke klassen gegeven, zijn er dus 34 ontworpen voor tekenen, muziek, handenarbeid en lichamelijke oefening, en 20 voor facultatieve vakken.

Er is vrijheid voor meer facultatief onderwijs, mits geheel bekostigd door de ouders der leerlingen of door verenigingen, enz. die in een bepaalde school belangstellen.

¹⁾ Zie Onderwijsverslag 1938, blz. 103/111.

Aantekeningen bij de proeven van een leusentabel voor de Lyceum-afdeling B

1. Deze afdeling is in de eerste plaats bedoeld als voorbereiding tot de studie aan de universiteit in de wis-, natuur-, genes-, tandheel- en veeartsenijkundige wetenschappen en aan de Technische Hogeschool en de Landbouwhogeschool.
 2. Men lette er op, dat klasse I de brugklasse is.
 3. Aan iedere school verblijft het recht de lessen voor wis-, natuur- en scheikunde in de hoogste twee klassen onderling te wijzigen.
 4. Onder natuurkunde is de mechanica inbegrepen.
 5. Het onderwijs in de biologie in de laagste twee klassen heeft de bedoeling te leiden tot waarneming van dieren en planten, gesteund door kennis van hun bouw en functionnering; in de hoogste twee klassen wordt onderwijs gegeven in de algemene vraagstukken van het leven.
 6. Het onderwijs in de aardrijkskunde in de laagste twee klassen geeft een algemeen overzicht; in klasse III worden uitsluitend behandeld de overzeese gebiedsdelen (niet alleen geografisch, maar ook historisch, sociaal, economisch en politiek beschouwd); klasse IV geeft natuurkundige aardrijkskunde.
 7. Bij het onderwijs in de geschiedenis geven klassen I en II een algemeen overzicht, behandelt klasse III de geschiedenis na 1870, worden in klasse IV capita selecta behandeld.
 8. Het volgen van het vak Bijbelkennis is niet verplicht, wanneer de ouders van een leerling daartegen bezwaar maken.
 9. Bij „tekenen” is klasse IV bestemd voor lijntekenen, klasse V uitsluitend voor kunstgeschiedenis.
 10. Duits is te rangschikken onder de facultatieve vakken.
- Als facultatief vak komt „burgerschapskunde” zeker in aanmerking.

INSTELLING EN RAPPORT VERNIEUWINGSRAAD

In het jaar 1934 werd onder de naam *Werkgemeenschap tot Vernieuwing van Opvoeding en Onderwijs* (W.V.O.) opgericht de Nederlandse afdeling van de internationale organisatie *New Education Fellowship* (N.E.F.). Deze afdeling, waartoe aanhangers van diverse vernieuwings-ideeën behoren, belegde in Augustus 1945 een conferentie, waar besloten werd tot het oprichten van een *Vernieuwingsraad voor het Onderwijs*. Voorzitter van deze raad was Ir. C. Boeke, secretaris Dr. P. H. Schröder. De taak van deze Vernieuwingsraad zou zijn een rapport samen te stellen, waaruit de Regering zou blijken welke wensen ten aanzien van vernieuwing van het Nederlandse onderwijs leven in de kringen van hen die dit onderwijs geven aan de Nederlandse jeugd. De aanleiding tot dit besluit was de Regeringsverklaring van 27 Juni 1945, waarin de Regering een reorganisatie van het onderwijs in het vooruitzicht stelde. De W.V.O. meende dat het van betekenis zou zijn wanneer de Regering bij het ontwerpen van haar vernieuwingsplannen de beschikking zou hebben over een rapport waarin de wensen en inzichten tot uitdrukking waren gebracht van hen, aan wie dit onderwijs is toevertrouwd. In tal van secties, samengesteld uit leerkrachten bij onderscheiden takken van onderwijs, werden problemen van organisatorische en opvoedkundige aard besproken. In verscheidene regionale conferenties, deels door, deels in samenwerking met de Vernieuwingsraad belegd, en ten slotte op een landelijk congres werden de resultaten van deze besprekingen voorgelegd aan belangstellenden uit de kringen van het Nederlandse onderwijs. De op dit congres aangenomen wijzigingen werden in een *rapport* verwerkt.

Ofschoon het de Vernieuwingsraad niet mocht gelukken alle richtingen van het Nederlandse onderwijs in zijn arbeid te betrekken en ofschoon het niet zijn streven was geweest om te komen tot het weergeven van een communis opinio — hij heeft zich integendeel ten doel gesteld aan zeer verschillende stromingen en opvattingen recht te doen wedervaren —, meende de Vernieuwingsraad dat de reeks van verlangens, welke de lezer hieronder vindt geformuleerd, weergeeft wat in de verschillende kringen van het onderwijs als wenselijk en voor een deel noodzakelijk wordt beschouwd. Het rapport werd in 1945 aan de Minister aangeboden met de wens dat het hem gegeven mocht zijn die maatregelen voor te bereiden welke naar het woord van zijn Engelse ambtgenoot Butler noodzakelijk te zijn „to secure for children a happier childhood and a better start in life; to ensure a fuller measure of education and opportunity for young people and to provide means for all of developing the various talents with which they are endowed and so enriching the inheritance of the country whose citizens they are” (*Educational Reconstruction* 1943).

Op het titelblad is afgedrukt *A Children's Charter* 1942, door de New Education Fellowship aangenomen op zijn in 1942 te Londen gehouden internationaal congres:

A CHILDREN'S CHARTER 1942

The Inter-Allied Conference convened by the New Education Fellowship and meeting in Londen on April 11th and 12th, 1942, humbly request the Governments of the Allied Nations to approve and adopt the following

Charter for Children as a statement of the basic and minimum rights of children to be secured and guarded above and beyond all considerations of sex, race, nationality, creed or social position.

1. The personality of the child is sacred; and the needs of the child must be the foundation of any good educational system.
2. The right of every child to proper food, clothing and shelter shall be accepted as a first charge on the resources of the nation.
3. For every child there shall always be available medical attention and treatment.
4. All children shall have equal opportunity of access to the nation's stores of knowledge and wisdom.
5. There shall be full-time schooling for every child.
6. Religious training should be available for all children.

In dit rapport heeft de Vernieuwingsraad eerst zijn *wensen* met betrekking tot de vernieuwing van het Nederlandse onderwijs geformuleerd. Deze wensen luiden als volgt:

1. Steun van Rijksweg voor de wetenschappelijke bestudering van de opvoeding en het onderwijs.
2. Geleidelijke vervanging van het streng klassieke stelsel door een meer individuele werkwijze, waardoor o.m. het euvel van het zittenblijven wordt beperkt.
3. Drastische verlaging van de leerlingenschaal.
4. Beperking van het verplichte huiswerk.
5. Vernieuwing van de opleiding der leerkrachten bij het voorbereidend onderwijs en het lager onderwijs. Herscholing der daar thans in functie zijnde leerkrachten.
6. Instelling van een wettelijk geregelde opleiding van leerkrachten bij het voorbereidend hoger en middelbaar onderwijs.
7. Wettelijke regeling van het kleuteronderwijs.
8. Vernieuwde regeling van de aansluiting tussen scholen voor lager onderwijs en scholen voor voortgezet onderwijs, zonder toelatingsexamen.
9. Erkenning der diploma's welke erkende progressieve scholen onder de nodige waarborgen uitreiken, met de bestaande examen-diploma's.
10. Het wekken van begrip en waardering voor de democratische grondslagen onzer samenleving en voor de problemen van de nationale en internationale gemeenschap.
11. Voorbereiding van de meisjes voor de gezinstaat.
12. Grotere zorg voor de lichamelijke ontwikkeling van het kind.
13. Invoering van het element „handvaardigheid” bij het onderwijs.
14. Vervanging van het leervak zang door het leervak algemeen muziekonderricht.
15. Herziening der bepalingen betreffende de medische keuring van onderwijzend personeel. Invoering van verplichte periodieke controle van leerkrachten en leerlingen, ook van het voortgezet onderwijs.
16. Instelling van het ambt van schoolpsycholoog en dat van schoolarts voor alle takken van onderwijs.
17. Wettelijk verplichte samenwerking tussen architect, medicus-hygiënist en paedagoog bij de bouw van scholen.
18. Verbetering van de maatschappelijke positie van onderwijzers en leraren.
19. Terugkeer tot de vaste bezoldiging van het volledige leraarsambt.
20. Subsidiëring van bestaande en onder aanmoediging van de Overheid te stichten kindergemeenschappen en andere progressieve scholen.

Daarna zet het rapport uiteen welke het *doel* en de *grondbeginselen* zijn van de *New Education Fellowship*. Het zegt dienaangaande het volgende:

Doel

De N.E.F. heeft ten doel het bevorderen van opvoed- en onderwijskundige verbeteringen en vernieuwingen over de gehele wereld, zodat ieder kind — ongeacht zijn nationaliteit, ras, milieu of godsdienst — opgevoed en onderwezen zal worden onder zodanige omstandigheden dat zijn gehele persoonlijkheid zich volledig en harmonisch zal kunnen ontwikkelen en dat het geleid zal worden tot het beseffen en vervullen van zijn verantwoordelijkheid tegenover de gemeenschap.

De N.E.F. beschouwt opvoeding niet beperkt tot de jaren van onderricht in huis, school of universiteit, maar als een doorgaand proces gedurende het gehele leven van elk individu.

De N.E.F. heeft daarom een levendige en kritische belangstelling voor alle zijden van het leven en de gemeenschap die de opvoeding en het onderwijs raken, en tracht dezulke aan te moedigen die gunstig blijken voor het bereiken van zijn doel.

De *grondbeginselen* van de N.E.F. zijn als volgt geformuleerd:

1. Opvoeding — waaronder hier dus ook is te verstaan onderwijs — dient er op gericht te zijn mannen en vrouwen te vormen die meeleven in de wereld zoals die is, en die, zich ten volle bewust van haar onvolkomenheid, geschikt zijn een werkzaam aandeel te nemen in het dagelijkse leven der gemeenschap. Tegelijkertijd echter moet de opvoeding als dieper doel hebben het streven om in de kinderen een levensdoel en idealen aan te kweken, uitgaand boven persoonlijk voordeel en individuele zekerheid.

2. Opvoeding dient haar speciale verantwoordelijkheden te aanvaarden in de verwezenlijking van het voornameste doel der gemeenschap: de vorming van een samenleving waarin elk individueel lid zijn volledige en harmonische ontwikkeling kan verkrijgen door deel te nemen aan het gemeenschapsleven.
3. Opvoeding moet het begrip ontwikkelen van de fundamentele eenheid der mensheid, afgezien van alle verschillen, en de weg banen naar een op deze basis georganiseerde wereld.
4. Opvoeding dient, teneinde het bovenomschreven doel te kunnen bereiken, uit te gaan van het kind zoals het is; er behoort geen strak voorgeschreven leerstof of methode willekeurig te worden opgelegd; leerplannen en werkwijzen dienen hun vorm te vinden in overeenstemming met de aard en de ervaring van het kind.
5. Opvoeding dient in elk stadium zich bezig te houden met het kind als een menselijk wezen en niet slechts met bepaalde aspecten of bekwaamheden.
6. Opvoeding moet gegrond zijn op de overtuiging dat elk kind een natuurlijke drang heeft tot leren en tot vervolmaking van zijn aangeboren kundigheden; een van de meest essentiële functies van de opvoeding is daarom het scheppen van een omgeving voor het kind waarin diens drang tot leren volledig tot uitdrukking kan komen.
7. Opvoeding moet gericht zijn op het geleidelijk verwerven van de innerlijke tucht van de vrijheid, in plaats van de uiterlijke tucht van de dwang; zij moet niet alleen verdraagzaam zijn tegenover individuele verschillen, maar dient haar methoden zo in te richten dat van deze verschillen een nuttig gebruik wordt gemaakt, in het belang van het individu zowel als van de gemeenschap.
8. Alle opvoedkundige instellingen dienen op verschillende wijzen gelegenheid te geven om ervaring in gemeenschapsleven op te doen, teneinde praktische training te verschaffen voor het burgerschap en om het gevoel van verantwoordelijkheid van de individuen onderling en tegenover de verschillende groepen van de samenleving te ontwikkelen.
9. De school moet niet geïsoleerd staan in de gemeenschap, maar dient contact te houden met al het haar omringende leven, en haar leerlingen te leiden naar een levendige erkenning van de wederzijdse verantwoordelijkheid van de mensen in de gehele wereld.

Hierna is opgenomen het memorandum dat door de Centrale Werkgroep van de W.V.O. op 10 Juli 1945 aan de Minister werd toegezonden. In dit memorandum zijn de vernieuwingsideeën, na uitvoerige besprekingen en ernstige proefnemingen, nader geformuleerd. De lezer vindt het vernieuwingschema hieronder in extenso afgedrukt.

A. In de eerste plaats willen wij als algemeen doel van alle opvoeding stellen:

De *harmonische vorming*, d.w.z. de ontwikkeling, in onderling evenwicht en samenwerking, van alle gaven en krachten van de zich vormende mens.

Grote zorg zal moeten worden besteed aan:

de *religieuze ontwikkeling* naast de specifiek godsdienstige opvoeding door kerk en gezin;

de *karaktervorming*, waaraan juist in deze tijd zo dringend behoefte bestaat;

de *aesthetische vorming*, die zoveel kan bijdragen tot verhoging van levensvreugde en van het geestelijk peil in 't algemeen;

de *sociale vorming*, het leren samenleven en het aankweken van sociaal gevoel, hetwelk nieuwe maatschappelijke mogelijkheden kan voorbereiden;

de *intellectuele vorming*, waarbij grote nadruk gelegd zal moeten worden op het wekken van de belangstelling, het richten van de spontane activiteit op ontwikkelende arbeid, het aanleren van juiste werkmethode en het leren gebruiken van alle beschikbare hulpmiddelen, om daardoor te komen tot betrouwbare en hanteerbare kennis; en ten slotte aan de *lichamelijke opvoeding* ter verkrijging van een gezond lichaam, bestand tegen inspanning en geschikt tot allerlei nuttige arbeid.

Hiervoor is nodig een krachtige bestrijding van het nog steeds heersende intellectualisme, dat, bevorderd door een uitgebreid examenstelsel, leidt tot dressuur en overlading, tot schijnkennis en onwaarachtigheid. Wij menen, dat dit onbetrouwbare systeem vervangen kan worden door een stelsel van *tentamen* voor onderdelen van het gevraagde programma, waarbij het tijdens de voorbereiding verrichte werk meetelt en dat door een ver doorgevoerde *differentiatie* een einde gemaakt kan worden aan veel tijd- en krachtverspilling.

Voor iedere leerling moet het programma worden vastgelegd in overeenstemming met zijn *persoonlijke aanleg* en zijn *maatschappelijke bestemming*, zodat de gehele samenleving profijt zal kunnen trekken van deze meer efficiënte wijze van werken.

Verder worde veel meer dan tot nu toe gebruik gemaakt van de natuurlijke, *spontane activiteit* van elk kind, rekening gehouden met ieders *tempo* en *belangstellingsrichting*, en de mogelijkheid tot vruchtbare onderlinge *samenwerking* uitgebuit.

Wanneer we daarnaast kunnen komen tot de vaststelling van programma's die zowel *wetenschappelijk* als *psychologisch* en *maatschappelijk verantwoord* zijn, en waarin het *natuurlijk verband* der verschillende vakken tot zijn recht komt, dan kan de intellectuele ontwikkeling in het geheel der harmonische vorming tot waardevolle resultaten leiden.

B. In de tweede plaats verwachten wij een belangrijke verbetering door een *wijziging van de methoden*, van de *persoonlijke instelling* der opvoeders en van de *verbanden* tussen leerlingen en onderwijzers.

In een geest van *onderling begrip* en *kameraadschap*, waarin de opvoeder bereid is tot *dienen en helpen* in overeenstemming met de persoonlijke behoefte van iedere leerling, is het mogelijk wegen te vinden tot ontwikkeling van *zelfstandigheid*, *zelfwerkzaamheid*, *verantwoordelijkheid*, *gevoel* en *gemeenschapszin*.

Veelzijdige mogelijkheden tot activiteit moeten aanwijzingen geven tot het bepalen van de *specifieke aanleg*, zodat bevorderd wordt, dat de rechte man op de rechte plaats komt en er *onderlinge waardering* ontstaat voor de prestaties van anderen, wat persoonlijk en maatschappelijk gezien van grote waarde is. Wij geloven dat door

waardering en aanmoediging meer krachten in de mens worden vrijgemaakt dan door critiek en uitwendige dwang, evenals in de opvoeding *sympathie* en *begrip* meer opbouwend werken dan vreesaanjagen en straf.

C. Ten slotte menen wij dat alle opvoeding en onderwijs in nauw contact moet staan met de *praktijk* van het leven, opdat er een bevruchtende wisselwerking kan ontstaan tussen *school* en *maatschappij* en de eerste niet verstart in onpraktische, schoolse wijsheid, de laatste haar voordeel doet met de resultaten van vooruistrevend onderwijs op hoog peil.

D. Tencinde deze gedachten te verwezenlijken, stellen wij U een aantal concrete maatregelen voor, die o.i. noodzakelijk zijn om ons onderwijssysteem te doen beantwoorden aan de eisen die deze tijd stelt.

1. Instelling van een *deskundige Onderwijsraad*, die leidt, adviserend en stimulerend optreedt, zoals de Nederlandsche Onderwijsraad omstreeks 1925—1930.

2. Het oprichten van een *Centraal instituut voor opvoeding en onderwijs*; enerzijds een instelling voor researchwerk in nauw contact met de schoolpraktijk, anderzijds een gelegenheid voor allen die bij de opvoeding betrokken zijn, om nieuwe ideeën op te doen, eigen gedachten te toetsen en medewerking te ontvangen op elk gewenst terrein.

3. Reorganisatie van ons onderwijssysteem door het inrichten van:

a. *Voorbereidend onderwijs* voor de leeftijd van 3 à 4 tot 6 à 7 jaar, gericht op oefening van de zintuigen, 't wekken van sociaal gevoel door samenwerking en spel en b.v. ontwikkeling van gevoel voor klank en ritme door zang en rhythmische bewegingen.

b. *Lager onderwijs* tot plm. 12 jaar met mogelijkheid tot individueel en groepswork in overeenstemming met ieders aanleg, en ontwikkeling van zelfstandigheid en zelfvertrouwen o.a. door het doen vervullen van taken in het belang van de gehele schoolgemeenschap.

c. *Voortgezet onderwijs op de eerste trap*, tot 15 à 16 jaar, in overeenstemming met de behoeften van deze leeftijd: veel persoonlijke leiding en langzaam toenemende vrijheid en verantwoordelijkheid; met als afsluiting een diploma, gebaseerd op de prestaties in de loop dezer jaren geleverd, en niet op grond van een examen aan het eind van deze periode. Het diploma worde aanvaard als basis voor verdere vakstudie en als grondslag voor eenvoudige maatschappelijke functies. Het leerplan moet, naast een algemeen verplicht minimum, de gelegenheid laten tot specialisatie in die vakken welke voor de verdere studie of voor het gekozen beroep nodig zijn.

d. *Voortgezet onderwijs op de tweede trap*, tot plm. 18 jaar, evenals het vorige sterk gedifferentieerd b.v. in een klassieke afdeling; een literaire afdeling met de nadruk op de moderne talen; een natuurwetenschappelijke afdeling met wis-, natuur-, scheikunde of biologie als hoofdvakken; een maatschappelijk-economische afdeling, waarin economie, staatsinrichting en handelsvakken op de voorgrond staan; een afdeling voor meisjes met als voornaamste vakken literatuur, kunstgeschiedenis, kinderverzorging; een pedagogische afdeling ter opleiding van onderwijzers, enz.

Het eindexamen, verkregen, evenals het vorige, op grond van tentamens en tijdens de studietijd geleverde prestaties, geve toegang tot diverse faculteiten van het hoger onderwijs en diene als uitgangspunt voor hen die de middelbare functies in de maatschappij moeten vervullen.

e. *Vakscholen* voor verschillende beroepen, al naar de eisen van voortontwikkeling die gesteld moeten worden, aansluitend bij de lagere school, de eerste of de tweede school voor voortgezet onderwijs.

f. Het *hoger onderwijs*, waar rekening gehouden zal moeten worden met de opleiding voor hogere beroepen als arts, advocaat, predikant, leraar, ingenieur en met de mogelijkheid tot wetenschappelijke studie en onderzoek.

4. De vaststelling van *richtlijnen* voor een nieuw *leerplan* en een nieuwe *werkwijze* voor al deze schooltypen, waarin rekening is gehouden met de wensen, geformuleerd onder A, B en C hierboven. Deze richtlijnen moeten worden opgevat als aanbevelingen en door iedere school naar eigen behoefte worden toegepast op het programma dat zij zich heeft gesteld, maar dat door de Onderwijsraad moet worden goedgekeurd.

5. *Herischoling* van alle in functie zijnde *leerkrachten* door cursussen, voordrachten, een tijdschrift, speciale uitgaven, e.d.

6. *Herziening* van de *leraren- en onderwijzersopleiding* in een nieuwe geest (zie punt 2 d en f) met mogelijkheid tot differentiatie, voor de onderwijzers naar de aard van het onderwijs dat zij willen gaan dienen, voor de leraren naar de vakken welke zij zullen onderwijzen.

Universitaire opleiding ook voor hen die leidende functies vervullen bij het lager onderwijs, en een betere maatschappelijke waardering zullen het algemene peil doen rijzen en de animo zich aan 't onderwijs te wijden, vergroten.

Verder lijkt het ons wenselijk iedere leerkracht regelmatig, b.v. om de zes jaren, in de gelegenheid te stellen zijn vak kennis op te frissen en kennis te nemen van nieuwe methoden door een cursus van enkele maanden aan het onder 2 genoemde instituut.

7. *Reorganisatie* van het *schooltoezicht*, zodat het stimulerend kan optreden in plaats van in hoofdzaak administratief werk te doen.

8. Geleidelijke *aanpassing* van *gebouwen*, *inventaris* en *leermiddelen* aan de eisen van het nieuwe systeem, o.a. inrichting van vaklokalen, vorming van bibliotheken voor zelfstudie, invoering van methoden, geschikt voor individueel werk op verschillend plan, enz.

Volgens het rapport vertoont het Nederlandse onderwijs vele *tekortkomingen* en *gebreken*, nl.:

1. Het tekort aan karaktervorming.
2. Het tekort aan sociale vorming.
3. Het tekort aan kunstzinnige vorming.

4. Fouten in de intellectuele vorming:
 - a. overlading;
 - b. overmaat van parate kennis;
 - c. gebrek aan inzicht;
 - d. gebrek aan oefening in „leren denken”.
5. Behoeftte aan praktische vorming (contact tussen school en maatschappij).
6. Behoeftte aan meer harmonische lichamelijke opvoeding, aan betere medische contrôle, aan schoolvoeding en schoolmelk, aan uitgebreider tandheelkundige verzorging.
7. De te geringe plaats van de handenarbeid in het onderwijs.
8. De behoefte aan een Centraal instituut voor opvoeding en onderwijs.
9. De noodzakelijke aanvulling van de opleiding voor het lager onderwijs en de organisatie van een efficiënte opleiding voor het voorbereidend hoger en middelbaar onderwijs. De noodzaak van een strenge selectie op grond van praktische bekwaamheid.
10. De schoolorganisatie:
 - a. het klassikale stelsel;
 - b. de leerlingenschaal;
 - c. proefwerken, examens, cijfers, spieken;
 - d. de scheiding der leeftijdsgroepen;
 - e. de aansluiting (vorbereidend onderwijs - lager onderwijs; lager onderwijs - v.h.m.o.);
 - f. te grote gebondenheid door ambtelijke bepalingen;
 - g. te geringe vrijheid voor eigen initiatief van de leerkrachten;
 - h. behoefte aan groter soepelheid van leerplan en lesrooster.
11. De behoefte aan meer zelfwerkzaamheid en scheppende activiteit der leerlingen.
12. De noodzaak van wettelijke regeling van het vorbereidend onderwijs.
13. De orde:
 - a. de straffen;
 - b. de behoefte aan medezeggenschap der leerlingen.
14. Het zittenblijven.
15. Het huiswerk.
16. Het te geringe contact tussen school en ouders.
17. De te lage salarissen.
18. De schoolboeken.

Het rapport geeft twee methoden aan om bovengenoemde onderwijsproblemen op te lossen: de *radicale* en de *reformistische*. De eerste methode ziet als enige mogelijkheid om te komen tot een werkelijke vernieuwing: een nieuwe opbouw van het gehele onderwijs van de grond af. De tweede wil, uitgaande van het bestaande, hierin zoveel mogelijk verbeteringen aanbrengen.

Zeër uitvoerig bespreekt het rapport de verschillende oplossingen van deze problemen, zowel de radicale als de reformistische. Ten slotte worden nog enkele op zichzelf staande schoolproblemen behandeld zoals de aansluitingskwestie, het zittenblijven e.d.

Een uitgebreide literatuurlijst verhoogt nog de waarde van dit belangrijke rapport, dat een duidelijk inzicht geeft in de beginselen en ideeën der onderwijsvernieuwing.

OORLOGSSCHADE AAN SCHOOLGEBOUWEN

Onmiddellijk na de bevrijding werden door het Ministerie *vragenlijsten* aan de schoolbesturen gezonden teneinde een overzicht te verkrijgen van de *schade* welke middellijk of onmiddellijk door de *oorlogshandelingen* aan de scholen was toegebracht.

Vrijwel de meeste antwoorden op deze enquête zijn in de loop van het jaar 1945 binnengekomen; slechts over de getroffen gebieden waren de gegevens onvolledig. Het lag in de bedoeling, zodra het Ministerie de beschikking had over het materiaal dat de totale schade in cijfers uitdrukt, hierover een rapport te doen verschijnen. Toch kon alreeds, aan de hand van het beschikbare cijfermateriaal, worden vastgesteld, dat het herstel van de materiële verliezen welke ons onderwijs heeft geleden, een *enorme verhoging van de lasten* zal betekenen. Gezien de uitermate grote betekenis van het onderwijs voor de morele en culturele ontwikkeling van ons volk heeft het Ministerie echter niet geaarzeld om een belangrijke hoeveelheid *deviezen* aan te vragen ten behoeve van de aankoop van leermiddelen in het buitenland. Het volgende staatje geeft een overzicht van de aantallen geheel of gedeeltelijk verwoeste scholen voor lager, vorbereidend hoger en middelbaar en nijverheids-onderwijs.

Tak van onderwijs	Geheel verwoeste scholen	Gedeeltelijk verwoeste scholen
Lager onderwijs	293	359
Nijverheidsonderwijs	10	80
Voorbereidend hoger en middelbaar onderwijs	12	45
Totaal	315	484

BENOEMING EN ONTSLAG VAN LEERKRACHTEN

De benoeming van onderwijzend personeel aan *gemeentelijke* en *bijzondere* scholen diende in de bezettingstijd sinds het besluit van de Secretaris-Generaal van 8 April 1941¹⁾, zoals dit besluit later werd gewijzigd ²⁾, te geschieden aan de hand van een *voordracht*, welke door burgemeester en wethouders — later door de burgemeester (zie blz. 51 van dit verslag) — aan de Secretaris-Generaal of aan de door deze aangewezen instantie moest worden voorgelegd.

Ontslag van onderwijzend personeel aan bedoelde scholen geschiedde overeenkomstig bovenvermeld besluit na *goedkeuring* voorzover nodig door de Secretaris-Generaal of de door deze aangewezen instantie en, voorzover het ontslag geschiedde op grond van het uitoefenen van invloed op leerlingen die destijds strijdig werd geacht met „een voorspoedige ontwikkeling van het Nederlandse schoolwezen”, door de „volks”-ingestelde inspecteur van het onderwijs in algemene dienst³⁾.

De benoeming en het ontslag van leerkrachten aan *Rijks*-scholen geschiedde door de Secretaris-Generaal, waarbij in politiek-getinte gevallen veelal advies gevraagd werd aan de inspecteur van het onderwijs in algemene dienst.

De politieke gezindheid van personen en organen die direct of indirect bij ontslag en benoeming betrokken waren of werden, bewoog zich echter veelal *niet* in een door de bezetter gewenste en door de Secretaris-Generaal en de inspecteur van het onderwijs in algemene dienst te bevorderen richting. Het aantal gevallen waarin deze personen en organen ontslag van anti-Duitse leerkrachten trachtten te voorkomen en benoeming van pro-Duitse leerkrachten trachtten te bevorderen, was dan ook legio. Zo werd bijv. bij een voordracht van 11 Juli 1944 tot aanstelling van een docent in opvoedkunde, aardrijkskunde en biologie aan de Rijksweekschool te Leeuwarden als n°. 1 een candidaat op de lijst van drie personen geplaatst die in 1943 voor een week was geschorst, omdat hij zich smalend had uitgelaten over destijds genomen overheidsmaatregelen en over de leider der N.S.B.

Dat leden van de N.S.B. en haar nevenorganisaties de afwijzende houding tegenover hen van bedoelde personen en organen zeer juist aanvoelden, bleek wel uit de vele desbetreffende brieven die door hen aan de inspecteur van het onderwijs in algemene dienst werden gericht.

Zo schreef een arts te Nijmegen, aangesloten bij de N.S.B. en het Medisch Front, op 19 September 1942 naar aanleiding van een benoeming aan de zeevaartschool aldaar⁴⁾, dat het zijn overtuiging was — overigens niet ten onrechte de wel benoemde werd later wegens anti-nationaal-socialistische gedragingen in hechtenis genomen — dat hij om deze lidmaatschappen wel voor deze functie zou zijn gepasseerd. In feite was hij gepasseerd omdat hij een spraakgebrek had.

RICHTLIJNEN BENOEMING ONDERWIJZENDE PERSONEEL

Ter uitvoering van de verordening n°. 5/1942 betreffende het ontslag van leerkrachten, hoofdinspecteurs en inspecteurs⁵⁾, had de Secretaris-Generaal bij schrijven van 30 Maart 1942, n°. P 88, aan de inspecteurs van de verschillende takken van onderwijs enkele *richtlijnen* doen toekomen. Op deze richtlijnen werd door enige inspecteurs van het lager onderwijs,

¹⁾ Zie Onderwijsverslag 1941, blz. 15/15.

²⁾ Zie Onderwijsverslag 1942, blz. 32/35.

³⁾ Zie Onderwijsverslag 1942, blz. 34.

⁴⁾ Bedoeld is de zeevaartschool te Vlissingen, die tijdelijk in Nijmegen was gevestigd.

⁵⁾ Zie Onderwijsverslag 1942, blz. 34/35.

o.a. die der inspecties Apeldoorn, Arnhem, Boxmeer, Doetinchem, Eindhoven, Emmen, Helmond, Roermond en Venlo, gereageerd met een precies gelijkkluidend schrijven, waarvan men de woordelijke tekst hieronder vindt afgedrukt.

„Blijkens Uw schrijven van 30 Maart 1942, n°. P 88, dat de richtlijnen, te volgen bij de toepassing van de verordening n°. 5/1942, begeleidde, zijn deze richtlijnen imperatief. Zij laten dus van ambtelijk standpunt geen vrijheid van keuze toe, zijn een bevel.

Als ambtenaar wordt dus van mij verwacht, dat ik ze in ontvangst neem en in de uitoefening van mijn functie toepas, zooals ik andere bestuursmaatregelen van den Secretaris-Generaal heb te aanvaarden.

Lettede op de bepalingen van het Algemeen Ambtenarenreglement, komt het mij daarom overbodig voor, ten aanzien van de richtlijnen expresselijk te verklaren of bij mij „al dan niet bezwaren bestaan (mijn) taak in volkomen overeenstemming met deze richtlijnen te vervullen”.

Ik besef volkomen, mede in verband met het hierboven bedoelde begeleidende schrijven, dat aan de richtlijnen voor mij consequenties verbonden zijn voor het geval dat zij door mij niet naar ambtelijk behooren in acht worden genomen”.

WIJZIGING BENOEMINGSBESLUIT

Artikel 1 van het benoemingsbesluit van 8 April 1941¹⁾, gewijzigd bij instructie van de Secretaris-Generaal van 13 November 1942, n°. 125²⁾, werd bij besluit van de Secretaris-Generaal van 14 April 1944 (*Staatsblad* n°. 350) opnieuw gewijzigd en wel als volgt:

Indien de burgemeester in een vacature in het onderwijzend personeel van een school voor gewoon, voortgezet gewoon, uitgebreid lager, buitengewoon lager, vervolg-, middelbaar, gymnasiaal, nijverheidsonderwijs of van een kweekschool voor onderwijzers en onderwijzeressen door de benoeming van een vaste leerkracht moet voorzien, plaatst hij, zoo mogelijk drie maanden vóór het opvallen der betrekking, een oproep in de door den Secretaris-Generaal van het Departement van Opvoeding, Wetenschap en Kultuurbescherming aan te wijzen nieuwsbladen of tijdschriften.

Door deze wijziging werd in de eerste plaats rekening gehouden met het feit dat de taak van de gemeenteraad en het college van burgemeester en wethouders door de *burgemeester* was overgenomen, terwijl voorts het in dit artikel vervatte voorschrift ook van toepassing werd verklaard op vacatures aan scholen voor *voortgezet gewoon, buitengewoon lager en vervolgonderwijs*. Het besluit trad in werking op 18 Mei 1944.

VERBOD AANSTELLING PERSONEN BENEDEN 30 JAAR IN OVERHEIDSDIENST OF IN DIENST VAN BIJZONDERE SCHOLEN

In de loop van het jaar 1944 werd bij beschikking van de Commissaris-Generaal voor Bestuur en Justitie *verboden*, mannelijke personen *beneden 30 jaar* voor het eerst aan te stellen in *overheidsdienst* of in dienst van *bijzondere scholen*. Hiervan deed de Secretaris-Generaal aan alle hiervoor in aanmerking komende instanties mededeling bij omzendbrief van 21 Juni 1944, n°. 4888, afd. Kabinet, luidende als volgt:

Vanwege het Commissariaat-Generaal voor Bestuur en Justitie gewerd mij de volgende beschikking:

„Op grond van artikel 2 van de Verordening n°. 137/40 betreffende de regeling van de rechtspositie (rechtliche und finanzielle Verhältnisse) van ambtenaren en overig personeel, alsmede van bepaalde beëdigde personen, bepaal ik:

In dienst van het Rijk, van een provincie, van een gemeente, van een ander publiekrechtelijk lichaam of van die privaatrechtelijke lichamen waaraan de Staat, een provincie, een gemeente of een ander publiekrechtelijk lichaam deelneemt, of ook van bijzondere scholen, mogen mannelijke personen beneden den leeftijd van 30 jaar tot nader order niet meer voor het eerst worden aangesteld.

Wie in strijd met dit verbod wordt aangesteld, mag geen werkzaamheden op grond van deze aanstelling verrichten. Overtredingen worden volgens artikel 43 van de Verordening Openbare Orde n°. 1/43 gestraft.

Indien in speciale gevallen een uitzondering op de bovenstaande beschikking als volstrekt noodzakelijk beschouwd wordt, dient een verzoek hiertoe door bemiddeling van den bevoegden Duitschen Hauptabteilungsleiter, Abteilungsleiter of den zelfstandigen Referent bij mij te worden ingediend.

Voorschriften, door welke de aanstelling van andere goedkeuringen afhankelijk wordt gesteld, in het bijzonder de bepalingen van artikel 8, lid 1 en 2, der Verordening Veranderen van Betrekking, n°. 20/43, blijven, ook wanneer ik toestemming tot het maken van een uitzondering verleen, onverminderd van kracht”.

Bij dezen verzoek ik U, met het bovenstaande rekening te houden of te doen houden. Verzoeken tot het maken van een uitzondering, als vorenbedoeld, dienen tot mij te worden gericht.

Bij een nadere beschikking van voormelde Commissaris-Generaal werd bepaald, welke mannelijke personen beneden de leeftijd van 30 jaar van bedoeld verbod waren *uitgezonderd*.

¹⁾ Zie Onderwijsverslag 1941, blz. 13/15.

²⁾ Zie Onderwijsverslag 1942, blz. 32/34.

Deze beschikking werd door de Secretaris-Generaal ter kennis van dezelfde instanties gebracht bij de volgende omzendbrief van 22 Juli 1944, n°. 5046 I, afd. Kabinet:

In aansluiting op mijn bovenvermeld schrijven laat ik hieronder volgen een nadere beschikking van den Commissaris-Generaal voor Bestuur en Justitie van 14 Juni 1944:

„Op grond van artikel 2 van de Verordening n°. 137/40 betreffende de regeling van de rechtspositie (rechtelijke en financiële Verhältnisse) van ambtenaren en overig personeel, alsmede van bepaalde beëdigde personen, bepaal ik:

Van het verbod tot aanstelling voor de eerste maal van mannelijke personen beneden den leeftijd van 30 jaar zijn uitgezonderd:

1. alle oorlogsinvaliden, met inbegrip van invalide oorlogsdienstnemers in den zin van artikel 13 van de Verordening n°. 137/42, zooals gewijzigd bij Verordening n°. 11/43 betreffende sociale verzorging van oorlogsdienstnemers, daaronder begrepen dienstnemers bij de „Organisation Todt“, de „Transportkolonne Speer“ en de daarmee gelijkgestelde formaties, voorzover deze voor minstens 50 procent niet in staat zijn in hun levensonderhoud te voorzien;

2. personen die als aspirant-leider of volgens plan als ander personeel (planmäßige Angestellte und Arbeiter) bij den Nederlandschen Arbeidsdienst moeten worden aangenomen;

3. personen beneden den leeftijd van 17 jaar, voorzover ten opzichte van diegenen beneden den leeftijd van 17 jaar, die op 26 April 1944 reeds bij de betreffende overheidsinstantie of den betreffenden dienst werkzaam waren, geen numerieke vermeerdering ontstaat, onverminderd de bestaande en eventueel nog uit te vaardigen verboden tot tewerkstelling“.

Voor verdere uitzonderingen blijft het bepaalde in den laatsten zin van mijn rondschriften van 21 Juni 11, n°. 4888, afd. Kabinet, onverminderd van kracht.

WIJZIGINGEN SALARISREGELING

De salarisregelingen voor de burgerlijke Rijksambtenaren en het onderwijzend personeel zijn in de periode 1944—1946 meermalen gewijzigd. Van deze wijzigingen vindt de lezer hieronder een overzicht.

Bij beschikking van de Secretarissen-Generaal van de Departementen van Binnenlandse Zaken en van Financiën d.d. 6 April 1944 werden enige verdergaande maatregelen getroffen *ter verbetering van de salarispositie van een gedeelte van het Rijkspersoneel*. Bij deze beschikking werd o.m. het volgende bepaald:

Art. 1. 1. Met handhaving van de toelage van 6 ten honderd, bedoeld in artikel 1 van de beschikking van de Secretarissen-Generaal van de Departementen van Financiën en Binnenlandse Zaken van 27 December 1940 (*Staatsblad* n°. 432), gewijzigd bij artikel 4 van de beschikking van 28 November 1941, wordt aan het Rijkspersoneel in vasten en tijdelijken dienst of op arbeidsovereenkomst naar burgerlijk recht werkzaam, een toelage verleend van 10 ten honderd van de brutowedde of het brutoloon, voorzover de brutowedde of het brutoloon, vermeerderd met deze toelage, een bedrag van f 2640,— 's jaars voor gehuwden en eenige kostwinners en van f 1980,— 's jaars voor ongehuwden — niet eenige kostwinners — niet overschrijdt.

2. De in dit artikel bedoelde toelage ad 10 ten honderd wordt niet toegekend voor betrekkingen welke als nevenbetrekkingen behooren te worden aangemerkt, tenzij de belanghebbende meer dan één nevenbetrekking in dienst van de Overheid bekleedt en hij in de gezamenlijke vervulling daarvan bij voortdurend een volledige dagtaak vindt.

3. Aan het personeel dat een hogere bezoldiging ontvangt dan de voor zijn functie vastgestelde of naar het oordeel van de Secretarissen-Generaal van de Departementen van Binnenlandse Zaken en Financiën algemeen geldende norm, wordt de in dit artikel bedoelde toelage ad 10 ten honderd slechts toegekend, indien en voorzover het bedrag waarmede de vastgestelde of algemeen geldende norm door de bezoldiging overschreden wordt, minder bedraagt dan de verhooging, voortvloeiende uit dit artikel.

Art. 2. De in artikel 1 bedoelde toelagen moeten voor de toepassing van artikel 5 der Rijkswachtgeldregeling (*Staatsblad* 1922, n°. 479, zooals gewijzigd) en van artikel 3 der Nonactiviteitsregeling Burgerlijk Rijkspersoneel (*Nederlandse Staatscourant* d.d. 20 November 1940, n°. 227), geacht worden een wijziging te brengen in de bezoldiging volgens het Bezoldigingsbesluit Burgerlijke Rijksambtenaren 1934.

Art. 3. 1. De bezoldiging van het Rijkspersoneel in vasten en tijdelijken dienst of op arbeidsovereenkomst naar burgerlijk recht werkzaam, bedraagt met inbegrip van de 6 % en de 10 % toelagen, bedoeld in artikel 1 van deze beschikking, ten minste f 1200,— 's jaars. Indien de brutowedde of het brutoloon, waarop volgens de betreffende regeling aanspraak bestaat, vermeerderd met de 6 % en de 10 % toelagen, beneden f 1200,— 's jaars blijft, wordt het gezamenlijk bedrag der toelagen voorzooveel noodig opgevoerd, totdat een totaalbedrag aan wedde (loon) en toelagen van f 1200,— 's jaars verkregen wordt.

2. De in het 1e lid vermelde bepaling geldt niet voor het personeel dat den leeftijd van 21 jaren nog niet volbracht heeft, noch voor degenen die betrekkingen vervullen welke als nevenbetrekkingen behooren te worden aangemerkt, tenzij de belanghebbende meer dan één nevenbetrekking in dienst van de Overheid bekleedt en hij in de gezamenlijke vervulling daarvan bij voortdurend een volledige dagtaak vindt. In dat geval worden de wedden van de nevenbetrekkingen evenredig verhoogd tot een totaalbedrag van f 1200,— voor alle nevenbetrekkingen en toelagen tezamen.

Art. 4. Het minimumbedrag van de kindertoeelage, bedoeld in artikel 21, 1e lid onder a, en in artikel 24, 7e lid, van het Bezoldigingsbesluit Burgerlijke Rijksambtenaren 1934 af d 60,— 's jaars, f 1,75 per week of f 5,— per maand, per kind, welke bedragen bij artikel 2 van de beschikking van 27 December 1940 gesteld werden op

f 75,— 's jaars, f 1,45 per week of f 6,25 per maand, per kind, en die vervolgens, gerekend van 1 November 1942 nader werden opgevoerd tot f 150,— 's jaars, f 2,99 per week of f 12,50 per maand, per kind, wordt thans gesteld op f 200,— 's jaars, f 3,85 per week of f 16,65 per maand, per kind.

Art. 5. Onder brutowedde of brutoloon wordt voor de toepassing van de artikelen 1 tot en met 4 van deze beschikking verstaan de wedde of het loon, vermeerderd met de vaste toelagen (zonder aftrek van het pensioenpremieverhaal) waarop de belanghebbende aanspraak heeft, met inachtneming van de bepalingen betreffende den standplaats- en onghewedenafreik en van de ambts-, huwelijks- en garantietoelagen.

Art. 6. 1. Onverminderd het bepaalde in de artikelen 10, 66 lid, en 20 van het Bezoldigingsbesluit Burgerlijke Rijksambtenaren 1934 wordt aan het mannellijk Rijkspersoneel in vasten en tijdelijken dienst, zoodmede aan het mannellijk Rijkspersoneel op arbeidsovereenkomst naar burgerlijk recht, behoorende tot de groepen *b* en *c* van artikel 12, 1e lid, van het Arbeidsovereenkomstenbesluit, dat voor de eerste maal in het huwelijk treedt, op den dag van het sluiten van het huwelijk een uitkeering ineens verstrekt ten bedrage van f 360,—.

2. Deze uitkeering blijft beperkt tot degenen wier gezamenlijk bedrag aan wedde en toelagen, waaronder begrepen de toelagen, bedoeld in artikel 1 van deze beschikking, op den dag der uitkeering niet meer bedraagt dan f 2088,— 's jaars.

Deze beschikking, welke is opgenomen in de *Nederlandse Staatscourant* van 14 April 1944, n°. 73, werd geacht in werking te zijn getreden met ingang van 1 Januari 1944.

Bij Koninklijk besluit van 18 April 1945, n°. 2 (*Staatsblad* n°. F 55), werden, in afwachting van nadere voorzieningen, *voorlopige* maatregelen getroffen met betrekking tot de *salarispositie* van burgerlijke Rijksambtenaren en van onderwijzers bij het lager onderwijs in vaste en tijdelijke dienst, alsmede tot tijdelijke verhoging van de *wachtgelden* en *nonactiviteitswedden* van burgerlijke Rijksambtenaren, als bedoeld in het Koninklijk besluit van 3 Augustus 1922 (*Staatsblad* n°. 479). Hierbij zij opgemerkt, dat wegens de buitengewone omstandigheden het overleg, als bedoeld in artikel 125, 1e lid, onder *k*, van de Ambtenarenwet 1929, niet op de voorgeschreven wijze heeft kunnen plaats vinden, doch dat wel op andere wijze overleg is gepleegd met vertegenwoordigers van de burgerlijke Rijksambtenaren.

Bij voormeld besluit werd o.m. het volgende bepaald:

Art. 2. Gerekend van 1 Januari 1945 worden de bezoldiging, het wachtgeld en de nonactiviteitsbezoldiging verhoogd op de wijze als in de volgende artikelen is bepaald.

Art. 3. 1. De bezoldiging wordt verhoogd met een bedrag, gelijk aan vijftien ten honderd van de brutowedde.

2. Boven de overeenkomstig het eerste lid verhoogde bezoldiging wordt toegekend een tijdelijke toelage van vijf ten honderd van de brutowedde. Deze tijdelijke toelage wordt verhoogd tot tien ten honderd, indien en voorzover de brutowedde, vermeerderd met de verhoging, bedoeld in het eerste lid, alsmede met deze tot tien ten honderd verhoogde tijdelijke toelage, een bedrag van f 3000,— 's jaars voor gehuwden en eenige kostwinners en van f 2200,— 's jaars voor onghewuuden - niet eenige kostwinners - niet overschrijdt.

Art. 4. Het wachtgeld en de nonactiviteitsbezoldiging worden verhoogd in diër voege dat de daaraan ten grondslag liggende wedde wordt verhoogd overeenkomstig artikel 3, eerste en tweede lid.

Art. 6. Het minimumbedrag van de kindertoelage, bedoeld in artikel 21, eerste lid, onder *a*, en in artikel 24, zevende lid, van het Bezoldigingsbesluit Burgerlijke Rijksambtenaren 1934, ad f 60,— 's jaars, f 1,15 per week of f 5,— per maand, per kind, welke bedragen na 10 Mei 1940 werden gesteld op f 200,— 's jaars, f 3,85 per week of f 16,65 per maand, per kind, worden met ingang van den eersten dag der maand, volgende op den datum van inwerkingtreding van dit besluit, teruggebracht tot f 150,— 's jaars, f 2,90 per week of f 12,50 per maand per kind.

Overgangsbepalingen

Art. 8. Voor den ambtenaar die op 1 Januari 1945 aanspraak had op een kindertoelage, daalt, tengevolge van de op den in artikel 6 genoemden datum ingaande verlaging van het minimumbedrag van de kindertoelage, het totaalbedrag van de volgens de bepalingen van dit besluit verhoogde bezoldiging niet beneden het totaalbedrag van de wedde en van de kindertoelage waarop hij vóór de inwerkingtreding van dit besluit op 1 Januari 1945 aanspraak had, behoudens dat:

a. wanneer het totaalbedrag van de volgens de bepalingen van dit besluit verhoogde bezoldiging vermeerderd, voor hem het gegarandeerde bedrag van de kindertoelage verlaagd wordt met het bedrag van de vermeerdering;

b. bij vermindering van het getal der kinderen voor welke de kindertoelage is toegekend, het gegarandeerde bedrag diër toelage evenredig verlaagd wordt.

Slotbepalingen

Art. 9. De sinds 10 Mei 1940 en vóór de inwerkingtreding van dit besluit getroffen algemeen geldende maatregelen met betrekking tot de toekenning van vaste en tijdelijke toelagen van tien en zes ten honderd, alsmede betreffende de intrekking van de verlaging van vijf ten honderd, bedoeld in het Koninklijk besluit van 4 December 1935 (*Staatsblad* n°. 690), voorzover deze op de brutowedde plaats vindt, zijn, gerekend van 1 Januari 1945, niet van toepassing op de ambtenaren wier bezoldiging ingevolge de bepalingen van dit besluit vast of ten tijdelijk worden verhoogd.

Art. 11. In de gevallen waarin dit besluit niet voorziet, beslist Onze Minister van Binnenlandsche Zaken.

Het besluit is in werking getreden met ingang van 28 April 1945.

Bovenvermelde salarisverbetering is naderhand mede van toepassing verklaard op de *wachtgelden*, ingevolge de artt. 51 en 125 der Lager-onderrijswet 1920 toegekend aan gewezen onderwijzers bij het lager onderwijs ¹⁾.

Ter uitvoering van bovengenoemd besluit werden vanwege het Ministerie onder dagtekening van 31 Juli 1945 *richtlijnen* gegeven, waaraan het volgende wordt ontleend:

1. De tijdens de bezetting getroffen maatregelen met betrekking tot de bezoldiging van het overheidspersoneel, voorzover zij vóór 17 September 1944 in de in het Rijk uitgegeven *Staatscourant* werden geplaatst, zijn voorloopig gehandhaafd door een apart Koninklijk besluit van 18 April 1945 (*Staatsblad* n°. F 54).

Deze maatregelen zijn met name:

- a. de intrekking met ingang van 1 Augustus 1941 van de tijdelijke korting van 5 %;
- b. de toekenning eener tijdelijke toelage, ingaande 1 December 1940, van 6 % tot de grens der brutowedde van aanvankelijk f 1900,—, na den onder 1 bedoelden maatregel verhoogd tot f 2000,—;
- c. de toekenning van een vaste toelage, ingaande 1 Januari 1944, van 10 % tot de grens der brutowedde van f 2640,— voor gehuwden en eenige-kostwinners en van f 1980,— voor ongehuwden;
- d. de verhoging van de minimum-kindertoeleage tot f 75,—, ingaande 1 Januari 1941, f 150,— ingaande 1 November 1942 en f 200,— ingaande 1 Januari 1944;
- e. uitkeering, te rekenen vanaf 1 Januari 1944, van f 360,— ineens op den dag van het huwelijk, indien aan wedden en toelagen op dien dag niet meer wordt genoten dan f 2088,— per jaar; opvoering, ingaande 1 Januari 1944, van het wedde-minimum voor ambtenaren, die den 21-jarigen leeftijd hebben bereikt.

2. Het onderhavige Koninklijk besluit dd. 18 April 1945 (*Staatsblad* n°. F 55) laat de onder punt 1, sub e en f, genoemde maatregelen onveranderd en sluit overigens, te rekenen van 1 Januari 1945, aan bij den onder 1 omschreven stand van zaken (zie artikel 9 van laatstgenoemd besluit).

Het berust op deze twee beginselen:

- a. bij den opzet van den salarismaatregel wordt uitgegaan van den toestand, die bestond op 10 Mei 1940;
- b. de salarismaatregel laat het Rijksbezoldigingsbesluit en de salarisschalen volgens dat besluit onaangetaast.

3. *Ad artikel 1*

a. Onder „*bezoldiging*” wordt verstaan de wedde, met inbegrip van periodieke verhogingen, alle emolumenten en toelagen, volgens het Bezoldigingsbesluit Burgerlijke Rijksambtenaren (dus inclusief de tijdelijke kindertoeleage); niet onder „*bezoldiging*” vallen de *tijdelijke* 6 %- en de *vaste* 10 %-toelagen.

b. Onder „*brutowedde*” wordt verstaan de wedde, met inbegrip van periodieke verhogingen, volgens het Bezoldigingsbesluit Burgerlijke Rijksambtenaren, verminderd met den 5 % aftrek, die op 10 Mei 1940 gold, benevens de *vaste*, volgens dat besluit genoten toelagen, zooals die in den pensioensgrondslag zijn opgenomen. De 10 % vaste toelage dd. 1 Januari 1944 wordt niet ingevolge het Rijksbezoldigingsbesluit genoten en valt dus buiten de „*brutowedde*” in den zin van het Koninklijk besluit dd. 18 April 1945 (*Staatsblad* n°. F 55). Van deze brutowedde dient ook te worden uitgegaan bij de berekening van de kindertoeleage volgens artikel 21 van het Bezoldigingsbesluit Burgerlijke Rijksambtenaren 1934, met inachtneming evenwel van het minimumbedrag van f 200,— per jaar en per kind op 1 Januari 1945 en f 150,— per jaar en per kind op 1 Mei 1945 (zie artikel 6 van het onderhavige Koninklijk besluit) en het maximum-bedrag van f 206,— (f 216,— minus 5 % korting) per jaar en per kind.

4. *Ad artikel 2*

Het bepaalde in dit artikel doet geen afbreuk aan het hierboven onder 2, sub b, vermelde beginsel. De hierbedoelde verhoging van bezoldiging betreft een verhoging door middel van vaste en tijdelijke toelagen (zie artikel 3).

5. *Ad artikel 3*

De verhoging ad 15 %, bedoeld in artikel 3, eerste lid, is een vaste toelage en wordt dan ook in aanmerking genomen bij de vaststelling van den pensioensgrondslag. De tijdelijke toelage ad 5 of 10 %, bedoeld in artikel 3, tweede lid, is variabel; deze moet worden berekend van de brutowedde zonder de verhoging van 15 %, bedoeld in artikel 3, eerste lid. De berekening van de vaste zoowel als van de tijdelijke toelage geschiedt dus naar denzelfden grondslag.

6. *Ad artikel 9*

Indien de nieuwe regeling toepassing vindt, vervallen de intrekking van de verlaging van 5 % en de 10 % *vaste* en de 6 % *tijdelijke* toelage.

In afwachting van een algehele herziening van de financiële positie der burgerlijke Rijksambtenaren en het onderwijzend personeel werden bij Koninklijk besluit van 15 Januari 1946 (*Staatsblad* n°. G 13) bij wijze van overbrugging enige verdergaande verbeteringen getroffen dan die, vervat in het Koninklijk besluit van 18 April 1945 (*Staatsblad* n°. F 55),

¹⁾ Zie blz. 248.

en tevens alle verbeteringen samengevat. De artikelen van het besluit vindt de lezer hieronder in extenso afgedrukt.

Art. 1. Dit besluit is van toepassing op:

- a. de personen in vasten of tijdelijken dienst, wier bezoldiging is bepaald volgens het Bezoldigingsbesluit Burgerlijke Rijksambtenaren 1934 en de daarbij behorende bijlagen, zooals dat besluit en die bijlagen laatstelijk vóór 10 Mei 1940 door Ons zijn vastgesteld en nadien zijn gewijzigd door bezettingsregelingen in den zin van het Besluit bezettingsmaatregelen, voorzover deze bezettingsregelingen niet buiten werking zijn getreden of voorloopig zijn geschorst;
- b. de personen in vasten of tijdelijken dienst, wier bezoldiging is bepaald volgens het Salarisbesluit N.O. 1935 en de daarbij behorende bijlagen A, B en C, zooals dat besluit en die bijlagen laatstelijk vóór 10 Mei 1940 door Ons zijn vastgesteld en nadien zijn gewijzigd door bezettingsregelingen in den zin van het Besluit bezettingsmaatregelen, voorzover deze bezettingsregelingen niet buiten werking zijn getreden of voorloopig zijn geschorst;
- c. de personen die op arbeidsovereenkomst in burgerlijken dienst van het Rijk werkzaam zijn, voorzover hun loon is vastgesteld overeenkomstig het bepaalde in artikel 12, eerste lid, onder b of c, van het Arbeids-overeenkomstenbesluit.

Art. 2. Dit besluit verstaat onder:

1. „belanghebbende” hem, op wien dit besluit van toepassing is;
 2. „bezoldiging”, behoudens voor de toepassing van artikel 13, het totaal der inkomsten, waarop een belanghebbende naar de omschrijving van artikel 1, onder a, b of c, aanspraak heeft, zonder aftrek van het bedrag van:
 - a. de pensioensbijdragen, bedoeld in artikel 36, vierde lid, der Pensioenwet 1922 (*Staatsblad* n°. 240);
 - b. de inhouding, bedoeld in artikel 14, derde lid, van het Arbeids-overeenkomstenbesluit, en in de beschikking van den Secretaris-Generaal van het Departement van Opvoeding, Wetenschap en Kultuurbescherming van 21 December 1943, n°. 21007, afd. N.O.;
 - c. de korting, bedoeld in Ons besluit van 12 Juli 1934 (*Staatsblad* n°. 363);
 3. „brutowedde”: de wedde of het loon, vermeerderd met de vaste toelagen, met uitzondering van de toelage, bedoeld in artikel 3, eerste lid onder ten eerste, en de garantietoelage, bedoeld in artikel 5, zonder aftrek van het bedrag van de pensioensbijdragen, de inhouding en de korting, bedoeld in het vorig lid onder a, b of c, waarop een belanghebbende, met inachtneming van de bepalingen omtrent den standplaats- en ongetrouwdenaftrek en van de ambts-, huwelijks- en garantietoelagen, aanspraak heeft.
- Voor de berekening van de grensbedragen, genoemd in artikel 3, eerste lid onder ten derde, en artikel 5, tweede lid, worden onder „brutowedde” begrepen de inkomsten, welke een belanghebbende wegens toekenning van pensioen, nonactiviteit, wachtgeld of een andere periodieke uitkeering in verband met vroegeren dienst bij het Rijk, bij een ander publiekrechtelijk lichaam of bij een van overheidswege gesubsidieerde inrichting van onderwys uit eenige overheidskas geniet.

Art. 3. 1. De bezoldiging wordt verhoogd:

- 1°. met een vaste toelage ten bedrage van vijftien ten honderd van de brutowedde;
- 2°. bij wijze van tijdelijken maatregel met een tijdelijke toelage van vijf ten honderd van de brutowedde;
- 3°. bij wijze van tijdelijken maatregel met een tijdelijke toelage ten bedrage van vijf ten honderd van de brutowedde, indien en voorzover de brutowedde, vermeerderd met deze toelage en de toelagen, bedoeld onder ten eerste en ten tweede,
 - a. voor gehuwden en ongetrouwden-eenige kostwinners een bedrag van f 3000,— per jaar of f 250,— per maand of f 57,68 per week, en
 - b. voor ongetrouwden-niet eenige kostwinners een bedrag van f 2200,— per jaar of f 183,33 per maand of f 42,30 per week niet overschrijdt.
2. Indien een belanghebbende meer dan één betrekking in dienst van de Overheid of van een van overheidswege gesubsidieerde instelling van onderwijs bekleedt, wordt de toelage, bedoeld in het vorig lid, onder ten derde, slechts toegekend, indien en voorzover de gezamenlijke som van de brutowedden en de toelagen, bedoeld in het vorig lid, minder bedraagt dan het voor hem geldend grensbedrag.

Art. 4. 1. Boven de bezoldiging, vermeerderd met de toelagen, bedoeld in artikel 3, ontvangt een belanghebbende, die den leeftijd van 21 jaren heeft volbracht, gerekend van 1 September 1945, bij wijze van tijdelijken maatregel, een tijdelijke overbruggingstoelage.

2. De overbruggingstoelage bedraagt:

- a. voor gehuwden en ongetrouwden-eenige kostwinners f 240,— per jaar of f 20,— per maand of f 4,80 per week, en
- b. voor ongetrouwden-niet eenige kostwinners f 120,— per jaar of f 10,— per maand of f 2,40 per week.

Art. 5. 1. Indien de brutowedde van een belanghebbende, vermeerderd met de toelagen, bedoeld in de artikelen 3 en 4, minder bedraagt dan het voor hem krachtens het volgende lid geldend garantiebepdrag, ontvangt hij, gerekend van 1 September 1945, een vaste garantietoelage, waarvan het bedrag gelijk is aan het verschil tusschen het voor hem geldend garantiebepdrag en zijn brutowedde, vermeerderd met de toelagen, bedoeld in de artikelen 3 en 4.

2. Het garantiebepaald, bedoeld in het vorig lid, bedraagt:

a. voor hen die op den datum van het inwerkingtreden van dit besluit gehuwd zijn, voor ongehuwden eenige kostwinners en voor hen, die na vorenbedoelden datum, tenminste 25 jaren zijnde, in het huwelijk treden, naargelang zij werkzaam of geplaatst zijn in gemeenten of onderdelen van gemeenten, welke ingevolge de bijlage E van het Bezoldigingsbesluit Burgerlijke Rijksambtenaren 1934 zijn gerangschikt in de

eerste klasse: f 1800,— per jaar, of f 150,— per maand of f 34,56 per week,
tweede klasse: f 1675,— per jaar, of f 139,58 per maand of f 32,16 per week,
overige klassen: f 1550,— per jaar, of f 129,17 per maand of f 29,76 per week, en

b. voor de niet onder a genoemde belanghebbenden, die den leeftijd van 21 jaren hebben bereikt, naargelang zij werkzaam of geplaatst zijn in gemeenten of onderdelen van gemeenten, welke zijn gerangschikt in de eerste klasse: f 1400,— per jaar, of f 116,67 per maand of f 26,88 per week,
tweede klasse: f 1325,— per jaar, of f 110,42 per maand of f 25,44 per week,
overige klassen: f 1250,— per jaar, of f 104,17 per maand of f 24,— per week.

3. Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is bevoegd te besluiten, dat aan door hem te bepalen groepen van ongehuwde belanghebbenden de garantietoelagen niet wordt verleend.

4. Indien een belanghebbende meer dan één betrekking in dienst van de Overheid of van een van Rijksweg gesubsidieerde instelling van onderwijs bekleedt, wordt de garantietoelage slechts toegekend, indien de gezamenlijke som van de brutowedden en de toelagen, bedoeld in de artikelen 3 en 4, minder bedraagt dan het voor hem geldende garantiebepaald.

Art. 6. Een belanghebbende, die een betrekking bekleedt welke als een nevenbetrekking behoort te worden beschouwd, heeft uit dien hoofde geen aanspraak op de toelagen, bedoeld in de artikelen 3, eerste lid, onder ten derde, 4 en 5, tenzij hij meer dan één nevenbetrekking in dienst van de Overheid of van een van Rijksweg gesubsidieerde instelling van onderwijs bekleedt en hij in de gezamenlijke vervulling daarvan bij voortdurend een volledige dagtaak vindt.

Art. 7. Een gehuwde vrouwelijke belanghebbende, wier echtgenoot een hoofdbetrekking of meer dan één nevenbetrekking in dienst van de Overheid of van een van Rijksweg gesubsidieerde instelling van onderwijs bekleedt, in de gezamenlijke vervulling waarvan hij bij voortdurend een volledige dagtaak vindt, heeft geen aanspraak op de toelagen, bedoeld in de artikelen 3, eerste lid onder ten derde, 4 en 5.

Art. 8. 1. Voor de toepassing van artikel 6, eerste lid, van het Bezoldigingsbesluit Burgerlijke Rijksambtenaren 1934 worden de in de artikelen 3, 4 en 5 bedoelde toelagen geacht deel uit te maken van de aanvangswedde of de vaste wedde.

2. In afwijking van het te dezen bepaalde in artikel 6, eerste lid, van het in het vorig lid genoemd besluit, wordt voor het genot van kost en inwoning op de bezoldiging, voorzoveel noodig vermindert met den standplaatsafreke, een korting toegepast van veertig ten honderd met een maximum van f 1560,— per jaar, wanneer de aanvangswedde of de vaste wedde f 3060,— of meer bedraagt.

3. De bedragen, vermeld in artikel 6, eerste lid, van het Salarisbesluit N.O. 1935, worden, bij wijze van tijdelijken maatregel, verhoogd tot respectievelijk f 20,—, f 15,—, f 13,50 en f 11,—.

4. Voor de toepassing van artikel 23 van het Algemeen Rijksambtenarenreglement en het tweede en derde lid van artikel 18 van het Rechtspositiebesluit N. O. 1935 worden de toelagen, bedoeld in de artikelen 3, 4 en 5, in totaal slechts voor vijf ten honderd in aanmerking genomen.

Art. 9. De in de artikelen 3, 4 en 5 bedoelde toelagen worden voor de toepassing van artikel 5 van de Rijks-wachtgeldregeling (*Staatsblad* 1922, n°. 479, sedert gewijzigd), artikel 3 van de Nonactiviteitsregeling Burgerlijk Rijkspersoneel (*Nederlandsche Staatscourant* van 20 November 1940, n°. 227), artikel 51, twaalfde lid, van de Lager-onderwijswet 1920 en artikel 65, derde lid, van het Rechtspositiebesluit N.O. 1935, geacht wijziging te brengen in de laatstelijk genoten wedde.

Art. 10. Het minimum van de kindertoelage, bedoeld in de artikelen 21, eerste lid, onder a, en 24, zevende lid, van het Bezoldigingsbesluit Burgerlijke Rijksambtenaren 1934 en artikel 7, eerste lid, onder a, van het Salarisbesluit N.O. 1935, wordt wederom gesteld op f 60,— per jaar, of f 5,— per maand of f 1,15 per week, per kind, doch, bij wijze van tijdelijken maatregel, bepaald op f 150,— per jaar of f 12,50 per maand of f 2,90 per week, per kind.

Overgangsbepaling

Art. 11. Een belanghebbende, die zich vóór 1 Mei 1945 in dienst bevond en uit dien hoofde aanvankelijk een minimum-kindertoelage genoot ten bedrage van f 200,— per jaar of f 16,65 per maand of f 3,85 per week, per kind, ontvangt met ingang van 1 Januari 1946, bij wijze van tijdelijken maatregel, opnieuw die kindertoelage. De verlening is beperkt tot de kinderen, waarvoor de belanghebbende vóór 1 Mei 1945 die kindertoelage genoot, voorzover en voorzoolang na 1 Januari 1946 aan de voorwaarden, gesteld in de artikelen 21 en 24, zevende lid, van het Bezoldigingsbesluit Burgerlijke Rijksambtenaren 1934 en artikel 7 van het Salarisbesluit N.O. 1935, met betrekking tot die kinderen wordt voldaan.

Slotbepalingen

Art. 12. De bezettingsregelingen in den zin van het Besluit bezettingsmaatregelen, waarbij een tijdelijke toelage van zes ten honderd en een vaste toelage van tien ten honderd werden toegekend, en de verlaging van vijf ten honderd, vastgesteld bij Onze besluiten van 4 December 1935 (*Staatsblad* n°. 690) en van 28 December 1935 (*Staatsblad* n°. 12), werd ingetrokken, zijn niet van toepassing op de belanghebbenden.

Art. 13. 1. Behoudens ten aanzien van de bezoldiging van den Raad van State, van de Algemeene Rekenkamer, van de rechterlijke macht en van het personeel, vallende onder het Politiebepaalt 1945, zijn Onze Minister, Hoofd van het daarbij betrokken departement van algemeen bestuur, en Onze Minister van Binnenlandse Zaken bevoegd, bij gemeenschappelijk besluit, met inachtneming van de in dit besluit vervatte normen, voorschriften te geven tot verbetering, bij wijze van overbrugging, van de bezoldiging van burgerlijk Rijkspersoneel, ten aanzien van hetwelk dit besluit niet van toepassing is.

2. Aan burgerlijk Rijkspersoneel, als bedoeld in het vorig lid, hetwelk een hoogere bezoldiging geniet dan de voor soortgelijke functies, met inachtneming van dit besluit, van Rijkswege vastgestelde of, zoo deze norm ontbreekt, van de naar het oordeel van Onzen Minister, Hoofd van het betrokken departement van algemeen bestuur, en Onzen Minister van Binnenlandse Zaken voor soortgelijke functies algemeen geldende norm, kan de in het eerste lid bedoelde verbetering slechts worden toegekend, voorzover door de toekenning daarvan de genoemde normen niet worden overschreden.

Art. 14. 1. Dit besluit, ten aanzien waarvan de bevoegdheid, bedoeld in artikel 9, tweede lid, van het Besluit op den bijzonderen staat van beleg, niet kan worden uitgeoefend, treedt in werking met ingang van den tweeden dag, volgende op dien van de dagteekening van het *Staatsblad* waarin het is geplaatst.

2. Met ingang van het in het vorig lid genoemde tijdstip vervallen:

a. de bezettingsregelingen, krachtens welke aan mannelijk personeel hetwelk voor de eerste maal in het huwelijk treedt, op den dag van de voltrekking van het huwelijk een uitkering ineens wordt verstrekt ten bedrage van f 360,—, met dien verstande dat aan het betrokken mannelijk personeel, wier voorgenomen huwelijk op het oogenblik van het inwerktrreden van dit besluit is afgekondigd, op den dag van de voltrekking van het afgekondigde huwelijk de uitkering ineens alsnog zal worden verleend;

b. Ons besluit van 18 April 1945 (*Staatsblad* n°. F 55), houdende voorloopige maatregelen met betrekking tot de salarispositie van burgerlijke Rijksambtenaren.

Bij Koninklijk besluit van 14 December 1946 (*Staatsblad* n°. G 362) werden nog enkele verdergaande maatregelen getroffen dan die, vervat in bovenvermeld besluit.

Opheffing salariskorting van 5 %

Bij Koninklijk besluit van 4 December 1935 (*Staatsblad* n°. 690) werd indertijd wijziging gebracht in het Bezoldigingsbesluit Burgerlijke Rijksambtenaren 1934. Deze wijziging strekte voornamelijk tot *verlaging* met ingang van 1 Januari 1936 van alle wedde- en loonbedragen, toelagen, kortingen e.d. met 5 %, met dien verstande dat het minimumbedrag der kindertoeelage van f 60,— per jaar gehandhaafd bleef.

Deze algemene salariskorting van 5 % werd *opgeheven* bij gemeenschappelijke beschikking d.d. 28 November 1941 van de Secretarissen-Generaal van de Departementen van Opvoeding, Wetenschap en Cultuurbescherming, van Binnenlandse Zaken en van Financiën, alsmede van het hoofd van het afwikkelingsbureau van het Departement van Defensie.

Laatstgenoemde beschikking zou krachtens artikel 14 van het Besluit bezettingsmaatregelen naargelang het grondgebied van het Rijk in Europa door de vijand zou worden ontruimd, buiten werking treden. In afwijking hiervan werd bij Koninklijk besluit van 24 September 1945 (*Staatsblad* n°. F 191) bepaald, dat bedoelde beschikking geacht werd na de ontruiming van het Rijk in Europa *niet* buiten werking te zijn getreden. Bovenvermelde salariskorting van 5 % werd derhalve opgeheven.

BEREKENING KINDERTOELAGE LERAREN V.H.M.O. EN N.O.

Ten aanzien van de berekening der *kindertoeelage* van de leraren der scholen voor voorbereidend hoger en middelbaar onderwijs en middelbare nijverheidsscholen werden bij omzendbrief van de Secretaris-Generaal d.d. 25 April 1944, n°. 5296, afd. V.H.M.O./N.O., enkele regelen vastgesteld. De omzendbrief was gericht aan: de directeuren der Rijks h.b.s.-en; de burgemeesters der gemeenten welke gesubsidieerde h.b.s.-en, lycea, gymnasia en handelsdagscholen in stand houden; de besturen der gesubsidieerde h.b.s.-en, lycea, gymnasia en handelsdagscholen; de besturen der gesubsidieerde middelbare nijverheidsscholen en de burgemeesters der gemeenten welke zodanige scholen in stand houden.

VERBINDENDE KRACHT BEZETTINGSMAATREGELEN BETREFFENDE BEZOLDIGINGEN, WACHTGELDEN, NON-ACTIVITEITSBEZOLDIGINGEN EN PENSIOENEN

Ten aanzien van de *verbindende kracht* van de bovenbedoelde bezettingsmaatregelen werden bij Koninklijk besluit van 18 April 1945 (*Staatsblad* n°. F 54) de volgende regelen gesteld. De door of vanwege de vijand op het gebied van de bezoldigingen, wachtgelden, non-activiteitsbezoldigingen en pensioenen uitgevaardigde bezettingsregelingen in de zin van het

Besluit bezettingsmaatregelen, voorzover zij vóór 17 September 1944 in de gedurende de bezetting in het Rijk uitgegeven *Staatscourant* werden geplaatst, werden *voorlopig gehandhaafd*, tenzij zij vóór 17 September 1944 door of vanwege de vijand werden ingetrokken en tenzij zij waren uitgevaardigd ter uitvoering van bezettingsregelingen, vermeld op de aan het Besluit bezettingsmaatregelen toegevoegde lijsten A en B¹⁾. Indien een aanvankelijk geschorste bezettingsregeling ingevolge bovenvermelde bepaling voorlopig werd gehandhaafd, werd deze geacht bij voortduring verbindend te zijn geweest en werden de handelingen welke gedurende de schorsing tot uitvoering dier bezettingsregeling waren geschied, alsnog geacht rechtsgeldig te zijn verricht. Het besluit trad in werking op 27 April 1945.

INVASIEVOORSCHOT SEPTEMBER 1944

Terzake van het in September 1944 toegekende *voorschot* op salarissen en lonen, het zgn. „invasiegeld”, werd bij Koninklijk besluit van 15 October 1945, n^o. 7, bepaald, dat:

1^o. het voorschot van één maand salaris, c.q. vier weken loon, voorzover dit in de maand September 1944 op grond van de missives van de waarnemend Secretaris-Generaal van het Departement van Financiën van 14 Februari, 9 Maart en 18 December 1944, Afd. Begrotingszaken, nos. 310, 392 en 254, in verband met de ontwikkeling van de krijgsverrichtingen was toegekend aan het hier te lande werkzame Rijkspersoneel, *niet* zou worden teruggevorderd;

2^o. op dezelfde basis als onder 1^o. bedoeld, alsnog een uitkering zou worden verstrekt aan dat gedeelte van dit personeel hetwelk in 1944 het voorschot niet had ontvangen of dit voorschot had gerestitueerd.

Bij invasiebrief van de Minister van 5 Maart 1946, n^o. 488, afd. F.C., werd ten aanzien van dit invasievoorschot o.m. nog het volgende opgemerkt:

I. *Niet-terugvordering van het verleende voorschot*

De bedragen der netto-uitkering over één maand, c.q. vier weken loon, aan personeel met overigens gelijke bezoldiging verschillen onderling, tengevolge van de omstandigheid dat op de eene bezoldiging geen bijzondere kortingen zijn toegepast, terwijl op de andere bezoldiging kortingen werden geheven, zoals b.v. voor vrij wonen, vuur, licht, kost, inwoning, vrije geneeskundige behandeling, dienstkleeding, huur, en dergelijke. De billijkheid gebiedt missdien, dat het bedrag der reeds genoten extra-uitkering, wanneer zulks indertijd niet is geschied, alsnog wordt verhoogd met het totaalbedrag der kortingen wegens genoemde voordelen, zoals deze op de normale bezoldiging over September 1944 zijn ingehouden.

In het belang van de betrokkenen hebben de Ministers van Financiën en van Binnenlandsche Zaken goedgekeurd, dat de loonbelasting over de uitkering incens wordt berekend als gold het een gewoon op zichzelf staand salaris over (c.q. 4 weken loon in) de maand September 1944.

Het bedrag van de dienovereenkomstig berekende loonbelasting, vermeerderd met de verschuldigde vereveningsheffing, moet bij de eerstvolgende afdracht aan den desbetreffenden ontvanger der directe belastingen worden overgemaakt.

Ten overvloede wordt er op gewezen, dat het verhaal van bijdragen ingevolge de Pensioenwet, de inhouding ingevolge artikel 14 van het Arbeidsovereenkomstenbesluit, de tijdelijke korting van 1½ %, en de 2 % inhouding ingevolge het Ziektenfonsbesluit, niet alsnog dienen te worden uitgekeerd, daar deze als gedeeltelijke dekking van de uitgaven dienen te worden beschouwd.

II. *Verleening van een uitkering op basis van het evacuatievoorschot*

Aan het op het tijdstip van inwerkingtreden van het besluit van 15 October 1945 werkzame Rijkspersoneel, hetwelk het voorschot niet heeft ontvangen, of het voorschot heeft gerestitueerd, wordt een extra-uitkering verleend, gelijk aan het nettoloon waarop de betrokkene krachtens de in September 1944 laatstelijk voor hem geldende regelingen aanspraak had.

Voor het overige geldt het onder I medegedeelde.

Met betrekking tot de loonbelasting dient eveneens te worden gehandeld als onder I is aangegeven, met dien verstande dat het uitbetaalde bedrag beschouwd moet worden als een op zichzelf staand salaris over de maand waarin, of het tijdvak waarover, de uitkering plaats vindt.

Als criterium voor de verleening geldt, dat het voorschot reeds werd verleend, doch inmiddels is terugbetaald, alsmade dat de betrokken functionarissen in September 1944 in dienst van het Rijk is geweest in een hoofdbetrekking, of in een combinatie van nevenbetrekkingen, welke een volle dagtaak vormden.

Persoonen die na 30 September 1944 in dienst van het Rijk zijn getreden, komen *niet* voor de extra-uitkering in aanmerking.

Ook onderduikers en functionarissen die — op verzoek of gedwongen — om redenen, verband houdende met de omstandigheden in den bezettingstijd, ontslag hebben gekregen, ook al hebben zij inmiddels hun werkzaamheden hervat, krijgen deze uitkering niet. Voor laatstgenoemde categorieën is deze aangelegenheid nog in overweging.

Op hen die geschorst of ontslagen zijn op grond van eenig zuiveringsbesluit, is het Koninklijk besluit niet van toepassing.

¹⁾ Zie blz. 16.

In overleg met zijn ambtgenoten van Binnenlandse Zaken en van Financiën werd door de Minister besloten de bepalingen van bovenvermeld besluit ook van toepassing te verklaren op het personeel der van Rijksweg gesubsidieerde *bijzondere scholen voor voorbereidend hoger en middelbaar onderwijs*. Deze beslissing en de ter zake te volgen richtlijnen werden bij omzendbrief van 7 Juni 1946, n°. 10 704, afd. V.H.M.O., aan de besturen der gesubsidieerde bijzondere gymnasia, hogere burgerscholen, handelsdag- en avondscholen medegedeeld. Het niet-terugvorderen van c.q. het alsnog uitkeren van het invasiegeld aan het personeel van Rijksnijverheidsscholen, van scholen gesubsidieerd ingevolge de Nijverheidsonderwijs-wet, en van ingevolge Titel II dier wet gesubsidieerde leerlingstelsels werd geregeld bij Koninklijk besluit van 4 Juni 1946, n°. 59 (*Staatsblad* n°. G 142), terwijl naderhand ter uitvoering van het besluit nog enkele richtlijnen werden gegeven (zie blz. 200).

BETALING VOORSCHOT SALARIS TIJDELIJK PERSONEEL

De benoemingen van het *tijdelijk* personeel der diverse Rijksonderwijsinstellingen waren begin December 1945 nog niet gecontinueerd. Dientengevolge was aan de afdeling Boekhouding van het Departement niet volledig bekend, welke leraren zich destijds in dienst bevonden, zodat door het Departement het salaris van dit tijdelijk personeel niet per cheque kon worden betaalbaar gesteld. In verband hiermede richtte de Minister aan de directeuren der Rijks hogere burgerscholen en Rijkskweekscholen onder dagtekening van 5 December 1945, n°. 1878, afd. B., een omzendbrief, waarin hun het volgende werd medegedeeld:

Teneinde te voorkomen, dat bedoelde leeraren gedurende ettelijke maanden zonder inkomsten zouden zijn, heb ik mij voorgenomen aan de directeuren der desbetreffende scholen een bepaald bedrag te doen toekomen ter uitbetaling van een voorschot aan ieder der belanghebbenden.

Het bedrag, dat binnenkort aan U zal worden overgemaakt, zal wel toereikend zijn om aan hen een voorschot te verstrekken over de maanden October t/m December 1945. Deze voorschotten dienen door U te worden vastgesteld naar het aantal lesuren die door belanghebbenden worden gegeven.

Zoolang de benoemingen niet zijn gecontinueerd, zal U maandelijks een bedrag ter uitbetaling van de over die maand te verstrekken voorschotten worden toegezonden. De door U ontvangen bedragen en de daaruit gedane uitgaven dient Gij in de driemaandelijksche verantwoording op te nemen, met overlegging van een staat, bevattende namen, betrekkingen, uitdrukkings, uitbetaalde bedragen en handteekeningen van belanghebbenden. Tevens gelieve U aan het eind van elke maand een *duplicitat* van die staat in te zenden aan de afd. Boekhouding. De aanduiding „duplicitat” moet duidelijk zichtbaar zijn aangebracht.

Het totaal der uitbetaalde voorschotten behoort op de verzameling van uitgaven in één bedrag onder een afzonderlijk hoofd „Uitbetaalde voorschotten op salarissen van tijdelijke leeraren” te worden geboekt.

Op den staat van uitgaven, model C, moet dit bedrag *niet* worden vermeld.

Ik merk hierbij tenslotte op, dat met hen die in afwachting van een vaste benoeming inmiddels tewerk zijn gesteld, op gelijke wijze kan worden gehandeld.

Zoodra de officiële benoeming van het tijdelijk personeel haar beslag heeft gekregen, zal dezerzijds worden berekend, op welk bedrag ieder van de leeraren aanspraak kan maken, waarna het hun toekomende bedrag, na aftrek van de door U verstrekte voorschotten, zal worden betaalbaar gesteld.

UITBETALING SALARIS AAN VROEGER ONDERGEDOKEN PERSONEEL

De betaalbaarstelling van de salarissen van hen die tijdens de bezetting om een of andere reden gedwongen waren *onder te duiken*, vond in de meeste gevallen gedurende de „onderduikperiode” *niet* plaats.

Teneinde te kunnen beoordeelen of belanghebbenden over bedoeld tijdvak nog aanspraak op salaris konden maken, was het noodzakelijk dat door hen een opgave verstrekt werd van de gelden welke waren uitgekeerd door *illegale ondersteuningsgroepen* en van de inkomsten welke zij, in verband met *arbeid* of het ter hand nemen van enig *bedrijf*, hadden genoten. Bedoelde inkomsten zouden dan door het Departement op het achterstallig salaris in mindering worden gebracht, waarna betaalbaarstelling van het eventueel aan hen toekomende bedrag zou plaatsvinden.

In verband met het bovenstaande verzocht de Minister bij schrijven van 29 December 1945, n°. 1879, afd. B., de betrokken instanties, aan belanghebbenden mede te delen, dat zij zo spoedig mogelijk een *verklaring* betreffende de door hen ontvangen ondersteunings-gelden of/ten genoten inkomsten bij het Departement, afdeling B, dienden in te zenden. Een model van bedoelde verklaring vindt men op de volgende bladzijde afgedrukt.

VERKLARING

van gedurende den bezettingstijd ondergedoken, doch niet ontslagen personeel in openbaren dienst, betreffende de over de periode van onderduiking ontvangen gelden.

Ondergeteekende (naam en voorletters)
(adres)
(functie)
(instelling)
verklaart gedurende het tijdvak van zijn onderduiking van t/m

1) geen ondersteuning of inkomsten te hebben ontvangen.

1) de navolgende gelden te hebben ontvangen:

a. van illegale ondersteuningsgroepen

naam van het ondersteuningsfonds

tijdvak bedrag

b. inkomsten, genoten uit of in verband met arbeid of bedrijf, ter hand genomen tengevolge van het niet uitoefenen der functie.

Voorts verklaart hij, gedurende bovenbedoeld tijdvak geenerlei inkomsten te hebben genoten tengevolge van het feitelijk niet uitoefenen van zijn functie, uit of in verband met arbeid of bedrijf, ter hand genomen op of na den dag waarop door hem de feitelijke uitoefening van zijn functie is gestaakt, anders dan hierboven aangegeven.

Ondergeteekende is er mede bekend, dat bij gebleken onjuistheid van de hierbij afgelegde verklaring, blijkende b.v. uit ter beschikking staande gegevens van in den bezettingstijd plaats gehad hebbende ondersteuning, hij zich schuldig maakt aan een strafbaar feit en dat hij alsdan terstond zal kunnen worden ontslagen uit zijn tegenwoordige functie, onder gehoudenheid het blijkens het bovenstaande onrechtmatig geïnde bedrag geheel terug te betalen.

1) doorhalen wat niet van toepassing is.

. den 194..
(handteekening)

BIJZONDERE VERLOFREGELING VOOR LEERKRACHTEN BIJ DIVERSE TAKKEN VAN ONDERWIJS

Bij Koninklijk besluit van 30 Augustus 1945, n°. 37, werd een bijzondere regeling getroffen ten aanzien van het *verlof* en de *uitbetaling van salaris* gedurende dit verlof van leerkrachten die zich ter beschikking stelden van de *Nationale commissie tot uitzending van Nederlandsche kinderen* 1945. Bij dit besluit werd o.m. bepaald dat leerkrachten, verbonden aan inrichtingen van voorbereidend hoger, middelbaar, nijverheids- en lager onderwijs, die zich ter beschikking hadden gesteld of nog zouden stellen van bovengenoemde commissie, voor het uitzendingswerk en de tehuizen in Engeland, over het tijdvak, gedurende hetwelk zij aan dit uitzendingswerk hadden deelgenomen, verlof met behoud van salaris ten laste van 's Rijks kas zouden genieten, gelijkstaande met een bedrag van: a. voor gehuwden 100 %, b. voor ongehuwden — enige kostwinners — 75 %, voor ongehuwden — niet enige kostwinners — 50 %.

Het besluit is opgenomen in de *Nederlandse Staatscourant* van 13 September 1945, n°. 67. Bij Koninklijk besluit van 29 April 1946 (*Staatsblad* n°. G 102) werd bepaald, dat in bovenvermeld besluit in plaats van „Engeland” gelezen moest worden „het buitenland”.

AANWIJZING AANTAL ARBEIDSDIENSTPLICHTIGEN EN TIJDSTIP VAN OPKOMST

Bij besluit van de Secretaris-Generaal van het Departement van Algemene Zaken van 28 Maart 1944 werd inzake bovengenoemd onderwerp het volgende bepaald:

Van de mannelijke arbeidsdienstplichtigen zullen tot het vervullen van hun arbeidsdienstplicht gedurende het tijdvak van en met 3 Juli 1944 tot en met 20 December 1944 worden opgeroepen:

a. zij, die zijn aangesteld in openbaren dienst of bij het *bijzonder onderwijs* en geboren zijn tusschen 31 December 1925 en 1 Juli 1926, voorzover zij hun arbeidsdienstplicht niet reeds hebben vervuld (artikel 2 van het Arbeidisdienstplichtbesluit);

b. van de overigen, die geboren zijn tusschen 31 December 1924¹⁾ en 1 Juli 1926, zij, wier oproeping door den commandant van den Nederlandschen Arbeidisdienst noodig wordt geoordeeld (artikel 4 van het Arbeidisdienstplichtbesluit).

Het besluit is opgenomen in de *Nederlandse Staatscourant* van 30 Mei 1944, n°. 103.

Soortgelijke besluiten van voornoemde Secretaris-Generaal betreffende andere leeftijds-klassen werden gedurende de bezettingstijd meermalen gepubliceerd in de *Nederlandse Staatscourant*.

¹⁾ In de oorspronkelijke tekst van het besluit stond abusievelijk 1925 (zie verbetering in de *Nederlandse Staatscourant* van 20 Juni 1944, n°. 118).

WIJZIGING ALGEMEEN RIJKSAMBTENARENREGLEMENT

Bij beschikking van de Secretaris-Generaal van het Departement van Binnenlandse Zaken van 22 Mei 1944, B.Z., n°. 4 A.Z., is artikel 35 van het Algemeen Rijksambtenarenreglement, betreffende de aanspraken van de ambtenaar in geval van *ziekte of ongeval*, als volgt aangevuld: Aan het 4e lid is een nieuwe volzin toegevoegd, luidende:

Indien de ziekte of het ongeval, bedoeld in den vorigen volzin, ook na het ontslag van den ambtenaar nog gedeeltelijke of geheele ongeschiktheid tot werken ten gevolge heeft, ontvangt hij, wanneer hij te dier zake geen aanspraak heeft op een uitkeering krachtens een wettelijke ziekte- of ongevallenverzekering of op een pensioen krachtens de Pensioenwet 1922 (*Staatsblad* n°. 240), gedurende den tijd van zijn gedeeltelijke of geheele ongeschiktheid tot werken een uitkeering tot zoodanig bedrag als hem krachtens de Ongevallenwet 1921 zou toekomen, indien hij daaraan recht op uitkeering kon ontleenen.

Voorts is aan genoemd artikel een 6e lid toegevoegd, luidende:

6. Indien de ambtenaar tengevolge van de ziekte of het ongeval, bedoeld in het 4e lid, overlijdt, ontvangen zijn nagelaten betrekkingen, wanneer zij ter dier zake geen aanspraak op een uitkeering krachtens een der ongevallenwetten of op een pensioen krachtens de Pensioenwet 1922 (*Staatsblad* n°. 240) hebben, een uitkeering tot zoodanig bedrag en tot zoodanig tijdstip als hun krachtens de Ongevallenwet 1921 zou toekomen, indien zij daaraan recht op uitkeering konden ontleenen.

Opgemerkt zij, dat het hier betreft de ziekte of het ongeval van de ambtenaar, ontstaan *in verband met zijn dienstbetrekking*.

De beschikking, welke opgenomen is in de *Nederlandse Staatscourant* van 5 Juni 1944, n°. 107, is in werking getreden op 1 December 1943.

Een afschrift van de beschikking werd onder dagtekening van 12 September 1944, n°. 13439, afd. V.H.M.O., toegezonden aan de besturen der door het Rijk gesubsidieerde h.b.s.-en, gymnasia, lycea en handelsdagscholen en de burgemeesters der gemeenten welke zodanige scholen in stand houden.

EINDDIPLOMA WEGENS DIENSTNAME BIJ DE DUITSE WEERMAGT („OORLOGSEINDDIPLOMA”)

Op aanwijzing van de Rijkscommissaris voor het bezette Nederlandse gebied d.d. 4 October 1941 werden aan leerlingen van wettelijk erkende Nederlandse onderwijsinstellingen die vanuit de hoogste klasse hunner school vrijwillig dienst namen bij de Duitse weermacht of de Waffen S.S., *einddiploma's* uitgereikt.

Daarbij werden o.a. de volgende *richtlijnen* in acht genomen:

- 1°. uit de rapportcijfers en een verklaring van het hoofd der onderwijsinstelling moest blijken, dat de leerling het einddiploma binnen de normale tijd zou hebben behaald;
- 2°. het diploma werd zonder meer uitgereikt aan leerlingen die vanuit de hoogste klasse naar het front waren gegaan en een bewijsstuk konden overleggen waaruit moest blijken, dat zij aan gevechtshandelingen hadden deelgenomen.

Ook aan leerlingen van de *voorlaatste* klassen kon onder bepaalde omstandigheden een zodanig diploma worden uitgereikt.

WEGVOERING VAN LEERLINGEN VOOR DE ARBEIDSINZET

In het begin van Februari 1943 werden door de Sicherheitspolizei op grote schaal invallen gedaan in scholen, waarin men verwachtte leerlingen aan te treffen die in aanmerking kwamen voor de arbeidsinzet. Ofschoon het, naar later bleek, niet in de bedoeling van de Duitse autoriteiten had gelegen leerlingen jonger dan 18 jaar weg te voeren, geschiedde dit toch, waarbij meer op het postuur van de jongen werd gelet dan op zijn persoonsbewijs (persoonsbewijzen had men van die zijde — en terecht — leren wantrouwen).

Dat vele ouders hun kinderen na zo'n inval gedurende geruime tijd niet naar school lieten gaan, lag voor de hand.

Naar aanleiding van dit schoolverzuim richtte de Secretaris-Generaal onder dagtekening van 17 Februari 1943 n°. 3160, afd. Kabinet, aan de rectoren/directeuren van scholen voor v.h.m.o., van ulo, van de Middelbare koloniale landbouwschool, de middelbare landbouwscholen te Dordrecht en te Groningen, van de Rijkszuivelschool te Bolsward en van kweekscholen de volgende omzendbrief, waarvan *publicatie* in de pers *streng verboden* was¹⁾.

¹⁾ Zie ook de op blz. 103/104 opgenomen radiorede van Minister Bolkestein in verband met de voorgeschreven loyaliteitsverklaring.

De gebeurtenissen van de afgelopen week hebben ertoe geleid, dat het onderwijs aan Uw scholen ernstig is ontwricht. Teneinde aan dezen voor het Nederlandsche onderwijs zoo nadeeligen toestand een einde te maken, bericht ik U het volgende:

Van de meest bevoegde Deutsche zijde wordt mij op mijn vraag medegedeeld, dat het de bedoeling van de bezettende overheid is:

dat alle mannelijke scholieren beneden de 18 jaren zijn vrijgesteld van de tewerkstelling in Duitschland; dat voor deze tewerkstelling vrouwelijke scholieren niet zullen worden aangewezen;

dat weggevoerde mannelijke leerlingen boven 18 jaar die ernstige studiebelangen kunnen doen gelden, toestemming tot terugkeer kunnen krijgen, als dat door ouders of verzorgers wordt gevraagd en de verklaring wordt afgelegd dat zij zich loyaal ten opzichte van de bezettende overheid zullen gedragen.

Verzoeken daartoe dienen bij mij (Afd. Kabinet) te worden ingediend.

Ik verzoek U het een en ander vertrouwelijk aan de ouders of verzorgers mede te deelen.

Ik hoop en verwacht, dat deze daarin aanleiding zullen vinden de kinderen geregeld weer ter school te zenden en dat de leiding der scholen alles in het werk zal stellen om de aan het onderwijs toegebrachte schade zoo gering mogelijk te doen zijn.

VRIJSTELLING VAN ARBEIDSBEMIDDELING NAAR DUITSLAND

Op 21 Augustus 1943 werd aan de directeuren van de gewestelijke arbeidsbureaux door de Hauptabteilung Soziale Verwaltung via het Rijksarbeidsbureau inzake *vrijstelling van arbeidsbemiddeling naar Duitsland* voor leerlingen van m.t.s.-en en dergelijke vakscholen per telex n°. 745 medegedeeld, dat voor het cursusjaar 1943/44 leerlingen die in Juli 1943 hun eind diploma hadden behaald aan een h.b.s., gymnasium, lyceum of een daaraan gelijkwaardige school, tot een aantal gelijk aan dat in het cursusjaar 1939/40, met een afronding naar boven van plm. 10 %, konden worden toegelaten. Ook leerlingen, geboren in 1922, 1923 en 1924, konden worden toegelaten ter beoordeling van de Fachbetrater, verbonden aan het desbetreffende gewestelijk arbeidsbureau, via welk bureau de plaatsing als leerling moest worden verzorgd.

De desbetreffende scholen waren:

De m.t.s.-en en scholen voor bouwkunde te Amsterdam (2), Dordrecht, Eindhoven, Enschede, 's-Gravenhage (2), Groningen, Haarlem, Heerlen, 's-Hertogenbosch, Leeuwarden, Rotterdam en Utrecht;

de Textielschool te Enschede;

de Mijnwerkersschool te Heerlen;

de zeevaartscholen te Amsterdam (2), Enkhuizen, Groningen, Nijmegen, Rotterdam en Scheveningen;

de machinistenscholen te Amsterdam, Apeldoorn, Brielle, Enschede, Groningen, Leeuwarden, Middelburg, Nijmegen, Rotterdam, Scheveningen, Utrecht en Zwolle;

de Autotechnische school te Apeldoorn;

de Luchtvaart-technische school te 's-Gravenhage.

Tevens werden in het najaar van 1943 aan bedoelde directeuren overeenkomstig artikel 32 van de ze „Anweisung zur Durchführung der Anordnung n°. 43/1943” de namen van enige onderwijsinstellingen medegedeeld, waarvan de leerlingen onder bepaalde voorwaarden van arbeidsbemiddeling naar Duitsland werden vrijgesteld. Deze instellingen waren:

1. Maatschappij tot Nut van het Algemeen, Nassastraat 13, te Utrecht;
2. Nederlandsch Instituut voor opleiding van leerkrachten bij het nijverheidsonderwijs, Dintelstraat 30 II, te Amsterdam;
3. Instituut voor kunstnijverheidsonderwijs, Hobbemastraat 25, te Amsterdam;
4. Academie voor beeldende kunsten, Prinsessegracht 4, te 's-Gravenhage;
5. Vereniging Cornelis Douwes, Stolberglaan 12, Aerdenhout;
6. Examenopleiding Hugas-Elgersma-Potgieser, Parkweg 356, te 's-Gravenhage;
7. Instituut Kuyper, Valeriusplein 16, te Amsterdam;
8. Boekhouden M.O. van 1923, Van Houtenstraat 9c, te Rotterdam;
9. Marcus Verbeek en Co., Linnaeusstraat 41, te Amsterdam;
10. Nederlandsch Instituut voor accountants, Heerengracht 49, te Amsterdam;
11. Instituut voor sociale wetenschappen, Koningin Mariestraat 1, te 's-Gravenhage;
12. Academie voor lichamelijke opvoeding, Ananasstraat 111, te 's-Gravenhage;
13. Instituut voor lichamelijke opvoeding, Van Hamelstraat 19, te Groningen.

Aan de daarvoor in aanmerking komende leerlingen van deze instellingen werd een zgn. „Ausweis” verstrekt. Door de vervalsingscentra der illegaliteit werden daarop aan personen die niet als leerling bij deze scholen waren ingeschreven, valse Ausweise en de daarbij behorende persoonsbewijzen e.d. verschaft op naam van diegenen die een deugdelijke Ausweis hadden ontvangen.

SCHOOLVERZUIM IN VERBAND MET RAZZIA'S ENZ.

Het wegblijven van school, speciaal van scholen voor het voorbereidend hoger en middelbaar onderwijs, naar aanleiding van de gebeurtenissen op de colleges aan verschillende universiteiten en hogescholen omstreeks 8 Februari 1943 was een algemeen verschijnsel. In de meeste gevallen duurde dit verzuim echter niet langer dan een week.

VOLKSDUITSE KINDEREN

In een omzendbrief van 27 Juni 1941, n°. 741 I, afd. Kabinet¹⁾, inhoudende een verzoek tot medewerking aan het onderzoek naar het aantal zgn. *Volkduitse* kinderen, werd indertijd te kennen gegeven, dat niet gedacht was aan het uitoefenen van enige dwang om deze kinderen Duitse scholen te doen bezoeken.

Dat de „volkse” geest zelfs bij ouders van deze kinderen soms weinig waardering vond, bleek wel uit het feit dat sommige van deze ouders aan deze kennisgeving steun ontleenden om hun kinderen, die zij voordien onder dwang of op bevel van een directeur reeds naar een Deutsche Schule hadden gezonden, naar de Nederlandse school waar zij oorspronkelijk onderwijs genoten, trachten teruggeplaatst te krijgen.

DEELNEMING VAN DE JEUGD AAN HET OOGSTEN

Evenals in beide voorafgaande jaren werd ook in het jaar 1944 door de Secretaris-Generaal een beroep gedaan op de schooljeugd om deel te nemen aan het oogsten. Zulks geschiedde bij onderstaande circulaire van Mei 1944, n°. 1889, afd. Kabinet (B.J.I.O.), gericht aan alle daarvoor in aanmerking komende scholen en instanties:

Het vorige jaar is een beroep gedaan op de schooljeugd om hulp te verlenen bij den oogst.

Zulks zal ook dit jaar — en wel op nog ruimere schaal — geschieden. Het Bureau jeugdhulp in oorlogstijd van mijn Departement zal U dienaangaande nader berichten.

Ik ben ervan overtuigd, dat ook thans de bereidwilligheid groot zal zijn, en dat de gevraagde medewerking ten volle zal worden verleend.

In aansluiting bij bovengenoemde circulaire deed de directeur van het Bureau jeugdhulp in oorlogstijd bij schrijven van 15 Juli 1944, n°. 38, Bureau Jeugdhulp in Oorlogstijd, aan dezelfde scholen en instanties toekomen de „*Richtlijnen van het Bureau Jeugdhulp in Oorlogstijd ten behoeve van medewerking der scholen bij het oogsten*”. Dit schrijven luidde als volgt:

Onder verwijzing naar het schrijven van den Secretaris-Generaal van het Departement van Opvoeding, Wetenschap en Kultuurbescherming van 1 Juli 1943, n°. 3791, afd. Kabinet²⁾, doe ik U hierbij toekomen de richtlijnen welke ten aanzien van de medewerking van scholieren bij het oogsten in acht genomen zullen worden.

Deze richtlijnen zijn uitsluitend uitgevaardigd teneinde de belangen van de leerlingen, de leerkrachten en het onderwijs zooveel mogelijk te waarborgen. Indien het hoofd der school derhalve van meening mocht zijn, dat het ten aanzien van zijn leerlingen gewenscht en verantwoord is van deze regeling af te wijken, dan bestaat daartoe de mogelijkheid, mits het doel, te weten het binnenhalen van den oogst, daarmede eveneens is gediend. Opgemerkt wordt, dat de gemachtigde voor den oogst alleen dan een beroep op de medewerking van de scholen zal doen, als er geen andere mogelijkheid meer is. Leerlingen van meisjesscholen en vrouwelijke leerlingen van gemengde scholen zullen, behoudens eigen verkiezing, niet voor een oproep in aanmerking komen.

De verschillende punten zijn gemakshalve — waar noodig — toegelicht.

Bedeelde richtlijnen vindt men hieronder afgedrukt.

Richtlijnen van het Bureau Jeugdhulp in Oorlogstijd ten behoeve van medewerking der scholen bij het oogsten

1. Deze richtlijnen gelden uitsluitend in de gevallen, waarin de gemachtigde voor den oogst de hulp van scholieren in schoolverband heeft ingeroepen.
2. De scholen, klassen of groepen van leerlingen dienen gedurende den werktijd vergezeld te zijn en onder toezicht te staan van een door het hoofd van de betrokken school aangewezen leerkracht. De leerlingen zijn gedurende de werkzaamheden uitsluitend aan deze leerkrachten gehoorzaamheid verschuldigd.

¹⁾ Zie Onderwijsverslag 1941, blz. 24.

²⁾ Zie Onderwijsverslag 1943, blz. 30.

Bij groote groepen kan per plm. 20 à 40 leerlingen een leerkracht worden aangewezen. Dit hangt af van de mate van bekendheid met de oogstwerkzaamheden.

3. De betrokken leerkracht is voor het doen en laten der leerlingen gedurende het verrichten van de werkzaamheden, waarvoor de hulp van scholieren is ingeroepen, verantwoordelijk. Hij kan het arbeidstempo vertragen of de werkzaamheden doen beëindigen, indien hij zulks noodzakelijk acht. Ook kan hij bepaalde leerlingen om gezondheidsredenen of uit anderen hoofde van het verrichten der werkzaamheden uitsluiten. De beoordeeling of de weersgesteldheid de werkzaamheden op het land wenschelijk maakt, ligt bij hem.

De toezichhoudende leerkracht wordt algehele vrijheid gelaten om naar eigen inzicht ten behoeve van de leerlingen op te treden. Hij kan zich in deze beschouwen als een vertegenwoordiger van het Bureau Jeugdhulp in Oorlogstijd.

Er dient op te worden toegezien dat verzorging der leerlingen, als bedoeld onder 5, 6, 7, 11, 12, te voren goed geregeld is.

4. Er wordt naar gestreefd de scholieren niet langer dan twee weken achtereen bij bedoelde werkzaamheden in te schakelen.

Alleen in dringende gevallen zal hiervan worden afgeweken.

5. Degene, te wiens behoefte de werkzaamheden worden verricht (de landbouwer), beraadt aan het einde van iedere kalenderweek of van de werkzaamheden aan het hoofd der school of aan de toezichthoudende leerkracht het totale bedrag, door hem verschuldigd volgens de door den gemachtigde voor den arbeid ter zake vastgestelde of nog vast te stellen tarieven.

Afrekening per dag of andere noodig geachte wijzigingen kunnen door de toezichthoudende leerkracht in overeenstemming met den landbouwer geschieden.

Het hoofd der school of de toezichthoudende leerkracht verdeelt het door hem van den werkgever ontvangen bedrag naar billijkheid over de leerlingen.

Het verdient aanbeveling aan de scholieren jonger dan 15 jaar en in ieder geval aan de leerlingen van lagere scholen een briefje voor de ouders mede te geven, waarin is vermeld, welk bedrag aan den leerling is ter hand gesteld. Dit briefje kan dan voor kennisgeving getekend door de ouders worden teruggegeven.

6. Indien de plaats van het werkobject op grooten afstand van de school is gelegen, zal door den landbouwer voor vervoer der leerlingen moeten worden zorggedragen.

7. De scholieren moeten door den landbouwer tegen mogelijke ongevallen worden verzekerd. De toezichthoudende leerkracht dient er zich van te vergewissen, dat zulks door den landbouwer inderdaad geschiedt. Hiertoe dient de landbouwer een staat, bevattende de namen en geboortedata der deelnemende leerlingen, in te dienen bij het orgaan waarbij hij voor de wettelijke ongevallenverzekering is aangesloten.

8. De toezichthoudende leerkracht ontvangt een belooning van f 5,— per dag, welke na afloop der werkzaamheden door het Bureau Jeugdhulp zal worden uitbetaald.

Hiertoe dient hij de hem door het Bureau Jeugdhulp in Oorlogstijd toe te zenden declaratiestaten onmiddellijk na het beëindigen der werkzaamheden in te zenden bij het Bureau Jeugdhulp in Oorlogstijd.

9. Alle geschillen welke ter zake van de belooning der leerlingen tusschen den landbouwer en de toezichthoudende leerkracht mochten ontstaan, kunnen in hoogste instantie worden beslecht door voornoemd bureau.

10. De werktijd dient in het algemeen niet meer dan 8 uren per dag te bedragen.

Indien groote afstanden moeten worden afgelegd, behoort een en ander zoodanig te worden geregeld dat de leerlingen per dag in het algemeen niet langer dan 10 uren van huis zijn.

11. Het ligt in de bedoeling, dat voor de scholieren die medehelpen bij het aardappelrooien, indien de omstandigheden daartoe aanleiding geven, klompen beschikbaar worden gesteld, welke na beëindiging der werkzaamheden het eigendom der leerlingen blijven.

Het hoofd der school dient hietoe in voorkomende gevallen een hem eveneens nog toe te zenden formulier nauwkeurig ingevuld in duplo op te zenden aan het Bureau Jeugdhulp in Oorlogstijd.

12. Van dengene, te wiens behoefte de werkzaamheden worden verricht, ontvangen de leerlingen die medehelpen bij het oogsten, ten minste 10 kg per hoofd per week of bij korteren duur der werkzaamheden een evenredig deel daarvan in verrekking met het loon.

Het verdient aanbeveling met den landbouwer overeen te komen dat, indien hij geen maaltijden kan verstrekken, hij voor fruit of andere versnaperingen gedurende de rusttijden zorgt. Voor het verstrekken van een warmen maaltijd kan f 0,50 van het loon worden afgetrokken.

13. Alle aangelegenheden, de verzorging der leerlingen betreffende, kunnen tusschen de school en den landbouwer worden geregeld, mits de te treffen regelingen in overeenstemming zijn met deze richtlijnen.

14. Bij voorkomende moeilijkheden dient de toezichthoudende leerkracht of het hoofd der school zich onverwijld met het Bureau Jeugdhulp in Oorlogstijd (Kastanjelaan 37, Apeldoorn, tel. 2642) in verbinding te stellen.

15. De declaraties der onderwijzers moeten door het hoofd der school worden geparafeerd; die der hoofden van scholen door den inspecteur van het lager onderwijs.

Betreffende de deelneming van de jeugd aan het oogsten *na de bevrijding* moge worden verwezen naar blz. 31.

LEGITIMATIEBEWIJZEN VOOR KINDEREN BENEDEN 15 JAAR

De toenemende gevaren, verbonden aan de oorlogshandelingen hier te lande, hadden het wenselijk gemaakt, ook kinderen beneden de leeftijd van 15 jaar van een legitimatiebewijs te voorzien. Het Nederlandse Rode Kruis had er zelfs op aangedrongen, aan onze jeugd

beneden 15 jaar zulk een bewijs uit te reiken. In verband daarmee had de Secretaris-Generaal reeds onder dagtekening van 25 November 1943, n°. 4356, afd. Kabinet, aan de daarvoor in aanmerking komende instanties een circulaire gericht ¹⁾. In aansluiting hierbij deed hij resp. bij circulaire van 31 Mei 1944, n°. 4885, afd. Kabinet J. Z., en van 25 Augustus 1944, n°. 5196/1, aan voormelde instanties nog enkele mededelingen toekomen betreffende de vervaardiging en verkrijgbaarstelling van deze legitimatiebewijzen.

ONDERWIJS AAN UIT NEDERLANDS-INDIË GEREPATRIEERDE KINDEREN (OVERBRUGGINGSONDERWIJS)

Het onderwijs aan uit Nederlands-Indië *gerepatrieerde* kinderen werd in eerste instantie officieel georganiseerd door een commissie, daartoe ingesteld bij besluit van de Minister van Overzeese Gebiedsdelen van 2 Januari 1946, afd. A., n°. 2. Tot leden van deze commissie werden benoemd:

- a. lid en voorzitter: Dr. T. Hommes, oud-inspecteur van het middelbaar onderwijs in Nederlands-Indië;
 - b. lid en ondervoorzitter: W. Schmidt, oud-algemeen inspecteur van het Westers lager, mulo- en kweekschoolonderwijs in Nederlands-Indië;
 - c. lid en secretaresse: mevr. de Wed. J. ten Broecke Hoekstra—Hubenet, oud-onderwijzeres in Nederlands-Indië;
 - d. leden: W. Hogewoning, inspecteur van het Westers lager onderwijs in Nederlands-Indië, en L. D. Kurtz, oud-leraar in Nederlands-Indië.
- Tegelijkertijd werd aan deze commissie de volgende *instructie* verstrekt:

INSTRUCTIE voor de Commissie Onderwijs Gerepatrieerden

1. De commissie heeft tot taak den Minister van Overzeese Gebiedsdelen van advies te dienen nopens de maatregelen, te treffen ter voorziening in het onderwijs aan uit Nederlands-Indië gerepatrieerde kinderen en jongelieden en de organisatie van dat onderwijs voor te bereiden.
2. Aangezien waarschijnlijk het merendeel der kinderen en jongelieden langen tijd van onderwijs verstoken is geweest, zal de commissie eraan moeten streven dat de achterstand in de schoolopleiding zo goed en spoedig mogelijk wordt ingehaald.
3. Met het oog hierop zal de commissie moeten trachten zoveel mogelijk te geraken tot het vormen van overbruggingsklassen, die t.z.t. den overgang naar het normale Nederlandse onderwijs mogelijk maken.
4. Waar in verband met de plaats van vestiging der kinderen het vormen van klassen niet mogelijk is, zal tot individueel onderwijs moeten worden overgegaan. Maar ook in de te vormen klassen zal, in verband met het uiteenlopend ontwikkelingspeil der leerlingen, het onderwijs dikwijls hoofdelijk moeten worden gegeven.
5. Teneinde beschikking te krijgen over de nodige lokaliteiten en leermiddelen zal de commissie zich in verbinding dienen te stellen met de Nederlandse onderwijsautoriteiten, gemeente- en schoolbesturen en een beroep dienen te doen op hun medewerking.
6. Ter verkrijging van de nodige geschikte leerkrachten, zowel voor het lager, het mulo- als het middelbaar onderwijs, zal de commissie eraan moeten streven zich te verzekeren van de medewerking van daarvoor in aanmerking komende onderwijskrachten, die naar het oordeel der commissie met het onderwijs kunnen worden belast.
7. De commissie moet trachten zowel leerkrachten van het openbaar als van het bijzonder onderwijs in de organisatie te bereiken. Ook bij het verkrijgen van lokaliteiten en leermiddelen zal zowel op het openbaar als op het bijzonder onderwijs een beroep moeten worden gedaan.
8. In verschillende bevolkingscentra kan de commissie, voorzover zij zulks nodig oordeelt, één of meer personen aanwijzen die plaatselijk met de leiding van het onderwijs worden belast. De centrale organisatie en leiding blijven echter berusten bij de commissie.
9. De commissie is gehouden, van haar werkzaamheden geregeld schriftelijk verslag uit te brengen aan den plv. Gecommitteerde voor Indische Zaken, met wien zij tevens overleg moet plegen omtrent de te volgen algemene richtlijnen, alsmede wat betreft de fondsen welke voor de organisatie van het onderwijs beschikbaar kunnen worden gesteld.
10. Overigens is de commissie gemachtigd, met inachtneming van de aanwijzingen, welke haar door den plv. Gecommitteerde voor Indische Zaken worden verstrekt, die maatregelen te nemen die zij in het belang van een goeden en vlotten gang van zaken nodig of wenselijk acht.

In Februari 1946 kwam door samenwerking van de Ministeries van Overzeese Gebiedsdelen en van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen de „*Stichting ter bevordering van het onderwijs*”

¹⁾ Zie Onderwijsverslag 1943, blz. 31/32.

aan uit Nederlands-Indië gerepatriceerde kinderen" tot stand. De statuten van deze stichting luiden als volgt:

STATUTEN

Art. 1. De stichting draagt den naam „Stichting ter bevordering van 't onderwijs aan uit Nederlands-Indië gerepatriceerde kinderen." Zij is gevestigd te 's-Gravenhage en opgericht voor onbepaalde tijd.

Art. 2. De stichting stelt zich ten doel aan de uit Nederlands-Indië gerepatriceerde kinderen die kennis te doen bijbrengen welke nodig is om hen zo spoedig mogelijk naar de hier te lande bestaande inrichtingen van onderwijs te kunnen doen overgaan en aan hen die niet naar deze inrichting van onderwijs kunnen overgaan, passend onderwijs te doen geven.

Art. 3. Zij tracht dit doel te bereiken:

a. door het oprichten en instandhouden van al dan niet aan bepaalde inrichtingen van onderwijs verbonden cursussen;

b. door andere wettige middelen welke aan dat doel bevorderlijk kunnen zijn.

Art. 4. De leerkrachten van een cursus worden benoemd en ontslagen door het bestuur. Zij dienen te bezitten de bevoegdheid welke correspondeert met het te geven onderwijs. De inspecteur die met het toezicht op den cursus is belast, kan van deze verplichting ontheffing verlenen. Indien meer dan één leerkracht aan een cursus is verbonden, belast het bestuur één van hen met de leiding van den cursus.

Art. 5. De leerkrachten genieten naargelang van den aard van den cursus waaraan zij zijn verbonden, een vergoeding, welke onder goedkeuring van de Ministers van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen en van Overzeese Gebiedsdelen door het bestuur zal worden vastgesteld.

Art. 6. Voor de leerlingen van een cursus worden geen schoolgelden geheven. Voorzover de verzorgers der leerlingen niet bij machte zijn te zorgen voor de leermiddelen, worden deze vanwege het bestuur in bruikleen gegeven.

Art. 7. De cursussen hebben geen voorgeschreven leerplan. Het onderwijs sluit aan bij de ontwikkeling der leerlingen en bij hetgeen zij behoeven voor de voortzetting van hun onderwijs aan een onderwijsinrichting hier te lande. Het bestuur regelt de toelating van de leerlingen tot de cursussen.

Art. 8. Het toezicht op de cursussen berust bij het Rijksschooltoezicht.

Art. 9. De stichting wordt beheerd door een bestuur, waarvan de leden worden benoemd door de Ministers van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen en van Overzeese Gebiedsdelen. Te allen tijde kunnen deze leden door voornoemde Ministers van hun functie worden ontheven.

Art. 10. Het bestuur bestaat voor de eerste maal uit de volgende leden:

Dr. J. van Andel, Dr. W. v. d. Ent, P. van Nes Czn., Ir. L. Th. H. Hesselfeldt, Dr. J. H. Wesseling, A. P. D. Meeter, Drs. Ch. Kok, Dr. T. Hommes, W. Schmidt, mevr. de Wed. J. ten Broecke Hoekstra—Hubener, W. Hogewoning, L. D. Kurtz en H. Ennen.

Art. 11. Het bestuur kiest uit zijn midden een voorzitter, een secretaris en een penningmeester en eventuele plaatsvervangers. De voorzitter en secretaris vertegenwoordigen de stichting in en buiten rechten. De van de stichting uitgaande stukken dragen de ondertekening van den voorzitter en den secretaris.

Art. 12. Het bestuur vergadert zo dikwijls de voorzitter dit nodig acht of op verzoek van drie andere leden.

Art. 13. De dagelijkse leiding berust bij een dagelijks bestuur, bestaande uit den voorzitter, den secretaris en den penningmeester en drie bestuursleden. Het dagelijks bestuur bestaat voor de helft uit leden, vertegenwoordigende het Ministerie van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen, en voor de helft uit leden, vertegenwoordigende het Ministerie van Overzeese Gebiedsdelen. Het dagelijks bestuur vergadert zo dikwijls de voorzitter dit nodig acht of op verzoek van twee leden.

Art. 14. De geldmiddelen van de stichting bestaan uit:

a. het kapitaal waarmede zij is opgericht¹⁾;

b. de bijdragen van het Rijk;

c. hetgeen aan de stichting op enige andere wijze mocht opkomen.

Art. 15. Het bestuur dient jaarlijks vóór den 1sten Maart bij de Ministers van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen en van Overzeese Gebiedsdelen een begroting van inkomsten en uitgaven voor het lopende jaar in. Het doet eveneens, tevens vóór dien datum, voor het eerst in 1947, aan deze Ministers rekening en verantwoording van het in het afgelopen jaar gevoerde financiële beheer. Aan deze rekening en verantwoording voegt het bestuur toe een verslag betreffende de in het afgelopen jaar verrichte werkzaamheden.

Goedkeuring van de rekening en verantwoording strekt het bestuur tot décharge voor dit beheer.

Art. 16. De Ministers van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen en van Overzeese Gebiedsdelen zijn bevoegd de stichting op te heffen. Bij opheffing van de stichting komen het na vereffening resterend vermogen en de bezittingen der stichting aan het Rijk.

¹⁾ Het stichtingskapitaal bedroeg f 100,—.

Art. 17. Het stichtingsjaar loopt van 1 Januari tot ultimo December.

Art. 18. Deze statuten kunnen door de Ministers van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen en van Overzeese Gebiedsdelen worden gewijzigd.

Met het zgn. „overbruggingsonderwijs” stelde men zich dus ten doel deze kinderen zo spoedig mogelijk, nadat zij zoveel mogelijk hadden ingehaald, naar „normale” Nederlandse scholen over te plaatsen.

Op 31 Juli 1946 bedroeg het aantal leerlingen bij het overbruggings-lager-onderwijs 1788 met 148 onderwijzers, dat bij het overbruggings-uitgebreid-lager-onderwijs 41 met 3 onderwijzers en dat bij het overbruggings-middelbaar-onderwijs 1807 met 174 leraren.

De achterstand in algemene ontwikkeling bleek zeer mede te vallen. De schoolse kennis vertoonde echter belangrijke hiaten.

Op 26 Juni 1946 richtte de Minister een rondschriften (afd. V.H.M.O., n°. 13258) aan de directeuren der Rijks hogere burgerscholen waarin hij hun verzocht bij de toelatingsexamens enkele richtlijnen in acht te nemen. Deze richtlijnen zijn opgenomen op blz. 140 van dit verslag. De leerlingen die voor toelating tot de studie aan een universiteit of hogeschool in aanmerking wensten te komen, konden, nadat zich daarvoor beschikbaar gestelde hoogleraren een oordeel over hun kennis hadden gevormd, een zgn. Londens diploma verkrijgen.

Voorts werd aan iedere universiteit of hogeschool een commissie gevormd, onder presidium van een der hoogleraren, om na te gaan of de kinderen voldoende aanleg voor hoger onderwijs hadden. Bij gebleken geschiktheid konden zij eventueel in aanmerking komen voor een studiebeurs.

Een probleem dat het bestuur der stichting bezighield, was de kwestie van het verkrijgen van een eindexamen voor die leerlingen uit de hoogste afdeling van de overbruggings-scholen die *niet* konden worden overgebracht naar een normale school.

In een schrijven van het Ministerie werd bepaald, dat voor de vaststelling van het advies aan de Minister een onderzoek zou worden ingesteld naar de kennis van deze leerlingen. Dit onderzoek zou door elke school kunnen worden voorbereid, doch regeling en opgaven dienden tijdig aan de goedkeuring van de ressortsinspecteur van het middelbaar onderwijs te worden voorgelegd. De inspecteur was bevoegd zelf het onderzoek en de beslissingsvergadering bij te wonen of zich aldaar te doen vertegenwoordigen.

Het resultaat van het onderzoek moest in een cijferlijst worden vastgelegd en bij de aanvragen worden ingediend.

Het bedoelde examen zou worden gehouden in Augustus 1947.

Op advies van de Onderwijsraad d.d. 28 December 1946, n°. 5559, werd bepaald, dat als *diensttijd*, bedoeld in artikel 3, eerste lid, van hoofdstuk V, paragraaf I, van bijlage C van het Bezoldigingsbesluit Burgerlijke Rijksambtenaren 1934, doorgebracht als leerkracht aan een der in Nederland gevestigde onderwijsinrichtingen van de Stichting onderwijs gerepatriceerden, volledig zou meetellen voor de berekening van de Hollandse diensttijd¹⁾.

Het bestuur strekte zijn bemoeienis zeer intensief uit over die leerlingen die *niet* konden worden opgenomen in de zgn. overbruggings-h.b.s.(-en), en die ondergebracht werden in normale h.b.s.-en (lycea). Door middel van applicatiecursussen en privaateslessen werden deze leerlingen op kosten van de stichting zo goed mogelijk in de klas ondergebracht waar ze hoorden.

Voor nadere bijzonderheden betreffende het onderwijs aan uit Nederlands-Indië gerepatriceerde kinderen zij verwezen naar het verslag van bovengenoemde stichting over het tijdvak 1 Januari 1946—1 September 1946.

RIJKSBEURZEN

Blijkens een bekendmaking in de *Nederlandse Staatscourant* van 19 Juli 1944, n°. 139, zouden de Rijksbeurzen, welke tot dusver als renteloze voorschotten werden verstrekt, in het vervolg dit karakter *niet* meer dragen. Te beginnen met de voor de cursus 1944/45 te verlenen beurzen zouden dus voortaan *geen* terugbetalingen meer behoeven te geschieden²⁾. Met uitzondering van enkele beurzen voor middelbare technische scholen is aan deze bepaling geen uitvoering gegeven.

¹⁾ Zie ook blz. 248.

²⁾ Zie ook het nummer van 1 Augustus 1944, n°. 15, van het departementale tijdschrift *Opvoeding, Wetenschap, Kultuurbescherming*, blz. 327.

Voor het studiejaar 1944/'45 deed de Secretaris-Generaal onder dagtekening van 15 Januari 1944 de volgende bekendmaking voor de eerste maal opnemen in de *Nederlandse Staatscourant* van 20 Januari 1944, n^o. 14:

De Secretaris-Generaal van het Departement van Opvoeding, Wetenschap en Kultuurbescherming brengt ter kennis van belanghebbenden, dat personen met een *huutengewonen aanleg voor de studie*, die niet in staat kunnen worden geacht hun studiekosten te betalen en die gedurende den cursus 1944/'45 voor een Rijksbeurs (renteloos voorschot) ter tegemoetkoming in die kosten in aanmerking wenschen te komen, met uitzondering van:

a. studenten aan de Rijksuniversiteiten en de Technische Hoogeschool te Delft, die reeds vóór 1 Mei 1944 één of meer academische examens aan die inrichtingen van onderwijs hebben afgelegd of zullen afleggen, welke gegadigden hun aanvragen moeten indienen bij het college van curatoren der inrichtingen van onderwijs waaraan zij studeeren (deze studenten dienen in hun verzoekschrift te vermelden:

- 1^o. welke hun studierichting is;
- 2^o. tot welk studiejaar zij behooren;
- 3^o. welke het laatste door hen afgelegde examen is;
- 4^o. wanneer dit examen werd afgelegd (jaar en datum);
- 5^o. voor welk examen zij zich voorbereiden (bij candidaatsexamen letter opgeven, bij doctoraalexamen hoofd- en bijvakken);
- 6^o. of zij in het loopende academiejaar als student zijn ingeschreven en, zoo ja, waar;
- 7^o. welke hoogleeraar hun mentor is, indien zij reeds in het bezit van een studiebeurs zijn).

De aanvragen van de studenten die deze gegevens niet verstrekken, kunnen niet in behandeling worden genomen.

b. hen, die aan een inrichting van kunst studeeren; en

c. hen, die aan een inrichting tot opleiding van onderwijzer(es) of hoofdonderwijzer(es) studeeren;

zich vóór 1 April 1944 per gezegeld adres tot zijn Departement, afdeling V.H.M.O., moeten wenden.

De aandacht wordt erop gevestigd, dat ook zij, die thans nog geen eindexamen hogere burgerschool of gymnasium hebben afgelegd, doch met 1 September 1944 een beurs wenschen voor de studie aan een universiteit of hogeschool, hun request eveneens vóór 1 April 1944 moeten indienen. Voor de studie aan *bijzondere* universiteiten en hogescholen, met uitzondering van de Economische Hoogeschool te Rotterdam, kunnen geen beurzen worden toegekend.

Aan degenen die zich aanmelden, wordt een staat gezonden, bij de terugzending waarvan een verklaring omtrent de afstammings moet worden overgelegd, waarvoor een formulier bij den staat zal worden gevoegd.

De adressen welke na genoemden datum bij het Departement inkomen, kunnen niet meer in behandeling worden genomen.

Exemplaren van de „Regelen inzake de Rijksbeurzen”, volgens welke de beurzen (renteloze voorschotten) worden verleend, zijn tegen betaling van f 0,10 verkrijgbaar bij de Algemeene Landsdrukkerij te 's-Gravenhage.

Ook ditmaal was dus de bepaling opgenomen dat, in tegenstelling met vroeger, voor de studie aan een *bijzondere* universiteit of hogeschool, met uitzondering van de Economische Hogeschool te Rotterdam, *geen* beurzen werden beschikbaar gesteld ¹⁾.

Betreffende de toekenning van Rijksbeurzen voor het studiejaar 1945/'46 deed de Minister onderstaande bekendmaking opnemen in de *Nederlandse Staatscourant* van 18 Juli 1945, n^o. 28:

De Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen brengt ter kennis van belanghebbenden, dat personen met een *huutengewonen aanleg voor de studie*, die niet in staat kunnen worden geacht hun studiekosten te betalen en die gedurende den cursus 1945/'46 voor een Rijksbeurs (renteloos voorschot) ter tegemoetkoming in die kosten in aanmerking wenschen te komen, zich vóór 1 Augustus 1945 per gezegeld adres tot zijn Departement, afdeling V.H.M.O., Deventerstraat 24, Apeldoorn, moeten wenden.

Dit geldt niet voor studenten aan de Rijksuniversiteiten en de Technische Hoogeschool te Delft, die reeds vóór 1 Mei 1945 één of meer academische examens aan die inrichtingen van onderwijs hebben afgelegd, welke gegadigden hun aanvragen moeten indienen bij het college van curatoren der inrichting van onderwijs waaraan zij studeeren. Deze studenten dienen in hun verzoekschrift te vermelden:

- 1^o. welke hun studierichting is;
- 2^o. tot welk studiejaar zij behooren;
- 3^o. welke het laatste door hen afgelegde examen is;
- 4^o. wanneer dit examen werd afgelegd (jaar en datum);
- 5^o. voor welk examen zij zich voorbereiden (bij candidaatsexamen letter opgeven, bij doctoraalexamen hoofd- en bijvakken);
- 6^o. of zij in het loopende academiejaar als student zijn ingeschreven en zoo ja, waar;
- 7^o. welke hoogleeraar hun mentor is, indien zij reeds in het bezit van een studiebeurs zijn.

¹⁾ Deze bepaling is voor het eerst opgenomen voor de cursus 1943/'44.

De adressen welke na genoemden datum bij het Departement inkomen, kunnen niet meer in behandeling worden genomen.

Exemplaren van de „Regelen”, volgens welke de beurzen (renteloze voorschotten) worden verleend, zijn tegen betaling van f 0,10 verkrijgbaar bij de Algemeene Landsdrukkerij te 's-Gravenhage.

N.B. Deze oproeping is niet bestemd voor hen die aan een inrichting van kunst studeeren, en hen die aan een inrichting tot opleiding van onderwijzer(es) of hoofdonderwijzer(es) studeeren.

De bepaling dat voor de studie aan een *bijzondere* universiteit of hogeschool, uitgezonderd de Economische Hogeschool te Rotterdam, *geen* beurzen werden beschikbaar gesteld, is in deze eerste Ministeriële bekendmaking sinds de bevrijding *vervallen*.

Een bekendmaking van gelijke strekking betreffende het studiejaar 1946/'47 deed de Minister onder dagtekening van 26 Februari 1946 voor de eerste maal opnemen in de *Nederlandse Staatscourant* van 28 Februari 1946, n°. 42. Ook zij die nog geen eindexamen hogere burgerschool of gymnasium hadden afgelegd, doch met 1 September 1946 een beurs wensten voor de studie aan een universiteit of hogeschool, konden een verzoekschrift indienen. Betreffende de toekenning van Rijksbeurzen voor de studie aan de *Landbouwhogeschool* te Wageningen zij verwezen naar blz. 120.

BEURZEN VOOR MUZIEKSTUDIE

Evenals in het jaar 1943 werden ook in de jaren 1944, 1945 en 1946 Rijksbeurzen voor *muziekstudie* beschikbaar gesteld.

Betreffende de toekenning van deze beurzen in 1944 deed de Secretaris-Generaal de volgende bekendmaking van 15 Februari 1944 voor de eerste maal opnemen in de *Nederlandse Staatscourant* van 23 Februari 1944, n°. 38:

De Secretaris-Generaal van het Departement van Opvoeding, Wetenschap en Kultuurbescherming brengt ter algemeene kennis, dat in 1944 van Rijkswege beurzen voor muziekstudie zullen worden beschikbaar gesteld ten behoeve van on- of minvermogende jongelieden van Nederlandsche nationaliteit, die bijzonderen muzikalen aanleg bezitten. Aan leerplichtigen kan geen beurs worden verleend; evenmin aan personen van zoodanig gevorderden leeftijd, dat het verwerven van een volledige vakbekwaamheid niet meer kan worden verwacht, b.v. in verband met de vereischte technische vaardigheid voor het gekozen instrument.

Sollicitanten zullen zich aan een examen voor een daartoe ingestelde commissie dienen te onderwerpen. Zij zullen alleen voor dit examen worden opgeroepen, indien zij bewijzen kunnen overleggen dat zij hebben gestudeerd onder bekwame leiding en reeds een zekere hoogte in de techniek hebben bereikt.

Aan degenen die blijven voor een beurs in aanmerking te kunnen komen, zal een verklaring ter onderteekening worden toegezonden omtrent de afstamming, zoomede een loyaliteitsverklaring tegenover de bezettende overheid.

Zij die voor een der beurzen in aanmerking wenschen te komen, behooren hun gezegde verzoekschriften daartoe vóór 16 Maart 1944 in te zenden bij het Departement van Opvoeding, Wetenschap en Kultuurbescherming, afdeling K.W., te Apeldoorn, Jhr. Mollerslaan 34.

Naderhand is de termijn voor indiening van bovenbedoelde verzoekschriften verlengd tot 7 April 1944¹⁾.

Voor het jaar 1945 bracht de Minister onder dagtekening van 28 September 1945 in de *Nederlandse Staatscourant* van 1 October 1945, n°. 79, ter algemeene kennis dat nog in 1945 van Rijkswege beurzen voor *muziekstudie hier te lande* beschikbaar zouden worden gesteld ten behoeve van on- of minvermogende jongelieden van Nederlandse nationaliteit met bijzondere muzikale aanleg, die zich aan de muziek als *vakbeoefening* wilden wijden. Aan leerplichtigen zou geen beurs worden verleend; evenmin aan personen van zodanig gevorderde leeftijd dat het verwerven van een volledige vakbekwaamheid niet meer kon worden verwacht, b.v. in verband met de vereiste vaardigheid voor het gekozen instrument.

De sollicitanten naar een zodanige beurs dienden zich aan een *vergelijkend examen* te onderwerpen. Zij zouden voor dit examen alleen worden opgeroepen, indien zij bewijzen konden overleggen dat zij hadden gestudeerd onder bekwame leiding en reeds een zekere hoogte in de techniek hadden bereikt. Betreffende de eisen werd vooral de nadruk gelegd op een bijzondere muzikale aanleg en een goed muzikaal gehoor.

Aan het verlenen van een beurs zou als regel de voorwaarde worden verbonden van studie aan een conservatorium of andere muziekinstelling, ter goedkeuring van de Minister.

Zij die voor een der beurzen in aanmerking wenschen te komen, dienden hun verzoekschriften vóór 15 October 1945 bij het Departement in te zenden.

¹⁾ Zie de desbetreffende bekendmaking in de *Nederlandse Staatscourant* van 27 Maart 1944, n°. 61.

Een bekendmaking van gelijke strekking voor het jaar 1946 werd onder dagtekening van 23 Februari 1946 voor de eerste maal opgenomen in de *Nederlandse Staatscourant* van 26 Februari 1946, n°. 40. In deze bekendmaking werd voorts nog medegedeeld dat één of meer beurzen beschikbaar werden gesteld teneinde belanghebbenden in de gelegenheid te stellen een hier te lande met succes volbrachte vakstudie in de muziek in het *buitenland* onder leiding van een kunstenaar van internationale betekenis af te sluiten. Opgemerkt zij dat de beurzen voor muziekstudie zgn. „*vrije*” beurzen waren, d.w.z. de verstrekte gelden behoefden *niet* te worden terugbetaald.

AANTALLEN TOEGEKENDE BEURZEN

Voor het studiejaar 1946/47 werden vanwege het Departement de volgende aantallen beurzen toegekend:

Vrije beurzen

Ex artikel 38 der Hoger-onderwijswet (studie aan de Technische Hogeschool)	25
Ex artikel 85 der Hoger-onderwijswet (studie aan een Rijksuniversiteit)	61
Ex artikel 198 der Hoger-onderwijswet (studie aan een bijzondere universiteit) .	20
Voor muziekstudie	27

Renteloze voorschotten

Voor de studie aan een instelling van hoger onderwijs	1502
Voor de studie aan een instelling van nijverheidsonderwijs	243
Diversen	356

STUDIEBEURZEN DUITS

In de *Nederlandse Staatscourant* van 17 Maart 1944, n°. 55, maakte de Secretaris-Generaal onder dagtekening van 15 Maart 1944 voor de eerste maal bekend, dat de Rijkscommissaris voor het bezette Nederlandsche gebied voor het studiejaar 1944/45 wederom een aanzienlijk bedrag beschikbaar had gesteld teneinde financieel minder draagkrachtigen in staat te stellen zich voor te bereiden voor een der Nederlandse examens welke de bevoegdheid verlenen tot het geven van onderwijs in de *Duitse taal* (akte Duits l.o., akten Duits m.o. A en B, academische examens).

Zij die voor een beurs uit bedoeld bedrag in aanmerking wensten te komen, konden tot uiterlijk 1 Mei 1944 een daartoe strekkend schriftelijk verzoek richten tot de inspecteur van het onderwijs in algemene dienst.

In aansluiting op deze bekendmaking werd onder dagtekening van 18 April 1944 (*Nederlandse Staatscourant* van 28 April 1944, n°. 83) medegedeeld, dat degenen voor wie de aanvang of de voortzetting van de studie in de Duitse taal afhankelijk was van het resultaat van een in de zomer van 1944 af te leggen examen, tot uiterlijk *twee weken* na de uitslag van dit examen alsnog een verzoek tot het verkrijgen van bovenbedoelde beurs konden indienen.

Vereiste verklaring voor toekenning van studiebeurs Duits

Personen die naar het oordeel van de inspecteur van het onderwijs in algemene dienst in aanmerking kwamen voor toekenning van een studiebeurs voor de Duitse taal uit daartoe door de Rijkscommissaris voor het bezette Nederlandsche gebied gevoterde bedragen¹⁾, moesten vóór de ontvangst van de hun toegekende toelage de volgende *verklaring* ondertekenen:

Hierdoor verklaar ik plechtig, dat ik mijn beste krachten zal inspannen om het voorrecht, dat mij door de toekenning van een beurs voor de studie in de Duitse taal verleend wordt, op een wijze te gebruiken als van een waardig lid van de Nederlandsche volksgemeenschap verlangd wordt; voorts, dat ik er mij van bewust ben, dat het aanvaarden van deze beurs mij den zedelijken plicht oplegt, mij te onthouden van alle uitlatingen van politieke haat; tenslotte, dat ik de verordeningen en bepalingen van de bezettende overheid naar eer en geweten zal opvolgen en mij zal onthouden van elke handeling, gericht tegen het Duitse Rijk of de Duitse weermacht, alsmede tegen de Nederlandsche overheid. Het is mij bekend, dat het niet nakomen van deze verklaring ten minste de onmiddellijke intrekking van deze beurs ten gevolge kan hebben. Dit bekrachtig ik door mijn handteekening.

Handteekening

¹⁾ Zie Onderwijsverslag 1942, blz. 35/36.

In de meeste gevallen werd de bursaal door de inspecteur van het onderwijs in algemene dienst een leraar aangewezen, nadat inlichtingen o.a. naar de politieke gezindheid van deze waren ingewonnen.

VERPLICHTING TOT HET VERSTREKKEN VAN INLICHTINGEN AAN BEAUFTRAGTEN

Inzake bovenstaand onderwerp had de Secretaris-Generaal van het Rijkscommissariaat een schrijven ontvangen van de navolgende inhoud:

Ter uitvoering van artikel 8, 2e alinea, van mijn decreet n°. 4/1940, betreffende den organisatorischen opbouw van de dienstbureau's van den Rijkscommissaris, bepaal ik:

Alle onder U ressorteerende of onder Uw toezicht staande dienstbureau's van het Rijksbestuur en van autonome lichamen dienen den gevolmachtigde van den Rijkscommissaris voor de provincies en voor de steden Amsterdam en Rotterdam elke door dezen voor het gebied van hun provincie (stad) verlangde inlichting te verstrekken.

Strekt de plaatselijke bevoegdheid van dergelijke dienstbureau's zich verder uit dan tot het gebied van een provincie (stad), dan dienen de inlichtingen te worden verstrekt aan iederen gevolmachtigde voor het gebied van diens provincie (stad).

Ik draag U op, deze beschikking terstond ter kennis van alle daartoe in aanmerking komende dienstbureau's te brengen.

Dit schrijven werd bij omzendbrief van 6 Juni 1944, n°. 4880, afd. Kabinet, o.m. ter kennis gebracht van de leden van het Rijksschooltoezicht en de secretarissen van curatoren der Rijksuniversiteiten te Leiden, Utrecht en Groningen, der Technische Hogeschool te Delft en der Landbouwhogeschool te Wageningen. Hun werd verzocht met de inhoud van bovenstaand schrijven ernstig rekening te houden.

SCHRIJFWIJZE VAN DE NEDERLANDSE TAAL

Nederlandsch-Belgische spellingscommissie

Onmiddellijk na de bevrijding van ons land trof de Regering maatregelen om binnen zo kort mogelijke termijn te komen tot *uniformiteit van schrijfwijze van de Nederlandse taal*. Uit het overleg dat zij daartoe pleegde met de Belgische Regering, ontstond de behoefte aan een commissie van deskundigen, waarin delegaties van beide landen zitting zouden hebben en welke tot taak zou hebben de beoogde eenheid van spelling te doen verwezenlijken. Een zodanige commissie werd door de Minister reeds geïnstalleerd in October 1945. Deze *Nederlandsch-Belgische spellingscommissie* vergaderde nog dezelfde maand onder voorzitterschap van Dr. G. Bolkestein, oud-Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen, te 's-Gravenhage. De eerste conferentie bracht reeds overeenstemming in alle onderdelen van het vraagstuk, voorzover deze in behandeling kwamen. De 29e November d.a.v. kwam de commissie voor de tweede maal bijeen in Brussel.

De Nederlandse delegatie stond onder leiding van Dr. G. Bolkestein. Zij was samengesteld uit: Dr. J. J. Gielen, Dr. C. B. van Haeringen, Prof. Dr. J. Romein, Dr. A. M. H. Schepman, C. Tazelaar, Mgr. Dr. J. Witlox en E. M. Hart.

De Belgische delegatie, onder leiding van de heer J. Hoste, oud-Minister van openbaar onderwijs, bestond uit: Prof. Dr. E. Blancquert, Prof. Dr. W. Couvreur, Dr. Cam. Huysmans, Dr. J. Pauwels, Prof. Dr. W. Pee, Herman Teirlinck en Dr. A. van Hoof.

Secretaris van de commissie was Dr. H. E. Buiskool, adjunct-secretaresse mej. Mr. M. C. D. L. Laban.

Ontwerp spellingswet

Een ontwerp van wet, houdende voorschriften met betrekking tot de schrijfwijze van de Nederlandse taal, vergezeld van de memorie van toelichting en bijlage, werd aan de Tweede Kamer aangeboden bij Koninklijke boodschap van 29 Juni 1946¹⁾. Omtrent dit ontwerp werd door de Tweede Kamer voorlopig verslag uitgebracht op 31 Juli 1946. De memorie van antwoord met bijlage, vergezeld van een gewijzigd ontwerp van wet, werd bij de Tweede Kamer ingezonden op 11 September 1946²⁾.

¹⁾ Zie Handelingen Tweede Kamer, bijlagen 1946 I, 244, 1-4.

²⁾ Idem, bijlagen 1946 II, 244, 5-9.

Omtrent het gewijzigd ontwerp van wet werd door de commissie van rapporteurs uit de Tweede Kamer verslag uitgebracht op 18 September 1946. Bij de openbare beraadslaging over het ontwerp werden op 24 September 1946 door de heer Lucas en negen andere leden van de Tweede Kamer een tweetal amendementen voorgesteld ¹⁾. Het ontwerp werd daarop door de Minister gewijzigd.

Omtrent het nader gewijzigd ontwerp van wet heeft de commissie van rapporteurs uit de Eerste Kamer voorlopig verslag uitgebracht op 11 December 1946 ²⁾.

CONTACT MET HET BUITENLAND

Nederlandsch-Belgisch cultureel verdrag

Gedurende de laatste maanden van 1945 werden door het Ministerie tal van voorbereidingen getroffen voor de uitbreiding van de culturele en intellectuele betrekkingen met het buitenland. Op 14 Januari 1946 werd ten Departemente het *culturele verdrag* tussen Nederland en België geparafeerd. Dit verdrag geeft uitbreiding aan de soortgelijke conventie, welke in 1927 tussen beide landen werd gesloten. Het heeft ten doel, door bestendig contact van de beide partijen de goede betrekkingen tussen beide landen op het gebied van onderwijs, wetenschap en schone kunsten op een hechte basis te grondvesten en te ontwikkelen. Het voorziet hierbij o.a. in de uitwisseling van hoogleraren en studenten, alsmede van leerkrachten bij de andere takken van onderwijs, benevens in de organisatie van concerten en tentoonstellingen van artistieke en wetenschappelijke aard. Ten aanzien van de gelijkwaardigheid van getuigschriften zou een regeling onder ogen worden gezien.

Het Nederlandsch-Belgisch cultureel verdrag, dat de toenadering tussen beide landen in cultureel, intellectueel en paedagogisch opzicht in ruime zin mogelijk maakt, werd op 16 Mei 1946 officieel ondertekend. In België zowel als in Nederland liet echter de drang naar wederzijdse uitwisseling van prestaties op bovengenoemd gebied zich dermate gelden dat reeds vóór de officiële ondertekening van het verdrag hieraan op verschillende wijzen uitvoering werd gegeven.

Ter uitvoering van het verdrag werd bij Ministeriële beschikking van 21 Mei 1946, n^o. 417, afd. B.B., een *technische commissie* ingesteld. Tot leden van deze commissie werden benoemd: Mr. H. J. Reinink, tevens voorzitter, Prof. Dr. P. C. A. Geyl, Prof. Dr. F. L. R. Sassen, Dr. J. G. van Gelder en J. Engelman. Aan de commissie werd als secretaris toegevoegd Dr. F. Bender.

In het bestuur van de Stichting voor het Nederlandsch-Belgisch cultureel accoord hebben zitting: Mr. H. J. Reinink, voorzitter, Mr. J. K. van der Haagen, vice-voorzitter, Dr. F. Bender, secretaris-penningmeester, Mr. A. C. van Bruggen, lid, en de heer E. Langui, lid, als vertegenwoordiger van de Belgische Regering.

De besprekingen van de technische commissie, welke op 8 Februari 1946 te Brussel werden gehouden, hebben resultaten opgeleverd welke van verstrekking invloed zullen zijn op de ontwikkeling van de culturele betrekkingen tussen beide landen. Ten aanzien van de uitwisseling van hoogleraren en studenten werd op alle punten overeenstemming bereikt. Ter bestudering van de vraagstukken welke verband houden met de gelijkstelling van diploma's en universitaire graden, werden sub-commissies ingesteld. Voorts werd een regeling getroffen betreffende de beschikbaarstelling van studiebeurzen en de invoer van boeken en periodieken uit België en omgekeerd.

Voor de financiering van de verschillende culturele manifestaties is zowel door de Belgische als door de Nederlandse Regering een fonds gesticht.

Ook met andere landen werd wetenschappelijk en cultureel contact opgenomen. De chef van de afdeling Buitenlandse Betrekkingen van het Ministerie bracht met dat doel een bezoek aan Zweden. Met Frankrijk was een cultureel verdrag in voorbereiding. Op initiatief van het Imperial College in Engeland werd door het Ministerie in samenwerking met enige hoogleraren van de Technische Hogeschool te Delft een schema ontworpen voor de uitwisseling van studenten tussen Engeland en Nederland. Het betreft hier studenten die voor studie-doelinden hun practicum moeten vervullen.

¹⁾ Zie Handelingen Tweede Kamer, bijlagen 1946—1947, 244, 10—11.

²⁾ Zie Handelingen Eerste Kamer, bijlagen 1946—1947, 244, en zitting 1946—1947, n^o. 26.

Nederland werd op het congres van de United Nations Educational Scientific and Cultural Organisation (U.N.E.S.C.O.) vertegenwoordigd door de Directeur-Generaal van het Onderwijs en de chef van de afdeling Buitenlandse Betrekkingen van het Ministerie. Grote belangstelling bestond voor de rede welke door Dr. Ph. J. Idenburg voor dit congres werd uitgesproken.

INSTELLING RIJKSBUROU VOOR DOCUMENTATIE VAN DE GESCHIEDENIS VAN NEDERLAND IN OORLOGSTIJD

De Secretaris-Generaal heeft bij besluit van 8 Mei 1945 ingesteld een *Rijksbureau voor documentatie van de geschiedenis van Nederland in oorlogstijd*. Tot directeuren van dit bureau werden benoemd Prof. Dr. N. W. Posthumus, Prof. Dr. B. H. D. Hermersdorf en Prof. Dr. Z. W. Sneller.

ADVIESCOMMISSIE VRAAGSTUK FILM EN ONDERWIJS

De Minister heeft in Augustus 1945 een *adviescommissie* benoemd voor het vraagstuk van *film en onderwijs*. Tot leden van deze commissie werden benoemd Prof. Van Poelje, Prof. Kohnstamm, majoor Chr. Kok, S. P. van 't Hof, Ir. J. de Jong, hoofd der afdeling Filmwezen van het Ministerie, G. Niemeyer en mej. Mr. M. C. D. L. Laban.

COMMISSIE VAN ONDERZOEK NAAR HET BELEID VAN PROF. DR. J. VAN DAM

Bij Ministeriële beschikking van 5 October 1945 werd ingesteld een commissie, welke belast was met het uitbrengen van een rapport over het beleid van Prof. Dr. J. van Dam in zijn functie van Secretaris-Generaal van het Departement van Opvoeding, Wetenschap en Kultuurbescherming tijdens de Duitse bezetting van ons land. In deze commissie werden benoemd: Prof. Dr. G. A. van Poelje tot lid, tevens voorzitter; tot leden: Dr. J. P. Chr. de Boer, Mr. M. H. de Boer, de heer H. W. Tilanus en Mr. Th. G. Donner. De laatste trad tevens als secretaris van de commissie op. De beschikking is opgenomen in de *Nederlandse Staatscourant* van 11 October 1945, n°. 87.

INSTELLING EN OPHEFFING RIJKSDIENST VOOR DE LICHAMELIJKE OPVOEDING EN DE SPORT

Tijdens de bezetting werd meer dan voorheen aandacht geschonken aan de lichamelijke opvoeding en de sport, in verband waarmee, voorzover de lichamelijke opvoeding betreft, een afzonderlijke departementale afdeling *Lichamelijke Opvoeding en Sport* in het leven werd geroepen, bijgestaan door een hoofdinspecteur, drie inspecteurs en een aantal consultants, die met het toezicht en het geven van aanwijzingen voor dit onderdeel werden belast. Bij Koninklijk besluit van 9 November 1945, n°. 27, werd ingesteld een *Rijksdienst voor de lichamelijke opvoeding en de sport*, aan het hoofd waarvan Dr. J. Miedema als directeur kwam te staan. Bij dit besluit werd het volgende bepaald:

Art. 1. Er is ingesteld een „Rijksdienst voor de lichamelijke opvoeding en de sport“.

Art. 2. 1. De dienst ressorteert onder den Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen.

2. De leiding van den dienst wordt opgedragen aan een directeur, die wordt benoemd en ontslagen door den in het eerste lid van dit artikel genoemden Minister.

Art. 3. De dienst verricht voor den Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen alle werkzaamheden van administratieve, organisatorische, controleerende en adviseerende aard op het gebied van de lichamelijke opvoeding en de sport, zijn Ministerie betreffende.

Art. 4. De Ministers van Sociale Zaken, van Binnenlandsche Zaken, van Oorlog, van Marine en van Justitie kunnen afzonderlijke regelingen treffen ten aanzien van de aan den dienst op te dragen werkzaamheden, opdat de maatregelen en voorzieningen op het gebied van de lichamelijke opvoeding en de sport, hun Ministeries betreffende, gecoördineerd worden.

Art. 5. 1. Het personeel van den dienst dat wordt belast met het verrichten van de in artikel 3 bedoelde werkzaamheden, wordt op aanbeveling van den directeur benoemd en ontslagen door den Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen.

2. Het personeel van den dienst dat speciaal zal worden belast met het verrichten van de in artikel 4 bedoelde werkzaamheden, zal, zoodra daartoe de behoefte bestaat, in overleg met de hierbij betrokken Ministers op aanbeveling van den directeur worden benoemd door den Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen. Het ontslag zal op dezelfde wijze geschieden.

Tot directeur van het bureau werd benoemd Dr. J. Miedema.

Het besluit is opgenomen in de *Nederlandse Staatscourant* van 4 December 1945, n°. 125, en is in werking getreden op 5 December 1945.

In verband hiermede zij medegedeeld, dat bij Ministeriële beschikking van 4 December 1945, n°. 593 I, afd. Kabinet (*Nederlandse Staatscourant* van 5 December 1945, n°. 126), de afdeling Lichamelijke Opvoeding en Sport van het Ministerie werd *opgeheven*. De werkzaamheden van deze afdeling werden overgedragen aan bovengenoemde Rijksdienst voor de lichamelijke opvoeding en de sport.

Bij Koninklijk besluit van 30 December 1946, n°. 4, werd voornoemde Rijksdienst met ingang van 1 Januari 1947 *opgeheven*.

CENTRALE JEUGDRAAD

De Centrale Jeugdraad in de bezettingstijd

Dat de bezetters vooral de jeugd onder nationaal-socialistische invloed wilden brengen, behoeft wel geen betoog. In de verslagen van de hoofdinspecteurs van het lager onderwijs komt dit streven bij herhaling tot uiting. Maar niet alleen schonken zij aandacht aan de *schooljeugd*, ook de *buitenschoolse jeugd* ontsnapte daaraan niet. Reeds in 1940 zocht de des tijds hier te lande fungerende Oberbanführer van de Hitler-Jugend, Dr. H. Lindenburg, contact met de Centrale Jeugdraad door bemiddeling van de Secretaris-Generaal van het Departement van Opvoeding, Wetenschap en Cultuurbescherming. Besprekingen met de leden van die raad volgden, die daarbij het zuiver-Nederlandse standpunt handhaafden dat het begrip „vrije jeugdvorming” niet mocht worden aangetast. Dr. Lindenburg beweerde in te zien, dat niet terstond de Nederlandse jeugd volgens de nieuwe beginselen kon worden opgevoed, maar deed het voorkomen dat dit geleidelijk moest geschieden, waartoe hij een tijdvak van drie tot vier jaar in het vooruitzicht stelde. In werkelijkheid echter werden middelen beraamd om deze omvorming op veel kortere termijn te forceren. Daartoe maakte Dr. Lindenburg gebruik van de diensten van de door de Duitsers aangestelde secretaris van de Nederlandse Jeugdherberg Centrale, de N.S.B.-er Van Dieren, die korte tijd later door de Duitsers als gemachtigde voor het jeugdherbergwezen werd aangesteld. Dr. Lindenburg gaf te kennen, dat de invoering van dwingende voorschriften voor de jeugd nog niet aan de orde was, behoudens enkele verplichte programmapunten. De handhaving van de vrije jeugdvorming, gebonden aan deze in opzet ogenschijnlijk ongevaarlijke verplichte programmapunten, door de jeugdorganisaties in eigen kring uit te voeren, zou verzekerd worden. De jeugdorganisaties zouden blijven bestaan en kunnen doorwerken op eigen confessionele grondslag, indien zij zich niet verzetten tegen het Nederlandse gezag en de bezettende macht, openlijk noch bedekt. Daarnaast zou de Centrale Jeugdraad, in zijn bestaande samenstelling, als adviserend lichaam kunnen optreden ter bespreking met de jeugdorganisaties van de zich voordoende problemen. Voor bepaalde onderdelen van de jeugdzorg, zoals de controle op de jeugthuizen en de jeugdherbergen, zou een door de Secretaris-Generaal van het Departement van Opvoeding, Wetenschap en Cultuurbescherming in te stellen inspectie moeten zorgdragen. Een concept-besluit werd ontworpen, naar achteraf bleek door de gemachtigde voor het jeugdherbergwezen; hierin werden aan bedoelde gemachtigde vergaande bevoegdheden verleend.

Het was de leden van de Centrale Jeugdraad inmiddels duidelijk geworden, dat de raad zelf hierbij slechts als ongevaarlijk instrument ter camouflage zou dienen. Slechts ogenschijnlijk zou het begrip „vrije jeugdvorming” gehandhaafd blijven. De Secretaris-Generaal zou slechts toeziende en geen uitvoerende macht krijgen. De Centrale Jeugdraad achtte deze figuur onaanvaardbaar en bracht dit ter kennis van Dr. Lindenburg. Men wees er daarbij op, dat het aanwijzen van een gevolmachtigde, zoals in het concept-besluit was vermeld, het misnoegen der jeugdorganisaties zou opwekken en dat conflicten derhalve niet zouden uitblijven, dat met geweld de mentaliteit van het Nederlandse volk niet veranderd zou kunnen worden, een mentaliteit, steunende op innerlijke overtuiging en tradities. Men legde er de nadruk op dat de figuur in Duitsland een geheel andere was dan in Nederland. Slechts een klein gedeelte van het Nederlandse volk was de nationaal-socialistische gedachte toegedaan; bovendien was de oorlog nog niet beslist. Het geven van uitvoerende macht aan een gevolmachtigde, die ongetwijfeld tot deze kleine groep zou behoren, was voor de Centrale Jeugdraad onaanvaardbaar.

Het spreekt dus wél vanzelf, dat een nieuw ontworpen reglement voor de Centrale Jeugdraad niet de instemming van de leden van die raad kon verwerven en hiermede waren de besprekingen doodgelopen. Dit was echter niet naar de zin van de gemachtigde voor het jeugdherbergwezen, die meer om financiële dan om ideële redenen de controle van de Nederlandse jeugd geheel aan zich wilde trekken onder sanctie van de bezetters. Daartoe begon hij met de trekkers. Alle jeugdtuizen en jeugdherbergen moesten onder zijn controle komen, ook die van de bestaande bona-fide jeugdorganisaties. Hij bereikte echter zijn doel niet. Korte tijd later werden de jeugdorganisaties door de bezetter opgeheven en deelde Lindenburger de Secretaris-Generaal mede, dat in Nederland een *verplichte* jeugdorganisatie moest worden gesticht met als onderbouw de Nationale Jeugdstorm, de nationaal-socialistische jeugdorganisatie bij uitnemendheid. Tegen dit bevel werd door het Departement verzet aangekend. Besprekingen volgden, maar er werd van het ingenomen standpunt niet afgeweken. Hiermede was de Nederlandse Hitlerjeugd van de baan. Lindenburger ging korte tijd later naar het oostfront, waar hij sneuvelde; zijn opvolger heeft nimmer van zich doen spreken. Nog steeds echter bestond in naam de Centrale Jeugdraad. In naam, want in feite was hij tot werkeloosheid gedoemd nu de jeugdorganisaties waren opgeheven. Dit voortbestaan was echter een doorn in het oog van de bezetter. Na verscheidene vergeefse pogingen om tot opheffing van de Centrale Jeugdraad te komen, gaf in 1944 Rauter aan de Secretaris-Generaal bevel de raad *op te heffen*. Geantwoord werd, dat, indien de Duitsers deze opheffing wenselijk achtten, zij het dan zelf maar moesten doen. Het gevolg is geweest dat de Centrale Jeugdraad niet tijdens de bezetting is opgeheven.

Opheffing van de Centrale Jeugdraad

Bij Koninklijk besluit van 9 Mei 1946, n°. 15, is de Centrale Jeugdraad met ingang van 1 Maart 1946 *opgeheven*. De opheffing hield verband met het feit dat de werkzaamheden welke aan de Centrale Jeugdraad waren opgedragen, werden verricht door de onderscheidene afdelingen van het Directoraat-Generaal Vorming buiten Schoolverband van het Departement¹⁾. Het besluit is opgenomen in de *Nederlandse Staatscourant* van 28 Mei 1946, n°. 104. Opgemerkt zij, dat de Centrale Jeugdraad werd ingesteld bij artikel 1 van het Koninklijk besluit van 1 April 1920, n°. 23 (*Nederlandse Staatscourant* 1920, n°. 66), en dat bij Koninklijk besluit van 6 Juli 1939, n°. 7 (*Nederlandse Staatscourant* 1939, n°. 136), o.m. voor dit college een reglement werd vastgesteld.

BEZOEK VAN BUITENLANDSE SCHOOLKINDEREN EN STUDENTEN AAN ONS LAND

In de week van 29 Mei tot 3 Juni 1946 brachten 350 Belgische schoolkinderen een bezoek aan ons land. Deze kinderen hebben tal van belangwekkende plaatsen en streken van ons land bezocht. Het lag in de bedoeling dat een gelijk aantal Nederlandse scholieren een reis naar België zouden maken.

In de week van 15 tot 22 Juli 1946 brachten 460 Belgische scholieren een bezoek aan ons land. Deze kinderen maakten reisjes naar typische Hollandse plaatsjes zoals Volendam en Marken, terwijl tevens diverse krachtmetingen op sportgebied werden gehouden. Deze jeugdige Belgen waren niet de enige buitenlanders die ons land bezochten. Op 15 Juli 1946 werd door de Directeur-Generaal van Vorming buiten Schoolverband een groep jonge Engelsen en Amerikanen verwelkomd die naar Nederland waren gekomen om mede te werken aan de wederopbouw en het herstel van onze jeugdherbergen. Ook brachten 25 Engelse studenten op uitnodiging van de Stichting Nederlandse Studentenhulp²⁾ hun vakantie in Nederland door.

VERSTREKKING VAN GYMNASIEKSCHOENEN

Met betrekking tot de verstrekking van *gymnastiekschoenen* aan leerlingen van scholen deed de Secretaris-Generaal aan de hoofden van scholen voor voorb.l.o., g.l.o., v.g.l.o., ul.o., b.l.o., v.h.m.o., kweekscholen, van Rijksweg gesubsidieerde scholen en Rijksscholen voor n.o. onderstaande circulaire toekomen van 15 Mei 1944, n°. 871, afd. L. en S.

¹⁾ Zie blz. 16 en 17.

²⁾ Zie blz. 367.

In verband met de moeilijkheden in de voorziening van gymnastiekschoenen heeft het Departement van Opvoeding, Wetenschap en Kultuurbescherming met het Rijksbureau voor huden en leder een regeling getroffen, waarbij een beperkt aantal paren gymnastiekschoenen voor de leerlingen van scholen ter beschikking wordt gesteld. Dit aantal heeft betrekking op een totaal van 26 000 paren, hetgeen uit den aard der zaak slechts een uiterst geringe hoeveelheid is voor de voorziening in de behoefte van het gehele land (voor pl.m. 1 500 000 leerlingen) aan dit schoeisel.

Teneinde een juiste verdeling te waarborgen, bepaal ik het navolgende:

Hoofden van inrichtingen van onderwijs kunnen, om voor de leerlingen van hun school een toewijzing te verkrijgen, een aanvraag richten op bijgaand aanvraagformulier¹⁾, aan de afdeling Lichamelijke Opvoeding en Sport van het Departement van Opvoeding, Wetenschap en Kultuurbescherming, Kustanjelaan 37, Apeldoorn. Bij de invulling van dit aanvraagformulier dient rekening te worden gehouden met de daarop voorkomende opmerking.

Alleen schriftelijke aanvragen, gesteld op deze aanvraagformulieren, kunnen in behandeling worden genomen. Voordat het hoofd van de inrichting van onderwijs deze aanvraag terugzendt aan de hierboven genoemde afdeling van mijn Departement, dient hierop de consulente voor de lichamelijke opvoeding²⁾ zijn advies te stellen. Aanvragen waarop een dergelijk advies niet voorkomt, kunnen niet in behandeling worden genomen.

Reeds ingediende aanvragen komen door deze regeling te vervallen.

Rekening houdende met de beschikbare hoeveelheid gymnastiekschoenen en de urgentie der binnengekomen aanvragen, wordt zoo spoedig mogelijk bericht, of een geheele of gedeeltelijke toewijzing kan worden verstrekt dan wel of de aanvraag moet worden afgewezen.

Indien een toewijzing is verstrekt, ontvangt het hoofd van de onderwijsinrichting te zijner tijd van een plaatselijke schoenhandelaar bericht wanneer de schoenen kunnen worden afgeleverd. Deze handelaar wordt aangewezen na gepleegd overleg tusschen het Rijksbureau voor huden en leder en de fabrikanten der gymnastiekschoenen.

TAAKOMSCHRIJVING VAN DE GEMACHTIGDE VOOR HET TOEZICHT OP DE ORDE EN DE RUST IN DE SCHOLEN

Zoals op blz. 26 van het Onderwijsverslag 1940 is vermeld, werd krachtens opdracht van de Rijkscommissaris voor het bezette Nederlandsche gebied van 15 November 1940 de heer P. A. van Rossem aangesteld als gemachtigde voor het toezicht op de orde en de rust in de scholen. Deze opdracht hield voor de bij het onderwijs betrokkenen de verplichting in om de gemachtigde desgevraagd alle inlichtingen te verstrekken en alle medewerking te verlenen, nodig voor de uitvoering van zijn taak. De door de Rijkscommissaris ondertekende *taakomschrijving* voor de heer Van Rossem, gedateerd 15 November 1940, luidde als volgt:

Mr. Piet van Rossem, Zwolle, hat von mir Auftrag und Vollmacht, sämtliche öffentlichen und privaten Schulen innerhalb der besetzten Niederländischen Gebiete, ausgenommen die Hochschulen, zu betreten und zu besichtigen, daselbst dem Unterricht beizuwohnen, Auskünfte von den Schulleitern, dem Lehrpersonal und den sonstigen Angestellten zu verlangen und zu protokollieren, Akte und Papiere einzusehen und sonstige ihm erforderlich erscheinende Untersuchungen anzustellen.

Alle Schulleiter und Lehrer sowie sonstige Organe des Staates werden angewiesen, Mr. Van Rossem bei der Ausführung seines ihm von mir erteilten Auftrages in jeder Weise zu unterstützen, bei Absperrung Durchlass und nötigenfalls Schutz und Hilfe zu gewähren.

ONDERZOEK NAAR DE POLITIEKE GEZINDHEID VAN DE INSPECTEURS VAN HET ONDERWIJS

Door de Beauftragte für die Provinz Süd-Holland werd op 12 December 1941 een rapport uitgebracht aan de Secretaris-Generaal van het Departement van Bestuur en Justitie inzake een onderzoek naar de *politieke gezindheid* van de inspecteurs, werkzaam bij het onderwijs in *Zuidholland* en *'s-Gravenhage*. Dit onderzoek werd ingesteld met de bedoeling een „goede basis te vormen voor een *reorganisatie* van het inspecteurscorps”.

De Beauftragte kreeg bij dit onderzoek de indruk dat bij hun instelling ten opzichte van de „nieuwe tijd”, veel minder dan dit het geval was bij burgermeesters, onzakelijke, uit de partij-politiek stammende beweegredenen mede een rol speelden.

In doorsnede werden zij deskundig en wat hun karakter betrof onberispelijk bevonden. Met deze „goede” inspecteurs werden o.a. de achtung voor de overtuiging van de N.S.B., hun houding tegenover het Huis van Oranje, de Jodenkwestie en de verhouding van het nationaal-socialisme tot de kerk besproken. Hun werd onder het oog gebracht, dat van hen verwacht werd, dat zij bij de onderwijzers en leraren en door dezen bij de scholieren een nieuwe geest zouden wekken, die uit de gemeenschapsgedachte leefde, de uit Engeland komende propagandistische leugens zou afwijzen en naar vriendschap met het Duitse volk zou streven, zodat eerst dan hun instelling tegenover de bezettingsautoriteiten als loyaal erkend zou kunnen worden.

¹⁾ Niet in dit verslag opgenomen.

²⁾ Voor de scholen voor voorb.l.o. en b.l.o. de hoofdconsulente voor de lichamelijke opvoeding, voor de scholen voor v.h.m.o. en de kweekscholen de hoofdinspecteur voor de lichamelijke opvoeding, voor de van Rijkswege gesubsidieerde scholen en Rijkscholen voor nijverheids onderwijs de inspecteur voor de lichamelijke opvoeding.

INSTELLING INSPECTIE VOOR VOLKSOPVOEDING EN VOLKSONTWIKKELING

Bij besluit van de Secretaris-Generaal werd op 7 Juli 1944 aan het Departement verboden een *inspectie voor volksopvoeding en volksontwikkeling*. Het arbeidsterrein van deze inspectie omvatte de opvoeding en ontwikkeling van niet meer leerplichtigen, voorzover de Secretaris-Generaal zulks nodig oordeelde en voorzover daarvoor niet reeds andere voorschriften bestonden. Bij dit besluit werd bepaald dat het een ieder vrij stond een school of een cursus op het gebied van de volksopvoeding en volksontwikkeling op te richten, in stand te houden of aan een zodanige school of cursus onderwijs te geven, voorzover de school of de cursus een door de Secretaris-Generaal verleende goedkeuring bezat. Volgens dit besluit was het aan een instelling, stichting of vereniging verboden om akten, diploma's of dergelijke af te geven anders dan nadat hun daartoe door de Secretaris-Generaal vergunning was verleend. Door de hoofdinspecteur van genoemde inspectie behoorde ieder jaar een verslag te worden uitgebracht aan de Secretaris-Generaal.

BENOEMING INSPECTEUR MUZIEKONDERWIJS

Met ingang van 1 September 1944 werd in vaste dienst benoemd tot inspecteur van het muziekonderwijs E. van Beijnum, leraar aan het Rijksconservatorium voor muziek te 's-Gravenhage.

B. HOGER ONDERWIJS

UNIVERSITEITEN EN HOGESCHOLEN

AANTALLEN STUDENTEN

Het volgende staatje geeft een overzicht van de aantallen studenten in de studie jaren 1943/'44, 1944/'45 en 1945/'46. Ter vergelijking zijn mede de aantallen studenten in het studiejaar 1942/'43 opgenomen ¹⁾.

Universiteiten en hogescholen	Aantal studenten			
	1942/'43	1943/'44	1944/'45	1945/'46
<i>a. Universiteiten</i>				
Rijksuniversiteit te Leiden	— ²⁾	— ²⁾	— ²⁾	2 824
„ te Utrecht	2 506	350	— ²⁾	4 518
„ te Groningen	1 233	107	— ²⁾	1 634
Gemeentelijke Universiteit te Amsterdam	3 091	589	— ²⁾	4 248
Vrije Universiteit te Amsterdam	1 217	— ²⁾	523	933
Rooms-Katholieke Universiteit te Nijmegen	568	— ²⁾	— ²⁾	613
<i>b. Totaal der universiteiten</i>	8 619	1 046	523	14 551
<i>c. Hogescholen</i>				
Technische Hogeschool te Delft	2 832	— ²⁾	— ²⁾	4 027
Landbouwhogeschool te Wageningen	701	136	— ²⁾	1 136
Nederlandse Economische Hogeschool te Rotterdam	866	— ²⁾	— ²⁾	1 241
Katholieke Economische Hogeschool te Tilburg	400	— ²⁾	324	617
<i>d. Totaal der hogescholen</i>	4 799	136	324	7 021
<i>e. Algemeen totaal.</i>	13 418	1 182	847	21 572

SLUITINGSPERIODEN UNIVERSITEITEN EN HOGESCHOLEN

Hieronder volgt een overzicht van de perioden, gedurende welke de universiteiten en hogescholen in de bezettingstijd waren gesloten voor onderwijs, examens, tentamens en promoties.

Universiteit of hogeschool	Sluitingsperiode
Rijksuniversiteit te Leiden	27 November 1940 officieel gesloten tot 30 April 1941 30 April 1941 tot 19 November 1941 geopend voor tentamens, examens en promoties 19 November 1941 gesloten 17 September 1945 heropend
Rijksuniversiteit te Utrecht	officieel niet gesloten Maart 1944 besluit van de senaat om de colleges niet te hervatten 24 September 1945 heropend
Rijksuniversiteit te Groningen	officieel niet gesloten na 6 Februari 1943 colleges gestaakt na 5 Mei 1943 in de meeste faculteiten geen colleges en examens 23 Juni heropend

¹⁾ Voor nadere gegevens betreffende de bevolking van de universiteiten en hogescholen in de periode 1938/'39—1945/'46 moge worden verwezen naar Mededeling n°. 7236 van het Centraal Bureau voor de Statistiek, afdeling Culturele Statistiek; men zie ook: *Mededelingen*, jaargang 1946, n°. IV, blz. 66/68.

²⁾ Het onderwijs aan deze instellingen voor hoger onderwijs was in de betreffende studie jaren geschorst.

Universiteit of hogeschool	Sluitingsperiode
Gemeentelijke Universiteit te Amsterdam	officieel niet gesloten 7 Februari 1943 op eigen gezag gesloten 12 Mei 1943 op Duits bevel heropend; het onderwijs moest in Juni worden hervat na 17 Januari 1944 onderwijs praktisch onmogelijk door gebrek aan leerkrachten 17 September 1945 heropend
Vrije Universiteit te Amsterdam	officieel niet gesloten 12 April 1943 op eigen gezag gesloten; na 10 April geen examens meer; colleges en practica reeds eerder stopgezet, alleen promoties hebben voortgang 20 Juni 1945 heropend
Rooms-Katholieke Universiteit te Nijmegen	officieel niet gesloten na 10 Februari 1943 geen colleges, wel tentamens enz. na 9 April 1943 geen colleges, tentamens, examens en promoties (besluit van de senaat) 28 October 1944 tentamens, examens en promoties hervat 12 Maart 1945 heropend
Technische Hogeschool te Delft	27 November 1940 officieel gesloten April 1941 heropend 26 Maart 1943 gesloten Juni 1943 heropend 19 Juni 1944 resolutie van de senaat om de hogeschool te sluiten 5 September 1944 gesloten 25 Mei 1945 door Militair Gezag gesloten 17 September 1945 heropend
Landbouwhogeschool te Wageningen	officieel niet gesloten van Juni 1944 t/m 21 Augustus 1945 geen colleges (zomervacantie en evacuatie van Wageningen) 22 Augustus 1945 heropend
Nederlandse Economische Hogeschool te Rotterdam	officieel niet gesloten na 10 Februari 1943 colleges gestaakt; wel tentamens enz. na 30 December 1943 geen tentamens, examens en promoties 8 October 1945 heropend
Rooms-Katholieke Economische Hogeschool te Tilburg	officieel niet gesloten na 8 Februari 1943 geen collegebezoek na 5 Mei 1943 alleen tentamens; laat in het najaar 1944 weer examens 1 Mei 1945 heropend

OVERZICHT BEZETTINGSMAATREGELEN

Hieronder volgt een tabellarisch overzicht van de besluiten, beschikkingen enz., welke gedurende de bezettingsjaren op het gebied van het hoger onderwijs zijn genomen, c.q. uitgevaardigd, met vermelding van hetgeen daaromtrent na de bevrijding is bepaald.

Besluit of beschikking van:	Gepubliceerd in:	Betreffende:	Toestand op 1 September 1946
7 Augustus 1940	<i>Stbl.</i> 1940, n°. 533 <i>Verord.blad</i> 1940, n°. 116	Nieuwe regeling collegegelden	Voorlopig gehandhaafd
30 Augustus 1940	<i>Stet.</i> 1940, n°. 169	Aantal studiejaar	Opnieuw geregeld 14 Maart 1946
15 October 1940	<i>Stet.</i> 1940, n°. 202	Toelating universitaire examens	Idem
11 Februari 1941	<i>Verord.blad</i> 1941, n°. 27	Joodse studenten	Geacht nimmer van kracht te zijn geweest Idem
11 Februari 1941	<i>Verord.blad</i> 1941, n°. 28	Joodse studenten	Idem
26 Maart 1941	<i>Verord.blad</i> 1941, n°. 62	Handhaving orde onder studenten	Buiten werking getreden bij de bevrijding
13 Augustus 1941	<i>Verord.blad</i> 1941, n°. 153	Besturen universiteiten en hogescholen	Idem
22 Augustus 1941	<i>Verord.blad</i> 1941, n°. 163	Uitvoering van verordening 153/1941	Idem
22 October 1941	<i>Stet.</i> 1941, n°. 209	Wijziging Acad. statuut (psychologie)	Voodlopig geschorst
1 November 1941	<i>Stet.</i> 1941, n°. 213A	Inschrijving studenten Delft en Wageningen	Buiten werking getreden bij de bevrijding
22 November 1941	<i>Verord.blad</i> 1941, n°. 214	Uitvoering van verordening 153/1941	Idem

Besluit of beschikking van:	Gepubliceerd in:	Betreffende:	Toestand op 1 September 1946
9 Januari 1942	<i>Verord.blad</i> 1942, n°. 3	Overplaatsing docenten universiteiten en hogescholen	Buiten werking getreden bij de bevrijding
19 Januari 1942	<i>Stet.</i> 1942, n°. 116	Wijziging Acad. statuut (Chinees en Japans)	Voorlopig geschorst
11 Maart 1942	<i>Stet.</i> 1942, n°. 29	Aanvulling H.O.-wet artt. 173 en 188	Idem
23 Juni 1942	<i>Stet.</i> 1942, n°. 187	Bescherming titel en aanduiding ingenieur	Idem
15 Juli 1942	<i>Stet</i> 1942, n°. 178	Aanvulling H.O.-wet middelb. landbouwschool Dordrecht	Idem
10 Augustus 1942		Assistenten-beschikking	Idem
27 October 1942	<i>Stet.</i> 1942, n°. 118	Wijziging H.O.-wet artt. 62 en 109	Idem
19 November 1942	<i>Stet.</i> 1942, n°. 232	Aanwijzing ex art. 134 H.O.-wet	Idem
11 Maart 1943	<i>Verord.blad</i> 1943, n°. 27	Bijzondere maatregelen universiteiten en hogescholen	Geacht nimmer van kracht te zijn geweest
10 Maart 1943	<i>Verord.blad</i> 1943, n°. 28	Beveiliging orde aan universiteiten en hogescholen	Buiten werking getreden bij de bevrijding
13 April 1943	<i>Stet.</i> 1943, n°. 152	Vliegbouwkunde Techn. Hogeschool Delft	Voorlopig geschorst
30 April 1943	<i>Stet.</i> 1943, n°. 87	Wijziging Academisch statuut (promotierecht)	Idem
16 October 1943	<i>Verord.blad</i> 1943, n°. 106	Wijziging besluit van 7 Augustus 1940 (<i>Stbl.</i> n°. 331)	Voorlopig gehandhaafd
9 Februari 1944	<i>Stet.</i> 1944, n°. 33	Aanvulling H.O.-wet en Academisch statuut (algemene oudheidkunde)	Voorlopig geschorst
17 Juni 1944	<i>Stet.</i> 1944, n°. 165	Collegegelden	Idem

WIJZIGING HOGER-ONDERWIJWSWET

Wijziging samenstelling commissie van advies

De artt. 122, 3e lid, en 133, 6e lid, der Hoger-onderwijswet geven de Minister de bevoegdheid om personen die de leeftijd van 30 jaar hebben bereikt en niet in het bezit zijn van een getuigschrift dat toelating verleent tot de universitaire examens of tot de examens aan de Technische Hogeschool, in *bijzondere gevallen* tot deze examens toe te laten. Deze toelating geschiedt op grond van een verklaring van het college van rector-magnificus en assessoren der Technische Hogeschool, de betrokken afdeling of afdelingen gehoord, of van de faculteit of faculteiten voor welke belanghebbenden examen wensen af te leggen, dat zij voldoende algemene ontwikkeling en geschiktheid bezitten voor de studie van het door hen gekozen vak.

Voor de toepassing van bovenvermelde wetsartikelen werd indertijd bij Ministeriële beschikking van 6 November 1928 ingesteld een *commissie van advies*. Onder C van deze beschikking is de *samenstelling* van de commissie van advies voorgeschreven. Daaromtrent was o.m. het volgende bepaald:

C. de commissie van advies zal bestaan uit:

a. den chef van de afdeling Hooger Onderwijs van het Departement van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen, tevens voorzitter;

Bij Ministeriële beschikking van 14 Maart 1946, n°. 2410, afd. H.O.W., is het hier bepaalde in diervoor gevestigd dat het onder C, sub a, vermelde gelezen moet worden als volgt:

a. den chef van de afdeling Hooger Onderwijs en Wetenschappen van het Departement van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen, tevens voorzitter, of een door hem onder goedkeuring van den Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen aangewezen plaatsvervanger.

Afwijking van de termijnen, bedoeld in artikel 199, 2e lid, der Hoger-onderwijswet ten aanzien van de Rooms-Katholieke Universiteit te Nijmegen

Krachtens artikel 184 der Hoger-onderwijswet kunnen door de Kroon bij besluit, de Raad van State gehoord, instellingen, stichtingen of rechtspersoonlijkheid bezittende verenigingen worden aangewezen als bevoegd een *bijzondere* universiteit te hebben die ten aanzien van

uitdrukkelijk in de aanwijzing te vermelden, door haar te verlenen doctorale graden en getuigschriften van met goed gevolg afgelegde doctoralexamens, alsmede ten aanzien van de door haar uitgereikte getuigschriften waaraan de hoedanigheid van meester in de rechten, arts of apotheker wordt ontleend, *gelijke* rechten heeft als de Rijksuniversiteiten. In artikel 199, 2e lid, is bepaald, dat de aanwijzing wordt *ingetrokken* indien de universiteit van een aangewezen instelling, stichting of vereniging vijf en twintig jaren na de aanwijzing niet *vier* faculteiten, genoemd in artikel 76, en vijf en twintig jaren daarna niet *vijs* faculteiten, elk met ten minste drie gewone hoogleraren, omvat.

Bij de Wet van 30 Augustus 1946 (*Staatsblad* n°. G 228) is de eerstgenoemde termijn ten aanzien van de *Rooms-Katholieke Universiteit te Nijmegen* bepaald op *dertig* jaren, terwijl de laatstgenoemde termijn opnieuw is vastgesteld op vijf en twintig jaren.

Verhoging aantal leden colleges van curatoren

Bij de Wet van 18 September 1946 (*Staatsblad* n°. G 259) is de mogelijkheid geopend om het aantal leden van de colleges van curatoren aan de Rijksuniversiteiten, de Gemeentelijke Universiteit te Amsterdam en de Technische Hogeschool te *verbogen* tot *zeven*. Volgens de oude bepalingen der Hoger-onderwijswet bedroeg dit aantal voor de Technische Hogeschool drie of vijf (art. 56, 1e lid), voor de Gemeentelijke Universiteit te Amsterdam vijf (art. 74, 1e lid) en voor de Rijksuniversiteiten minstens drie en hoogstens vijf (art. 103, 1e lid). Bij voormelde wet zijn de eerste leden van genoemde wetsartikelen in dier voege gewijzigd dat zij komen te luiden als volgt:

Artikel 56, 1e lid

Aan de Technische Hogeschool is een college van curatoren, bestaande uit ten minste vijf en ten hoogste zeven leden. Zij worden door Ons benoemd en ontslagen.

Artikel 74, 1e lid

Met het toezicht op de Gemeentelijke Universiteit te Amsterdam is belast een college van zeven curatoren waarvan de burgemeester lid en voorzitter is, drie leden door Ons en drie door den gemeenteraad worden benoemd en ontslagen.

Artikel 103, 1e lid

Aan iedere universiteit is een college van curatoren, bestaande uit ten minste vijf en ten hoogste zeven leden. Zij worden door Ons benoemd en ontslagen.

De wet is in werking getreden op 12 October 1946.

Men zie voorts de op blz. 82 onder „Academisch statuut” vermelde aanvulling van artikel 133, 2e lid, onder *i*, der Hoger-onderwijswet betreffende de toegang tot het afleggen van de examens in de verenigde faculteiten der wis- en natuurkunde en der letteren en wijsbegeerte.

AANVULLING EN WIJZIGING ACADEMISCH STATUUT

Algemene oudheidkunde

De Secretaris-Generaal heeft bij zijn besluit van 9 Februari 1944, n°. 23 O.W.K., het Academisch statuut aangevuld en gewijzigd met betrekking tot de studie in de *algemene oudheidkunde*. In artikel 4, betreffende de vereisten voor de af te leggen examens, is na § 81 *sexies* ingevoegd:

E. Studie in de algemeene oudheidkunde

§ 81 *septies*. Voor het *candidaatsexamen* wordt de volgende keuze gelaten:

A. Het *candidaatsexamen* omvat:

1. algemeen overzicht der voorgeschiedenis;
2. klassieke archaeologie;
3. kunstgeschiedenis der Middeleeuwen;
4. practische oefeningen in veld- en museumwerk;
5. wetgeving op het gebied van oudheidkundig bodemonderzoek en monumentenzorg;
6. ter keuze van den candidandus één der volgende vakken:
 - a. oude geschiedenis;
 - b. Middeleeuwsche geschiedenis;
 - c. sociale aardrijkskunde;
 - d. volkskunde;
 - e. eenig ander door den candidandus onder goedkeuring der verenigde faculteiten gekozen vak.

B. Het *candidaatsexamen* omvat:

1. algemeen overzicht der voorgeschiedenis;
2. algemeene rassenkunde van den mensch;
3. geologie;
4. practische oefeningen in veld- en museumwerk;
5. wetgeving op het gebied van oudheidkundig bodemonderzoek en monumentenzorg;
6. ter keuze van den candidandus één der volgende vakken:
 - a. ontleedkunde van den mensch;
 - b. hoofdstukken uit de biologie;
 - c. sociale aardrijkskunde;
 - d. eenig ander door den candidandus onder goedkeuring der vereenigde faculteiten gekozen vak.

§ 8*octies*. Het *doctoraalexamen* omvat als *hoofdvak* algemeene oudheidkunde en daarmede, ter keuze van den candidaat, behoudens goedkeuring door de vereenigde faculteiten, twee der volgende *bijvakken*:

- a. klassieke archaeologie;
- b. kunstgeschiedenis der Middeleeuwen;
- c. oude geschiedenis;
- d. Middeleeuwsche geschiedenis;
- e. volkskunde;
- f. ethnologie;
- g. sociale aardrijkskunde;
- h. geologie;
- i. algemeene rassenkunde van den mensch;
- j. palaeontologie;
- k. ontleedkunde van den mensch;
- l. eenig ander door den candidaat onder goedkeuring der vereenigde faculteiten gekozen vak.

§ 8*novies*. De vereenigde faculteiten zijn bevoegd bij dit doctoraalexamen rekening te houden met de voorkeur van den candidaat voor één of meer door haar te omschrijven onderdeelen der algemeene oudheidkunde.

§ 8*decies*. Het doctoraalexamen geeft toegang tot de promotie, hetzij in de wis- en natuurkunde, hetzij in de letteren en wijsbegeerte, ter keuze van den candidaat.

In artikel 17, 2e lid, is na „of § 8*quinquies*” ingelast: „of § 9*novies*”. Op de keerzijde van het betreffende getuigschrift kunnen dus ook onderdelen van vakken worden vermeld waarin geëxamineerd is, terwijl op de keerzijde mede wordt aangegetekend voor welke vakken onderwijsbevoegdheid wordt toegekend.

Aan artikel 22 betreffende de *onderwijsbevoegdheid* voor de onderscheiden vakken is toegevoegd een 3e lid, luidende als volgt:

Het getuigschrift van met goed gevolg afgelegd doctoraalexamen in de vereenigde faculteiten der wis- en natuurkunde en der letteren en wijsbegeerte, genoemd in artikel 4, rubriek VII, onder E, geeft de bevoegdheid tot het geven van onderwijs in de navolgende vakken: 1. kunstgeschiedenis; 2. geschiedenis; 3. heemkunde; onder voorwaarde,

- a. dat geëxamineerd is in de onder de volgende letters genoemde bijvakken van het doctoraalexamen, onderscheidenlijk:
 1. a en b; 2. c en d; 3. e en f;
- b. dat aan het doctoraalexamen het onder A genoemde *candidaatsexamen* is voorafgegaan;
- c. dat, voorzover betreft de geschiedenis, bovendien het bewijs van met goed gevolg afgelegd tentamen in de na-Middeleeuwsche algemeene en vaderlandsche geschiedenis wordt overgelegd en bij het *candidaatsexamen* als keuzevak 6a of 6b is genomen.

Ten slotte is de volgende *overgangsbepaling* opgenomen:

Gedurende vijf jaren na het in werking treden van dit besluit kan voor het doctoraalexamen in de algemeene oudheidkunde, mits een aanvullend tentamen wordt afgelegd in de onder § 8*septies* A en B 1, 4 en 5 genoemde vakken, als grondslag dienen een der *candidaatsexamens*, vermeld in rubriek III, § 12, rubriek IV, § 28, g tot tot en met i, rubriek V, § 42, a tot en met k en n, rubriek VI, § 63, rubriek VII, § 71, § 75, rubriek VIII, § 82.

In verband met bovenvermelde aanvulling van het Academisch statuut is bij genoemd besluit tevens aangevuld artikel 133, 2e lid, onder i, der *Hoger-onderwijswet* betreffende de toegang tot het afleggen der examens in de vereenigde faculteiten der wis- en natuurkunde en der letteren en wijsbegeerte. Hieromtrent is bepaald dat, voorzover betreft de studie van de algemeene oudheidkunde, tot het *candidaatsexamen* A alleen het *eindexamen* in de afdeling A van een gymnasium en tot het *candidaatsexamen* B alleen het *eindexamen* in de afdeling B van een gymnasium en dat van een hogere burgerschool B toegang geeft.

Dit besluit, hetwelk is opgenomen in de *Nederlandse Staatscourant* van 16 Februari 1944, n°. 33, is in werking getreden op de dag van zijn afkondiging.

Biophysica

Bij Ministeriële beschikking van 12 Februari 1946, n°. 1394, afd. H. O., is op grond van artikel 4, § 36, van het Academisch statuut ter algemene kennis gebracht, dat de faculteit der wis- en natuurkunde aan de Rijksuniversiteit te *Utrecht* besloten heeft aan de lijst van bijvakken, vermeld in artikel 4, § 35, van het Academisch statuut, toe te voegen het vak *biophysica*.

De beschikking is opgenomen in de *Nederlandse Staatscourant* van 22 Februari 1946, n°. 38.

Tijdelijke afwijking van het Academisch statuut inzake candidaatsexamens in de rechtsgeleerdheid

Wegens de bijzondere omstandigheden konden de eerste jaren na de bevrijding de *candidaatsexamens* in de *rechtsgeleerdheid* bezwaarlijk volgens de bepalingen van het Academisch statuut worden afgenomen. Daarom werd bij Koninklijk besluit van 3 September 1946 (*Staatsblad* n°. G 234) bepaald dat, onverminderd de bevoegdheid van de candidaat om examen af te leggen volgens de bestaande bepalingen van het Academisch statuut, de faculteit der *rechtsgeleerdheid* tijdelijk bevoegd was voor alle of voor door haar aan te wijzen categorieën van kandidaten de regel te stellen dat voor het candidaatsexamen in de *rechtsgeleerdheid* voor alle vakken met *tentamens* kon worden volstaan. Deze *tentamens* moesten binnen een termijn van drie maanden worden afgelegd en golden gezamenlijk als examen, over de uitslag waarvan de faculteit besliste, na overlegging te hebben gevorderd van het bewijs dat de candidaat gerechtigd was het examen af te leggen en van het bewijs dat de daarvoor gevorderde som was betaald.

Het besluit trad in werking op 26 September 1946 en had terugwerkende kracht tot 23 Juni 1945. Het is op 1 Augustus 1947 buiten werking getreden, terwijl tegelijkertijd bovengenoemde regel is vervallen.

Studie in de psychologie

Het Academisch statuut werd indertijd bij besluit van de Secretaris-Generaal d.d. 22 October 1941, n°. 286 O.W.K. (*Nederlandse Staatscourant* van 27 October 1941, n°. 209), aangevuld en gewijzigd met betrekking tot de studie in de *psychologie*¹⁾. Dit besluit is bij de bevrijding geschorst en vervolgens bij Koninklijk besluit van 21 November 1946 (*Staatsblad* n°. G 325) *vervallen*. Bij laatstgenoemd besluit is het Academisch statuut opnieuw aangevuld en gewijzigd als volgt:

In artikel 4 is na § 81 een nieuwe rubriek ingevoegd, luidende als volgt:

D. Studie in de psychologie

§ 81bis. Het *candidaatsexamen* omvat:

1. psychologie;
2. inleiding tot de wijsbegeerte;
- 3 en 4. twee vakken ter keuze van den candidaat uit het volgende drietal:
 1. biologie;
 2. natuurkunde;
 3. wiskunde (beginselen van de differentiaal- en integraalrekening en van de correlatierekening).

§ 81ter. Het *doctoraalexamen* omvat als hoofdvak de psychologie en daarnaevens twee bijvakken uit de vakken van een der zeven faculteiten of van vereenigde faculteiten, ter keuze van den candidaat, onder goedkeuring van de vereenigde faculteiten.

§ 81quater. Als grondslag voor dit doctoraalexamen kan, behalve het *candidaatsexamen*, vermeld in § 81bis, ook dienen hetzij:

- a. een der *candidaatsexamens*, vermeld in § 42, onder 1 en o. In afwijking van het in § 81ter bepaalde is de candidaat alsdan verplicht, als bijvakken twee vakken te kiezen uit het drietal, genoemd in § 81bis, onder 3 en 4, voorzover die vakken niet reeds geëxamineerd zijn op het *candidaatsexamen*;
- b. het *candidaatsexamen*, vermeld in § 12; in afwijking van het in § 81ter bepaalde is alsdan de inleiding tot de wijsbegeerte een verplicht bijvak;
- c. het *candidaatsexamen*, vermeld in § 12; in afwijking van het in § 81ter bepaalde is alsdan de inleiding tot de wijsbegeerte een verplicht bijvak.

¹⁾ Zie Onderwijsverslag 1941, blz. 48/52.

§ 81quinquies. De vereenigde faculteiten zijn bevoegd, bij dit doctoraalexamen rekening te houden met de voorkeur van den candidaat voor een of meer door haar te omschrijven onderdeelen der psychologie.

§ 81sesies. Het doctoraalexamen geeft toegang tot de promotie, hetzij in de wis- en natuurkunde, hetzij in de letteren en wijsbegeerte, ter keuze van den candidaat.

In artikel 4, § 29, is na de aanduiding „§ 28” ingevoegd: „en het candidaatsexamen, genoemd in § 81bis”.

In artikel 17, 2e lid, wordt in plaats van „§ 34, of rubriek VII, § 80” gelezen: „§ 34, of rubriek V, § 47, onder n, of rubriek VII, § 80, of § 81quinquies”.

In artikel 4, § 42, is de punt aan het slot vervangen door een punt-komma, waarna volgt: o. in de psychologie.

Aan artikel 4, § 44, is toegevoegd:

o. Psychologie.

1. psychologie;

2. inleiding tot de wijsbegeerte;

3 en 4. twee vakken uit de faculteit der letteren en wijsbegeerte of een der andere faculteiten of uit vereenigde faculteiten, zooveel mogelijk met elkaar samenhangende, niet van wijsgeerigen aard, ter keuze van den candidaat onder goedkeuring van de faculteit.

Aan artikel 4, § 47, is toegevoegd:

n. Psychologie.

1. Hoofdvak is de psychologie. In afwijking van het bepaalde bij § 46 kunnen de twee bijvakken buiten de vakken van de faculteit der letteren en wijsbegeerte worden gekozen.

2. De faculteit is bevoegd rekening te houden met de voorkeur van den candidaat voor een of meer door haar te omschrijven onderdeelen der psychologie, met dien verstande dat:

a. met voorkeur voor experimentele psychologie en (of) psychotechniek alleen rekening mag worden gehouden, wanneer het candidaats- en doctoraalexamen tezamen ten minste twee vakken omvatten van het driel, in § 81bis genoemd onder 3 en 4, en

b. alleen rekening mag worden gehouden met voorkeur voor onderdeelen die betrekking hebben op de psychologie van den mensch.

In artikel 4, § 44, onder l, is aan het slot toegevoegd: Deze vakken kunnen ook buiten de vakken der faculteit der letteren en wijsbegeerte gekozen worden.

Achter artikel 4, § 52, is een nieuwe paragraaf ingevoegd, luidende als volgt:

§ 52bis. Als grondslag voor het doctoraalexamen in de psychologie kan, behalve het candidaatsexamen, vermeld in § 42, onder o, ook dienen een der candidaatsexamens, vermeld in § 42, onder l, en in § 81bis, behoudens het bepaalde in artikel 7, derde lid.

In artikel 4, § 54, is vervallen: psychologie; 4.

Aan artikel 21 is toegevoegd een nieuw achtste lid, luidende als volgt:

8. Aan het doctoraalexamen in de psychologie wordt geen onderwijsbevoegdheid ontleend voor de bijvakken van het doctoraalexamen, noch voor de keuzevakken van het candidaatsexamen.

Lid 8 van artikel 21 is vernummerd tot lid 9.

In artikel 22, eerste lid, is na het woord „wijsbegeerte” ingevoegd: „genoemd in artikel 4, rubriek VII, onder A, B of C.

In artikel 4, § 79, wordt in plaats van „of in vereenigde faculteiten” gelezen: „of van vereenigde faculteiten.”

Voorts zijn nog de volgende overgangsbepalingen opgenomen:

Gedurende drie jaren na de inwerkingtreding van dit besluit kan het doctoraalexamen in de wijsbegeerte met hoofdvak psychologie volgens artikel 4, § 54, juncto § 53, zooals de eerstgenoemde paragraaf luidde vóór de inwerkingtreding van dit besluit, op den ouden voet worden afgelegd.

Examens, afgelegd vóór de inwerkingtreding van dit besluit op den voet van het besluit, bedoeld in artikel 1, worden beschouwd als afgelegd op den voet van het Academisch statuut zooals dit luidt na de inwerkingtreding van dit besluit.

Het hier bepaalde stemt naar de inhoud geheel overeen met de artt. 2 t/m 5 van het besluit van de Secretaris-Generaal voornoemd.

In artikel 3 is bij wijze van overgangsmaatregel bepaald, dat gedurende drie jaren na de inwerkingtreding van het besluit het doctoraalexamen in de wijsbegeerte, met hoofdvak psychologie, volgens artikel 4, § 54, juncto § 53, zoals de eerstgenoemde paragraaf luidde vóór de inwerkingtreding van het besluit, op de oude voet kan worden afgelegd. In het besluit van de Secretaris-Generaal was hiervoor een termijn van vijf jaren gesteld.

Ten slotte is in artikel 4 bepaald dat examens, afgelegd vóór het inwerkingtreden van het besluit op de voet van het besluit van de Secretaris-Generaal voornoemd, worden beschouwd als afgelegd op de voet van het Academisch statuut zoals dit luidt ná het inwerkingtreden van het onderhavige Koninklijk besluit.

Voor de uitvoerige *toelichting* bij de opname van een nieuwe rubriek over de studie in de psychologie zij verwezen naar blz. 50/52 van het Onderwijsverslag 1941.

Het besluit is in werking getreden op 23 November 1946.

BIJZONDERE LEERSTOLEN

Bij Koninklijk besluit van 29 Maart 1946 (*Staatsblad* n°. G 75) is de stichting „Leidsch Universiteitsfonds” aangewezen als bevoegd om bij de faculteit der letteren en wijsbegeerte aan de Rijksuniversiteit te Leiden een bijzondere leerstoel te vestigen in de *taal- en volkenkunde van Suriname en Curaçao*.

Bij Koninklijk besluit van 17 Mei 1946 (*Staatsblad* n°. G 130) is de stichting „Leidsch Universiteitsfonds” aangewezen als bevoegd om bij de faculteit der geneeskunde aan de Rijksuniversiteit te Leiden een bijzondere leerstoel te vestigen in de *praeventieve geneeskunde*.

Zoals op blz. 45 van het Onderwijsverslag 1942 werd vermeld, werd bij besluit van de Secretaris-Generaal van het Departement van Opvoeding, Wetenschap en Kultuurbescherming van 19 Februari 1942, n°. 44 O.W.K., de Stichting voor filosofie en parapsychologie, gevestigd te 's-Gravenhage, aangewezen als bevoegd om bij de faculteit der letteren en wijsbegeerte aan de Rijksuniversiteit te Leiden een bijzondere leerstoel te vestigen in de *parapsychologie* en de *parapsychologische filosofie*. Deze aanwijzing is bij Koninklijk besluit van 24 Juli 1946 (*Staatsblad* n°. G 190) te rekenen van 5 Mei 1945 ingetrokken¹⁾. Bij Koninklijk besluit van 28 October 1946, n°. 20 (*Staatsblad* n°. G 302) is de stichting „Leidsch Universiteitsfonds”, gevestigd te Leiden, aangewezen als bevoegd om bij de faculteit der rechtsgeleerdheid aan de Rijksuniversiteit te Leiden een bijzondere leerstoel te vestigen in de *sociologie*.

STICHTING TIJDELIJKE ACADEMIE

Oprichting

Teneinde in het reeds bevrijde gedeelte van Nederland te voorzien in de behoefte aan hoger onderwijs werd op 26 Februari 1945 opgericht de *Stichting Tijdelijke Academie*. De academie was gevestigd te Eindhoven. Aan het verslag, namens de oprichters van deze stichting uitgebracht op de eerste vergadering van het algemeen bestuur, gehouden op 4 Mei 1945, wordt het volgende ontleend:

Inleiding. Reeds tijdens de bezetting werden op verschillende plaatsen in den lande clandestiene cursussen georganiseerd en nadat de eerste roes en weeten der bevrijding achter ons lagen, werd dit onderwijs weder opgevat, thans echter in het openbaar. Al spoedig bleek voor deze cursussen een groote belangstelling te bestaan en, teneinde een versnippering te voorkomen, scheen het gewenscht hooger onderwijs op grooter schaal te organiseren.

Het begin. Aan het begin van dit jaar was bevrijd Nederland rijp voor een dergelijke onderneming. Een plenaire vergadering van een 15-tal vooraanstaande academici, op 18 Januari bijeengeroepen, betuigde haar instemming. Zij besloot, dat het in het bijzonder van belang zou zijn indien de mogelijkheid zou worden geschapen in het toenmaals bevrijde gebied normaal geldige examens af te nemen. Verder werden op deze vergadering voor de verschillende faculteiten werkcommissies aangewezen, die tot taak kregen het onderwijs voor te bereiden, terwijl aan een klein comité, betiteld als het „voorloopig dagelijksch bestuur”, de algemeene leiding werd toevertrouwd.

Overleg met den Minister van Onderwijs. Op 7 en 16 Februari was dit voorloopig dagelijksch bestuur in de gelegenheid mondeling overleg te plegen met den Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen, Zijne Excellentie Dr. Bolkestein, en met den Sous-Chef Staf Militair Gezag, Kol. Prof. Dr. de Boer uit Brussel. Beiden zegden hun volle medewerking toe.

De vorm eener stichting werd gekozen boven die van een vereniging, daar de Koninklijke goedkeuring, voor een vereniging vereischt, tijdverlies zou hebben veroorzaakt.

¹⁾ Bedoelde aanwijzing is ingevolge artikel 22 van het Besluit bezettingsmaatregelen tot op de datum van dagtekening van genoemd Koninklijk besluit in stand gebleven.

Oprichting. Op 26 Februari werd tot oprichting der *Stichting Tijdelijke Academie* overgegaan. Zoals de naam duidelijk tot uitdrukking brengt, moet de stichting uitsluitend als een *tijdelijke* instelling worden gezien. Wanneer het hoger onderwijs in Nederland in normale banen zal zijn teruggekeerd, zal de Tijdelijke Academie haar studenten overdragen aan de universiteiten en hogescholen in het noorden des lands en haar werkzaamheden staken. Krachtens artikel 21 der statuten zal dit geschieden, hetzij bij besluit van het bestuur, hetzij op verlangen van den Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen.

Bestuur. Bij de samenstelling van het bestuur is er naar gestreefd, het geheele bevrjide gebied in al zijn schakeeringen vertegenwoordigd te doen zijn.

Curatorium. Naast het bestuur is in de statuten een *curatorium* voorgeschreven. De Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen heeft nadrukkelijk verklaard er prijs op te stellen, dat zijn toeziende invloed door een apart curatorium zou worden uitgeoefend. Het curatorium moet derhalve worden gezien als een lichaam dat verantwoording draagt tegenover de Regeering en als zodanig toezicht houdt op den goeden gang van zaken. Op verzoek van den Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen heeft Mr. Dr. W. G. A. van Sonsbeeck, Commissaris der Koningin in de provincie Limburg, zich bereid verklaard het president-curatorium op zich te nemen.

Zuivering. De zuivering is geheel in handen gelegd van een *commissie van toelating*, waarin zitting hebben twee docenten, twee studenten en een lid van het bestuur. Deze commissie is als volgt samengesteld:

Prof. Dr. G. B. Escher als docent, tevens voorzitter;
 Prof. Dr. H. B. G. Casimir als docent;
 Mr. J. J. A. van der Putt als lid van het bestuur;
 G. P. Freeman als student;
 O. N. N. Oosterhof als student, tevens secretaris.

Terwijl op deze wijze werd voortgebouwd aan de principiële structuur van de Tijdelijke Academie, waren de werkcommissies bezig het onderwijsprogramma voor te bereiden.

Faculteiten. Van den aanvang af waren wij van meening dat de Tijdelijke Academie zich zou hebben te onthouden van het geven van onderwijs in vakken welke aan de universiteit te Nijmegen of aan de Economische Hogeschool te Tilburg worden gedoceerd. Als mogelijkheden worden in de statuten genoemd de faculteiten der godgeleerdheid, der geneeskunde, der wis- en natuurkunde, der veeartsnijkunde, der technische wetenschappen en der landbouwkundige wetenschappen. Voor het samenstellen van de theologische faculteit genieten wij de volle medewerking van de nood-synode van de Nederlandsch Hervormde Kerk. Het voorbereidend werk voor de medische, de wis- en natuurkundige en de technische faculteit is door de door ons aangezochte werkcommissies verricht; voor de landbouwkundige faculteit werd een commissie aangewezen door den Algemeenen commissaris voor voedselvoorziening en landbouw, terwijl tenslotte op het gebied der veeartsnijkunde door ons nog geen stappen werden gedaan. Het aantal studenten in deze faculteit is betrekkelijk gering. De Tijdelijke Academie zal alleen dan onderwijs organiseren, wanneer zij ervan overtuigd is dat het peil van docenten, en in het bijzonder dat der examinatoren, voldoet aan het universitaire peil dat in Nederland geldt. Voor de erkenning van onze examens is dit een gebiedende eisch.

Aanmelding. Dank zij al het werk dat in korten tijd werd verzet, kon begin Maart 1945 de gelegenheid tot aanmelding voor de studenten worden opengesteld. Over de verschillende faculteiten verdeeld hebben zich de volgende aantallen studenten voor het onderwijs opgegeven:

	1e jaar	ouder
Medicijnen (incl. tandheelkunde)	270	198
Techniek	183	73
Wis- en natuurkunde	125	28
Landbouw	68	23
Godgeleerdheid	12	8
Veeartsnijkunde	16	4
Totaal	674	336

Het eerste jaar heeft over de geheele linie sterk de overhand, een verheugend bewijs voor het feit dat onze jeugd niet bereid is geweest zich via de arbeidsdienst toegang tot de universiteiten te verschaffen. Zij hebben er de voorkeur aan gegeven te wachten tot zij in een bevrjide Nederland hun studie zouden kunnen aanvangen.

Plaats der cursussen. Naast cursussen voor de medische propaedeuse te Eindhoven zijn parallelle cursussen te Nijmegen en te Maastricht georganiseerd. Verder zullen oudere-jaarsstudenten in de werktuigbouwkunde en de mijnbouwkunde worden opgeleid te Heerlen, en die in de technologie te Geleen. Deze opleidingen staan onder toezicht van ons bestuurslid Prof. Dr. Van Iterson.

Aanvang der colleges. Zoo kon dan den 17den April 1945 te Eindhoven met den eersten meer omvangrijken cursus worden begonnen. Het gold hier den cursus voor de medische propaedeuse, waaraan nog enkele andere groepen studenten moeten deelnemen. De cursus te Nijmegen begon dienzelfden dag; Maastricht was reeds iets eerder aan den slag gegaan. Op 8 Mei zal de zoogenaamde „kleine wiskunde” voor technische studenten een aanvang nemen, terwijl vóór den 17den Mei de „grote wiskunde” op het programma staat. Het grootste deel der studenten is dan aan den arbeid.

Beurzen. Gezien de bijzondere omstandigheden is te verwachten, dat niet alle studenten in staat zullen zijn hun eigen studie te bekostigen, zoodat het wenschelijk en noodzakelijk zal zijn op vrij groote schaal beurzen te verstrekken. Daar hiernede uit den aard der zaak veel werk gemoeid is, werd besloten een *afzonderlijke*

beurzencommissie in te stellen. Op voorstel van deze commissie zal binnenkort een beurzenstichting worden opgericht. Dit scheen raadzaam, daar het wenschelijk kan zijn de beurzen te continueren, ook wanneer de werkzaamheden van de Tijdelijke Academie reeds zijn beëindigd. Ten behoeve van deze beurzenstichting zal in overleg met den Minister van Onderwijs afzonderlijk subsidie worden aangevraagd.

Examens. In overleg met den Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen werd een ontwerp Koninklijk besluit opgemaakt, waarbij Zijne Excellentie de bevoegdheid zou verkrijgen aan de door de Tijdelijke Academie afgenomen examens *gelijke rechten* te verbinden als aan de diploma's der Nederlandsche universiteiten en hogescholen. In principe heeft de Ministerraad zich hiernede accoord verklaard.

Overleg met andere universiteiten. Van den beginne af heeft het voorloopig dagelijksch bestuur den wensch gevoeld tijdig met de senaten te Nijmegen en Tilburg in overleg te treden. Hoewel wij met den rector-magnificus van de Economische Hoogeschool te Tilburg vroegtijdig een onderhoud mochten hebben, zijn door de moeilijke verbanden en de overmaat van werk in Eindhoven onze voornemens, wat Nijmegen betreft, niet zóó ten uitvoer gelegd als wij dat zouden hebben gewenscht. Wij hopen dat dit zal verbeteren naarmate het contact gemakkelijker wordt.

Wanneer ook de overige universiteiten in ons land van den vijand zullen worden gezuiverd, zullen wij het onze taak achten, zoo spoedig mogelijk met de hoogleraren aldaar in contact te treden.

Bevoegdheden

De *bevoegdheden* van de Stichting Tijdelijke Academie te Eindhoven werden geregeld bij Koninklijk besluit van 16 Juni 1945 (*Staatsblad* n°. F 106). Hierbij werd bepaald, dat de stichting bevoegd was tot een nader door de Minister vast te stellen tijdstip onder de naam „Tijdelijke Academie” een bijzondere school voor hoger technisch, universitair en hoger landbouwonderwijs te hebben. De Ministers van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen en van Handel, Nijverheid en Landbouw konden aan examens, afgelegd aan de Tijdelijke Academie, en door haar afgegeven getuigschriften en diploma's *dezelfde rechtsgevolgen* verlenen als aan de gelijknamige examens, getuigschriften en diploma's, afgelegd aan, afgegeven of verleend resp. door de Technische Hogeschool, de Rijksuniversiteiten en de Landbouwhogeschool. Voornoemde Ministers waren bevoegd aan de verlening voorwaarden te verbinden en hun betreffende beschikking te wijzigen of in te trekken. Dit besluit, hetwelk door het Militair Gezag tijdelijk niet buiten toepassing kon worden gelaten, trad in werking op 3 Juli 1945.

Rechtsgevolgen examens en getuigschriften

Bij beschikking van de Minister van 19 September 1945, n°. 22061, afd. H.O., werden aan de volgende examens, afgelegd aan de Tijdelijke Academie te Eindhoven, en de ter zake door haar afgegeven getuigschriften *dezelfde rechtsgevolgen* verleend als aan de gelijknamige examens, afgelegd aan en getuigschriften, afgegeven door de Rijksuniversiteiten en de Technische Hogeschool:

- 1°. het eerste gedeelte van het candidaatsexamen in de faculteit der geneeskunde;
- 2°. het eerste gedeelte van het propaedeutisch examen ter verkrijging van het diploma van werktuigkundig ingenieur, betrekking hebbende op de vakken wiskunde, werktuigbouwkunde en mechanische technologie, kennis en onderzoek van metalen en technisch tekenen;
- 3°. het eerste gedeelte van het propaedeutisch examen ter verkrijging van het diploma van electrotechnisch ingenieur, betrekking hebbende op de vakken wiskunde, natuurkunde, werktuigbouwkunde en mechanische technologie;
- 4°. het eerste gedeelte van het propaedeutisch examen ter verkrijging van het diploma van scheikundig ingenieur, betrekking hebbende op de vakken wiskunde, natuurkunde en scheikunde;
- 5°. het eerste gedeelte van het propaedeutisch examen ter verkrijging van het diploma van natuurkundig ingenieur, betrekking hebbende op de vakken wiskunde, natuurkunde, werktuigbouwkunde en mechanische technologie.

Deze beschikking is opgenomen in de *Nederlandse Staatscourant* van 2 October 1945, n°. 80. Zo verkreeg dus de Tijdelijke Academie in 1945 haar *officiële status*, zeer ten gerieve van de studenten in het reeds bevrijde zuiden des lands, die hun studie konden voortzetten zonder zich zorgen te maken over de geldigheid van eventueel te behalen of reeds behaalde promoties.

Omvang van het onderwijs

Hieronder volgt een overzicht van de *omvang* van het onderwijs aan de Tijdelijke Academie:

1. vier cursussen voor medische propaedeuse, t.w. één te Maastricht, één te Nijmegen en twee te Eindhoven;
2. een vrij volledig college-programma voor de eerste- en tweedejaars Delftse studenten;
3. de colleges voor medische propaedeuse en in de technische vakken dienden tevens als basis voor de opleiding van wis- en natuurkundigen in het eerste en tweede jaar en voor het eerste studiejaar landbouwkunde;
4. om de veertien dagen drie dagen achtereen geconcentreerde colleges voor een 7-tal eerstejaars theologen;
5. uitgebreide colleges en practica voor ouderejaars werktuigkundigen te Heerlen;
6. een cursus te Bergen op Zoom, waar 6 landbouwkundigen werden opgeleid voor hun a.s. ingenieursexamen;
7. een cursus voor a.s. tandartsen te Eindhoven;
8. enkele colleges en praktisch werk te Eindhoven voor ouderejaars natuur- en scheikundigen.

Resultaten examens en tentamens

Betreffende de *resultaten* van de examens en tentamens aan de Tijdelijke Academie valt het volgende te vermelden.

A. Medische propaedeuse

Het desbetreffend examen werd afgelegd in 6 tentamens. Totaal werden 1293 tentamens afgenomen, terwijl in 57 gevallen vrijstelling van een tentamen werd verleend. 147 studenten slaagden voor het examen, terwijl aan de in December 1945 voor het examen afgewezenen 22 tentamenbewijzen van voldoende gemaakte tentamens werden uitgereikt.

B. Landbouwkundige propaedeuse

In totaal werden 181 tentamens in de vakken die aan de Tijdelijke Academie werden gedoceerd, met succes afgelegd.

C. Technische propaedeuse

In totaal 36 studenten slaagden voor het propaedeutisch examen eerste gedeelte, terwijl er 12 in aanmerking kwamen voor een te Delft af te nemen herexamen. Bovendien werden nog 373 tentamens met succes afgelegd.

Studiebeurzen¹⁾

De Minister van Financiën had in London onder dagtekening van 11 Mei 1945 tot de Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen een schrijven gericht inzake de toekenning van *subsidie* aan de Tijdelijke Academie te Eindhoven en het verlenen van *studiebeurzen* aan studenten dier academie. Op de daarin gestelde vragen werd hem bij brief van 16 Juli 1945, n°. V. 465 I, het volgende geantwoord:

ad 1. De beurzen worden verleend aan studenten die blijk geven van een zeer goeden aanleg. Dit wordt niet alleen afgeleid uit de bij het eindexamen behaalde cijfers, doch ook uit verklaringen van de door de belanghebbende opgegeven referenties en uit den indruk, gemaakt bij een persoonlijk bezoek aan de bestuursleden van de beurzencommissie.

Voorts dient vast te staan dat de ouders of verzorgers onvermogen zijn, terwijl tenslotte voldoende gronden aanwezig moeten zijn voor de verwachting dat de candidaat-bursaal zijn studie binnen den normalen tijd met goed gevolg zal beëindigen en dat hij daarna goede diensten aan de gemeenschap zal bewijzen. Mijn indruk is, dat hier zorgvuldig wordt te werk gegaan en dat strenge maatstaven worden aangelegd.

¹⁾ Betreffende de toekenning van Rijksbeurzen voor de studie aan de andere instellingen voor hoger onderwijs moge worden verwezen naar blz. 68/70 en 119/120.

Daar een eenvoudige kamer met pension op het oogenblik in Eindhoven $\pm$ f 75,— per maand aan huur doet, wordt het maximum-bedrag per beurs op f 1200,— per kalenderjaar gesteld. De bursalen worden bovendien vrijgesteld van het betalen van collegegeld. Niet voor iederen bursaal zal echter eenzelfde bedrag noodig zijn.

ad 2. Ik heb de beurzencommissie doen weten, dat aan een toekenning van een beurs aan de Tijdelijke Academie de betrokken studenten geen rechten zullen kunnen ontleenen op toekenning ener beurs voor een andere instelling van hooger onderwijs. Het ligt dan ook niet in mijn bedoeling hiermede een aantal nieuwe beurzen te openen.

In principe zou ik deze beurzen willen bestemmen voor studenten die reeds vóór 1943 voor het eerst waren ingeschreven en die nu door bijzondere omstandigheden niet meer over voldoende middelen beschikken. Een en ander neemt niet weg, dat het vraagstuk van den steun aan minvermogenen studenten spoedig in zijn vollen omvang door mij aan de orde zal worden gesteld.

ad 3. Alvorens tot uitbetaling van een beurs wordt overgegaan, zal de vader — en indien de bursaal meerderjarig is, ook de bursaal — een verklaring moeten onderteekenen, dat hij het in totaal ontvangen bedrag geheel dan wel gedeeltelijk zal terugbetalen, naargelang zijn financiële omstandigheden na verloop van twee jaar hem hiertoe in staat zullen stellen, een en ander met dien verstande dat betaling door den een den ander van zijn verplichting bevrijdt.

Het is niet uitgesloten dat de provincies Noordbrabant, Limburg en Zeeland, benevens de gemeente Eindhoven, een bijdrage aan de beurzenstichting zullen doen toekomen, waardoor met de bijdrage van het Rijk een fonds zal ontstaan, dat na afwikkeling der zaken wellicht een batig saldo zal aanwijken. Dit batig saldo zal naargelang van de bijdragen ponsd-ponds-gewijze aan de instanties welke aan de vorming van het fonds hebben deelgenomen, worden terugbetaald.

De beurzencommissie van de Tijdelijke Academie heeft den indruk dat ongeveer 50 studenten voor een beurs in aanmerking komen. Aangezien de colleges op 15 April jl. een aanvang hebben genomen en men voornemens is zoo mogelijk begin September de Academie te liquideeren, zou de beurzencommissie voorloopig kunnen volstaan met een bedrag van $50 \times f 450,- = f 22 500,-$.

Ik moge U verzoeken genoemd bedrag te willen doen overmaken aan de Amsterdamsche Bank te Eindhoven ten name van de „Stichting Academische Beurzen 1945”, onder de uitdrukkelijke bepaling dat genoemd bedrag uitsluitend ten goede mag komen aan studenten die niet studeeren aan de landbouwkundige faculteit. In verband met de noodzakelijkheid tot uitbetaling der beurzen over te gaan, zal een spoedige behandeling dezer aangelegenheid door voornoemde stichting op hoogen prijs worden gesteld.

Afschrift van dit schrijven deed ik toekomen aan onzen ambtgenoot van Handel, Nijverheid en Landbouw met het verzoek te willen overwegen eenzelfde standpunt in te nemen t.a.v. de candidaat-bursalen die aan de landbouwkundige faculteit der Tijdelijke Academie studeeren.

Door de *Stichting Academische Beurzen 1945*, opgericht 12 Juli 1945, werd in 56 gevallen een beurs of toelage ineens toegekend, terwijl bovendien in 10 gevallen vrijstelling van collegegeld werd verleend.

Ten slotte zij vermeld dat de Tijdelijke Academie te Eindhoven op 20 December 1945 gesloten werd.

TIJDELIJKE SLUITING OPENBARE UNIVERSITEITEN EN HOGESCHOLEN

De door de Regering bij besluit van 2 Augustus 1944 aangewezen Vertrouwensmannen achten het gewenst dat, alvorens de openbare universiteiten en hogescholen haar werkzaamheden hervatten, een zuivering onder docenten en studenten plaats vond. In het Zuiveringsbesluit 1944 (*Staatsblad* n°. E 14)¹⁾ was echter voor zulk een zuivering geen volledige regeling opgenomen. Aangezien de Vertrouwensmannen van oordeel waren dat het niet op hun weg lag deze regeling vast te stellen, bepaalden zij bij besluit van 8 Mei 1945 dat, in afwachting van de zuivering van de openbare universiteiten en hogescholen, deze *rijdelijk* zouden worden gesloten. Dit besluit, hetwelk kon worden aangehaald als „Besluit tijdelijke sluiting universiteiten en hogescholen”, trad onmiddellijk in werking.

Het besluit is opgenomen in de *Nederlandse Staatscourant* van 8 Mei 1945, n°. 39.

ZUIVERING HOGER ONDERWIJS

Zoals hiervoor is vermeld, werden bij besluit der Vertrouwensmannen van 8 Mei 1945 de openbare universiteiten en hogescholen, in afwachting van een definitieve regeling betreffende de zuivering van deze onderwijsinstellingen, tijdelijk gesloten. Door het intreden van de bijzondere staat van beleg en de aankomst van het Militair Gezag had de taak der Vertrouwensmannen echter een einde genomen. De Chef Militair Gezag achtte het nu voor de veiligheid van de staat noodzakelijk, dat een regeling als vorenbedoeld werd vastgesteld. Daarbij zou ten aanzien van het onderwijs aan de Rijksuniversiteiten, de Technische Hogeschool en de Landbouwhogeschool moeten worden afgeweken van het bepaalde in de Hoger-onderwijs-

¹⁾ Zie blz. 14.

wet en de Wet van 15 December 1917 tot regeling van het hoger landbouwonderwijs (*Staatsblad* n°. 700) en derzelver uitvoeringsregelingen. Aangezien een bijzondere voorziening ter zake onmiddellijk en dringend noodzakelijk werd geacht en de verbinding met de Regering dermate belemmerd was dat de beslissing van de Kroon daaromtrent niet kon worden afgewacht, stelde de Chef van de Staf Militair Gezag een desbetreffende verordening vast. Deze verordening, gedateerd 25 Mei 1945, n°. V 4, bevatte de volgende artikelen:

Art. 1. Aan artikel 81 van de Hooger-onderwijswet wordt toegevoegd een tweede lid, luidende: Gedurende den bijzonderen staat van beleg is het Militair Gezag bevoegd, den aanvang van het studiejaar van de Rijksuniversiteiten en van de Gemeentelijke Universiteit te Amsterdam op een anderen datum dan den in het eerste lid genoemden te stellen, dan wel het geven van lessen voorloopig te schorsen.

Art. 2. Aan artikel 28 van het Reglement voor de Technische Hoogeschool te Delft, behorende bij het Koninklijk besluit van 24 Juni 1905 (*Staatsblad* n°. 215), wordt toegevoegd een derde lid, luidende: Gedurende den bijzonderen staat van beleg is het Militair Gezag bevoegd, den aanvang van het studiejaar op een anderen datum dan den in het eerste lid genoemden te stellen, dan wel het geven van lessen voorloopig te schorsen.

Art. 3. Aan artikel 23 van het Reglement voor de Landbouwhoogeschool te Wageningen, behorende bij het Koninklijk besluit van 1 Maart 1918 (*Staatsblad* n°. 153), wordt een vierde lid toegevoegd, luidende: Gedurende den bijzonderen staat van beleg is het Militair Gezag bevoegd, den aanvang van het studiejaar op een anderen datum dan den in het eerste lid genoemden te stellen, dan wel het geven van lessen voorloopig te schorsen.

Art. 4. De bij de Hooger-onderwijswet en bij de Wet van 15 December 1917 (*Staatsblad* n°. 700) tot regeling van het hoger landbouwonderwijs, zooals deze wet sedert is gewijzigd, en de bepalingen tot uitvoering van die wetten aan de curatoren of aan den senaat der universiteit of hogeschool opgedragen bevoegdheden kunnen met uitsluiting van dezen worden uitgeoefend door of vanwege het Militair Gezag.

Art. 5. 1. Deze verordening geldt voor het gehele in bijzonderen staat van beleg verkeerende gebied.
2. Zij zal worden bekendgemaakt door plaatsing in de *Staatscourant* en in het *Publicatieblad van het Militair Gezag*¹⁾, alsmede door aanplakking aan de pui van gemeentehuizen. Zij treedt in werking terstond na hare afkondiging.

3. Met ingang van den datum van inwerkingtreding dezer verordening wordt, voorzover noodig, het besluit van 8 Mei 1945 van door de Regering aangewezen Verzuimcommissarissen, betreffende tijdelijke sluiting van de openbare universiteiten en hogescholen (*Staatscourant* van 8 Mei 1945, n°. 39), ingetrokken en buiten werking gesteld.

De verordening is opgenomen in de *Nederlandse Staatscourant* van 27 Augustus 1945, n°. 55. In aansluiting hierop werd bij beschikking van de Chef Staf Militair Gezag van gelijke datum, n°. H 4, het volgende bepaald:

1. De Rijksuniversiteiten, de Gemeentelijke Universiteit te Amsterdam, de Technische Hoogeschool te Delft en de Landbouwhoogeschool te Wageningen worden tijdelijk gesloten.

2. De curatoren van de in lid 1 genoemde inrichtingen van hooger onderwijs onthouden zich tijdelijk van eenige bemoeienis met betrekking tot de universiteit of hogeschool, van welker curatorium zij deel uitmaken. Het bepaalde in de Verordening uitvoering zuiveringsmaatregelen (verordening van den Chef van den Staf Militair Gezag van 12 September 1944, n°. 24) is op hen van overeenkomstige toepassing.

3. De bevoegdheden, toegekend aan de curatoren van de in lid 1 genoemde inrichtingen van hooger onderwijs, worden tijdelijk uitgeoefend door een, voor elk dier inrichtingen nader te benoemen, commissie van drie personen.

Bovengenoemde Verordening uitvoering zuiveringsmaatregelen van de Chef Staf Militair Gezag d.d. 12 September 1944, n°. 24, bevatte een regeling ter verzekering dat zij die krachtens het Zuiveringsbesluit uit een ambt of functie waren ontslagen of daarin waren geschorst of aan wie krachtens dat besluit bevolen was de uitoefening daarvan te staken, die uitoefening inderdaad ten volle beëindigden.

Deze beschikking is opgenomen in de *Nederlandse Staatscourant* van 27 Augustus 1945, n°. 55. Voorts werd bij beschikking van de Chef Staf Militair Gezag van 8 Juni 1945, n°. 1012, voor elk der Rijksuniversiteiten, de Gemeentelijke Universiteit te Amsterdam, de Technische Hogeschool te Delft en de Landbouwhoogeschool te Wageningen ingesteld een commissie van drie personen met de benaming „college van herstel”, welke de bevoegdheden zou uitoefenen, toegekend aan de curatoren van deze inrichtingen van hooger onderwijs bij de Hooger-onderwijswet en bij de Wet van 15 December 1917 (*Staatsblad* n°. 700) tot regeling van het hoger landbouwonderwijs, zooals deze wet sedert is gewijzigd. Deze colleges konden zich doen bijstaan door een secretaris niet-lid, die door het betrokken college werd benoemd en ontslagen.

¹⁾ Het *Publicatieblad van het Militair Gezag* werd ingesteld bij verordening van de Chef Staf Militair Gezag van 12 September 1944 (*Nederlandse Staatscourant*, Londen, van 30 November 1944, no. 8).

Tot leden van het college van herstel werden benoemd voor:

- a. de Rijksuniversiteit te Groningen: Mr. P. W. J. H. Cort van der Linden, voorzitter; E. H. Ebels; Mr. W. A. Offerhaus;
- b. de Rijksuniversiteit te Leiden: Dr. J. E. Baron de Vos van Steenwijk, voorzitter; Mr. A. F. Visser van Yzendoorn; Ds. F. Klein;
- c. de Rijksuniversiteit te Utrecht: Jhr. Mr. Dr. L. H. N. Bosch Ridder van Rosenthal, voorzitter; Dr. H. W. Stenvers; Dr. A. J. Boekelman¹⁾;
- d. de Gemeentelijke Universiteit te Amsterdam: Dr. C. T. van Valkenburg, voorzitter; Mr. G. van Hall; Wieger Bruin;
- e. de Technische Hogeschool te Delft: Prof. Ir. J. Klopper, voorzitter; L. Neher; Mr. P. J. M. Aalberse Jr.;
- f. de Landbouwhogeschool te Wageningen: Mr. J. H. Meijer Ranneft, voorzitter; Mr. A. J. Baron van Heemstra; Ir. W. de Jong.

De colleges van herstel werden tevens belast met het uitbrengen van advies aan de Chef Staf Militair Gezag omtrent de te nemen zuiveringsmaatregelen tegen docenten en ambtenaren der betrokken inrichting van hoger onderwijs, daaronder begrepen de kerkelijke en bijzondere hoogleraren, de lectoren en zij die tot het geven van de uitoefening van deze taak worden of hogeschool zijn toegelaten. De colleges konden voor de uitoefening van deze taak worden aangevuld met een of meer leden, door de Chef Staf Militair Gezag advies uit te brengen aan de colleges van herstel opgedragen, de Chef Staf Militair Gezag advies uit te brengen over het tijdstip van wederopenstelling van de betrokken inrichting van hoger onderwijs. Bij de beschikking werd tevens ingesteld een *centraal college van herstel der inrichtingen van hoger onderwijs*, waarin zitting hadden de voorzitters der colleges van herstel. Dit college had tot taak de arbeid der colleges van herstel te coördineren door het geven van richtlijnen, met dien verstande dat de colleges van herstel bevoegd waren bepaalde gevallen, alvorens een beslissing te nemen, aan het oordeel van het centraal college te onderwerpen. Voorts kon door besturen van *bijzondere* universiteiten en hogescholen die maatregelen namen als bedoeld in de onderhavige beschikking, onder goedkeuring van de Chef Staf Militair Gezag een vertegenwoordiger in het centraal college worden benoemd. Het college kon zich doen bijstaan door een secretaris niet-lid, die door het college werd benoemd en ontslagen. Deze beschikking is opgenomen in het *Publicatieblad van het Militair Gezag* van 15 Juni 1945, n°. 34.

Bij beschikking van de Chef Staf Militair Gezag van 21 Juni 1945, n°. 1048, werd bepaald, dat de Rijksuniversiteit te Leiden zou worden heropend op 25 Juni 1945 voorzover betrof alle faculteiten, met uitzondering van de faculteit der wis- en natuurkunde, en dat het nieuwe studiejaar te Leiden op die datum zou beginnen; voorts, dat de Rijksuniversiteit te Groningen zou worden heropend op 23 Juni 1945 en dat het nieuwe studiejaar te Groningen op die datum een aanvang nam.

AANWIJZING VOORZITTERS DER FACULTEITEN, ASSESSOREN EN SECRETARISSEN DER SENATEN

Bij besluit van de Chef Staf Militair Gezag van 27 Juli 1945, n°. 1134, werden de voorzitters der faculteiten of afdelingen, alsmede de assessoren en de secretarissen der senaten aangewezen voor de Rijksuniversiteiten, de Gemeentelijke Universiteit te Amsterdam, de Technische Hogeschool te Delft en de Landbouwhogeschool te Wageningen.

HERSTEL DER UNIVERSITEITEN EN HOGESCHOLEN

De *tijdelijke* maatregelen, door of vanwege het Militair Gezag getroffen met betrekking tot het herstel en de zuivering van de instellingen van hoger onderwijs, werden bij Koninklijk besluit van 22 Augustus 1945 (*Staatsblad* n°. F 145) vervangen door een *nadere en uitvoerige* regeling, welke van kracht zou blijven na afloop van de bijzondere staat van beleg. Bij dit

¹⁾ Deze commissie is later uitgebreid met de heer Jhr. Mr. M. L. van Holthe tot Echten, tevens secretaris.

besluit werd, in afwijking van enkele bepalingen der Hoger-onderwijswet, de Wet van 15 December 1917 (*Staatsblad* n°. 700) tot regeling van het hoger landbouwonderwijs en van derzelver uitvoeringsregelingen, het volgende bepaald:

Art. 1. Voor de toepassing van dit besluit wordt onder openbare instellingen van hooger onderwijs niet begrepen de Gemeentelijke Universiteit te Amsterdam.

Art. 2. In afwachting van het herstel en de voorloopige zuivering eener openbare instelling van hooger onderwijs is Onze Minister onder wien de instelling van hooger onderwijs ressorteert, bevoegd deze tijdelijk te sluiten of gesloten te houden.

Art. 3. De werkzaamheden van de colleges van curatoren der openbare instellingen van hooger onderwijs blijven rusten, totdat terzake door Onze Ministers van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen en van Voedselvoorziening, Landbouw en Visserij een nadere regeling zal zijn getroffen.

Art. 4. 1. Voor elke openbare instelling van hooger onderwijs wordt door Onzen Minister onder wien de instelling ressorteert, een college van herstel ingesteld, bestaande uit een voorzitter en twee andere leden en bijgestaan door een door hem aan te wijzen secretaris.

2. Het in het eerste lid bedoelde college kan zich bij de uitoefening van zijn taak tevens doen bijstaan door het bureau van de universiteit of hogeschool.

Art. 5. Het college, bedoeld in artikel 4, heeft tot taak:

- a. tijdelijk de bevoegdheden uit te oefenen van het college van curatoren;
- b. in afwachting van de definitieve zuivering aan Onzen Minister onder wien de instelling van hooger onderwijs ressorteert, advies uit te brengen omtrent de ten aanzien van docenten en ambtenaren der instelling van hooger onderwijs, daaronder begrepen de kerkelijke en bijzondere hoogleraren en zij die tot het geven van onderwijs aan de universiteit of hogeschool zijn toegelaten, te nemen zuiveringsmaatregelen;
- c. voorstellen tot een definitieve zuivering te doen aan Onzen Minister onder wien de instelling van hooger onderwijs ressorteert;
- d. zoodra mogelijk, onder goedkeuring van Onzen Minister onder wien de instelling van hooger onderwijs ressorteert, de geheele of gedeeltelijke hervatting van de werkzaamheden voor te schrijven.

Art. 6. 1. Voor de coördinatie van den arbeid der colleges wordt onder voorzitterschap van Onzen Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen of een door hem aan te wijzen plaatsvervanger een centraal college ingesteld, waarin o.m. de voorzitters der colleges zitting hebben. Dit centrale college is bevoegd richtlijnen te geven voor den arbeid der colleges.

2. Het centraal college kan worden aangevuld met één of meer leden, door Onze Ministers van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen en van Voedselvoorziening, Landbouw en Visserij te benoemen.

3. De colleges zijn bevoegd bepaalde gevallen, alvorens een beslissing te nemen, aan het oordeel van het centraal college te onderwerpen.

4. Indien besturen van bijzondere instellingen van hooger onderwijs maatregelen nemen in den zin van dit besluit, kan door hen een vertegenwoordiger in het centrale college worden aangewezen.

Art. 7. 1. De senaat eener openbare instelling van hooger onderwijs wordt tijdelijk gevormd door de gezamenlijke gewone hoogleraren die niet in hun functie zijn geschorst of een aanzegging hebben gekregen de uitoefening van hun functie te staken.

2. In den senaat hebben met raadgevende stem zitting:

- a. buitengewone hoogleraren die niet in hun functie zijn geschorst of een aanzegging hebben ontvangen de uitoefening van hun functie te staken;
- b. de bijzondere kerkelijke hoogleraren, aan wie vóór 10 Mei 1940 door curatoren der betrokken instelling van hooger onderwijs, overeenkomstig het bepaalde bij artikel 179 der Hooger-onderwijswet, toegang tot en raadgevende stem in de vergadering van den senaat werd verleend, voorzover Onze Minister onder wien de instelling van hooger onderwijs ressorteert, hun niet op gronden, ontleend aan de zuivering der instelling van hooger onderwijs, het zitting nemen of houden ontzegt;
- c. eervol ontslagen gewone en buitengewone hoogleraren, voorzover Onze Minister onder wien de instelling van hooger onderwijs ressorteert, hun niet op de gronden, ontleend aan de zuivering der betrokken instelling van hooger onderwijs, het zitting nemen of houden ontzegt.
3. De voorwaarden, waaronder kerkelijke en bijzondere hoogleraren en zij die tot het geven van hooger onderwijs zijn toegelaten, gebruik mogen maken van de collegezalen, inrichtingen, verzamelingen en hulpmiddelen voor het onderwijs aan de universiteit of hogeschool, worden aangevuld met de bepaling dat de zuiveringsmaatregelen op hen worden toegepast als waren zij buitengewone hoogleraren.

Art. 8. 1. Bij wijze van uitzondering geschiedt de eerste benoeming van den rector-magnificus aan de openbare instellingen van hooger onderwijs door Ons zonder voordracht.

2. Eveneens voor één keer worden door Onzen Minister, onder wien de instelling van hooger onderwijs ressorteert, benoemd de secretaris van den senaat, alsmede zoo mogelijk van elke faculteit of afdeling de voorzitter, met dien verstande dat deze benoemingen slechts zullen gelden tot den aanvang van het studiejaar 1946/47.

Art. 9. Voorzover in bijzondere gevallen door Onzen Minister onder wien de instelling van hooger onderwijs ressorteert, niet anders wordt bepaald, wordt aan de openbare instellingen van hooger onderwijs het college van rector-magnificus en assessoren tijdelijk gevormd door den rector-magnificus, den secretaris van den senaat en de voorzitters der faculteiten of afdelingen.

Art. 10. 1. In afwachting van een door Onze Ministers van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen en van Voedselvoorziening, Landbouw en Visscherij nader te treffen regeling wordt voorloopig iemand die zich in het kader van de bijzondere omstandigheden tijdens de bezetting heeft misdragen, niet toegelaten tot het bijwonen van het onderwijs aan een openbare instelling van hooger onderwijs, tot het afleggen van eenig van Rijksweg ingesteld examen dat geheel of ten deele door het volgen van onderwijs aan een instelling van hooger onderwijs is voorbereid, daaronder begrepen het artsexamen, het apothekersexamen en het veeartsenijkundig examen of een tandheelkundig examen, of tot het afleggen van eenig tentamen, examen of tot de promotie aan een instelling van hooger onderwijs.

2. Onze Ministers van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen en van Voedselvoorziening, Landbouw en Visscherij zijn bevoegd te bepalen wat onder misdraging wordt verstaan.

Art. 11. In afwachting van een door Onze Ministers van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen en van Voedselvoorziening, Landbouw en Visscherij nader te treffen regeling wordt voorloopig iemand die in eenig studiejaar de verklaring, omschreven in artikel 2 van de Verordening 28/1943, heeft ondertekend, niet toegelaten tot het bijwonen van het onderwijs aan een openbare instelling van hooger onderwijs, tot het afleggen van eenig van Rijksweg ingesteld examen dat geheel of ten deele door het volgen van onderwijs aan een instelling van hooger onderwijs is voorbereid, waaronder begrepen het artsexamen, het apothekersexamen en het veeartsenijkundig examen of een tandheelkundig examen of tot het afleggen van eenig tentamen, examen of tot de promotie aan een instelling van hooger onderwijs.

Art. 12. 1. In afwachting van een door Onze Ministers van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen en van Voedselvoorziening, Landbouw en Visscherij nader te treffen regeling worden alle tentamens, examens of promoties welke met goed gevolg werden afgelegd na gebruikmaking van de voordeelen, aan de ondertekening van de in artikel 11 bedoelde verklaring verbonden, met inwerkingtreding van dit besluit beschouwd als niet-rechtsgeldig te zijn afgelegd.

2. Uitoefening van rechten, als waren deze tentamens, examens of promoties rechtsgeldig afgelegd, wordt gestraft met een gevangenisstraf van ten hoogste 6 maanden. Het strafbaar feit wordt beschouwd als misdrijf.

Ten aanzien van bovengenoemd besluit konden de bevoegdheden, bedoeld in artikel 9, 2e lid, van het Besluit op den bijzonderen staat van beleg niet worden uitgeoefend. Hierbij was bepaald, dat het Militair Gezag bevoegd was, tot het tijdstip waarop door de Kroon daaromtrent nader zou zijn beslist, bij verordening de bepalingen van wetten, algemene maatregelen van bestuur, Koninklijke besluiten, algemene regelen inhoudende, en andere algemene verbindende voorschriften tijdelijk buiten toepassing te laten. Het besluit, hetwelk kon worden aangehaald als „Herstelbesluit instellingen van hooger onderwijs 1945”, trad in werking op 26 Augustus 1945.

In verband met het *herstel der universiteiten en hogescholen* en de *zuivering onder de studenten* hield de Minister op 24 Augustus 1945 de volgende radiorede:

„Nu de geschiedenis van de bezettingsmoeilijkheden onzer universiteiten en hogescholen met de uitvaardiging van het Koninklijk besluit Herstelbesluit instellingen van hooger onderwijs 1945 en de daaraan toegevoegde beschikkingen betreffende de zuivering der studentenwereld, en met de thans bijna afgesloten zuivering van het docentencorps, haar einde nadert, is het mij een behoefte met enkele woorden het beleid der Regering toe te lichten en tevens mij te richten tot alle leden van de academische gemeenschap in Nederland, waartoe ik zelf behoor en die mij zoo bijzonder dierbaar is. Dat ik daarbij tevens spreek tot allen niet alleen wien het hooger onderwijs ter harte gaat, maar tot het gansche Nederlandsche volk, dat in dit onderwijs een zijner allerhoogste belangen ziet, spreekt vanzelf.

Het is een feit, onlangs in *De Genu* met leedwezen geconstateerd, dat ons volk thans en gedurende den oorlog in drie groepen verdeeld is. De eerste groep, waarover wij in dit verband verder kunnen zeggen, is die van de N.S.B.-ers en collaborateurs. De tweede is die van hen die, van goede vaderlandsche gezindheid, zóózeer zijn ingesteld op rust en orde, dat zij, na de capitulatie van ons leger, eigenlijk nimmer ten volle hebben beseft zijn dat Nederland in oorlog was, dat zij meenden dat elke orde, zelfs die van den bezetter, hoe zwaar hun die ook viel, hetet was dan één orde, en dat zij in hun op zichzelf zeer loffelijk streven om van het vaderlandsche erfdeel te redden wat er te redden viel, zich, hoe moeizaam ook, schikten naar de bevelen van hen die immers de macht hadden. De derde categorie is die der menschen van het verzet; het verzet, niet à tort et à travers, maar overal en altijd waar het den vijand afbreuk kan doen of door het geweten volstrekt geboden wordt. De beide laatste categorieën zijn natuurlijk niet scherp te scheiden. Van de eerste, die der mannen van het behoud, hebben velen zich niettemin verzet op een oogenblik dat het hun te machtig werd; ook de verzetsmannen hebben veelal getracht te behouden wat te behouden viel. En zeer velen van ons hebben den ganschen bezettingstijd door geleefd op de grens der beide groepen en hun houding zeker niet steeds consequent volgehouden. Helden vormen nooit de meerderheid, maar Goddank in ons volk evenmin de kat-uit-den-boomkijzers. Dat neemt niet weg, dat zeer velen van de eerste categorie niet slechts niet tot declinatie aan het verzet zijn gekomen, maar ook de waarde en de volstrekte noodzakelijkheid daarvan niet hebben begrepen. Een zeer achtenswaardig en allerminst pro-Duitsch hoogleeraar merkte in den universiteitsstrijd eens op, dat een verstandig mensch uit den weg gaat, wanneer hij een tijger op zich ziet afkomen. Hij vergat alleen maar, dat, wanneer alle menschen altijd zoo verstandig waren geweest, deze wereld thans door tijgers zou worden geregeerd in plaats van door menschen.

Hier ligt een ernstig nationaal defect, dat zich door den langen duur van een vreedzame ontwikkeling wel laat verklaren maar zeker niet verontschuldigen. Verreweg de meesten van ons hebben fouten begaan in den

hangen tijd die achter ons ligt. Maar zij die de noodzakelijkheid van verzet in het geheel niet hebben beseft, die, sommigen uit den drang naar een rustig bestaan en lijfsbehoud, anderen uit het veel hooger motief van het behoud van onze beschaving en de redding van onze jeugd, dat verzet hebben tegengewerkt, die hebben de groote evangelische levenswet niet verstaan dat wie zijn leven zal willen behouden, het verliezen moet, een wet, die ook geldt voor een volk, ook voor zijn beschaving, ook voor zijn universiteit.

Beter geen universiteit, beter leeg collegezalen en geplunderde laboratoria dan een universiteit die onder het juk van den verdrukker is doorgestaan. Dat hebben de studenten begrepen die in April 1943 weigerden de zgn. loyaliteitsverklaring te ondertekenen. Of die verklaring op zichzelf volkomen onaanvaardbaar was? Zij was dit m. i. inderdaad. Maar ook al was het mogelijk haar zóó te construeeren dat zij tamelijk onschadelijk leek, het deed er weinig meer toe, toen het verzet eenmaal was opgeblaaid. Ook over de noodzakelijkheid van een staking kon men immers verschillend denken. Maar wanneer zij er eenmaal was, dan was slechts één houding mogelijk. De studenten van April 1943 hebben den overweldigder een „tot hertoe en niet verder” toegeroepen. Het was genoeg geweest. Na de mislukte poging tot nazificatie van Leiden en de daarop gevolgde sluiting dier universiteit, na de schending van Amsterdam door vele ontslagen, na het oppakken van honderden studenten aan verschillende universiteiten, voelde de studeerende jeugd, dat het nu niet meer ging om het behoud der universiteiten en hogescholen — die zouden, indien de vijand het heft in handen hield, toch onherroepelijk verloren zijn —, maar dat het nu ging om het behoud van de universitaire eer. Het verzet laaide hoog op. „De strijd om de loyaliteitsverklaring is de krachtproef van het studentenverzet geweest. Een maand lang is er gevochten, ieder heeft den tijd gehad na rustig overleg partij te kiezen”. Het resultaat was, dat ongeveer 2600 studenten de verklaring tekenden. Op een totaal van circa 16 000 is dit niet veel en alom in den lande werd dan ook deze daad van het studentenverzet gevoeld als een teken dat de Nederlandsche intellectueel, althans de jongere intellectueel, niet van plan was het verzet over te laten aan den kleinen man. De daad van de studenten heeft de eer der universiteit gered en heel Nederland moed gegeven.

Zij moest natuurlijk worden geboet: de niet-tekenaars werden voor het werk in Duitschland opgeroepen, onder krasse bedreigingen van hen zelf en hun ouders. Helaas hebben velen aan den oproep van Rauter gehoor gegeven. En het moet hier openlijk worden gezegd, dat hun handelwijze, hoezeer ook begrijpelijk tengevolge van den drang der ouders, vooral bij minderjarigen, hoezeer ook soms respectabel wanneer zij voortvloeide uit zorg voor die ouders, niettemin volstrekt verkeerd is geweest. Want al kan de aanmelding onder zware bedreigingen nauwelijks geheel vrijwillig worden genoemd, het feit ligt er toe dat men zich, zonder daartoe met geweld te zijn gedwongen, in dienst stelde van den vijand. Dit is verkeerd geweest en het zal goed zijn, wanneer de zgn. Duitschland-gangers dit ruiterlijk erkennen, zooals verreweg de meesten dan ook doen. Gestraft zijn zij voor het meerendeel reeds overvloedig door de verschrikkelijke behandeling welke zij in Duitschland ondergingen. En de lijst van hen die in de deportatie het leven lieten, is lang. Velen zijn ook met levensgevaar gevlucht.

De tekenaars echter zullen thans de gevolgen van hun beslissing moeten aanvaarden. Zij moeten niet meenen, dat dezerzijds dit ook maar met eenige voldoening wordt gezegd. Allen die in het universiteitsconflict betrokken waren, weten dat de beslissing moeilijk was, ook dat motieven van zeer verschillend allooi tot haar konden leiden. Velen van hen die beslissen moesten, waren nog zeer jong. Zeer velen helaas kunnen een verontschuldiging vinden in het advies van hun hoogleeraren. Maar dit alles neemt niet weg, dat zij de verkeerde beslissing hebben genomen. Zij kunnen zich niet beroepen op het landsbelang, dat een gestudeerde generatie eischt. De eer van het land gaat boven zijn belang. Zij kunnen zich evenmin beroepen op het feit dat zij zich, door te tekenen, aan den Arbeitseinsatz onttrokken. Het was immers van den aanvang af duidelijk, dat de Duitschers, wanneer allen hadden geteekend, evengoed zouden hebben gedeporteerd; niet voor niets hadden zij zich gedistancieerd van de verklaring van Van Dam over den numerus clausus. Zij zijn hun eigen weg gegaan, zij hebben de solidariteit van het verzet gebroken. Wat hun thans overkomt is niet zoozeer een straf als wel een terugneming van de extra-veiligheid welke zij zich door hun tekenen hebben verschaft, terwijl hun collega's moesten onderduiken. Dit bedraagt voor hen die eenmaal tekenden, negen maanden.

Zij die van hun onderteekening profiteerden door het loopen van colleges, het afleggen van examina, toonden daardoor, dat zij in het geheel niet beseften waarom het eigenlijk ging en dat zij onaanvaardbaar waren voor het feit dat hun studiegenooten onder water of in Duitschland hun studie niet konden voortzetten. Hun moet een veel grootere voorsprong worden ontnomen, terwijl de door hen afgelegde examina worden ongeldig verklaard. De in de beschikkingen genoemde maxima zijn natuurlijk bedoeld als de normale termijn, voor welken een student, wanneer geen bijzondere factoren in het spel zijn, moet worden uitgesloten. De commissies van advies hebben hier echter een groote mate van bewegingsvrijheid. Ligt de zaak voor een bepaalde groep van studenten anders dan normaal, zooals bijvoorbeeld te Delft, waar de senaat officieel aanriedt te tekenen, dan kan de commissie in haar advies daarmede terdege rekenen. Ook de tekenaars op 3 en 6 Mei, wier besluit geen gevolgen had, kunnen geheel of gedeeltelijk worden vrijgesteld. Evenzoo kan dit geschieden in individuele gevallen. De *norm* blijft echter die, in de richtlijnen aangegeven.

Eén ding moet over de studentenzuivering nog worden opgemerkt. Zuivering is noodzakelijk op alle terreinen, ook op dat der universiteiten en hogescholen. Zij moet worden aanvaard, maar zij moet ook worden beëindigd. De student die zijn wachtermijn heeft volbracht, behoort weer geheel in de academische gemeenschap te worden opgenomen. Een scheiding tusschen eerste- en tweedegrads-studenten is noch Nederlandsch, noch Christelijk. En reeds thans — hier richt ik mij tot ons gehele volk — behandelde men de tekenaars en hen die om andere redenen aan een tuchtmaatregel onderworpen zijn, niet als een soort van N.S.B.-ers. Zij zijn dat in de meeste gevallen niet. Men zal hun niet alle werk willen toevertrouwen, maar er is ook allerlei werk dat zij gerust kunnen doen. Men trachte niet een soort paria's van hen te maken, maar men geve hun de gelegenheid hun fout goed te maken. De Minister van Oorlog wees reeds op de mogelijkheid van dienstneming voor deze categorie van studenten. In ieder geval onthoude men hun, wanneer zij van de studie afzien, niet de mogelijkheid van werk. En wanneer zij die hervatten, helpe men hen om in de studie en in de academische samenleving hun plaats zoo spoedig mogelijk te hervinden.

De verhouding tusschen docenten en studenten heeft, door hetgeen geschied is, ontegenzeggelijk geleden. Een professor is — wij behoeven er geen dockjes om te winden — in de oogen van de student niet meer wat hij was,

en een scheiding tussen eerste- en tweederangshoogleraren zal de Nederlandsche student, die edelmoedig is, ook niet willen maken. Het beste middel om het geschokte vertrouwen te herstellen, is harde gemeenschappelijke arbeid. Ik moge hier een zeer nadrukkelijk beroep op de hoogleraren doen om de studenten de hervatting van den arbeid mogelijk te maken. Velen van de ouderen onder hen zijn betrekkelijk kort voor het einde van hun studie uit het gareel gestooten. Het kost hun zichtbare moeite om er in terug te komen. Zij hebben niet alleen veel tijd verloren, maar ook de studie-habitus. Niet weinigen van hen hebben op verantwoordelijke plaatsen jarenlang belangrijk vaderlandsch werk gedaan. Het geldt voor deze jongens: er op of er onder. Worden zij niet op wijze en ruime manier tegemoet gekomen, dan is er alle kans dat hun studie, d.w.z. de studie van honderden van onze beste jongeren, mislukt. Aan de docenten de taak om hiertegen te waken. Ik heb aan alle senaten van universiteiten en hogescholen gevraagd om de examina voor hen die de het candidaats achter den rug hebben, zeer aanmerkelijk te verlichten. Zulkas kan op verschillende wijzen geschieden, zonder dat het wetenschappelijk peil wordt aangetast. Vooreerst zal de geldigheidsduur van de tentamina moeten worden verlengd, zoodat in alle faculteiten, ook in die waarin dit anders niet geschiedde, het examen in gedeelten kan worden afgelegd. In de tweede plaats kunnen spoedcursussen worden georganiseerd; in de derde, zeker niet de laatste plaats, kan een gedeelte van de leerstof vervallen, in dien zin dat meer nadruk wordt gelegd op inzicht dan op parate kennis. Op deze wijze zal de dezen studenten nog resterende studietijd in de meeste gevallen zeker tot hoogstens de helft kunnen worden verkort. Ik reken in dezen op de volle medewerking van alle docenten en studenten. Ook van de laatstgenoemden. Immers, waar zij meenen dat hun door een docent niet in voldoende mate wordt tegemoet gekomen, zullen zij goed doen met zich door middel van hun faculteitsvereniging schriftelijk te wenden tot hun faculteit of afdeling en een afschrift van hun klacht te zenden aan het college van herstel. Ik vertrouw echter, dat klachten niet noodig zullen zijn, en dat allen met de grootste toewijding zullen samenwerken om de moreele en geestelijke schade van den oorlogstijd op te ruimen. Aller krachten zullen daartoe tot het uiterste moeten worden ingespannen. Met verwijten komen wij niet verder. Alleen op de basis van een gemeenschappelijk besef van verantwoordelijkheid tegenover universiteit en volk komen wij verder. Mogen wij althans dit hebben geleerd uit den onverwikkeldijken strijd die achter ons ligt, dat noch wetenschap, noch organisatie ons ook maar een zier kunnen helpen, wanneer wij ons niet in de aller-eerste plaats laten leiden door het sterke bewustzijn van verantwoordelijk te zijn voor elkaar, allen voor allen."

Het *herstel* van het hoger onderwijs ging na de bevrijding regelmatig voort. De talrijke vacatures, welke voor een deel tengevolge van de zuivering waren ontstaan, waren in de maanden Januari en Februari 1946 grotendeels aangevuld. In vrijwel alle faculteiten en afdelingen van de Technische Hogeschool vonden de colleges weer op normale wijze plaats. Mede hierdoor heeft de universitaire opleiding in ons land zich weer grotendeels hersteld van de schade welke haar door de Duitse bezetting was toegebracht. De grote *toeneming* van het aantal *studenten*, ook in het studiejaar 1946/47, ten opzichte van dat der vooroorlogse jaren, verleende aan de academische opleiding in Nederland een bijzonder aspect.

OPHEFFING COLLEGES VAN HERSTEL

Bij Ministeriële beschikkingen resp. van 17 April 1946, n°. 4446, afd. H.O.W., 31 Mei 1946, n°. 6186, afd. H.O.W., 7 Juni 1946 (*Nederlandse Staatscourant* van 12 Juni 1946, n°. 113) en 24 Mei 1945, n°. 5885, werden de colleges van herstel van de Rijksuniversiteiten te Leiden, Utrecht en Groningen en van de Technische Hogeschool te Delft opgeheven resp. op 1 Mei 1946, 10 Juni 1946, 10 Juni 1946 en 1 Juni 1946. Op genoemde data traden de colleges van curatoren van voormelde inrichtingen voor hoger onderwijs weer in functie.

INSTELLING EN INSTALLATIE COMMISSIE TOT REORGANISATIE VAN HET HOGER ONDERWIJS

Bij Koninklijk besluit van 11 April 1946 is ingesteld een *Commissie tot reorganisatie van het hoger onderwijs*. Deze commissie heeft tot taak de Minister rapport uit te brengen inzake een *vernieuwing* van het hoger onderwijs aan de Nederlandse universiteiten en hogescholen en wel in het bijzonder omtrent:

- de vraag in hoeverre reorganisatie en vernieuwing behoren te worden aangebracht in de *opleiding, examens en promotiën*, opdat deze in overeenstemming worden gebracht met de eisen van wetenschap en maatschappij;
- de vraag in hoeverre het *opvoedend* karakter van het hoger onderwijs meer dan tot nog toe tot zijn recht kan komen;
- de veranderingen welke zouden kunnen worden aangebracht in *bestuur en beheer* van de openbare instellingen voor hoger onderwijs, opdat deze zoveel mogelijk beantwoorden aan haar roeping;

d. de vraag in hoeverre, in het belang van de opleiding, de beoefening der wetenschappen en een doelmatige besteding van krachten veranderingen zouden kunnen worden aangebracht in de *verbouding* tussen het Rijk en de Gemeentelijke Universiteit te Amsterdam en de bijzondere universiteiten en hogescholen;

e. andere maatregelen welke dienstig kunnen zijn aan de opleiding en de beoefening der wetenschappen;

f. de wettelijke maatregelen welke op grond van het rapport zouden moeten worden getroffen.

Tot voorzitter werd benoemd Mr. H. J. Reinink en tot secretaresse mevr. M. J. Koch—Kijlstra¹⁾.

Het besluit is opgenomen in de *Nederlandse Staatscourant* van 14 Mei 1946, n°. 94.

Bij de installatie van de commissie, op 1 Mei 1946, heeft de Minister de volgende rede uitgesproken:

„Dames en Heren,

Toen jaren geleden in een senaatsvergadering een wijziging van het Academisch statuut van ondergeschikte betekenis aan de orde kwam, verklaarde een der hoogleraren zich daartegen. Gevraagd naar zijn motieven, antwoordde hij slechts: „Ik vind dat het onderwijs met rust moet worden gelaten“. Wellicht zijn er sommigen die bij het aanschouwen van deze commissie, welke bijna een parlement is, en bij het kennismaken van haar agenda die een programma is, de neiging bij zich voelen opkomen om het met deze *berysbart* cens te zijn. Toch zou dit in het huidige tijdsgewricht een grote vergissing betekenen. Wij kunnen ons immers moeilijk ontveinen, dat onze huidige wereld voor dit streven naar rust weinig geschikt is. Zij is bezig van aangezicht te veranderen. Staatkundig en maatschappelijk, economisch en cultureel is zij niet meer dezelfde als vijf en twintig, als tien, als vijf jaar geleden. Hoe zij er precies uitziet, dat weten wij niet. Politici, sociologen, economen, filosofen doen hun uiterste best het te ontdekken, maar het is geen lichte taak. Het is wel een urgente taak. Een vergissing in de diagnose kan catastrophale gevolgen hebben. Een verkeerd inzicht in de structuur, een verkeerde berekening van de conjunctuur kan leiden tot hongersnood, revolutie, wereldloosheid, atoombomben, volkomen vernietiging.

De wetenschap en het onderwijs dat haar overdraagt en ontplooit tevens, kan hierbij niet achterblijven om de inventaris van de verwoeste monumenten en de statistiek van de rampen op te maken. Zij kunnen, naar mijn overtuiging, evenmin het wereldlot wenden en als Voorzienigheid optreden. Wetenschap en onderwijs zijn zeer menselijke en zeer onvolmaakte middelen tot doorgronding van het beloop van de wereld en tot het richten daarvan. Hoe het *is*, hoe het *worden* moet, dat weet God alleen. En wanneer onze tijd ons iets leert, dan is het wel diepe nederigheid, nu de grootste machtsontplooiing waartoe de mens in de geschiedenis nog ooit in staat was, tevens zijn noodlottigste onmacht blijkt te zijn. Maar wel mogen en moeten wij van wetenschap en onderwijs eisen dat zij actueel zijn, dat zij staan midden in het gewoel der meningen, midden in de strijd der levensbeschouwingen, dat er geen afstand zij tussen hergeen de wereld beweegt en wat hen bezighoudt en dat zij *voórgaan* en niet *achteraan* komen. Zo is het geweest telkens wanneer wetenschap en onderwijs bloeiden: in de Griekse beschaving, toen de grondslagen gelegd werden zowel van onze kennis van de mens als van onze kennis der natuur; in de middeleeuwse scholastiek, toen de geest het evenwicht zocht tussen het algemeen menselijke zoals de Oudheid dat vond, en de openbaring zoals het Evangelie die te verstaan gaf; in de tijd van Hervorming en Renaissance, toen enerzijds het besef van 's mensen onmacht en Gods volstrekte soevereiniteit, anderzijds de herontdekking van mens en natuur de ganse wetenschap en het ganse onderwijs bezielde; ten slotte in de tijd der Verlichting, reeds zo vroeg in de zeventiende eeuw begonnen en voortgegaan tot de Revolutie, die de vaste gegevens van openbaring en traditie losmaakte en het leven trachtte te regelen naar de wetten van rede en natuur.

Zo zal het ook heden moeten zijn, nu wij de signatuur van onze tijd niet duidelijk zien. Wij kunnen niet wachten tot zij duidelijk geworden is en de taak van wetenschap en onderwijs reduceren tot een louter historische, refererende. In het grote proces der vernieuwing waarin onze wereld zich bevindt, mogen wetenschap en onderwijs een centrum zijn van kracht. Dat is bitter nodig. Het is immers niet in de laatste plaats de — onbedoelde — schuld der wetenschap dat de samenleving van mensen en volken in een impasse is gekomen, zo ernstig als nog nimmer tevoren wellicht werd beleefd. En dit is niet alleen een zaak van de natuurwetenschap en de techniek, welke de graad waarin de mens de wereld beheerst, zodanig opvoerden dat hij thans tot volkomen zelfvernietiging, geestelijk en stoffelijk, geheel is uitgerust; maar ook van wijsbegeerte, theologie, geschiedenis, anthropologie, die alle gangbare streunsels hebben weggenomen en de mens aan eigen hulpeloosheid hebben overgelaten.

Ook laten zich de wetenschappen niet langer volgens gangbare schema's scheiden. De techniek plaatst de wereld voor sociale en politieke problemen; de biologische beschouwing van de mens leidt tot psychologie en wijsgerige anthropologie, en omgekeerd. De jongste ontwikkeling van de fysica spreekt hier wel zeer sterk; alleen een nieuwe orde van internationaal recht kan een catastrophie voorkomen; rechtswetenschap begint, waar de atoomphysica eindigt. Begint zij niet, dan eindigt alles.

¹⁾ De namen van de 71 leden der commissie zijn vermeld in *Mededelingen* 1946, n°. 2, blz. 2/3; de onderverdeling der commissie in 19 secties is vermeld op blz. 4/5 (zie ook de *Nederlandse Staatscourant* van 14 Mei 1946, n°. 94).

Wij hebben in onze tijd niet meer de behoefte om, als lang geleden, te klagen over de vloek der wetenschap. Maar wij voelen zeker evenmin lust om met een vorig geslacht te juichen over de zegeningen van de wetenschap. Wij zien de zaken nuchterder: wetenschap en onderwijs zijn niets anders dan het menselijk leven zelf. In een hoger graad van bewustheid. Maar naar die bewustheid moet dan ook met alle kracht worden gestreefd. Tot die taak zijn gij, dames en heren, bijeengeroepen, voorzover zij ons vaderland betreft — een klein, maar wellicht niet onbelangrijk gedeelte van het grote geheel. Wij hebben geen behoefte, als onze oosterburen, om telkens wanneer dat pas of geen pas geeft, te spreken van Nederlandse wetenschap. Maar wij menen, dat op wetenschappelijk gebied hier te lande een en ander is verricht dat van belang kan zijn, en wij willen dit gaarne voortzetten.

Die voortzetting behoort natuurlijk gepaard te gaan met herstel. In de loop van vijf oorlogsjaren raakten wij wat achter. Allerlei klachten over onderzoek en onderwijs worden gehoord, waaraan tegemoet zal moeten worden gekomen. Maar uit hetgeen ik zoeven zeide, vloeit reeds voort, dat de bedoeling van Uw arbeid niet worden gekomen. Maar uit hetgeen ik zoeven zeide, vloeit reeds voort, dat de bedoeling van Uw arbeid niet worden gekomen. Maar uit hetgeen ik zoeven zeide, vloeit reeds voort, dat de bedoeling van Uw arbeid niet worden gekomen.

Een onlosmakelijke eenheid: al onderzoekende doceren wij, al docerende komen wij tot helderder inzicht in de voorwaarden en resultaten van ons onderzoek. Maar de verhouding tussen deze beide ligt op allerlei terrein niet meer zo eenvoudig als vroeger. Een zeer groot stuk van het wetenschappelijk onderzoek vindt buiten de universiteit plaats, in en vanwege de industrie. Omgekeerd is het universitaire onderzoek van industriële, soms ook van commerciële betekenissen. De verhouding van industrieel en universitair onderzoek zal dan ook een der belangrijkste vraagstukken te Uwer beoordeling vormen. Ik mag het als een gunstig augurium oppvatten, dat Uw besprekingen te dezen als het ware ingeleid zijn door het vorstelijk gebaar van de Bataafsche Petroleum Maatschappij, die, zelf onderzoekend, ook het hoger onderwijs niet heeft vergeten¹⁾. Aan de andere kant moge ik erop wijzen dat de Regering de hogeschool van Delft (en, hoewel zij nog niet tot mijn bevoegdheid behoort, mag ik er aan toevoegen: ook die van Wageningen) gaarne beschouwt als het wetenschappelijk-technisch bedrijf van het hoger onderwijs, een opvatting welke door de keuze van het a.s. curatorium van Delft, inzonderheid van de president-curator, Uw medelid Holst, tot uitdrukking wordt gebracht.

Dat het wetenschappelijk onderzoek ook in de niet-technische en niet-natuurwetenschappelijke vakken sterker stimulerend en zorgvuldiger organisatie behoeft, willen wij niet achterop geraken, is een verwaarloosde waarheid. Een gezond wijsgerig, literair en historisch onderzoek is niet minder noodzakelijk en vooral niet minder belangrijk dan een goed medisch of technisch onderzoek. Dichters en wijsgeren zijn nog altijd „the unacknowledged legislators of the world”. De Regering heeft haterzijds reeds tans getracht hier groter mogelijkheden te verschaffen door de instelling van wetenschappelijke assistentschappen voor iedere hoogleraar die dit wenst. Op deze wijze kan de thans in sommige vakken zo spaarzame progenituur worden verbeterd.

Is dit een algemeen vraagstuk van de eerste orde, zeker niet minder belangrijk is de reorganisatie van het onderwijs zelf. Veel hiervan zal een wettelijke vorm noch behoeven, noch verdragen. Maar verscheiden van Uw secties zullen zich met methode en leerplan hebben bezig te houden. De vorm van de colleges zal ongetwijfeld bestrid hebben. Maar vooral in vele A-vakken zal de zelfwerkzaamheid van de student een grotere plaats moeten innemen en de oefening door eigen elementair onderzoek het zuiver receptieve collegelopen (de uitdrukking is veelbetekenend) moeten vervangen. Ook hier geldt immers, dat alleen hij iets weet en begrijpt die er mede werken kan.

Deze overweging voert onmiddellijk tot een volgende. De praktijk van examina en de studie daarvoor zal moeten worden bezien. Wij zijn er in Nederland trots op, dat wij geen schoolse universiteiten hebben, maar vrijheid van studie. Enerzijds echter laat die vrijheid soms veel te wensen, anderzijds komt de efficiency tekort. Het leerplan zal vaak groter differentiatie toelaten dan het huidige Academisch statuut kent. Aan de andere kant zal de aansluiting tussen onderwijs en examina nauwer kunnen zijn dan thans veelal het geval is en is het zelfs niet ondenkbaar dat een stuk van de examentaak in oefeningen tijdens colleges wordt geabsorbeerd. Mogelijk kan op die wijze ook het instituut der repetitoren — op zichzelf een blijk dat er in ons hoger onderwijs iets niet deugt — worden geliquideerd of in andere banen geleid. De positie — wetenschappelijk en economisch — van de zgn. staf: conservatoren, hoofdassistenten, assistenten, behoeft in dit verband een grondige herziening. Gij zult in Uw secties de taak hebben dit ook voor de afzonderlijke faculteiten te doen. Ik grijp er dan ook slechts enkele schouwen. Waarschijnlijk hebben alle wel haar eigen boontjes te doppen. Ik grijp er dan ook slechts enkele uit, van welke ik iets nader weet. Allereerst mijn eigen faculteit, in welke door de Synodale commissie voor theologisch hoger onderwijs reeds veel voorbereidend werk werd gedaan. In de tweede plaats die der geneeskunde, waarin o.a. het probleem der propaedeuse acuut schijnt en het te eenzijdig niet-geneeskundig karakter der opleiding tot het candidaats. Ik denk ook aan de Delftsche afdeling bouwkunde met haar grote en aantrekkelijke plannen.

Maar vooral denk ik aan die wetenschappen welke buiten het verband van een bepaalde faculteit zijn uitgegroeid of daarin nimmer hebben behoord. De randheekkunde kreeg reeds in een afzonderlijke commissie in de gegeven kaders en het Amsterdamse voorbeeld verdient dan ook aandacht en wellicht navolging, temeer waar het belang van deze wetenschappen in de huidige wereldhaaldelijk gebreken, dat deze in de faculteit der geneeskunde. En dan is er de wijsbegeerte. Het is reeds herhaaldelijk gebleken, dat deze in de werkelijkheid letteren niet aart. Zij is er een zwerf blok, een monolith, zonder verband met haar omgeving. In werkelijkheid is de wijsbegeerte een hoofd- en sleutelvak in elk hoger studieverband, onmisbaar voor elke faculteit, zowel van de B- als van de A-richting. Zij heeft een eigen huis, een eigen afdeling of faculteit, waar zij, met de

¹⁾ Zie blz. 102/103 en 313/314.

psychologie en de paedagogiek, wonen en haar zorgen over alle faculteiten uistrekken kan. Immers, ook de beide laatstgenoemde vakken kan men in hun belang voor het geheel van onderzoek en onderwijs nauwelijks overschatten. Noch op het ene noch op het andere terrein zijn wij bij. Wij zullen ons uiterste best moeten doen om psychologisch en paedagogisch te komen waar wij wezen moeten. Dat is niet slechts een groot belang voor de universiteit, maar tevens voor het gehele onderwijs en het maatschappelijk leven.

Een volgend punt. Het is sedert lang in confesso dat aan onze universiteiten en hogescholen het algemeen-vormende element te weinig tot zijn recht komt, dat wij te veel zijn afgezaakt naar de vakschool en dat de gemiddelde student van de samenhang der wetenschappen en de plaats, methode en eigen aard van zijn eigen wetenschap weinig besef. Ons hoger onderwijs is in het algemeen in zoverre beslist te weinig „hoog“, dat het echte wetenschappelijk inzicht de meeste studenten voorbijgaat en trouwens ook zeer velen van de docenten nauwelijks interesseert. De algemene vorming komt zeer beslist tekort. Twee voorbeelden: de Encyclopaedie, een onmisbaar vak voor het inzicht in wezen en samenhang der wetenschappen, komt in bijna alle faculteiten tekort en is in sommige helemaal niet aanwezig. Iets anders: er werd altijd veel geklaagd dat studenten in de geneeskunde jaren studeren moeten zonder aan de geneeskunde zelve toe te komen. Een Utrechts hoogleraar kwam daaraan tegemoet door voor de niet-candidaten een apart college met demonstratie van patiënten in te richten. Volgens zijn berichten zijn die colleges bijzonder interessant, maar ... slecht bezocht. Klaarblijkelijk zitten de meeste studenten zo vast in het garel van de vakschool, dat zij voor onverplichte colleges die niet aanstands tot een examen leiden, nauwelijks aandacht hebben. Elk besef van de eigen aard hunner wetenschap ontbreekt hun, en ... zeker niet alleen door hun schuld.

Een studium generale, zoals het hier en daar reeds werd ingericht, kan aan dit grote veel tegemoet komen. Algemene vakken als de wijsbegeerte zullen daarbij een grote rol spelen. Maar vele vakken kunnen er een nuttige rol in spelen. Aan U de beantwoording van de vraag of en, zo ja, hoe deze zaak wettelijk moet worden geregeld, en of deelneming aan het studium generale verplicht moet zijn dan wel vrijwillig. Komt wij hier tot een resultaat, dan krijgen wij eindelijk een equivalent van de zo lang en node gemiste Artes der middeleeuwse universiteit.

Wie zullen de studenten zijn die onze universiteiten en hogescholen bevolken? Die vraag brengt ons tot de kwestie van de collegegelden en het beurzenstelsel, die beide wel niemand bevreemden. Renteloze voorschotten zijn m.i. een immorele instelling, die zo spoedig mogelijk verdwijnen moet. Maar ook afgezien daarvan staat de poort van de universiteit niet wijd genoeg open. Wanneer ik mag uitgaan van de noodzakelijkheid dat alle leden van ons volk gelijke kansen moeten hebben om tot universitaire vorming te geraken, zullen of de collegegelden omhoog moeten, of het aantal beurzen (dat reeds sterk verhoogd werd) herzien. Wellicht zouden de beurzen zich daarbij wat kunnen ontwikkelen in de richting der Angelsaksische scholarships. Aan U wederom de taak hier de juiste weg te zoeken.

Het is mij een groot voorrecht onder de leden Uwer commissie ook een vijftal studenten te mogen begroeten. Hun aanwezigheid is mij daarom zulk een vreugde omdat er uit blijkt, dat de tijd waarin de studenten als objecten — soms lastige objecten — werden beschouwd, voorbij is. Ik wil hen thans beschouwen als leden van de academische gemeenschap, met curatoren, docenten en assistenten. En al zullen zij in Uw commissie zich hoofdzakelijk beraden over de problemen die hun eigen zaken betreffen, enerzijds is geen goede regeling van het hoger onderwijs denkbaar zonder dat de organisatie der studenten daarin een organische plaats inneemt, anderzijds zie ik ook niet in waarom de studenten in verschillende vragen die U bezighouden, niet zouden worden gekend.

En dat brengt mij tot wat misschien het allerbelangrijkste deel van Uw taak uitmaakt: de reorganisatie van universiteit en hogeschool tot *civitas academica* — op zijn Leids: academische gemeenschap — op zijn Gronings en Utrechts. Ik ben mij bewust, dat in deze formulering reeds een geheel programma ligt en ik vermoed, dat de meesten onder het er over eens zijn, dat de universiteit van een inrichting van hoger onderwijs moet worden tot een gemeenschap, tot een levend lichaam, met eigen aard en structuur. Op welke wijze dit moet geschieden, is een tweede.

Er zijn plannen gemaakt en ze worden U voorgelegd. Daar is het plan dat in de benauwde tijd der bezetting onder Uw voorzitterschap, mijnheer de voorzitter, grotendeels tot stand kwam en dat zijn uitwerking vond in een Groninger brochure. Er is het Leidse plan, eveneens tijdens de bezetting gerijpt. Dat beide plannen vruchten der bezetting zijn, is niet toevallig. De strijd om de universiteit deed alle burgers der academische samenleving sterk gevoelen dat zij leerlingen, resp. ambtenaren van een overheidsinstelling waren en dat de universiteit als zedelijk lichaam aan alle kanten gebonden was. Eigen verantwoordelijkheid liet zich even moeilijk realiseren als eigen mogelijkheid tot besluiten. Er was, met een toen gebruikelijke uitdrukking, bij vele docenten van openbare universiteiten een groot verlangen om min of meer „bijzonder“ te worden, om eigen verantwoordelijkheid, eigen leven te verwerven. Men noemt die streven ook wel de drang naar „autonomie“. Te Leiden verstaat men daaronder niet precies hetzelfde als elders, maar er is reden om aan te nemen, dat een verbreding van horizon over de brede Hollandse polders in staat zal stellen om te zien, enerzijds dat de autonomie geen Leidse uitvinding, althans niet enkel een Leidse uitvinding is, — anderzijds dat het streven naar autonomie beantwoordt aan een besef dat aan alle universiteiten en hogescholen leeft. Over auteursrechten moeten wij dus maar niet twisten. Liever tracht ik met een enkel woord aan te geven welk het hoofdverschil is tussen de voornaamste plannen. Voorzover ik kan zien, gaat het ene plan uit van de afzonderlijke universiteit en wil de organische samenhang met de andere universiteiten en hogescholen alleen als correctief aanvaarden. Het andere plan gaat uit van de gezamenlijke universiteiten en hogescholen als één geheel, waarin elke school haar eigen plaats vindt. Beide gedachten gemeen is de autonomie zelve. Mogelijkheden en voorwaarden van deze autonomie te onderzoeken, zie daar Uw taak. Absolute autonomie is natuurlijk een dwaasheid, die zich noch met de financiële status der universiteit noch met de Ministeriële verantwoordelijkheid laat rijmen. Maar wanneer tussen overheid en hogeschool een instantie kan worden geschoven welke de universiteit als academische gemeenschap eigen levensvorm en eigen verantwoordelijkheid garandeert, vindt gij in deze Minister althans een hartstochtelijk voorstander daarvan, die gaarne een stuk van het eigen beschikkingsrecht zou delegeren. Twee dingen slechts zijn daarbij m.i. voorwaarde: voor eerst, dat de autonomie niet onttaardt in een soort coöptatie, welke de dood zou zijn voor alle ontwikkeling; in de tweede plaats, dat men alle parti-

cularisme laat varen en het welzijn van zijn universiteit slechts zoekt door bevordering van het welzijn van alle universiteiten. Het wordt tijd dat men zich in sommige universiteitssteden overtuigt van de realiteit van andere universiteitssteden en dat Leiden niet kan bloeien wanneer Utrecht schade lijdt, en omgekeerd. Onder deze voorwaarden zijn beide standpunten betrekkelijk gemakkelijk te verenigen.

Natuurlijk brengt de coördinatie van min of meer zelfstandige universiteiten in één organisatie tal van problemen mede. Een der voornaamste is zeker de toekomstige verhouding van de Rijksuniversiteiten tot de Universiteit van Amsterdam, en die van de openbare tot de bijzondere universiteiten en hogescholen. Aan deze moeilijke vragen zal een afzonderlijke sectie zich hebben te wijden. Ik behoef hier niet te zeggen, dat elke schijn van staatsmenging in aangelegenheden der bijzondere universiteiten en hogescholen deze commissie even verre zal liggen als zij mij ligt. Maar wanneer ik op de voorgrond stel, dat een universitair cultuurcentrum op Gereformeerde of Rooms-Katholieke grondslag een zeer waardevol bestanddeel uitmaakt van ons wetenschappelijk leven, dan vloeit daaruit tevens voort, dat bij de beschouwing van het universitaire leven als geheel het bestaan der bijzondere hogescholen geen ogenblik kan worden verwaarloosd en dat geen regeling doeltreffend zal zijn welke de verhouding van en het contact tussen openbaar en bijzonder onderwijs niet impliceert.

En dit brengt mij tot een laatste punt. Wanneer, naar ik aanneem, in confesso is dat ook en juist het hoger onderwijs niet slechts onderricht, maar ook opvoeding tot vrije en bewuste menselijkheid betekent, dan rijst de vraag of niet slechts de bijzondere, maar ook de openbare universiteit haar zogenaamd „neutraal” karakter wel kan bewaren. Opvoeding immers sluit en de openbare universiteit niet confessioneel bepaald kunnen zijn, maar dit neemt niet weg, dat zij er kunnen zijn en wellicht zullen moeten zijn, wanneer de universiteit sterker nadruk gaat leggen op eigen verantwoordelijkheid en eigen karakter. Openbaar en kleurloos zijn niet synoniem en zij zullen overwegen of een grondslag, een charter als dat door Kraemer tijdens de bezetting opgesteld, niet algemeen aanvaard zou kunnen worden.

Dames en heren, ik heb U, dunkt mij, ruim genoeg opgedragen. Ik ben U zeer dankbaar, dat gij Uw belangrijke taak hebt willen aanvaarden. Gij hebt een kans om iets tot stand te brengen, dat een nieuwe era betekent voor ons hoger onderwijs. Gij zult uiteraard in secties moeten werken. Maar het zal U volkomen vrij staan secties te combineren of leden van sommige secties in andere uit te nodigen, terwijl natuurlijk alle leden het recht zullen hebben alle sectievergaderingen bij te wonen. Ook zult gij personen buiten de commissie U kunnen assumeren met het oog op bepaalde onderdelen van Uw opdracht. Een werkschema zal U zo straks door de voorzitter worden voorgesteld.

Eén ding moge ik U nog vragen, en dat is spoed. Commissies als deze hebben de reputatie lange tijd nodig te hebben. Uw voortvarendheid staat mij borg dat gij met bekwame spoed zult arbeiden. De Regering staat een termijn van één, hoogstens anderhalf jaar tot uitwerking der plannen voor ogen.

Ik heb thans de eer Uw werkzaamheden voor begonnen te verklaren. Die eer betekent tevens, dat ik U verlaten moet. Ik zou gaarne — dat wil ik eerlijk bekennen — als gewoon lid in een paar secties blijven. Maar het is het lot van de Minister, dat hij vertrekt wanneer het interessant wordt. Eén man mis ik met smart, die van de ondergrondse commissie deel uitmaakte en onder andere omstandigheden een zeer waardevol lid van Uw commissie zou zijn geweest. Dat is Prof. Willem Schermerhorn. Hij heeft echter geldige verbindingen.

In Uw handen, mijnheer de voorzitter, leg ik thans met vertrouwen de leiding dezer grote en belangrijke commissie. Ik doe het met vertrouwen, omdat ik U langer ken dan vandaag en omdat gij immers reeds de leider waart van een der groepen die tijdens de bezetting deze vragen in studie namen. Moge onder Uw beproefde leiding dit werk beginnen, voortgaan en voeren tot een voor wetenschap en onderwijs heilzame ontwikkeling. Ik heb gezegd.”

In antwoord op de installatierede van de Minister heeft de voorzitter der commissie, Mr. H. J. Reinink, de volgende rede uitgesproken:

„Excellentie, Dames en Heren,

In de tijd welke verlopen is sinds ik het voorrecht had tijdens de bezetting met Uwe Excellentie in kleinere kring dan waarin wij ons thans bevinden, te spreken over de problemen welke ons na de oorlog zouden wachten in verband met de reorganisatie van het wetenschappelijk onderzoek en van het hoger onderwijs, zijn betrekkelijk weinig nieuwe denkbeelden op dit gebied naar voren gekomen. Het doet enigszins merkwaardig aan dat na de bevrijding, welke thans toch bijna een jaar achter ons ligt, eigenlijk geen publicaties zijn verschenen welke deze stof behandelen, uit andere kringen dan waarvan ons uit de bezettingstijd reeds bekend was, dat zij zich voor deze problemen interesseerden.

Wanneer ik mij afvraag hoe dit komt, dan geloof ik met U de hoofdoorzaak ervan te vinden in de omstandigheid dat een nog kleiner deel van de academische wereld zich voor de reorganisatie van onze universiteiten interesseert dan wij tijdens de bezetting vreesden. In grote kringen van de toestand zoals deze in de loop der tijden in de maatschappij: Men is niet bereid zich rekenschap te geven van de toestand zoals deze is ontstaan, nog in overeenstemming is met de maatschappelijke omstandigheden van het ogenblik. Ik verbaas mij er niet over, dat men niet algemeen doordrongen is van de noodzakelijkheid van een reorganisatie van het hoger onderwijs; daarvoor zijn de resultaten van ons onderwijs — dat mogen wij geloof ik toch wel erkennen —, vergeleken met die in de meeste andere landen der wereld, te gunstig. Ik acht het echter wel verwonderlijk dat zo weinigen zich rekenschap geven dat de tijd gekomen is zich vragen te stellen als bijv.: hoe staan onze universiteiten in de maatschappij, hoe verhouden zij zich tot de Staat, welke zijn de functies welke zij in de moderne samenleving moeten vervullen en zijn de middelen welke haar daarvoor ten dienste staan, toereikend?

Toch is er alle reden geweest voor de universiteiten om op te schrikken. Wanneer men de wijze waarop in vele kringen felle klachten werden geformuleerd, als maatgevend zou moeten beschouwen, zou men de indruk krijgen dat er van ons hoger onderwijs op het ogenblik niet veel deugde. Ik geloof dat de geuite klachten

welens te ver gaan. Ten slotte is de kern van ons onderwijs betrekkelijk goed, al is het stellig op sommige punten te veel gespecialiseerd, al houdt het op velerlei terrein, zoals Uwe Excellentie reeds heeft opgemerkt, te weinig rekening met de thans bestaande behoeften van de samenleving en al is het welens wat schools. Zo infantiliserend als het in menig ander land is, is het ten slotte bij ons niet. De sub-commissies, welke zich met de eigenlijke opleiding in de verschillende faculteiten zullen bezighouden, zullen moeten nagaan op welke wijze aan de bezwaren welke door Uwe Excellentie op dit punt naar voren zijn gebracht, tegemoet gekomen kan worden.

Ik verwacht in deze sub-commissies echter geen principieel verschil van inzicht, al zullen de wegen stellig uiteengaan wanneer onderwerpen ter sprake worden gebracht als die, welke indertijd door Prof. Dr. H. R. Kruyt in zijn bekende brochure werden aangesneden. Hem stond immers een reorganisatie der studie voor ogen welke het mogelijk zou maken deze halverwege af te breken, zonder dat de student het odium op zich laadt misluk te zijn. Naar het Amerikaanse voorbeeld bepleitte Prof. Kruyt voor verschillende faculteiten een indeling der leerstof waarbij in enkele jaren een afgerond geheel zou worden behandeld, dat met een candidaatsexamen zou kunnen worden afgesloten. Met bijzondere belangstelling zal Uwe Excellentie stellig het antwoord op vragen welke zo diep in de structuur van ons hoger onderwijs insnijden, afwachten.

De vorige week heeft de Minister-President een commissie geïnstalleerd, welke de vraagstukken zal moeten bestuderen welke rijzen, na de Regering zich bereid verklaard heeft het fundamentele onderzoek zowel in de alpha- als in de beta-faculteiten mogelijk te maken op een voor de oorlog in ons land niet gekende schaal. Het heeft mij getroffen, dat in de eerste samenkomst van deze commissie van alle kanten, maar het meest van de zijde van de industrie, erop gewezen werd, dat wij in ons land met een onrustbarend tekort aan wetenschappelijk gevormde krachten te kampen zullen krijgen. Wil ons volk leven, dan is het nodig onze nationale industrie en het terrein waarop zij zich beweegt, belangrijk uit te breiden. Deze nieuwe industrieën zullen alle wetenschappelijk gevormde krachten vragen en daarnaast zullen de bestaande industrieën op een veel grotere voet dan voor de oorlog research-laboratoria moeten inrichten, wanneer zij de concurrentie met het buitenland willen doorstaan. Onze commissie zal moeten nagaan, of het mogelijk zal zijn om op zo kort mogelijke termijn aan die dringende behoefte te voldoen zonder de wetenschappelijke vorming der studenten te schaden. Wij zijn wel ver af van het tijdstip, dat roch slechts dertien jaren achter ons ligt, dat een commissie, onder voorzitterschap van wijlen Mr. Limburg, de taak kreeg na te gaan hoe aan de overbevolking van onze universiteiten een eind kon worden gemaakt. Ik hoop, dat onze commissie er in zal slagen ook op dit gebied een waardevolle bijdrage voor de oplossing van een nijpend probleem te leveren.

De principiële verschillen van inzicht zullen echter pas naar voren komen, wanneer onderwerpen aan de orde komen als de opvoeding van de student en de organisatie van de universiteit. Ten aanzien van geen van beide onderwerpen kan van een communis opinio worden gesproken. Tijdens de bezetting heeft het welens een ogenblik kunnen schijnen alsof dit ten aanzien van het eerste onderwerp wel het geval was. Toen heb ik er echter reeds voor gewaarschuwd de verwachtingen niet te hoog te spannen en erop gewezen, dat plannen, als toen werden besproken, op veel verzet zouden stuiten wanneer het oordeel van de faculteiten en van de senaten zou worden ingewonnen. Het is, dunkt mij, wel zeker dat er een groot verschil van mening bestaat:

1°. over de vraag in hoeverre de universiteit een opvoedende taak ten opzichte van de studenten heeft;

2°. of het, wanneer deze vraag al bevestigend beantwoord wordt, nodig is, dat ook de openbare universiteit zich op de basis van een bepaalde levensovertuiging stelt. Het antwoord op deze laatste vraag en de inhoud welke daaraan eventueel gegeven wordt, kan van diep ingrijpend belang voor het wezen onzer universiteit zijn.

Zij die de beide vragen bevestigend beantwoorden, staan met Uwe Excellentie op het standpunt dat de universiteit als opvoedingsinstituut een geestelijke grondslag niet kan ontberen. Hij die opvoeder wil zijn, moet weten waarvan hij uitgaat en tevens, welk doel hij met zijn opvoeding wil bereiken.

Zij die afwijzend staan tegenover het aanvaarden van een bepaalde geestelijke grondslag van onze universiteiten, stellen de vraag of, bij alle goede bedoelingen, de onafhankelijkheid van het wetenschappelijk onderzoek niet in het gedrang zal komen. Zij vrezen, dat deze vrijheid schade zal lijden wanneer het corps der hoogleraren zal moeten worden gekozen in overeenstemming met de door de universiteiten aanvaarde levensovertuiging, ook al is deze nog zo ruim geformuleerd.

Het is duidelijk, dat hier verschillen van inzicht mogelijk zijn die het wezen van de openbare universiteit tot in haar diepste gronden raken. De commissie moge er in slagen op de vragen welke hier rijzen, een antwoord te geven dat niet alleen velen voldoening zal schenken, maar dat bovenal van wijsheid zal getuigen.

Ik sprak daarevan van de onafhankelijkheid van de universitaire docent. Wij zijn zo spoedig geneigd deze als een vanzelfsprekendheid te aanvaarden en weinig oog te hebben voor de gevaren welke haar zouden kunnen bedreigen. Wij vergeten dat de universitaire vrijheid van onderzoek en de vrijheid om te onderwijzen, los van elk dogma, in het licht der eeuwen bezien, van betrekkelijk jonge datum is. Voor menig groot onderzoeker en leraar was er enkele eeuwen geleden aan de universiteiten nog geen plaats. Mannen als Erasmus, Huygens en Spinoza, om slechts enkele Nederlanders te noemen, waren niet aan een universiteit verbonden en streefden dit ook niet na.

Thans dreigt het gevaar van een andere zijde. Thans is het de Staat die in verschillende landen zijn invloed bij het wetenschappelijk onderzoek en bij het universitaire onderwijs doet gelden. In totalitaire landen zou het nutteloos zijn, zich hiertegen te verweren, omdat het aan het wezen van dergelijke staten inherent is zich op alle gebieden te doen gelden. Ook in de democratische landen rijzen op dit gebied in het tegenwoordige stadium hunner ontwikkeling echter gevaren. In deze landen is het wel mogelijk deze uit de weg te ruimen en hier is het gewenst tijdig maatregelen te nemen welke aan de universiteiten een groter onafhankelijkheid van de Regering waarborgen dan zij voor de oorlog bezaten. Ik geloof, dat veler wensen op dit gebied parallel lopen. Uwe Excellentie heeft er echter reeds op gewezen, dat men het nog niet goed eens is over de wegen welke tot het beoogde doel kunnen leiden. Ik heb echter de indruk dat de verdedigers der verschillende standpunten in de laatste tijd der bezetting reeds belangrijk dichterbij elkaar waren gekomen. Aan beide zijden werd begrip gevonden voor de wederzijdse gedachtengang. De hoop dat alle voorstanders van een eigen

universitair bestuur, hoewel van verschillende richting, elkaar nogeens volkomen zouden vinden, scheen niet meer geheel illusoir.

Ook hier is het antwoord dat de commissie geven zal, belangrijk, al schijnt het niet van zo principiele aard te zijn als dat op de vraag of het gewenst is aan de universiteiten een geestelijke grondslag te geven, daar hier tal van tussen-oplossingen mogelijk zijn. De commissie zal echter goed doen, haar bijzondere aandacht te geven aan de bezwaren die tegen de gedachte der universitaire autonomie, in welke vorm ook gerealiseerd, naar voren worden gebracht, en die wel van principiele aard zijn. In de kringen waar deze bezwaren worden gehoord, meent men, dat het ongewenst is het bestuur der universiteiten uitsluitend in handen te leggen van worden opengelaten ook anderen, bijvoorbeeld politieke figuren van betekenis, hun invloed te doen laten gelden. Hierdoor zou immers ook het gevaar dat een autonome universiteit het levend contact met de haar omringende maatschappij zou verliezen, te ondervangen zijn. Betoogd wordt, dat er niet in berust kan worden, aan een bepaalde groep te vergunnen de organisatie van het wetenschappelijk onderzoek en van het universitaire onderwijs in eigen hand te houden.

Excellentie, de vragen welke de commissie, die heden haar arbeid aanvangt en waarvan Gij mij wel het voorzitterschap hebt willen toevertrouwen, zal moeten beantwoorden, zijn talrijk. Uw voorbeeld volgend bracht ik slechts enkele van de aspecten van het universitaire leven welke bestudeerd zullen moeten worden, naar voren. De tijd ontbrak U en mij, alle vragen welke rijzen en waarvan vele van het grootste belang zijn, ook slechts de revue te laten passeren. Gij hebt ons een termijn gesteld welke, vergeleken met de vier maanden die door de Minister-President aan de Commissie tot bestudering van de organisatie van het wetenschappelijk onderzoek toegemeten werden, ruim schijnt. Intussen is het terrein van onze commissie zo uitgebreid dat wij er slechts naar kunnen streven Uw wensen, ook wat de tijdsduur betreft, te vervullen. Gij moogt ervan overtuigd zijn, dat allen die hier bijeen zijn, van het grote gewicht van het hun opgedragen onderzoek doordrongen zijn, en dat zij, ieder naar de mate zijner of harer krachten, hun bijdrage tot de oplossing der gestelde problemen zullen geven. Dat wij daarbij de deskundige leiding van Uwe Excellentie moeten missen, wordt door ons allen om persoonlijke en zakelijke redenen ten zeerste betreurd, maar wij zijn dankbaar voor het vertrouwen dat U in ons heeft gesteld. Moge het rapport dat wij hopen op te stellen, leiden tot het nemen van maatregelen welke het universitaire en wetenschappelijke leven in Nederland ten goede zullen komen."

INSTELLING ADVIESCOMMISSIE INZAKE DE OPLEIDING VAN PRACTISERENDE PSYCHOLOGEN

De Minister heeft bij beschikking van 14 Maart 1946, n°. 2598, afd. H.O.W., ingesteld een commissie, welke hem van advies moet dienen inzake de opleiding van *practiserende psychologen* en de bescherming van hun titel. In deze commissie werden benoemd:

tot lid en voorzitter Prof. Dr. F. L. R. Sassen;

tot leden: Dr. C. van den Berg, Prof. Dr. H. J. F. W. Brugmans, Prof. Dr. F. J. J. Buyten-dijk, Prof. Dr. Ph. Kohnstamm, Prof. Dr. M. J. Langeveld, Jhr. D. J. van Lennep, Prof. Dr. H. C. Rümke, Prof. Dr. F. J. Th. Rutten, Prof. Dr. J. Waterink en Dr. W. Willems.

Tevens werd bepaald, dat aan de commissie nog een secretaris zou worden toegevoegd.

ADOPTIE VAN NEDERLANDSE UNIVERSITEITEN

In het kader van de Zwitserse hulpverlening aan de Nederlandse universiteiten werd de Rijksuniversiteit te Groningen geadopteerd door de Universiteit van Neuchâtel, de Rijks-universiteit te Leiden door de Universiteit van Zürich, de Rijksuniversiteit te Utrecht door de Universiteit van Basel, de Gemeentelijke Universiteit te Amsterdam door de Universiteit van Bern en de Rooms-Katholieke Universiteit te Nijmegen door de Universiteit te Fribourg. Een vertegenwoordiger van de universiteiten van Neuchâtel en Fribourg heeft zich van 26 tot 28 November 1945 gedurende een bezoek ter plaatse persoonlijk van de toestand van de universiteiten te Groningen en te Nijmegen vergewist.

BUITENLANDSE HULP

Verheugend was in 1945 de hulpvaardigheid van het buitenland ten aanzien van het hoger onderwijs in ons land. Behalve de Help Holland Council, de Don Suisse en de Rockefeller Foundation zegden talrijke instanties en universiteiten in vrijwel alle landen der wereld materiële steun toe of boden deze reeds kort na de bevrijding. Wij memoreren hier slechts de hiervoor vermelde *adoptie* van Nederlandse universiteiten door die van Bern, Zürich, Neuchâtel, Basel en Fribourg, alsmede de *studiebeurzen*¹⁾, welke door verscheidene van deze universiteiten en die in Amerika, Engeland en Frankrijk beschikbaar werden gesteld. Bij het Ministerie leefde de overtuiging dat deze vorm van hulp aan het Nederlandse hoger onderwijs in de loop van de eerstvolgende jaren een aan merklijk grotere omvang zou aannemen dan destijds reeds het geval was. Deze verwachting is echter niet in vervulling gegaan. Wel werden de culturele banden tussen de universiteiten der verschillende landen nauwer aangehaald.

¹⁾ Zie: Buitenlandse studiebeurzen op blz. 120.

Ook in het jaar 1946 was de buitenlandse hulp aan Nederlandse universiteiten van verheugende omvang. Zo schonk de Help Holland Council weer een groot aantal belangrijke boekwerken (4200) aan Nederland. De Koninklijke Bibliotheek te 's-Gravenhage zou voor de verdeling onder de leeszaalen en bibliotheken zorgdragen. De Help Holland Council schonk tevens 1000 fietsen aan de Nederlandse studenten en het universiteitspersoneel. Voorts zij vermeld, dat bij het Ministerie uit Amerika verschillende voorstellen werden ontvangen, in het bijzonder van de Library of Congress te Washington, tot het verlenen van faciliteiten bij de aankoop van boeken in de Verenigde Staten ten behoeve van de Nederlandse bibliotheken. In verband hiermede vertrokken Dr. L. Brummel, directeur van de Koninklijke Bibliotheek te 's-Gravenhage, en Mr. W. Nijhoff Jr. naar Amerika teneinde een regeling vast te stellen betreffende deze aankoop.

CONTACT MET HET BUITENLAND

Na de bevrijding werd er voortdurend contact onderhouden met de wetenschappelijke centra over vrijwel de gehele wereld met de uitdrukkelijke bedoeling de nood van ons onderwijs zo spoedig en zo afdoende als maar enigszins mogelijk was te lenigen. Niet alleen werden microscopen en instrumentaria aangeschaft en studiebeurzen voor het hoger onderwijs beschikbaar gesteld — het contact met het buitenland duidde evenzeer op een poging om de wetenschappelijke achterstand welke door de oorlogstoestand was veroorzaakt, op grondige wijze aan te vullen.

Voor het laatste werd ook in het buitenland veel begrip getoond, gezien de vele uitnodigingen aan Nederlandse geleerden om zich elders van de stand der wetenschap te overtuigen en omgekeerd de bezoeken van buitenlandse hoogleraren aan de universitaire centra van ons land en hun bereidheid om onze studenten op de hoogte te stellen van de nieuwste wetenschappelijke vorderingen. In dit verband zij gewezen op de wetenschappelijke voordrachten welke door de B.B.C. in de Nederlandse taal werden uitgezonden.

Voorts zij vermeld, dat op uitnodiging van de British Council zeven Nederlandse geleerden voor de periode van 1 April 1946 tot 31 Maart 1947 naar Engeland zouden vertrekken. Bovendien werden drie groepen van elk zeven geleerden in de gelegenheid gesteld omstreeks de maanden Februari en Maart 1946 voor de duur van enkele weken een bezoek aan Engeland te brengen om kennis te nemen van de resultaten van het wetenschappelijk onderzoek in Engeland gedurende de oorlog.

SCHENKING VAN DE BATAAFSCHE PETROLEUM MAATSCHAPPIJ AAN DE RIJKSUNIVERSITEIT TE LEIDEN EN DE TECHNISCHE HOGESCHOOL TE DELFT¹⁾

De Bataafsche Petroleum Maatschappij heeft aan de Staat der Nederlanden in 1946 aangeboden:

1°. f 1 000 000,— voor de bouw en inrichting van een natuurkundig laboratorium voor de Rijksuniversiteit te Leiden ter vernieuwing van het beroemde Kamerlingh Onnes Laboratorium. Het is de bedoeling dat dit laboratorium wordt voorzien van de modernste installaties voor het verkrijgen van lage temperaturen. De traditionele werkzaamheden van het Kamerlingh Onnes Laboratorium, waardoor de Leidse Universiteit een wereldvermaardheid verkreeg, dienen onder de gunstigste omstandigheden te worden voortgezet; de studenten zullen zich hier in het bijzonder in de warmteleer kunnen bekwamen.

2°. f 1 000 000,— voor de bouw en inrichting van een laboratorium voor fysieke technologie aan de Technische Hogeschool te Delft. Hier zullen de studenten zowel theoretisch als praktisch vertrouwd worden gemaakt met de fysieke bewerkingen in de olie-industrie en de chemische bedrijven.

3°. f 1 000 000,— voor uitbreiding en inrichting van het laboratorium voor chemische technologie aan de Technische Hogeschool te Delft. Daarin zullen de studenten de technische uitvoering van de belangrijkste chemische bewerkingen in de industrie praktisch leren kennen.

Voorts stelde de Bataafsche gedurende de volgende vijf jaren jaarlijks een twintigtal studiebeurzen beschikbaar voor studenten aan verschillende Nederlandse universiteiten en de Tech-

¹⁾ Zie ook blz. 313/314.

nische Hogeschool; elke beurs is ten hoogste f 2000,— per jaar groot en wordt voor maximaal vier jaren uitgereikt. Tevens worden toelagen gegeven voor binnen- en buitenlandse studiereizen. Voor beurzen en toelagen is in totaal een bedrag van f 900 000,— uitgetrokken. Ten slotte zal de Bataafsche in belangrijke mate bijdragen in de kosten, verbonden aan het *geologisch veldwerk* dat Nederlandse studenten voor hun studie in het buitenland moeten verrichten, waarvoor f 200 000,— beschikbaar is gesteld.

De Staat der Nederlanden heeft de directie der Bataafsche dank betuigd voor deze belangrijke bijdrage tot de zo noodzakelijke vernieuwing van enkele instellingen van ons hoger onderwijs. Ook de colleges van herstel te Leiden en Delft hebben met waardering van deze schenking en plannen der Bataafsche kennis genomen.

RADIOREDE VAN MINISTER BOLKESTEIN IN VERBAND MET DE VOORGESCHREVEN LOYALITEITS-VERKLARING

In het Onderwijsverslag 1943 is op blz. 42/44 opgenomen de radiorede die de Secretaris-Generaal op 6 April 1943 heeft gehouden in verband met de onrust welke de voorgeschreven *loyaliteitsverklaring* onder de studenten had verwekt. Uiteraard kon in dit „oorlogsverslag” niet worden opgenomen de rede welke Zijne Excellentie Minister Bolkestein één dag later, op 7 April 1943, ter zake te Londen voor Radio Oranje heeft uitgesproken. Deze rede moge hier alsnog een plaats vinden:

„Landgenoten,

De tijdelijke Secretaris-Generaal van het Nazi-Departement van Opvoeding heeft zich in de laatste weken tweemaal tot hen gericht die bij het onderwijs zijn betrokken; beide malen onderwerping predikend aan het vijandelijk gezag; beide malen op den zoetsappigen roon van iemand die het zo goed meent; honing gebruikend liever dan azijn.

Op 17 Februari richtte hij zich tot rectoren en directeuren van scholen met een brief waarboven stond: „Publicatie in de pers streng verboden”¹⁾.

Wat bedoelde die brief? De dreigende deportatie naar Duitsland, bleek uit dien brief, had het onderwijs aan de scholen „sterk ontwricht”, zoals de heer Van Dam dit noemde. Aan wat hij noemde „deze nadelige toestand” wilde hij een einde maken. En daarom meldde hij, dat mannelijke leerlingen boven de 18 jaar die ernstige studiebelangen konden doen gelden, indien reeds weggevoerd, toestemming tot terugkeer konden krijgen, als dat door de ouders werd gevraagd en de verklaring werd afgelegd dat zij zich loyaal ten opzichte van de bezettende overheid zouden gedragen. De val werd opengesteld door er zich door een belofte aan te binden en te onderwerpen aan den vijand.

Een brief als deze, luisternaars, behoeft ik voor U niet te brandmerken. Gij hebt U niet laten vangen door den kwasi-zoetsappigen roon. Als de Duitse slavenhalers de Nederlandse jeugd bedreigen, en deze zich verzet, dan zegt deze tijdelijke Secretaris-Generaal, dat de jeugd het onderwijs ernstig ontwricht; dan nodigt hij de leiding van de scholen uit om „alles in het werk te stellen om de aan het onderwijs toegebrachte schade zo gering mogelijk te doen zijn”. Maar, Nederlandse ouders, in tijden waarin het om de hoogste belangen van ons volk gaat, is het verzet tegen de gevaarlijke laatste stuiprekkings van een verslagen vijand wiens einde nadert; zijn er ernstiger dingen te doen dan wat deze kwezelende briefschrijver noemt „kinderen weer geregeld ter school zenden”.

Dat hebben de Nederlandse kerken ingezien, die vier dagen na den datum van dezen opium-brief, op 21 Februari, haar protest tegen de met name genoemde schande-maatregelen van den bezetter van alle kansels deden voorlezen.

Terecht werd in dit protest gesproken van „medewerking aan daden van onrecht, waardoor men mede zich schuldig zou maken aan dat onrecht”.

Voor een tweede maal heeft Prof. Van Dam de fuik opgezet. Ditmaal voor de studenten. Gisteren richtte hij zich tot de Nederlandse studenten en gebruikte hij zijn zelfde misleidende taktiek, die van „ik meen het zo goed met U”. De studenten werden uitgenodigd een verklaring te tekenen en daarin werd hun allerlei begierlijks beloofd.

Wat behelst die verklaring? Plechtig noemde de vogelaar haar: „Dat de ondertekenaar de in de bezette Nederlandse gebieden geldende wetten, verordeningen en andere beslissingen naar eer en geweten zal nakomen en zich zal onthouden van handelingen en gedragingen welke de openbare orde en het hoger onderwijs in gevaar brengen.”

Vóór 10 April zullen de studenten moeten tekenen.

Nederlandse studenten, bij tekening wordt U de volgende beloning voorgeshouden: Gij zoudt Uw studie mogen afmaken; Gij zoudt dus niet voor tewerkstelling in Duitsland worden aangewezen.

Maar Gij kent immers de waarde van de beloften van den vijand. Door Uw verklaring zoudt Gij U allen met handen en voeten aan hem overleveren, hem Uw naam en adres als gehoorzaam dienaar in handen spelen. Ik weet, dat ik niet behoef te spreken van het weerzinwekkende argument dat de handlangers van den vijand gebruiken: „het zou Uw vaderlandse plicht zijn door te studeren, omdat het vaderland U nodig heeft, niet als mislukte studenten, maar naar gezegd werd als afgestudeerden, om leiding te geven aan wat er na deze oorlog in Nederland zal moeten gebeuren”.

¹⁾ Zie blz. 61.

De Duitse vogelaar vergist zich. Leiding geven zullen na deze oorlog niet de ondertekenaars doen, maar zij die geweigerd hebben te tekenen, wat deze verklaring van hen vraagt. Gij zult hiernede mijn advies aan U begripen. Ten volle van haar verantwoordelijkheid bewust maant de Nederlandse Regering ook U, Nederlandse studerende jongeren, aan alles te doen wat mogelijk is om den vijand te weerstaan. In dezen eindstrijd gaat het er om te tonen, dat kennis en wetenschap te bezitten veel is, maar karakter hebben meer. Er is een Engels spreekwoord dat zegt: „Wie leeft, wanneer Engeland sterft?“ Laat mij dit heel vrij voor Nederland omschrijven: „Wat baat alle Nederlandse onderwijs en Nederlandse wetenschap, wanneer Nederland zelf sterft?“ Meer dan het geregelde onderwijs, waarnaar de heer Van Dam, in opdracht van zijn Duitse meesters, zegt te streven, geldt nu: „geregeld verzet“. De kerken kwamen op tegen wat zij noemden: „het opjagen, grijpen en wegvoeren van duizenden jonge mensen.“

Een flennende Secretaris-Generaal belooft dat zij toestemming tot terugkeer zullen krijgen, als zij de verklaring afleggen dat zij zich loyaal ten opzichte van de bezettende overheid zullen gedragen. Het vaderland eist dat Gij dit niet doet. Het vaderland en de Regering eisen ook dat de president-curatoren en de rectoren van de universiteiten zich onthouden van iedere medewerking wat betreft de verkrijging van de verklaringen.

In Nederland geldt geen wetenschappelijk belang, geen onderwijsbelang boven de belangen van de bevrijding. Aan het Nederlandse onderwijs wordt welcens verweten dat het meer aandacht schenkt aan het verstand dan aan het karakter. Het kan nu aantonen, zoals het reeds herhaaldelijk getoond heeft door zijn hoogleraren, leraren, onderwijzers en studenten, dat karaktervorming en karaktervastheid de meest kenmerkende eigenschappen van het Nederlandse onderwijs zijn.”

In aansluiting hierbij zij nog vermeld, dat Zijne Excellentie Minister Bolkesteijn op 10 April 1943 via de radio tot de curatoren, hoogleraren en lectoren van de universiteiten en hogescholen het verzoek richtte om de studenten die geweigerd hadden de loyaliteitsverklaring te tekenen, op allerlei wijze van dienst te blijven, opdat hun studie door de weigering zo weinig mogelijk schade zou lijden.

ZUIVERING VAN DE STUDENTEN

Instelling Commissie zuivering studenten

De Militaire Commissaris voor de provincie Groningen achtte het voor de veiligheid van de Staat noodzakelijk, dat in het bevrijde Nederland het *hoger onderwijs* zo spoedig mogelijk en in zo groot mogelijke omvang zou worden hersteld. Daarom deed hij onder dagtekening van 14 Mei 1945 aan de Minister een beschikking toekomen, waarbij werd ingesteld de *Commissie zuivering studenten*. Deze commissie had tot taak, de Militaire Commissaris voornemens van advies te dienen inzake de toelating van studenten tot de inschrijving als student aan de Rijksuniversiteit te Groningen. Afgewezen zouden worden zij wier gedragingen in de bezettingstijd zodanig waren geweest dat hun toelating of onmiddellijke toelating tot het onderwijs een krenking van het rechtsgevoel zou betekenen.

Tot leden der commissie werden benoemd: Mr. C. J. J. W. van Groeningen, Prof. Dr. K. Sneyders de Vogel, Prof. Dr. J. de Haan, P. J. E. Hovingh, A. J. van der Leeuw en mej. Eijssens, en wel de eerstgenoemde als voorzitter, de laatstgenoemde uitsluitend voor de beoordeling van vrouwelijke studenten en de heer Van der Leeuw uitsluitend voor de beoordeling van mannelijke studenten.

Deze beschikking is opgenomen in de *Nederlandse Staatscourant* van 19 Juni 1945, n°. 9.

Noodregeling hooger onderwijs

De Chef Staf Militair Gezag achtte het in het belang van de veiligheid van de Staat noodzakelijk, dat enige *bijzondere tijdelijke voorzieningen* werden getroffen met betrekking tot de toelating van studenten tot het bijwonen van het onderwijs, tot het afleggen van enig tentamen of examen en tot de promotie aan een instelling van hoger onderwijs, daaronder begrepen het artsexamen, het apothekersexamen en het veeartsenijkundig examen, alsmede omtrent de samenstelling van de senaat en de aanwijzing van deszelfs secretaris en van voorzitters van faculteiten en afdelingen en van assessoren bij deze instellingen. Aangezien zodanige voorzieningen onmiddellijk en dringend noodzakelijk werden geacht en de verbinding met de Regering nog steeds dermate belemmerd was dat de beslissing van de Kroon daaromtrent niet kon worden afgewacht, stelde de Chef Staf Militair Gezag onder dagtekening van 21 Juni 1945, n°. 126, een desbetreffende verordening vast. Deze verordening bevatte de volgende artikelen:

Art. 1. Studenten worden tijdelijk niet toegelaten tot het bijwonen van het onderwijs aan een openbare instelling van hooger onderwijs of tot het afleggen van enig tentamen of examen of tot de promotie aan een zodanige instelling van hooger onderwijs, daaronder begrepen het artsexamen, het apothekersexamen en het veeartsenijkundig examen, dan nadat hun daartoe door of vanwege het Militair Gezag toestemming is verleend.

Art. 2. 1. De senaat eener openbare instelling van hooger onderwijs wordt tijdelijk gevormd door de gezamenlijke gewone hoogleraren die niet in hun functie zijn geschorst of een bevel hebben ontvangen de uitoefening van hun functie te staken.

2. In den senaat hebben met raadgevende stem tevens zitting:

a. buitengewone hoogleraren die niet in hun functie zijn geschorst of een bevel hebben ontvangen de uitoefening van hun functie te staken;

b. bijzondere en kerkelijke hoogleraren, aan wie vóór 10 Mei 1940 door curatoren der betrokken instelling van hooger onderwijs, overeenkomstig het bepaalde in artikel 179, 2e lid, der Hooger-onderwijswet, onderscheidenlijk in artikel 61, 2e lid, der Wet tot regeling van het hooger landbouwonderwijs van 15 December 1917 (*Staatsblad* n°. 700), zooals deze wet laatstelijk is gewijzigd, toegang tot en raadgevende stem in de vergaderingen van den senaat werd verleend, voorzover te hunnen aanzien door of vanwege het Militair Gezag niet is bepaald dat zij van de zittingen in den senaat zijn uitgesloten;

c. eervol ontslagen gewone en buitengewone hoogleraren, te wier aanzien door het Militair Gezag niet is bepaald dat zij van de zitting in den senaat zijn uitgesloten.

3. In afwijking van het bepaalde in het voorgaande lid worden aan de Gemeentelijke Universiteit te Amsterdam voor de toepassing van dit artikel buitengewone hoogleraren met de gewone gelijkgesteld.

Art. 3. In afwijking van het dienaangaande bepaalde in de Hooger-onderwijswet en in de Wet van 15 December 1917 (*Staatsblad* n°. 700) tot regeling van het hooger landbouwonderwijs, zooals deze wet sedert is gewijzigd, geschiedt de aanwijzing van den secretaris van den senaat, van de assessoren en van de voorzitters van de faculteiten en afdelingen door het Militair Gezag, zulks uitsluitend voorzover betreft de eerste aanwijzing, en met dien verstande dat de aanwijzing in geen geval zal gelden voor een periode langer dan een jaar.

Art. 4. Voorzover in bijzondere gevallen door het Militair Gezag niet anders wordt bepaald, wordt aan de openbare instellingen van hooger onderwijs het college van rector-magnificus en assessoren tijdelijk gevormd door den rector-magnificus, den secretaris van den senaat en de voorzitters der faculteiten of afdelingen.

Art. 5. Voor de toepassing van deze verordening worden onder instellingen van hooger onderwijs gymasia niet begrepen.

Art. 6. 1. Deze verordening geldt voor het gehele en bijzonderen staat van beleg verkeerende gebied.

2. Zij zal worden bekendgemaakt door plaatsing in de *Staatscourant* en in het *Publicatieblad van het Militair Gezag*, alsmede door aanplakking aan de pui van gemeentehuizen, en treedt in werking terstond na hare afkondiging.

3. Zij kan worden aangehaald onder den titel: Noodregeling Hooger Onderwijs.

Deze verordening is opgenomen in de *Nederlandse Staatscourant* van 6 September 1945, n°. 62, en in het *Publicatieblad van het Militair Gezag* van 2 Juli 1945, n°. 35.

Instelling commissies van advies Militair Gezag

Bij besluit van de Chef Staf Militair Gezag van 29 Juni 1945, n°. 1077, werd ingesteld een commissie welke het Militair Gezag van advies moest dienen betreffende het al dan niet toelaten van studenten tot de *Technische Hogeschool te Delft*.

Bij besluiten van de Chef Staf Militair Gezag resp. van 24 Juli 1945, n°. 1125, en 27 Juli 1945, n°. 1133, werden ingesteld commissies welke het Militair Gezag van advies moesten dienen betreffende het al dan niet toelaten van studenten resp. tot de *Landbouwhogeschool te Wageningen* en tot de *Rijksuniversiteit te Utrecht*.

Beoordeelingsbeschikkingen Studenten

Teneinde de studentenzuivering zo snel en afdoend mogelijk haar beslag te doen krijgen, werden door de Ministers van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen en van Landbouw, Visserij en Voedselvoorziening onder dagtekening van 26 Augustus 1945, nos. 1347 I, afd. H.O., en 1347 II, afd. H.O., twee gemeenschappelijke *beoordeelingsbeschikkingen* uitgevaardigd. Deze beschikkingen strekten tot uitvoering van de artt. 10, 11 en 12 van het op blz. 91/93 vermelde Herstelbesluit instellingen van hooger onderwijs 1945. De eerste beschikking had betrekking op de studenten die de *loyaliteitsverklaring* hadden getekend, de tweede op de studenten die zich in de bezettingstijd in *nationalen zin* hadden *misdragen*. Beide beschikkingen met de bijbehorende richtlijnen zijn opgenomen in de *Nederlandse Staatscourant* van 30 Augustus 1945, n°. 58, en zijn in werking getreden op de dag van afkondiging. De lezer vindt ze hieronder in extenso afgedrukt.

Beoordeelingsbeschikking Studenten 1945, n°. 1

Deze beschikking, d.d. 26 Augustus 1945, n°. 1347 I, afd. H.O., strekte tot uitvoering van de artt. 11 en 12 van het Herstelbesluit instellingen van hooger onderwijs 1945 en had betrek-

king op de studenten die de *loyaliteitsverklaring* hadden getekend. Zij bevatte de volgende artikelen:

Art. 1. Studenten die in eenig studiejaar de verklaring, omschreven in artikel 2 van het besluit van den Secretaris-Generaal van het Departement van Opvoeding, Wetenschap en Kultuurbescherming van 10 Maart 1943 (*Verordeningblad* 1943, n°. 28) hebben ondertekend, worden niet toegelaten:

a. tot het bijwonen van het onderwijs aan een openbare instelling van hooger onderwijs;

b. tot het afleggen van een tentamen of van eenig van Rijkswege ingesteld examen dat geheel of ten deele door het volgen van onderwijs aan een instelling van hooger onderwijs is voorbereid, daaronder begrepen het artsexamen, het apothekersexamen, het veeartsenijkundig examen of eenig tandheelkundig examen;

c. tot de promotie,

dan nadat de rector-magnificus, gelet op de in het volgende artikel bedoelde commissie, welke, zoo noodig, de belanghebbende oproept en hoort, en met inachtneming van de ten deze door de Ministers van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen en van Voedselvoorziening, Landbouw en Visserij te geven richtlijnen, heeft verklaard dat daartegen bij hem geen bezwaar bestaat.

Art. 2. Aan elke universiteit of hogeschool wordt door den Minister onder wien de instelling van hooger onderwijs ressorteert, een adviescommissie van beoordeeling ingesteld, bestaande uit iemand buiten de universiteit of hogeschool, zoo mogelijk een oud-alumnus als voorzitter, 2 hoogleraren of oud-hoogleraren en 2 studenten wier eerste inschrijving plaats vond vóór den cursus 1941/42 en die de in artikel 1 genoemde verklaring niet hebben getekend, noch zich op andere wijze hebben misdragen, benevens één of meer plaatsvervangers voor elk dezer categorieën.

Art. 3. De rector-magnificus kan, gehoord het advies van de in het voorgaand artikel bedoelde commissie, aan iederen student die onder dit besluit valt, een verklaring van geen bezwaar uitreiken, indien hij naar het oordeel van den rector-magnificus gegronde redenen aanvoert die hem noopen de verklaring te teekenen.

Art. 4. Indien de student geen gegronde redenen aanvoert voor zijn teekenen, zal de rector-magnificus, gelet op het advies van de in artikel 2 bedoelde commissie en met inachtneming van de in artikel 1 bedoelde richtlijnen, bepalen welke tijdsduur zal moeten verlopen, voordat de student tot het bijwonen van onderwijs aan een openbare instelling van hooger onderwijs, het afleggen van een tentamen of van eenig bij artikel 1 bedoeld examen of tot de promotie zal worden toegelaten. Dit tijdsverloop moet ten minste van zoodanigen duur zijn, dat aangenomen kan worden dat de student door zijn teekenen niet in betere positie is gekomen dan andere die niet getekend hebben.

De commissie brengt haar advies uit na den betrokkene zoo noodig te hebben opgeroepen en zoo mogelijk gehoord.

Art. 5. Alle tentamens, examens of promoties welke met goed gevolg werden afgelegd na gebruikmaking van de voordelen, aan de ondertekening van de in artikel 1 van het Herstelbesluit instellingen van hooger onderwijs 1945 bedoelde verklaring verbonden, worden beschouwd als niet-rechtsgeldig te zijn afgelegd.

Art. 6. Zij wier tentamens, examens of promotie op grond van het bepaalde in het voorgaand artikel worden beschouwd als niet-rechtsgeldig te zijn afgelegd, kunnen, met inachtneming van het bepaalde in artikel 4, hietoe worden toegelaten na afloop van een termijn, overeenkomend met den normaal voor dergelijke tentamens en examens vereischten studietijd, onder aftrek van den tijd van voorbereiding daartoe, verlopen tot 10 April 1945.

Art. 7. Met toestemming van den Minister, onder wien de instelling van hooger onderwijs ressorteert, kan een student van de uitspraak van den rector-magnificus in beroep komen bij de centrale commissie van beoordeeling, waarin o.a. de voorzitters der in artikel 2 genoemde adviescommissies van beoordeeling zitting hebben. De centrale commissie van beoordeeling neemt geen beslissing dan na den betrokkene te hebben opgeroepen en zoo mogelijk gehoord.

Art. 8. De uitspraak van den rector-magnificus, respectievelijk van de centrale commissie van beoordeeling, geldt voor alle instellingen van hooger onderwijs.

De beschikking kon worden aangehaald als „Beoordeelingsbeschikking Studenten 1945, n°. 1.”

Voor de vaststelling van de in artikel 4 bedoelde *uitsluitstermijnen* waren bij de beschikking de hierna vermelde *richtlijnen* gevoegd.

Bij de beantwoording van de vraag voor hoe langen tijd een student op grond van het teekenen van de zogenoemde *loyaliteitsverklaring* moet worden uitgesloten, dienen de volgende richtlijnen in acht te worden genomen:

Uitsluitstermijnen voor:

1°. hen die eenmaal teekenden en wel in de maanden Maart—Juni 1943, hun handteekening niet vóór 5 Mei 1943 terugtrokken en niet profiteerden van de officieel geboden gelegenheid tot studie of tot het afleggen van tentamens, examens of promoties: maximaal 9 maanden;

2°. hen die op 5 en 6 Mei 1943 ongeldig teekenden: een termijn welke dien, genoemd onder 1°, niet mag overtreffen;

3°. hen die in Maart—Juni 1943 teekenden en wel profiteerden van de onder 1° genoemde gelegenheid: maximaal 2 jaar;

- 4°. hen die na Juni 1943 teekenden en *niet* profiteerden van de onder 1° genoemde gelegenheid: maximaal 1½ jaar;
 5°. hen die na Juni 1943 teekenden en *wel* profiteerden van de onder 1° genoemde gelegenheid: maximaal 2½ jaar.

De termijn van uitsluiting neemt een aanvang met ingang van den dag waarop één of meer faculteiten of afdelingen der instelling van hooger onderwijs werden heropend, bij de Landbouwhoogeschool met ingang van den dag waarop deze hoogeschool werd heropend.

Beoordeelingsbeschikking Studenten 1945; n°. 2

Deze beschikking, d.d. 26 Augustus 1945, n°. 1347 II, afd. H.O., strekte tot uitvoering van artikel 10 van het Herstelbesluit instellingen van hooger onderwijs 1945 en had betrekking op de studenten die zich gedurende de bezettingstijd in *nationale zin hadden misdragen*. Deze beschikking luidde als volgt:

Art. 1. Studenten die, afgezien van het al of niet geteekend hebben der verklaring, omschreven in artikel 2 van het besluit van den Secretaris-Generaal van het Departement van Opvoeding, Wetenschap en Kultuurbescherming van 10 Maart 1943 (*Verordeningblad* 1943, n°. 28), zich gedurende de jaren der bezetting in nationaal zin hebben misdragen, worden, naargelang van het meer of minder ernstig karakter der misdraging, door den rector-magnificus, gelet op het advies van de in artikel 2 van de Beoordeelingsbeschikking Studenten 1945, n°. 1, bedoelde commissie en met inachtneming van de ten deze door de Ministers van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen en van Landbouw, Visserij en Voedselvoorziening te geven richtlijnen, voor altijd dan wel voor een door hen te bepalen tijd uitgesloten:

- van het bijwonen van onderwijs aan een openbare instelling van hooger onderwijs;
- van het afleggen van eenig van Rijkswege ingesteld examen dat geheel of ten deele door het volgen van onderwijs aan een instelling van hooger onderwijs wordt voorbereid, daaronder begrepen het artsexamen, het apothekersexamen, het veeartsenijkundig examen of een tandheelkundig examen;
- van het afleggen van eenig tentamen, examen of van de promotie aan een instelling van hooger onderwijs.

Art. 2. 1°. De rector-magnificus beoordeelt voorloopig aan de hand der in het vorig artikel bedoelde richtlijnen, of op een student het bepaalde in het vorig artikel van toepassing is. Hij geeft van zijn beslissing onverwijld kennis aan de commissie van beoordeeling, bedoeld in artikel 2 van de Beoordeelingsbeschikking Studenten 1945, n°. 1.

2°. De commissie van beoordeeling brengt, na den betrokkene te hebben opgeroepen en zoo mogelijk gehoord, aan den rector-magnificus advies uit. Deze beslist of en, zoo ja, voor hoelang de uitsluiting, als bedoeld in het voorgaande artikel, op den student van toepassing zal zijn.

Art. 3. Met toestemming van den Minister onder wien de instelling van hooger onderwijs ressorteert, kan een student van de uitspraak van den rector-magnificus in beroep komen bij de centrale commissie van beoordeeling, als bedoeld in artikel 7 van de Beoordeelingsbeschikking Studenten 1945, n°. 1. De centrale commissie van beoordeeling neemt geen beslissing dan na den betrokkene te hebben opgeroepen en zoo mogelijk gehoord.

Art. 4. De uitspraak van den rector-magnificus, resp. van de centrale commissie van beoordeeling, geldt voor alle instellingen van hooger onderwijs.

De beschikking kon worden aangehaald als „Beoordeelingsbeschikking Studenten 1945, n°. 2”.

Ter vaststelling van de in artikel 1 bedoelde *uitsluitingstermijnen* waren bij de beschikking de hierna vermelde *richtlijnen* gevoegd.

Bij de beantwoording van de vraag of een student voorgoed dan wel voor een bepaalden tijd op grond van zijn *misdraging in national-n zin* gedurende de jaren der bezetting moet worden uitgesloten, dienen de volgende richtlijnen in acht te worden genomen:

Uitsluitingstermijnen voor:

- 1°. vrouwelijke studenten die zich vrijwillig of op den oproep van Juni/Augustus 1943 op een arbeidsbureau hebben gemeld: maximaal 6 maanden;
- 2°. studenten die vrijwillig naar Duitsland gingen: maximaal 2½ jaar;
- 3°. studenten die in het kader van den arbeidsinzet (zomer 1943) naar Duitsland gingen: maximaal 1 jaar;
- 4°. studenten die door tewerkstelling als grensganger voorloopig niet konden worden ingeschreven: maximaal 1 jaar;
- 5°. studenten die onder invloed van de gebeurtenissen in Mei 1943 en Rauters oproep naar Duitsland gingen en zich, volgens de onderling geldende normen, aldaar misdroegen: een door den rector-magnificus, resp. centrale commissie van beoordeeling vast te stellen termijn;
- 6°. studenten die vrijwillig hebben medegewerkt aan de versterking van het Deutsche oorlogspotentieel: maximaal 2½ jaar.

7°. studenten die, zonder van hun vrijheid te zijn beroofd, in den Arbeidsdienst zijn gegaan: maximaal 6 maanden;

8°. eerst aankomende studenten die, zonder van hun vrijheid te zijn beroofd, in den Arbeidsdienst zijn gegaan: maximaal 3 maanden;

9°. studenten die na 1 Februari 1941 lid of begunstiger of sympathiseerend lid zijn geweest van de N.S.B., of de Nationaal-Socialistische Arbeiderspartij, dan wel in eenigen vorm zijn aangesloten geweest bij de W.A., de Duitse SS in de Nederlanden of den Nationalen Jeugdstorm — dit laatste voorzover zij dit deden na den leeftijd van 18 jaar te hebben bereikt — dan wel als vrijwilliger in dienst zijn geweest bij de Landwacht Nederland of bij den Landstorm Nederland, dan wel na 1 Februari 1941 lid zijn geweest van het Studentenfront: uitsluiting voor het leven;

10°. vrouwelijke studenten die, zonder van haar vrijheid te zijn beroofd, in Duitsland hebben gewerkt: maximaal 2½ jaar.

De termijn van uitsluiting neemt een aanvang met ingang van den dag waarop één of meer faculteiten of afdelingen der instelling van hooger onderwijs werden heropend, bij de Landbouwhoogeschool met ingang van den dag waarop deze school werd heropend.

Deze twee beschikkingen werden door voornoemde Ministers gewijzigd bij hun beschikkingen van 31 October 1945, resp. n°. 3461 I, afd. H.O., en n°. 3464 I, afd. H.O. Beide beschikkingen zijn opgenomen in de *Nederlandse Staatscourant* van 20 November 1945, n°. 115, en werden geacht in werking te zijn getreden op 30 Augustus 1945. Van de aangebrachte wijzigingen vindt de lezer hieronder een overzicht.

Wijziging Beoordeelingsbeschikking Studenten 1945, n°. 1

In artikel 2 werden tussen de komma achter het woord „ingesteld” en het woord „bestaande” ingevoegd de woorden „zoo mogelijk.”

In artikel 2 kwam de komma achter het woord „hoogeschool” en achter het woord „oud-alumnus” te vervallen, terwijl de woorden „zoo mogelijk een oud-alumnus” eveneens kwamen te vervallen.

In het tweede lid van artikel 4 werden tussen de woorden „betrokkene” en „te” ingevoegd de woorden „zoo noodig.”

Artikel 6 werd vervangen door een artikel van de navolgende inhoud:

Art. 6. Zij voor wie overeenkomstig artikel 4, of, indien artikel 6a toepassing vindt, overeenkomstig artikel 2 van de Beoordeelingsbeschikking Studenten 1945, n°. 2, een tijdsduur is vastgesteld, binnen welken zij zijn uitgesloten van het bijwonen van onderwijs aan een openbare instelling van hooger onderwijs, kunnen niet worden toegelaten tot het afleggen van een examen of tentamen, als genoemd in artikel 1, onder b, dan na verloop van een tijd, overeenkomende met den normaal voor de voorbereiding tot de af te leggen examens of tentamens vereischten studietijd, als vast te stellen door den rector-magnificus. Deze termijn wordt gerekend aan te vangen op het oogenblik dat zij het laatste geldig examen of tentamen aan een instelling van hooger onderwijs hebben afgelegd of, zoo zij nog niet een zoodanig examen of tentamen hebben afgelegd, op het oogenblik dat zij zich aan een instelling van hooger onderwijs hebben laten inschrijven voor de studierichting waarin zij examen of tentamen willen afleggen. De termijn wordt onderbroken gedurende een periode, loopende van den dag dat zij het eerste de verklaring, bedoeld in artikel 1, hebben geteekend, tot op den dag dat zij door den rector-magnificus weer zijn toegelaten tot het bijwonen van onderwijs aan de openbare instelling van hooger onderwijs, of voor een zooveel kortere periode als de rector-magnificus, gelet op het advies van de commissie, bedoeld in artikel 2, op grond van bijzondere omstandigheden wenschelijk acht. De rector-magnificus kan, gelet op het advies van de in artikel 2 bedoelde commissie, bepalen, dat het voorgaande lid geen toepassing vindt ten aanzien van eenigen tijdelijk uitgesloten student.

Na artikel 6 werd een nieuw artikel ingevoegd, luidende:

Art. 6a. Indien een student op grond zoowel van het bepaalde bij deze beschikking als van dat bij de Beoordeelingsbeschikking Studenten 1945, n°. 2, voor uitsluiting in aanmerking komt, vindt geen cumulatie der termijnen plaats; verschillen de termijnen, dan vindt uitsluiting plaats voor dien termijn welke den betrokkene het langst van de instelling van hooger onderwijs verwijderd houdt.

Ook de bij de Beoordeelingsbeschikking Studenten 1945, n°. 1, behorende *richtlijnen* werden bij bovengenoemde beschikking gewijzigd en wel als volgt:

Aan de richtlijnen werd een zesde richtlijn toegevoegd, luidende:

6. hen die, om toegelaten te worden tot eenige instelling van hooger onderwijs, in strijd met de waarheid hebben verklaard, dat zij de verklaring, bedoeld in artikel 1, niet hebben geteekend: maximaal voorgoed.

Voorts werd de laatste volzin van de richtlijnen als volgt gewijzigd:

De termijn van uitsluiting neemt een aanvang met ingang van den dag waarop de instelling van hooger onderwijs officieel in haar geheel is heropend, tenzij de rector-magnificus, gelet op het advies van de commissie, bedoeld in artikel 2, in verband met het feit dat voor bepaalde studierichtingen de normale werkzaamheden reeds eerder waren hervat, het gewenscht oordeelt ten aanzien van studenten in die studierichtingen den termijn vroeger te doen ingaan.

Wijziging Beoordeelingsbeschikking Studenten 1945, n°. 2

In artikel 1 kwamen de woorden „afgezien enz.” tot en met de woorden „Verordeningenblad 1943, n°. 28” te vervallen.

Aan artikel 2 werd een derde lid toegevoegd, luidende:

3. Hij die in strijd met de waarheid een verklaring heeft afgelegd met het oogmerk daardoor niet of voor korteren tijd overeenkomstig het vorige lid te worden uitgesloten, kan voorgoed of voor zoolang de rector-magnificus, gelet op het advies van de in artikel 2 van de Beoordeelingsbeschikking Studenten 1945, n°. 1, bedoelde commissie wenschelijk oordeelt, worden uitgesloten van het bijwonen van onderwijs aan een openbare instelling van hooger onderwijs.

Na artikel 2 werd een nieuw artikel ingevoegd, luidende:

Art. 2a. Zij voor wie overeenkomstig het tweede lid van artikel 2 een tijdsduur is vastgesteld, binnen welken zij zijn uitgesloten van het bijwonen van onderwijs aan een openbare instelling van hooger onderwijs, kunnen niet worden toegelaten tot het afleggen van een examen of tentamen, als genoemd in artikel 1, onder b, dan na verloop van een tijd, overeenkomende met den normaal voor de voorbereiding tot de af te leggen examens of tentamens vereischten studietijd, als vast te stellen door den rector-magnificus. Deze termijn wordt gerekend voor hen die niet de verklaring, bedoeld in artikel 1 van de Beoordeelingsbeschikking Studenten 1945, n°. 1, hebben geteekend, aan te vangen op het oogenblik dat zij het laatste examen of tentamen aan een instelling van hooger onderwijs hebben afgelegd of, zoo zij nog niet een zoodanig examen of tentamen hebben afgelegd, op het oogenblik dat zij begonnen zich voor de studie waarin zij examen of tentamen willen afleggen, voor te bereiden en niet te loopen gedurende den tijd dat zij overeenkomstig artikel 2 van het bijwonen van onderwijs aan een openbare instelling van hooger onderwijs zijn uitgesloten.

Na artikel 4 werd eveneens een nieuw artikel ingevoegd, luidende:

Art. 4a. Indien een student op grond zoowel van het bepaalde bij deze beschikking als van dat bij de Beoordeelingsbeschikking Studenten 1945, n°. 1, voor uitsluiting in aanmerking komt, vindt geen cumulatie der termijnen plaats; verschillen de termijnen, dan vindt uitsluiting plaats voor dien termijn welke de betrokkene het langst van de instelling van hooger onderwijs verwijderd houdt.

Ook de bij de Beoordeelingsbeschikking Studenten 1945, n°. 2, behorende richtlijnen werden bij bovengenoemde beschikking gewijzigd en wel als volgt:

In de negende richtlijn werden de laatste woorden „uitsluiting voor het leven” gewijzigd in: „maximaal voor het leven.”

Voorts werd een elfde richtlijn toegevoegd, luidende:

11. Studenten wier misdraging in nationalen zin gedurende de jaren der bezetting niet valt onder een der hiervoor genoemde 10 punten: maximaal 2½ jaar.

De laatste volzin van de richtlijnen werd als volgt gewijzigd:

De termijn van uitsluiting neemt een aanvang met ingang van den dag waarop de instelling van hooger onderwijs officieel in haar geheel is heropend, tenzij de rector-magnificus, gelet op het advies van de commissie, bedoeld in artikel 2 van de Beoordeelingsbeschikking Studenten 1945, n°. 1, in verband met het feit dat voor bepaalde studierichtingen de normale werkzaamheden reeds eerder waren hervat, het gewenscht oordeelt ten aanzien van studenten in die studierichtingen den termijn vroeger te doen ingaan.

Instelling adviescommissies van beoordeeling

De in artikel 2 van de Beoordeelingsbeschikking Studenten 1945, no. 1, bedoelde adviescommissies van beoordeeling werden ingesteld bij Ministeriële beschikking van 23 November 1945, no. 4492 I, afd. H.O., en wel aan de Rijksuniversiteiten te Leiden, Utrecht en Groningen en de Technische Hogeschool te Delft. In deze commissies werden benoemd:

a. aan de Rijksuniversiteit te Leiden:

tot lid en voorzitter Mr J. Drion;

tot leden: Prof. Mr. R. P. Cleveringa, Prof. Dr. C. J. van der Klaauw, J. W. Oudejans,

J. A. Noordijk, mej. J. Nauta;

tot plaatsvervangende leden: Prof. Dr. J. J. L. Duyvendak, Prof. Dr. A. E. van Arkel, K. J. Cath;

tot secretaris Mr. P. Cleveringa;

tot plaatsvervangend secretaris J. G. Sauveplanne;

b. aan de Rijksuniversiteit te Utrecht:

tot lid en voorzitter mej. Dr. M. A. Tellegen;

tot leden: Prof. Dr. H. Th. Fischer, Mr. Th. A. Hoog, H. Verheij, G. Puchinger;

c. aan de Rijksuniversiteit te Groningen:

tot lid en voorzitter Mr. C. J. J. W. van Groeningen;

tot leden: Prof. Dr. K. Sneyders de Vogel, Prof. Dr. J. de Haan, P. J. E. Hovingh, A. J. van der Leeuw, mej. T. Eyssens, R. B. Smeding;

d. aan de Technische Hogeschool:

tot lid en voorzitter Ir. W. J. Harmsen;

tot leden: Prof. Dr. Ir. H. J. van der Maas, Dr. Ir. P. M. Heertjes, M. C. Brandes, J. K. Govers;

tot plaatsvervangend lid en voorzitter Ir. H. J. F. Eckhuijsen Smit;

tot plaatsvervangende leden: Prof. Ir. J. W. Thierry, G. Koman, G. I. van Nooten.

Tevens werd bepaald, dat alle uitspraken van de rector-magnificus, gedaan op grond van de beschikking van de Chef Staf Militair Gezag van 2 Augustus 1945, n^o. 1150, nadat hem, voorzover dit door het Militair Gezag was voorgeschreven, advies werd uitgebracht door de studenten-zuiveringscommissies, ingesteld en benoemd door de Chef Staf Militair Gezag, geacht zouden worden te zijn gedaan volgens de bepalingen van de Beoordeelingsbeschikkingen Studenten 1945, nos. 1 en 2, zoals deze sindsdien waren gewijzigd.

Deze beschikking is opgenomen in de *Nederlandse Staatscourant* van 6 December 1945, n^o. 127.

Verdere wijzigingen Beoordeelingsbeschikkingen Studenten 1945, nos. 1 en 2

In de loop van het jaar 1946 zijn door de betrokken Ministers nog enkele wijzigingen aangebracht in bovengenoemde beschikkingen. Deze wijzigingen waren de volgende:

Bij beschikkingen d.d. 30 Januari 1946, nos. 1048 I en 1048 II, afd. H.O., werden met ingang van de dag van afkondiging in de *Nederlandse Staatscourant* van 11 Maart 1946, n^o. 49, ingetrokken artikel 6 van de Beoordeelingsbeschikking Studenten 1945, n^o. 1, en artikel 2a van de Beoordeelingsbeschikking Studenten 1945, n^o. 2.

Bij beschikking van 8 Maart 1946, n^o. 1757 II, afd. H.O.W., werd aan Mr. J. Drion en mej. Mr. A. Tellegen cervol ontslag verleend als leden van bovenvermelde commissie en werden benoemd tot leden Prof. Dr. A. E. van Arkel en Prof. Dr. H. Th. Fischer, terwijl Prof. Dr. C. J. van der Klaauw werd benoemd tot plaatsvervangend lid.

Deze beschikking is opgenomen in de *Nederlandse Staatscourant* van 19 April 1946, n^o. 78.

Bij beschikking van voornoemde Ministers d.d. 29 April 1946, n^o. 4792 I, afd. H.O.W., werden met ingang van 1 April 1946 tot plaatsvervangend lid van de Centrale commissie van beoordeeling, als bedoeld in artikel 7 van de Beoordeelingsbeschikking Studenten 1945, n^o. 1, benoemd J. W. Oudemans, Prof. Dr. K. Sneyders de Vogel, Prof. Dr. J. de Haan, Mr. T. Hoog, Dr. H. A. Meijling, Mr. G. D. Heij, Prof. G. Gonggrijp, Ir. H. J. F. Eckhuysen Smit en Prof. J. Smit.

Deze beschikking is opgenomen in de *Nederlandse Staatscourant* van 27 Mei 1946, no. 103.

Bij beschikking van voornoemde Ministers van 15 October 1946, n^o. 21404, afd. H.O.W., werd aan artikel 3 van de Beoordeelingsbeschikking Studenten 1945, n^o. 1, een tweede lid toegevoegd, luidende:

De rector-magnificus kan aan iederen student, voor wien op grond van de bij deze beschikking gevoegde richtlijnen geen langere uitsluitingstermijn kan worden bepaald dan van maximaal 1½ jaar, na verloop van dezen termijn een verklaring van geen bezwaar uittrekken, zonder dat de in het voorgaande artikel bedoelde commissie is gehoord.

Voorts werd het bepaalde in de richtlijnen, gevoegd bij de Beoordeelingsbeschikking Studenten 1945, n^o. 2, ten aanzien van de *aanvang* van de uitsluitingstermijn in dier voege gewijzigd dat deze termijn geacht werd te zijn aangevangen op 5 Mei 1945.

Verder werd bepaald dat de uitsluitingstermijnen, als bedoeld in de Beoordeelingsbeschikkingen Studenten 1945, n°. 1 en n°. 2, van 1 ½ jaar geacht werden te zijn geëindigd op 5 November 1946, zodat slechts voor 9 % der uitgesloten studenten wier uitsluitingstermijnen op langer dan 1 ½ jaar waren gesteld, de universiteiten nog niet waren opengesteld. Tenslotte werd de Centrale commissie van beoordeeling uitgebreid met enige leden die aan de beoordeling in eerste instantie geen aandeel hadden gehad. De beschikking is opgenomen in de *Nederlandse Staatscourant* van 29 October 1946, n°. 212.

Bij beschikking van 21 December 1946, n°. 26032, afd. H.O.W., werd bepaald, dat de *uitsluitingstermijnen*, bedoeld onder 3° en 5° van de bij de Beoordeelingsbeschikking Studenten 1945, n°. 1, gevoegde richtlijnen, uiterlijk op 1 Januari 1947 zouden zijn geëindigd.

NIET-RECHTSGELDIG AFGELEGDE TENTAMENS, EXAMENS EN PROMOTIES

Krachtens artikel 5 van de Beoordeelingsbeschikking Studenten 1945, n°. 1, werden alle tentamens, examens of promoties welke met goed gevolg werden afgelegd na gebruikmaking van de voordelen, verbonden aan de ondertekening van de loyaliteitsverklaring beschouwd als *niet-rechtsgeldig* te zijn afgelegd.

Teneinde deze bepaling ten uitvoer te kunnen brengen achtte de Minister het blijkens een desbetreffende mededeling in de *Nederlandse Staatscourant* van 8 April 1946, n°. 69, noodzakelijk dat de studenten die na tekening van de loyaliteitsverklaring promoveerden of een examen met goed gevolg aflegden, hun bul of diploma *ter ongeldigmaking* inleverden of dat de namen van deze studenten werden gepubliceerd.

Daarom was aan de universiteiten en hogescholen verzocht om aan de betrokkenen de bullen op te vragen, en hun erop te wijzen dat het in de bedoeling lag de namen van diegenen die op 1 Juni 1946 hun bul nog *niet* hadden ingeleverd, in de *Nederlandse Staatscourant* wereldkundig te maken.

De aandacht werd er tevens op gevestigd, dat in het kleine aantal gevallen waarin wegens het aanwezig zijn van zeer bijzondere omstandigheden de na ondertekening van de loyaliteitsverklaring afgelegde examens alsnog geldig waren verklaard, de betrokkenen zulks konden bewijzen door het vertonen van de desbetreffende beschikking.

TOELATING VAN STUDENTEN TOT MIDDELBARE NIJVERHEIDSSCHOLEN

Betreffende de toelating tot *middelbare nijverheidsscholen* van studenten die de *loyaliteitsverklaring* hadden getekend en diensgevolge hun studie aan een openbare inrichting voor hoger onderwijs niet konden voortzetten, zij verwezen naar de mededeling op blz. 202.

INSCHRIJVING VAN STUDENTEN

Voorlopige inschrijving als student¹⁾

Van hen die zich voor de cursus 1944/45 als student aan een der universiteiten of hogescholen wilden laten inschrijven en die in de zomer 1944 niet in de Nederlandsche Arbeidsdienst gingen, dienden: 1° zij wier 18e verjaardag viel in het tijdvak van 1 Juni 1944 tot de aanvang van het volgende studiejaar, 2° zij die vóór 1 Juni 1944 de 18-jarige leeftijd bereikt en de arbeidsdienstplichtige leeftijd niet overschreden hadden, evenwel uitstel of vrijstelling van de Nederlandsche Arbeidsdienst hadden gekregen, 3° zij die hun arbeidsdienstplicht reeds hadden vervuld, zich ten spoedigste tot het Departement te wenden. Daarbij moest overgelegd worden het getuigschrift, eventueel gewaarmerkt afschrift dat toegang geeft tot het afleggen van academische examens (of het bewijs van deelneming aan het staatsexamen 1944), en door de onder 2° genoemden bovendien een verklaring van uitstel of vrijstelling van de Nederlandsche Arbeidsdienst.

¹⁾ Zie de desbetreffende bekendmaking in het departementale tijdschrift *Opvoeding, Wetenschap, Kulturbescherming*, jaargang 1944, n°. 13, blz. 271.

Zij konden dan na tekening van de loyaliteitsverklaring een bewijs van *voorlopige* inschrijving als student ontvangen. Zij die in de Nederlandsche Arbeidsdienst gingen, alsmede zij die eerst na de aanvang van het volgende studiejaar 18 jaar werden, dienden de loyaliteitsverklaring tegelijk met hun inschrijving als student te tekenen.

Niet-inschrijving van studenten die de loyaliteitsverklaring hadden getekend

Bij schrijven van 18 Juni 1945, n°. V 549 I, verzocht de Minister de rectores-magnifici van de Rijksuniversiteiten te Leiden, Utrecht en Groningen en de rector-magnificus van de Technische Hogeschool, in afwijking van een nader te treffen regeling, bij de inschrijving der studenten en bij het toelaten tot het afleggen van tentamens, examens of tot de promotie de hierna aangegeven *gedragslijn* te volgen: Zij die eens of meermalen de loyaliteitsverklaring hadden ondertekend en/of zich in het kader der bijzondere omstandigheden gedurende de bezettingsjaren hadden misdragen, werden voorlopig *niet* toegelaten tot het bijwonen van het onderwijs aan de Rijksuniversiteiten of de Technische Hogeschool; evenmin werden zij voorlopig toegelaten tot het afleggen van een tentamen, examen of tot de promotie aan een instelling van hoger onderwijs.

Een afschrift van dit schrijven deed de Minister tegelijkertijd toekomen aan de rector-magnificus van de Gemeentelijke Universiteit te Amsterdam en de rectores-magnifici der bijzondere instellingen van hoger onderwijs.

Inschrijving van studenten voor het studiejaar 1945/'46

Betreffende de inschrijving van studenten voor het studiejaar 1945/'46 deelde de Minister bij brief van 19 Juni 1945, n°. V 253 I, aan de colleges van herstel der Rijksuniversiteiten te Leiden, Utrecht en Groningen en het college van herstel der Technische Hogeschool mede, dat zij die zich voor het studiejaar 1945/'46 als student van hun universiteit/hogeschool lieten inschrijven — waartoe hun reeds de gelegenheid moest worden gegeven — de bevoegdheid hadden gedurende het resterende gedeelte van het lopende studiejaar 1944/'45 de lessen *kosteloos* bij te wonen. Voor die inschrijving kon gebruik worden gemaakt van de inschrijvingsformulieren welke destijds aan genoemde colleges ten gebruike voor laatstgenoemd studiejaar werden toegezonden.

Aan de curatoren der bijzondere universiteiten en hogescholen werd verzocht eenzelfde gedragslijn te volgen.

DIENTSTNEMING IN HET LEGER DOOR STUDENTEN

Bij vele studenten was kort na de bevrijding twijfel gerezen over de beantwoording van de vraag wat zij beter konden doen: hun studie voortzetten of dienst nemen in het Nederlandse leger teneinde mede te werken aan de bevrijding van Nederlands-Indië. In verband daarmee werd op verzoek van de Minister in de Nederlandse dagbladen namens de Regering een bekendmaking opgenomen, waaraan het volgende wordt ontleend:

De Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen stelt er prijs op, namens de Nederlandsche Regeering te verklaren, dat studenten die reeds met goed gevolg een candidaatsexamen hebben afgelegd, het landsbelang het meest dienen door zich met grooten ijver en nauwgezette plichtsbetrachting aan de voortzetting hunner studie te wijden.

Zonder enigenvloed op hun keuze te willen uitoefenen, verklaart de Minister ten aanzien van degenen die nog niet zoo ver met hun studie zijn gevorderd, dat zij even nuttigen arbeid verrichten met te gaan strijden voor de bevrijding onzer overzeesche gebiedsdeelen als wanneer zij vol goede voornemens hun studie aan een instelling van hooger onderwijs gaan beginnen, dan wel deze studie met alle energie voortzetten.

PRAKTISCHE OPLEIDING VAN MEDISCHE STUDENTEN

Aan het verslag van de Commissie inzake de praktische opleiding van medische studenten over de periode 1942—1946 wordt het volgende ontleend.

Van de stilstand van het universitaire onderwijs tengevolge van de maatregelen van de bezetter stelde de secretaris de voorzitter in kennis bij nevenstaand schrijven van 19 Mei 1943.

Aan den Welgedelgestrengen Heer Mr. A. J. L. van Beeck Calkoen,
Voorzitter der Commissie inzake de praktische opleiding van medische studenten,
„Belmonte”, Wageningen.

Bruckelen, 19 Mei 1943.

Hooggeachte Heer,

Het is U natuurlijk bekend, dat het universitaire onderwijs stilstaat. Wat de examens betreft, overweegt de Secretaris-Generaal de mogelijkheid deze voortgang te doen hebben; een desbetreffende beslissing is mij nog niet bekend.

De Secretaris-Generaal is verder voornemens het verkrijgen van het artsdiploma afhankelijk te stellen van zijn fiat, dat niet zal worden verleend wanneer de betrokkene als semi-arts de bekende clause niet zou hebben geteekend. Hierbij zou dus aangenomen worden, dat de semi-arts als student moet zijn ingeschreven, hoewel tot nu toe voor het afleggen van een examen een inschrijving als student geen wettelijk vereischte was. Voor het tewerkstellen van een student als co-assistent — ook in niet-universitaire ziekenhuizen (waarmede thans de Leidsche universiteitsklinieken zijn gelijkgesteld) — zou eveneens de onderteekening der clause worden vereischt, waarop de faculteiten zouden moeten toezien. Intusschen werd reeds in een bepaald geval de eisch gesteld, tegen den wensch van den betrokken Leidschen hoogleeraar, een student als co-assistent op zijn afdeling te plaatsen (buiten bemoeienis van onze commissie).

Voor het plaatsen van studenten als co-assistent in de Leidsche klinieken zal overigens de faculteit zich moeten wenden tot den President-Curator der Leidsche Universiteit en niet rechtstreeks tot het hoofd eener kliniek. Hoewel voorloopig voor geen der faculteiten wegens te grooten toeloop behoefte zal bestaan studenten voor het co-assistenten naar niet-universitaire ziekenhuizen te dirigeren, meen ik toch goed te doen, U van bovengenoemde plannen en voornemens, die het werk onzer commissie raken, niet geheel onkundig te laten.

Met vriendelijke groeten,

hoogachtend,

w.g. J. G. Remijnse

Tot beter begrip van hetgeen thans volgt zij opgemerkt, dat reeds in het verslag over het studiejaar 1940/41 gewezen werd op de wenselijkheid dat voor de toekomst regelen zouden worden gesteld ten aanzien van de ziekenhuizen waarin de opleiding van de studenten buiten de universiteit zou plaats vinden. Met name werd betoogd, dat deze ziekenhuizen volledig geoutilleerd moeten zijn en dat daarin regelmatig pathologisch-anatomisch, bacteriologisch en chemisch onderzoek dient te geschieden, toegankelijk voor de medische studenten.

Op 15 November 1943 vergaderde de commissie te Utrecht. Ingekomen was een brief van de Secretaris-Generaal waaruit bleek, dat hij afwijzend stond tegenover het voorstel der commissie geneesheren-docenten aan te wijzen. In het voorstel betreffende het aanwijzen van geneesheren-docenten had de commissie het desbetreffende voorstel van de Utrechtse faculteit der geneeskunde overgenomen, overwegende dat het van belang moest worden geacht, 1°. dat de regelingen waarvoor de commissie in het leven was geroepen, in stand werden gehouden; 2°. dat er voortdurend docenten buiten de universiteit bereid werden gevonden zich voor hun taak te bekwamen, waartoe de officiële aanwijzing een krachtige stimulans was; 3°. dat, indien weer normale tijden zouden aanbreken, niet alsdan te verwachten sterk vermeerderde toeloop naar het hoger onderwijs, onmiddellijk gelegenheid moest worden gevonden voor praktische opleiding buiten de universiteit.

Voorstellen van de Leidse faculteit waren bij de commissie niet ingekomen, terwijl de Groningse faculteit op het standpunt stond dat zij geen gebruik behoefde te maken van de bemiddeling der commissie, zodat praktisch slechts het voorstel van de Utrechtse faculteit aan de commissie is voorgelegd.

De commissie had inmiddels een lijst van docenten samengesteld en ingezonden. De Secretaris-Generaal meende, in tegenstelling met de commissie, dat aan opleiding buiten de universiteit geen behoefte bestond en hij verzocht hieromtrent nadere uitleg.

De volgende vergadering had plaats te Utrecht op 13 December 1943. Aan het desbetreffende verslag wordt ontleend, dat aan de commissie gebleken was dat verscheidene studenten regelmatig praktische opleiding vóór de Kerstvacantie 1942/43 hadden ontvangen; over het daarop volgende semester van dit studiejaar werden door de commissie geen officiële opgaven ontvangen. De brief van de Secretaris-Generaal van 27 October 1943 heeft in deze vergadering nogmaals een onderwerp van bespreking uitgemaakt, waarna besloten werd, dat voorzitter en secretaris de stand van zaken aan de Secretaris-Generaal schriftelijk zouden uiteenzetten: 1°. ten aanzien van de resultaten der praktische opleiding gedurende het studiejaar 1942/43 en 2°. ten aanzien van de aanwijzing van geneesheren-docenten.

In zijn brieven van 7 December 1943 en van 16 Februari 1944 drong de Secretaris-Generaal

nogmaals aan op een motivering van het verzoek docenten aan te wijzen. Harerzijds wees de commissie nogmaals op de wenselijkheid de continuïteit in de werkzaamheden der commissie niet te verbreken en alsnog de voorgestelde docenten te willen benoemen. Aan dit verzoek werd echter niet voldaan.

Onder de gegeven omstandigheden kon de commissie haar werk onmogelijk voortzetten. Het was haar echter bekend, dat door verscheidene geneesheren de opleiding werd voortgezet. In 1944 en 1945 had meermalen briefwisseling plaats tussen voorzitter en secretaris, doch het werk der commissie was door het niet benoemen van docenten lamgelegd.

In October 1945 werd wederom aan de Rijksuniversiteiten advies gevraagd omtrent aan te wijzen ziekenhuizen en docenten.

In dezelfde maand had de voorzitter ten Departemente een bespreking met de Secretaris-Generaal, waarbij bleek dat de voorziening in de toestand van het medisch onderwijs niet alleen betrof de opleiding van co-assistenten, maar van alle medische studenten waarvoor de instelling van een speciale commissie nodig zou zijn naast de reeds bestaande commissie, ingesteld bij Ministeriële beschikking van 6 December 1935, n°. 4670 II, afd. H.O.

De volgende vergadering der commissie had plaats op 22 December 1945. Alleen de voorzitter en de secretaris waren aanwezig. Op deze vergadering konden dan ook geen besluiten worden genomen en slechts voorbereidende besprekingen plaats vinden. Prof. Kuenen had inmiddels, op 12 December 1945, bericht gezonden dat zijn gezondheidstoestand hem noodzaakte als lid der commissie te bedanken.

Van de faculteit der geneeskunde te Utrecht en die te Leiden waren voorstellen ingekomen betreffende de aanwijzing van docenten en ziekenhuizen. De Groningse faculteit bleek geen behoefte te hebben aan opleiding buiten de universiteit. Op haar verzoek ontving de commissie mededeling van het besluit van de Minister van 31 October 1946 betreffende de aanwijzing van docenten. Op 9 November 1946 ontving de commissie op haar aandringen bericht van de faculteit der geneeskunde te Groningen dat deze alsnog Prof. Van Buchem zou wensens te zien aangewezen als lid der commissie en dat zij hem had opgedragen een lijst samen te stellen van extra-universitaire ziekenhuizen met opgave van daaraan verbonden geneeskundigen die naar haar mening in aanmerking zouden komen voor de opleiding van medische studenten.

Op 5 December 1946 richtte de commissie, op verzoek van de faculteit der geneeskunde te Leiden, aan de Minister het verzoek enige uitbreiding te willen geven aan het aantal docenten door met name genoemde geneeskundigen daartoe te willen aanwijzen.

Ten slotte zij medegedeeld, dat de voorzitter voornemens is zich uit de commissie terug te trekken, eensdeels omdat hij het druk heeft met ander werk, anderdeels in verband met het feit dat de werkzaamheden der commissie geen voldoende voortgang vinden.

UITZENDING VAN MEDISCHE STUDENTEN NAAR ENGELAND

Bij brief van 25 Juni 1945, n°. V 894, deelde de Minister aan de colleges van herstel van de Rijksuniversiteiten te Leiden, Utrecht en Groningen en van de Gemeentelijke Universiteit te Amsterdam mede, dat indertijd onderhandelingen waren gevoerd over de uitzending van studenten naar Engeland teneinde hen in staat te stellen daar hun studie voort te zetten, indien mocht blijken dat zulks hier te lande als gevolg van door de oorlogshandelingen aangerichte schade niet meer mogelijk zou zijn. Het betrof hier in de eerste plaats studenten in de geneeskunde.

Ter zake werd o.a. overleg gepleegd met de medische faculteit van de Gemeentelijke Universiteit te Amsterdam. Hoewel de aan de universiteiten aangerichte oorlogsschade niet van dien aard was dat voortzetting van het onderwijs onmogelijk was, achtte de Minister het niettemin wenselijk, dat althans een beperkt aantal studenten hun studie in Engeland zouden voortzetten of voltooien en wel te *Edinburgh*.

In verband hiermede verzocht de Minister aan genoemde colleges, hem op korte termijn de namen en verdere gegevens te doen verstrekken van die studenten in de geneeskunde die naar de mening van de medische faculteit hunner universiteit voor uitzending in aanmerking kwamen.

In aansluiting hierbij kan worden medegedeeld, dat voor uitzending van medische studenten naar *Edinburgh* 6 Groningse en 6 Amsterdamse studenten werden aangewezen. Deze zouden

als adspirant-reserve-officieren van gezondheid op kosten van de Regering naar Engeland worden overgebracht en, voorzover zij zelf niet over voldoende middelen beschikten, voor hun studie en verblijf in Edinburgh een toelage ontvangen die hen in staat zou stellen aldaar te studeren.

BUITENLANDSE UITNODIGINGEN AAN NEDERLANDSE STUDENTEN

In het kader van de adoptie van de Gemeentelijke Universiteit te *Amsterdam* door de Universiteit van *Bern* heeft *Bern* in het jaar 1945 25 met name genoemde Amsterdamse studenten uitgenodigd om aan een studiesemester in *Bern* deel te nemen.

In het kader van de adoptie van de Rijksuniversiteit van *Utrecht* door de Universiteit van *Bazel* zijn in 1945 30 Utrechtse rustbehoevende studenten uitgenodigd voor een verblijf van enkele maanden in een vacatiehuis bij *Bazel*. Tien hunner zouden bovendien een semester kunnen blijven studeren. Ook werden 18 geologische studenten uitgenodigd om op kosten van *Bazel* een geologische excursie van twee weken in Zwitserland te maken. Deze excursie had einde September plaats onder leiding van Dr. Th. Raven.

Ten slotte kwam uit Zweden een uitnodiging voor 15 Leidse geologische studenten om aan een excursie in Zweden deel te nemen. Aan deze uitnodiging is in November 1945 gevolg gegeven.

STUDIE IN HET BUITENLAND

Gezien de zeer beperkte hoeveelheid aanwezige Zwitserse deviezen had de Regering besloten, dat deze in principe niet meer gebruikt mochten worden voor *studiedoeleinden*. Om deze reden zouden allen die gedurende de oorlog in Zwitserland studeerden, onverwijld naar Nederland moeten terugkeren. Een uitzondering zou slechts gemaakt worden voor hen die binnen enkele maanden een examen moesten afleggen.

Voorts had de British Council medegedeeld, dat door de capitulatie van Japan een zó grote toevloed van Engelse studenten naar de Engelse universiteiten werd verwacht, dat er voor Nederlandse studenten geen plaatsen zouden kunnen worden vrijgemaakt. Om deze reden moesten zelfs de 6 aanvankelijk door de British Council voor Nederlandse studenten beschikbaar gestelde scholarships worden ingetrokken.

COLLEGEGELDEN

Betaling collegegeld in twee termijnen

Bij besluit van de Secretaris-Generaal van 17 Juni 1944, n^o. 117 O.W.K., werd bepaald, dat het collegegeld, verschuldigd wegens het bijwonen der lessen aan een Rijksuniversiteit, de Technische Hogeschool en de Landbouwhogeschool ¹⁾, voor het eerste studiejaar desgewenst voorlopig voor de helft kon worden betaald, met dien verstande dat geen afsluitend examen kon worden afgelegd, alvorens de andere helft was voldaan. Deze faciliteit gold in de cursus 1944/45 ook voor het tweede studiejaar, voorzover het betrof studenten die in de voorafgaande cursus voor het eerste studiejaar volledig waren ingeschreven.

Het besluit is opgenomen in de *Nederlandse Staatscourant* van 24 Augustus 1944, n^o. 165, en trad in werking op de dag van zijn afkondiging.

Opgemerkt zij dat bovenbedoelde faciliteit na de bevrijding niet meer werd verleend.

Terugbetaling van collegegeld

Bij bovenvermeld besluit werd tevens bepaald, dat voor iedere maand dat iemand tengevolge van omstandigheden, onafhankelijk van de wil van de betrokkene, ter beoordeling van de Secretaris-Generaal, verhinderd was geweest de universiteit of hogeschool te bezoeken — mits deze verhindering minstens drie maanden van het studiejaar omvatte — een tiende gedeelte van het gestorte collegegeld zou terugontvangen; een gedeelte van een maand, alsmede het tijdvak van 1 Juli tot het einde van het studiejaar, zouden hierbij buiten beschouwing

¹⁾ Zie ook Onderwijsverslag 1943, blz. 46.

blijven. De terugbetaling zou op verzoek plaats vinden aan het einde van het studiejaar. Deze bepaling is na de bevrijding in zoverre gehandhaafd dat terugbetaling van het collegegeld mogelijk is gebleven ten aanzien van hen die in militaire dienst zijn opgeroepen.

Uitsstel betaling van collegegeld

Voor hen die tengevolge van de buitengewone omstandigheden niet in staat waren hun collegegeld voor de studie aan de *Landbouwhogeschool* te Wageningen te voldoen, heeft de Secretaris-Generaal in 1944 wederom de mogelijkheid geopend om tegen afgifte van een *schuldbekentenis* hun studie aan deze instelling voor hoger onderwijs aan te vangen of voort te zetten. In de *Nederlandse Staatscourant* van 18 September 1944, n°. 180, werd dienaangaande onder dagtekening van 8 September 1944, n°. 6992, afd. I, Directie van den Landbouw, de volgende bekendmaking opgenomen:

I. Zij wier ouders, voogd of verzorger in de overzeesche gewesten of in het buitenland verblijf houden, en voornemens zijn in het studiejaar 1944/45 het volledig onderwijs der hoogleraren en andere docenten aan de Landbouwhogeschool bij te wonen, kunnen volstaan met de afgifte van een schuldbekentenis ter grootte van het verschuldigde bedrag, indien zij ten genoegen van curatoren dezer hogeschool kunnen aantoonen, dat zij tengevolge van de tegenwoordige buitengewone omstandigheden de verschuldigde collegegelden niet aanstonds kunnen betalen.

II. Zij die voornemens zijn zich voor het studiejaar 1944/45 te laten inschrijven voor het bijwonen van volledig onderwijs der hoogleraren en andere docenten aan de Landbouwhogeschool, kunnen, indien zij door de tegenwoordige buitengewone omstandigheden niet in staat zijn het voor dat studiejaar verschuldigde collegegeld te betalen, volstaan met de afgifte van een schuldbekentenis ter grootte van het verschuldigde bedrag, onder voorwaarde:

1°. voor hen die zich voor het eerst laten inschrijven, dat zij op het examen dat hun toegang verschaft tot het afleggen van examens aan de Landbouwhogeschool, als gemiddeld cijfer 7 hebben behaald. Buiten de hiervoor benoemde gegevens dienen zij curatoren inzage te verschaffen van het aanslagbiljet naar inkomen en vermogen 1945 van hen zelf en/of van hun ouders;

2°. voor hen die hun reeds aangevangen studie in het studiejaar 1944/45 wenschen voort te zetten, dat hun ijver en aanleg door curatoren, gehoord den senaat, over de jaren dat zij ingeschreven zijn geweest, „ruim voldoende” worden geacht. Voorts dienen zij curatoren inzage te verschaffen van de aanslagbiljetten naar inkomen en vermogen van hen zelf en/of van hun ouders over de jaren dat zij ingeschreven zijn geweest, en van een afschrift van de aangifte voor de inkomsten- en vermogensbelasting 1943.

De vorm van de sub I en II bedoelde akten van schuldbekentenis wordt vastgesteld door den Secretaris-Generaal van het Departement van Opvoeding, Wetenschap en Kulturbescherming.

Gelijke faciliteit werd door de Minister verleend voor het studiejaar 1945/46 aan de Rijks-universiteiten en de Technische Hogeschool. Blijkens een bekendmaking van de Minister d.d. 28 Juli 1945 in de *Nederlandse Staatscourant* van 13 Augustus 1945, n°. 46, konden zij wier ouders, voogd of verzorger in de overzeesche gewesten of in het buitenland verblijf hielden en die voornemens waren in het studiejaar 1945/46 het volledig onderwijs aan een der genoemde hoger-onderwijsinstellingen bij te wonen, volstaan met de afgifte van een *schuldbekentenis* ter grootte van het verschuldigde bedrag, indien zij ten genoegen van de colleges van herstel van de betrokken Rijksuniversiteiten of van de Technische Hogeschool konden aantonen, dat zij tengevolge van de *buitengewone omstandigheden* de verschuldigde collegegelden niet aanstonds konden betalen. De vorm van de hierbedoelde akte van schuldbekentenis zou door de Minister worden vastgesteld ¹⁾.

Ontheffing bepaling dat de betalingen van het collegegeld in achtereenvolgende jaren moeten zijn geschied

Bij beschikking van de Minister van 6 Augustus 1945, n°. 890, afd. H.O., werd bepaald, dat voor de jaren waarin een student zich niet had (kunnen) laten inschrijven, doordat een universiteit gesloten was of de inschrijving slechts werd toegestaan wanneer de arbeidsdienst vervuld was en/of de loyaliteitsverklaring was afgelegd, ontheffing werd verleend van de bepaling dat de betalingen van het collegegeld in achtereenvolgende jaren moeten zijn geschied.

Deze beschikking is opgenomen in de *Nederlandse Staatscourant* van 13 Augustus 1945, n°. 46.

¹⁾ De bekendmaking is herhaald in de *Nederlandse Staatscourant* van 14 Augustus 1945, n°. 47. Hierin is ook een model van de *akte van schuldbekentenis* opgenomen.

In de *Nederlandse Staatscourant* van 19 November 1946, n°. 227, maakte de Minister onder dagtekening van 11 November 1946 bekend, dat voor de jaren waarin een student zich niet had kunnen laten inschrijven tengevolge van tegen hem getroffen *zuiveringsmaatregelen, ontbeffing* werd verleend van de bepaling dat de betalingen van het collegegeld in achtereenvolgende jaren moeten zijn geschied.

Collegegeld studiejaar 1945/46

Bij beschikking van de Minister van 13 September 1945, n°. 1818 I, afd. H.O., werd bepaald dat het collegegeld, gedurende het studiejaar 1945/46 verschuldigd wegens het bijwonen der lessen aan de Rijksuniversiteiten en de Technische Hogeschool door hen die zich na betaling van f 100,— college- en f 5,— inschrijvingsgeld voor het tweede semester (1 September tot en met 31 December 1945) hadden laten inschrijven als student aan de *Tijdelijke Academie te Eindhoven*, zou bedragen f 220,—, met dien verstande dat door een tweede of door een derde of volgend kind uit eenzelfde gezin resp. een som van f 170,— en van f 120,— verschuldigd zou zijn.

De beschikking is opgenomen in de *Nederlandse Staatscourant* van 28 September 1945, n°. 78.

Aantal studiejaren faculteiten

Bij besluit van de toenmalige Secretaris-Generaal van het Departement van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen van 7 Augustus 1940 (*Staatsblad* n°. S 351) is indertijd een nadere regeling getroffen inzake de grootte der collegegelden¹⁾. Krachtens artikel 7, 3e lid, van dit besluit is van de betaling van collegegeld *vrijgesteld* hij die voor het aan de Rijksuniversiteiten of aan de Technische Hogeschool genoten onderwijs gedurende een zeker aantal studiejaren de verschuldigde collegegelden heeft betaald. Dit aantal bedraagt ten minste drie en ten hoogste vijf en wordt voor iedere faculteit en studierichting door de Secretaris-Generaal nader vastgesteld. In verband hiermede heeft de Minister bij zijn beschikking van 14 Maart 1946, n°. 2409, afd. H.O.W., bepaald dat bedoeld aantal studiejaren bedraagt voor:

a. de faculteit der godgeleerdheid	4
b. de faculteit der rechtsgeleerdheid	3
c. de faculteit der geneeskunde	5
d. de faculteit der wis- en natuurkunde	5
e. de faculteit der letteren en wijsbegeerte	5
f. de verenigde faculteiten der rechtsgeleerdheid en der letteren en wijsbegeerte:	
1. Nederlands-Indisch recht	3
2. Indologische studie	5
g. de verenigde faculteiten der wis- en natuurkunde en der letteren en wijsbegeerte	5
h. de tandheelkunde	5
i. de faculteit der veeartsenijkunde	5
j. de technische wetenschappen	5

De beschikking is opgenomen in de *Nederlandse Staatscourant* van 18 Maart 1946, n°. 54, en is in werking getreden op 19 Maart 1946.

Betaling collegegeld gerepatrieerde studenten

In de *Nederlandse Staatscourant* van 9 September 1946, n°. 176, maakte de Minister bekend, dat uit Nederlands-Indië gerepatrieerde studenten, aan wie een renteloos voorschot, als bedoeld in de richtlijnen voor gerepatrieerde studenten, was toegekend en die voornemens waren in het studiejaar 1946/47 het volledig onderwijs van de hoogleraren en andere docenten aan een der Rijksuniversiteiten of de Technische Hogeschool bij te wonen, voor de betaling

¹⁾ Zie Onderwijsverslag 1940, blz. 43/47.

van het collegegeld konden volstaan met de afgifte van een *schuldbekentenis* ter grootte van het verschuldigde bedrag. De vorm van de akte van schuldbekentenis zou door de Minister worden vastgesteld.

De in de bekendmaking bedoelde *richtlijnen* vindt men hieronder afgedrukt.

Richtlijnen voor gerepatrieerde studenten

De problemen waarvoor de uit Indië gerepatrieerde jongelui die aan een Nederlandsche universiteit of hogeschool willen studeren, zich gesteld zien, vallen in hoofdzaak onder twee categorieën:

- 1°. die, welke betrekking hebben op de wettelijke bevoegdheid academische examens af te leggen; en
- 2°. die, welke van financiële aard zijn.

Over de wijze waarop deze problemen geheel of gedeeltelijk kunnen worden opgelost, worden hieronder eenige mededeelingen gedaan.

De jongelui zelf kunnen worden ingedeeld in twee groepen: A. degenen die reeds vóór 1942 in Indië aan een hogeschool hebben gestudeerd, en B. degenen die hun eerste aanraking met het hoger onderwijs in Nederland hopen te hebben, daaronder begrepen zij die in 1945 of 1946 slechts korten tijd het nood-hooger-onderwijs in Indië volgden. Tenslotte zal hier ook nog een enkel woord worden gewijd aan een derde groep: C. degenen, die reeds tijdens de Duitse bezetting in Nederland waren, maar wier ouders in Indië verblijf hielden en tengevolge van de Japanische bezetting thans in financiële moeilijkheden verkeerden.

A. Degenen die tot de eerste groep behooren, hebben met de toelating tot de universiteiten of hogescholen geen moeilijkheden. Zij deden immers reeds in 1941 of eerder een eindexamen dat hun de bevoegdheid tot studeren geeft. Willen zij een andere studierichting kiezen dan waartoe zij wettelijk toegelaten kunnen worden, dan zullen zij in het algemeen op de normale wijze een aanvullend staatsexamen moeten afleggen. Wat de financiën betreft, kunnen zij niet tot de Nederlandsche maar tot de Nederlandsch-Indische studenten gerekend worden, zoodat zij voor geldelijke steun niet bij het Departement van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen moeten aankloppen, maar bij de Nederlandsch-Indische Regering of bij het Departement van Overzeesche Gebiedsdeelen (Commissariaat voor Indische Zaken).

B. Tot de tweede groep behooren zij die wel vóór 1942 eindexamen deden, doch nog niet gingen studeren, en al diegenen die door de oorlogsomstandigheden geen officieel eindexamen hebben kunnen afleggen en dus in Nederland aankomen met papieren die variëren van een nog in 1942 afgegeven diploma van een nood-eindexamen tot de tentamenbriefjes van één of twee in een intermeerkamp afgelegde tentamens in eindexamen-onderdelen toe, terwijl ook zij er toe behooren die heelemaal geen enkel papier hebben kunnen bewaren. De moeilijkheden om te kunnen beoordeelen of deze jongelui geacht kunnen worden het hoger onderwijs te kunnen volgen, zijn nog verzwwaard doordat in Indië en in enkele kampen buiten Nederlandsch-Indië uit een begrijpelijk gevoel van medeleven met het toch al niet lichte lot dergenen die lang onder de Japanische bezetting hebben geleefd, allerlei min of meer officieel aandoende diploma's zijn afgegeven, welke trachten aan te toonen dat de betrokkene geheel rijp voor de universiteit is, maar waarvan de werkelijke waarde zeer moeilijk te beoordeelen is.

Nu bestaat de mogelijkheid voor den Minister van Onderwijs om, met gebruikmaking van een in 1943 in Londen genomen Koninklijk besluit (*Staatsblad D 36*), aan diegenen die door bijzondere omstandigheden geen normaal eindexamen konden afleggen maar wel de vereischte kennis bezitten, een geheel volwaardig eindexamen-diploma uit te reiken. Van deze mogelijkheid wil de Minister gebruik maken om de jongelui van deze groep B te helpen.

Hierbij moeten echter twee dingen niet uit het oog worden verloren. Ten eerste, dat het niet in het belang van het hoger onderwijs in het algemeen is, dat ieder, rijp of groen, serieus of niet, zonder meer tot de universiteiten wordt toegelaten. De kans is immers groot dat onder de werkelijk ernstige aanstaande studenten zich ook personen zullen mengen die slechts van den noodtoestand gebruik willen maken om op gemakkelijke wijze van de omstandigheden te profiteren, maar normaal nooit zouden zijn gaan studeren. Ten tweede is het zeker niet in het belang van de betrokken jongelui zelf indien zij, zonder werkelijk goed voorbereid te zijn, tot de studie worden toegelaten. Vroeg of laat zal dan zeker teleurstelling volgen. Bovendien kost iedere student het Rijk geld! Met het oog op bovenstaande overwegingen zijn dan ook de volgende regelingen getroffen.

Alvorens het eerder bedoelde eindexamen-diploma uit te reiken, laat de Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen zich advies uitbrengen over den betrokkene door den senaat van de universiteit of hogeschool aan welke deze wenst te studeren. Daartoe heeft zich aan iedere instelling van hoger onderwijs een boogleraar beschikbaar gesteld, die de gerepatrieerden ontvangt, hun moeilijkheden met hen bespreekt en, eventueel bijgestaan door een aantal andere boogleraren, zich een oordeel over de kennis van den aanstaanden student tracht te vormen. De namen en adressen van deze zgn. contact-boogleraren worden hierachter vermeld.

Zoo veel mogelijk zullen natuurlijk de uit Indië meegebrachte diploma's en bewijzen worden gecontroleerd, maar om de eerder genoemde redenen is dat niet altijd mogelijk en moet steeds een nauwkeurig onderzoek worden ingesteld. De eischen worden niet zeer hoog, maar in het belang der betrokkenen zelf ook niet te laag gesteld.

Zoo wordt bijvoorbeeld voor een goed kunnen profiteren van het hoger onderwijs noodzakelijk geacht, dat een student alle drie de moderne talen kent, ook al is het Duitsch in Indië de laatste jaren geheel niet en in de kampen het Fransch slechts zeer zelden onderwezen. Weliswaar wordt dan niet geëischt dat men deze talen direct vlot kent, maar vóórdat het eerste examen wordt afgelegd, moet dan toch een bewijs worden overgelegd dat men de talen zóó beheerscht, dat men een in die taal geschreven artikel van wetenschappelijke aard goed kan lezen en begrijpen.

Indien de contact-hoogleraar zijn oordeel nog niet direct na het eerste onderzoek kan geven, zal hij in het algemeen de a.s. studenten eenige aanwijzingen geven over de nog te bestudeeren leerstof en hen eenige maanden later opnieuw voor een onderzoek oproepen. (Betreffenden financieelen steun om deze aanvullende studie mogelijk te maken wende men zich tot de Stichting ter bevordering van het onderwijs aan gerepatrieerde kinderen uit Nederlandsch-Indië, Willemstraat 26, 's-Gravenhage). Het kan ook voorkomen, dat hij den betrokkene adviseert naar een h.b.s. of gymnasium te gaan, om daar nog eenigen tijd, misschien zelfs voor een geheel jaar, het onderwijs te volgen en dan normaal eindexamen te doen of na dat jaar een „Londensch diploma” te verkrijgen. Voor die repatrieerenden die niet willen gaan studeren en toch een eindexamen-diploma willen verkrijgen, bestaat de mogelijkheid om zich in plaats van tot een contact-hoogleraar te wenden tot een inspecteur van het gymnasium of middelbaar onderwijs. Voor degenen die willen gaan studeren, wordt dit echter dringend afgeraden. Het is van groot belang voor hen dat zij het Londensch diploma verwerven door de bemiddeling van een contact-hoogleraar.

Wat de financiële moeilijkheden betreft: deze zullen in verreweg de meeste gevallen slechts van voorbijgaanden aard zijn. Daarom stelt de Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen zich voor om geen studiebeurzen in den vorm van een schenking te geven, maar wel beurzen in den vorm van een renteloos voorschot.

Deze voorschotten bedragen hoogstens f 1200.— per jaar, terwijl voor diegenen der uit Indië gerepatrieerden die in bijzondere moeilijkheden verkeerden, daarenboven soms nog de mogelijkheid zal kunnen worden gegeven om het collegegeld voorloopig met een schuldbekentenis te voldoen. (Faciliteiten betreffende het collegegeld worden natuurlijk alleen gegeven aan de Rijksuniversiteiten en de Technische Hoogeschool, tenzij de andere instellingen eigener beweging een dergelijke regeling willen maken).

Ook hier gelden weer de bovenvermelde redenen om het verkrijgen van dezen geldelijken steun niet te gemakkelijk te maken. De verzoekschriften om toekenning van een renteloos voorschot of om de vergunning het collegegeld per schuldbekentenis te voldoen (voor den cursus 1945/46 is deze vergunning reeds voor alle gerepatrieerden gegeven), moeten daarom gericht worden aan den Minister van Onderwijs maar aangeboden worden aan de contact-hoogleraren, die er hun advies bijvoegen. Zij geven dit advies niet dan na een grondig onderzoek te hebben ingesteld. Want al is het de bedoeling dat de gerepatrieerden zooveel mogelijk worden geholpen, het is duidelijk, dat slechts zij wier capaciteiten en de ernst waarmee zij de studie opvatten, dit rechtvaardigen, financieel gesteund kunnen worden. In de meeste gevallen zullen zij het uitbrengen van dit advies dan ook uitstellen tot een tijdstip waarop zij een gedegen oordeel over de betrokkenen kunnen vellen. Daarna wordt zoo noodig nog advies van het Ministerie van Overzeesche Gebiedsdeelen ingewonnen betreffende de financiële omstandigheden van den aanvrager. Daar deze renteloze voorschotten niet ingaan voor het begin van den nieuwen academischen cursus in September 1946, geeft het Ministerie van Overzeesche Gebiedsdeelen (Commissariaat voor Indische Zaken) na aanvraag zoo noodig nog geldelijken steun tot dien datum. Nadruk wordt er op gelegd, dat de renteloze voorschotten uitdrukkelijk bedoeld zijn om de studie mogelijk te maken en dat zij dus niet verstrekt worden als sociale steun. Aan oudere personen bij, die tengevolge van de oorlogsomstandigheden hun levensplan meenen te moeten veranderen en nu willen gaan studeren, hoewel zij in normale omstandigheden vermoedelijk niet toe zouden zijn overgegaan, zal dus in het algemeen zulk een voorschot niet kunnen worden gegeven.

Tenslotte bestaat er nog de derde groep (C): dergenen die economisch van Indië afhankelijk zijn, maar niet zelf de bezetting daar hebben meegemaakt. Voor hen zijn in de afgelopen jaren reeds allerlei regelingen getroffen, die thans echter in vele gevallen niet meer van kracht zijn. Degenen onder hen die hierdoor thans in moeilijkheden verkeerden, zullen zich in de eerste plaats tot het Ministerie van Overzeesche Gebiedsdeelen moeten wenden, doch zij kunnen ook gebruik maken van de regeling voor de categorie B, waartoe zij dus een verzoekschrift bij een der contact-hoogleraren moeten indienen.

Een lijst van de namen, adressen en spreekuren der contact-hoogleraren, waarbij voorlopig nog geen naam genoemd kan worden van een hoogleraar aan de Gemeentelijke Universiteit te Amsterdam, was aan het einde van de richtlijnen opgenomen. Hieraan was nog het volgende toegevoegd:

Behalve op de aangegeven spreekuren kunnen de contact-hoogleraren slechts na schriftelijke of telefonische afspraak besprekingen over deze aangelegenheden met de betrokken studenten hebben. Aangezien de hoogleraren hun adviezen slechts kunnen uitbrengen na persoonlijk contact met de betrokkenen, heeft het zeer weinig zin dat ouders of anderen zich namens de studenten tot de contact-hoogleraren wenden.

Voor ander dan hooger onderwijs dienen de repatrieerenden zich in de eerste plaats te wenden tot de „Stichting tot de bevordering van het onderwijs aan gerepatrieerde kinderen uit Nederlandsch-Indië, Willemstraat 26, 's-Gravenhage.

STUDIEBEURZEN VOOR STUDERENDEN AAN DE TECHNISCHE HOGESCHOOL

Betreffende de toekenning van *Rijksbeurzen* en toelagen voor *buitenlandse studiereizen* voor het studiejaar 1945/46 aan de Technische Hogeschool te Delft werd onder dagtekening van 10 Juli 1945 vanwege het college van herstel der Technische Hogeschool de volgende bekendmaking voor de eerste maal opgenomen in de *Nederlandse Staatscourant* van 18 Juli 1945, n°. 28:

Zij die voor het studiejaar 1945/46 in aanmerking wenschen te komen voor toekenning van een Rijksbeurs of van een toelage voor een buitenlandsche studiereis, als bedoeld in artikel 38 der Hooger-onderwijswet, worden uitgenoodigd daarvan te doen blijkten vóór 10 Augustus a.s. bij een op zegel geschreven adres aan den Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen, met opgave van de adressen hunner ouders of voogden. Uit het verzoekschrift moet duidelijk blijkten, dat een beurs wordt verlangd volgens artikel 38 der Hooger-onderwijswet.

Deze aan den Minister gerichte verzoekschriften moeten worden ingediend bij den secretaris van het college van herstel der Technische Hoogeschool, Oude Delft 95, Delft.

Bij de aanvraag moet worden overgelegd een verklaring van den inspecteur der directe belastingen, vermeldende voor welk zuiver inkomen de ouders of verzorgers van den aanvrager of de aanvrager zelf in de Rijksinkomstenbelasting zijn aangeslagen volgens het laatst uitgereikte aanslagbiljet.

Ook van hen die reeds eerder in het bezit van een Rijksbeurs waren, worden, wanneer zij voor het aanstaande studiejaar wederom voor toekenning eener beurs in aanmerking wenschen te komen, aanvragen vóór genoemden datum tegemoetgezien.

Aanvragen, na 10 Augustus a.s. ingekomen, worden niet meer in aanmerking gebracht.

Voor bovenstaande beurzen komen slechts studeerenden aan de Technische Hoogeschool in aanmerking die reeds het propaedeutisch examen geheel of gedeeltelijk met gunstig gevolg hebben afgelegd.

RIJKSBEURZEN LANDBOUWHOGESCHOOL

Onder dagtekening van 22 September 1945, n°. 2389, afd. I, Directie van den Landbouw, bracht de Minister van Landbouw, Visserij en Voedselvoorziening in de *Nederlandse Staatscourant* van 24 September 1945, n°. 74, ter kennis van belanghebbenden, dat voor het studiejaar 1945/46 aan de Landbouwhogeschool te Wageningen een of meer Rijksbeurzen werden beschikbaar gesteld, waaraan tevens vrijstelling van het betalen van collegegeld was verbonden.

Voor deze beurzen konden slechts in aanmerking komen jongelieden van buitengewone aanleg. Zij die naar een van deze beurzen wensten te solliciteren, moesten zich vóór 29 September 1945 bij gezegeld adres wenden tot de secretaris van het college van herstel der Landbouwhogeschool, onder mededeling welke studierichting zij aan de Landbouwhogeschool wensten te volgen. Bij dit verzoek dienden tevens te worden overgelegd:

- a. een afschrift van de cijferlijst van het eindexamen van de hogere burgerschool of het gymnasium, gewaarmerkt door het hoofd dier onderwijsinrichting;
- b. een verklaring van de inspecteur der directe belastingen, vermeldende voor welk zuiver inkomen de vader, moeder of verzorger in de Rijksinkomstenbelasting of in de loonbelasting laatstelijk was aangeslagen.

Ook voor het studiejaar 1946/47 aan de Landbouwhogeschool werd een gering aantal beurzen tot een beperkt bedrag onder gelijke voorwaarden beschikbaar gesteld. De betreffende bekendmaking van voornoemde Minister werd opgenomen in de *Nederlandse Staatscourant* van 8 Augustus 1946, n°. 154.

BUTTENLANDSE STUDIEBEURZEN

Vanwege de British Council werden voor de duur van het studiejaar 1946 tien studiebeurzen beschikbaar gesteld ten behoeve van Nederlandse studenten voor studie in *Engeland* in alle faculteiten.

Met het oog op het vergevorderde seizoen werd de verstrekking van studiebeurzen aan Nederlandse studenten vanwege de *Amerikaanse* universiteiten stopgezet. Medio 1945 studeerden circa 12 Nederlandse studenten aan de universiteiten in de Verenigde Staten van Amerika.

De gemengde technische commissie voor de uitvoering van het Nederlandsch-Belgisch cultureel verdrag¹⁾ stelde voor het studiejaar 1946/47 31 studiebeurzen beschikbaar voor Nederlandse onderdanen die afgestudeerd waren, maar aan een *Belgische* instelling van hoger onderwijs hun wetenschappelijke onderzoekingen nog enige tijd wensten voort te zetten.

De Franse Regering stelde in 1946 beurzen beschikbaar ten behoeve van Nederlandse studeerenden en kunstenaars die hun studie in Frankrijk wilden voltooien.

De American Mennoniste Central Committee nodigde 15 jeugdige Nederlanders tussen 17 en 21 jaar die een eindexamen van een middelbare school hadden afgelegd, uit om een jaar aan een Doopsgezind college in de Verenigde Staten te studeren.

In het kader van de versteviging van de Nederlands-Belgische culturele betrekkingen werden door de Minister aan 55 Belgische en 28 Nederlandse studenten studiebeurzen verstrekt.

¹⁾ Zie voor deze commissie blz. 72.

Amerika stelde enige studiebeurzen beschikbaar voor het studiejaar 1947/'48, terwijl Tsjecho-Slowakije 2 of meer beurzen ter beschikking stelde voor Tsjechische studenten die aan een onzer universiteiten of hogescholen wensten te studeren. Ten slotte stelde het Zweedse Instituut een studiebeurs beschikbaar voor een bedrag van 3000 kronen en voor de duur van een verblijf in Zweden van ongeveer een half jaar.

STICHTING TOT VERRUIMING VAN WERKGELEGENHEID VOOR ACADEMISCH GEVORMDEN

Aan het verslag van het bestuur der Stichting tot verruiming van werkgelegenheid voor academisch gevormden over de jaren 1944—1946 wordt het volgende ontleend.

Bestuur. In 1944 kwam er geen wijziging in het bestuur. De bevrijding van Apeldoorn op 17 April 1945 maakte een einde aan de werkzaamheden van de secretaris, Jhr. Mr. L. P. D. Op ten Noort. Hij werd als zodanig opgevolgd door J. H. Bannier Drs.

Bestuursvergaderingen. In de jaren 1944—1946 werd slechts één bestuursvergadering gehouden, nl. in Februari 1946.

Tewerkstellingen. Er kwamen geen verzoeken om tewerkstelling bij de stichting in. Op 31 December 1944 was nog slechts één academisch gevormde tewerkgesteld, op 31 December 1945 en op 31 December 1946 geen.

Financiën. In 1944 werd in totaal een bedrag van f 655,— aan toelagen uitgekeerd. Van dit bedrag heeft f 105,— betrekking op 1943, terwijl op 31 December 1944 nog een bedrag van f 223,95 was verschuldigd. Het totaalbedrag dat op het jaar 1944 behoort te drukken, beloopt f 750,—.

In 1945 werd in totaal een bedrag van f 300,— aan toelagen uitgekeerd. Van dit bedrag heeft f 200,— betrekking op 1944, terwijl op 31 December 1945 nog een bedrag van f 273,95 was verschuldigd. Het totaalbedrag dat op het jaar 1945 behoort te drukken, beloopt f 350,—. Het nog verschuldigde bedrag van f 273,95 werd in 1946 uitgekeerd. Over dit jaar werden geen verdere uitkeringen gedaan. Op 31 December 1946 beschikte de stichting nog over een postgiro-saldo van f 57 872,11.

Werkzaamheden. De stichting verricht bij gebrek aan academisch gevormde werklozen geen werkzaamheden meer.

C. VOORBEREIDEND HOGER EN MIDDELBAAR ONDERWIJS

AANTALLEN SCHOLEN EN LEERLINGEN

Het navolgende staatje geeft een overzicht¹⁾ van de aantallen scholen en leerlingen in de cursusjaren 1945/'46 en 1946/'47²⁾. Ter vergelijking zijn mede de gegevens betreffende het cursusjaar 1943/'44 opgenomen.

Schoolsoorten	Cursus 1943/'44		Cursus 1945/'46		Cursus 1946/'47	
	Aantal scholen	Aantal leerlingen	Aantal scholen	Aantal leerlingen	Aantal scholen	Aantal leerlingen
Gymnasia	53	9 370	53	10 598	53	10 984
H.B.S.-en met 3-j. c.	5	1 006	5	928	4	695
H.B.S.-en met 5-j. c. A	13	3 195	12	3 063	12	3 192
H.B.S.-en met 5-j. c. B	40	9 329	39	10 249	38	10 824
afld. handelsschool		46		19		16
afld. midd. meisjesschool		54		31		39
H.B.S.-en met 5-j. c. AB	77	22 694	79	25 702	73	25 747
afld. handelsschool		36		29		25
afld. midd. meisjesschool		—		49		69
Lycea	56		57		68	
afld. onderbouw		7 504		8 241		10 481
afld. gymnasium		4 131		4 786		5 141
afld. h.b.s.		6 275		7 302		9 358
afld. handelsschool		32		23		22
afld. midd. meisjesschool		558		692		895
Handelsscholen met 3-j. c. ³⁾ . . .	7	635	7	632	6	529
afld. h.b.s.		—		50		78
Handelsscholen met 4-j. c. ⁴⁾ . . .	9	1 388	9	1 269	9	1 236
afld. h.b.s.		—		—		131
Middelbare meisjesscholen ⁵⁾ . . .	23	3 315	23	3 462	28	4 106
afld. h.b.s.		474		549		567
Handelsavondscholen	128	13 086	127	13 902	128	13 573
Totaal	411	83 108	411	91 576	419	97 708

De veranderingen welke zich bij de verschillende schoolsoorten in de cursusjaren 1943/'44 en 1944/'45 (voor de dagscholen voor v.h.m.o.) en in 1944 en 1945 (voor de handelsavondscholen) hebben voorgedaan, zijn de volgende:

Verslagjaar 1945

De bijzondere hogere burgerschool AB te Voorschoten, de afdeling hogere burgerschool A van het Protestants-Christelijk lyceum te Zeist en de Rooms-Katholieke handelsavondschool voor meisjes te 's-Hertogenbosch werden opgeheven, terwijl één handelsavondschool werd geschorst.

Geopend werden: een Protestants-Christelijke hogere burgerschool AB te Zeist en een gemeentelijk lyceum te Emmen. De lessen aan de handelsavondschool te Dokkum werden hervat.

Aan de Rooms-Katholieke hogere burgerschool AB te Heerlen werd een afdeling middelbare meisjesschool verbonden. Aan de Rooms-Katholieke hogere burgerschool B te Helmond en de Rooms-Katholieke hogere burgerschool A te Venlo werden resp. hogere burgerscholen A en B verbonden, waardoor deze scholen overgingen naar de categorie hogere burgerscholen AB. De handelsschool te Deventer werd uitgebreid met een afdeling hogere burgerschool A, terwijl het St. Bonifacius-lyceum te Utrecht werd uitgebreid met een afdeling middelbare meisjesschool.

¹⁾ De gegevens zijn in hoofdzaak ontleend aan de Mededelingen nos. 7239 en 7269 van het Centraal Bureau voor de Statistiek, afdeling Culturele Statistiek. De cijfers geven de toestand resp. op 15 September 1943, 1945 en 1946.

²⁾ Tengevolge van de buitengewone omstandigheden konden over het cursusjaar 1944/'45 geen gegevens worden verstrekt.

³⁾ W.o. 1 school waaraan 2 vervolgclassen zijn verbonden.

⁴⁾ W.o. 1 school waaraan 1 vervolklasse is verbonden.

⁵⁾ Waarin begrepen de onderbouwklassen der scholen waaraan een afd. h.b.s. is verbonden.

Verslagjaar 1946

De 4e gemeentelijke hogere burgerschool met 3-jarige cursus te Amsterdam (i.v.m. de samenvoeging van deze school met de gemeentelijke handelsschool met 4- en 5-jarige cursus) en de Rooms-Katholieke handelsschool met 3-jarige cursus voor meisjes te Heerlen werden opgeheven.

Geopend werden: een Protestants-Christelijke hogere burgerschool AB te Veenendaal, bijzondere lycea te De Bilt en Voorburg, een Rooms-Katholiek lyceum te Haren (thans gevestigd te Groningen), Rooms-Katholieke middelbare meisjesscholen te Helmond en Waalwijk en bijzondere middelbare meisjesscholen te Eindhoven en Rotterdam, terwijl de reeds bestaande Rooms-Katholieke middelbare meisjesschool te Bergen op Zoom thans eveneens in de statistiek opgenomen is. Te Klazienaveen werd een bijzondere handelsavondschool geopend.

Aan de Protestants-Christelijke hogere burgerschool B te Hoogeveen werd een hogere burgerschool A verbonden, waardoor deze school overging naar de categorie hogere burgerscholen AB.

In verband met de oprichting van een afdeling gymnasium zijn de navolgende hogere burgerscholen AB thans opgenomen onder de lycea: de Rijks hogere burgerscholen AB te Coevorden, Goes, Oostburg, Terneuzen, Zierikzee en de Rooms-Katholieke hogere burgerscholen AB te Hilversum en Bergen op Zoom, alsmede de 2e Protestants-Christelijke hogere burgerschool AB te 's-Gravenhage.

Een afdeling middelbare meisjesschool werd verbonden aan het gemeentelijk lyceum te Eindhoven en aan het Protestants-Christelijk lyceum (Vrijzinnig-Christelijk lyceum) te 's-Gravenhage. Aan de bijzondere middelbare meisjesschool te Bloemendaal werd een afdeling hogere burgerschool verbonden.

AANWIJZINGEN OVEREENKOMSTIG ARTIKEL 157 DER HOGER-ONDERWIJWSWET

De hierna genoemde onderwijsinstellingen werden in de verslagperiode voor het eerst voor een tijdvak van zes jaren aangewezen als bevoegd om, met inachtneming van de desbetreffende wettelijke voorschriften, aan haar leerlingen die het onderwijs tot het einde hebben bijgewoond, een getuigschrift van bekwaamheid tot universitaire studiën af te geven, dat met het getuigschrift, vermeld in artikel 11 der Hoger-onderwijswet, wordt gelijkgesteld: bij besluit van de Secretaris-Generaal van 17 Januari 1944, n°. 7 O.W.K., te rekenen van 1 Januari 1944, de afdeling gymnasium van het Montessori-Lyceum te Rotterdam; bij besluit van de Secretaris-Generaal van 24 Januari 1944, n°. 9 O.W.K., te rekenen van 1 Januari 1944, de afdeling gymnasium van het Stichtsch Montessori-Lyceum te Amersfoort; bij Koninklijk besluit van 5 November 1946 (*Staatsblad* n°. G 312), te rekenen van 1 September 1944, de afdeling gymnasium van de Montessori-afdeling van het Kennemer Lyceum te Bloemendaal.

SUBSIDIERING VAN HANDELSSCHOLEN

Bij Ministeriële beschikking van 7 Juni 1934¹⁾ zijn indertijd wijzigingen aangebracht in de regelen voor de subsidiering van handelsscholen. Hierbij werd o.m. vastgesteld dat voortaan slechts subsidie zou kunnen worden toegekend aan erkende scholen. Bij beschikking van de Secretaris-Generaal van 2 Februari 1944, n°. 989 I, afd. V.H.M.O., werd bepaald dat met ingang van 1 Maart 1944 in punt 1 van bedoelde regelen het woord „erkende” zou worden *geschrapt*. Deze beschikking werd onder dagtekening van 8 Maart 1944, n°. 2809, afd. V.H.M.O., ter kennis gebracht van de burgemeesters der gemeenten welke van Rijkswege gesubsidieerde handelsdag- en -avondscholen in stand houden en van de besturen der van Rijkswege gesubsidieerde bijzondere handelsdag- en -avondscholen. De beschikking is opgenomen in de *Nederlandse Staatscourant* van 4 Februari 1944, n°. 25.

TABELLARISCH OVERZICHT BEZETTINGSMAATREGELN

Hieronder volgt een tabellarisch overzicht van de besluiten, beschikkingen e.d., welke gedurende de bezettingsjaren op het gebied van het voorbereidend hoger en middelbaar onderwijs zijn genomen, met vermelding van hetgeen daaromtrent na de bevrijding is bepaald.

¹⁾ Opgenomen in de *Nederlandse Staatscourant* van 7 Juni 1934, n°. 108. Zie ook Onderwijsverslag 1934, blz. 53.

Besluit of beschikking van:	Betreffende:	Gepubliceerd in:	Toestand op 31 December 1946	Opmerkingen
23 October 1940, n°. 18334, afd. V.H.M.O.	Wijziging erkenningsvoorwaarden handelsavondscholen	<i>Ned. Stert.</i> 1940, n°. 211	Geschorst	Vervallen
13 December 1940	Verlenging termijn, genoemd in § 2, art. 1, van de Wet van 22 Febr. 1936 (<i>Stbl.</i> n°. 200)	<i>Verordeningenblad</i> n°. 238/1940	Buiten werking gesteld	
20 Januari 1941, n°. 8263, afd. V.H.M.O.	Hospitanten-regeling	<i>Ned. Stert.</i> 1941, n°. 14	Geschorst	Vervallen
21 Februari 1941	Onderwijs door geestelijken en kloosterlingen	<i>Ned. Stert.</i> 1941, n°. 38	Geschorst	Thans vervallen
8 April 1941	Ontslag van onderwijzend personeel aan gemeentelijke en bijzondere scholen	<i>Verordeningenblad</i> n°. 73/1941	Buiten werking gesteld	
2 Juli 1941	Minimum-lessentabel gesubsidieerde h.b.s.-en	<i>Ned. Stert.</i> 1941, n°. 126	Geschorst	Vervangen bij K.B. 1946 (<i>Stbl.</i> n°. G 76)
2 Juli 1941	Lessentabel openbare gymnasia	<i>Ned. Stert.</i> 1941, n°. 126	Geschorst	Vervangen bij K.B. 1946 (<i>Stbl.</i> n°. G 79)
2 Juli 1941	Lessentabel middelbare meisjesscholen	<i>Ned. Stert.</i> 1941, n°. 129	Geschorst	Beschikking van 15 Jan. 1947 (<i>Ned. Stert.</i> 1947, n°. 10)
7 Juli 1941	Lessentabel handelscholen	<i>Ned. Stert.</i> 1941, n°. 129	Geschorst	Vervallen
21 Juli 1941	Minimum-lessentabel bijzondere gymnasia	<i>Ned. Stert.</i> 1941, n°. 139	Geschorst	Ingetrokken bij K.B. (<i>Stbl.</i> n°. G 79)
21 Juli 1941	Lessentabel openbare gymnasia en h.b.s.-en (lycea)	<i>Ned. Stert.</i> 1941, n°. 139	Geschorst	Ingetrokken bij K.B. (<i>Stbl.</i> n°. G 79)
27 October 1941	Wijziging regelen voor klassesplitsing (K.B. 1934, <i>Stbl.</i> n°. 47)	<i>Ned. Stert.</i> 1941, n°. 218	Geschorst	Thans vervallen
21 November 1941	Subsidievoorwaarden handelsscholen	<i>Ned. Stert.</i> 1941, n°. 228	Geschorst	Thans vervallen
20 Januari 1942	Lessentabellen h.b.s.-en met 4-j.c.	<i>Ned. Stert.</i> 1942, n°. 25	Geschorst	Thans vervallen
12 Maart 1942	Examen tolk/vertaler	<i>Ned. Stert.</i> 1942, n°. 149	Geschorst	
5 Juni 1942	Hulpakte Duits	<i>Ned. Stert.</i> 1942, n°. 108	Geschorst	Vervallen
3 Augustus 1942	Aanvulling reglement Rijks h.b.s.-en	<i>Ned. Stert.</i> 1942, n°. 168	Geschorst	
21 September 1942	Wijziging programma eindexamen h.b.s.-en	<i>Ned. Stert.</i> 1942, n°. 196	Geschorst	

Besluit of beschikking van:	Betreffende:	Gepubliceerd in:	Toestand op 31 December 1946	Opmerkingen
1 December 1942	Schoolgeldheffing Rijks h.b.s.-en	<i>Ned. Stert.</i> 1942, n°. 236	Geschorst	
1 December 1942	Schoolgeldheffing openbaar v.h.m.o.	<i>Ned. Stert.</i> 1942, n°. 236	Geschorst	
22 Januari 1943	Aanvulling leerplan- nen voor de openbare gymnasia en h.b.s.-en	<i>Ned. Stert.</i> 1943, n°. 15	Geschorst	
26 Januari 1943	Onderwijs in het Hebreeuws aan de openbare gymnasia	<i>Ned. Stert.</i> 1943, n°. 20	Geschorst	Vervallen
26 Januari 1943	Wijziging leerplan i.v.m. onderwijs He- breeuws aan de open- bare gymnasia	<i>Ned. Stert.</i> 1943, n°. 20	Geschorst	Vervallen
26 Januari 1943	Wijziging lessentabel lycea i.v.m. onderwijs Hebreeuws	<i>Ned. Stert.</i> 1943, n°. 20	Geschorst	Vervallen
30 Juni 1943	Hospiteren van leraren	<i>Ned. Stert.</i> 1943, n°. 129	Geschorst	Vervallen
13 Juli 1943	Onderwijs in He- breeuws aan de aan- gewezen bijzondere gymnasia	<i>Ned. Stert.</i> 1943, n°. 157	Geschorst	Vervallen
14 September 1943	Vaststelling van een regeling voor de in- specteur in algemene dienst	<i>Ned. Stert.</i> 1943, n°. 88	Geschorst	Vervallen
22 November 1943	Nooddiploma h.b.s.- en en gymnasia		Geschorst	
6 December 1943	Wijziging en aanvul- ling K.B. van 19 Aug. 1926 betr. vaststelling examengelden	<i>Ned. Stert.</i> 1944, n°. 39	Gehandhaafd	
15 Januari 1944	Aanvulling ambte- narenreglement Rijks h.b.s.-en	<i>Ned. Stert.</i> 1944, n°. 12	Geschorst	Thans geregeld bij K.B. van 1948 (<i>Stbl.</i> n°. I 163)
2 Februari 1944	Wijziging regeling subsidiering van han- delsscholen	<i>Ned. Stert.</i> 1944, n°. 25	Geschorst	Vervallen
16 Mei 1944	Splitting van de akte boekhouden (K XII)	<i>Ned. Stert.</i> 1944, n°. 107	Geschorst	Opnieuw geregeld bij K.B. van 1947 (<i>Stbl.</i> n°. H 277)
16 Mei 1944	Splitting van de akte Nederlands M.O. (K VII)	<i>Ned. Stert.</i> 1944, n°. 107	Geschorst	Geregeld bij K.B. van 1947 (<i>Stbl.</i> n°. H 277)
30 Mei 1944	Vaststelling reglement en programma eind- examen handelsscho- len met 4-j. cursus	<i>Ned. Stert.</i> 1944, n°. 115	Geschorst	Vervallen

Besluit of beschikking van:	Betreffende:	Gepubliceerd in:	Toestand op 31 December 1946	Opmerkingen
8 Augustus 1944	Wijziging artt. 74 en 76 der Middelbaar-onderwijswet	<i>Ned. Stert.</i> 1944, n°. 184	Geschorst	Vervallen
8 December 1944	Wijziging en aanvulling besluit van 16 Mei 1944, n°. 89 O.W.K.	<i>Ned. Stert.</i> 1944, n°. 228	Geschorst	Geregeld bij K.B. van 1947 (<i>Stbl.</i> n°. H 277)
13 December 1944	Wijziging besluit van 16 Mei 1944, n°. 90 O.K.W.	<i>Ned. Stert.</i> 1944, n°. 231	Geschorst	Geregeld bij K.B. van 1947 (<i>Stbl.</i> n°. H 277)
15 Januari 1945	Aanvulling reglement Rijks h.b.s.-en	<i>Ned. Stert.</i> 1945, n°. 19	Geschorst	Geregeld bij K.B. van 1948 (<i>Stbl.</i> n°. I 163)
2 Maart 1945	Wijziging reglement handelsscholen met 4-j. cursus	<i>Ned. Stert.</i> 1945, n°. 29	Geschorst	

VERVROEGD EINDEXAMEN AAN HANDELSAVONDSCHOLEN EN ARBEIDSINZET

Bij beschikking van 7 Februari 1944 van de Secretaris-Generaal werd bepaald dat de eis, bedoeld in de laatste zinsnede, onder X, van de „Voorwaarden, waaronder door den Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen handelsscholen kunnen worden erkend”, vastgesteld bij Ministeriële beschikking van 24 Februari 1925, zoals deze zijn gewijzigd en aangevuld, voor handelsavondscholen welke voor haar leerlingen een in die zinsnede bedoelde *vrijstelling* hadden verkregen, *niet* zou gelden ten aanzien van een vervroegd eindexamen, afgenomen aan mannelijke leerlingen die in verband met de bepalingen betreffende de *arbeidsinzet* aan het einde van de vijfde klasse niet konden deelnemen aan het eindexamen. Bedoelde zinsnede luidt als volgt:

Aan handelsavondscholen met vijfjarigen cursus, welke voor haar leerlingen die het eindexamen met gunstig gevolg hebben afgelegd, vrijstelling verlangen van het examen voor het middenstandsdiplooma „algemeene handelskennis” volgens de Vestigingswet Kleinbedrijf 1937, moet het eindexamen worden afgenomen volgens het hierbij behorend reglement op het eindexamen aan handelsavondscholen met vijfjarigen cursus.

Het besluit is opgenomen in de *Nederlandse Staatscourant* van 11 Februari 1944, no. 30.

REGELING EINDEXAMEN HANDELSSCHOLEN MET VIERJARIGE CURSUS

De Secretaris-Generaal heeft bij zijn besluit van 30 Mei 1944, n°. 99 O.W.K., voor de *eindexamens der handelsdagscholen met vierjarige cursus*, af te nemen krachtens artikel 57c der Middelbaar-onderwijswet, met ingang van 1 April 1944 het navolgend *reglement* en *programma* vastgesteld.

REGLEMENT

Art. 1. Het eindexamen der handelsdagscholen met vierjarigen cursus omvat de volgende vakken:

1. *a.* de Nederlandsche taal en letterkunde;
- b.* de Fransche taal en letterkunde;
- c.* de Engelsche taal en letterkunde;
- d.* de Hoogduitsche taal en letterkunde;
- e.* de handelswetenschappen t.w.
 1. de bedrijfshuishoudkunde en het boekhouden;
 2. de organisatie en techniek van den handel en het handelsrekenen;
- f.* het recht van het maatschappelijk verkeer;
- g.* de aardrijkskunde;
- h.* de geschiedenis en de staatsinrichting;
- i.* de staathuishoudkunde;
2. desgewenscht andere vakken, met goedkeuring van den Secretaris-Generaal van het Departement van Opvoeding, Wetenschap en Kultuurbescherming hierna toe te voegen.

Art. 2. Het schriftelijk examen omvat:

- a. de Nederlandsche taal;
- b. de Fransche taal;
- c. de Engelsche taal;
- d. de Hoogduitsche taal;
- e. de handelswetenschappen.

Art. 3. Een mondeling examen wordt afgenomen in de Nederlandsche taal en letterkunde, de Fransche taal en letterkunde, de Engelsche taal en letterkunde, de Hoogduitsche taal en letterkunde, de handelswetenschappen het recht van het maatschappelijk verkeer, de aardrijkskunde, de geschiedenis en de staatsinrichting en de staatshuishoudkunde.

Van een mondeling examen in de in artikel 1, onder 1 en 2, genoemde onderdelen der handelswetenschappen is vrijgesteld hij die in zulk een onderdeel voor het schriftelijk werk gemiddeld niet minder dan 7 heeft verkregen.

Art. 4. Het schriftelijk gedeelte van het examen wordt gehouden in de eerste helft van Juni of zooveel vroeger als noodig is om te verzekeren dat het mondeling examen tijdig kan afloopen, op de dagen door den Secretaris-Generaal van het Departement van Opvoeding, Wetenschap en Kultuurbescherming jaarlijks vast te stellen.

Art. 5. Het eindexamen wordt afgenomen door den directeur der school en de leeraren der hoogste klasse in de vakken waarover het examen loopt, onder toezicht van gecommiteerden.

Gecommiteerden worden benoemd door het schoolbestuur onder goedkeuring van den Secretaris-Generaal van het Departement van Opvoeding, Wetenschap en Kultuurbescherming. Bij voorkeur worden personen gekozen, werkzaam in het bedrijfsleven, in het bijzonder in het middenstandsbedrijf, en woonachtig ter plaatse waar de school gevestigd is of in de omgeving daarvan.

Van de gecommiteerden is de in het benoemingsbesluit eerstvermelde de voorzitter. Zij benoemen uit hun midden een secretaris.

De Kamer van koophandel en fabrieken, binnen welker ressort de school is gevestigd, wordt door het bestuur uitgenoodigd zich bij de examens te doen vertegenwoordigen.

De directeur is ambtshalve voorzitter der commissie; één der leeraren wordt door haar tot secretaris benoemd. Bij ontstentenis van den directeur treedt de waarnemende directeur als voorzitter op.

De gecommiteerden hebben de bevoegdheid kennis te nemen van de proefwerken van het laatste schooljaar en van de beoordeeling ervan.

Ten minste twee proefwerken voor de vakken wiskunde, scheikunde en warenkennis en natuurkunde worden tijdens het examen ter inzage van de gecommiteerden gelegd. De directeur is verplicht deze proefwerken onder de aandacht van de gecommiteerden te brengen.

Art. 6. De directeur zendt elk schooljaar vóór 15 Januari een naamlijst der leerlingen die aan het examen wenschen deel te nemen, aan den inspecteur, met het toezicht op de school belast.

Art. 7. Het schriftelijk examen wordt elk jaar door den Secretaris-Generaal van het Departement van Opvoeding, Wetenschap en Kultuurbescherming op voordracht van de inspecteurs van het middelbaar onderwijs zodanig geregeld, dat aan alle candidaten op denzelfden dag dezelfde opgaven worden voorgelegd. Deze opgaven worden vastgesteld in een daarvoor bestemde bijeenkomst van de inspecteurs.

De dagen waarop het schriftelijk examen plaats heeft en de duur van dit examen voor elk vak worden door de inspecteurs medegedeeld aan de directeuren der handelsdagscholen met vierjarigen cursus en door dezen aan de commissien van toezicht op het middelbaar onderwijs en aan hen die aan het examen wenschen deel te nemen. De opgaven worden, met de vereischte zorg voor geheimhouding, op 's Rijks kosten gedrukt.

De inspecteurs zenden aan de directeuren in verzegelde pakketten de noodige exemplaren der in den vorigen volzin vermelde gedrukte opgaven. Op de pakketten worden aangegeven het vak tot hetwelk de opgaven behooren, de dag waarop zij moeten worden gebruikt, en de tijd die voor het werk beschikbaar is gesteld. De verzending geschiedt van Rijkswege.

Art. 8. Het toezicht bij het schriftelijk examen is opgedragen aan directeur en leeraren der school, met dien verstande dat de directeur voor den geregelden gang van zaken verantwoordelijk is en dat steeds in elk lokaal waar dit werk gemaakt wordt, of ten minste twee leeraren of de directeur en ten minste één leeraar tegenwoordig zijn.

Al het werk der candidaten moet gemaakt worden op papier, gewaarmerkt en verstrekt door den directeur. De candidaat plaats aan den linkerbovenkant van het papier zijn nummer, aan den rechterbovenkant zijn naam.

De pakketten worden in tegenwoordigheid der candidaten geopend bij den aanvang van het schriftelijk werk voor elk vak. Indien niet alle candidaten bij het schriftelijk examen in één lokaal geplaatst kunnen worden, geschiedt de opening in één der voor het maken van het schriftelijk werk bestemde lokalen.

Nadat de pakketten geopend en onmiddellijk daarna de opgaven aan de candidaten rondgedeeld zijn, mogen omtrent de opgaven geen mededeelingen of inlichtingen van welken aard of door wien ook aan de candidaten worden verstrekt.

Pauzeeringen worden aan de candidaten niet toegestaan.

Het gebruik van boeken is verboden, met uitzondering van die welke alleen rentetafels bevatten en door den directeur of een door hem aangewezen leeraar vóór den aanvang van het examen zijn onderzocht.

Op deze bepalingen, zoodra de tijd, vervat in artikel 13, maakt de directeur bij den aanvang van de eerste zitting voor het schriftelijk examen en wel vóór de opening van het pakket, de candidaten uitdrukkelijk opmerkzaam.

Van elk schriftelijk examen wordt door hen die daarbij toezicht hebben gehouden, een proces-verbaal opge maakt.

Aan de directeuren worden de daarvoor noodige gedrukte formulieren vanwege den Secretaris-Generaal van het Departement van Opvoeding, Wetenschap en Kultuurbescherming toegezonden.

Art. 9. Indien een candidaat om een geldige reden, ter beoordeeling van den voorzitter der commissie, verhinderd is aan het examen deel te nemen, is de directeur bevoegd onder goedkeuring van den inspecteur en gecommitteerden voor dezen leerling een afzonderlijke regeling te treffen.

Art. 10. Het door de candidaten gemaakte examen wordt met een exemplaar der gedrukte opgave en het proces-verbaal van het examen, na sluiting der zitting, door den voorzitter der commissie met bekwamen spoed ter hand gesteld aan den leeraar van de school in de hoogste klasse, belast met het onderwijs in het vak waarover het examen loopt en die als examinator in dat vak zal optreden.

Deze ziet het werk zoo spoedig mogelijk na, wijst de gemaakte fouten aan en zendt het, met zijn beoordeeling en voorzien van een toelichting, onverwijld na de beoordeeling aan den gecommitteerde, aangewezen om eveneens dit werk vóór den aanvang van het mondeling examen na te zien.

Deze toezending geschiedt door tussenkomst van den voorzitter der commissie, die toeziet dat een exemplaar der opgave en het proces-verbaal van het schriftelijk werk worden ingesloten en de door den leeraar toegekende cijfers niet op het werk zelf worden vermeld, maar op een afzonderlijk vel papier worden bijgevoegd.

Art. 11. Vóór den aanvang der mondelinge examens worden in een vergadering van gecommitteerden, directeur en examinatoren de cijfers voor het schriftelijk werk vastgesteld. Terstond na de vergadering worden de vrijstellingen, bedoeld in artikel 3, door den directeur aan de candidaten medegedeeld.

Art. 12. De regeling van het mondeling examen geschiedt door den voorzitter der commissie, met dien verstande dat de duur van het examen in ieder der vakken op 20 minuten wordt bepaald, of voorzover het vak, genoemd in artikel 1, onder e, betreft, in elk der onderdeelen.

Art. 13. Indien een candidaat ten aanzien van het examen zich aan eenig bedrog heeft schuldig gemaakt en dit tijdens het examen wordt ontdekt, wordt hem de verdere deelneming aan het examen ontzegd.

Indien een candidaat in eenig ander opzicht in strijd met de voorschriften heeft gehandeld, en deze onregelmatigheid tijdens het examen wordt ontdekt, kan hem de verdere deelneming aan het examen worden ontzegd. In geval de ontdekking van het bedrog eerst na afloop van het mondeling gedeelte van het examen plaats vindt, wordt het getuigschrift den candidaat die zich hieraan heeft schuldig gemaakt, onthouden. In geval de ontdekking van een andere onregelmatigheid eerst na afloop van het mondeling gedeelte van het examen plaats vindt, kan het getuigschrift den candidaat die zich hieraan schuldig maakte, worden onthouden.

Art. 14. Het oordeel over de kennis en de ontwikkeling der candidaten in elk der vakken, vermeld in artikel 1, wordt zonder verdere aanwijzing of ondervinding uitgedrukt door een der cijfers van 1 tot 10, aan welke de volgende beteekenis is te hechten:

- | | | |
|-----------------|---------------------|-----------------|
| 1. zeer slecht; | 5. bijna voldoende; | 8. goed; |
| 2. slecht; | 6. voldoende; | 9. zeer goed; |
| 3. gering; | 7. ruim voldoende; | 10. uitmuntend. |
| 4. onvoldoende; | | |

Met afwijking van het bovenstaande worden voor de handelswetenschappen twee cijfers toegekend, een voor de onderdeelen, genoemd in artikel 1, onder e, 1, en een voor de onderdeelen, genoemd in artikel 1, onder e, 2. Ten aanzien van elk vak en ten aanzien van de in artikel 1, onder e, genoemde onderdeelen der handelswetenschappen treedt de examinator met den gecommitteerde onder wiens toezicht het examen wordt afgenomen, in overleg omtrent het aan den candidaat toe te kennen cijfer voor het schriftelijk of voor het mondeling examen of voor beide, indien zowel het een als het andere wordt afgenomen en omtrent het eindcijfer, in het laatste geval uit deze beide cijfers afgeleid.

Komen zij daarbij niet tot overeenstemming, in dier voege dat beiden een verschillend cijfer willen toekennen, dan wordt het gemiddelde genomen der cijfers die de gecommitteerde en de examinator willen toekennen. Gemengde getallen met de breuk $\frac{1}{2}$ worden naar beneden afgerond, met uitzondering van het getal $5\frac{1}{2}$, hetwelk tot 6 wordt afgerond.

Art. 15. De bij het schriftelijk en bij het mondeling examen verkregen cijfers worden met de daaruit afgeleide eindcijfers ingevuld op tabellen, door of vanwege den Secretaris-Generaal van het Departement van Opvoeding, Wetenschap en Kultuurbescherming te verstrekken.

Op die tabellen wordt tevens vermeld het gemiddelde der rapportcijfers over het laatste leerjaar voor de scheikunde en warenkennis, de natuurkunde, de wiskunde en de lichamelijke oefeningen, afgerond naar het naastbijliggend geheel getal.

Art. 16. Na afloop van het examen heeft de beslissing over den uitslag van het examen plaats. In de daartoe bestemde vergadering worden de cijfers ingeschreven, en wordt vastgesteld wie zonder stemming zijn geslaagd of afgewezen.

Aan den candidaat bij wien het gemiddelde van de eindcijfers voor de examenvakken 6 of meer bedraagt en die geen enkel eindcijfer heeft lager dan 5, wordt het getuigschrift van voldoende afgelegd examen uitgereikt.

De candidaat bij wien het gemiddelde van de eindcijfers voor de examenvakken 5 of minder bedraagt, is afgewezen.

Daarop brengt de voorzitter der commissie de overige candidaten in bespreking. Indien bij een stemming alle gecommitteerden zich tegen toelating verklaren, is de candidaat afgewezen. In de overige gevallen wordt de beslissing genomen in overeenstemming met de meerderheid van de stemmen.

Bij staking van stemmen wordt de beslissing geacht ten gunste van den candidaat te zijn genomen.

Art. 17. Bij twijfel aan de juistheid van den uitslag van het mondeling examen in eenig vak kunnen de gecommitteerden na overleg met den voorzitter der examencommissie een nieuw mondeling examen in dit vak opleggen.

Art. 18. Onmiddellijk nadat de beslissing is gevallen, wordt aan de kandidaten de uitslag medegedeeld.

Art. 19. De blanco-formulieren der aan de geslaagde kandidaten uit te reiken getuigschriften, waaraan een staarte met de behaalde punten wordt toegevoegd, worden den directeur der school, op zijn verzoek, in het benodigde getal vanwege den Secretaris-Generaal van het Departement van Opvoeding, Wetenschap en Kultuurbescherming toegezonden.

Art. 20. De voorzitters der examencommissies zenden zoo spoedig mogelijk na afloop van het examen een verslag van het examen aan den Secretaris-Generaal van het Departement van Opvoeding, Wetenschap en Kultuurbescherming.

Aan dit verslag is een staat van de aan iederen leerling toegekende cijfers toegevoegd. Het verslag draagt de mede-onderteekening van den voorzitter en den secretaris van de gecommitteerden. Gelijktijdig zendt hij een afschrift hiervan aan den inspecteur van het middelbaar onderwijs die met het toezicht op de school is belast. De gecommitteerden kunnen van hun bevindingen afzonderlijk verslag uitbrengen aan den Secretaris-Generaal van het Departement van Opvoeding, Wetenschap en Kultuurbescherming en aan het schoolbestuur. De inspecteur en de directeur ontvangen daarvan een afschrift.

Art. 21. Het schriftelijk werk der kandidaten en de proefwerken, bedoeld in artikel 5, worden gedurende zes maanden bewaard door den directeur der school, ter inzage voor de belanghebbenden.

Art. 22. De directeur draagt zorg dat een volledig stel der opgaven bewaard blijft voor het archief der school.

Art. 23. De examens worden afgenomen volgens het programma, aan dit besluit gehecht.

Art. 24. Als in dit reglement gesproken wordt van schoolbesturen, wordt hieronder mede verstaan het gemeentebestuur dat de school in stand houdt.

PROGRAMMA

a. *Nederlandsche taal en letterkunde*

De kandidaat moet zoowel mondeling als schriftelijk zich juist en vaardig kunnen uitdrukken, zonder grove taal- en spel fouten kunnen schrijven, goed kunnen lezen en het gelezene verstaan; in staat zijn briefwisseling te voeren over eenvoudige handelstransacties; enkele belangrijke voortbrengselen van onze letterkunde hebben gelezen.

b. *e. d. Fransche, Engelsche en Hoogduitsche taal en letterkunde*

De kandidaat moet eenige vaardigheid bezitten in het overbrengen van eenvoudig proza in de Nederlandsche taal; eenige vaardigheid bezitten in het stellen in de vreemde talen van brieven over eenvoudige handelstransacties; eenige vaardigheid hebben in het spreken der taal; enkele boeken in die taal hebben gelezen.

c. *Handelwetenschappen*

De kandidaat moet:

1°. Bekend zijn met de beginselen van het enkel en dubbel boekhouden; met het gebruik van de voornaamste hulp- en bijboeken; met het journaliseren en het bijhouden en afsluiten van het grootboek; met het rekeningsysteem van vennootschappen, coöperatieve verenigingen en eenvoudige verbruikshuishoudingen; met het samenstellen van balans en winstrekeningen en met de voornaamste technische hulpmiddelen voor boekhouding en administratie.

2°. Kennis hebben van de meest voorkomende berekeningen in den goederen-, effecten-, metaal- en wisselhandel; van de berekeningen bij credietverleening op korten termijn en van de kostprijsberekening; eenige bekendheid hebben met de organisatie en de techniek van den handel in het algemeen en zijn belangrijkste onderdelen, alsmede met de instellingen ter bevordering van den handel. Een en ander overeenkomstig de eischen algemeene handelskennis der Vestigingswet Kleinbedrijf 1937 (Zie het Koninklijk besluit van 17 Januari 1938, Staatsblad no. 641, art. 4).

f. *Het recht van het maatschappelijk verkeer*

De kandidaat moet bekendheid hebben met de voornaamste bepalingen uit het handels- en burgerlijk recht, voorzover deze voor het bedrijfsleven in het algemeen en het middenstandsbedrijf in het bijzonder van beteekenis zijn; eenige kennis hebben van de voor het middenstandsbedrijf belangrijke belasting- en andere wetten.

g. *Aardrijkskunde*

De kandidaat moet voldoende kennis bezitten van Nederland en zijn overzeesche gewesten, de voornaamste landen van Europa, en eenige kennis van de werelddeelen, een en ander in verband met de voortbrenging, het gebruik van en den handel in de voornaamste artikelen, en van het verkeer te water en te land, voorzover dat voor Nederland en zijn overzeesche gewesten van belang is.

h. *Geschiedenis en staatsinrichting*

De kandidaat moet eenige kennis bezitten van den economischen ontwikkelingsgang der volken mede in verband met handel, industrie en verkeer, de hoofdzaken der politieke geschiedenis sedert 1848 en de hoofdzaken der staatsinrichting van Nederland.

i. *Staatshuishoudkunde*

De kandidaat moet eenige kennis bezitten van de voortbrenging, de verdeling, den omloop en het gebruik der goederen, en het munt-, crediet- en bankwezen.

Voormeld besluit is opgenomen in de *Nederlandse Staatscourant* van 15 Juni 1944, n°. 115. Reglement en programma bracht de Secretaris-Generaal onder dagtekening van 3 Augustus

1944, n°. 11744, afd. V.H.M.O., ter kennis van de burgemeesters der gemeenten welke handelsdagscholen met vierjarige cursus in stand houden, de besturen der bijzondere handelsscholen met vierjarige cursus en de inspecteurs van het middelbaar onderwijs. Artikel 16, tweede en derde zinsnede, van dit reglement werd bij beschikking van de Secretaris-Generaal van 2 Maart 1945, n°. 8 O.W.K. (*Nederlandse Staatscourant* van 19 Maart 1945, n°. 29) met ingang van 1 April 1945 als volgt gewijzigd:

Aan den candidaat, bij wien het gemiddelde van de eindcijfers voor de examenvakken 6 of meer bedraagt, die geen enkel eindcijfer heeft lager dan 5, en niet meer dan twee vijven, wordt het getuigschrift van voldoende afgelegd examen uitgereikt.

De candidaat, bij wien het gemiddelde van de eindcijfers voor de examenvakken $\frac{1}{2}$ of minder bedraagt, is afgewezen.

Bij besluit van de Minister van 7 Augustus 1945, n°. 5199, afd. V.H.M.O. (*Nederlandse Staatscourant* van 13 Augustus 1945, n°. 46), werd bepaald dat in de artt. 1, 4, 5, 7, 8, 15, 17 en 20 van bovengenoemd reglement de woorden: „den Secretaris-Generaal van het Departement van Opvoeding, Wetenschap en Kultuurbescherming” zouden worden vervangen door: „den Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen”; voorts dat bedoeld reglement en programma voor het eerst zouden worden toegepast voor de in het jaar 1947 te houden eindexamens der betreffende scholen.

EISEN VOOR DE VAKKEN WISKUNDE EN NATUURKUNDE BIJ HET STAATSEXAMEN HOGERE BURGER-SCHOOL A EN BIJ HET EXAMEN, BEDOELD IN ARTIKEL 3 VAN HET KONINKLIJK BESLUIT VAN 27 DECEMBER 1934 (STAATSBLAD N°. 678) ¹⁾

De Secretaris-Generaal heeft bij kennisgeving van 8 Maart 1945, no. 619 I, afd. V.H.M.O., de eisen voor de vakken *wiskunde* en *natuurkunde* bij bovenbedoelde examens nader omschreven als volgt:

A. STAATSEXAMEN HOGERE BURGERSCHOOL A

I. Wiskunde

Algebra

Hoofdbewerkingen met algebraïsche vormen. Merkwaardige producten en quotiënten. Ontbinding in factoren, GGD, KGV, bewerkingen met algebraïsche breuken. Eigenschappen van en bewerkingen met wortelvormen. Herleiding van eenvoudige breuken met worteltekens in teller en in noemer.

Herleiding van den vorm $\sqrt{a \pm b\sqrt{c}}$.

Gebroken en negatieve exponenten. Definitie en eigenschappen van logaritmen bij verschillende grondtallen. Berekeningen met logaritmen bij het grondtal 10.

Rekenkundige en meetkundige reeksen. Samengestelde interest, waarbij volstaan kan worden met de formule voor de eindwaarde van een gedurende een geheel aantal jaren op samengestelden interest uitgezet kapitaal en van de contante waarde van een over een geheel aantal jaren te betalen bedrag. Voor meer samengestelde gevallen kan met behulp van reeksen een oplossing gevonden worden.

Vergelijkingen van den eersten graad met één of meer onbekenden. Begrippen van identieke, niet-identieke en valsche vergelijkingen, van onafhankelijke, afhankelijke en strijdige vergelijkingen. Vergelijkingen met één onbekende van den tweeden graad. Eigenschappen van de wortels. Kwadratische functies, onthbindingen in factoren, functietekenen en uiterste waarde.

Grafieken van de lineaire en de kwadratische functie. Toepassing op de oplossing van vergelijkingen, op het bepalen van het teken en van de uiterste waarde van een functie.

Meetkunde

Eenvoudige eigenschappen van driehoeken, veelhoeken (in het bijzonder vierhoeken) en cirkels. Evenredigheid van lijnstukken. Vermenigvuldiging van figuren en gelijkvormigheid. Berekening van lijnstukken in en van oppervlakken van driehoeken en veelhoeken. Meetkundige plaatsen.

Hoeken, bogen en evenredigheid van lijnstukken in een cirkel. Onderlinge ligging van twee cirkels. Om-, in- en aangeschreven cirkels van den driehoek met eigenschappen en berekeningen van de stralen.

Constructies op grond van evenredigheid, vermenigvuldiging en meetkundige plaatsen.

Financiële rekenkunde

Samengestelde interest, samengesteld disconto. Annuïteiten. Eenvoudige rendabiliteits- en koersberekeningen. Gebruik van rentetabels.

II. Natuurkunde

Begrip kracht, gram, parallelogram van krachten.

Evenwicht van vloeistoffen. Wet van Pascal, hydrostatische kracht, opwaartsche kracht, wet van Archimedes, soortelijk gewicht en bepaling daarvan.

¹⁾ Zie Onderwijsverslag 1935, blz. 43.

Evenwicht van gassen. Luchtdruk, opwaartsche kracht, bak- en hevelbarometer, spanning, wet van Boyle, ook het experimenteele bewijs ervan, gewicht gassen. (Niet: wet van Dalton, zuig- en perspompen, pipet, hevel).

Warmte. Uitzettingscoëfficiënt, anomalie van water, wet van Gay-Lussac. (Niet: dilatatiebinomium, thermometers, bepaling uitzettingscoëfficiënt). Begrip hoeveelheid warmte, calorie, soortelijke warmte, mengings-calorimeter, warmte bij smelten en stollen, smeltwetten. Verzadigde en onverzadigde dampen; koken, kookwetten; warmte bij verdamping en condensatie. (Geen bepaling hiervan. Niet: oplossen, kristalliseeren, onderafkoeling, oververzadiging, koudmakende mengsels, absorptie van gassen, beginsel van Watt, vochtigheidstoestand en hygrometers).

Voortplanting der warmte.

Moleculaire bouw van vaste stoffen, vloeistoffen en gassen, temperatuursverhoging als vergrooting der moleculaire snelheid.

Stoommachine.

Geluid. Toonhoogte, sterkte, timbre. Verschil transversale en longitudinale trillingen. Resonantie, voortplantingssnelheid.

Licht. Verschil geluids- en lichttrillingen. Voortplantingssnelheid. (Niet de bepaling er van.); Golfengte. Terugkaatsing, diffuse terugkaatsing, breking, lens, beeldconstructie. Bouw oog. (Niet: fouten van lens en oog, bril).

Camera, projectietoestellen, microscoop, astronomische kijker. (Niet: kleursifting).

Magnetisme en electriciteit

Van magnetisme en electrostatica het allereenvoudigste.

Van electriche stroomen: begrippen stroomsterkte, weerstand, spanning, Ampère, Ohm, Volt. Wet van Ohm. Stroomsluizen. (Niet: schakelingen van elementen). Accu of element van Volta, electrolyse. Magnetisch veld, electromagneet, schel, telegraaf. Warmte-ontwikkeling, thermische apparaten, gloeilampen. (Niet: inductie).

Eenvoudige berekeningen. Deze zullen zich beperken tot de meest directe toepassingen van de theorie.

B. EXAMEN, BEDOELD IN ARTIKEL 3 VAN HET KONINKLIJK BESLUIT VAN 27 DECEMBER 1934 (STAATSBLED N°. 678), ZOOALS DAT BESLUIT IS GEWIJZIGD EN AANGEVULD

I. Wiskunde

Algebra

Hoofdbewerkingen met algebraïsche vormen. Merkwaardige producten en quotiënten. Ontbindingen in factoren, GGD, KGV en bewerkingen met algebraïsche breuken.

Eigenschappen van en bewerkingen met wortelvormen. Herleidingen van eenvoudige breuken met wortelteekens in teller en noemer.

Herleiding van den vorm $\sqrt{a \pm b \sqrt{c}}$.

Vergelijkingen van den eersten graad met één of meer onbekenden. Begrippen van identieke, niet-identieke en valse vergelijkingen, van onafhankelijke, afhankelijke en strijdige vergelijkingen.

Vergelijkingen van den tweeden graad met één onbekende. Eigenschappen van de wortels.

Kwadatische functies, ontbinding in factoren, teken en uiterste waarde.

Meetkunde

Eenvoudige eigenschappen van driehoeken, veelhoeken (in het bijzonder vierhoeken) en cirkels. Evenredigheid van lijnstukken. Vermenigvuldiging van figuren en gelijkvormigheid. Berekening van lijnstukken in en van oppervlakken van driehoeken en veelhoeken. Meetkundige plaatsen.

Hoeken, bogen en evenredigheid van lijnstukken in een cirkel. Onderlinge ligging van twee cirkels. Om-, in- en aangestreeven cirkels van den driehoek met eigenschappen en berekeningen van de stralen.

Constructies op grond van evenredigheid, vermenigvuldiging en meetkundige plaatsen.

Stereometrie

Onderlinge ligging van punten, lijnen en vlakken.

Meetkundige plaatsen, ruimte-constructies.

Prisma en piramide (in het bijzonder het viervlak). Eigenschappen van lijnstukken.

Berekeningen van lijnstukken, oppervlakken en inhoud van deze figuren.

Constructies van doorsneden en netwerken.

II. Programma der eischen voor de natuurkunde

Evenwicht van vloeistoffen. Wet van Pascal, hydrostatische kracht, opwaartsche kracht, wet van Archimedes, soortelijk gewicht en bepaling daarvan.

Evenwicht van gassen. Luchtdruk, opwaartsche kracht, bak- en hevelbarometer, spanning, wet van Boyle, ook het experimenteele bewijs ervan, gewicht gassen. (Niet: wet van Dalton, zuig- en perspompen, pipet, hevel).

Warmte. Uitzettingscoëfficiënt, anomalie van water, wet van Gay-Lussac. (Niet: dilatatiebinomium, thermometers, bepaling uitzettingscoëfficiënt). Begrip hoeveelheid warmte, calorie, soortelijke warmte, mengings-calorimeter, warmte bij smelten en stollen, smeltwetten. Verzadigde en onverzadigde dampen; koken, kook-

wetten; warmte bij verdamping en condensatie. (Geen bepaling hiervan. Niet: oplossen, kristalliseeren, onderkoeling, oververzadiging, koudmakende mengsels, absorptie van gassen, beginsel van Watt, vochtigheids-toestand en hygrometers).

Voortplanting der warmte.

Moleculaire bouw van vaste stoffen, vloeistoffen en gassen, temperatuursverhoging als vergrooting der moleculaire snelheid.

Stoommachine.

Geluid. Toonhoogte, -sterkte, -timbre. Verschil transversale en longitudinale trillingen. Resonantie, voortplantingssnelheid.

Licht. Verschil geluids- en lichttrillingen. Voortplantingssnelheid. (Niet de bepaling ervan). Golfengte. Terugkaatsing, diffuse terugkaatsing, breking, lens, beeldconstructie. Bouw oog. (Niet: fouten van lens en oog, bril). Camera, projectietoestellen, microscoop, astronomische kijker. (Niet: kleurschifting).

Magnetisme en electriciteit

Van magnetisme en electrostatica het allereenvoudigste.

Van elektrische stroom: begrippen stroomsterkte, weerstand, spanning, Ampère, Ohm, Volt. Wet van Ohm.

Stroomsluiters. (Niet: schakelingen van elementen). Accu of element van Volta, electrolyse.

Magnetisch veld, electromagneet, schel, telegraaf.

Warmte-ontwikkeling, thermische apparaten, gloeilamp. (Niet: inductie).

Eenvoudige berekeningen. Deze zullen zich beperken tot de meest directe toepassingen van de theorie.

Deze kennisgeving is opgenomen in de *Nederlandse Staatscourant* van 29 Maart 1945, n°. 36.

NOODEINDEXAMENS VOOR 19-JARIGE MANNELIJKE LEERLINGEN VAN DE HOOGSTE KLASSE VAN SCHOLEN VOOR V.H.M.O.

Op blz. 56 van het vorige Onderwijsverslag werd melding gemaakt van een *getuigschrift*, uit te reiken na met gunstig gevolg afgelegd *noodeindexamen* aan 19-jarige mannelijke leerlingen van de hoogste klasse van Rijks h.b.s.-en, gemeentelijke en bijzondere h.b.s.-en en handelsdagscholen en gemeentelijke en bijzondere gymnasia en lycea. Bij omzendbrief van 16 December 1943, n°. 21521 I, afd. V.H.M.O., had de Secretaris-Generaal aan de directeuren/rectoren van genoemde scholen medegedeeld, dat bedoeld getuigschrift aan de belanghebbenden eerst kon worden uitgereikt, nadat zij een oproeping hadden ontvangen voor uitzending als arbeidskracht naar Duitsland en deze aan het hoofd der betreffende onderwijsinrichting hadden getoond.

Ten vervolge op deze omzendbrief werd bij omzendbrief van 17 Januari 1944, n°. 23 I, afd. V.H.M.O., aan de betrokken directeuren/rectoren medegedeeld, dat bedoeld getuigschrift tevens diende te worden uitgereikt aan die leerlingen van hun school die met goed gevolg hadden deelgenomen aan het in de maand December van jaar 1943 gehouden onderzoek, indien hun was gebleken, dat zij het onderwijs als leerling hunner school tengevolge van tewerkstelling als arbeidskracht in Nederland niet verder konden volgen, dan wel hun studie aan een Nederlandse universiteit of hogeschool vóór het einde van het schooljaar 1943/'44 zouden aanvangen.

TOELATINGSEXAMEN SCHOLEN VOOR V.H.M.O.

Toelatingsexamen 1944

In verband met het feit dat de oorlogsomstandigheden het onderwijs aan de lagere scholen ten eerste bemoeilijkten, richtte de Secretaris-Generaal onder dagtekening van 29 Februari 1944, n°. 2677, afd. V.H.M.O., met betrekking tot het *toelatingsexamen* voor scholen voor v.h.m.o. aan de besturen van zodanige bijzondere scholen de volgende omzendbrief:

De thans heersche toestanden bemoeilijken het onderwijs o.a. aan de lagere scholen in hooge mate. Ook het „huishwerk” moet vaak onder zeer ongunstige omstandigheden worden verricht.

De billijkheid vordert ongetwijfeld, dat daarmede zooveel mogelijk rekening wordt gehouden.

Dit kan ook geschieden bij het afnemen van de toelatingsexamens voor scholen van voorbereidend hoger en middelbaar onderwijs.

Ik verzoek U te bevorderen, dat aan de onder Uw bestuur staande school(scholen) in dien geest wordt gehandeld.

Verlichting toelatingsexamen 1945 hogere burgerscholen met vijfjarige cursus

Bij Koninklijk besluit van 27 Juni 1945, n°. 15 (*Staatsblad* n°. F 114), werd bepaald dat de candidaten voor het in 1945 te houden *toelatingsexamen* tot de eerste klasse ener hogere burgerschool met vijfjarige cursus zouden worden vrijgesteld van een onderzoek naar hun kennis en inzicht in de vakken *aardrijkskunde* en *geschiedenis*.

Deze verlichting van het toelatingsexamen hield uiteraard verband met de moeilijke omstandigheden waaronder de kandidaten zich voor het examen hadden moeten voorbereiden.

VERSTREKKING VAN BOEKEN EN LEERMIDDELEN

De leerlingen der Rijks hogere burgerscholen, aan wie overeenkomstig de omzendbrief van 19 November 1943, n°. 19445 I, afd. V.H.M.O.¹⁾, in de cursus 1943/44 van Rijkswege de benodigde boeken en leermiddelen in bruikleen waren verstrekt, behoeften bij bevordering tot een hogere klasse uitsluitend die boeken en leermiddelen in te leveren welke niet bij het onderwijs in de klasse waartoe zij voor de cursus 1944/45 werden toegelaten, zouden worden gebruikt. Dit deelde de Secretaris-Generaal bij omzendbrief van 28 Juli 1944, n°. 11414 I, afd. V.H.M.O., mede aan de directeuren der Rijks hogere burgerscholen.

Aan de burgemeesters der gemeenten waar scholen voor v.h.m.o. zijn gevestigd, en de besturen der gesubsidieerde bijzondere gymnasia, lycea en h.b.s.-en werd een afschrift van deze omzendbrief gezonden. Hun werd in overweging gegeven eenzelfde gedragslijn te volgen.

BOEK „OPVOEDING EN ONDERWIJS IN DE MIDDELBARE SCHOOL EN HET GYMNASIUM”

In verband met het verschijnen van bovengenoemd boek deelde de Secretaris-Generaal aan de directeuren (directrices) der Rijks h.b.s.-en, gemeentelijke en bijzondere h.b.s.-en, handels-dagscholen en middelbare scholen voor meisjes en de rectoren (rectrices) der gemeentelijke en bijzondere gymnasia en lycea bij omzendbrief van 19 Juni 1944, n°. 8910, afd. V.H.M.O., het volgende mede:

Blijkens van den Commissaris-Generaal van Bestuur en Justitie ontvangen bericht zal de uitgeverij Hamer te Amsterdam U 10 of meer exemplaren van het boek „Opvoeding en onderwijs in de middelbare school en het gymnasium” zenden.

Eén exemplaar van het boek is bestemd voor plaatsing in de bibliotheek Uwer school.

De overige exemplaren zijn bestemd voor uitreiking aan de leeraren.

Teneinde voor zooveel mogelijk vakken de docenten in het bezit van een exemplaar te stellen, verdient het aanbeveling, dat, indien meer dan één docent voor hetzelfde vak of dezelfde vakken aan Uw school is verbonden, slechts één hunner in het bezit wordt gesteld van een exemplaar van het boek.

De lectuur van het boek beveel ik aan.

CHEMICALIËN RIJKS HOGERE BURGERSCHOLEN

Bij circulaire van 18 Februari 1944, n°. 1380 I, afd. V.H.M.O., verzocht de Secretaris-Generaal de directeuren der Rijks hogere burgerscholen er zorg voor te dragen dat de chemicaliën hunner school, en met name die welke voor explosie vatbaar waren, zodanig werden opgeborgen dat diefstal daarvan zoveel mogelijk werd voorkomen.

UITREIKING EINDDIPLOMA'S VAN SCHOLEN VOOR V.H.M.O. ZONDER HET AFLEGGEN VAN HET EINDEXAMEN

Tengevolge van de buitengewone omstandigheden in het cursusjaar 1944/45 was het onderwijs aan de scholen voor voorbereidend hoger en middelbaar onderwijs gedurende vele maanden ernstig gestagneerd of geheel onmogelijk geworden. Tal van leerlingen der hoogste klasse waren zelfs niet in de gelegenheid of in staat geweest het onderwijs te volgen. Het was dan ook wenselijk een bijzondere regeling te treffen inzake het uitreiken van het *eind-diploma* van deze scholen. Van de desbetreffende regelingen vindt de lezer hieronder een overzicht.

Uitreiking einddiploma hogere burgerschool zonder eindexamen

Een regeling als bovenbedoeld kwam voor de *hogere burgerscholen* tot stand bij Koninklijk besluit van 8 Juni 1945, n°. 2 (*Staatsblad* n°. 88). Hierbij werd bepaald dat in het jaar 1945 de eindexamens der hogere burgerscholen *niet* zouden worden afgenomen. Aan hen die op 1 September 1944 leerling waren van de hoogste klasse van een openbare of ingevolge artikel 45 *tredecies* der Middelbaar-onderwijswet voor het jaar 1944 aangewezen bijzondere hogere burgerschool, of in het tijdvak van 1 September 1944 tot 1 April 1945 waren toegelaten tot deze klasse, zou het getuigenschrift, bedoeld in artikel 55, 1e lid, dier wet, *zonder het afleggen*

¹⁾ Zie Onderwijsverslag 1943, blz. 58.

van het *eindexamen* worden uitgereikt. Dit getuigschrift moest worden getekend door de directeur der hogere burgerschool en de met het toezicht op deze school belaste inspecteur. Bedoeld getuigschrift zou zonder het afleggen van het *eindexamen* echter *niet* worden uitgereikt aan leerlingen, ten aanzien waarvan de vergadering van directeur en leraren der school had beslist, dat zij op grond van hun gedragingen tijdens de bezetting daarvoor niet in aanmerking behoorden te komen.

Een afschrift van bovenvermeld Koninklijk besluit werd onder dagtekening van 18 Juli 1945, n°. 4540, afd. V.H.M.O., toegezonden aan de directeurs (directrices) der Rijks hogere burgerscholen, der gemeentelijke en bijzondere hogere burgerscholen en de rectoren (rectrices) der gemeentelijke en bijzondere lycea.

Uitreiking getuigschriften van bekwaamheid tot universitaire studien zonder eindexamen

Bij Koninklijk besluit van 8 Juni 1945, n°. 1 (*Staatsblad* n°. F 87), werd een bijzondere regeling getroffen inzake het uitreiken van de *getuigschriften van bekwaamheid tot universitaire studien*. Bij dit besluit werd bepaald, dat in het jaar 1945 de *eindexamens* der gymnasia *niet* zouden worden afgenomen. Aan hen die op 1 September 1944 leerling waren van de hoogste klasse van een openbaar of ingevolge artikel 157 der Hoger-onderwijswet aangewezen bijzonder gymnasium, of in het tijdvak van 1 September 1944 tot 1 April 1945 tot deze klasse waren toegelaten, zou het getuigschrift, bedoeld in de artt. 11 en 157 der wet, *zonder het afleggen van het eindexamen* worden uitgereikt. Dit getuigschrift moest worden getekend door de rector van het gymnasium en de met het toezicht op het gymnasium belaste inspecteur. Bedoeld getuigschrift zou echter zonder het afleggen van het *eindexamen* *niet* worden uitgereikt aan leerlingen, ten aanzien waarvan de vergadering van rector en leraren der school had beslist, dat zij op grond van hun gedragingen tijdens de bezetting daarvoor niet in aanmerking behoorden te komen.

Uitreiking einddiploma middelbare meisjesscholen zonder eindexamen

Bij Ministeriële beschikking van 14 Juni 1945 werd een bijzondere regeling getroffen inzake het uitreiken van het einddiploma ener *middelbare meisjesschool*. Hierbij werd bepaald, dat in het jaar 1945 de *eindexamens* der middelbare meisjesscholen *niet* zouden worden afgenomen. Aan haar die gerechtigd waren deel te nemen aan het *eindexamen*, zou het einddiploma *zonder het afleggen van het eindexamen* worden uitgereikt. Dit einddiploma moest worden getekend door de directeur (directrice) der school en de met het toezicht op deze school belaste inspecteur. Het einddiploma zou echter zonder het afleggen van het *eindexamen* *niet* worden uitgereikt aan leerlingen, ten aanzien waarvan de vergadering van directeur en leraren der school had beslist dat zij op grond van haar gedragingen tijdens de bezetting daarvoor niet in aanmerking behoorden te komen.

Voorts werd bij Ministeriële beschikking van 7 Augustus 1945, n°. 5423, afd. V.H.M.O., een bijzondere regeling getroffen inzake het uitreiken van het einddiploma ener middelbare meisjesschool aan haar, die in de cursus 1944/45 *geen* leerling waren van de hoogste klasse ener school, als bedoeld in de Ministeriële beschikking van 22 Februari 1935 betreffende de voorwaarden waaronder aan middelbare meisjesscholen rechten kunnen worden toegekend. Bij deze beschikking werd bepaald, dat de Minister aan Nederlanders of Nederlandse onderdanen die in de cursus 1944/45 *geen* leerling waren van de hoogste klasse ener school als bovenbedoeld, een diploma kon verlenen, dat dezelfde rechten verleent als het einddiploma, bedoeld onder E, Einddiploma, van genoemde beschikking, mits te zijnen genoegen aannemelijk werd gemaakt, dat de betrokkene op grond van genoten schoolonderwijs redelijkerwijs geacht kon worden in staat te zijn geweest een zodanig getuigschrift te verkrijgen, doch door de oorlogsomstandigheden verhinderd werd deel te nemen aan het *eindexamen*. Een afschrift van deze beschikking, welke werd opgenomen in de *Nederlandse Staatscourant* van 13 Augustus 1945, n°. 46, werd onder dagtekening van 20 Augustus 1945, n°. 7890, afd. V.H.M.O., toegezonden aan burgemeester en wethouders der gemeenten waar gemeentelijke middelbare meisjesscholen zijn gevestigd en de besturen der bijzondere middelbare meisjesscholen.

Uitreiking einddiploma erkende handelsscholen zonder eindexamen

Bij Ministeriële beschikking van 14 Juni 1945 werd bepaald, dat in het jaar 1945 de *eindexamens* der erkende handelsscholen *niet* zouden worden afgenomen. Aan hen die ge-

rechtig waren deel te nemen aan de eindexamens, bedoeld onder VI van de voorwaarden waaronder door de Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen handelsscholen kunnen worden erkend, zou het einddiploma *zonder het afleggen van het eindexamen* worden uitgereikt. Dit einddiploma moest worden getekend door de directeur der erkende handelsschool en de met het toezicht op deze school belaste inspecteur.

Het hierbedoelde einddiploma zou zonder het afleggen van het eindexamen *niet* uitgereikt worden aan leerlingen, ten aanzien waarvan de vergadering van directeur en leraren der school besliste, dat zij op grond van hun gedragingen tijdens de bezetting daarvoor niet in aanmerking behoorden te komen.

Een afdruk van deze beschikking werd bij omzendbrief van 28 Juni 1945, n°. 2458, afd. V.H.M.O., toegezonden aan: de burgemeesters der gemeenten welke erkende handelsdag-scholen in stand houden; de besturen der erkende bijzondere handelsdag-scholen; de inspecteurs van het gymasiaal en het middelbaar onderwijs en de inspecteurs van het middelbaar onderwijs.

Ten slotte werd bij Ministeriële beschikking van 6 Augustus 1945, n°. 5167, afd. V.H.M.O., bepaald, dat de Minister aan Nederlanders of Nederlandse onderdanen die in de cursus 1944/45 geen leerling waren van de hoogste klasse ener erkende handelsschool, het einddiploma kon verlenen, mits te zijnen genoëge werd aannemelijk gemaakt, dat de betrokkene op grond van genoten schoolonderwijs redelijkerwijs geacht kon worden in staat te zijn geweest een zodanig einddiploma te verkrijgen, doch door de oorlogsomstandigheden verhindert werd deel te nemen aan het eindexamen ener erkende handelsschool.

Deze beschikking werd bij omzendbrief van 24 October 1945, n°. 12691, afd. V.H.M.O., ter kennis gebracht van burgemeester en wethouders der gemeenten welke erkende handelsscholen in stand houden en de besturen van zodanige bijzondere scholen.

BIJZONDERE REGELINGEN EINDEXAMENS 1946 VAN SCHOLEN VOOR V.H.M.O.

Schriftelijke opgaven eindexamen middelbare meisjesscholen 1946

Bij Ministeriële beschikking van 22 Februari 1935 (*Nederlandse Staatscourant* n°. 38), betreffende de voorwaarden waaronder aan middelbare scholen voor meisjes rechten kunnen worden toegekend, is onder E (Einddiploma) bepaald, dat de *opgaven* voor het *schriftelijke* gedeelte van het eindexamen der bedoelde meisjesscholen moeten worden vastgesteld door het college van inspecteurs van het gymasiaal en het middelbaar onderwijs. Bij Ministeriële beschikking van 6 Augustus 1945, n°. 5166, afd. V.H.M.O., werd echter bepaald dat deze opgaven *uitsluitend* voor het eindexamen 1946 zouden worden vastgesteld door de directeur (directrice) en de hierbij betrokken leraren (leraressen) der school, onder goedkeuring van de met het toezicht op de school belaste inspecteur.

Het bovenstaande werd bij omzendbrief van 24 October 1945, n°. 12690, afd. V.H.M.O., ter kennis gebracht van burgemeester en wethouders der gemeenten waar gemeentelijke middelbare scholen voor meisjes zijn gevestigd, en de besturen van zodanige bijzondere scholen.

Eindexamens hogere burgerscholen 1946

Bij Koninklijk besluit van 2 April 1946 (*Staatsblad* n°. G 78) werd voor het *schriftelijke* gedeelte van de in het jaar 1946 te houden eindexamens der hogere burgerscholen een regeling getroffen, afwijkende van die, vastgesteld in de reglementen, behorende bij het Koninklijk besluit van 8 Juni 1929 (*Staatsblad* n°. 310) en het Koninklijk besluit van 22 December 1937 (*Staatsblad* n°. 376). De artt. 4 en 8 van bedoelde reglementen werden *uitsluitend* voor de in het jaar 1946 te houden eindexamens der betreffende scholen gewijzigd als volgt:

Artikel 4

Het schriftelijk gedeelte van het examen wordt gehouden op de dagen, door Onzen Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen vast te stellen.

Artikel 8

De dagen, waarop het schriftelijk gedeelte van het examen plaats heeft, en de duur van dit examen voor elk vak worden door de inspecteurs medegedeeld aan de directeurs der scholen waarvoor dit reglement geldt, en door dezen aan de commissien van toezicht op het middelbaar onderwijs en aan hen die aan het examen wenschen deel te nemen.

De opgaven voor elk vak dat het schriftelijk gedeelte van het examen omvat, worden vastgesteld door den daarbij betrokken leeraar onder goedkeuring achtereenvolgens van den voorzitter der examencommissie, den daarbij betrokken deskundige en den inspecteur die met het toezicht op de school is belast.

De voorzitter der commissie zendt deze opgaven na goedkeuring zijnerzijds uiterlijk veertien dagen vóór den aanvang van het examen aan de betrokken deskundigen.

Indien de deskundigen de opgaven voor één of meer vakken ongeschikt achten, geven zij daarvan met vermelding van redenen zoo spoedig mogelijk kennis aan den voorzitter der commissie.

De voorzitter der commissie zendt alsdan zoo spoedig mogelijk aan de(n) deskundige(n) nieuwe, door de(n) betrokken leeraar (leeraren) onder goedkeuring van den voorzitter vastgestelde opgaven.

Indien de deskundige(n) ook de nieuwe opgaven ongeschikt acht(en), stelt (stellen) hij (zij), na overleg met den voorzitter, zelf de opgaven vast.

Indien de inspecteur de opgaven voor één of meer vakken ongeschikt acht, stelt hij, na overleg met den voorzitter, zelf de opgaven vast.

Het derde lid van artikel 9 van het reglement, behorende bij laatstgenoemd besluit, vervalt.

Het derde lid van artikel 9 van het reglement, behorende bij eerstgenoemd besluit, en het vierde lid van artikel 9 van het reglement, behorende bij laatstgenoemd besluit, worden gelezen:

Nadat de opgaven aan de kandidaten zijn rondgedeeld, mogen omtrent de opgaven geen mededeelingen of inlichtingen van welken aard of door wien ook aan de kandidaten worden verstrekt.

Eindexamens gymnasia 1946

Bij Koninklijk besluit van 2 April 1946 (*Staatsblad* n°. G 80) werden enkele afwijkende regelen vastgesteld voor de in het jaar 1946 te houden *eindexamens der gymnasia*.

Bij dit besluit werd het 3e lid van artikel 3 van het Koninklijk besluit van 26 Mei 1922 (*Staatsblad* n°. 387), waarbij werd vastgesteld een programma voor het eindexamen der gymnasia en het daarmede gelijkgestelde examen, vermeld in artikel 12 der Hoger-onderwijswet, voor de duur van het jaar 1946 buiten werking gesteld, voorzoveel betreft de eindexamens der gymnasia. Bedoeld lid geeft voorschriften inzake de regeling van het schriftelijk gedeelte van het eindexamen.

Voorts werd het 5e lid, tweede alinea, van artikel 3 van voormeld besluit, voorzover betreft de eindexamens der gymnasia, voor het jaar 1946 gewijzigd als volgt:

Nadat de opgaven aan de examinandi zijn rondgedeeld, mogen omtrent de opgaven geen mededeelingen of inlichtingen van welken aard of door wien ook aan de examinandi worden verstrekt.

Ten slotte werd bepaald, dat in het jaar 1946 *alle* opgaven voor het schriftelijk gedeelte van het eindexamen der openbare en aangewezen bijzondere gymnasia moesten worden vastgesteld op de wijze die voor de opgaven van het schriftelijk examen in de *oude talen* is voorgeschreven in de artt. 3, 4, 5 en 6 van het Koninklijk besluit van 30 April 1906 (*Staatsblad* n°. 101). Bij dit besluit zijn regelen vastgesteld voor de uitoefening van het toezicht van de geëmitteerde of de geëmitteerden bij de eindexamens der gymnasia met zesjarige cursus, bedoeld in de artt. 11 en 157 der Hoger-onderwijswet.

Ter *toelichting* bij bovenvermelde bijzondere regelingen betreffende de eindexamens 1946 zij het volgende opgemerkt.

De oorlogsomstandigheden hebben ongetwijfeld op het voorbereidend hoger en middelbaar onderwijs een nadelige invloed gehad, echter niet voor alle scholen in gelijke mate. Het onderwijs aan de ene school is in de cursus 1944/45 tengevolge van de ontwikkeling der krijgsgeschiedenissen veel sterker geschaad dan aan de andere school. Uiteraard deed de invloed van de oorlogsomstandigheden op het onderwijs zich ook nog gevoelen in de cursus 1945/46; voorts had in deze cursus de ene school sterker met brandstofgebrek te kampen dan de andere. Een verlichting van de eisen voor de eindexamens der scholen voor voorbereidend hoger en/of middelbaar onderwijs was dan ook noodzakelijk, terwijl tevens rekening moest worden gehouden met de bestaande verschillen in ontwikkeling van de leerlingen. In verband hiermede werd bepaald dat de vaststelling van de opgaven voor het schriftelijk gedeelte van de eindexamens 1946 vanwege de *school zelf* moest geschieden; het centraal schriftelijk werk kwam dus voor het jaar 1946 te vervallen.

WIJZIGING LESSENTABELLEN

Erkende handelsscholen

Bij Ministeriële beschikking van 7 Augustus 1945, n°. 5200, afd. V.H.M.O. (*Nederlandse Staatscourant* 1945, n°. 47), zijn met ingang van 16 Augustus 1945 gewijzigd de tabellen van verplichte lesuren voor de handelsscholen met vijfjarige, vierjarige en driejarige cursus,

vermeld in de Ministeriële beschikking van 24 Februari 1925 (*Nederlandse Staatscourant* 1925, n°. 39) tot vaststelling van de voorwaarden waaronder handelsscholen kunnen worden erkend. Deze tabellen waren laatstelijk gewijzigd bij besluit van de Secretaris-Generaal van 7 Juli 1941, n°. 10292 I (*Nederlandse Staatscourant* 1941, n°. 129).

Middelbare meisjesscholen

Bij Ministeriële beschikking van 7 Augustus 1945, n°. 5201, afd. V.H.M.O. (*Nederlandse Staatscourant* 1945, n°. 47), is met ingang van 16 Augustus 1945 gewijzigd de lessentabel, vermeld onder C, Leerplan, van de Ministeriële beschikking van 22 Februari 1935 (*Nederlandse Staatscourant* 1935, n°. 38) betreffende de voorwaarden waaronder aan middelbare meisjesscholen rechten kunnen worden toegekend. Deze tabel was laatstelijk gewijzigd bij beschikking van de Secretaris-Generaal van 7 Juli 1941, n°. 10345 I (*Nederlandse Staatscourant* 1941, n°. 129).

Gymnasia

Bij Koninklijk besluit van 2 April 1946 (*Staatsblad* n°. G 79) is met ingang van 16 Augustus 1945 een nieuwe lessentabel vastgesteld voor de openbare gymnasia. Tevens zijn met ingang van genoemde datum ingetrokken de besluiten van de Secretaris-Generaal van 21 Juli 1941, nrs. 173 O.W.C. en 174 O.W.C. (*Nederlandse Staatscourant* van 21 Juli 1941, n°. 139) betreffende resp. de lessentabellen voor de aangewezen bijzondere gymnasia en de openbare en bijzondere lycea.

Hogere burgerscholen

Bij Koninklijk besluit van 2 April 1946 (*Staatsblad* n°. G 76) is de lessentabel voor de hogere burgerscholen A en B, opgenomen in artikel 2 van het Koninklijk besluit van 27 Mei 1937 (*Staatsblad* n°. 363), ingetrokken en vervangen door een nieuwe tabel. Bedoelde lessentabel was tijdens de bezetting gewijzigd door de besluiten van de Secretaris-Generaal van 2 Juli 1941, n°. 163 O.W.C. (*Nederlandse Staatscourant* van 2 Juli 1941, n°. 126) en van 22 Januari 1943, n°. 9, O.W.K. (*Nederlandse Staatscourant* van 22 en 23 Januari 1943, n°. 15). Het besluit werd geacht in werking te zijn getreden op 16 Augustus 1945.

Bij Koninklijk besluit van 2 April 1946 (*Staatsblad* n°. G 77) zijn de lessentabellen voor de hogere burgerscholen, bedoeld in artikel 2 van het Koninklijk besluit van 15 Maart 1923 (*Staatsblad* n°. 75) met ingang van 16 Augustus 1945 gewijzigd. Bedoelde lessentabellen waren tijdens de bezetting gewijzigd bij de besluiten van de Secretaris-Generaal van 2 Juli 1941, n°. 10026 I, afd. V.H.M.O. (*Nederlandse Staatscourant* van 2 Juli 1941, n°. 126) en 20 Januari 1942, n°. 15 O.W.K. (*Nederlandse Staatscourant* van 27 Januari 1942, n°. 18).

De wijzigingen welke na de bevrijding zijn aangebracht in de lessentabellen van bovengenoemde scholen, hadden voornamelijk ten doel het herstel van de toestand zoals deze was vóór de bezetting van ons land. Tijdens de bezetting werden namelijk de aantallen lessen voor de vakken Nederlandse taal en letterkunde en Hoogduitse taal en letterkunde *verhoogd*, terwijl die voor het vak Franse taal en letterkunde en, voorzover betreft de hogere burgerscholen, ook die voor het vak Engelse taal (en letterkunde) werden *verlaagd*¹⁾. Het is dan ook zonder meer duidelijk waarom na de bevrijding nieuwe lessentabellen nodig waren.

VERBOD GEBRUIK VAN LEERBOEKEN VAN NATIONAAL-SOCIALISTISCHE SCHRIJVERS

Bij circulaire van 28 Augustus 1945, n°. 7498 I, afd. V.H.M.O., deelde de Minister aan de directeuren der Rijks hogere burgerscholen mede, dat in het vervolg bij het onderwijs aan hun school boeken van *nationaal-socialistische* of *nationaal-socialistisch gezinde* schrijvers niet meer mochten worden gebruikt.

Een afschrift van deze circulaire werd onder gelijke dagtekening, n°. 7498 II, afd. V.H.M.O., toegezonden aan de besturen der bijzondere scholen voor v.h.m.o. Hun werd verzocht ten aanzien van het gebruik van boeken bij het onderwijs aan hun school (scholen) eenzelfde gedragslijn te volgen.

¹⁾ Voor de *motivatie* van de wijzigingen welke tijdens de bezetting in de lessentabellen van bovengenoemde scholen werden aangebracht, moge worden verwezen naar de uitvoerige *toelichting* bij de desbetreffende besluiten en beschikkingen van de Secretaris-Generaal op blz. 72/74 van het Onderwijsverslag 1941.

BOEKJE „EEN HALF JAAR VRIJHEID”

Betreffende het bovenvermelde boekje richtte de Minister onder dagtekening van 7 Mei 1946, n°. 523, afd. D.G.O., aan de directeurs (directrices) der gemeentelijke en bijzonder h.b.s.-en, handelsdag scholen en middelbare meisjesscholen de volgende circulaire:

In opdracht van den Regeeringsvoorlichtingsdienst is uitgegeven het boekje „Een half jaar vrijheid”. Het geeft een indruk van het vele dat in de eerste zes maanden na de bevrijding voor het herstel van ons land is verricht. De Regeeringsvoorlichtingsdienst heeft het voornemen dit boekje tegen een zeer laag prijs aan de leerlingen van de hogere klassen van Uw school aan te bieden. Ik beveel dit aanbod gaarne in Uw belangstelling aan. Het boekje zal bij de leerlingen stellig de waardeering vinden welke het verdient.

VEREENVOUDIGING PROGRAMMA'S EINDEXAMENS HOGERE BURGERSCHOLEN

Evenals voor de jaren 1942, 1943 en 1944 zijn ook voor het jaar 1946 de programma's voor de eindexamens der hogere burgerscholen aanmerkelijk *vereenvoudigd*. Dit geschiedde bij Koninklijk besluit van 2 April 1946, n°. 61 (*Staatsblad* n°. G 81). Hierbij werd bepaald, dat bedoelde eindexamenprogramma's in 1946 *niet* zouden omvatten de volgende onderwerpen:

I. Voor het staatsexamen hogere burgerschool A

Voor de handelswetenschappen

- a. bedrijfshuishoudkunde en boekhouden; enkel boekhouden; balansen en verlies- en winstrekeningen van levens- en schadeverzekeringsmaatschappijen, van transportondernemingen en van deposito- en credietbanken; zelfstandige administratie van pensioen- en ondersteuningsfondsen; filiaalboekhouding; kameralstijl;
- b. organisatie en techniek van den handel en handelsrekenen; arbitrage; winstverdeling; termijnhandel;
- c. recht van het maatschappelijk verkeer: kennis van de Merkenwet en de Handelsnaamwet; belastingwetgeving.

Voor de staathuishoudkunde en de statistiek

Aandeel van de overheid in het maatschappelijk inkomen (belastingopbrengst). Geschiedenis van het Nederlandse muntwezen, Geschiedenis der Nederlandse Bank. De waardeverhouding van het geld (ten aanzien van binnen- en buitenland).

Voor de aardrijkskunde

De beginselen der natuurkundige aardrijkskunde, behalve voorzover de kennis daarvan noodzakelijk is bij de behandeling van Nederland, Nederlands-Indië, Suriname en Curaçao. Behandeling van het sociaal-economische leven zoals het zich openbaart in voortbrenging, verdeling en verbruik der voornaamste goederen. Enkele onderwerpen uit de volkenkunde van de overzeese gewesten.

Voor de geschiedenis

De vaderlandse geschiedenis tot 1813. De algemene geschiedenis tot 1848. Bijzondere onderwerpen uit de economische geschiedenis van Nederland en de voornaamste Europese staten tot 1648.

II. Voor het staatsexamen hogere burgerschool B

Voor de reken- en stekunde

Samengestelde-interestrekening. Exponentiële vergelijkingen. Eenvoudige beginselen der differentiaal- en integraalrekening. De functie $y = \frac{ax^2 + bx + c}{px^2 + cx + f}$. Herhaling en uitbreiding van het getalbegrip.

Voor de driehoeksmeting

Extremen.

Voor de meetkunde

Meetkundige behandeling van de eenvoudigste eigenschappen van parabool, ellips en hyperbool.

Voor de stereometrie

De stelling van Euler, het regelmatig 12-vlak en het regelmatig 20-vlak.

*De beschrijvende meetkunde**Voor de mechanica*

De plaatsbepaling van het zwaartepunt. De verticale cirkelbeweging.

Voor de natuurkunde

Licht en geluid, voorzover de kennis daarvan niet noodzakelijk is in verband met warmte en electriciteit.

Voor de scheikunde

Uit de anorganische scheikunde de metalen, voorzover deze niet bij andere hoofdstukken der scheikunde ter sprake komen, en voorts de technische bereidingswijze van lichte metalen, ijzer, ammoniak, soda, zwavelzuur, watergas, lichtgas, aardolieproducten, zeep en suiker. De aromatische verbindingen.

Voor de natuurlijke historie

Het genoemde onder 3 en 5 van het eindexamenprogramma.

Voor de staathuishoudkunde

Bedrijfsorganisatie, organisatie van werkgever en werknemers. Sociale wetgeving en economische politiek. Voortzetting der waarde- en prijsleer. Verbruiksleer en bevolkingsleer.

Voor de aardrijkskunde

De natuurkundige aardrijkskunde, behalve voorzover de kennis daarvan noodzakelijk is bij de behandeling van Nederland, Nederlands-Indië, Suriname en Curaçao. Hoofdstukken uit de algemene land- en volkenkunde.

Voor de geschiedenis

De vaderlandse geschiedenis tot 1813 en de algemene geschiedenis tot 1848.

Het besluit werd geacht in werking te zijn getreden op 1 Januari 1946.

ONDERWIJS AAN UIT NEDERLANDS-INDIË GEREPATRIEERDE KINDEREN

Tal van kinderen die na de capitulatie van Japan uit Nederlands-Indië repatrieerden, waren daar gedurende lange tijd van onderwijs verstoken geweest. Deze kinderen moesten in de gelegenheid worden gesteld hun achterstand zo spoedig mogelijk in te halen. Daartoe werd door de Ministers van Overzeese Gebiedsdelen en van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen in Februari 1946 de *Stichting ter bevordering van het onderwijs aan uit Nederlands-Indië gerepatrieerde kinderen* in het leven geroepen, die belast werd met de regeling van het onderwijs aan de duizenden kinderen die verwacht werden of reeds waren gerepatrieerd. Doel van dit onderwijs was de leerlingen in snel tempo, evenwel zonder jachten of drillen, datgene te geven wat zij behoeften en daarbij te laten rusten wat maar even kon worden gemist. Waar nodig zouden cursussen worden gesticht zonder een vast leerplan, waar getracht zou worden de kinderen individueel voort te helpen, opdat ze zo spoedig mogelijk naar de gewone inrichtingen van onderwijs zouden kunnen overgaan. Indien nodig zou ook dan nog steun kunnen worden geboden door aanvullende lessen en leiding bij het huiswerk.

In verband met het bovenstaande richtte de Minister aan de rectoren der gemeentelijke en bijzondere gymnasia en lycea, de directeurs der Rijks-, gemeentelijke en bijzondere hogere burgerscholen en de directeurs der gemeentelijke en bijzondere handelsdagsscholen onder dagtekening van 14 Maart 1946, n°. 3374, afd. V.H.M.O., een circulaire, waaraan het volgende wordt ontleend:

Het doel van deze circulaire is de scholen voor voorbereidend hoger en middelbaar onderwijs uit te noodigen, daarbij de helpende hand te bieden door bij toelating tot eenige klasse en vooral tot de *vierte en vijfde klasse hogere burgerschool* niet de gewone maatstaf aan te leggen, maar na onderzoek van den hulpzoekende hem in die klasse en voor die vakken een plaats te geven waarvan verwacht mag worden dat er uitzicht is op verdere onvoorwaardelijke toelating. Komen deze leerlingen van een der bovenbedoelde cursussen, dan houde men rekening met het oordeel van den leider van den cursus waarvan de leerling afkomstig is. Er zijn al jonge mensen gekomen en er zullen er nog meer komen, die in Indië door clandestien in de kampen georganiseerd onderwijs voldaan hebben aan de eischen voor bepaalde vakken bij het eindexamen. Voorzover de verklaringen dienaangaande betrouwbaar blijken, kan worden aangenomen dat inderdaad voor de genoemde vakken ten volle is voldaan, aangezien gebleken is dat men in de kampen in Indië een normale maatstaf heeft aangelegd. Elke school wordt nu vrijgelaten om ook voor het onderwijs van deze leerlingen een eigen regeling te treffen, maar als het even mogelijk is, trachte men deze leerlingen te doen deelnemen aan het gewone eindexamen in 1946. Wijziging van het eindexamen is ongewenscht, aangezien deze aanleiding kan geven tot verwarring.

Zijn er *oudere leerlingen*, die voor een beperkt aantal vakken op het peil van het eindexamen zijn gekomen of komen tegen het einde van den loopenden cursus, dan zullen deze kandidaten zonder examen in aanmerking kunnen komen voor een volwaardig diploma, zooals in en na den oorlog is uitgereikt aan oorlogsslachtoffers, krachtens het Koninklijk besluit van 2 September 1943, n°. D. 30, tot verlening waarvan een verzoek tot mij moet worden gericht. Ik twijfel er niet aan, of alle scholen voor voorbereidend hoger en middelbaar onderwijs zullen gaarne medewerken. Van de leeraren zal daartoe in sommige gevallen een offer worden gevraagd door het gewone klassensysteem voor onze uit Indië gerepatrieerde jonge landgenooten niet steeds toe te passen, maar door hun zooveel doenlijk individueel onderwijs te geven.

Ten volle vertrouwen ik, dat de leeraren dat offer gaarne zullen brengen om op deze wijze deel te hebben aan ons aller plicht: „Nederland helpt Indië”.

TOELATING VAN UIT NEDERLANDS-INDIË GEREPATRIEERDE KINDEREN TOT RIJKS HOGERE BURGERSCHOLEN

Bij de in 1946 uit Nederlands-Indië gerepatrieerde kinderen konden voor toelating tot de Rijks hogere burgerscholen uiteraard geen normale maatstaven worden aangelegd. De Minister van Overzeese Gebiedsdelen had daarom zijn ambtgenoot van Onderwijs, Kunsten en Weten-

schappen gevraagd, deze kinderen algehele vrijstelling van het toelatingsexamen te geven, zodat toelating zou plaats vinden uitsluitend op het advies van de lagere school, c.q. overbruggingsschool. Het kwam de Minister echter wenselijk voor, dat ook de middelbare scholen zelve zich een oordeel zouden vormen over de nieuwe leerlingen. Wel verzocht hij bij circulaire van 26 Juni 1946, n°. 13238, afd. V.H.M.O., de directeuren der Rijks hogere burgerscholen ten aanzien van bedoelde kinderen bij toelating tot hun scholen de volgende richtlijnen in acht te nemen:

- a. De aangifte voor de toelatingsexamens blijve zoo lang mogelijk opengesteld; aan hen die na het toelatingsexamen toegang tot de school vragen, dient in September nog de mogelijkheid tot het afleggen van het examen te worden gegeven; voor hen die na September toelating vragen, dient eveneens de mogelijkheid tot examen te worden gegeven, terwijl klasse-splitsingen tengevolge van den toeloop dezer kinderen ook na 15 September nog mogelijk zullen zijn;
- b. de leerlingen dienen in dit geval met terugwerkende kracht per 15 September te worden ingeschreven in verband met het Koninklijk besluit van 8 Februari 1934 (*Staatsblad* n°. 47).
- b. Bij de toelatingsexamens zelve dient bovenal rekening te worden gehouden met de gebrekkige vooropleiding dezer kinderen; criterium zij niet in de eerste plaats het bezit van de feitelijk vereischte kennis, doch het in staat zijn, op grond van het intellectuele niveau, geleidelijk het h.b.s.-onderwijs te volgen, zonder remmenden invloed op het werktempo van de medeleerlingen;
- c. aan het advies van het hoofd der lagere school, c.q. overbruggingsschool dient bij de beslissing omtrent toelating bijzondere aandacht te worden geschonken.
- d. Indien vóór de groote vacantie toelating per 1 September mogelijk wordt geacht, doch bepaalde lacunes zijn geconstateerd in de kennis der kinderen, worde hun door den directeur een taak opgegeven, opdat de achterstand althans ten deele nog kan worden ingehaald.
- d. Bij de toelating tot de hogere klassen worde eveneens een zoo groot mogelijke soepelheid in acht genomen. Eerste doel zij steeds: de kinderen iets van de verloren jaren te doen inhalen.

In verband met het bovenstaande verzocht de Minister voormelde directeuren bij de aangifte van nieuwe leerlingen nauwkeurig na te gaan, welke onder hen inderdaad uit Nederlands-Indië gerepatriëerd waren.

BESCHIKBAARSTELLING VAN MATERIAAL TEN BEHOEVE VAN GETROFFEN GEBIEDEN

Bij circulaire van 4 September 1946, n°. 18699 I, afd. V.H.M.O., verzocht de Minister de directeuren der Rijks hogere burgerscholen hem een opgave te doen toekomen van eventueel op hun school niet meer gebruikte leerboeken, van niet meer gebruikte delen van de schoolbibliotheek, de inventaris, het instrumentarium en de verzamelingen voor natuurlijke historie en andere vakken, zulks met de bedoeling deze materialen te kunnen verdelen onder de scholen voor voorbereidend hoger en/of middelbaar onderwijs in de door de oorlog getroffen gebieden.

Een circulaire van gelijke inhoud werd onder dezelfde dagtekening, n°. 18699 II, afd. V.H.M.O., gezonden aan burgemeester en wethouders van gemeenten welke van Rijkswege gesubsidieerde scholen voor v.h.m.o. in stand houden, en de besturen der gesubsidieerde gymnasia, lycea en h.b.s.-en.

OPGAVE VAN DOOR OORLOGSGEWELD GETROFFEN SCHOOLGEBOUWEN

In verband met het opstellen van een *nationaal welvaartsplan* was het van belang te beschikken over een zo gedetailleerd mogelijk overzicht o.m. van de schoolgebouwen voor voorbereidend hoger en middelbaar onderwijs welke tengevolge van oorlogsgeweld waren getroffen dan wel geheel of gedeeltelijk waren verwoest.

Ter verkrijging van de daarvoor benodigde gegevens richtte de Minister onder dagtekening van 22 Februari 1946, n°. 3756, afd. V.H.M.O., een circulaire aan de directeuren der Rijks h.b.s.-en, de besturen der gemeenten welke gymnasia, lycea, h.b.s.-en, handelsdagscholen en/of middelbare meisjesscholen in stand houden, en de besturen der bijzondere gymnasia, lycea, h.b.s.-en, handelsdagscholen en middelbare meisjesscholen. In deze circulaire werd het volgende onder hun aandacht gebracht:

Teneinde den urgentiegraad van herstel of wederopbouw te kunnen bepalen, zal een zoodanig overzicht gegevens dienen te bevatten omtrent de navolgende punten:

- a. het getal leerlingen dat de getroffen of geheel dan wel gedeeltelijk verwoeste instelling bezocht;
 - b. het getal leerlingen dat in de plaats waar de getroffen dan wel geheel of gedeeltelijk verwoeste instelling zich bevond (of/en in de bereikbare omgeving daarvan), dit soort instelling bezocht, en het getal instellingen van die soort dat zich in de plaats bevond (of/en in haar bereikbare omgeving);
 - c. de graad van beschadiging of verwoesting van het gebouw, afgemeten naar het al dan niet meet dan wel gedeeltelijk gebruiken van het gebouw;
 - d. het materiaal (baksteen, beton enz.) waaruit het gebouw is vervaardigd;
 - e. het al dan niet aanwezig zijn van de mogelijkheid om met geringe moeilijkheden het gebouw weer zoo goed mogelijk aan zijn bestemming te doen beantwoorden.
- Het gestelde onder punt e ware in dien zin te beantwoorden dat een opgave wordt verkregen omtrent:
1. de geheel verwoeste gebouwen, met vermelding van het getal klasselokalen per gebouw;
 2. de gedeeltelijk verwoeste gebouwen met vermelding per gebouw van het totaal getal klasselokalen en van het getal klasselokalen dat niet voor het geven van onderwijs kan worden gebruikt.

Tot het verkrijgen van een volledig overzicht is het noodzakelijk, dat ten aanzien van intact gebleven gebouwen negatieve opgaven worden verstrekt.

Voorts is het van belang te beschikken over zoo gedetailleerd mogelijke gegevens inzake onderwijsgebouwen welke nog niet zijn afgebouwd of welker bouw moet worden aangevat, met een opgave van den tijd binnen welken zoodanig gebouw noodzakelijk in gebruik dient te worden genomen. Teneinde te bereiken dat de prioriteitscommissie, welke in deze de Regering van advies dient, door het aanbieden van overtuigend materiaal in voldoende mate rekening zal kunnen houden met de nooden van het onderwijs, is het noodzakelijk dat de benoodigde gegevens op zoo kort mogelijke termijn worden verstrekt.

Ik verzoek U derhalve mij de in het vorenstaande bedoelde gegevens zoo spoedig mogelijk — uiterlijk vóór 10 Maart a.s. — te willen doen toekomen.

VERGOEDING VORDERING SCHOOLGEBOUWEN TEN BEHOEVE VAN GEALLIEERDE STRIJDKRACHTEN

De regeringen der geallieerde landen hadden zich bereid verklaard om voor de gebouwen welke ten behoeve van haar strijdkrachten waren gevorderd of gevorderd geweest, een vergoeding te verlenen. Hierop vestigde de Minister de aandacht van de besturen der door het Rijk gesubsidieerde h.b.s.-en, gymnasia, lycea en handelsdagscholen bij circulaire van 18 April 1946, n°. 9019, afd. V.H.M.O. In deze circulaire was tevens aangegeven op welke wijze de betrokken besturen de vergoeding dienden aan te vragen.

VACANTIES RIJKS HOGERE BURGERSCHOLEN

Zomervacantie 1944

Met betrekking tot de zomervacantie 1944 aan Rijks hogere burgerscholen werd door de Secretaris-Generaal bij omzendbrief van 29 Februari 1944, n°. 1168 I, afd. V.H.M.O., gericht aan de directeuren van deze onderwijsinrichtingen, het volgende bepaald:

Met afwijking in zoverre van het bepaalde in artikel 25 van het Reglement voor de Rijks hogere burgerscholen zou in 1944 de vierde vacantie (zomervacantie) voor de Rijks hogere burgerscholen in de provincies Groningen, Friesland, Drenthe en Overijssel aanvangen op 24 Juni na afloop van de schooltijd en eindigen de avond van 14 Augustus; die voor de Rijks hogere burgerscholen in de provincies Noordholland, Zuidholland, Utrecht en Gelderland zou aanvangen op 1 Juli na afloop van de schooltijd en eindigen de avond van 21 Augustus; die voor de Rijks hogere burgerscholen in de provincies Zeeland, Noordbrabant en Limburg zou aanvangen op 8 Juli na afloop van de schooltijd en eindigen de avond van 28 Augustus. In afwijking van deze omzendbrief werd de directeuren onder dagtekening van 17 April 1944, n°. 5380 II, afd. V.H.M.O., nog medegedeeld, dat de zomervacantie 1944 voor de Rijks hogere burgerscholen in de provincies Groningen, Friesland, Drenthe en Overijssel in plaats van op 14 Augustus zou eindigen de avond van 15 Augustus, zulks in verband met de omstandigheid dat de cursus op die datum eindigde.

Zomervacantie 1946

Bij circulaire van 20 Maart 1946, n°. 5360 I, afd. V.H.M.O., deelde de Minister aan de directeuren der Rijks hogere burgerscholen mede, dat in 1946 ten aanzien van de zomervacantie niet zou worden afgeweken van het daaromtrent in artikel 25 van het Reglement

voor de Rijks hogere burgerscholen bepaalde. Deze vakantie zou derhalve beginnen op 20 Juli na afloop van de schooltijd en eindigen op de avond van 2 September.

Een afschrift van de circulaire werd onder gelijke dagtekening, n°. 5360 II, afd. V.H.M.O., gezonden aan de besturen der bijzondere scholen voor voorbereidend hoger en middelbaar onderwijs.

Herfstvacantie 1946

Teneinde aan de docenten de gelegenheid te geven om congressen, vergaderingen en symposia, welke omstreeks einde October/begin November 1946 gehouden zouden worden, bij te wonen, bepaalde de Minister dat, behalve op de dagen der herfstvacantie, vallende op 31 October, 1 en 2 November, geen onderwijs zou worden gegeven op Woensdag 30 October 1946. Zulks werd aan de directeuren der Rijks h.b.s.-en medegedeeld bij circulaire van 5 October 1946, n°. 23153 I, afd. V.H.M.O.

HERVATTING WERKZAAMHEDEN DOOR DOCENTEN DIE IN HECHTENIS WAREN GEWEEST

Bij circulaire van 26 November 1943, n°. 20192 I, afd. V.H.M.O.¹⁾, had de Secretaris-Generaal aan de hierna vermelde instanties medegedeeld, dat krachtens een beschikking van de Commissaris-Generaal voor Bestuur en Justitie docenten die *in hechtenis* waren geweest en nadien waren vrijgelaten, niet dan met diens toestemming hun werkzaamheden mochten hervatten. Onderhandelings betreffende deze werkhervatting behoorden te worden gevoerd door bemiddeling van het bureau van de inspecteur van het onderwijs in algemene dienst. Ten gevolge op deze circulaire werd bij circulaire van 13 Juli 1944, n°. 9669, afd. V.H.M.O., aan bedoelde instanties medegedeeld, dat krachtens beschikking van voornoemde Commissaris-Generaal deze bepaling ook gold ten aanzien van docenten die uit de „*Vorbereitungsschafft*“ (preventieve hechtenis) waren vrijgelaten.

Beide circularies waren gericht aan: de directeuren der Rijks h.b.s.-en; de burgemeesters der gemeenten welke scholen voor v.h.m.o. in stand houden; de besturen der bijzondere scholen voor v.h.m.o.; de inspecteurs van het gymasiaal en het m.o. en de inspecteurs van het m.o.

WIJZIGING PROGRAMMA'S EXAMENS MIDDELBARE AKTEN

Bij Koninklijk besluit van 2 Februari 1864 (*Staatsblad* n°. 8) werden indertijd *programma's* vastgesteld voor de examens ter verkrijging van akten van bekwaamheid voor het geven van *middelbaar* onderwijs. In de loop van het jaar 1944 zijn van deze programma's een tweetal gewijzigd. De wijzigingen, welke zijn opgenomen in de *Nederlandse Staatscourant* van 5 Juni 1944, n°. 107, vindt men hieronder nader aangegeven.

Akte handelswetenschappen

Het programma voor het examen voor de akte *bandelwetenschappen*, vermeld onder H van voornoemd besluit, is bij besluit van de Secretaris-Generaal van 16 Mei 1944, n°. 89 O.W.K., met ingang van 1 Januari 1945 als volgt gewijzigd:

De vereischten zijn:

1. Kennis van:

de theorie van het boekhouden;
de techniek van het boekhouden;
de bijzondere eischen, die in bepaalde gevallen aan de boekhouding worden gesteld;
het verband tusschen enerzijds het boekhouden en anderzijds de bedrijfshuishoudkunde en het recht;
de onderwerpen uit de bedrijfshuishoudkunde die voor het verkrijgen van inzicht in de boekhoudkundige problemen van dit examen onmisbaar zijn.

Kennis van:

berekeningen, verband houdende met de credietverleening;
berekeningen, betrekking hebbende op den goederenhandel en de assurantie van goederen;
berekeningen, verband houdende met het betalingsverkeer;
berekeningen, betrekking hebbende op den fondsenhandel;
berekeningen in verband met afschrijvingen op duurzame productiemiddelen.

¹⁾ Zie Onderwijsverslag 1943, blz. 59.

Kennis van:

de organisatie van den handel in het algemeen en van de instellingen ter bevordering van den handel;
de organisatie van den goederenhandel, het transportbedrijf en het assurantiewezen;
de organisatie en de techniek van de creditverleening en van den effectenhandel;
de betaalmiddelen en de betalingsmethoden in het binnenlandsch en het internationaal handelsverkeer;
economische statistieken, in het bijzonder die betreffende de voortbrenging, de goederenbeweging en de consumptie.

Kennis van:

de voornaamste privaatrechtelijke bepalingen, de belangrijkste bepalingen der belastingwetten en sociale wetten, een en ander voorzover van belang voor het bedrijf.

2. Kennis van:

de geschiedenis van de bedrijfshuishoudkunde; de opvattingen omtrent haar taak, object, methode; bedrijfshuishoudkundige begrippen en wetten;
de bedrijfshuishouding, in het bijzonder de onderneming, haar bouw, doel, levensproces, organen; enig inzicht in de geschiedenis en de structuur van enkele der belangrijkste ondernemingen;
de vraagstukken van de externe en interne organisatie, van waarde en prijs en van de financiering der bedrijfshuishoudingen;
de verantwoording van het beheer; de balans en de balanstheorieën.

Kennis van:

hoofdzaken uit de economische wetenschap (karakter, object, beschouwingswijze, methoden der economie) en de hoofdlijnen van de geschiedenis der economische theorieën;
de innerlijke orde van het economische leven en haar oorzaken; de economische wetten;
de theorieën en de geschiedenis van de maatschappelijk-economische organisatievormen;
de actieve factoren in het economisch leven, hun functie en organisatie;
de theorieën omtrent waarde en prijs;
de theorieën omtrent de inkomensverdeling;
de geldstelsels, de geld- en credittheorieën, de geldpolitiek, de organisatie van het geldwezen en de hoofdzaken uit de geschiedenis van het geldwezen, in het bijzonder van Nederland;
de crisis- en conjunctuurtheorieën; conjunctuurbeheersching;
de grondslagen en de middelen van de economische en de sociale politiek; de wettelijke maatregelen van dezen aard, in het bijzonder van Nederland.

Kennis van:

het privaatrecht: „Wet, houdende algemeene bepalingen der wetgeving van het Koninkrijk”, het Burgerlijk Wetboek, het Wetboek van Koophandel, de Faillissementswet, de hoofdtrekken van het burgerlijk procesrecht, bijzondere wetten voor het bedrijf van beteekenis.

Kennis van:

de hoofdtrekken van het publiekrecht voorzover van beteekenis voor het juiste begrip van de kennis van het privaatrecht;
eenige kennis van de historische ontwikkeling van het recht.

Voorts is het bepaalde onder K XII in voornoemd besluit betreffende de vereisten voor het examen voor de *afzonderlijke* akte boekhouden als volgt gewijzigd:

XII a. voor de handelswetenschappen, akte A, dezelfde als in programma H, onder 1;

XII b. voor de handelswetenschappen, akte B, dezelfde als in programma H, onder 2.

Ten slotte werd bepaald, dat in 1945 en 1946 nog gelegenheid zou worden gegeven tot het afleggen van het examen voor de akte boekhouden (K XII) volgens het programma zoals dit luidde vóór 1 Januari 1945.

Er zijn dus twee *afzonderlijke* akten voor de handelswetenschappen ingesteld, nl. akte A en akte B, met een examenprogramma, resp. overeenkomende met programma H, onder 1, en programma H, onder 2.

Bij besluit van de Secretaris-Generaal van 8 December 1944, n°. 217 O.W.K., is nader bepaald, dat de vereisten voor de akte handelswetenschappen B dezelfde zijn als die, vermeld in programma H, onder 1 en 2, terwijl het bezit van de akte handelswetenschappen A bij het examen vrijstelling geeft van een onderzoek in de onderdelen, genoemd in programma H, onder 1.

Het besluit is opgenomen in de *Nederlandse Staatscourant* van 19 December 1944, n°. 228.

Akte Nederlandse taal- en letterkunde en de geschiedkundige wetenschappen

Bij besluit van de Secretaris-Generaal van 16 Mei 1944, n°. 90 O.W.K., is gewijzigd het programma voor het examen voor de akte *Nederlandse taal- en letterkunde en de geschiedkundige*

wetenschappen, vermeld onder F, onmiddellijk na het bepaalde onder E, van bovengenoemd Koninklijk besluit. Deze wijziging betreft alleen het onder Fa bepaalde omtrent de vereiste kennis der *Nederlandse taal- en letterkunde*. De vereisten voor dit onderdeel zijn met ingang van 1 Januari 1945 als volgt vastgesteld:

- a. 1. Grondige kennis van de verschillende onderdelen van de spraakkunst (in den ruimsten zin) van de hedendaagsche taal;
vaardigheid in het stellen, blijkende uit het maken van een opstel, al of niet naar aanleiding van een aan de kandidaten voor te leggen stuk proza of poëzie;
vaardigheid in het lezen, blijkende uit het voorlezen met een goede uitspraak en een juiste intonatie van een stuk modern Nederlandsch proza of poëzie, en uit een verklaring van een tekst, te kiezen uit alle perioden der Nederlandsche taal;
een overzicht van de Nederlandsche letterkunde aan de hand van gelezen werken;
het maken van een opgave van litteraire aard ter toetsing van inzicht en smaak;
kennis van prosodie.
- a. 2. Kennis van het Gotisch, blijkende uit de vertaling en verklaring van een bestudeerden tekst. In verband daarmee eenige kennis van de historische grammatica, in het bijzonder van het Nederlandsch;
kennis van het Middelnederlandsch, het 16de- en 17de-eeuwsch;
kennis van de hoofdzaken van de geschiedenis der Nederlandsche taal;
inzicht in de algemeene taalkunde (eenige kennis van het Latijn is verondersteld);
het maken van een opstel over een onderwerp uit de geschiedenis der Nederlandsche letterkunde, te kiezen uit een aantal opgaven;
belezenheid in de voornaamste dichters en prozaschrijvers, te verantwoorden op grond van een door den candidaat over te leggen literatuurlijst;
diepergaande kennis van een drietal onderwerpen uit verschillende tijdvakken der Nederlandsche letterkunde.

Voorts is het bepaalde onder K VII in voornoemd besluit betreffende de vereisten voor het examen voor de *afzonderlijke* akte *Nederlandse taal- en letterkunde* gewijzigd als volgt:

- VII a. voor de Nederlandsche taal- en letterkunde, akte A, dezelfde als in programma F, onder a. 1;
- VII b. voor de Nederlandsche taal- en letterkunde, akte B, dezelfde als in programma F, onder a. 2.

Er zijn dus *twee afzonderlijke* akten voor de Nederlandse taal- en letterkunde ingesteld, nl. akte A en akte B, met een examenprogramma, resp. overeenkomende met programma F, onder a. 1, en programma F, onder a. 2.

Ten slotte werd bepaald, dat in 1945 en 1946 nog gelegenheid zou worden gegeven tot het afleggen van het examen voor de akte Nederlandse taal- en letterkunde (K VII) volgens het programma zoals dit luidde vóór 1 Januari 1945.

Het bepaalde onder Fa.2 is bij besluit van de Secretaris-Generaal van 13 December 1944, n°. 218 O.W.K., gewijzigd en aangevuld als volgt:

- a. 2. Grondige kennis van de verschillende onderdelen van de spraakkunst (in den ruimsten zin) van de hedendaagsche taal; vaardigheid in het stellen en in het lezen; kennis van het Gotisch, blijkende uit de vertaling en verklaring van een bestudeerden tekst. In verband daarmee eenige kennis van de historische grammatica, in het bijzonder van het Nederlandsch;
kennis van het Middelnederlandsch, het 16de- en 17de-eeuwsch;
kennis van de hoofdzaken van de geschiedenis der Nederlandsche taal;
inzicht in de algemeene taalkunde (eenige kennis van het Latijn is verondersteld);
het met inzicht en smaak behandelen van een letterkundigen tekst;
kennis van prosodie;
het maken van een opstel over een onderwerp uit de geschiedenis der Nederlandsche letterkunde, te kiezen uit een aantal opgaven;
belezenheid in de voornaamste dichters en prozaschrijvers, te verantwoorden op grond van een door den candidaat over te leggen literatuurlijst;
diepergaande kennis van een drietal onderwerpen uit verschillende tijdvakken der Nederlandsche letterkunde;
- VII b. voor de Nederlandsche taal- en letterkunde, akte B, dezelfde als in programma F, onder a. 2. Het bezit der akte Nederlandse taal- en letterkunde A geeft bij het examen vrijstelling van een onderzoek in de onderdelen, genoemd in programma F, onder a. 1.

Het besluit is opgenomen in de *Nederlandse Staatscourant* van 28 December 1944, n°. 231. De hiervoor vermelde splitsing van de akten van bekwaamheid tot het geven van school-onderwijs in de handelswetenschappen en in de Nederlandse taal- en letterkunde elk in 2 akten A en B werd nader vastgelegd in het besluit van de Secretaris-Generaal van 8 Augustus 1944, n°. 189 O.W.K. (*Nederlandse Staatscourant* 1944, n°. 184). In laatstvermeld besluit zijn tevens de onderscheiden *onderwijsbevoegdheden* van de bezitters van voormelde akten vastgelegd en wel, als volgt:

De bezitter van de akte A is voor het vak waarvoor deze is uitgereikt, bevoegd tot het geven van schoolonderwijs aan scholen voor lager en middelbaar onderwijs, met uitzondering van hogere burgerscholen met 5-jarige cursus en handelsscholen met 4-jarige cursus. De bezitter van de akte B heeft gelijke bevoegdheid als een bezitter van de akte, onderscheidenlijk vermeld in artikel 75, 1e lid, der Middelbaar-onderwijswet en de akte, vermeld in artikel 74, 1e lid, onder a, juncto artikel 76, der Middelbaar-onderwijswet.

EXAMENS DUTTS M.O. A.

Onder dagtekening van 24 Augustus 1944, n°. 12771 I, afd. V.H.M.O., bracht de Secretaris-Generaal ter kennis van belanghebbenden, dat zij die bij het examen ter verkrijging van de akte van bekwaamheid A tot het geven van middelbaar schoolonderwijs in de Hoogduitse taal niet voldoen aan de eisen, gesteld voor het onderdeel theorie van onderwijs en opvoeding in de Hoogduitse taal (Q), in het vervolg *niet* in de gelegenheid zullen worden gesteld in *hetzelfde* jaar nogmaals examen in dat onderdeel af te leggen.

Het examen in dat onderdeel kan in het vervolg naar keuze van de candidaat worden afgelegd in samenhang met het onderwijskundig gedeelte van het examen dan wel afzonderlijk in de maand December van het jaar waarin de candidaat het examen aflegt.

Bedoelde keuze moet geschieden bij de beantwoording van de oproeping voor het schriftelijk gedeelte van het examen.

Wijziging van de keuze kan slechts geschieden in geval van ziekte van de candidaat, waarvan moet blijken uit een overgelegde geneeskundige verklaring.

EXAMENS VOOR DE AKTEN K VII, K VIII EN K IX

In de *Nederlandse Staatscourant* van 22 Januari 1945, n°. 8, bracht de Secretaris-Generaal ter kennis van belanghebbenden, dat zij die in het jaar 1944 hadden deelgenomen aan de examens ter verkrijging van één der akten van bekwaamheid tot het geven van middelbaar onderwijs, onderscheidenlijk in de *Nederlandse taal- en letterkunde* (K VII), de *geschiedenis* (K VIII) en de *aardrijkskunde* (K IX), doch tengevolge van de oorlogsomstandigheden het examen slechts *gedeeltelijk* hadden kunnen afleggen, zo mogelijk in de gelegenheid zouden worden gesteld het examen in 1945 voort te zetten voor de commissie welke in 1944 met het afnemen van de examens was belast geweest, zonder dat opnieuw examengeld verschuldigd zou zijn. Belanghebbenden zouden eventueel door bedoelde commissie worden opgeroepen.

Een tweetal kennisgevingen van dezelfde strekking werden in de *Nederlandse Staatscourant* van 27 Maart 1945, n°. 34, opgenomen betreffende de examens *Frans taal- en letterkunde* M.O.B., de examens *handelsbriefwisseling in de Hoogduitse taal*, de examens *Hoogduitse taal- en letterkunde* M.O.B. en de examens ter verkrijging van een getuigschrift als *tolk-vertaler in de Hoogduitse taal*.

EXAMENGELDEN M.O.

Bij gemeenschappelijk besluit van de Secretaris-Generaal van het Departement van Opvoeding, Wetenschap en Kultuurbescherming en de waarnemend Secretaris-Generaal van het Departement van Financiën d.d. 14 Maart 1945, n°. 11 O.W.K., is artikel I van het Koninklijk besluit van 19 Augustus 1926 (*Staatsblad* n°. 309) tot vaststelling van de *examengelden*, bedoeld in artikel 81 der Middelbaar-onderwijswet, als volgt gewijzigd:

Zij die aan het examen ter verkrijging van een akte van bekwaamheid voor middelbaar onderwijs wenschen deel te nemen, storten te voren bij den voorzitter der commissie een bedrag van:

één honderd en twintig gulden voor een der akten B, vermeld in de artikelen 70, 71 en 72, voor de akten A en B, vermeld in het eerste lid van artikel 74, of voor de akten A en B, vermeld in het eerste lid van artikel 75 der Middelbaar-onderwijswet;

tachtig gulden voor een der akten A, vermeld in de artikelen 70, 71 en 72, of voor een der akten, vermeld in het laatste lid van de artikelen 74 en 75 der Middelbaar-onderwijswet;

veertig gulden voor elk der akten van bekwaamheid, vermeld in het programma K van het Koninklijk besluit van den 2den Februari 1864 (*Staatsblad* n°. 8), zooals dat besluit is gewijzigd en aangevuld, te weten de akten K I (wiskunde), K II (mechanica), K III (natuurkunde, scheikunde en cosmografie), K IV (delfstof-, aard-, plant- en dierkunde), K V (hoogere wiskunde), K VI (hoogere mechanica), K VII A (Nederlandsche taal- en letterkunde), K VII B (Nederlandsche taal- en letterkunde), K VIII (geschiedenis), K IX (aardrijkskunde), K X (staathuishoudkunde en statistiek), K XI (staatsinrichting), K XII A (handelswetenschappen), K XII B (handelswetenschappen), K XII B (handelswetenschappen), echter met dien verstande dat voor hen die examen afleggen:

voor de akte K V (hogere wiskunde) zonder in het bezit te zijn van de akte K I (wiskunde), voor de akte K VI (hogere mechanica) zonder in het bezit te zijn van de akte K II (mechanica), voor de akte K VII B (Nederlandsche taal- en letterkunde) zonder in het bezit te zijn van de akte K VII A (Nederlandsche taal- en letterkunde), of voor de akte K XII B (handelswetenschappen) zonder in het bezit te zijn van de akte K XII A (handelswetenschappen) de te storten som tachtig gulden bedraagt; veertig gulden voor het examen ter verkrijging van de akte van bekwaamheid tot het geven van middelbaar onderwijs in de lichamelijke oefening; veertig gulden voor elk der akten A in een der Fransche, Engelsche en Hoogduitsche talen, bedoeld in artikel 4 der Wet van 25 April 1879 (*Staatsblad* n°. 87); veertig gulden voor elk der akten B in de Fransche, Engelsche en Hoogduitsche talen, bedoeld in artikel 4 der Wet van 25 April 1879 (*Staatsblad* n°. 87), echter met dien verstande dat voor hen die examens afleggen voor de akte B in een van die talen zonder in het bezit te zijn van de akte A voor de overeenkomstige taal, de te storten som tachtig gulden bedraagt; veertig gulden voor elk der akten van bekwaamheid tot het geven van middelbaar onderwijs in de levende talen en haar letterkunde, andere dan de Fransche, Engelsche en Hoogduitsche, bedoeld in het voorlaatste lid van artikel 77 der Middelbaar-onderwijswet; veertig gulden voor elk der akten M A, M B en M C, bedoeld in het Koninklijk besluit van den 28sten Mei 1936 (*Staatsblad* n°. 366), zooals dat besluit is gewijzigd; vijftien gulden voor de akte schoonschrijven. Zij die een akte van bekwaamheid bezitten tot het geven van middelbaar huisonderwijs en door het afleggen van een examen in de theorie van onderwijs en opvoeding, bedoeld in artikel 78 der Middelbaar-onderwijswet, de overeenkomstige akte van bekwaamheid tot het geven van middelbaar schoolonderwijs wenschen te verkrijgen, storten tevoren bij den voorzitter der examencommissie een bedrag van vijf en twintig gulden.

Een afschrift van het besluit, is o.m. toegezonden aan de inspecteurs van het gymnasium en het middelbaar onderwijs en de inspecteurs van het middelbaar onderwijs.

DIENTSTIJD VAN GEREPATRIEERDEN

Bij circulaire van 13 December 1946, n°. 28060, afd. V.H.M.O., vestigde de Minister de aandacht van de betrokken instanties erop, dat bij eventuele aanstelling van *gerepatrieerden* bij het voorbereidend hoger of het middelbaar onderwijs diende te worden nagegaan, of het bepaalde in artikel V van hoofdstuk I van bijlage C van het Bezoldigingsbesluit Burgerlijke Rijksambtenaren 1934 toepassing moest vinden. In dit artikel is bepaald, dat diensttijd welke reeds met pensioen is vergolden, alsmede diensttijd in betrekkingen waarvoor verlofs- of non-activiteits traktement wordt genoten, voor de berekening van de voor periodieke verhogingen geldige diensttijd buiten aanmerking blijft.

VRIJSTELLING OF UITSTEL MILITAIRE DIENST VOOR LERAREN V.H.M.O.

Blijkens een Ministeriële circulaire van 18 Maart 1946, n°. 5162, afd. V.H.M.O., konden verzoeken om vrijstelling of uitstel van militaire dienst voor leraren bij het middelbaar en voorbereidend hoger onderwijs *niet* worden ingewilligd wanneer het *reserve-officieren* betrof. Deze circulaire was gericht aan burgemeesters en wethouders der gemeenten welke scholen voor voorbereidend hoger en middelbaar onderwijs in stand houden, en de besturen van zodanige bijzondere scholen. Genoemde instanties werd in overweging gegeven, zich ter zake noch tot de Minister noch tot zijn ambtgenoot van Oorlog te wenden.

BENOEMING ONDERWIJZEND PERSONEEL V.H.M.O. IN VERBAND MET AANVANGSDATUM CURSUSJAAR

Zoals op blz. 57 van het vorige Onderwijsverslag werd medegedeeld, bepaalde de Secretaris-Generaal bij zijn omzendbrief van 24 September 1943, n°. 15920 I, afd. V.H.M.O., dat voor *alle* Rijks hogere burgerscholen, met afwijking van het gestelde in de eerste alinea van artikel 25 van het Reglement voor de Rijks hogere burgerscholen, het cursusjaar 1943/44 het tijdvak van 16 Augustus 1943 tot en met 13 Augustus 1944 zou omvatten. Deze bepaling bleef ook gelden voor de beide volgende cursusjaren. Blijkens een Ministeriële rondschraven van 11 April 1946, n°. 5895 I, afd. V.H.M.O., zou echter deze afwijking van bedoeld reglement *niet* meer worden voortgezet. Dit werd, in aansluiting bij de circulaire van 9 Juli 1945, n°. 2744 I, afd. V.H.M.O., medegedeeld aan de directeuren der Rijks hogere burgerscholen. In de circulaire werd voorts nog het volgende opgemerkt:

In verband daarmee zullen de benoemingen van het personeel der Rijks hogere burgerscholen in den vervolgende als regel weder ingaan op 1 September. Ter voorkoming van moeilijkheden zal het noodzakelijk zijn, bij wijze

van overgangsmaatregel bij den aanvang van den cursus 1946/47 nog een aantal benoemingen te doen ingaan op 16 Augustus 1946, nl. bij overgang van een school waar de aanstelling tot en met 15 Augustus 1946 reikt, naar een andere school, bij continuïteit en eventueel in bijzondere gevallen, te mijner beoordeeling. Voorzover die benoemingen bedoeld zijn voor een geheel cursusjaar, zullen zij dan echter strekken tot en met 31 Augustus 1947.

HUISVESTING PERSONEEL RIJKS HOGERE BURGERSCHOLEN

Bij beschikking van de Minister van Binnenlandse Zaken van 3 Juli 1946, n°. U 14235, afd. Wetgeving, waren enkele richtlijnen vastgesteld voor het gebruik maken van de bevoegdheid tot *woonruimte-vordering*, *gebouwen-vordering* en *inkwartieringsvordering*, als omschreven in artikel 1, te lid, van het Vorderingsbesluit woonruimte (*Staatsblad* n°. E 103). Deze richtlijnen luiden als volgt:

1. Indien door vordering van een woning of woninggedeelte de tenuitvoerlegging van een door den rechter uitgesproken ontruimingsvonnis zou worden vrijdeld, dan wel op een vonnis van dien aard in een reeds ahangige zaak wordt vooruitgelopen, mag niet tot vordering worden overgegaan dan nadat daartoe de machtiging van den Minister van Binnenlandse Zaken zal zijn gevraagd en verkregen. Hetzelfde geldt ten aanzien van vordering van pastorieën of andere woningen van dienaren van den Eeredienst.
2. Indien een bij een ambtenaar in gebruik zijnde woonruimte door vertrek of anderzijds vrijkomt, zal deze woonruimte bij voorkeur ten behoeve van een anderen ambtenaar van den betrokken dienst zijn te vorderen, indien die dienst daarop prijs stelt. Terzake wordt met dien dienst overleg gepleegd, alvorens de woonruimte aan een ander toe te wijzen.
3. De huisvesting van geëvacueerden, Indische repatriëerenden en vrijgelaten politieke delinquenten zal zooveel mogelijk dienen te worden bevorderd, onder inschakeling van de provinciale diensten voor de hulp aan oorlogsslachtoffers.
4. Van iedere plaatsgevonden vordering geeft de burgemeester aan den Minister van Binnenlandse Zaken kennis, onder opgave van de redenen welke tot de vordering hebben geleid.

Een afschrift van deze beschikking deed de Minister onder dagtekening van 4 November 1946, n°. 25134, afd. V.H.M.O., toekomen aan de directeurs der Rijks hogere burgerscholen. In verband met de *huisvesting* van het personeel dezer scholen werd in het bijzonder hun aandacht gevestigd op het sub 2 bepaalde van bovengenoemde richtlijnen.

WIJZIGING SALARISREGELING

Op blz. 52/54 van dit verslag is afgedrukt de beschikking van de Secretarissen-Generaal van de Departementen van Binnenlandse Zaken en van Financiën d.d. 6 April 1944 *betreffende enige verdergaande maatregelen ter verbetering van de salarispositie van een gedeelte van het Rijks-personeel*. De gewijzigde salarisregeling zou, in verband met de voorwaarden waaronder ten behoeve van de *bijzondere* h.b.s.-en, gymnasia, lycea en handelsdagscholen subsidie uit 's Rijks kas wordt verleend, ook voor het personeel van deze scholen moeten gelden. Genoemde beschikking werd dan ook bij omzendbrief van 12 Augustus 1944, n°. 11681, afd. V.H.M.O., ter kennis gebracht van de besturen der door het Rijk gesubsidieerde h.b.s.-en, gymnasia, lycea en handelsdagscholen. Ter uitvoering van de beschikking werden tevens enkele *richtlijnen* gegeven, waaraan het volgende wordt ontleend:

1. Blijkens de artikelen 1, lid 3, en 3, lid 2, kan de salarisverhoging alleen worden toegekend aan degenen wier betrekking of combinatie van betrekkingen in overheidsdienst of bij het van Rijkswege gesubsidieerd bijzonder onderwijs bij voortduring een volledige dagtaak oplevert (avondbetrekkingen blijven buiten beschouwing).
2. De toelage van 10 %, bedoeld in artikel 1, moet worden aangemerkt als een vaste toelage en zal derhalve ten aanzien van die leden van het personeel voor wie een pensioensgrondslag is vastgesteld, in den pensioensgrondslag opgenomen moeten worden.
3. De in de beschikking vermelde normen van f 2640,—, f 1980,—, f 1200,— en f 2088,— zijn niet onderhevig aan den standplaatsaftrek.
4. Inkomsten uit pensioen, wachtgeld of non-activiteitsbezoldiging blijven buiten beschouwing bij de onder 4 genoemde normen.
5. De toelage van 6 %, die haar tijdelijk karakter blijft behouden en evenals voorheen niet in den pensioensgrondslag wordt opgenomen, moet het eerst berekend worden en dan de toelage van 10 %.
6. Bij de vaststelling van de 10 % toelage en eventuele aanvullende toelage als bedoeld in artikel 3, wordt ten aanzien van personeelsleden voor wie geen pensioensgrondslag is vastgesteld, uitgegaan van het bruto-bedrag zonder aftrek van 1½ %.
7. De toelage van 10 % alsmede de aanvullende toelage, als bedoeld in artikel 3, is onderhevig aan:
 - a. de korting van 1½ % bij personeelsleden voor wie geen pensioensgrondslag is vastgesteld;

- b. de inhouding van 4 %, als bedoeld in artikel 15a van het Algemeen Rijksambtenarenreglement;
- c. de korting bij ziekte van personeel.
8. De toelage van 10 % is van invloed op de kortingen die procentsgewijs worden toegepast (woning, licht, water, enz.).
9. Ook ten aanzien van het bepaalde in artikel 6 (uitkeering van f 360,— bij het eerste huwelijk) is het een vereishte dat een hoofdbetrekking wordt vervuld of een combinatie van nevenbetrekkingen bij het voorbereidend hooger en/of middelbaar onderwijs die tezamen bij voortdurende een volledige dagtaak opleveren. Het in lid 2 van dat artikel genoemde bedrag van f 2088,—, is f 1800,— + 6 % + 10 % daarvan.
10. Indien bij een combinatie van een hoofd- en een nevenbetrekking het totaal aan bezoldiging van een ongehuwde en een gehuwde resp. f 1980,— en f 2640,— 's jaars of meer bedraagt, bestaat er in de hoofdbetrekking geen aanspraak op de 10 % toelage.
11. Indien het loon bestaat uit salaris, vermeerderd met een emolument zooals vrije woning enz., wordt de toelage toegekend over het bedrag, gevormd door salaris, vermeerderd met de geldswaarde van het emolument.

Eerstgenoemde beschikking, n.l. die van de Secretarissen-Generaal van de Departementen van Binnenlandse Zaken en van Financiën d.d. 6 April 1944, werd bij omzendbrief van 17 Augustus 1944, n°. 11680, afd. V.H.M.O., ter kennis gebracht van de burgemeesters der gemeenten welke door het Rijk gesubsidieerde h.b.s.-en, gymnasia, lycea en handelsdagscholen in stand houden. In verband met de voorwaarden waaronder ten behoeve van de gemeentelijke scholen voor voorbereidend hoger en middelbaar onderwijs subsidie uit 's Rijks kas wordt verleend, zou namelijk de gewijzigde salarisregeling ook moeten gelden voor het personeel der gemeentelijke h.b.s.-en, gymnasia, lycea en handelsdagscholen.

Ter uitvoering van deze beschikking werden enkele richtlijnen gegeven; deze komen naar de inhoud overeen met de hiervoor genoemde.

Ter uitvoering van het op blz. 53/54 afgedrukte Koninklijk besluit van 18 April 1945 (*Staatsblad* n°. F 55) betreffende voorlopige maatregelen ter verbetering van de salarispositie der burgerlijke Rijksambtenaren enz., werden bij omzendbrief van 10 October 1945, n°. 11978, afd. V.H.M.O., richtlijnen verstrekt aan de burgemeesters der gemeenten welke van Rijkswege gesubsidieerde gymnasia, lycea, h.b.s.-en, handelsdagscholen en/of handelsavondscholen in stand houden, en aan de besturen der door het Rijk gesubsidieerde gymnasia, lycea, h.b.s.-en, handelsdag- en -avondscholen. Deze richtlijnen komen in hoofdzaak overeen met die, welke op blz. 54 van dit verslag zijn vermeld.

Ten gevolge op deze omzendbrief werden bij een drietal circulaire's nog enige verdere richtlijnen verstrekt aan de betrokken instanties.

Bij circulaire van 26 Maart 1946, n°. 5180, afd. V.H.M.O., deed de Minister aan de burgemeesters der gemeenten welke van Rijkswege gesubsidieerde gymnasia, lycea, h.b.s.-en, handelsdagscholen en/of handelsavondscholen in stand houden, een afschrift toekomen van het op blz. 54/57 afgedrukte Koninklijk besluit van 15 Januari 1946 (*Staatsblad* n°. G 13) betreffende voorlopige maatregelen ter verbetering van de financiële positie van burgerlijk Rijkspersoneel en onderwijzend personeel. In verband met de voorwaarden waaronder ten behoeve van gemeentelijke en bijzondere scholen voor voorbereidend hoger en middelbaar onderwijs subsidie uit 's Rijks kas wordt verleend, zouden de daarin vervatte regelingen ook voor het personeel van deze scholen gelden. Ter uitvoering van genoemd besluit werden tevens enkele richtlijnen verstrekt.

Bij circulaire van 3 Mei 1946, n°. 946, afd. F. C., werden aan de directeuren der Rijks hogere burgerscholen voor de uitvoering van dit besluit nog enkele richtlijnen gegeven.

UITKERING BIJ BEVALLING (KRAAMGELD)

Zoals op blz. 24 van het vorige Onderwijsverslag werd vermeld, is bij besluit van de Secretarissen-Generaal van de Departementen van Sociale Zaken en van Financiën d.d. 25 September 1943, n°. 92/1943, een *nieuwe* regeling getroffen met betrekking tot de uitkering van *kraamgeld* in gevallen waarin daarop krachtens de Ziekwet geen aanspraak bestaat. Tevens werd bij besluit van de Secretaris-Generaal van eerstgenoemd Departement d.d. 2 November 1943 een nadere regeling vastgesteld betreffende de *terugbetaling* door het Rijk van door de werkgevers gedane uitkeringen, welke terugbetaling geschiedt door tussenkomst van de raden van arbeid.

Beide besluiten bracht de Secretaris-Generaal bij omzendbrief van 3 Augustus 1944, n°. 10058, afd. V.H.M.O., ter kennis van de burgemeesters der gemeenten welke door het Rijk gesubsidieerde h.b.s.-en, gymnasia, lycea en handelsdagscholen in stand houden, en de be-

sturen van zodanige scholen. In deze omzendbrief werd voorts nog het volgende opgemerkt:

De voornaamste wijziging bestaat hierin, dat in plaats van de voorwaarde dat de dienstbetrekking van den arbeider ten minste drie maanden moet hebben bestaan, thans is bepaald dat de belanghebbende in het tijdvak van een jaar, voortgaande aan de bevalling, ten minste 156 werkdagen in den zin van het besluit moet hebben vervuld, terwijl verder een aanspraak op uitkering ook is toegekend in geval de bevalling plaats heeft binnen een maand na het einde van de dienstbetrekking. Bovendien komt de weduwe wier bevalling plaats heeft binnen een maand na het overlijden van haar echtgenoot, nog in aanmerking voor kraamgeld. Het besluit heeft terugwerkende kracht tot 1 November 1942. Mijn ambtgenoot van het Departement van Sociale Zaken heeft goedgevonden, dat de uitkeringen voor tot en met 31 December 1943 plaats gehad hebbende bevallingen nog rechtstreeks door mijn Departement zullen geschieden. Voor bevallingen die hebben plaats gehad na dien datum, moeten voor de terugbetaling van de uitgekeerde kraamgelden de raden van arbeid worden ingeschakeld.

Ik vestig nog Uw aandacht op het besluit van den Secretaris-Generaal van het Departement van Sociale Zaken van 2 November 1943 tot uitvoering van artikel 9 van het voren genoemde besluit. Voor eventuele nadere inlichtingen kunt Gij U wenden tot den raad van arbeid waaronder Gij ressorteert.

Mijn omzendbrieven van 15 October 1942, n°. 17781, 30 October 1942, n°. 17781¹¹ en 29 Januari 1943, n°. 1206, alle afd. V.H.M.O.¹², zijn te rekenen van 1 Januari 1944 vervallen.

Afschriften van de besluiten waarop deze brief betrekking heeft, gaan hierbij.

BEZOLDIGING VAN IN KRIJGSGEVANGENSCHAP TERUGGEVOERD PERSONEEL

De Commissaris-Generaal voor Bestuur en Justitie had bepaald dat, te rekenen van 15 December 1943, het slechts geoorloofd was de salarissen aan de in krijgsgevangenschap teruggevoerde ambtenaren en employé's van het Rijk, de provincies en de gemeenten uit te betalen, wanneer de instantie die met de uitbetaling was belast, een door de Commissaris voor de belangen der voormalige Nederlandse weermacht uitgereikte verklaring bezat dat de belanghebbende zich inderdaad in krijgsgevangenschap bevond. Deze verklaring moest door de familieleden van degene die in krijgsgevangenschap teruggevoerd was, worden overgelegd. Ook kon zij door de instantie die met de uitbetaling was belast, rechtstreeks bij voornoemde commissaris worden aangevraagd.

In verband daarmee richtte de Secretaris-Generaal onder dagtekening van 17 Februari 1944, n°. 1769, afd. V.H.M.O., aan de burgemeesters der gemeenten welke van Rijkswege gesubsidieerde gymnasia, lycea, h.b.s.-en, handelsdag- en -avondscholen in stand houden, en aan de besturen van zodanige gesubsidieerde scholen een omzendbrief, waarin hij er hun aandacht op vestigde dat, te rekenen van voornoemde datum, subsidiëring in bedoelde salarissen op de gebruikelijke voet slechts zou kunnen plaats vinden, voorzover verklaringen als voren bedoeld dan wel gewaarmerkte afschriften daarvan bij de subsidiebescheiden werden overgelegd.

BEZOLDIGING TIJDENS VERVULLING VAN MILITAIRE DIENSTPLICHT

Met betrekking tot de bezoldiging gedurende het vervullen van enige *militaire dienst* door het personeel van de gemeentelijke en bijzondere scholen voor voorbereidend hoger en middelbaar onderwijs dienden, in verband met de voorwaarden waaronder ten behoeve van deze scholen subsidie uit 's Rijks kas wordt verleend, de desbetreffende bepalingen van hoofdstuk III van het Algemeen Rijksambtenarenreglement³⁾ te worden toegepast. Dit werd bij circulaire van 16 April 1946, n°. 5606, afd. V.H.M.O., ter kennis gebracht van de besturen der door het Rijk gesubsidieerde gymnasia, lycea, h.b.s.-en, handelsdag- en -avondscholen.

SALARIS DER IN COMMUNAUTEIT LEVENDE ONGEHUWDE LEERKRACHTEN

Bij beschikking van de Secretaris-Generaal van 19 Februari 1941 werd indertijd bepaald, dat het salaris van de in *communauteit* levende ongehuwde leerkrachten slechts 60 % zou bedragen van hetgeen waarop zij volgens de vroegere regeling recht zouden hebben³⁾. Deze beschikking werd bij Koninklijk besluit van 20 April 1946 (Staatsblad n°. G 94) met ingang van 16 September 1944 voorlopig geschorst.

¹⁾ Zie Onderwijsverslag 1943, blz. 61.

²⁾ In dit hoofdstuk zijn o.m. regelen vastgesteld voor de bezoldiging van ambtenaren gedurende het vervullen van enige militaire dienst.

³⁾ Zie Onderwijsverslag 1941, blz. 18.

Van 16 September 1944 kon de korting van 40 % worden terugbetaald. De beslissing ten aanzien van hetgeen over het tijdvak van 1 Maart 1941 tot en met 15 September 1944 omtrent deze maatregel zou worden bepaald, zou te zijner tijd worden bekendgemaakt. Een en ander werd bij rondschriften van de Minister van 1 Juni 1945, n°. 1520, afd. V.H.M.O., aan de besturen der gesubsidieerde Rooms-Katholieke dag- en avondscholen voor v.h.m.o. medegedeeld, waarbij werd opgemerkt, dat door de besturen bij de subsidiebescheiden voor 1944 met deze maatregel voorzover het dit jaar betrof rekening gehouden diende te worden.

EXTRA UITKERING MAAND SALARIS AAN PERSONEEL V.H.M.O.

Door de Ministers van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen, van Binnenlandse Zaken en van Financiën was in onderling overleg besloten om de bepalingen van het Koninklijk besluit van 15 October 1945, n°. 7¹⁾, betreffende salarissen en lonen, als voorschot verstrekt in verband met bijzondere omstandigheden, ook van toepassing te verklaren op het personeel van de van Rijkswegen gesubsidieerde openbare scholen voor voorbereidend hoger en middelbaar onderwijs. Dit hield in, dat aan het daarvoor in aanmerking komend personeel van deze scholen alsnog een bedrag aan salaris gelijk aan de netto-bezoldiging met inbegrip van de eventuele kindertoelage waarop de belanghebbenden krachtens de in September 1944 laatstelijk voor hen geldende regelingen aanspraak hadden, kon worden uitgekeerd en dat een gedurende de maand September 1944 of daarna uitgekeerd evacuatievoorschot niet behoefde te worden terugbetaald, behoudens, mede op grond van de hierna volgende richtlijnen, eventueel noodzakelijke verrekningen.

Het bovenstaande bracht de Minister bij circulaire van 7 Juni 1946, n°. 10704, afd. V.H.M.O., ter kennis van burgemeester en wethouders van gemeenten welke van Rijkswegen gesubsidieerde scholen voor voorbereidend hoger en/of middelbaar onderwijs in stand houden. In de circulaire waren tevens de volgende richtlijnen aangegeven, welke bij de uitvoering van voormeld besluit moesten worden in acht genomen:

De bedragen der netto-uitkering over een maand, c.q. vier weken aan personeel met overigens gelijke bezoldiging verschillen onderling tengevolge van de omstandigheid dat op de eene bezoldiging geen bijzondere kortingen zijn toegepast, terwijl op de andere bezoldiging kortingen worden geheven wegens het genot van bepaalde voordeelen, zooals b.v. vrij wonen, vuur, licht, kost, inwoning, vrije geneeskundige behandeling, dienstkleeding e.d. Het karakter van deze emolumenten brengt echter mede, dat zij uiteraard over eenzelfde tijdvak slechts éénmaal kunnen worden genoten. De billijkheid gebiedt mitsdien, dat het bedrag der voorenbedoelde netto-bezoldiging verhoogd wordt met het totaalbedrag der kortingen wegens bedoelde voordeelen, zooals deze op de normale bezoldiging over de maand September 1944 zijn ingehouden.

De loonbelasting over de aan het personeel toekomende uitkering wordt berekend als gold het een gewoon op zichzelf staand salaris over de maand September 1944, onderscheidenlijk gewoon loon over de desbetreffende weken van September 1944. Het bedrag van de dienovereenkomstig berekende loonbelasting moet bij de eerstvolgende normale afdracht aan den betreffenden ontvanger worden overgemaakt.

Ten overvloede wordt er op gewezen, dat het verhaal van bijdragen ingevolge de Pensioenwet, de inhouding ingevolge het bepaalde in artikel 15a van het Algemeen Rijksambtenarenreglement en die ingevolge het bepaalde in artikel 14 van het Arbeidsovereenkomstenbesluit de korting van 1½ % voor het personeel in tijdelijken dienst en de premie-Ziektenfondsenbesluit niet aan den functionaris dienen te worden uitgekeerd, doch als gedeeltelijke dekking van de uitgaven dienen te worden beschouwd.

Personeel hetwelk na 30 September 1944 voor het eerst bij het onderwijs in dienst is getreden, valt niet onder deze regeling, evenmin zij die op 15 October 1945 niet meer in dienst waren.

Voor wachters en voor hen die op non-actieve zijn gesteld, dient het Koninklijk besluit geen toepassing te vinden. Evenmin voor onderduikers en functionarissen die — op verzoek of gedwongen — om redenen, verband houdende met de omstandigheden in den bezettingstijd, vóór 1 September 1944 ontslag hebben gekregen, of, die, indien zij geen ontslag hebben gekregen over de maand September 1944 geen salaris hebben ontvangen, ook al hebben zij inmiddels hun werkzaamheden hervat. Voor laatstgenoemde categorieën is een regeling van deze aangelegenheid nog in overweging.

Op hen die geschorst of ontslagen zijn op grond van het Zuiveringsbesluit, is het Koninklijk besluit mede niet van toepassing.

De aan deze uitkering verbonden uitgaven kunnen op de rekening en verantwoording van de scholen over het jaar 1946 worden gebracht en zullen op den voet van de geldende regeling voor subsidie in aanmerking komen.

Hierbij wordt opgemerkt, dat deze uitkering ten laste van de begroting van dat lichaam komt waarbij de belanghebbende gedurende September 1944 daadwerkelijk in dienst is geweest.

WIJZIGING EN AANVULLING BEZOLDIGINGSBESLUIT BURGERLIJKE RIJKSAMBTENAREN 1934

Bij Koninklijk besluit van 29 Juni 1946 (*Staatsblad* n°. G 161) zijn met betrekking tot de diensttijd van leraren bij het v.h.m.o., te rekenen van 1 Januari 1944, de volgende wijzigingen

1) Zie blz. 58.

en aanvullingen aangebracht in het Bezoldigingsbesluit Burgerlijke Rijksambtenaren 1934. In bijlage C, hoofdstuk I¹⁾, artikel III, is het 2e lid vernummerd tot 3e lid en een nieuw 2e lid ingelast, luidende:

2. Aan den leeraar die bevoegd is tot het geven van middelbaar onderwijs in de Nederlandsche taal, de Hoogduitsche taal, de Engelsche taal of de Fransche taal, en die een aanvullend examen heeft afgelegd in de handelsbriefwisseling in de taal waarvoor hij een zoodanige bevoegdheid heeft, worden deswege voor de berekening van zijn voor periodieke verhoogingen geldigen diensttijd twee dienstjaren toegekend.

In hoofdstuk II²⁾, artikel 13, van bijlage C is aan het slot van het 1e lid toegevoegd:

Tevens telt als diensttijd ten volle mede de tijd, als leeraar doorgebracht aan een buiten het Rijk gevestigde Nederlandsche inrichting voor voorbereidend hooger en/of middelbaar onderwijs, voorzover deze is aangewezen overeenkomstig artikel 137 van de Hooger-onderwijswet en/of artikel 45 *terdains* der Middelbaar-onderwijswet.

Bovendien is aan genoemd artikel 13 een 3e lid toegevoegd, luidende:

3. Voorts telt voor leeraren als diensttijd ten volle mede de tijd, na 10 April 1939 en vóór 15 Juli 1940 in militairen dienst doorgebracht, voorzover de belanghebbende vóór 10 April 1939 reeds als volledig bevoegd leeraar werkzaam was geweest aan één der scholen, genoemd in het 1e lid, of, voorzover betreft leeraren in de lichamelijke oefening, in het 1e en het 2e lid.

In verband met de voorwaarden waaronder ten behoeve van de gemeentelijke en bijzondere scholen voor voorbereidend hoger en/of middelbaar onderwijs subsidie uit 's Rijks kas wordt verleend, zullen bovengenoemde regelingen ook voor het personeel dezer scholen moeten gelden.

Het bovenstaande werd bij omzendbrief van 13 September 1946, n°. 20034, afd. V.H.M.O., medegedeeld aan burgemeester en wethouders der gemeenten welke van Rijksweg gesubsidieerde gymnasia, lycea, h.b.s.-en, handelsdagscholen en/of handelsavondscholen in stand houden, en de besturen der door het Rijk gesubsidieerde gymnasia, lycea, h.b.s.-en, handelsdag- en -avondscholen.

WIJZIGING EN AANVULLING AMBTENARENREGLEMENT RIJKS HOGERE BURGERSCHOLEN

Bij besluit van de Secretaris-Generaal van 15 Januari 1944, n°. 6 O.W.K., is in artikel 22 van het Ambtenarenreglement Rijks hogere burgerscholen na het 2e lid een nieuw lid ingevoegd, luidende:

1. De ambtenaar, aan wien een uitkeering, als in het 1e lid bedoeld, toegekend is, is verplicht de reserve welke bij zijn pensionneering overeenkomstig artikel 12 van het Koninklijk besluit van 22 December 1922 (*Staatsblad* n°. 684), laatstelijk gewijzigd bij Koninklijk besluit van 8 December 1938 (*Staatsblad* n°. 357), ontvangt, terug te betalen aan het lichaam dat in de bijdragen van het Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds, bedoeld in het 1e lid, voorzien heeft³⁾.

Op de hierbedoelde uitkeering heeft de ambtenaar aanspraak die op grond van de herkeuring, bedoeld in artikel 20, 2e lid, van voornoemd reglement, wordt ontslagen.

Ter oriëntering volgen hier het 1e en 2e lid van artikel 20, waarin van bedoelde herkeuring sprake is:

1. Een ambtenaar die op grond van den uitslag van een geneeskundig onderzoek, als bedoeld in de artikelen 19 en 19a, niet reeds op last van het bevoegd gezag aan een geneeskundig onderzoek volgens de bepalingen van de Pensioenwet 1922 (*Staatsblad* n°. 240) wordt onderworpen, kan, indien hem op grond van den uitslag van het onderzoek eervol ontslag wordt aangezegd, binnen 14 dagen na de dagteekening van deze aanzegging aan Onzen Minister verzoeken, aan een herkeuring te worden onderworpen. Van de mogelijkheid daartoe wordt den ambtenaar bij de aanzegging mededeeling gedaan.
2. Zoodanige herkeuring heeft in ieder geval plaats, indien, nadat een geneeskundig onderzoek volgens de bepalingen van de Pensioenwet 1922 (*Staatsblad* n°. 240) niet tot afkeuring heeft geleid, desondanks naar het oordeel van Onzen Minister de toestand van den ambtenaar tot ontslag aanleiding moet geven.

Voorts vond een hernummering der leden van artikel 22 plaats, waarbij in het nieuwe 4e lid een redactionele wijziging werd aangebracht.

Tevens is na artikel 66 een nieuw artikel 66a ingevoegd, betreffende de *inbouding* van 4 % op de

¹⁾ Betreffende: Algemene Bepalingen.

²⁾ Betreffende: Rijks hogere burgerscholen en daarmee overeenkomende inrichtingen van onderwijs.

³⁾ Op gelijke wijze werd aangevuld het Algemeen Rijksambtenarenreglement (zie Onderwijsverslag 1943, blz. 22).

bruto-bezoldiging van ambtenaren in *tijdelijke* dienst en de eventuele *uitkering* van het ingehoudene of de aanwending daarvan voor de betaling van de verschuldigde *inkoopsoom*. Dit artikel luidt als volgt:

Art. 66a. 1. Op de tijdstippen, genoemd in artikel 15a van het Algemeen Rijksambtenarenreglement (*Staatsblad* 1931, n^o. 248), wordt het krachtens dat artikel ingehoudene aan den ambtenaar in tijdelijken dienst of diens rechtverkrigenden uitgekeerd, vermeerderd met rente, overeenkomstig het bepaalde in de volgende leden, met dien verstande dat, indien tot inkoop van diensttijd wordt overgegaan, dit bedrag, alsmede het bedrag, bedoeld in artikel 63, 7e lid, van het Arbeidsovereenkomstenbesluit, zoooveel noodig, wordt aangewend voor de betaling van de door den ambtenaar verschuldigde inkoopsoom.

2. Aan het van den ambtenaar in tijdelijken dienst in den loop van het kalenderjaar ingehouden bedrag wordt op 31 December van dat jaar of op de tijdstippen, in het 1e lid bedoeld, 2 % toegevoegd als rentevergoeding.

3. Het totaalbedrag, dat op 31 December van eenig jaar ingevolge artikel 15a van het Algemeen Rijksambtenarenreglement op de bezoldiging van den ambtenaar in tijdelijken dienst ingehouden is, vermeerderd met het bedrag, bedoeld in artikel 63, 7e lid, van het Arbeidsovereenkomstenbesluit, en met de daaraan toegevoegde rente, draagt over het volgende kalenderjaar een rente van 4 %. Ingeval van uitkeering in den loop van dat kalenderjaar wordt deze rente berekend tot en met de maand waarin een der tijdstippen, genoemd in artikel 15a van het Algemeen Rijksambtenarenreglement, valt.

Ter oriëntering volgt hier nog het in het 1e lid genoemde artikel 15a van het Algemeen Rijksambtenarenreglement:

Art. 15a. Bij de uitbetaling van de bezoldiging, toekomende aan den ambtenaar in tijdelijken dienst, die na het in werking treden van deze beschikking als zoodanig aangesteld is, wordt 4 % van de bruto-bezoldiging, tijdelijke toelage niet inbegrepen, ingehouden tot het tijdstip waarop hij ambtenaar in den zin van de Pensioenwet 1922 (*Staatsblad* n^o. 240) wordt of waarop zijn dienstverband eindigt. Het ingehoudene wordt op de genoemde tijdstippen aan den ambtenaar in tijdelijken dienst uitgekeerd, zulks met inachtneming van en behoudens het bepaalde in artikel 95a.

Opgemerkt zij, dat de artt. 15a en 95a van het Algemeen Rijksambtenarenreglement werden ingevoegd bij beschikking van de Secretaris-Generaal van het Departement van Binnenlandse Zaken d.d. 19 Augustus 1943, B.Z., n^o. 4 A.Z.¹⁾. Artikel 95a komt naar de inhoud geheel overeen met het nieuwe artikel 66a van het Ambtenarenreglement Rijks hogere burgerscholen.

Bovenvermeld besluit is opgenomen in de *Nederlandse Staatscourant* van 18 Januari 1944, n^o. 12, en is in werking getreden op 1 Februari 1944. Bij besluit van 2 Maart 1944, n^o. 42 O.W.K. (*Nederlandse Staatscourant* van 7 Maart 1944, n^o. 47), werd bepaald, dat voormeld besluit werd geacht in werking te zijn getreden op 1 September 1943.

Een afschrift van de beschikking van 19 Augustus 1943, B.Z., n^o. 4 A.Z., alsmede een afschrift van het besluit van 15 Januari 1944, n^o. 6 O.W.K., werden onder dagtekening van 23 Februari 1944, n^o. 1290, afd. V.H.M.O., toegezonden aan de besturen der door het Rijk gesubsidieerde bijzondere gymnasia, lycea, hogere burgerscholen en handelsdagscholen. De aandacht van deze instanties werd erop gevestigd, dat de in beide besluiten vervatte regeling voor het personeel hunner school (scholen) overeenkomstige toepassing zou dienen te vinden met terugwerkende kracht tot 1 September 1943. De navordering kon desgewenst in twee of drie termijnen plaats vinden, terwijl de over de termijn van 1 September 1943 tot en met 31 December 1943 nagevorderde bedragen op de rekening over 1944 konden worden verantwoord.

Een afschrift van de beschikking van 19 Augustus 1943, B.Z., n^o. 4 A.Z., alsmede een afschrift van het besluit van 15 Januari 1944, n^o. 6 O.W.K., werden bij omzendbrief van 23 Februari 1944, n^o. 1493, afd. V.H.M.O., toegezonden aan de besturen der gemeenten die van Rijkswege gesubsidieerde gymnasia, hogere burgerscholen, lycea en handelsdagscholen in stand houden. Hun werd tevens medegedeeld, dat in verband met de voorwaarden waaronder ten behoeve van de gemeentelijke hogere burgerscholen, gymnasia, lycea en handelsdagscholen subsidie uit 's Rijks kas wordt verleend, het in deze besluiten bepaalde te rekenen van 1 September 1943 ook voor het personeel van genoemde scholen zou gelden.

Bij besluit van de Secretaris-Generaal van 10 Januari 1945, n^o. 10539, afd. V.H.M.O., is aan het 3e lid van artikel 18 van bovengenoemd reglement een nieuwe volzin toegevoegd, luidende:

Indien de ziekte of het ongeval, bedoeld in den vorigen volzin, ook na het ontslag van den ambtenaar nog gedeeltelijke of geheele ongeschiktheid tot werken ten gevolge heeft, ontvangt hij, wanneer hij te dier zake

¹⁾ Zie Onderwijsverslag 1943, blz. 23.

geen aanspraak heeft op een uitkeering krachtens een wettelijke ziekte- of ongevallenverzekering of op een pensioen krachtens de Pensioenwet 1922 (*Staatsblad* n°. 240), gedurende den tijd van zijn gedeeltelijke of geheele ongeschiktheid tot werken een uitkeering tot zoodanig bedrag als hem krachtens de Ongevallenwet 1921 zou toekomen, indien hij daaraan recht op uitkeering kon ontleenen.

Bovendien werd aan artikel 18 een nieuw lid toegevoegd, luidende als volgt:

5. Indien de ambtenaar tengevolge van de ziekte of het ongeval, bedoeld in het derde lid, overlijdt, ontvangen zijn nagelaten betrekkingen, wanneer zij te dier zake geen aanspraak op een uitkeering krachtens een der Ongevallenwetten of op een pensioen krachtens de Pensioenwet 1922 (*Staatsblad* n°. 240) hebben, een uitkeering tot zoodanig bedrag en tot zoodanig tijdstip als hun krachtens de Ongevallenwet 1921 zou toekomen, indien zij daaraan recht op uitkeering konden ontleenen.

Het besluit is opgenomen in de *Nederlandse Staatscourant* van 20 Februari 1945, n°. 19, en werd geacht in werking te zijn getreden op 1 December 1943.

TOELATING VAN KINDEREN VAN N.S.B.-ERS EN RIJKSDUITERS

Aan de inspecteurs van het middelbaar onderwijs verzocht de Minister bij schrijven van 15 Augustus 1945, n°. 7033 I, afd. V.H.M.O., de directeuren der Rijks hogere burgerscholen in hun inspectie er mede in kennis te stellen, dat de leerlingen wier ouders lid waren geweest van de N.S.B. of een daarmede verbonden organisatie, alsmede kinderen van Rijksduitsers, slechts mochten worden toegelaten, indien mocht worden verwacht, dat hun aanwezigheid in de school de goede verhoudingen niet zou verstoren en er grond was om aan te nemen dat de leerlingen zelf voor een nationaal-gerichte, aan de beginselen van het nationaal-socialisme tegenovergestelde opvoeding toegankelijk zouden zijn.

Hun werd tevens verzocht aan de besturen der gemeenten welke scholen voor voorbereidend hoger en/of middelbaar onderwijs in stand houden, en de besturen van zodanige bijzondere scholen in hun inspectie mede te delen wat te dezen aan de directeuren der Rijks hogere burgerscholen was opgedragen, met verzoek dezelfde gedragslijn te volgen.

SCHOOLGELD, VERSCHULDIGD VOOR LEERLINGEN WIER OUDERS NIET IN NEDERLAND WOONDEN

Ter voorkoming van moeilijkheden bij de vaststelling en betaling van het schoolgeld, verschuldigd voor leerlingen van scholen voor v.h.m.o., wier ouders *niet* in Nederland woonachtig waren, deelde de Secretaris-Generaal bij omzendbrief van 26 April 1944, n°. 5506 I, afd. V.H.M.O., aan de directeuren der Rijks hogere burgerscholen het volgende mede¹⁾:

Wonen de ouders van leerlingen van Nederlandsche scholen voor middelbaar en voorbereidend hooger onderwijs in Nederlandsch-Indië, Suriname of Curaçao, en kunnen tengevolge van de huidige buitengewone omstandigheden geen gegevens tot vaststelling van den in het te lid van artikel 7 van het „Besluit schoolgeld middelbaar en voorbereidend hooger onderwijs 1942” bedoelden schoolgeldmaatstaf worden verkregen, dan kan geen aanslag in het schoolgeld worden opgelegd en kan geen opgaaf van den schoolgeldmaatstaf worden gedaan.

Wonen de ouders elders in het buitenland, dan vindt het te lid van genoemd artikel toepassing. Alsdan zal mitsdien, indien met hen tengevolge van de oorlogsomstandigheden geen contact kan worden verkregen, het maximum-schoolgeld verschuldigd zijn, tenzij een schoolgeld kan worden geheven, voor de vaststelling waarvan als grondslag dient 110 % van de gemiddelde hoofdsom, welke heeft gegolden voor de vaststelling van het schoolgeld over het schooljaar 1939/40.

Blijkt bij de invordering dat de voldoening van het schoolgeld redelijkerwijs onder de huidige omstandigheden niet kan worden geëischt, dan kan de ontvanger uitstel van betaling geven.

Naar mijn ambtgenoot van Financiën mij mededeelde, ligt het voornamelijk in zijn voornemen, aan de in Indië wonende ouders aanslagen in het schoolgeld te doen opleggen, zoodra de ingevolge het te lid van artikel 7 van eerder genoemd besluit vereischte gegevens beschikbaar zijn. Of aan dit voornemen inderdaad gevolg zal worden gegeven, valt echter niet met zekerheid te zeggen; zulks zal afhangen van de bijzondere omstandigheden op het tijdstip waarop weder gegevens beschikbaar zijn.

Ter oriëntering volgt hier nog het in de omzendbrief genoemde artikel 7 van het Besluit schoolgeld middelbaar en voorbereidend hooger onderwijs 1942:

Art. 7. (1) Van personen, die in Nederlandsch-Indië, Suriname of Curaçao woonden in het tijdvak van een jaar, onmiddellijk voorafgaande aan het tijdvak waarover het schoolgeld wordt geheven, wordt het schoolgeld geheven naar den schoolgeldmaatstaf welke vermoedelijk in aanmerking zou zijn genomen, indien de inkomstenbelasting en de vermogensbelasting ook aldaar werden geheven, met dien verstande dat uitsluitend wordt gelet op het inkomen en eventueel het vermogen, naar de daar geldende regelen vastgesteld voor het

¹⁾ Zie ook Onderwijsverslag 1939, blz. 35.

laatstelijk aangevangen belastingjaar of herrekeningstijdvak en dat ook overigens de schoolgeldmaatsaf wordt bepaald met inachtneming van den toestand bij den aanvang van het laatstelijk aangevangen belastingtijdvak.

(2) Van de overige niet in Nederland wonende schoolgeldplichtigen wordt het maximum schoolgeld geheven, tenzij zij aantoonen, dat en in hoever een lager bedrag in aanmerking genomen zou zijn, indien hun woonplaats behoorde tot het grondgebied van de gemeente waar de school is gevestigd. Te hunnen aanzien wordt de schoolgeldmaatsaf echter niet lager gesteld dan f 500,—.

Een afdruk van deze omzendbrief werd onder dagtekening van 26 April 1944, n°. 5506 II, afd. V.H.M.O., toegezonden aan de besturen der door het Rijk gesubsidieerde bijzondere hogere burgerscholen, gymnasia, lycea en handelsdagscholen en aan de besturen van gemeenten welke gesubsidieerde afdelingen gymnasium van lycea en gesubsidieerde gymnasia in stand houden. Hun werd in overweging gegeven, de daarin aangegeven gedragslijn eveneens te volgen. In hoeverre een eventueel in de schoolgeldverordening van de betreffende scho(o)l(en) voorkomende verjaringstermijn in verband daarmee buiten werking moest worden gesteld, diende door genoemde besturen te worden nagegaan.

SCHOOLGELDEFFING VOOR LEERLINGEN VAN HET V.H.M.O.

Bij omzendbrief van 10 October 1945, n°. 5620, afd. V.H.M.O., deelde de Minister aan burgemeester en wethouders der gemeenten welke scholen voor v.h.m.o. in stand houden, en de besturen van zodanige scholen mede, dat voor het cursusjaar 1944/45 door de inspecteurs der belastingen geen gegevens ter berekening van het voor de leerlingen van het middelbaar en het voorbereidend hoger onderwijs verschuldigde schoolgeld konden worden verstrekt. Dientengevolge konden over die cursus voor die leerlingen geen schoolgelden worden geheven. Over de daaruit voortvloeiende te nemen bijzondere maatregelen betreffende de daaraan voor hen verbonden financiële consequenties zou hun nader worden bericht. Eventueel reeds ontvangen voorlopig betaalde of geheven schoolgelden moesten billijkheidshalve worden gerestitueerd.

Verscheidene schoolbesturen hadden echter over het cursusjaar 1944/45, zij het tot voorlopige bedragen, reeds schoolgeld geheven voordat bekend was dat het de dienst der Rijksbelastingen onmogelijk zou zijn de benodigde gegevens te verstrekken. Derhalve behoorden deze gelden alsnog aan de ouders te worden gerestitueerd dan wel met het verschuldigd schoolgeld over de cursus 1945/46 te worden verrekend.

Ter opheffing van de voor de schoolbesturen ontstane nadelige financiële gevolgen van het niet-heffen der schoolgelden zouden twee maatregelen achtereenvolgens worden uitgevoerd: 1°. In de eerste plaats zou worden overgegaan tot terugbetaling aan de schoolbesturen van de aan de ouders gerestitueerde bedragen. Daartoe werd hun verzocht, vóór 15 April 1946 een declaratie van het in totaal door hen terugbetaald bedrag aan de Minister te doen toekomen, vergezeld van de daarvoor ontvangen kwitanties.

2°. In de tweede plaats zou aan de schoolbesturen voor elke onder hun bestuur staande school voor iedere op 15 September 1944 toegelaten leerling worden vergoed het gemiddeld over de cursussen 1938/39, 1939/40 en 1940/41 aan die school per leerling ontvangen schoolgeld. Daartoe diende elk bestuur een gespecificeerde opgave van het bedrag waarop het voor elke school afzonderlijk aanspraak meende te kunnen maken, aan de Minister te doen toekomen.

Bij de toekenning zou het reeds terugbetaalde bedrag, bedoeld onder 1°, in mindering worden gebracht, c.q. het te veel uitgekeerde worden teruggevorderd.

Het bovenstaande werd bij omzendbrief van 5 Maart 1946, n°. 4470 I, afd. V.H.M.O., medegedeeld aan de besturen der bijzondere gymnasia, h.b.s.-en, handelsdag- en -avondscholen en middelbare meisjesscholen.

Onder dagtekening van 5 Juli 1946, n°. 11113, afd. V.H.M.O., werd aan de besturen der gesubsidieerde en niet-gesubsidieerde bijzondere gymnasia, h.b.s.-en, lycea, handelsdag- en -avondscholen en middelbare scholen medegedeeld, dat in de uitvoering van de toekenning van de schadeloosstelling wegens het derven van schoolgeld over de cursus 1944/45 enige wijziging zou worden gebracht. In verband daarmee werd hun in overweging gegeven, de restitutie van de schoolgelden aan de ouders voorshands op te schorten tot hun nader zou zijn bericht welke maatstaf daarbij moest worden aangelegd.

UITSTEL EERSTE OEFENING MILITAIRE DIENST VOOR LEERLINGEN VAN SCHOLEN VOOR V.H.M.O.

Blijkens een Ministeriële circulaire van 11 Maart 1946, n°. 4770, afd. V.H.M.O., konden leerlingen van dagscholen voor voorbereidend hoger en middelbaar onderwijs en van handelsdagscholen die opgeroepen werden voor *eerste oefening* vóórdat zij het eindexamen aan hun school hadden afgelegd, zich met een verzoek om *uitstel* wenden tot de Minister van Oorlog. Een zodanig verzoekschrift moest worden ingediend nadat de belanghebbende voor de militaire dienst was goedgekeurd, en moest vergezeld gaan van een door het hoofd der onderwijsinrichting af te geven studieverklaring, vermeldende het tijdstip waarop het eindexamen zou worden gehouden, benevens voor hen die aan het eerstvolgend eindexamen niet zouden deelnemen, een opgave van de redenen welke ertoe hadden geleid dat zij met hun studie ten achter waren geraakt.

Zij die voor het eindexamen niet slaagden of niet tot een hogere klasse werden bevorderd, moesten daarna opnieuw een verzoek om uitstel inzenden. De daarbij over te leggen studieverklaring diende eventueel mede te bevatten een verklaring dat het falen van de belanghebbende niet te wijten was aan eigen toedoen of nalatigheid.

Bedeelde circulaire was gericht aan de besturen der bijzondere gymnasia, lycea, h.b.s.-en en handelsdagscholen.

Een afzonderlijke circulaire van gelijke inhoud werd onder dagtekening van 27 Maart 1946, n°. 4770, afd. V.H.M.O., nog toegezonden aan de directeuren der Rijks hogere burgerscholen.

Een circulaire van gelijke strekking werd onder dezelfde dagtekening eveneens verzonden aan het district Utrecht van de Maatschappij tot nut van het algemeen, de Rooms-Katholieke Leergangen te Tilburg en de School voor taal- en letterkunde te 's-Gravenhage. Deze circulaire betrof de leerlingen van de cursussen m.o. die voor een middelbare akte studeerden.

Blijkens een circulaire d.d. 11 Maart 1946, gericht aan burgemeester en wethouders der gemeenten die erkende *handelsavondscholen* met 5-jarige cursus in stand houden, konden ook leerlingen van deze scholen, welke einddiploma vrijstelling geeft van het examen voor het middenstandsdiploma „Algemene Handelskennis” volgens de Vestigingswet Kleinbedrijf 1937, die opgeroepen werden voor eerste oefening vóórdat zij het in 1946 af te nemen eindexamen der school hadden afgelegd, zich met een verzoek om uitstel tot de Minister van Oorlog wenden. Dit verzoekschrift moest worden ingediend nadat de belanghebbende voor de militaire dienst was goedgekeurd, en moest vergezeld gaan van een door het hoofd der onderwijsinrichting af te geven studieverklaring, vermeldende het tijdstip waarop het eindexamen zou worden gehouden.

Blijkens een mededeling van de Minister van Oorlog aan zijn ambtgenoot van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen moest er echter rekening mede worden gehouden, dat het aan eindexamencandidaten 1946 verleende uitstel van opkomst voor eerste oefening tot na afloop van het eindexamen 1946 kon worden *ingetrokken* op 1 Juli 1946. Wel zouden in dat geval de betrokken kandidaten in de gelegenheid worden gesteld op de daarvoor vastgestelde dagen in Juli aan het eindexamen deel te nemen. Zulks bracht de Minister bij circulaire van 8 Juni 1946, n°. 12760 I, afd. V.H.M.O., ter kennis van de directeuren der Rijks-, gemeentelijke en bijzondere hogere burgerscholen en der handelsdag- en -avondscholen en de rectoren der gemeentelijke en bijzondere gymnasia en lycea. Hun werd verzocht, de belanghebbenden met het bovenstaande in kennis te stellen.

Met betrekking tot het verlenen van uitstel van eerste oefening aan jongelieden die dienstplichtig waren in de *overzeese gebiedsdelen* en die *naar Nederland* waren gekomen om te studeren, richtte de Minister onder dagtekening van 23 September 1946, n°. 21272 I, afd. V.H.M.O., onderstaande omzendbrief aan de directeuren der Rijks h.b.s.-en, de directeuren/rectoren der gemeentelijke gymnasia, lycea, h.b.s.-en en handelsdagscholen en de besturen der bijzondere gymnasia, h.b.s.-en, lycea en handelsdagscholen.

Ik vestig er Uw aandacht op, dat het in het voornemen van mijn ambtgenoot van Oorlog ligt, de studie van de in de overzeese gebiedsdelen dienstplichtig zijnde jongelieden die naar Nederland zijn gekomen om te studeren, niet te bemoeilijken door deze, ter vervulling van militaire verplichtingen, onder de wapenen te roepen. Om anderzijds de zekerheid te hebben dat slechts zij die werkelijk studeren, van deze verplichtingen ontheven worden, is dienaangaande de volgende regeling getroffen.

De hier te lande studeerende jongelieden die daarvoor op grond van hun leeftijd in aanmerking komen, worden voor den dienstplicht ingeschreven en moeten zich ook aan een keuring onderwerpen.

De goedgekeurden zullen echter, zoolang hun studie duurt, niet tot het vervullen van werkelijken dienst worden verplicht, wanneer zij op de juiste wijze uitstel van eerste oefening aanvragen en telkens na het verstrijken van den tijd waarvoor dit werd verleend, een verzoek om verlenging indienen. Dit uitstel of de verlenging daarvan zal worden verleend wanneer een verklaring wordt overgelegd, afgegeven door het hoofd van de onderwijsinrichting waarvan zij leerling zijn, uit welke verklaring moet blijken, dat de verzoeker regelmatig studeert. Daarnaast moet aannemelijk worden gemaakt, dat de betrokkene met dat doel uit de overzeesche gebiedsdeelen naar Nederland gekomen is.

Zij die onmiddellijk na het beëindigen van hun studie weer willen terugkeeren naar de overzeesche gebiedsdeelen, zullen in het algemeen daartoe in de gelegenheid worden gesteld. Naderhand zal nog worden aangegeven, op welke wijze degenen die na het beëindigen van hun studie in Nederland blijven, hun militaire verplichtingen eventueel zullen moeten vervullen. De hieromtrent te stellen regelen zullen tijdig worden bekendgemaakt.

SUBSIDIE ADMINISTRATIEKOSTEN

Van 1 Januari 1946 af zal in het voor Rijkssubsidie in aanmerking komend bedrag der administratiekosten als maximum een Rijksbijdrage worden verleend in een bedrag, berekend naar f 12,50 per gesubsidieerde klasse, vermeerderd met f 1,25 per leerling voor volledig onderwijs in een gesubsidieerde klasse. Dit werd bij Ministeriële circulaire van 27 December 1946, n°. 23145 I, afd. V.H.M.O., medegedeeld aan de besturen der door het Rijk gesubsidieerde bijzondere hogere burgerscholen, gymnasia, lycea en handelsdagscholen en de besturen der gemeenten welke zodanige scholen in stand houden.

D. LAND- EN TUINBOUWONDERWIJS

Onderstaande cijfers¹⁾ geven een indruk van de omvang van het land- en tuinbouwonderwijs in de cursusjaren 1943/'44, 1945/'46 en 1946/'47²⁾. Ter vergelijking zijn tevens de cijfers opgenomen over het cursusjaar 1942/'43.

Soorten van onderwijs	Cursus 1942/'43		Cursus 1943/'44		Cursus 1945/'46		Cursus 1946/'47	
	Scholen en cursussen	Leerlingen	Scholen en cursussen	Leerlingen	Scholen en cursussen	Leerlingen	Scholen en cursussen	Leerlingen
Middelbare land- en tuinbouwscholen	48	3 650	52	3 946	64	4 627	71	5 106
Cursussen ter opleiding van leerkrachten	43	738	21	468	15	260	27	495
Cursussen van de Nederlandsche Heide- en landbouwcoöperaties	8	261	5	190	1	32	2	73
Lagere land- en tuinbouwscholen	79	7 608	66	5 905	128	10 291	145	11 904
Algemene land- en tuinbouwcur- sussen (w.o. voorbereidende algemene cur- sussen)	946	17 768	640	11 037	991	19 959	1 026	18 569
Land- en tuinbouwcur- sussen voor volwassenen	104	2 144	57	1 049	151	3 248	119	2 565
Overige landbouwcur- sussen (w.o. cultuurtechnische en akker- bouwcur- sussen)	34	712	7	143				
Cursussen voor melkers(sters), voor- melkers, melk- en stalcontroleurs en melkdistribuanten	241	2 669	37	405	252	1 554	381	4 253
Cursussen in paarden- en vee- kennis, veeverloskunde en hoefbeslag	49	802	23	374	120	2 585	159	2 819
Cursussen onderdelen land- en tuin- bouw	53	797	10	129	24	415	64	1 072
Totaal	1 605	37 149	918	23 644	1 746	42 967	1 994	46 854

Uit dit overzicht blijkt, dat het aantal scholen en cursussen in 1943/'44 daalde tot 918, in 1945/'46 steeg tot 1746 en in 1946/'47 tot 1994. Het aantal leerlingen daalde in 1943/'44 tot 23 644 en steeg daarna in 1945/'46 tot 42 967 en in 1946/'47 tot 46 854.

De daling van het aantal scholen en leerlingen in de oorlogsjaren werd o.m. veroorzaakt door de bemoeiingen van de op nationaal-socialistische grondslag staande Nederlandsche Landstand.

In 1945/'46 werden geopend of heropend 7 landbouwwinterscholen, 1 aardappelteeltvak-
school en 5 tuinbouwvak-
scholen. In dat cursusjaar werd het onderwijs aan de Vakschool voor kaasmakers te Hoorn en de Rijkstuinbouwwinterschool te Nijmegen geschorst. Deze instellingen worden alle gerekend tot het middelbaar land- en/of tuinbouwonderwijs.

In 1945/'46 werden 27 lagere landbouwscholen heropend en 28 nieuwe scholen geopend. Eveneens werden geopend of heropend 10 lagere tuinbouwscholen. In 1945/'46 werden 2 scholen, n.l. te Slochteren en Emmen, gesloten.

In het cursusjaar 1946/'47 werden geopend of heropend 2 landbouwwinterscholen, 1 tuin-
bouwwinterschool, de Vakschool voor kaasmakers en 6 tuinbouwvak-
scholen. In genoemd
jaar werden 2 tuinbouwvak-
scholen, n.l. te Leeuwarden en Zaltbommel, gesloten.

In 1946/'47 werden 15 lagere landbouwscholen en 2 lagere tuinbouwscholen geopend of heropend.

Voor verdere bijzonderheden omtrent de afzonderlijke instellingen en cursussen op dit gebied zij verwezen naar het Bijzonder Gedeelte van dit verslag (blz. 430/437).

¹⁾ Ontleend aan „Statistiek van het land- en tuinbouwonderwijs 1940/'41—1946/'47" van het Centraal Bureau voor de Statistiek, afdeling Culturele Statistiek.

²⁾ Over het cursusjaar 1944/'45 konden tengevolge van de buitengewone omstandigheden geen gegevens worden verstrekt.

WIJZIGING EN AANVULLING BEZOLDIGINGSBESLUIT BURGERLIJKE RIJKSAMBTENAREN 1934

Bij beschikking van de Secretaris-Generaal van het Departement van Binnenlandse Zaken van 31 Januari 1945, n°. 4824/R, werden, gerekend van 1 November 1943, in hoofdstuk VI van bijlage C van het Bezoldigingsbesluit Burgerlijke Rijksambtenaren 1934 de volgende wijzigingen aangebracht:

In de kop van het hoofdstuk wordt in plaats van „Rijksinrichtingen voor middelbaar land- en tuinbouwonderwijs” gelezen: „Rijksinrichtingen voor middelbaar en lager land- en tuinbouwonderwijs”.

Na § 4 en hetgeen daaronder is vermeld, is het volgende opgenomen:

§ 4a. *Hoofden Rijks lagere land- en tuinbouwscholen*

Art. 32a. 1. De jaarwedde van de hierbedoelde hoofden bedraagt f 2250,— tot f 4050,— (4 jaarlijksche verhoogingen van f 180,— en 6 tweejaarlijksche verhoogingen van f 180,—).

2. Aan de hoofden kunnen tevens andere werkzaamheden worden opgedragen op het gebied van onderwijs of (en) voorlichting en verdere zaken, welke de Directie van den Landbouw heeft te behartigen.

Bij Koninklijk besluit van 29 Juni 1946 (*Staatsblad* n°. G 161) werd bovengenoemde beschikking in haar geheel ingetrokken, terwijl een deel der voorzieningen, in deze beschikking vervat, gedeeltelijk in gewijzigde vorm opnieuw werden getroffen. Bovenvermelde bepalingen werden onveranderd overgenomen.

E. NIJVERHEIDSONDERWIJS

AANTALLEN SCHOLEN EN LEERLINGEN

Bij het begin van dit gedeelte worden vooreerst enkele statistische gegevens ¹⁾ vermeld, welke een indruk geven van de omvang van dit onderwijs in de cursussen 1945/46 en 1946/47²⁾. De gegevens betreffen de *scholen* en *cursussen* welke krachtens de Nijverheidsonderwijswet worden gesubsidieerd. In een afzonderlijke tabel zijn de gegevens van de krachtens genoemde wet gesubsidieerde *leerlingstelsels* opgenomen. Ter vergelijking zijn tevens de gegevens over het cursusjaar 1943/44 vermeld.

Soorten van onderwijs	Aantal scholen			Aantal leerlingen		
	1943/'44 ¹⁾	1945/'46	1946/'47	1943/'44 ¹⁾	1945/'46	1946/'47
1. Daganbachtsscholen	108	106	117	35 266	35 118	40 523
2. Dagvakscholen voor jongens	17	17	15	1 791	1 604	1 246
3. Dagscholen voor de nijverheid	3	4	4	1 182	1 343	1 357
4. Speciale cursussen aan dagambachts- en -vakscholen				443	396	412
5. Avondnijverheidsscholen voor jongens	271	234	254	29 192	31 047	35 838
6. Scholen en cursussen voor uitgebreid lager nijverheidsonderwijs	3 ²⁾	3 ²⁾	6 ²⁾	1 274	1 597	1 831
7. Cursussen voor voorbereidend middelbaar technisch onderwijs				1 006	1 053	1 104
8. Middelbare technische dagscholen				5 388	5 414	4 753
9. Overig middelbaar technisch onderwijs				1 202	1 211	1 145
10. Opleidingen voor leerkrachten n.o.	22	22	22	701	516	543
11. Kunstnijverheidsscholen				2 270	2 398	2 421
12. Opleidingen voor de zeevaart				1 325	1 237	1 277
13. Opleidingen voor scheeps- en vliegtuigwerktuigkundige	30	33	33	2 504	2 206	2 157
14. Opleidingen voor de zeevisserij	5	6	6	254	353	259
15. Opleidingen voor de binnenvaart	14	15	17	723	721	1 041
16. Nijverheidsscholen voor meisjes ³⁾ a. opleidingen	219	233	256	54 333	53 598	56 891
b. cursussen				26 634	12 203	27 913
17. Ambulant landbouwhuishoudonderwijs				2 081	1 445	4 002
18. Scholen voor maatschappelijk werk	4	4	5	616	675	777
19. Scholen voor winkelpersoneel	2	2	2	510	488	383
Totaal	698	679	737	168 695	154 621	185 873

¹⁾ Verbeterde cijfers.

²⁾ Alleen de volledige dagscholen zijn als zelfstandige scholen geteld.

³⁾ W.o. de inrichtingen voor landbouwhuishoudonderwijs en voor nijverheidsonderwijs voor meisjes ten plattelande.

Hieronder volgt een opgave van de scholen en cursussen welke in 1945 resp. 1946 werden geopend of heropend.

Dagambachtsscholen. 1945: Kampen en Ridderkerk; 1946: Raalte, Nijmegen, Elburg, Nijkerk, Zeist, 's-Gravenhage, Oostburg, Geertruidenberg, Boxtel, Klundert en Heijthuisen.

Dagscholen voor de nijverheid. 1945: Amsterdam (Hendrick de Keyserbedrijfsschool).

Dagscholen voor uitgebreid lager nijverheidsonderwijs. 1946: Apeldoorn (Autotechnische school), Amsterdam (Electrotechnische school) en Amsterdam (Hendrick de Keyerschool). De twee eerstgenoemde scholen werden vóór 1946 bij de dagvakscholen voor jongens geteld.

Avondnijverheidsscholen voor jongens. 1945: Nijmegen, Elburg, Leiden, Hulst en Steenberg; 1946: Harlingen, Apeldoorn, Groesbeek, Neele, Putten, Tiel, Zevenaar, Groenlo, Soest, Veenendaal, Amsterdam, Zaandam, Texel, Rotterdam (2), 's-Gravenhage, Hardinxveld, Boxtel, Dongen, Klundert, Schijndel, Waalwijk, Zevenbergen, Terheijden en Echt.

Opleidingen voor de zeevaart en scheepswerktuigkundige. 1945: Terschelling, Den Helder en Appingedam; 1946: Rotterdam.

¹⁾ Ontleend aan de Statistiek van het Nijverheidsonderwijs 1937/'38—1946/'47, samengesteld door het Centraal Bureau voor de Statistiek, afdeling Culturele Statistiek.

²⁾ Over het cursusjaar 1944/'45 konden tengevolge van de buitengewone omstandigheden geen gegevens worden verstrekt.

Visserijsscholen. 1945: Scheveningen.

Binnemaartsscholen. 1945: Rotterdam en Terneuzen; 1946: Delfzijl, Sliedrecht en Vlissingen.

Nijverheidsscholen voor meisjes. 1945: Hoogeveen, Haaksbergen, Raalte, Weerselo, Delden, 's-Heerenberg, Zeddam, Gendringen, Lichtenvoorde (2), Wijchen, Monster, Ovezande, Bostel, Etten en Leur, Oosterhout, Oss, Someren, Valkenswaard, Oploo en Schijndel; 1946: Weststellingwerf, Emmen, Avereest, Denekamp, Steenwijk, Tubbergen, Nieuwleusen, Borculo, Eibergen, Huissen, Voorst, Wageningen, 's-Gravenhage, Dordrecht, Klaaswaal, Zierikzee, Tilburg, Zevenbergen, Bladel, Cuyk, Eersel, Hilvarenbeek, Helden, Horst, Venraij en Heijthuisen.

Scholen voor maatschappelijk werk. 1946: Eindhoven.

OVERZICHT BEZETTINGSMAATREGELEN

Hieronder volgt een tabellarisch overzicht van de beschikkingen, besluiten e.d. welke gedurende de bezettingsjaren op het gebied van het nijverheidsonderwijs zijn genomen, met vermelding van hetgeen daaromtrent na de bevrijding is bepaald.

Beschikking, besluit van:	Betreffende:	Ned. Staatscourant van:	Toestand op 31 December 1946	Opmerkingen
2 Augustus 1940	Modeldiploma leerlingstelsels	1940, n°. 152	Geschorst	Vervallen ingevolge Wet bezett. maatr. I; oude beschikking is herleefd
5 Februari 1941, n°. 18803, afd. N.O.	Wijziging Bevoegdhedenbesluit N.O. 1935, programma akte N XX		Geschorst	Wijziging v. h. Bevoegdhedenbesluit is in behandeling
13 Februari 1941, n°. 298/I, afd. N.O.	Tijdelijke salarisverhoging 6 % voor gehuwd personeel en verhoging kindertoeelage		Geschorst	Vervallen door inwerkingtreding van nieuwe Salarisbesluiten L.N.O. en M.N.O.
19 Februari 1941	In communiteit levende ongehuwde leerkrachten	1941, n°. 36	Buiten werking gesteld door K.B. van 20 April 1946 (<i>Stbl.</i> n°. G 94)	
5 November 1942, n°. 20240, afd. N.O.	Erkenning nijverheidsscholen i.v.m. wijziging Leerplichtwet		Geschorst	Vervangen door beschikking van 30 Januari 1948, n°. 10100, afd. N.O.
25 Januari 1943, n°. 447, afd. N.O.	Aanstelling en salariering adjunct-directeuren m.t.s.-en		Geschorst	Opgenomen in nieuwe Salarisbesluiten L.N.O. en M.N.O.
4 Februari 1943, n°. 397 A, afd. N.O.	Aanvulling eind-examenreglement m.t.s.-en		Geschorst	Vervangen door beschikking van 12 Jan. 1949, n°. 1414 I, afd. N.O. IV
25 Augustus 1943, n°. 18167, afd. N.O.	Erkenning nijverheidsscholen i.v.m. wijziging Leerplichtwet		Geschorst	
11 November 1943, n°. 17764, afd. N.O.	Idem		Geschorst	
14 Januari 1944, n°. 28679/I, afd. N.O.	Vaststelling schema nijverheidsscholen voor meisjes		Geschorst	Vervangen door nieuw schema bij beschikking van 27 October 1948, n°. 20044, afd. N.O.

Beschikking, besluit van:	Betreffende:	Ned. Staatscourant van:	Toestand op 31 December 1946	Opmerkingen
11 Juli 1941	Bevoegdhedenbesluit N.O.	1941, n°. 142	Geschorst	In behandeling
25 Augustus 1942	Wijziging Rechtspositiebesluit N.O. 1935	1942, n°. 168	Geschorst	Wordt herzien
25 Januari 1943, n°. 19782/I, afd. N.O.	Verhoging kindertoeelage		Geschorst	Wordt herzien
2 Juni 1943	Uitkering bij huwelijk van 3—15 %	1943, n°. 177	Geschorst	Opgenomen in nieuwe Salarisbesluiten L.N.O. en M.N.O.
17 December 1943	Wijziging Rechtspositiebesluit N.O. 1935	1943, n°. 247	Geschorst	Wordt herzien
21 December 1943	Inhouding van 4 %	1943, n°. 250	Geschorst	Opgenomen in nieuwe Salarisbesluiten L.N.O. en M.N.O.
1 September 1944, n°. 9660, afd. N.O.	Wijziging Rechtspositiebesluit N.O. 1935	1944, n°. 172	Geschorst	Wordt herzien
14 December 1944, n°. 9410, afd. N.O.	Salarisverhoging van 10 %	1945, n°. 7	Geschorst	Vervallen in verband met nieuwe Salarisbesluiten L.N.O. en M.N.O.
17 Mei 1945 (Instructie)	Wijziging en aanvulling Subsidievoorwaardenbesluit leerlingstelsel N.O. 1937	1945, n°. 132	Geschorst	K.B. van 28 November 1947 n°. H 402

HET LEERLINGSTELSEL VOLGENS TITEL II DER NIJVERHEIDSONDERWIJSWET

In het volgende staatje zijn de statistische gegevens vervat betreffende de vakopleiding van jongelieden in de bedrijven gedurende de jaren 1940 tot en met 1946. Zoals uit de cijfers blijkt, viel na een tijdelijke teruggang van 1943 op 1945¹⁾ een aanmerkelijke vooruitgang te constateren.

Toestand op 31 December van het jaar:	Aantal leerbedrijven *)	Aantal leerlingen *)
1940	1527	3953
1941	1585	5197
1942	1797	6559
1943	2105	7360
1944	*	7360
1945	1790	5616
1946	2481	8309

*) Zonder het leerlingstelsel van de Nederlandse Vereniging tot opleiding van gezinschulpen.

* = Onbekend.

Voor meer gedetailleerde gegevens aangaande de krachtens de Nijverheidsonderwijswet gesubsidieerde leerlingstelsels raadplege de lezer de volgende tabel ²⁾.

¹⁾ Over 1944 konden tengevolge van de buitengewone omstandigheden geen gegevens worden verstrekt.

²⁾ Samengesteld door het Centraal Bureau voor de Statistiek, afdeling Culturele Statistiek.

Naam van het organiserend lichaam (de lichamen welke in dit verslag voor het eerst zijn opgenomen, zijn met een * aangeduid)	Zetel	Aantal werkgevers			Aantal leerlingen		
		1943/'44	1945/'46	1946/'47	1943/'44	1945/'46	1946/'47
Vereniging van industrielen en werk- bazen ter bevordering van amb- achtsonderwijs	Groningen	46	—	—	46	—	—
Vereniging ter bevordering van het ambachtsonderwijs in Drenthe	Assen	98	85	67	113	94	82
Vereniging voor nijverheidsonder- wijs voor Hengelo (O.) e.o.	Hengelo (O.)	1	—	—	69	—	—
Vereniging „De praktische amb- achtsschool”	Zwolle	40	29	37	55	35	47
Vereniging voor onderwijs en vak- opleiding „Hoenderloo”	Hoenderloo	1	1	—	50	18	—
Vereniging „De ambachtsschool voor Doetinchem e.o.”	Doetinchem	2	—	—	18	—	—
„Industrie”	Doesburg	4	—	—	36	—	—
Vereniging voor nijverheidsonder- wijs in de gemeente Epe	Epe	8	11	7	45	32	30
Vereniging voor nijverheidsonder- wijs	Utrecht	14	15	9	87	47	59
Stichting „Vakopleiding voor doof- stommen in Nederland”	Utrecht	1	2	6	27	29	26
Vereniging ter bevordering van de vakopleiding in het typografisch bedrijf	Amsterdam	651	573	842	1149	1052	1889
Bedrijfsgroep houtindustrie	Amsterdam	46	25	93	172	73	295
Vereniging ter bevordering van de vakopleiding in het boekbinders-, papierwaren- en enveloppenbedrijf	Amsterdam	191	176	220	344	373	431
Vereniging ter bevordering van elec- trotechnisch vakonderwijs in Ne- derland	Amsterdam	27	24	26	136	101	142
Hesveldstichting	Amsterdam	1	1	1	182	175	186
Vereniging „Maatschappij voor de werkende stand”	Amsterdam	34	43	65	62	74	129
Vakgroep opticiens	Amsterdam	20	23	21	20	23	23
*Ondervakgroep klinkerwegen, kei- wegen en tegelpaden	Amsterdam	—	5	12	—	7	26
*Vakgroep automobiel- en motor- rijwielreparatiebedrijf	Amsterdam	—	17	19	—	59	109
Vereniging voor nijverheidsonder- wijs	Haarlem	5	5	4	127	71	108
Ambachtsschool voor Hilversum e.o.	Hilversum	1	1	1	84	54	87
Vereniging ter bevordering van het vakonderwijs in West-Friesland	Wognum	143	94	110	165	104	126
Ondervakgroepen detailhandel in piano's en harmoniums en piano- en harmoniummakersbedrijf	Rotterdam	2	2	1	3	3	1
Vakgroep stucadoorsbedrijf	Rotterdam ¹⁾	30	25	36	38	32	45
Nederlandse vereniging tot opleiding van gezinschulpen volgen het leer- lingstelsel	's-Gravenhage	107	91	77	107 ²⁾	91 ²⁾	77 ²⁾
Vakgroep schildersbedrijf	's-Gravenhage	137	86	278	144	98	278
Stichting „Bemetel”	's-Gravenhage	145	113	203	2588	1644	2670
Vakgroep kleermakerij	's-Gravenhage	64	58	61	87	71	88
*Vakgroep gas-, water- en lood- gietersbedrijf	's-Gravenhage	—	32	53	—	46	76
*Vakgroep bontwerkerij	's-Gravenhage	—	9	—	—	14	—
*Stichting tot bevordering van de vakopleiding in de schoenmakerij en de schoenhandel	's-Gravenhage	—	—	16	—	—	28
Ambachtsschool voor Delft e.o.	Delft	25	28	44	96	41	58
Vereniging „De ambachtsschool”	Leiden	62	54	45	142	75	67
Ambachtsschool voor Gouda e.o.	Gouda	13	7	2	23	14	2

¹⁾ In 1943 en 1945 te 's-Gravenhage.²⁾ Meisjes.

Naam van het organiserend lichaam (de lichamen welke in dit verslag voor het eerst zijn opgenomen, zijn met een * aangeduid)	Zetel	Aantal werkgevers			Aantal leerlingen		
		1943/44	1945/46	1946/47	1943/44	1945/46	1946/47
Vereniging „Ambachtsonderwijs“ .	Gorinchem	1	1	1	49	48	54
Vereniging „De vakschool voor Brielle en omstreken“	Brielle	15	23	26	21	28	27
Vereniging „Ambachtsschool voor Overflakkee en Goedereede“ . .	Middelharnis	9	7	10	9	7	10
Vereniging „Ambachtsschool voor de Hoeksewaard“	Oud-Beijerland	8	5	11	12	6	18
Leerlingstelsel „Terneuzen-Oost- burg“	Terneuzen	14	—	—	20	—	—
Philips' vereniging voor onderwijs en volkswontwikkeling	Eindhoven	1	1	1	572	632	635
Vakopleiding in het bisdom 's-Her- togenbosch	Tilburg	99	86	76	312	285	292
Vakopleiding in het bisdom Breda *)	Breda	84	•	36	130	•	80
Vakopleiding in Limburg	Heerlen	62	53	41	127	53	85
		2212	1811	2558	7467	5607	8386

*) In 1943 stichting „Vakopleiding in Westbrabant en Zeeland“.

• = Onbekend.

WERKINGSSFEER LEERLINGSTELSLS VOLGENS TITEL II DER NIJVERHEIDSONDERWIJSWET

Inzake bovenstaand onderwerp deelde de Secretaris-Generaal bij brief van 12 Juli 1944, n°. 99761H, afd. N.O., aan de besturen der ingevolge de Nijverheidsonderwijswet gesubsidieerde leerlingstelsels het volgende mede:

Naar aanleiding van een tot mij gerichte vraag inzake de werkingssfeer van de leerlingstelsels, gesubsidieerd krachtens Titel II van de Nijverheidsonderwijswet, deel ik U mede dat ik er uit organisatorisch oogpunt in beginsel de voorkeur aan geef, dat de plaatselijke en regionale leerlingstelsels zich beperken tot de opleiding in de praktijk van die vakken waarvoor (nog) geen landelijk leerlingstelsel volgens Titel II der Nijverheidsonderwijswet werkt. Indien langer bestaande plaatselijke of regionale leerlingstelsels bij wijze van overgangsmaatregel zich nog belasten met het afsluiten van leerovereenkomsten ten aanzien van vakrichtingen voor welke het landelijk leerlingstelsel nog in een beginstadium van ontwikkeling is, dient dat naar mijn meening zooveel mogelijk te geschieden in overleg tusschen de besturen van die plaatselijke en regionale leerlingstelsels enerzijds en het bestuur van het betreffende landelijk leerlingstelsel anderzijds.

HERVATTING OPLEIDING VOLGENS HET LEERLINGSTELSEL

Inzake de *bervatting* van de opleiding volgens het leerlingstelsel, bedoeld in Titel II der Nijverheidsonderwijswet, deelde de Minister bij schrijven van 26 Juni 1945, n°. 1369 H, aan de besturen der van Rijkswege gesubsidieerde leerlingstelsels o.m. het volgende mede:

1. Ik verzoek U voorzooveel noodig onverwijld de briefwisseling met het Departement te hervatten en zorg te dragen, dat die stukken welke ingevolge de wettelijke voorschriften vereischt zijn, ingezonden worden. Bovendien zal ik het op prijs stellen, een beknopt en zakelijk verslag betreffende Uw leerlingstelsel te ontvangen over het tijdvak gedurende hetwelk het contact met het Departement en de Inspectie was verbroken, zoomeede betreffende den huidige toestand, o.a. met vermelding hoeveel leerlingen thans onder leerovereenkomst werkzaam zijn.
2. U gelieve een opgave te verstrekken van eventuele recente mutaties bij het personeel (controleurs, administratief personeel enz.) met vermelding van de redenen daarvan. De daarop betrekking hebbende voordrachten zie ik alsnog tegemoet; indien U dergelijke voordrachten reeds mocht hebben ingezonden zonder daarop tot dusver een beslissing te hebben ontvangen, dan zie ik ook daaromtrent ten spoedigste bericht tegemoet. Voorts vernem ik gaarne of de zuivering reeds heeft plaats gehad en hoe de huidige samenstelling van het bestuur is. U gelieve daarbij tevens het correspondentie-adres te vermelden.
3. Ik acht het geboden, dat onverwijld maatregelen worden genomen om de opleiding volgens het leerlingstelsel, bedoeld in Titel II der Nijverheidsonderwijswet, weder zoo volledig als maar enigermate mogelijk is, op gang te brengen en den werkelijken vooruitgang van dat stelsel te bevorderen. Gaarne zal ik in dezen Uw toezegging tot medewerking ontvangen. Ik doe ook een ernstig beroep op het plichtsbesef van iederen controleur, hulpcontroleur, enz. en ik vertrouw dat allen hun volle medewerking zullen verleenen.

4. Tot nader order dient U de voorstellen tot samenstelling van een commissie, bedoeld in artikel 55 der Nijverheidsonderwijswet, te doen op het formulier n°. 148 (Algemeene Landsdrukkerij). Voor ieder der voorgedragen moet een bewijs worden bijgevoegd waaruit blijkt dat hij politiek betrouwbaar is.

TABELLARISCH OVERZICHT VAN DE PROGRAMMA'S VOOR DE PRAKTISCHE OPLEIDING IN BEDRIJFSWERKPLAATSEN VOLGENS HET LEERLINGSTELSEL

Hieronder volgt een tabellarisch overzicht van de programma's voor de praktische opleiding in bedrijfswerkplaatsen volgens het wettelijk gesubsidieerd leerlingstelsel, welke gedurende de bezettingsjaren ingevolge artikel 47 der Nijverheidsonderwijswet zijn vastgesteld, met vermelding van hetgeen daaromtrent na de bevrijding is bepaald.

Beschikking van:	Programma's voor de opleiding in de praktijk van de vakken:	Ned. Staatscourant van:	Toestand op 31 December 1946	Opmerkingen
28 Mei 1940, n°. 5715 ¹ , afd. N.O.	Timmervak in machinefabriek en constructiewerkplaats „Voorwaarts" A'dam (Bemetel)	1940, n°. 101	Geschorst	Opnieuw vastgesteld bij beschikking van 4 Juli 1949 (Ned. St. 114)
9 September 1940, n°. 11328 ¹ , afd. N.O.	Autogeen en electrisch lassen ambachtsschool Haarlem	1940, n°. 175	Geschorst	„
24 September 1940, n°. 11766 ¹ , afd. N.O.	Modelmaken en stempelmaken ambachtsschool Delft	1940, n°. 186	Geschorst	„
25 September 1940, n°. 11014 ¹ , afd. N.O.	Motorrijtuigherstellen en carrosseriebouw, auto-schilderen v.v. dagambachtsonderwijs Meppel	1940, n°. 189	Geschorst	„
25 November 1940, n°. 15782 ¹ , afd. N.O.	Metaalbewerking, scheepsbouw, „De Schelde" Vlissingen (Bemetel)	1940, n°. 235	Geschorst	„
21 December 1940, n°. 15779 ¹ , afd. N.O.	Machinebankwerken, constructie-bankwerken, metaal draaien Ned. Machinefabriek „Winchoten" (Bemetel)	1940, no. 254	Geschorst	„
19 Maart 1941, n°. 1720 ¹ , afd. N.O.	Glasinstrumentmaken Philips, Eindhoven	1941, n°. 57	Geschorst	„
19 Mei 1941, n°. 7116, afd. N.O.	Mach. schoenmaken, „Bat'a", Best	1941, n°. 96	Geschorst	„
9 Juni 1941, n°. 7557 ¹ , afd. N.O.	Electrotechnisch installeren V.E.V. landelijk	1941, n°. 111	Geschorst	„
19 Juni 1941, n°. 7492 ¹ , afd. N.O.	Gas- en waterfitten, ambachtsschool Delft	1941, n°. 117	Geschorst	„
19 Juni 1941, n°. 7724 ¹ , afd. N.O.	Boekbinden enz., Ver. vakopl. in papierwarenbedrijven landelijk	1941, n°. 118	Geschorst	„
8 October 1941, n°. 13139 ¹ , afd. N.O.	Grof-, bank- en plaatwerk, Braat, Delft (Bemetel)	1941, n°. 204	Geschorst	„

Beschikking van:	Programma's voor de opleiding in de praktijk van de vakken:	Ned. Staatscourant van:	Toestand op 31 December 1946	Opmerkingen
7 November 1941, n°. 13642 ¹ , afd. N.O.	Koper-en-pijpen-bewerken „De Schelde” Vlissingen en Smits mach.fabriek Kinderdijk (Bemetel)	1941, n°. 221	Geschorst	Opnieuw vastgesteld bij beschikking van 4 Juli 1949 (Ned. Str. 114)
8 November 1941, n°. 11179 ¹ , afd. N.O.	Electrotechnisch bankwerken enz., N.S.F. ambachtsschool Hilversum	1941, n°. 232	Geschorst	„
1 December 1941, n°. 15329 ¹ , afd. N.O.	Gas- en watermeter-monteur enz. (Bemetel) div. bedrijven te Rotterdam	1941, n°. 238	Geschorst	„
2 Februari 1942, n°. 19559 ¹ , afd. N.O.	Wagenmaken, metselen, betonwerken, behangen en stofferen, ambachtsschool Leiden	1942, n°. 25	Geschorst	„
10 Juni 1942, n°. 5934 ¹ , afd. N.O.	Optisch glasbewerken ambachtsschool Delft	1942, n°. 110	Geschorst	„
16 Juni 1942, n°. 5048 ¹ , afd. N.O.	Plaatbankwerken Philips, Eindhoven	1942, n°. 116	Geschorst	„
17 Juni 1942, n°. 7433 ¹ , afd. N.O.	Vliegtrugbankwerken enz. (Bemetel) div. bedrijven te A'dam en R'dam	1942, n°. 134	Geschorst	„
31 Juli 1942, n°. 7414 ¹ , afd. N.O.	Typografenbedrijf lino- en intertype-zetten enz., landelijk	1942, n°. 147	Geschorst	„
28 Augustus 1942, n°. 11394 ¹ H, afd. N.O.	Typograafzetten landelijk	1942, n°. 168	Geschorst	„
23 September 1942, n°. 9429 ¹ , afd. N.O.	Typografisch bedrijf landelijk	1942, n°. 184	Geschorst	„
25 September 1942, n°. 9037 ¹ H, afd. N.O.	Herenconfectie ambachtsschool Groningen	1942, n°. 187	Geschorst	„
21 Januari 1943, n°. 17314 ¹ H, afd. N.O.	Stucadoorsvak, bisdom Breda	1943, n°. 13	Ingetrokken en vervangen door beschikking van 10 Juli 1946, n°. 7780 ¹ H, afd. N.O.	
26 Februari 1943, n°. 4581 ¹ H, afd. N.O.	Machinebankwerken, zandvormen, bisdom Breda	1943, n°. 41	Geschorst	„
26 Februari 1943, n°. 8151 ¹ H, afd. N.O.	Opticiens-ambacht landelijk	1943, n°. 41	Geschorst	„
2 Maart 1943, n°. 11301 ¹ H, afd. N.O.	Vormers, ambachtsschool Delft	1943, n°. 43	Geschorst	„
8 Maart 1943, n°. 12361 ¹ H, afd. N.O.	Kuipersvak en klompenmakers, houtindustrie, landelijk	1943, n°. 51	Geschorst	„

Beschikking van:	Programma's voor de opleiding in de praktijk van de vakken:	Ned. Staatscourant van:	Toestand op 31 December 1946	Opmerkingen
1 April 1943, n°. 1876 ¹ H, afd. N.O.	Electrotechnische installatie V.E.V., landelijk	1943, n°. 84	Geschorst	Opnieuw vastgesteld bij beschikking van 4 Juli 1949 (Ned. St. 114)
9 April 1943, n°. 3649 ¹ H, afd. N.O.	Vakopleiding voor schoenmaken en kleermaken van doofstommen, landelijk	1943, n°. 84	Geschorst	"
17 Mei 1943, n°. 1824 ¹ H, afd. N.O.	Schildersvak, landelijk	1943, n°. 94	Geschorst	"
9 Juni 1943, n°. 5201 ¹ H, afd. N.O.	Machinaal houtbewerken, landelijk	1943, n°. 111	Geschorst	"
30 Juni 1943, n°. 7136 ¹ H, afd. N.O.	Bioscoopapparaten e.d., ambachtsschool Amsterdam	1943, n°. 125	Geschorst	"
1 Juli 1943, n°. 1719 ¹ H, afd. N.O.	Motorrijtuig- en motorrijwielherstellen, landelijk	1943, n°. 125	Geschorst	"
25 Juli 1943, n°. 7243 ¹ H, afd. N.O.	Piano- en harmoniumbedrijf, landelijk	1943, n°. 142	Geschorst	"
16 Augustus 1943, n°. 11056 ¹ H, afd. N.O.	Kermaken ambachtsschool Delft	1943, n°. 157	Geschorst	"
13 September 1943, n°. 11417 ¹ H, afd. N.O.	Steenhouwerij landelijk	1943, n°. 175	Geschorst	"
1 November 1943, n°. 13221 ¹ H, afd. N.O.	Zilvermeden, ambachtsschool Amsterdam	1943, n°. 175	Geschorst	"
15 November 1943, n°. 15526 ¹ H, afd. N.O.	Straatmaken landelijk	1943, n°. 222	Geschorst	"
15 November 1943, n°. 15607 ¹ H, afd. N.O.	Houtbewerken Bruynzeel's deurenfabriek Zaandam	1943, n°. 222	Geschorst	"
30 November 1943, n°. 15837 ¹ H, afd. N.O.	Kleermaken, landelijk	1943, n°. 254	Geschorst	"
3 Februari 1944, n°. 21558 ¹ H, afd. N.O.	Koek- en bankerbakkersvak, ambachtsschool Amsterdam	1944, n°. 30	Geschorst	"
28 Maart 1944, n°. 1770 ¹ H, afd. N.O.	Weven, bisdom 's-Hertogenbosch	1944, n°. 62	Geschorst	"
12 April 1944, n°. 3347 ¹ H, afd. N.O.	Ternazzo- en kunststeenbedrijf, landelijk	1944, n°. 71	Geschorst	"
18 April 1944, n°. 3348 ¹ H, afd. N.O.	Instrumentmaken enz., div. bedrijven te IJmuiden, Utrecht en A'dam, Bemetel	1944, n°. 77	Geschorst	"
28 April 1944, n°. 3412 ¹ H, afd. N.O.	Rietdekken, landelijk	1944, n°. 84	Geschorst	"

Beschikking van:	Programma's voor de opleiding in de praktijk van de vakken:	Ned. Staatscourant van:	Toestand op 31 December 1946	Opmerkingen
7 Juni 1944, n°. 7643 ¹ H, afd. N.O.	Bankwerken enz. „Volt” Tilburg, (Bemetel)	1944, n°. 109	Geschorst	Opnieuw vastgesteld bij beschikking van 4 Juli 1949 (Ned. St. 114)
10 Juni 1944, n°. 5079 ¹ H, afd. N.O.	Timmervak in timmerfabrieken landelijk	1944, n°. 112	Geschorst	„
23 Augustus 1944, n°. 11487 ¹ H, afd. N.O.	Herstelling elektrische apparaten enz. „Electrostrom” R'dam en A'dam (Bemetel)	1944, n°. 165	Geschorst	„
23 Augustus 1944, n°. 11777 ¹ H, afd. N.O.	Kernmaken enz. Werkspoort, Utrecht (Bemetel)	1944, n°. 165	Geschorst	„
30 Augustus 1944, n°. 9312 ² H, afd. N.O.	Machinebankwerken enz., div. bedrijven te A'dam, Hengelo (O.) en Dordrecht (Bemetel)	1944, n°. 170	Geschorst	„
30 Augustus 1944, n°. 11862 ² H, afd. N.O.	Metaaldraaien Lips Dordrecht, (Bemetel)	1944, n°. 171	Geschorst	„
28 September 1944, n°. 5803 ² H, afd. N.O.	Machin. klompenmaken, landelijk	1944, n°. 185	Geschorst	„
2 October 1944, n°. 13492 ² H, afd. N.O.	Grof-, bank- en plaatwerken enz., div. bedrijven te A'dam en R'dam (Bemetel)	1944, n°. 185	Geschorst	„

SCHEMA OPLEIDINGEN AAN VAN RIJKSWEGE GESUBSIDIEERDE NIJVERHEIDSSCHOLEN VOOR MEISJES

Bij beschikking van de Secretaris-Generaal van 14 Januari 1944, n°. 28679 I, afd. N.O., is een schema van de opleidingen aan de van Rijkswege gesubsidieerde nijverheidsscholen voor meisjes vastgesteld. Dit schema vindt men hieronder afgedrukt.

Aan de besturen van genoemde scholen en van de gemeenten welke zodanige scholen in stand houden, is onder gelijke dagtekening, n°. 28679 II, afd. N.O., een exemplaar van dit schema toegezonden.

Opleiding	Vooropleiding ten minste:	Duur van de opleiding met inbegrip van lichamelijke oefening ¹⁾	Opmerkingen
I. Primaire			
a. dagschool voor			
1. huishoudonderwijs	6 leerjaren lagere school	2 jaren, 24 tot 30 uur per week	het maximum aantal uren van 30 per week mag alleen worden gegeven bij volledig volgen van de Richtsnoeren
2. landbouwhuishoudonderwijs	idem	idem	
3. huishoud- en industrieonderwijs	idem	idem	
4. naaldvakonderwijs	idem	2 jaren, 24 uur per week	
b. cursus voor landbouwhuishoudonderwijs	—	8 maanden of 1 of 2 jaren	niet meer leerplichtige leerlingen

¹⁾ Zie noot op blz. 170.

Opleiding	Vooropleiding ten minste:	Duur van de opleiding met inbegrip van lichamelijke oefening ¹⁾	Opmerkingen
c. trouwcurcus	—	5 maanden	
d. cursus voor bijzondere doeleinden	—	5 maanden of korter	idem
e. avondschool	—	8 à 10 maanden of korter, gedurende ten hoogste 3 jaren (max. 8 uur per week)	idem de leerlingen mogen niet een dagschool bezoeken
f. cursus leerlingstelsel ter aanvulling van praktische opleiding tot gezinshulp	—	3 jaren, 8 à 10 uur per week	
II. Secundair			
a. huishoudkundige	mulo-diploma A	2 jaren, 27 uur per week	
b. huishoudkundige ten plattelande	idem	idem, 30 uur per week	
c. huishoudkundige	volledig einddiploma h.b.s. 5-j. cursus A of B, of gymnasium α of β , of erkende middelbare meisjesschool, aan welke de rechten zijn toegekend, bedoeld in de beschikking van 22 Febr. 1935 (Ned. Stert. van 22/23 Febr. 1935, n ^o . 38)	1 jaar, 30 uur per week	na 1 jaar schoolopleiding volgt een gecentraliseerd examen, echter niet in de huishoudelijke praktijkvakken; hierna gaan de leerlingen 150 dagen in de praktijk; daarna volgt het examen in de huishoudelijke praktijkvakken; het getuigschrift wordt eerst uitgereikt na volbrachten praktijktijd en gunstigen uitslag van het examen
d. hulp in de huishouding	1. getuigschrift primaire opleiding (Ia) 2. 2 klassen ulo + 1 jaar primaire opleiding 3. bij voldoende deelname ten minste 2 klassen ulo	1 jaar, 25 uur per week idem 2 jaren, 25 uur per week	
e. kinderverzorgster	1 jaar opleiding huishoudkundige (IIa of b) of getuigschrift hulp in de huishouding (IIa)	1 jaar en 4 maanden: 4 maanden: 23 uur per week; 8 maanden: 25 uur per week; 4 maanden: 2 uur per week	na de eerste 12 maanden kan in de huishoudelijke vakken, naaldvakken, teekenen, handenarbeid en kennis der natuur naar verkiezing een schoolexamen of een gecentraliseerd examen worden afgelegd; in de hierop volgende 4 maanden moet praktisch bij kinderen worden gewerkt, waarna een school- of gecentraliseerd examen wordt afgelegd in de vakken pedagogie, kinderverzorging, hygiëne, spelen, zingen en vertellen; het getuigschrift wordt eerst uitgereikt na volbrachten praktijktijd en gunstigen uitslag van het examen

¹⁾ Zie noot op blz. 170.

Opleiding	Vooropleiding ten minste:	Duur van de opleiding met inbegrip van lichamelijke oefening ¹⁾	Opmerkingen
<i>f.</i> kinderjuffrouw	getuigschrift primaire opleiding (<i>Ia</i>)	1 jaar, 25 uur per week, of 2 jaren, 13 uur per week	dag- of (en) avondonderwijs
<i>g.</i> naaister	idem	2 jaren, gemiddeld 27 uur per week	eerste jaar: 25 uur per week; tweede jaar: 29 uur per week; of gemiddeld 27 uur per week
<i>h.</i> voorbereiding voor de opleiding voor de akte <i>Na</i>	mulo-diploma A	2 jaren, 29 uur per week	
<i>j.</i> voorbereiding voor de opleiding voor de akte <i>Nr</i>	idem, mits o.m. is geëxamineerd in de vakken algebra en meetkunde	idem	
III. Tertiair			
<i>a.</i> huishoudkundige voor inrichtingen	mulo-diploma A + getuigschrift huishoudkundige (<i>IIa</i> of <i>c</i>)	8 maanden, 26 uur per week	praktijktijd ten minste 100 werkdagen in inrichtingen
<i>b.</i> kostuumnaaister	getuigschrift naaister (<i>IIg</i>)	1 jaar, 29 uur per week	
<i>c.</i> coupeuse	getuigschrift naaister (<i>IIg</i>) + getuigschrift kostuumnaaister (<i>IIIb</i>)	idem	
<i>d.</i> akte <i>Na</i> (leerares in het vervaardigen van eenvoudige onder- en bovenkleeding en van huishoudgoed)	mulo-diploma A + getuigschrift <i>IIb</i>	2 jaren, 31 uur per week	
<i>e.</i> aantekening op de akte <i>Na</i> voor het dameskleermaken	als voor akte <i>Na</i> + akte <i>Na</i>	idem	voorgeschreven: praktijktijd ten minste 450 werkdagen als dameskleermaakster, waarvan ten minste 150 werkdagen op bedrijfsatelier
<i>f.</i> aantekening op de akte <i>Na</i> voor het vervaardigen van fijn huishoud- en lijfgood	idem	idem	voorgeschreven: praktijktijd ten minste 1 jaar als linnen-naaister op atelier, waarvan ten minste 150 werkdagen op bedrijfsatelier, + 400 lesuren met akte <i>Na</i> aan nijverheidsscholen
<i>g.</i> akte <i>Nr</i> (leerares in fraaie handwerken en kunstnaaldwerk)	mulo-diploma A, waaruit blijkt dat o.m. examen is afgelegd in de vakken algebra en meetkunde	2 jaren, 30 uur per week	
<i>h.</i> akte <i>N VII</i> (leerares in huishoudelijk werk en waschbehandeling)	mulo-diploma B of ander getuigschrift, bedoeld in artikel 11, tweede lid, onder II, van het Bevoegdheidsbesluit N.O. 1941 + getuigschrift huishoudkundige (<i>IIa</i> , <i>b</i> of <i>c</i>)	2 jaren: eerste jaar: 31 uur per week; tweede jaar: 29 uur per week	voorgeschreven: praktijktijd ten minste 150 werkdagen

¹⁾ Zie noot op blz. 170.

Opleiding	Vooropleiding ten minste:	Duur van de opleiding met inbegrip van lichamelijke oefening ¹⁾	Opmerkingen
f. akte N VIII (leerders in koken)	mulo-diploma B of ander getuigschrift, bedoeld in artikel 11, tweede lid, onder II, van het Bevoegdhedenbesluit N.O. 1941, + getuigschrift huishoudkunde (IIa, b of c)	2 jaren: eerste jaar: 31 uur per week; tweede jaar: 29 uur per week	voorgeschreven: praktijktijd ten minste 150 werkdagen
g. akte N XIX (leerders in landbouwhuishouden)	idem, behalve IIc	2 jaren, 31 uur per week	idem
h. akte N XX (leerders in kinderverzorging en opvoeding)	als voor akte N VII	2 jaren, 28 uur per week	idem
i. akte N XXI (leerders in de beginselen van de land- en tuinbouwkunde aan landbouwhuishoudscholen)	als voor akte N VII, behalve IIa en IIc; of de akte N XIX	1 jaar, 31 uur per week	voorgeschreven: praktijktijd ten minste 280 werkdagen; voor bezitters van de akte N XIX 150 werkdagen
j. aantekening op de akten N VII en N XIX voor de theorie van huishoudelijk werk en waschbehandeling	als voor akte N VII + akte N VII of akte N XIX	2 jaren	voorgeschreven: 400 lessen als leerders met de akte N VII of N XIX
k. aantekening op de akten N VIII en N XIX voor de theorie van het koken	als voor akte N VII + akte N VIII of akte N XIX	idem	voorgeschreven: 400 lessen als leerders met de akte N VIII of N XIX

¹⁾ Indien in de secundaire of tertiaire opleiding het onderwijs in lichamelijke oefening niet wordt gegeven, moet het aantal lessen per week, voor die opleidingen in deze kolom aangegeven, met 1 worden verminderd.

NEDERLANDSCHE LANDSTAND CONTRA STICHTING HUISHOUDELIJKE VOORLICHTING TEN PLATTELANDE

In September 1942 bereikten de inspecteur van het onderwijs in algemene dienst klachten van de zijde van de Nederlandsche Landstand, volgens welke dames die in deze organisatie een functie bekleedden, niet werden herkozen in de contactcommissies van de stichting — de naam werd later gewijzigd in „Maatschappelijk werk ten plattelande” —, terwijl door toedoen van de inspectrice van het nijverheidsonderwijs stelselmatig de leerkrachten aan de, in de Nederlandsche Landstand opgeloste, voormalige landbouworganisaties, landbouwhuishoudscholen en -cursussen werden onttrokken en elders benoemd, zodat deze scholen en cursussen bij gebrek aan leerkrachten moesten worden opgeheven.

BEVORDERING VAN SCHOOLBEZOEK

In verband met de snelle ontwikkeling der oorlogsgebeurtenissen, waardoor het *geregeld schoolbezoek* ten zeerste werd belemmerd, richtte de Secretaris-Generaal onder dagtekening van 15 October 1944, n°. 13719 H, afd. N.O., aan de besturen der van Rijksweg gesubsidieerde dagnijverheidsscholen en de burgemeesters der gemeenten welke zodanige scholen in stand houden, de volgende omzendbrief:

In verband met den huidige toestand komt het mij wenschelijk voor, dat zoo eenigszins mogelijk het onderwijs normaal voortgang heeft, of dat zoodra mogelijk de lessen hervat worden.

Deze meening grond ik op de ervaring dat het beter is, de leerlingen aan regelmatige bezigheid te zetten dan hen aan ledigheid, in het bijzonder aan de voor hen zoo gevaarlijke straat, over te laten. Thans bedreigen hen overal gevaren; die kunnen elders grooter zijn dan in een ordelijke school, waar behoorlijke schuilgelegenheid (schuilkelder of schuilopgraven) aanwezig is.

Mochten de omstandigheden ter plaatse een hervatting van alle of een deel van de lessen te veel belemmeren, dan geef ik U in overweging, de(n) directeur(trice) en het overige personeel op te dragen, zich in verbinding te stellen met de leerlingen van de school (en eventueel hun ouders), teneinde bijvoorbeeld door het opgeven van taken die leerlingen weder tot nuttige werkzaamheden te brengen.

Ik zal het op prijs stellen, dat U de(n) inspecteur(trice) van het nijverheidsonderwijs van het resultaat van Uw bemoeiingen bericht zendt.

LESROOSTERS 1944/45 EN PERSONEELSVORZIENING NIJVERHEIDSSCHOLEN

Ambachtsscholen en dagvakscholen voor bepaalde vakken

Met betrekking tot het samenstellen van de *lesrooster* voor de cursus 1944/45 bracht de Secretaris-Generaal bij omzendbrief van 10 Februari 1944, n°. 833, afd. N.O., het volgende onder de aandacht van de besturen der van Rijkswege gesubsidieerde dagambachtsscholen en dagvakscholen voor bepaalde vakken en de burgemeesters der gemeenten welke zodanige scholen in stand houden:

1. Ingeval het in verband met bijzondere omstandigheden niet mogelijk mocht zijn, onderwijs in het Duitsch en/of de lichamelijke oefening te geven (zie mijn algemeen brief van 12 Mei 1943 n°. 640¹, afd. N.O.), verzoek ik U, onder „Opmerkingen” op de laatste bladzijde van den lesrooster daarvan mededeeling te doen en de reden te vermelden waarom eenig uitsel van de invoering van dat onderwijs onvermijdelijk is, eventueel met verwijzing naar de ter zake gevoerde briefwisseling.
2. Indien zich de onvermijdelijke noodzakelijkheid van te zwak bezette lessen voordoet, dienen deze op de achterzijde van de toelichting bij den rooster op de daar aangegeven wijze te worden aangeduid. Ten aanzien van zoodanige lessen behoort een verzoek te worden bijgevoegd om afwijking volgens artikel 12, 4e lid, van het Subsidievoorwaardenbesluit N.O. 1936.
3. De bij den rooster over te leggen lijst van de door de leerlingen te gebruiken leerboeken mag uitsluitend boeken bevatten welke in den officiële catalogus of de supplementen daarvan voorkomen.

Betreffende de *personeelsvoorzieningen* aan genoemde scholen werd in deze omzendbrief nog het volgende opgemerkt ¹⁾:

Alvorens kan worden overgegaan tot het voordragen voor een herbenoeming van een onbevoegden leeraar, moet ter mogelijke verkrijging van een bevoegde leerkracht een oproeping worden geplaatst in het tijdschrift „Opvoeding, Wetenschap, Kultuurbescherming” (zie mijn algemeen brief van 12 December 1942, n°. 19250, afd. N.O.). Deze regeling geldt ook in het geval dat U aan een overigens bevoegden leeraar wederom lessen opdraagt waarvoor hij de vereischte wettelijke bevoegdheid niet bezit. Alvorens een zoodanigen leeraar opnieuw voor een tijdelijke benoeming voor die lessen waarvoor hij niet bevoegd is, voor te dragen, dient U er zich door middel van een oproeping in voormeld tijdschrift van te vergewissen, dat in die lessen niet kan worden voorzien door tewerkstelling van een bevoegde leerkracht. In verband met de toepassing van het Benoemingsbesluit n°. 73/1041 is afwijking van dit voorschrift niet toelaatbaar. Mede ter voorkoming van onnodige briefwisseling acht ik het noodig, dat de voorschriften inzake oproeping van sollicitanten stipt worden nageleefd. Ik geef U derhalve in overweging, aanstonds nauwkeurig na te gaan, in hoeverre het noodig is alsnog de vereischte oproepingen te plaatsen.

Ik verzoek U, bij herbenoeming van een onbevoegden leeraar of bij herbenoeming van een leeraar voor lessen waarvoor hij niet bevoegd is, op het desbetreffende voordrachtformulier (wit formulier n°. 73, Algemeene Landsdrukkerij) te vermelden, welk resultaat de geplaatste oproeping heeft gehad.

Lagere avondnijverheidsscholen voor jongens

Met het oog op het samenstellen van de *ontwerp-lesrooster* voor de cursus 1944/45, welke spoedig aan de goedkeuring van de Secretaris-Generaal moest worden onderworpen, werd, mede ter voorkoming van onnodige briefwisseling, bij omzendbrief van 7 September 1944, n°. 13346 H, afd. N.O., het volgende onder de aandacht gebracht van de besturen der van Rijkswege gesubsidieerde lagere avondnijverheidsscholen voor jongens en de burgemeesters der gemeenten welke zodanige scholen in stand houden:

1. De aantallen wekelijksche lessen, aan elk der leervakken besteed in de verschillende studie jaren, moeten in overeenstemming zijn met die welke zijn vermeld in de tabellen van de lestijden, opgenomen in het laatstelijk goedgekeurde leerplan. Onvermijdelijke afwijkingen dient U toe te lichten in de kolom „Opmerkingen” op de laatste bladzijde van het lesroosterformulier.
2. Uit de invulling van de kolommen „Totaal lestijden per week aan de school en aan andere scholen” van de toelichting bij den lesrooster dient duidelijk te blijken, dat geen der leeraren het maximum aantal wekelijksche lestijden volgens artikel 37, 3e lid, van het Rechtspositiebesluit N.O. 1935 overschrijdt. Ten aanzien van dit voorschrift bestaat geen dispensatiemogelijkheid.
3. Ik verzoek U, in de kolom „Wettelijke bevoegdheden” ook aan te geven, welke leeraren in het bezit zijn van een tijdelijke ontheffing volgens artikel 7, 4e lid, dan wel van een blijvende ontheffing volgens artikel 7, 3e lid, van de Nijverheidsonderwijswet en voor welke leervakken van de avondschool die ontheffing geldt.
4. Indien zich naar Uw mening de onvermijdelijke noodzakelijkheid van te zwak bezette lessen voordoet, dient U deze op de achterzijde van de toelichting bij den rooster op de daar aangegeven wijze aan te duiden. Ten aanzien van zoodanige lessen behoort U een verzoek bij te voegen om afwijking volgens artikel 12, 4e lid, van het Subsidievoorwaardenbesluit N.O. 1936.

¹⁾ Zie ook blz. 183/185.

3. De bij den rooster over te leggen lijst van de door de leerlingen te gebruiken leerboeken mag uitsluitend boeken bevatten welke in den officiële catalogus of de supplementen daarvan voorkomen en ten aanzien waarvan ook overigens rekening is gehouden met de ter zake geldende voorschriften.

Betreffende de *personeelsvoorzieningen* aan deze scholen werd in deze omzendbrief nog het volgende opgemerkt ¹⁾:

1. Nogmaals vestig ik er Uw aandacht op, dat U de rose formulieren (n°. 73 A, Alg. Landsdrukkerij) uitsluitend dient te bezigen voor voordrachten ter voorziening in „vacatures van *onderwijzend personeel*”, d.w.z. opengevallen plaatsen van directeurs en leeraren waarin blijvend moet worden voorzien. In alle overige gevallen, namelijk:
 - a. bij herbenoeming in tijdelijken of vasten dienst van een directeur of leeraar;
 - b. bij benoeming voor ten hoogste 3 maanden van idem (b.v. in spoedgevallen, indien nog geen definitief voorstel kan worden gedaan ter voorziening in een vacature);
 - c. bij benoeming of herbenoeming in tijdelijken of in vasten dienst van niet-onderwijzend personeel;
 - d. bij tijdelijke tewerkstelling van plaatsvervangend personeel;
2. Alvorens kan worden overgegaan tot het voordragen voor een herbenoeming van een onbevoegden leeraar, moet ter mogelijke verkrijging van een bevoegde leerkracht een oproeping worden geplaatst in het tijdschrift „Opvoeding, Wetenschap, Kultuurbescherming” (zie mijn algemeen brief van 12 December 1942, n°. 19250, afd. N.O.). Deze regeling geldt ook in het geval dat U aan een overigens bevoegden leeraar wederom lessen opdraagt waarvoor hij de vereischte wettelijke bevoegdheid niet bezit. Alvorens een zodanigen leeraar opnieuw voor een tijdelijke benoeming voor die lessen waarvoor hij niet bevoegd is, voor te dragen, dient U er zich door middel van een oproeping in voormeld tijdschrift van te vergewissen, dat in die lessen niet kan worden voorzien door tewerkstelling van een bevoegde leerkracht. In verband met de toepassing van het benoemingsbesluit n°. 73/1941 is afwijking van dit voorschrift niet toelaatbaar. Ik geef U derhalve in overweging, aanstands nauwkeurig na te gaan, in hoeverre het noodig is alsnog de vereischte oproepingen te plaatsen.
- Ik verzoek U, bij herbenoeming van een onbevoegden leeraar of bij herbenoeming van een leeraar voor lessen waarvoor hij niet bevoegd is, op het desbetreffende voordrachtformulier (wit formulier n°. 73, Alg. Landsdrukkerij) te vermelden, welk resultaat de geplaatste oproeping heeft gehad.
3. Ingeval wegens buitengewone omstandigheden de cursus 1944/45 moet worden geschorst, dient U den inspecteur van het nijverheidsonderwijs en mij daarvan onverwijld mededeeling te doen. Tevens gelieve U daarbij te vermelden, welke maatregelen zijn getroffen ten aanzien van het in vasten dienst zijnde personeel. Ik merk hierbij op, dat mijn goedkeuring vereischt is voor het verleenen van buitengewoon verlof en de voorwaarden waaronder het wordt verleend.

HERVATTING VAN HET ONDERWIJS AAN NIJVERHEIDSSCHOLEN

In een omzendbrief, gedateerd 2 Juni 1945, n°. 2925, afd. N.O., gaf de Minister aan de besturen der van Rijksweg gesubsidieerde nijverheidsscholen voor *meisjes* en de besturen der gemeenten welke zodanige scholen in stand houden, enige aanwijzingen met betrekking tot de *hervatting van het onderwijs* aan hun scholen. Na de mededeling dat met ingang van 17 April 1945 de naam van het Departement wederom luidde: „Departement van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen”, werden de volgende punten onder de aandacht van genoemde besturen gebracht:

1. Ik verzoek U, de briefwisseling met het Departement onverwijld te hervatten en er zorg voor te dragen, dat de ingevolge de wettelijke voorschriften vereischte stukken worden ingezonden. Bovendien zal ik het op prijs stellen, een beknopt en zakelijk verslag betreffende de scho(o)l(en) te ontvangen over het tijdvak gedurende hetwelk het contact met het Departement en de inspectie was verbroken, zoodaane overzicht van den toestand van de gebouwen, den inventaris, de voorraden van materialen, enz. U gelieve daarbij ook een opgave te verstrekken van recente mutaties bij het schoolpersoneel, met vermelding van de redenen daarvan. De op de personeelsvoorzieningen betrekking hebbende voordrachten zie ik alsnog tegemoet, of, indien U die voordrachten reeds heeft ingezonden zonder daarop een beslissing te hebben ontvangen, dan gelieve U mij daarvan per omgaande bericht te zenden.
- Voorzoo veel het bijzondere scholen betreft, zie ik een opgave tegemoet van de huidige samenstelling van het schoolbestuur. Voorts verneem ik gaarne het correspondentie-adres van de school.
2. Voorzoo veel dat nog niet is geschied, dient U ten spoedigste de noodige maatregelen te nemen om het onderwijs zoo volledig als maar eenigszins mogelijk is weder op gang te brengen en het onderwijzend en verdere personeel op het dragen, hun werkzaamheden overeenkomstig Uw aanwijzingen te hervatten. Ik doe een ernstig beroep op de plichtsbef van ieder lid van het schoolpersoneel en ik vertrouw, dat allen hun volle medewerking in deze zullen verleen. Mocht niettemin iemand naar Uw opvatting zonder geldige reden niet willen medewerken, dan kunt U hierin aanleiding vinden om hem of haar te schorsen, met inhouding van de bezoldiging, en en ander met inachtname van de voorschriften volgens hoofdstuk VIII van het Rechtspositiebesluit N.O. 1935.

¹⁾ Zie ook blz. 183/185.

3. Bij de hervatting van de lessen dient U er op te letten, dat de ingeschreven leerplichtige leerlingen worden verwijderd wanneer zij zonder werkelijk geldige reden de nijverheidsschool niet bezoeken. Ik verwijs te dezer zake naar artikel 5, vierde lid, van het Rechtspositiebesluit N.O. 1935, zooals dat laatstelijk is gewijzigd. Ook de overige als leerlingen ingeschreven meisjes die zonder geldige reden zich thans aan veelvuldig schoolverzuim schuldig maken, behoort U te verwijderen en als leerlinge te schrappen.

4. Het onderwijs in de Deutsche taal aan de nijverheidsscholen voor meisjes, voorzoveel dat onderwijs na Mei 1940 aan het leerplan is toegevoegd, moet onmiddellijk vervallen. Voorzoveel zij niet om andere redenen direct ingaand ontslag dienen te krijgen, moet den leerkrachten in de Deutsche taal ontslag worden verleend, met inachtneming van de voorschriften volgens de artt. 22 en 23 van de Nijverheidsonderwijswet en de artt. 59 en 60 van het Rechtspositiebesluit N.O. 1935.

Het onderwijs in de lichamelijke oefening aan de primaire dagnijverheidsscholen voor meisjes blijft gehandhaafd; ook het onderwijs in het zingen. De 3 lestijden van 3/4 klokuur voor Duitsch vervallen; zij worden niet door iets anders vervangen. Het aantal wekelijkse lestijden van 3/4 klokuur voor die scholen (zie de tabel op bladzijde 8 van de „Richtsnoeren“) bedraagt nu dus 37.

5. Met het oog op de wenschelijkheid dat de leerlingen zoo weinig mogelijk tijd verliezen, dient elke school maatregelen te overwegen en aan mij voor te leggen, opdat de bevordering, het uitreiken van eindgetuigschriften en de toelating van nieuwe leerlingen voortgang vinden. Daartoe zou men eventueel de gevolgen van het onderbreken van het onderwijs gedeeltelijk kunnen ondervangen door verlenging van den duur van den loopenden cursus, gepaard met eenige verkorting van den aanstaanden cursus. Ondertusschen dient men toch bij de lagere school aan te sluiten en de nieuwe leerlingen toe te laten, zij het aanvankelijk met een zeer beperkten lesrooster.

Deze maatregelen behoeven voor alle lagere dagnijverheidsscholen voor meisjes uiteraard niet dezelfde te zijn. Zoo mogelijk dient U deze voorstellen van tevoren te bespreken met de inspectrice van het nijverheidsonderwijs tot wier ambtsgebied Uw scho(o)l(en) behoort(ly)en.

Tenslotte deel ik U nog mede, dat de duur van de zomervacantie dit jaar tot 14 dagen moet worden beperkt.

Aangezien de slotzin van deze omzendbrief op een misverstand berustte, deelde de Minister bij schrijven van 8 Juni 1945, n°. V 345, aan de inspectrices van het nijverheidsonderwijs en de besturen der van Rijkswege gesubsidieerde nijverheidsscholen voor meisjes en van de gestichten welke dergelijke scholen in stand houden, betreffende de *vacantieregeling* aan genoemde scholen het volgende mede:

De slotzin van den brief van 2 Juni j.l., n°. 2925, afd. N.O., berust op een misverstand.

Ik ben er mij ten volle van bewust, dat de algemeene gezondheidstoestand en het weerstandsvermogen van leeraren en leerlingen van vele scholen, in het bijzonder in het westen des lands — maar ook elders — zoodanig hebben geleden dat een tijdvak van twee weken ten eenenmale onvoldoende is om haar in staat te stellen daarna weer met frische kracht en met het doorzettingsvermogen dat ontstane achterstanden doet inhalen, het werk te hervatten.

Het is bovendien mijn bedoeling dat in het algemeen de maanden Juli en Augustus van dit jaar voor het onderwijs vacantiemaanden zullen zijn, die in de eerste plaats gebruikt worden om te trachten — met medewerking van alle in aanmerking komende instanties — overal waar dat niet geheel onmogelijk is, de beschikking weer te krijgen over een voldoende getal schoolgebouwen en de verdeling en het gemeenschappelijk gebruik van die schoolgebouwen zoo te regelen dat het onderwijs in zijn geheel op de best mogelijke wijze voortgang hebben kan.

Bij deze vacantieregeling kunnen de nijverheidsscholen zich aansluiten. In de gevallen waar de boven aangeduide omstandigheden dat niet noodig maken, kan echter, in overleg met de inspectrice, met een kortere vakantie worden volstaan. Ook kunnen de scholen zich in het algemeen bij de vacantieregeling aansluiten, maar voor bepaalde opleidingen met een kortere vakantie of een andere regeling van de vakantie volstaan. Ik machtig de inspectrices van het nijverheidsonderwijs om aan daarop betrekking hebbende regelingen namens mij goedkeuring te hechten.

Bij alles worde echter in het oog gehouden dat het belang van de gezondheid van leerkrachten en leerlingen boven alle andere belangen behoort te praevaleeren.

Een omzendbrief van nagenoeg gelijke strekking, gedateerd Juli 1945, n°. 898 H, afd. N.O., werd gezonden aan de besturen der van Rijkswege gesubsidieerde *lagere dagnijverheidsscholen, ambachtsscholen en dagbolen voor bepaalde vakken voor jongens* en de besturen der gemeenten welke zodanige scholen in stand houden. De punten 1, 2 en 3 waren, mutatis mutandis, gelijk. Punt 4 luidde als volgt:

4. Het onderwijs in de Deutsche taal aan Uw school moet onmiddellijk vervallen. Den leeraren in de Deutsche taal moet ontslag worden verleend met inachtneming van de voorschriften volgens de artt. 22 en 23 van de Nijverheidsonderwijswet en de artt. 59 en 60 van het Rechtspositiebesluit N.O. 1935.

Het onderwijs in de lichamelijke oefening aan dagnijverheidsscholen blijft gehandhaafd.

De „tabellen der lestijden“ in den derden druk van de van het Departement uitgegeven „Richtsnoeren voor het ontwerpen van leerplannen voor dagambachtsscholen met tweejarigen cursus“ ondergaan eenige wijziging. Daarbij is de voorheen geldende indeeling in 44 wekelijkse lestijden van 7/8 klokuur elk hersteld. De helft van dat aantal lestijden is in het algemeen bestemd voor werkplaatsoefeningen, opdat het mogelijk zal zijn, elke werkplaats gedurende den vollen schooldag te doen gebruiken¹⁾.

¹⁾ Het nieuwe schema van deze tabellen was in de omzendbrief afgedrukt. Het is tevens opgenomen in de *Mededeelingen*, jrg. 1945, n°. II, blz. 20/25.

Aan punt 5 was nog het volgende toegevoegd:

Wat de zomervacantie betreft acht ik het gewenscht, dat de scholen zich zooveel mogelijk aansluiten bij de te dezer zake getroffen en algemeen bekendgemaakte regeling. Indien de toestand van de school of het onderwijs daar aanleiding toe geven, kan een bijzondere regeling worden getroffen. Daartoe wacht ik dan gaarne een voorstel in.

Een soortgelijk schrijven werd onder dagtekening van 16 Juni 1945, n°. 988 H, afd. N.O., gezonden aan de besturen der van Rijksweg gesubsidieerde *middelbare* nijverheidsscholen en de besturen der gemeenten welke zodanige scholen in stand houden. De punten 1 en 2 waren gelijkluidend; de punten 3 en 4 ontbraken; de punten 5 en 6 luiden als volgt:

5. In afwijking van de aanwijzingen in den rondzendbrief van 2 Maart 1945, n°. 383 H, afd. N.O., acht ik het thans noodig en mogelijk, dat de indexamens en het uitreiken van eindgetuigschriften een zoo normaal mogelijk verloop hebben. Aan die scholen waar dat noodig blijkt in verband met langdurige onderbreking van het onderwijs tengevolge van de buitengewone omstandigheden, dienen de lessen zodanig te worden geregeld dat iedere leerling de nog volgens het leerplan vereischte leerstof beknopt maar volledig krijgt te verwerken. Te dien einde ware aan deze scholen na de hervatting van het onderwijs de draad weder op te vatten op het punt waar men hem heeft moeten laten vallen en dan desnoods in een eenigszins geforceerd tempo door te werken tot de zekerheid bestaat dat de stof van het onderbroken schooljaar zoo grondig mogelijk verwerkt is. Op dat tijdstip kan men dan de toelatings-, overgangs- en indexamens stellen.

Voor de middelbare technische scholen benoorden de groote rivieren zal dit vermoedelijk omstreeks December 1945 kunnen zijn.

Omtrent de ter zake door U gewenschte regeling zal ik gaarne zoo spoedig mogelijk worden ingelicht.

6. Wat de zomervacantie betreft, acht ik het gewenscht, dat de scholen zich zooveel mogelijk aansluiten bij de te dezer zake getroffen en algemeen bekendgemaakte regeling. Indien de toestand van de school of het onderwijs daar aanleiding toe geven, kan een bijzondere regeling worden getroffen. Daartoe wacht ik dan gaarne een voorstel in.

NALEVING VOORSCHRIFTEN ENZ. NIJVERHEIDSSCHOLEN

Tijdens de oorlog en gedurende enige tijd daarna kon uiteraard aan vele voorschriften betreffende het nijverheidsonderwijs niet of slechts ten dele de hand worden gehouden. Toen op velerlei gebied weer normale toestanden waren teruggekeerd en ook het nijverheidsonderwijs zich enigszins had hersteld, waren de oorzaken van die afwijkingen weggevallen. Daarom achtte de Minister het noodzakelijk, dat de voorschriften wederom getrouw zouden worden nageleefd. In verband daarmee richtte hij onder dagtekening van 19 December 1946, n°. 28700, afd. N.O., aan de besturen der door het Rijk gesubsidieerde nijverheidsscholen en de gemeentebesturen welke zodanige scholen in stand houden, een circulaire waarin hij de volgende punten onder hun aandacht bracht:

Ingedinge stukken

In de eerste plaats denk ik hierbij aan de voorschriften betreffende de inzending aan mijn Ministerie van de stukken, genoemd in de artt. 2 en 3 van het Subsidievoorwaardenbesluit N.O. 1936.

Lesrooster

Het komt nog herhaaldelijk voor, dat lesroosters mij veel te laat bereiken, niet zelden eerst tegen het einde of na afloop van het tijdvak waarvoor zij gelden. In deze gevallen heeft de beoordeeling vanwege mij weinig betekenis meer.

Het bovengenoemde besluit spreekt van „tijdig”. Daaronder ware te verstaan: uiterlijk binnen 14 dagen na het begin van den termijn waarop de rooster betrekking heeft.

Ik vestig voorts nog eens uitdrukkelijk de aandacht op artikel 12 van genoemd besluit.

Zooval het groote tekort aan leerkrachten als de slechte toestand van 's Lands financiën maken het meer dan ooit noodzakelijk dat aan deze voorwaarden voor het verleen van het Rijkssubsidie wordt voldaan.

Indien afwijking van deze bepalingen wordt gevraagd, behoort uit de toelichting op den lesrooster te blijken dat zij inderdaad voor dat bijzondere geval ware te verleen. Uit den lesrooster moet blijken, of en in welke klassen leerlichtige leerlingen zijn opgenomen, waarbij ik erop wijs, dat deze opnemings alleen dan mag geschieden, indien gedurende een voldoende aantal uren per week algemeen vormend onderwijs wordt gegeven, zooals dit in de Richtsnoeren voor dit onderwijs is bepaald. Voor wat betreft de nijverheidsscholen voor meisjes wordt de aandacht erop gevestigd, dat deze leerlingen ten minste 24 lesuren per week dagonderwijs behooren te ontvangen.

Ook vacatures dienen vermeld te worden. Indien in deze vacatures niet op korten termijn kan worden voorzien, kan bij afzonderlijken brief de regeling van de waarneming worden bericht. Voorts dient de lesrooster zoo economisch mogelijk te worden ingedeeld. Men moet daarbij vermijden dat kleine groepen van leerlingen afzonderlijk onderwijs ontvangen. Dat strekt tevens tot beperking van het tekort aan wettelijk bevoegde leerkrachten. Men dient ernstig te trachten, mogelijke combinaties van kleine groepen te vormen. Ook bij de aanmelding van leerlingen moet een volle klassebezetting in het oog worden gehouden. De voordrachten, met de daarbij behorende bijlagen, en de aanvragen tot verleen van de ontheffing, bedoeld in artikel 7, vierde lid, der Nijverheidsonderwijswet, waren, voorzover dat mogelijk is, tegelijk met den lesrooster in te zenden.

Begroting

Ingevolge artikel 27, eerste lid, der Nijverheidsonderwijswet behoort de inzending van de schoolbegroting te geschieden vóór 1 Maart van het jaar, voorafgaande aan dat waarop de aanvraag om Rijkssubsidie betrekking heeft. In het algemeen is het voldoende, een toelichting op de van de vorige begroting afwijkende posten en een specificatie van de salarisposten daaraan toe te voegen. De begrotingsformulieren behoeven volledig te worden ingevuld, dus ook de kolommen „Werkelijke ontvangsten en uitgaven vorig kalenderjaar” en „Goedgekeurde begroting lopende jaar” en op de voorzijde de aantallen leerlingen. Daar de ontwerp-begroting van het Ministerie voor een bepaald jaar gereed wordt gemaakt in het begin van het daaraan voorafgaande jaar, heeft een te late indiening van de schoolbegroting tot gevolg dat met de eventueel daarin opgenomen wenschen en plannen op de Rijksbegroting geen rekening kan worden gehouden.

Rekening en verantwoording

De rekeningen en verantwoordingen van de scholen (met bijlagen) moeten worden ingezonden vóór 15 Februari van het jaar, volgende op het boekjaar. Het verdient aanbeveling bij de leveranciers aan te dringen op een spoedige inzending van de rekeningen en nota's. Een en ander is in het financiële belang van de scholen, omdat eerst na de ontvangst van de rekening en verantwoording kan worden overgegaan tot de voorloopige afrekening van het Rijkssubsidie. Dit houdt b.v. in, dat de Rijkssubsidievoorschotten worden aangevuld tot de bedragen welke volgens de rekeningen noodig zijn.

Pensioenwet 1922

Tijdelijke leden van het personeel die een wedde of een gezamenlijk bedrag aan wedden van meer dan f 400,— genieten, worden na een onafgebroken diensttijd van ten minste twee jaren ambtenaar in den zin van de Pensioenwet 1922 (*Staatsblad* no. 240). Hierbij wordt de dienst die met een onderbreking van niet meer dan twee maanden regelmatig werd vervuld, als een onafgebroken dienst beschouwd. De tijdelijke diensttijd behoeft niet in dezelfde betrekking te zijn doorgebracht. Binnen drie maanden na den datum waarop de hoedanigheid van ambtenaar is verkregen, moet de belanghebbende, indien hij dit wenscht, een verzoek om inkoop van den tijdelijken diensttijd bij den Pensioenraad indienen.

HERVATTING AVONDNIJVERHEIDSONDERWIJS CURSUS 1945/'46

Bij omzendbrief van 7 Augustus 1945, n°. H, 1599, afd. N.O., verzocht de Minister de besturen der van Rijkswege gesubsidieerde avondnijverheidsscholen en de besturen der gemeenten welke zodanige scholen in stand houden, tijdig de nodige maatregelen te nemen om het *avondnijverheidsonderwijs* met de cursus 1945/'46 effectief en zo efficiënt als onder de toenmalige omstandigheden maar enigszins mogelijk was te hervatten. Daartoe werden de volgende punten onder de aandacht van genoemde besturen gebracht:

1. De lesroosters voor den a.s. nieuwen cursus dienen den werkelijken toestand weer te geven; zij moeten dus worden opgesteld aan de hand van de aantallen leerlingen waarvan met zekerheid kan worden aangenomen, dat zij het onderwijs gedurende den geheelen cursus geregeld zullen volgen. „Schijn”-roosters kunnen niet langer worden aanvaard.
2. U dient er naar te streven, het onderwijs zoo te regelen dat iedere groep van leerlingen het aantal lessen krijgt dat het leerplan voorschrijft. Indien het niet mogelijk blijkt de lessen des avonds te geven, ware te trachten, deze overdag, bijvoorbeeld op den Zaterdag, te houden.
3. Voor cursussen welke normaal later beginnen, ware te overwegen den aanvangsdatum op 2 September te stellen. Mede ter besparing van brandstoffen en electriciteit zal dan de Kerstvacantie zoodanig kunnen worden verlengd dat de cursus op den normalen datum, indien noodig eenigen tijd later, eindigt.
4. Indien zich te weinig leerlingen mochten aanmelden of hervatting van het onderwijs wegens buitengewone omstandigheden inderdaad niet mogelijk blijkt, ware de cursus 1945/'46 tijdig te schorsen. In dat geval zie ik een voorstel tegemoet om het personeel dat in vasten dienst is, buitengewoon verlof met stilstand van de bezoldiging te verlenen. Herbenoeming van tijdelijk personeel moet dan uiteraard achterwege blijven.
5. Ik vestig nadrukkelijk Uw aandacht erop, dat de leerlingen slechts bezoldigd mogen worden naar de aantallen lessen die zij volgens den goedgekeurden lesrooster werkelijk geven, behoudens ingeval van ziekte of kort verlof, als bedoeld in het 1e lid van artikel 20 van het Rechtspositiebesluit N.O. 1935. Ter voorkoming van moeilijkheden geef ik U in overweging, het personeel hierop aanstonds bij het samenstellen van den rooster te wijzen.

SCHOOL- EN LEERBOEKEN

Op blz. 23/25 van dit verslag zijn opgenomen de circulaire van 25 Februari 1944, n°. 4630I, afd. Kabinet, en van 28 Maart 1944, n°. 4755 I, afd. Kabinet, betreffende de aanschaffing van *school- en leerboeken*. In aansluiting hierop deelde de Secretaris-Generaal bij omzendbrief van 9 Mei 1944, n°. 7081, afd. N.O., aan de besturen der gesubsidieerde nijverheidsscholen en de burgemeesters der gemeenten welke zodanige scholen in stand houden, nog het volgende mede:

1. Met het oog op de bevoorrading van de uitgevers van schoolboeken is het noodzakelijk, dat de Commissie van voorlichting voor leerboeken steeds op de hoogte is van het aantal school- en leerboeken dat ingevolge de uitbreiding van het getal leerlingen voor Uw nijverheidsschool noodig is.

2. In verband hiermede verzoek ik U, voorzover de leerlingen van Uw school hun boeken niet zelf plegen aan te schaffen, voor de opgave van de getallen leerlingen, bedoeld in artikel 4 van de bij eerstgenoemde circulaire gevoegde „Voorschriften inzake de aanschaffing van school- en leerboeken”, gebruik te maken van formulier model UGL, waarvan een exemplaar hierbij gaat.
3. Dit formulier UGL dient U met het afschrift ingevuld aan den inspecteur (de inspectrice) van het nijverheidsonderwijs te doen toekomen, met het verzoek, beide voor accoord te tekenen.
4. Het afschrift gelieve U te zenden aan het secretariaat van de Commissie van voorlichting voor leerboeken te Apeldoorn, Deventerstraat 24. Het origineel is bestemd voor den boekhandel, e.g. den uitgever. Aan bovengenoemd adres zijn op aanvraag meer exemplaren van dit formulier verkrijgbaar.
5. Indien U tot het invoeren van nieuwe school- of leerboeken wenscht over te gaan, dient U voor elk boek afzonderlijk bij de(n) inspecteur(trice) van het nijverheidsonderwijs een schriftelijk verzoek in te dienen, waarin de noodzakelijkheid tot invoering uitvoerig is toegelicht en waarin o.a. is vermeld waar het boek voorkomt in den catalogus van school- en leerboeken of in de aanvullingen en wijzigingen, opgenomen in het blad „Opvoeding, Wetenschap, Kultuurbescherming” (eventueel met vermelding van het nummer van dit blad). Is op dit verzoek gunstig beschikt, dan behoort U bij de bestelling een afschrift van deze beschikking aan den boekhandel, e.g. den uitgever, over te leggen. Voor deze gunstige beschikking maakt de inspecteur(trice) gebruik van een z.g. inspecteursverklaring, model INB. Alvorens tot bestelling over te gaan, dient U mijn goedkeuring te hebben verworven om het boek op de boekenlijst van Uw school te plaatsen (zie artikel 2, te lid, onder d, van het Subsidievoorwaardenbesluit N.O. 1936).
6. Voorzover aan Uw school de leerlingen zelf hun boeken plegen aan te schaffen en de gebruikte leerboeken wenschen te verhandelen, dient U daarvoor in het vervolg een z.g. boekenbeurs te houden, zoals in artikel 5 van de „Voorschriften inzake de aanschaffing van school- en leerboeken” is voorgescreven. Overigens verwijs ik U, voorzover dan verkoop van gebruikte schoolboeken betreft, naar de punten 5 tot en met 11 van de bovenaangehaalde circulaire van 28 Maart 1944, n°. 4755¹, afd. Kabinet.
7. Ik wijs U nog op punt 19 van deze circulaire betreffende de invulling en onderteekening van de uitgeversverklaring model SL. Ik vertrouw, dat U ook aan de daarvoor gegeven voorschriften nauwlettend de hand zult houden.

TOELATINGSEISEN DAGAMBACHTS- EN DAGVAKSCHOLEN

Bij omzendbrief van 15 Februari 1944, n°. 1248, afd. N.O., deelde de Secretaris-Generaal aan de hierna vermelde instanties mede, dat hij er geen bezwaar tegen zou maken dat bij het toelaten van leerlingen tot de *dagambachtsscholen* en *dagvakscholen* voor het schooljaar 1944/45 nog rekening zou worden gehouden met de toelatingseisen zoals deze golden vóór de wijziging van artikel 3 van het Rechtspositiebesluit N.O. 1935¹). Voor dat schooljaar golden dus voor deze groep van jongensscholen wederom de volgende (oude) eisen van toelating:

Tot de eerste klassen worden alleen toegelaten zij, die bij den aanvang van den cursus welken zij wenschen te volgen:

- a. ten minste 12 jaar en 8 maanden oud zijn en tevens voldoende lager onderwijs hebben genoten, of
- b. indien zij 12 jaar doch nog geen 12 jaar en 8 maanden oud zijn, een bewijs overleggen dat zij het zevende leerjaar eener lagere school met vrucht hebben doorlopen.

Opgemerkt zij, dat de oude toelatingseisen ook nog golden voor het schooljaar 1943/44²). Voorts werd de aandacht van bedoelde instanties nogmaals gevestigd op de verplichting die inzake de uitvoering van de Leerplichtwet op het „bevoegd gezag” van de nijverheidsscholen rust, krachtens het 4e lid van artikel 3 van het Rechtspositiebesluit N.O. 1935, luidende:

Leerlingen die nog leerplichtig zijn ingevolge de Leerplichtwet, worden door den directeur, onder goedkeuring van het bevoegd gezag, van de school verwijderd, indien zij zonder geldige reden herhaaldelijk verzuimen. Het bevoegd gezag doet den inspecteur van het lager onderwijs in wiens ambtsgebied de leerling woont, onverwijld mededeeling van naam, voornamen, geboortedatum en woonplaats van den verwijderde.

Deze omzendbrief was gericht aan de besturen der van Rijksweg gesubsidieerde dagambachtsscholen en dagvakscholen en de burgemeesters der gemeenten welke zodanige scholen in stand houden.

Ook voor het schooljaar 1945/46 werd dispensatie verleend van de gewijzigde eisen van toelating tot genoemde scholen. Dit deelde de Minister bij omzendbrief van 31 Juli 1945, n°. 3299 H, afd. N.O., mede aan de besturen der van Rijksweg gesubsidieerde dagambachtsscholen en dagvakscholen en de besturen der gemeenten welke zodanige scholen in stand houden.

¹) Hierbij is voor de toelating tot de dagambachts- en dagvakscholen als eis gesteld het doorlopen hebben van het eerste leerjaar van de school voor voortgezet gewoon lager onderwijs, e.g. van het zevende leerjaar van de school voor gewoon lager onderwijs. Deze eisen zouden voor het eerst gelden met ingang van de dag waarop na 1 September 1942 het nieuwe schooljaar aanving (zie Onderwijsverslag 1942, blz. 90/92).

²) Zie Onderwijsverslag 1943, blz. 81.

Hun aandacht werd ook ditmaal gevestigd op de verplichting die inzake de uitvoering van de Leerplichtwet op het „bevoegd gezag” rust.

Bij omzendbrief van 12 Februari 1946, n°. 1110 H, afd. N.O., deelde de Minister aan genoemde instanties mede dat deze dispensatie ook voor het schooljaar 1946/47 werd verleend.

AANVANGSDATUM SCHOOLJAAR DAGSCHOLEN VOOR LAGER NIJVERHEIDSONDERWIJS

Bij besluit van de Secretaris-Generaal van 21 Juni 1943, n°. 235 O.W.K., was indertijd de *aanvangsdatum* van het schooljaar van de scholen voor gewoon, voortgezet gewoon en uitgebreid lager onderwijs vastgesteld op 1 April, op de eerste schooldag na afloop van de zomervacantie, dan wel op beide tijdstippen¹⁾. Dit bracht de Secretaris-Generaal bij omzendbrief van 8 Februari 1944, n°. 612 H, afd. N.O., ter kennis van de besturen der van Rijkswegen gesubsidieerde dagscholen voor lager nijverheidsonderwijs en de burgemeesters der gemeenten welke zodanige scholen in stand houden. Met het oog op een juiste *aansluiting* van het *nijverheidsonderwijs* aan het *lager* onderwijs achtte hij het noodzakelijk, dat de dagscholen voor lager nijverheidsonderwijs zich zoveel mogelijk zouden richten naar de ter plaatse voor het lager onderwijs geldende regeling. Voorzover de datum van opneming van nieuwe leerlingen voor deze scholen niet in overeenstemming was met die van beëindiging van het schooljaar van de lagere school, werd daarom voornoemde instanties in overweging gegeven, de Secretaris-Generaal onverwijld een voorstel voor te leggen tot *verschuiving* van de *aanvangsdatum* van de nieuwe cursus.

INSTELLING COMMISSIE VAN SAMENWERKING TEN BEHOEVE VAN HET VAKONDERWIJS AAN BAKKERS

Bij beschikking van de Secretaris-Generaal van 23 September 1943, n°. 11104 I H, afd. N.O., werden o.m. vastgesteld: Richtlijnen voor de samenwerking van de Stichting voor vakopleiding en examens in het bakkersbedrijf met de besturen van krachtens de Nijverheidsonderwijswet gesubsidieerde nijverheidsscholen²⁾.

Ingevolge punt 15 van deze Richtlijnen werd bij beschikking van 20 Maart 1944, n°. 344 I H, afd. N.O., de volgende *commissie van samenwerking* ingesteld:

lid en voorzitter: W. H. Cool, inspecteur van het nijverheidsonderwijs te Amsterdam;
lid en plaatsvervangend voorzitter: Ir. L. Th. H. Hesselfelt, inspecteur van het nijverheidsonderwijs te Ede (Gld.);

leden:

P. Nooteboom, directeur van de ambachtsschool te Hoorn;
H. den Hartigh, lid van het bestuur van de Stichting voor vakopleiding en examens in het bakkersbedrijf, te Rotterdam;
Dr. G. H. M. J. Verhaegen, directeur van voormelde stichting, te 's-Gravenhage;
D. J. Skene, ambtenaar bij de afdeling Middenstand van het Departement van Handel, Nijverheid en Scheepvaart, te Amersfoort;

plaatsvervangende leden:

M. F. Covens, directeur van de ambachtsschool te Arnhem;
F. C. Staehle, voorzitter van de Stichting voor vakopleiding en examens in het bakkersbedrijf, te Voorburg;
C. J. Schoep, lid van het bestuur van voormelde stichting, te Wassenaar;
Mr. J. H. Visser, commissie bij de afdeling Middenstand van het Departement van Handel, Nijverheid en Scheepvaart, te Amersfoort;

secretaris: D. Moritz, ambtenaar, toegevoegd aan de inspecteur van het nijverheidsonderwijs, te Amsterdam;

plaatsvervangend secretaris: J. W. L. Spruyt, ambtenaar, toegevoegd aan de inspecteur van het nijverheidsonderwijs, te Ede (Gld.).

¹⁾ Zie Onderwijsverslag 1943, blz. 132.

²⁾ Zie Onderwijsverslag 1943, blz. 71/74.

KERSTVACANTIE 1945/'46 LAGERE NIJVERHEIDSSCHOLEN

Met het oog op besparing van brandstof achtte de Minister het wenselijk, dat de Kerstvacantie voor de lagere nijverheidsscholen in het cursusjaar 1945/'46 zou duren tot en met 5 Januari 1946, zodat de lessen op Maandag 7 Januari 1946 weer zouden beginnen. De volgens deze regeling in afwijking van het Rechtspositiebesluit N.O. 1935 te geven extra vrije dagen behoefden niet te worden ingehaald.

Het bovenstaande werd bij omzendbrief van 17 December 1945, n°. 11420 H, afd. N.O., medegedeeld aan de besturen der van Rijkswege gesubsidieerde lagere nijverheidsscholen en de besturen der gemeenten welke zodanige scholen in stand houden.

REORGANISATIE CURSUSSEN VOOR VOORBEREIDEND MIDDELBAAR TECHNISCHE ONDERWIJS

Naar aanleiding van voorstellen tot *verlenging* van de duur van de v.m.t.o.-cursussen van 1 tot 2 jaar richtte de Secretaris-Generaal aan het bestuur van de Vereniging van middelbare technische scholen in Nederland in antwoord op een desbetreffend schrijven onderstaande brief van 23 Juni 1944, n°. 5583 H, afd. N.O.:

In antwoord op nevenvermeld schrijven deel ik U mede, dat ik bereid ben om voorstellen van de school- en de gemeentebesturen om de opleiding aan gesubsidieerde v.m.t.o.-cursussen over 2 schooljaren te verdeelen, in gunstige overweging te nemen, met dien verstande dat:

- 1°. elk schooljaar niet langer dan 10 maanden duurt b.v. van 1 September tot en met 30 Juni;
- 2°. het getal wekelijkse lesuren van 60 minuten ten hoogste 7½ bedraagt (b.v. 3 avonden van 2½ klokuur of 3 lessen van 50 minuten);
- 3°. de leervakken beperkt blijven tot die waarover het toelatingsexamen tot de middelbare technische school voor o.p.r.o.-leerlingen¹⁾ loopt.

Aangezien het mij bekend is dat enkele besturen aan een éénjarige opleiding de voorkeur geven, acht ik het voorhands niet wenselijk ter zake dwingende voorschriften te geven.

WIJZIGING REGELING EINDEKAMENS MIDDELBAAR TECHNISCHE SCHOLEN

Bij zijn beschikking van 4 Februari 1943, n°. 397A, afd. N.O., had de Secretaris-Generaal indertijd een regeling vastgesteld voor de eindexamens der ingevolge de Nijverheidsonderwijswet gesubsidieerde middelbare technische scholen²⁾. Deze regeling is bij zijn beschikking van 21 Maart 1944, n°. 1550 A, afd. N.O., voor de afdeling *bouwkunde* als volgt gewijzigd: het onder B I b 9 vermelde examenvak landmeten en waterpassen is vervangen door: geschiedenis der bouwkunst;

onder B III 4 zijn de achter „B. Bouwkunde” vermelde examenvaknummers 2 en 9 vervangen door 2; alleen voor het vak Duits zal dus de examinandus mondeling worden geëxamineerd, indien bij de directeur twijfel gerezen is omtrent de juistheid van de waardering voor het betreffende schriftelijk examen in verband met vroeger toegekende waarderingen (volgens de oude regeling ook voor landmeten en waterpassen);

onder C 1 is het leervak geschiedenis der bouwkunst vervangen door: landmeten en waterpassen; voor dit leervak moet dus op de puntenlijsten voor de eindexamens ook een cijfer worden ingevuld hetwelk de waardering uitdrukt van de prestaties in dit leervak gedurende het laatste studiejaar.

De aldus gewijzigde regeling zou voor het eerst worden toegepast bij de in het jaar 1944 te houden eindexamens.

EXTRANEÛS-EXAMEN MIDDELBAAR TECHNISCHE SCHOOL

Met betrekking tot de eisen voor het *extraneüs*-examen aan een middelbare technische school werd niet steeds voldoende rekening gehouden met de ter zake geldende *wettelijke voorschriften*. In verband daarmee richtte de Secretaris-Generaal onderstaande omzendbrief van 2 Juni 1944, n°. 7959, afd. N.O., tot de besturen der van Rijkswege gesubsidieerde middelbare technische scholen en de burgemeesters der gemeenten welke zodanige scholen in stand houden.

¹⁾ o.p.r.o. = overwegend praktisch opgeleide.

²⁾ Zie Onderwijsverslag 1943, blz. 82.

1. Het is mij gebleken, dat men zich bij het geven van adviezen aan in de praktijk werkzame jonge technici die een eindgetuigschrift van eenige afdeling van een middelbare technische school wenschen te verwerven zonder leerling van die afdeling te zijn geweest, niet steeds voldoende rekenschap heeft gegeven van de ter zake geldende wettelijke voorschriften.

Welsaar wijst men dergelijke gegadigden op de mogelijkheid van deelneming aan het examen, bedoeld in artikel 29, te lid, tweede alinea, der Nijverheidsonderwijswet, maar het dringt niet steeds tot de gegadigden door, dat zij niet zelf de middelbare technische school kunnen kiezen aan welke zij het examen zullen afleggen, en dat ingevolge artikel 3, 2e lid, van het besluit van 30 November 1925 (*Staatsblad* n°. 457) dat examen voor extranei loopt over *alle* vakken, aan de betreffende afdeling in de verschillende studiejaar onderwezen. Vrijstelling van het examen voor een of meer vakken of eenig onderdeel kan onder geen voorwaarde aan dergelijke extranei worden verleend.

2. Dat examen dient dus te zijn een ernstig onderzoek van den gegadigde naar den maatstaf van al het aan de betreffende afdeling gedurende de geheele opleiding geleerde en beoefende (inclusief het resultaat van de normale laboratorium-, practicum- en werkplaatsoefeningen). Indien echter tijdens het examen het door den extraneus geleverde werk van dien aard blijkt te zijn dat het getuigschrift hem ook bij voortgezet examen niet zou kunnen worden uitgereikt, is de leider van dat examen naar mijn meening bevoegd, hem van de verdere deelneming uit te sluiten.

Men dient m.i. in het algemeen zich te onthouden van een advies tot deelneming aan een dergelijk examen, indien men zich er niet van overtuigd heeft, dat het den gegadigde mogelijk zal zijn zich met kans op welslagen daaraan te onderwerpen.

3. Zooals uit het onder 1 vermelde wetsartikel blijkt, is uitreiking van een getuigschrift, gelijkwaardig aan het schoolleidendgetuigschrift, slechts mogelijk aan personen die de school *niet* hebben doorlopen. Mede gelet op de beperkende bepaling welke geldt ten aanzien van het behalen van een tweede eindgetuigschrift van een middelbare technische school, stel ik mij op het standpunt: dat bezitters van een zoodanig eindgetuigschrift niet toegelaten mogen worden tot het extraneus-examen.

4. Evenmin acht ik het toelaatbaar, dat tot dat examen worden toegelaten: zij die zonder gegronde reden de studie aan een middelbare technische school tusschentijds hebben beëindigd.

5. Ik vestig er wellicht ten overvloede nog eens de aandacht op, dat gegadigden voor het extraneus-examen den 20-jarigen leeftijd bereikt moeten hebben en schriftelijke bewijzen dienen over te leggen, dat zij na het 17e levensjaar ten minste één jaar praktisch zijn werkzaam geweest op het gebied der techniek waarvoor zij een getuigschrift verlangen.

6. Het ligt in de bedoeling, zoo mogelijk slechts één middelbare technische school per jaar met het examineren van extranei te belasten.

7. Met het oog op eventueel door gegadigden aan directeuren en leeraren van middelbare technische scholen gevraagde adviezen merk ik nog het volgende op.

Uiteraard behoort het tot de hooge uitzonderingen, dat „buitenstaanders” met eenige kans op welslagen aan het uitgebreide indexexamen van een afdeling van een middelbare technische school deelnemen.

Het verdient m.i. aanbeveling gegadigden daarop te wijzen. Ik acht het wenschelijk, hen naar de *schoolopleiding* te verwijzen en hun aan te raden, indien hun kennis en kunnen daarvoor toereikend geacht worden, toelatings-examen af te leggen voor het tweede of het vierde studiejaar van de middelbare technische school en als gewoon leerling de lessen enz. te volgen.

Mochten de omstandigheden dat niet toelaten, dan ware den belanghebbenden in overweging te geven, en of meer voor hem passende nijverheidsonderwijsakten te behalen en hun eventueel den weg daartoe te wijzen.

Ik verzoek U, het bovenstaande ter kennis te brengen van den directeur en de leeraren van Uw middelbare technische school.

AFWIJZING VAN DE TOEVOEGING VAN HET VAK „NATIONAAL-SOCIALISTISCHE VORMING” AAN HET LEERPLAN VAN EEN MIDDELBARE TECHNISCHE SCHOOL

Op grond van § 1 van de verordening n°. 23/1940 en in overeenstemming met de §§ 2 en 3 van de verordening n°. 3/1940 van de Rijkscommissaris voor het bezette Nederlandsche gebied, gelet op artikel 25, 2e en 6e lid, der Nijverheidsonderwijswet, de inspecteur van het onderwijs in algemene dienst gehoord, werd door de Secretaris-Generaal bij besluit van 3 Maart 1944, n°. 43 O.W.K., de uitbreiding van het leerplan met het vak „*nationaal-socialistische vorming*” aan de middelbare technische school te Haarlem, zoals nodig geacht door de burgemeester van Haarlem bij besluit van 29 December 1943, 5e afd., n°. B 11, *afgevozen*. Wel werd met persoonlijke goedkeuring van de Secretaris-Generaal — dit volgens mededeling van de directeur van genoemde school — het leervak „*vorming*” ingevoerd, waarop de leerlingen van het tweede en vierde cursusjaar in staking gingen¹⁾.

¹⁾ Zie ook blz. 447.

Reeds eerder was de toevoeging van *vormingscursussen* (dus niet alleen vormingscursussen in nationaal-socialistische geest) aan het leerplan van bovengenoemde school door de Secretaris-Generaal afgewezen, en wel bij besluit van 6 Juli 1943, n°. 90 O.W.K.

UITREIKING EINDGETUIGSCHRIFT MIDDELBARE TECHNISCHE SCHOOL

Zoals op blz. 133/134 is vermeld, werd bij Koninklijke besluiten van 8 Juni 1945, nos. 1 t/m 2, bepaald, dat met het oog op de buitengewone omstandigheden in het cursusjaar 1944/45 bij wijze van uitzondering in 1945 aan leerlingen van de hoogste klasse van gymnasia en hogere burgerscholen het eindexamen kon worden uitgereikt *zonder het afleggen van een eind-examen*. Ter voorkoming van misverstand deelde de Minister bij omzendbrief van 27 Juli 1945, n°. 1356 I H, afd. N.O., aan de besturen der van Rijksweg gesubsidieerde middelbare nijverheidsscholen en de besturen der gemeenten welke zodanige scholen in stand houden, mede dat dit besluit *niet* zou gelden voor scholen voor *middelbaar nijverheidsonderwijs*. Ook lag het niet in zijn bedoeling, de totstandkoming van een zodanig besluit voor deze scholen te bevorderen. De Minister zou er echter geen bezwaar tegen maken, indien bij wijze van tegemoetkoming aan kandidaten die in 1944 niet waren geslaagd, in 1945 het eindgetuigschrift werd uitgereikt, nadat zij met gunstig gevolg examen zouden hebben afgelegd in die vakken waarvoor zij bij het eindexamen 1944 een onvoldoend cijfer hadden behaald.

NIEUWE VOORWAARDEN VAN TOELATING TOT OPLEIDINGEN VOOR STUURMANSLEERLING EN MACHINISTLEERLING

Bij beschikking van de Minister van 18 December 1946, n°. 24607, afd. N.O., zijn met ingang van 1 Januari 1947 *nieuwe* voorwaarden van toelating vastgesteld tot de ingevolge de Nijverheidsonderwijswet gesubsidieerde opleidingen voor *stuurmansleerling* en *machinistleerling*. De verschillen met de sedert 1940 op dit stuk geldende regeling bestaan in hoofdzaak in het volgende:

1. De mogelijkheid om door middel van een *toelatingsexamen* tot de opleiding te worden toegelaten is *beperkt* tot hen die met een overwegend *practische* vooropleiding tot de opleiding voor *machinistleerling* (AM of BM) wensen te worden toegelaten en in het bezit zijn van een schoolgetuigschrift van een ambachtsschool, afdeling smedenbankwerkers, motorrijtuigherstellers, electriciens of instrumentmakers. Opgemerkt zij, dat voorheen deze mogelijkheid eveneens bestond voor de opleiding tot stuurmansleerling, alsook voor de gegadigden voor de opleiding tot machinistleerling met overwegend theoretische vooropleiding. Toelating tot deze opleidingen zal voortaan alleen kunnen geschieden op grond van het bezit van de daartoe aangewezen mulo-diploma's of daarmee gelijkgestelde getuigschriften. Ter voorkoming van misverstand zij hier nog aan toegevoegd, dat de hierbedoelde regeling alleen geldt voor de opleidingen tot stuurmans- en machinistleerling, zodat bv. de mogelijkheid om via de voorbereidende klasse voor bevrinden tot stuurman te worden opgeleid — voor hen die niet in het bezit zijn van diploma's — onverkort blijft bestaan.

2. Voor hen die volgens het sub 1. bepaalde nog tot het toelatingsexamen kunnen worden toegelaten, bestaat de mogelijkheid hiervan *vrijstelling* te verkrijgen, nl. indien zij het bewijs van toelating tot het eerste leerjaar van een gesubsidieerde middelbare technische school (voor overwegend praktisch opgeleiden) kunnen overleggen, m.a.w. indien zij geslaagd zijn voor het toelatingsexamen voor de middelbare technische school na bv. in aansluiting op de ambachtsschool een v.m.t.o.-cursus te hebben gevolgd. De nieuwe voorwaarden zijn als bijvoegsel opgenomen bij de *Nederlandse Staatscourant* van 27 December 1946, n°. 253.

UITBREIDING VAN LEERPLANNEN

In het volgende tabellarisch overzicht is een beeld gegeven van de *uitbreiding van leerplannen* van nijverheidsscholen in de jaren 1944, 1945 en 1946.

Uitbreiding van leerplannen

Plaats van vestiging	Naam van de school	Uitbreiding van het leerplan met:
<i>A. Jongensscholen</i>		
<i>Verslagjaar 1944</i>		
Almelo	ambachtsschool	Duitse taal en lich. oefening
Amsterdam	vakschool voor bankethakkers	lich. oefening
Apeldoorn	ambachtsschool	Duitse taal
Appingedam	ambachtsschool	Duitse taal en lich. oefening
Brielle	ambachtsschool	Duitse taal en lich. oefening
Doesburg	ambachtsschool	Duitse taal
Dordrecht	ambachtsschool	Duitse taal en lich. oefening
Drachten	ambachtsschool	Duitse taal en lich. oefening
Edam	ambachtsschool	Duitse taal
Eindhoven	ambachtsschool	Duitse taal en lich. oefening
	textieldagschool	lich. oefening
Emmen	ambachtsschool	Duitse taal
Enschede	middelbare technische school	lich. oefening
Goes	ambachtsschool	Duitse taal
's-Gravenhage	vakschool voor schoenmakers	lich. oefening
	school voor kleermakers	Duitse taal en lich. oefening
	middelbare technische school	practicium vliegtuigbouw
Haarlem	ambachtsschool	Duitse taal
Harderwijk	ambachtsschool	Duitse taal en lich. oefening
Harlingen	ambachtsschool	Duitse taal en lich. oefening
Heer	R.-K. ambachtsschool „St. Joseph”	Duitse taal en lich. oefening
Heerenveen	ambachtsschool	Duitse taal en lich. oefening
Jubbega	ambachtsschool	Duitse taal en lich. oefening
Leeuwarden	afd. ambachtsschool van de middelbare technische school	Duitse taal en lich. oefening
	afd. a.t.s. van de middelbare technische school	zwakstroomtechniek
Leiden	ambachtsschool	Duitse taal
	instrumentmakersschool	lich. oefening
Lutterade	avondnijverheidsschool	natuur- en werktuigkunde
Maarsbergen	ambachtsschool „Valkenheide”	Duitse taal
Middelburg	ambachtsschool	Duitse taal en lich. oefening
Oud-Beijerland	ambachtsschool	Duitse taal en lich. oefening
Roosendaal	R.-K. ambachtsschool	leervakken voor een afd. motor- rijtuig- en rijwielherstellen
Rotterdam	ambachtsschool Beukelsdijk	Duitse taal
	ambachtsschool Hillevliet	Duitse taal
	ambachtsschool Tamboerstraat	Duitse taal
	R.-K. ambachtsschool „St. Joseph”	opleiding voor het hotel-, café- en restaurantbedrijf
Schijndel	R.-K. avondnijverheidsschool	theorie breimachines en kennis van spinvezels
Stadskanaal (Musselkanaal)	ambachtsschool	Duitse taal
Steenwijk	ambachtsschool	Duitse taal en lich. oefening
Terneuzen	ambachtsschool	Duitse taal
Utrecht	school voor de grafische vakken	wetskennis
	vakschool voor kleermakers	Duitse taal, meetkunde, stel- kunde en natuurkunde
Woerden	ambachtsschool	Duitse taal
Zutphen	avondnijverheidsschool	onderwijs in werkplaatspraktijk voor timmerlieden, schilders en en metselaars
<i>Verslagjaar 1945</i>		
Amsterdam	4e ambachtsschool	opleiding tot vormers en model- makers
Hoorn	ambachtsschool	brood- en bankethakken
Ridderkerk	gemeentelijke ambachtsschool	afd. instrumentmaken (fijnbank- werken)
Woerden	ambachtsschool	afd. metaalbewerkers

Plaats van vestiging	Naam van de school	Uitbreiding van het leerplan met:
<i>Verslagjaar 1946</i>		
Alkmaar	ambachtsschool	bankethakken
Almelo	ambachtsschool	afd. textiel
Amsterdam	R.-K. ambachtsschool „Don Bosco”	opleiding voor het hotel-, café- en restaurantbedrijf
Beverwijk	gemeentelijke avondnijverheidsschool	curssussen voor autotechniek, koper-, lood- en zinkbewerken en fitten
Breda	gemeentelijke ambachtsschool	godsdiensonderwijs
Deventer	ambachtsschool	afd. fitters, koper-, lood- en zinkbewerkers
Enschede	ambachtsschool	afd. kleermakers
Harderwijk	ambachtsschool	afd. brood- en banketbakkers
Heerlen	avondnijverheidsschool	afd. brood- en banketbakkers
Hengelo (O.)	middebare technische school	godsdiensonderwijs
Kampen	avondnijverheidsschool	praktijkonderwijs aan houtbewerkers
Klundert	ambachtsschool	afd. timmeren en schilderen
Leeuwarden	gemeentelijke ambachtsschool	afd. smeden-bankwerkers
Leiden	avondnijverheidsschool	opleiding voor rijwiel- en motorrijtuighersteller
Musselkanaal	„Mathesis Scientiarum Genitrix”	vervolgcurssus voor werktuigkunde
Oss	ambachtsschool	afd. smeden- en bankwerkers
Ridderkerk	ambachtsschool	afd. electriciens, timmerlieden en schilders
Roosendaal	gemeentelijke ambachtsschool	afd. timmeren
Sittard	R.-K. ambachtsschool	onderwijs aan electriciens
Veghel	dagambachtsschool	godsdiensleer
Vlaardingen	gemeentelijke avondnijverheidsschool	onderwijs in werkplaatspraktijk
Waalwijk	ambachtsschool	afd. meubelmakers, auto- en motorherstellers
Weert	R.-K. ambachtsschool	afd. timmeren
		afd. schilders en meubelmakers
<i>B. Meisjesscholen</i>		
<i>Verslagjaar 1944</i>		
Kampen	gem. nijverheidsschool voor meisjes	aardrijkskunde, geschiedenis, kinderverzorging
Loenen a/d Vecht	industrie- en huishoudschool	kinderverzorging
Oenkerk	landbouwhuishoudschool	a.v.o., zingen, Duits, stofvervieren, lichamelijke oefening, kennis der natuur
Slidrecht	vakschool voor meisjes	bedrijfsleer
Zaandam	R.-K. vak- en huishoudschool	kinderverzorging
<i>Verslagjaar 1945</i>		
Arnhem	R.-K. nijverheidsschool voor meisjes	maatschappijleer
Delft	R.-K. industrie- en huishoudschool	zingen
's-Gravenhage	„St. Agnes”	
Tilburg	huishoudschool „Laan van Meerdervoort”	algemeen vormend onderwijs
	nijverheidsschool „St. Angela”	godsdiensonderwijs
	R.-K. huishoud- en industrieschool	godsdiensonderwijs
	„St. Dionysius”	
<i>Verslagjaar 1946</i>		
Eindhoven	R.-K. industrie- en huishoudschool	opvoedkunde, natuur- en scheikunde, plant- en dierskunde
's-Gravenhage	„St. Joseph”	opleiding voor de akte N XX,
Hengelo (O.)	Chr. huishoudschool	scheikunde, ziekenverzorging, E.H.B.O.
's-Hertogenbosch	C. T. Stork-(huishoud)school	godsdiensonderwijs
Maastricht	R.-K. huishoud- en industrieschool	opleiding voor de akte N XX
Tilburg	vakschool voor meisjes	opleiding voor de akten N XX en Ns
Vught	R.-K. huishoud- en industrieschool „St. Dionysius”	godsdiensonderwijs
	R.-K. vak- en huishoudschool	

VERGOEDING GEVORDERDE SCHOOLGEBOUWEN

In de *Nederlandse Staatscourant* van 4 Februari 1946, n°. 24, was een mededeling opgenomen waarin allen van wie prestaties ten behoeve van de geallieerde strijdkrachten in Nederland waren gevorderd, werden opgeroepen deze prestaties aan te melden bij het Centraal bureau vergoeding militaire vorderingen te 's-Gravenhage. Het lag in de bedoeling ook de vordering van Rijks-, provinciale en gemeentelijke gebouwen ten behoeve van de geallieerde strijdkrachten onder deze regeling te doen vallen. Dit betekende niet slechts dat voor deze vordering een vergoeding zou worden toegekend welke met de geallieerde regeringen zou worden verrekend, doch tevens dat die vordering moest worden aangemeld op de daarvoor aangewezen formulieren.

Het bovenstaande bracht de Minister bij omzendbrief van 22 Februari 1946, n°. 4553, afd. N.O., ter kennis van de besturen der door het Rijk gesubsidieerde nijverheidsscholen, de besturen van gemeenten welke zodanige scholen in stand houden en de directeurs (directrices) der Rijksnijverheidsscholen. Hun werd tevens verzocht voor bedoelde aanmelding ten spoedigste zorg te dragen en de Minister daarvan eveneens op de hoogte te stellen.

OPGAVE VERWOESTE SCHOOLGEBOUWEN

Met het oog op de samenstelling van een *nationaal welvaartsplan* was het van belang, dat een zo gedetailleerd mogelijk overzicht werd verkregen van de schoolgebouwen die door oorlogsgeweld waren getroffen dan wel geheel of gedeeltelijk waren verwoest.

Ter verkrijging van de daartoe benodigde gegevens richtte de Minister onder dagtekening van 23 Februari 1946, n°. 4552, afd. N.O., tot de besturen der door het Rijk gesubsidieerde nijverheidsscholen, de gemeenten welke zodanige scholen in stand houden, en de directeurs (directrices) der Rijksnijverheidsscholen een circulaire, waarin het volgende onder hun aandacht werd gebracht:

Teneinde te kunnen beoordeelen, in welke mate het herstel of de wederopbouw dringend moet worden geacht, zal ik, voor het geval dat ook Uw scho(o)l(en) in dezen zin door de oorlogshandelingen te lijden mocht(en) hebben gehad, gaarne worden ingelicht omtrent de volgende punten:

- a. het aantal leerlingen dat de getroffen of geheel dan wel gedeeltelijk verwoeste instelling bezocht;
- b. het aantal leerlingen dat in de plaats waar de getroffen dan wel geheel of gedeeltelijk verwoeste instelling zich bevond(en) of in de bereikbare omgeving daarvan, dit soort instelling bezocht, en het aantal instellingen van die soort dat zich in de plaats bevond(en) of in haar bereikbare omgeving;
- c. de graad van beschadiging of verwoesting van het gebouw, afgemeten naar het al dan niet meer, dan wel gedeeltelijk gebruiken van het gebouw;
- d. het materiaal (baksteen, beton, enz.) waaruit het gebouw is (was) vervaardigd;
- e. het al dan niet aanwezig zijn van de mogelijkheid om met geringe moeilijkheden het gebouw weder zoo goed mogelijk aan zijn bestemming te doen beantwoorden.

Ten slotte zal ik gaarne vernemen, of het gebouw of een of meer gebouwen van Uw school eventueel nog niet is (zijn) afgebouwd dan wel of de bouw daarvan moet worden aangevat. Een opgave van het tijdvak, binnen hetwelk zoodanig(e) gebouw(en) naar Uw meening noodzakelijk in gebruik dient(dienen) te worden genomen, zie ik in dat geval tevens tegemoet.

Daar het in hooge mate wenschelijk is, dat de instantie welke de Regeering in deze van advies dient, door het aanbieden van overtuigend materiaal haar volle aandacht onder meer kan besteden aan de noden van het onderwijs, zal ik een zeer spoedige inzending van Uw antwoord, liefst vóór 1 Maart 1946, op prijs stellen.

PERSONEELSVORZIENING NIJVERHEIDSSCHOLEN

Met betrekking tot de *personeelsvoorziening* aan nijverheidsscholen deelde de Secretaris-Generaal bij omzendbrief van 6 Juni 1944, n°. 7526, afd. N.O., aan de besturen der door het Rijk gesubsidieerde nijverheidsscholen en de burgemeesters der gemeenten welke zodanige scholen in stand houden, o.m. het volgende mede:

1. Vervanging van personeel in verband met krijgsgévangenschap of tewerkstelling elders

In verband met de omstandigheid, dat wegens ontstentenis van leden van het schoolpersoneel anderen hun betrekking somtijds gedurende zeer langen tijd moeten waarnemen, vestig ik er Uw aandacht op, dat er doot afwezigheid wegens dienstneming, krijgsgévangenschap, tewerkstelling elders, ziekte e.d. geen *vacatures* ontstaat. In zoodanige gevallen dient U derhalve voor de voordrachten ter tijdelijke benoeming van plaatsvervangende leden van het schoolpersoneel de witte voordrachtformulieren (n°. 73, Alg. Landsdrukkerij) te bezigen. De plaatsvervangers zullen uiteraard niet voor een aanstelling in vasten dienst in aanmerking kunnen komen. Het is wenschelijk dat U hierop aanstonds hun aandacht vestigt.

2. Voordrachtformulieren

Nogmaals vestig ik er Uw aandacht op, dat U de rose formulieren (n°. 73 A, Alg. Landsdrukkerij) uitsluitend dient te bezigen voor voordrachten ter voorziening in „*vacatures van onderwijzend personeel*”, d.w.z. opgevallen plaatsen van directeuren, directrices, leeraren en leerzessen, waarin blijvend moet worden voorzien. In alle overige gevallen, namelijk:

- a. bij herbenoeming in tijdelijken of vasten dienst van een directeur(trice) of leer(a)r(es);
- b. bij benoeming voor ten hoogste 3 maanden van idem (b.v. in spoedgevallen, indien nog geen definitief voorstel kan worden gedaan ter voorziening in een *vacature*);
- c. bij benoeming of herbenoeming in tijdelijken of in vasten dienst van niet-onderwijzend personeel;
- d. bij tijdelijke tewerkstelling van plaatsvervangend personeel (zie 1);

dient U witte voordrachtformulieren (n°. 73, Alg. Landsdrukkerij) in te zenden.

Ter voorkoming van onnodige briefwisseling gelieve U voorts stipt de hand te houden aan de op de voordrachten gegeven aanvullingen met betrekking tot de daarbij over te leggen stukken. De voordrachtformulieren moeten volledig ingevuld zijn.

3. Herplaatsing van geëvacueerd personeel

Ik acht het geboden, dat U voor een benoeming in de eerste plaats in aanmerking brengt degenen die wegens bijzondere omstandigheden (evacuatie e.d.) hun normale betrekking bij het nijverheidsonderwijs niet kunnen waarnemen. De geëvacueerde en de daarmee te dezen gelijkgestelden blijven, voorzoolang ter zake geen nadere voorschriften zijn gegeven, in het genot van de bezoldiging welke zij tevoren genoten, met dien verstande dat daarop in mindering komt het bedrag dat hun in de nieuwe betrekking wordt uitbetaald. De pensioensgrondslag in hun tijdelijk verlaten betrekking blijft daar gehandhaafd. In de verlaten betrekking dient ook het pensioensverhaal te worden toegepast en, voorzover het uit te betalen salaris daarvoor niet toereikend is, ook in de nieuwe betrekking. Terzake dienen de betreffende schoolbesturen met elkaar overleg te plegen.

Extra-kosten die de geëvacueerde eventueel moet maken (reiskosten enz.), kunnen, indien zij met de evacuatie en het onderwijs direct verband houden, geheel of gedeeltelijk voor vergoeding in aanmerking komen, een en ander ter beoordeeling van het Bureau afvoer burgerbevolking (B.A.B.), Oranjestraat 10, te 's-Gravenhage. Een verzoek dienaangaande kan de belanghebbende tot dat bureau richten.

Voorzoveel eventueel leden van het personeel van Uw school zijn geëvacueerd of om andere bijzondere redenen hun normale betrekking niet kunnen waarnemen, terwijl zij wel in staat zijn aan een andere school een functie te vervullen, verzoek ik U, mij onverwijld een opgave te verstrekken van hun tegenwoordige huisadressen. Voorts verzoek ik U, hun de opdracht of den raad te geven, naar hun passende *vacatures* en/of waar te nemen betrekkingen bij het nijverheidsonderwijs te solliciteeren. Van die sollicitaties dienen zij mij onmiddellijk mededeeling te doen.

Tot genoemde instanties werd tevens het verzoek gericht om aan hun school zoveel mogelijk plaats in te ruimen voor *leerlingen* van overeenkomstige nijverheidsscholen die uit andere plaatsen waren geëvacueerd, opdat zij zo enigszins mogelijk hun opleiding zouden kunnen voortzetten.

Ten aanzien van de *voordrachtformulieren* deelde de Minister bij circulaire van Januari 1946, n°. 9260 H, afd. N.O., aan de besturen der van Rijkswegen gesubsidieerde nijverheidsscholen en de besturen der gemeenten welke zodanige scholen in stand houden, mede, dat de rose en witte formulieren voor de voordrachten ter benoeming van personeel bij het nijverheidsonderwijs waren vervallen en vervangen door één wit formulier. Dit formulier moet voortaan voor elke voordracht zowel voor herbenoemingen als voor nieuwe benoemingen van onderwijzend en bedienend personeel worden gebezigd. In dit verband werd nogmaals nadrukkelijk hun aandacht erop gevestigd, dat:

1. Het wenschelijk is dat zoveel mogelijk tegelijk met de voordrachten de stukken, bedoeld onder 1, 2 en 3 van het voordrachtformulier, worden overgelegd.
2. Onbevoegde leerkrachten slechts voor plaatsing op de voordracht in aanmerking mogen komen, indien zich na een oproeping geen wettelijk bevoegde sollicitanten hebben aangemeld.
3. Onbevoegde leerkrachten onverwijld zelf een verzoekschrift moeten indienen ter verkrijging van de ontheffing, bedoeld in artikel 7, 4e lid, van de Nijverheidsonderwijswet.
4. Bevoegde directeuren(trices) en leeraren(essen) uiterlijk na een proeftijd van twee jaren ingevolge artikel 6, te lid en 2e lid, onder d, van het Rechtspositiebescluit N.O. 1935, indien zij overigens voldoen, voor een benoeming in vasten dienst behoeven te worden voorgedragen. Slechts op verzoek van de(n) belanghebbende kan de proeftijd na twee jaren met ten hoogste één jaar worden verlengd.

5. Zoodra de benoeming heeft plaats gehad voor nieuw personeel, volledig ingevulde staten van inlichtingen (model B) behooren te worden ingezonden met de bewijsstukken welke op de vragen 9 en 12 van die staten betrekking hebben.
6. Personen die niet politiek betrouwbaar zijn, niet voor (her)benoeming in aanmerking komen.

UITREIKING AKTEN VAN AANSTELLING EN VAN ONTSLAG; INKOOP VAN DIENSTTIJD VOOR PENSIOEN

Ten aanzien van het uitreiken van de *akten van aanstelling* en van *ontslag* werden bij omzendbrief van 8 Maart 1944, n°. 3334, afd. N.O., aan de besturen der gesubsidieerde nijverheidsscholen en de burgemeesters der gemeenten welke zodanige scholen in stand houden, de volgende aanwijzingen gegeven:

Met het oog op de aanspraken op pensioen van Uw personeel in het algemeen dring ik er nogmaals bij U op aan, de voorschriften ten aanzien van het uitreiken van de akten van aanstelling en van ontslag voor elke betrekking op tijd en nauwkeurig na te komen en voorts, op het tijdstip waarop voor een lid van het personeel gelegenheid bestaat tot het inkoopen van diensttijd voor pensioen, hem of haar daaraan te herinneren. In verband hiermede wijs ik U voorzoover noodig op de beschikking van den Secretaris-Generaal van het Departement van Binnenlandsche Zaken van 31 Januari/2 Februari 1942 (opgenomen in de *Nederlandse Staatscurant* van 3 Februari 1942, n°. 23), waarbij eenige belangrijke wijzigingen in de Pensioenwet 1922 (*Staatsblad* 240) zijn aangebracht¹⁾. Een uitgebreide toelichting op deze wijzigingen is opgenomen in het tijdschrift „Opvoeding, Wetenschap, Kultuurbescherming“, aflevering n°. 14, van 15 Juli 1942, blz. 297 e.v.

TIJDELIJKE SCHORSING AVONDLESSEN WEGENS BUITENGEWONE OMSTANDIGHEDEN

Van verschillende besturen van avondnijverheidsscholen bereikte de Secretaris-Generaal het bericht dat wegens de buitengewone omstandigheden — in hoofdzaak het verbod om 's avonds na 8 uur op straat te zijn en het brandstoffengebrek — de lessen moesten worden *geschorst*, zodat die avondscholen niet op de normale aanvangsdatum de cursus 1944/45 konden beginnen. Ter beantwoording van de vraag hoe in dat geval ten aanzien van het *personeel* moest worden gehandeld, deelde de Secretaris-Generaal bij omzendbrief van 5 December 1944, n°. 15582, afd. N.O., aan de besturen der van Rijkswege gesubsidieerde avondnijverheidsscholen en de burgemeesters der gemeenten welke zodanige scholen in stand houden, het volgende mede²⁾:

1. Aan het bij den normalen aanvangsdatum van den cursus 1944/45 in vasten dienst zijnde personeel kunt U, voorloopig gedurende dien cursus, de volle salarissen uitbetalen op den grondslag van den laatstelijk door mij goedgekeurden lesrooster, mits de belanghebbenden ten overstaan van U schriftelijk verklaren, de verzuimde lessen en/of werkzaamheden te zullen hervatten en in te halen, zoodra zich de gelegenheid daartoe naar Uw oordeel en/of naar het oordeel van de(n) inspecteur(trice) van het nijverheidsonderwijs voordoet. Daarbij denk ik bijvoorbeeld aan verschuiving van den wintercursus 1944/45 naar het a.s. voorjaar en/of de zomermaanden, indien althans de omstandigheden daarvoor dan gunstig mochten zijn, dan wel aan het stellen van een gedeelte van de lessen op den Zaterdagmiddag.
2. Wenscht iemand de vorenbedoelde verklaring niet te geven, dan kunt U hem ontslag aanzeggen met inachtneming van den wettelijken opzeggingstermijn van 3 maanden, op grond van artikel 50, 2e lid, onder a, van het Rechtspositiebesluit N.O. 1935. Er is voor personeel van nijverheidsavondscholen geen recht op wachtgeld (zie artikel 65, 1e lid, van dat besluit).
3. Herbenoeming van personeel of aanstelling van nieuw personeel dient uiteraard, zoolang de schorsing van het onderwijs voortduurt, achterwege te blijven. Bij den normalen aanvangsdatum van den cursus 1944/45 liepen de aanstellingen van het personeel dat vóórden in tijdelijken dienst was, af en werd het dienstverband dus automatisch met ingang van dien datum verbroken. Ook onder normale omstandigheden zou dat personeel geen recht op herbenoeming kunnen doen gelden. Ten aanzien van dat personeel bestaan derhalve verder geen financiële verplichtingen. Dit geldt ook voorzoover betreft lessen welke tot dusver tijdelijk (bijvoorbeeld wegens onbevoegdheid voor die lessen) aan overigens vast aangestelde leerkrachten waren opgedragen.

Deze regeling is bij algemene brief van 3 Augustus 1945, n°. 3391 H, afd. N.O., vervangen door een nieuwe regeling (zie blz. 197).

HERVATTING WERKZAAMHEDEN DOOR LERAREN EN LERARESSEN DIE IN HECHTENIS WAREN GEWEEST

Bij circulaire van 15 November 1943, n°. 19522, afd. N.O.³⁾, had de Secretaris-Generaal aan de hierna vermelde instanties medegedeeld, dat leraren en leraressen die *in bechtenis* waren geweest en nadien waren vrijgelaten, niet dan *met toestemming van de Commissaris-Generaal voor Bestuur en Justitie* hun werkzaamheden mochten hervatten. De onderhandelingen over weder-indiensttreding moesten worden gevoerd door bemiddeling van het bureau van de inspecteur van het onderwijs in algemene dienst.

¹⁾ Zie Onderwijsverslag 1942, blz. 30 en 123/126.

²⁾ Zie ook Onderwijsverslag 1942, blz. 89.

³⁾ Zie Onderwijsverslag 1943, blz. 87.

Ten vervolge op deze circulaire deelde de Secretaris-Generaal aan de directeuren (directrices) der Rijksnijverheidsscholen, de besturen der van Rijkswege gesubsidieerde nijverheidsscholen en de burgemeesters der gemeenten welke zodanige scholen in stand houden, bij circulaire van 19 Juni 1944, n°. 9500, afd. N.O., mede, dat deze bepaling ook gold voor leraren en leraressen die uit de „*Vorbeugungsfrist*“ (preventieve hechtenis) waren ontslagen.

BEVOEGDHEDEN VAN LERAREN BIJ HET NIJVERHEIDSONDERWIJS

Bevoegdheden, verbonden aan de akten Nk en Nu

Inzake de *bevoegdheden*, verbonden aan de akten Nk en Nu, heeft de Secretaris-Generaal op een desbetreffend schrijven aan het hoofdbestuur van de Nederlandse bond van leraren en leraressen bij het nijverheidsonderwijs bij brief van 12 Februari 1944, n°. 21925 H, afd. N.O., het volgende geantwoord:

In antwoord op nevenvermeld schrijven deel ik U mede, dat een bezitter van de akte Nu bevoegd kan worden geacht voor het volledige praktijkonderwijs, met inbegrip van materialen- en gereedschapskennis, aan de afdeling electriciens, zooals dat gedeelte van de opleiding in den laatsten druk van de „*Richtsmoeren*“ is omschreven.

Echter is hij niet bevoegd voor het voor de afdeling instrumentmakers vermelde (electrotechnisch) instrumentmaken, waaronder het „*fijnbankwerken*“ behoort. Voor dit onderwijs in (electrotechnisch) instrumentmaken geeft de akte Nk speciale bevoegdheid. De aard van de praktische oefeningen komt voor beide afdelingen overeen voor wat betreft de algemeene bewerking van de materialen, waaronder het gewone electrotechnisch bankwerken. Daarbij komen voor de afdeling electriciens de *montage* en voor de afdeling instrumentmakers het *fijnbankwerken* als bijzondere eigen oefeningen.

Bevoegdheid leraar scheepsbouw(kunde) aan lagere nijverheidsscholen

Aan het bestuur van de ambachtsschool te Sliedrecht heeft de Secretaris-Generaal bij schrijven van 6 Maart 1944, n°. 394 H, afd. N.O., inzake bovenstaand onderwerp o.m. het volgende bericht:

Terzake van de bevoegdheid, de aanstelling en de bezoldiging van leraren aan lagere dag- en avondnijverheidsscholen in praktijk en theorie betreffende de opleiding in de(n) scheepsbouw(kunde) kunnen in het algemeen de volgende richtlijnen worden gevolgd.

Voor praktijklessen in de metaalbewerking voor den scheepsbouw dient de leraar voor het algemeen gedeelte, waarvan de lessen vrijwel niet die aan de metaalbewerkers in den werktuigbouw overeenstemmen, in het bezit te zijn van de desbetreffende praktijkakte (Nk of Nj). Aanstelling in vasten dienst met een bezoldiging als die van een bevoegden praktijkleeraar voor dit gedeelte is dan mogelijk.

Bovendien kan de leraar, in het bezit van een van deze akten, in vasten dienst worden aangesteld voor het meer speciale gedeelte van de praktijklessen van den scheepsbouw, waarvoor een bepaalde bevoegdheid gevende akte ontbreekt. In dit geval kan dan ook van korting wegens onbevoegdheid worden afgezien.

Voor de vakteken- en theorielessen voor de scheepsbouwers dient in ieder geval een bevoegdheid gevende akte te worden verlangd. Voor dagscholen en voor avondscholen geeft bevoegdheid het diploma van scheepsbouwkundig ingenieur, voor avondscholen tevens het eindgetuigschrift van de afdeling scheepsbouw(kunde) van een door het Rijk gesubsidieerde middelbare technische dagschool, een en ander onder voorbehoud dat de bezitters voldoende tijd in het scheepsbouwbedrijf hebben doorgebracht volgens bijlage B van het Bevoegdhedenbesluit N.O. 1941.

Bevoegdheid van bezitters van de akte N IV

In antwoord op een desbetreffend schrijven deelde de Secretaris-Generaal aan het hoofdbestuur van de Bond van leraren en leraressen bij het nijverheidsonderwijs inzake bovenstaand onderwerp onder dagtekening van 12 Juni 1944, n°. 8403, afd. N.O., het volgende mede:

Ten aanzien van de bevoegdheid welke de akte N IV verleent voor het geven van onderwijs aan opleidingen voor het examen ter verkrijging van het voorloopig diploma als scheepswerktuigkundige, heeft steeds een misverstand bestaan. Deze akte gaf en geeft geen bevoegdheid tot het geven van onderwijs in scheepswerktuigkunde aan genoemde opleidingen. Teneinde de onjuiste opvattingen hieromtrent weg te nemen, is in het Bevoegdhedenbesluit N.O. 1941 de omschrijving van de bevoegdheid van genoemde akte gewijzigd en is het niet-bevoegd zijn voor het onderwijs in scheepswerktuigkunde uitdrukkelijk vermeld.

Voor het toelaten tot de examens voor de akten N III, N IV en N V wordt terecht geëist het overleggen van de bewijzen van werktijd in de praktijk van het vak of de vakken waarvoor de akte bevoegdheid geeft. Dit is noodzakelijk, daar de scholen waaraan de bezitters van deze akten onderwijs geven, de leerlingen opleiden voor de praktijk van het vak of ambacht. Zoo zal ook voor de opleiding van a.s. scheepswerktuigkundigen van den leeraar geëist moeten worden een praktijk van ten minste zes jaren aan boord van zeeschepen als scheepswerktuigkundige. De bezitter van het diploma C als scheepswerktuigkundige voldoet aan dezen eisch, niet echter de bezitter van de akte N IV. De bezitter van bedoeld diploma C kan inderdaad een opleiding geven zooals het behoort, nl. die welke gericht is op de scheepspraktijk; de bezitter van de akte N IV is hiertoe niet in staat.

Inderdaad is indertijd door den toenmaligen Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen goedgekeurd, dat voor bezitters van de akte N IV die onderwijs geven in motorenkennis aan binnenvaartscholen, niet 15 % (wegens het niet bezitten van de wettelijke bevoegdheid) op hun bezoldiging wordt gekort. Hierbij is echter niet verklaard, dat zij bevoegd waren voor dit onderwijs. Ik vestig er overigens Uw aandacht op, dat bij deze goedkeuring sprake was van het onderwijs in motorenkennis en wel aan binnenvaartscholen. Het is onjuist om dit onderwijs te vergelijken met het onderwijs in scheepswerktuigkunde aan opleidingen voor het examen ter verkrijging van het voorloopig diploma als scheepswerktuigkundige, hetwelk uit den aard der zaak op een veel hooger plan staat.

Gelet op het bovenstaande, is Uw verzoek niet voor inwilliging vatbaar.

Ik ben intusschen bereid, elk geval van een bezitter van de akte N IV, verkregen vóór 1 Januari 1947, op zichzelf te beoordeelen in verband met eventueelen praktijktijd als scheepswerktuigkundige. Een algemeene regeling, zooals gij wenscht, kan ik echter niet goedkeuren.

TOEPASSING ARTIKEL II, 2E LID, ONDER IV, VAN HET BEVOEGDHEDENBESLUIT N.O. 1941

Bij Ministeriële beschikking van 6 Juni 1946, n°. 11811 A, afd. N.O., werd bepaald, dat de in 1947 en latere jaren uitgereikte eindgetuigschriften van de avondcursus voor uitgebreid lager nijverheidsonderwijs van de Hendrick de Keyerschool te Amsterdam der afdelingen bouwkunde, werktuigbouwkunde, scheepsbouwkunde en meubel- en binnenhuiskunst zullen gelden als bewijs van voldoende algemene ontwikkeling, vereist voor de toelating tot de examens voor de akten Nb, Nc, Ne, Nf, Nk, Nl, Nm, No, Np, Na, Nu, Nz en NI, NIIa, NIIb, NIII, NIV, NV, NVI, NX en NXI en, voorzover betreft de eindgetuigschriften van de afdelingen bouwkunde en meubel- en binnenhuiskunst van voornoemde cursus, bovendien als bewijs van voldoende algemene ontwikkeling, vereist voor de toelating tot het examen voor de akte Na.

INLEVERING FREISTELLUNGSSCHEINE (KRIEGSGEFANGENSCHAFT) LERAREN AAN AMBACHTSSCHOLEN

Inzake bovenstaand onderwerp deelde de Secretaris-Generaal aan de besturen der van Rijkswege gesubsidieerde ambachtsscholen en de burgemeesters der gemeenten welke zodanige scholen in stand houden, bij circulaire van 31 Januari 1944, n°. 460, afd. N.O., het volgende mede:

De Commissaris-Generaal voor Bestuur en Justitie verzoekt mij, hem spoedig te doen toekomen de blauwe Freistellungsscheine (Kriegsgefangenschaft), welke zijn uitgereikt aan leeraren van ambachtsscholen. Ingevolge het thans geldende voorschrift moeten deze Freistellungsscheine in bewaring zijn bij het bevoegd gezag (i.e. het schoolbestuur of den burgemeester). Om aan het verzoek van den Commissaris-Generaal te kunnen voldoen, verzoek ik U, voorzoveel zodanige leeraren aan Uw ambachtsschool(scholen) verbonden zijn, hun Freistellungsscheine onverwijld in te leveren bij de afdeling Nijverheidsonderwijs van mijn Departement.

Hierbij zij opgemerkt, dat bovenbedoelde Freistellungsscheine door de Duitsers werden uitgereikt aan leraren die voor het onderwijs inderdaad onmisbaar waren. Een verklaring van onmisbaarheid werd afgegeven door het Departement. Later werd echter het Departement uitgeschakeld en werden de blauwe Freistellungsscheine uitgereikt door of door tussenkomst van diverse Duitse instanties. In verband daarmee werd dan aan de daarvoor in aanmerking komende adressen een *vertrouwelijke* circulaire gezonden van de volgende inhoud:

VERTROUWELIJK

Betreffende: Bekomen van vrijstelling van krijgsgevangenschap van personen met groote gezinnen.

Gebleken is, dat personen met 5 of meer kinderen vrijstelling van krijgsgevangenschap kunnen verkrijgen. Zij dienen zich daarvoor persoonlijk te melden bij:

Hauptmann Claus,
Van Stolkweg 14, Scheveningen,

onder overlegging van het trouwboekje (waarin de kinderen zijn vermeld) en eventueel andere bewijzen (bijv. geneseskundige verklaringen) welke op de gezinsomstandigheden betrekking hebben.

Het was dus uiteraard op het Departement niet bekend wie een zodanige blauwe Freistellungsschein hadden ontvangen. Wel is bekend dat daaronder vielen leraren die les gaven in de Duitse taal.

Ook de Commissaris-Generaal voor Bestuur en Justitie was niet in het bezit van een desbetreffende opgave. Vandaar bovenvermelde circulaire van 31 Januari 1944, n°. 460, afd. N.O. Het resultaat was al heel pover: slechts enkele verklaringen werden ingezonden. Ondanks herhaald rappel heeft de afdeling Nijverheidsonderwijs van het Departement deze verklaringen nooit doorgezonden naar de Commissaris-Generaal voornoemd.

VACANTIELEERGANGEN VOOR LERAREN AAN AMBACHTSSCHOLEN

Met betrekking tot de *kosten*, verbonden aan het deelnemen aan *vacantieleergangen* voor leraren van ambachtsscholen, deelde de Secretaris-Generaal bij circulaire van 20 Juli 1944, n°. 11239, Afd. N.O., aan de hierna genoemde instanties het volgende mede:

In overleg met de daarvoor in aanmerking komende instellingen, die zich belasten met het organiseren van zoogenaamde vacantieleergangen voor leraren van ambachtsscholen, heb ik toegestaan, dat de kosten voor het deelnemen aan die leergangen tot een bepaald bedrag onder subsidieverband worden gebracht. Deze toestemming heb ik verleend in de veronderstelling dat die leergangen inderdaad uitsluitend gedurende de vacaties van de ambachtsscholen zouden worden gegeven en de leraren derhalve in de gelegenheid zouden worden gesteld daaraan deel te nemen, zonder dat zij daarvoor verlof in hun leeraarsbetrekking noodig hebben of het onderwijs op eenigerlei andere wijze zou worden gestagneerd. Nu evenwel blijkt dat enkele van die vacantieleergangen op dagen buiten de zomervacantie van een aantal ambachtsscholen worden gehouden, kom ik in zooverre op de vorenbedoelde toestemming terug, dat uitsluitend vergoeding mag worden gegeven voor die leergangen welke in de zomervacantie van de deelnemers vallen.

Deze circulaire was gericht aan: de besturen der van Rijksweg gesubsidieerde dagambachtsscholen en aan de burgemeesters van gemeenten welke zodanige scholen in stand houden; de Vereniging van directeuren en directrices van nijverheidsscholen; de stichting „Bemetel” te 's-Gravenhage.

DEELNAME AAN HERHALINGSCURSUSSEN E.H.B.O. DOOR PERSONEEL VAN LAGERE DAGNIJVERHEIDSSCHOLEN VOOR JONGENS

De Secretaris-Generaal achtte het wenselijk dat leerkrachten van lagere dagnijverheidsscholen voor jongens zouden deelnemen aan een *herhalingscursus* in E.H.B.O. Daartoe richtte hij aan de besturen der van Rijksweg gesubsidieerde lagere dagnijverheidsscholen voor jongens en de burgemeesters der gemeenten welke zodanige scholen in stand houden, de volgende omzendbrief van 6 Mei 1944, n°. 7155 I, afd. N.O.:

De directeur-generaal van den arbeid vestigt er mijn aandacht op, dat, hoewel vele leerkrachten bij hun opleiding onderricht hebben ontvangen in E.H.B.O., de betrekkelijk zelden voorkomende praktische toepassing oorzaak is, dat de verworven kennis en vaardigheid meestal snel weder verloren gaan.

Het is wenselijk dat hierin verbetering wordt gebracht, hegeen langs betrekkelijk eenvoudigen weg kan worden bereikt.

De Commissie tot het verleen van eerste hulp bij bedrijfsongevallen organiseert over het gehele land, meestal in plaatsen waar ambachtsscholen gevestigd zijn, cursussen. De leden van het personeel van uw dagschool kunnen dergelijke cursussen bijwonen, wanneer U daartoe hun namen opgeeft aan het districtshoofd van de arbeidsinspectie van het district waarin de school gelegen is.

Er worden aanvangscursussen van 12 lessen (1½ uur) gegeven. Zij die hieraan met vrucht hebben deelgenomen, worden ongeveer om de twee jaar opgeroepen tot het volgen van een herhalingscursus van 6 lessen (1½ uur).

Ik dring er bij U op aan Uw invloed aan te wenden, opdat een aantal leden van het schoolpersoneel aan de vorenbedoelde repetitiecursussen zal deelnemen.

DEELNEMERS BEDRIJFSVOLKSTUINEN

Het bestuur van de ambachtsschool te Amersfoort had de Secretaris-Generaal naar zijn mening gevraagd omtrent het verzoek van een aantal leraren om één dag per maand verlof voor het verlenen van assistentie bij de verbouw van hun eigen aardappelen en groenten in een zgn. bedrijfsvolkstuin, uitgaande van het bureau aardappelverbouw te Arnhem. Voor de deelnemers aan deze bedrijfsvolkstuinten was namelijk deze werkzaamheid verplicht gesteld. De Secretaris-Generaal zond aan het bestuur onder dagtekening van 2 Mei 1944, n°. 5173 H, afd. N.O., het volgende antwoord:

Ik acht het niet wenselijk dat U het verzoek van de leraren inwilligt. Voor het onderwijs is het noodig, dat het persoonlijke contact tusschen de leerkrachten en de leerlingen niet anders dan in kennelijke overmachtsomstandigheden (ziekte e.d.) wordt verbroken.

De desbetreffende leraren kunnen hun vrije uren (eventueel vacantedagen) aan den arbeid in den bedrijfsvolkstuin besteden. Zij kunnen overigens trachten te bewerken, dat men bij het bureau aardappelverbouw genoegen neemt met een plaatsvervanger.

Inwilliging van het verzoek zou tevens tot tal van consequenties op voedsel-, brandstof-, kleeding- en dergelijk gebied kunnen leiden.

GEVOLGEN VAN HET NIET OP NORMALE TIJD AFNEMEN VAN DE N.O.-AKTE-EXAMENS 1945

Door de buitengewone omstandigheden werden in 1945 de examens voor de n.o.-akten ten dele niet, ten dele later dan gewoonlijk gehouden. In verband hiermede richtte het hoofd-

bestuur van de Nederlandse bond van leraren en leraressen bij het nijverheidsonderwijs zich tot de Minister met het verzoek maatregelen te treffen, waardoor eventuele *nadelige gevolgen* hiervan zoveel mogelijk zouden worden ondervangen. Bij brief van 15 October 1945, n°. 3107^a V, afd. N.O., werd hierop het volgende geantwoord:

Indedaad worden dit jaar tengevolge van de bijzondere omstandigheden de n.o.-akte-examens ten deele niet, ten deele later dan gewoonlijk gehouden. Ik ben in beginsel bereid, eventuele nadelige gevolgen hiervan voor de gegadigden voor n.o.-akten zoveel mogelijk te ondervangen.

Tegen de door U onder a van Uw nevenvermelden brief voorgestelde regeling om de in artikel 16 van het Salarisbesluit N.O. 1945 vermelde bepaling voor één jaar terzijde te stellen, heb ik echter bezwaar. Het feit dat men onder normale omstandigheden aan het examen had kunnen en willen deelnemen, sluit geenszins in dat men daarbij ook geslaagd zou zijn. Evenwel heb ik er geen bezwaar tegen, dat de schoolbesturen voor degenen die bij het eerstvolgende examen de vereichte bevoegdheid behalen, de na 1 Augustus 1945 wegens onbevoegdheid toegepaste korting ongedaan maken, voorzover naar het oordeel van de(n) voorzitter(sten) van de desbetreffende examencommissie voor n.o.-akten redelijkerwijs kan worden aangenomen dat deze personen anders normaal in 1945 aan het examen zouden hebben deelgenomen.

Met Uw voorstel onder b om het mogelijk te maken dat on- en niet-volledig bevoegden, die onder normale omstandigheden aan het examen voor een n.o.-akte hadden willen deelnemen, na het verstrijken van den termijn van de aanstelling zonder oproeping voor een herbenoeming worden voorgedragen, ga ik accoord, mits de betreffende leerkracht naar het oordeel van het bestuur heeft voldaan en op redelijke gronden kan worden aangenomen, dat die leerkracht zich in 1945 aan het normale examen zou hebben onderworpen.

Met Uw voorstel om degenen wier bewijs van toelating tot het tweede gedeelte van het examen voor een n.o.-akte tengevolge van het niet of later houden van de examens ouder zou zijn dan 40 maanden, toch toe te laten tot het eerstvolgend examen, kan ik mij vereenigen.

DIENSTTIJD LERARESSEN BIJ HET NIJVERHEIDSONDERWIJS

Naar aanleiding van een desbetreffend schrijven heeft de Minister bij brief van 22 Februari 1946, n°. 14859, afd. N.O., ten aanzien van bovenstaand onderwerp aan de besturen van de verenigingen van leerkrachten bij het landbouwhuishoudonderwijs het volgende bericht:

In antwoord op nevenvermelden brief deel ik U mede, dat ik met toepassing van artikel 39, 2e lid, van het Salarisbesluit N.O. 1935 goedkeur, dat, te rekenen van 1 Januari 1946, de diensttijd door leeraren, doorgebracht in dienst van de Stichting voor huishoudelijke voorlichting ten plattelande en van de Commissie inzake huishoudelijke voorlichting en gezinsleiding, bij overgang naar het nijverheidsonderwijs ten volle medetelt tot een maximum van 6 jaar, voorzover zij ten minste 10 daguren per week hebben les gegeven. De diensttijd, doorgebracht in dienst van de Stichting voor maatschappelijk werk en van het voorlichtingsbureau van den Voedingsraad, kan in bovengenoemd geval voor de helft medetellen, eveneens tot een maximum van 6 jaar. Betreffende de mogelijkheid dezen diensttijd in te koop voor pensioen kan ik U geen toezegging doen.

VERLOF VOOR BIJWONING CONGRES LERAREN N.O.

In antwoord op een desbetreffend schrijven heeft de Minister aan het Nederlands verbond van directies en leerkrachten bij het nijverheidsonderwijs bij brief van 9 October 1946, n°. 11796 H, afd. N.O., het volgende medegedeeld:

In antwoord op nevenvermeld schrijven deel ik U mede, dat ik een algemeene verlenging van de a.s. Kerstvacantie voor de lagere nijverheidsscholen, zulks met het oog op het door Uw bond te houden congres, wenschelijk noch noodig acht. In hoeverre uitsluitend aan deelnemers van het congres daarvoor buitengewoon verlof kan worden verleend, behoort ingevolge artikel 20, 3e lid, van het Rechtspostriebesluit N.O. 1935 tot de competentie van de school-, onderscheidenlijk gemeentebesturen. Voor dit geval heb ik er geen bezwaar tegen, dat, indien aan de deelnemers van het congres op Vrijdag 3 Januari en/of op Zaterdag 4 Januari 1947 verlof wordt verleend, hun bezoldiging wordt doorbetaald.

Ik neem aan, dat het congres bepaald wordt tot het lager en het uitgebreid lager nijverheidsonderwijs. Het verdient aanbeveling dit duidelijk aan te geven.

AANVULLING SALARISBESLUIT N.O. 1935

Op blz. 89 van het Onderwijsverslag 1943 is melding gemaakt van de beschikking van de Secretaris-Generaal van 21 December 1943, n°. 21007, afd. N.O., waarbij artikel 2 van het Salarisbesluit N.O. 1935 is aangevuld met betrekking tot de *inbound van 4%* op de wedde van *tijdelijke* aangesteld personeel. Van deze beschikking werd onder dagtekening van 31 Januari 1944, n°. 295, afd. N.O., een afschrift toegezonden aan de besturen der gesubsidieerde nijverheidsscholen en de burgemeesters der gemeenten welke zodanige scholen in stand houden. In aansluiting hierop werd bij omzendbrief van 8 Maart 1944, n°. 3334, afd. N.O., o.m. nog het volgende onder de aandacht van genoemde instanties gebracht:

Aanvulling artikel 2 van het Salarisbesluit N.O. 1935

Naar aanleiding van daaromrent gestelde vragen deel ik U mede, dat de inhouding van 4 % ingevolge mijn beschikking van 21 December 1943, n°. 21007, afd. N.O., alleen dient te worden toegepast op de wedde van op of na 1 Januari 1944 nieuw aangesteld tijdelijk personeel, zoowel aan dag- als aan avondscholen. Wat den aard en omvang van de betrekking betreft, geldt de inhouding zoowel voor een hoofd- als voor een nevenbetrekking, en voor tijdelijke betrekkingen, zoowel van korten als van langen duur.

De inhouding kan echter achterwege blijven in gevallen waarin reeds te voren vaststaat, dat de tewerkstelling van korter duur zal zijn dan drie maanden.

Op het op 1 Januari 1944 reeds aan de school verbonden tijdelijke personeel is de beschikking niet van toepassing.

Voor het geval een tijdelijke aanstelling wordt omgezet in een vaste, zonder dat de aangestelde ambtenaar in den zin van de Pensioenwet wordt, kan de uitkeering van het ingehouden bedrag, vermeerderd met de voorgescreven rente, aan hem plaats hebben op den datum van zijn vaste aanstelling.

Ter uitvoering van bovenvermelde beschikking werden bij brief van 12 Juli 1944, n°. 1216 I, afd. F.C., aan alle onder het Departement ressorterende Rijksinstellingen en diensten richtlijnen toegezonden. Ten aanzien van het personeel, verbonden aan scholen voor lager onderwijs, voorbereidend hoger en middelbaar onderwijs en nijverheidsonderwijs, werden aan de daarvoor in aanmerking komende instanties ter zake aanschrijvingen gericht.

SALARIËRING IN VERBAND MET AANTAL LEERLINGLESSEN

Inzake bovenstaand onderwerp deelde de Secretaris-Generaal aan het bestuur van de Vereniging van directeuren en directrices van nijverheidsscholen te Hoogeveen bij schrijven van 15 Augustus 1944, n°. 9353, afd. N.O., het volgende mede:

Naar aanleiding van nevenvermelden brief bericht ik U, dat het niet in mijn voornemen ligt, een algemeene regeling te maken als door U bedoeld.

Uitsluitend indien door buitengewone plaatselijke of regionale omstandigheden (b.v. evacuatie van gebieden waaruit de school haar leerlingen grotendeels betreft) het gemiddelde getal leerlinglessen over 1943 en eventueel over 1944 belangrijk minder is dan in 1942, kan het betreffende schoolbestuur mij een gemotiveerd voorstel doen om het personeel waarvan de bezoldiging afhankelijk is van het gemiddelde getal leerlinglessen over het afgelopen kalenderjaar, te mogen bezoldigen naar het gemiddelde getal leerlinglessen over 1942.

De directeur zal echter steeds het getal lessen moeten geven dat voor het werkelijke getal leerlinglessen is voorgeschreven. Deze goedkeuring zal niet worden verleend voor scholen, voor welke de achteruitgang van leerlingen wordt veroorzaakt door voor het gehele land geldende maatregelen zoals arbeidsdienst en tewerkstelling.

AANVULLING RECHTSPOSITIEBESLUIT N.O. 1935

Bij beschikking van de Secretaris-Generaal van 1 September 1944, n°. 9660, afd. N.O., is een nadere regeling getroffen betreffende de aanspraken van directeuren, leraren en beamten van nijverheidsscholen, of eventueel van hun nagelaten betrekkingen, ingeval van *ziekte of ongeval*, ontstaan in verband met hun dienstbetrekking. Daartoe is artikel 21 van het Rechtspositiebesluit N.O. 1935 als volgt aangevuld¹⁾:

Aan het 4e lid is een nieuwe volzin toegevoegd, luidende:

Indien de ziekte of het ongeval, bedoeld in den vorigen volzin, ook na het ontslag van den belanghebbende nog gedeeltelijke of geheele ongeschiktheid tot werken tot gevolg heeft, ontvangt hij, wanneer hij te dier zake geen aanspraak heeft op een uitkeering krachtens een wettelijke ziekte- of ongevallenverzekering of op een pensioen krachtens de Pensioenwet 1922 (*Staatsblad* n°. 240), gedurende den tijd van zijn gedeeltelijke of geheele ongeschiktheid tot werken een uitkeering tot zoodanig bedrag als hem krachtens de Ongevallenwet 1921 zou toekomen, indien hij daaraan recht op uitkeering kon ontleenen.

Voorts is aan genoemd artikel een 7e lid toegevoegd, luidende:

7. Indien de belanghebbende overlijdt tengevolge van de ziekte of het ongeval, bedoeld in het 4e lid, ontvangen zijn nagelaten betrekkingen, wanneer zij te dier zake geen aanspraak hebben op een uitkeering krachtens een van de ongevallenwetten of op een pensioen krachtens de Pensioenwet 1922 (*Staatsblad* n°. 240), een uitkeering tot zoodanig bedrag en tot zoodanig tijdstip als hun krachtens de Ongevallenwet 1921 zou toekomen, indien zij daaraan recht op uitkeering konden ontleenen.

De beschikking, welke geplaatst is in de *Nederlandse Staatscourant* van 4 September 1944, n°. 172, is in werking getreden met ingang van 1 December 1943.

Een afschrift van deze beschikking werd onder gelijke dagtekening, n°. 9660 I, afd. N.O., toegezonden aan de directeuren (directrices) der Rijksnijverheidsscholen, de burgemeesters

¹⁾ Op gelijke wijze werd aangevuld het Algemeen Rijksambtenarenreglement (zie blz. 61).

der gemeenten welke van Rijkswegen gesubsidieerde nijverheidsscholen in stand houden, en de besturen van zodanige gesubsidieerde scholen.

VERBETERING SALARISPOSITIE VAN EEN GEDEELTE VAN HET PERSONEEL VAN NIJVERHEIDSSCHOLEN

Bij beschikking van de Secretaris-Generaal van 14 December 1944, n°. 9410, afd. N.O., zijn enige verdergaande maatregelen getroffen ter verbetering van de *salarispositie* van een gedeelte van het personeel der Rijksnijverheidsscholen en van de ingevolge de Nijverheidsonderwijswet gesubsidieerde onderwijsinstellingen. Bij deze beschikking werd het volgende bepaald:

Art. 1. Met handhaving van de toelage van zes ten honderd, bedoeld in artikel 1 van de beschikking van den Secretaris-Generaal van het Departement van Opvoeding, Wetenschap en Kultuurbescherming van 13 Februari 1941, n°. 2981, afd. N.O., wordt aan het personeel van de Rijksnijverheidsscholen en van de ingevolge de Nijverheidsonderwijswet gesubsidieerde onderwijsinstellingen, in vasten of tijdelijken dienst of op arbeidsovereenkomst naar burgerlijk recht werkzaam, met uitzondering van degenen, bedoeld in bijlage D van het Salarisbesluit N.O. 1935, een toelage verleend van 10 ten honderd van de brutowedde of het brutoloon, voorzover de brutowedde of het brutoloon, vermeerderd met deze toelage, een bedrag van f 2640,— 's jaars voor gehuwden en eenige kostwinners en van f 1980,— 's jaars voor ongehuwden—niet eenige kostwinners niet overschrijdt.

2. Voor de beoordeeling of een ongehuwde als eenige kostwinner beschouwd wordt, dienen de maastaven te worden aangelegd, geldende voor de toepassing van artikel 20, 3e lid, van het Salarisbesluit N.O. 1935.

3. De in dit artikel bedoelde toelage ad 10 ten honderd wordt niet toegekend voor avondbetrekkingen, en evenmin voor dagbetrekkingen welke naar mijn oordeel niet als hoofdbetrekkingen zijn aan te merken, tenzij de belanghebbende twee of meer van dergelijke kleine betrekkingen bekleedt en hij in de gezamenlijke vervulling daarvan bij voortdurend een volledige dagtaak vindt.

4. Aan het personeel dat een hogere bezoldiging ontvangt dan de voor zijn functie vastgestelde of naar mijn oordeel algemeen geldende norm, wordt de in dit artikel bedoelde toelage ad 10 ten honderd slechts toegekend, indien en voorzover het bedrag waarmee de vastgestelde of algemeen geldende norm door de bezoldiging overschreden wordt, minder bedraagt dan de verhooging, voortvloeiende uit dit artikel.

Art. 2. De in artikel 1 bedoelde toelagen moeten voor de toepassing van artikel 5 der Rijkswachtgeldregeling (*Staatsblad* 1922, n°. 479, zooals gewijzigd) geacht worden een wijziging te brengen in de bezoldiging volgens het Salarisbesluit N.O. 1935.

Art. 3. 1. De bezoldiging van het in artikel 1 van deze beschikking bedoelde personeel bedraagt, met inbegrip van de 6 % en de 10 % toelagen, bedoeld in dat artikel, ten minste f 1200,— 's jaars. Indien de brutowedde of het brutoloon, waarop volgens de betreffende regeling aanspraak bestaat, vermeerderd met de 6 % en de 10 % toelagen, beneden f 1200,— 's jaars blijft, wordt het gezamenlijke bedrag der toelagen voorzover noodig verhoogd totdat een totaalbedrag aan wedde (loon) en toelagen van f 1200,— 's jaars verkregen wordt.

2. De in het 1e lid vermelde bepaling geldt niet voor het personeel dat den leeftijd van 21 jaren nog niet volbracht heeft, noch voor degenen die avondbetrekkingen vervullen, of die dagbetrekkingen vervullen, welke naar mijn oordeel niet als hoofdbetrekkingen zijn te beschouwen, tenzij de belanghebbende twee of meer van dergelijke kleine betrekkingen bekleedt en hij in de gezamenlijke vervulling daarvan bij voortdurend een volledige dagtaak vindt. In dat geval worden de wedden van de verschillende betrekkingen evenredig verhoogd tot een totaalbedrag van f 1200,— 's jaars voor alle betrekkingen en toelagen tezamen.

Art. 4. Het minimumbedrag van de kindertoeelage, bedoeld in artikel 7, 1e lid, onder a, van het Salarisbesluit N.O. 1935, ad f 60,— 's jaars per kind, welk bedrag bij beschikking van 13 Februari 1941, n°. 2981, afd. N.O., gesteld werd op f 75,— 's jaars per kind, en dat vervolgens bij beschikking van 25 Januari 1943, n°. 19782, afd. N.O., gerekend van 1 November 1942, nader werd opgevoerd tot f 150,— 's jaars per kind, wordt thans gesteld op f 200,— 's jaars per kind.

Art. 5. Onder brutowedde of brutoloon wordt voor de toepassing van de artikelen 1 tot en met 4 van deze beschikking verstaan de wedde of het loon, vermeerderd met de vaste toelagen waarop de belanghebbende aanspraak heeft (zonder aftrek van het pensioenpremieverhaal), met inachtneming van de bepalingen betreffende den standplaats- en den onghewedenafreke en van den aftrek wegens onbevoegdheid.

Art. 6. 1. Onverminderd het bepaalde in de artikelen 17 en 20, 6e lid, van het Salarisbesluit N.O. 1935, wordt aan het in artikel 1 van deze beschikking bedoelde mannelijke personeel, dat een hoofdbetrekking bekleedt als bedoeld in het 3e lid van dat artikel, wanneer het voor de eerste maal in het huwelijk treedt, op den dag van het huwelijk een uitkeering ineens verstrekt ten bedrage van f 360,—.

2. Deze uitkeering blijft beperkt tot degenen wier gezamenlijk bedrag aan wedde en toelagen, waaronder begrepen de toelagen, bedoeld in artikel 1 van deze beschikking, op den dag van de uitkeering niet meer bedraagt dan f 2088,— 's jaars.

Deze beschikking is opgenomen in de *Nederlandse Staatscourant* van 16 Januari 1945, n°. 7, en is in werking getreden op 1 Januari 1944.

Een afschrift van de beschikking werd onder dagtekening van 30 December 1944, n°. 15992, afd. N.O., toegezonden aan de besturen der van Rijkswegen gesubsidieerde nijverheidsscholen en de burgemeesters der gemeenten welke zodanige scholen in stand houden. Met het oog op de toepassing van het daarin bepaalde werden hun tevens enkele richtlijnen gegeven, waaraan het volgende wordt ontleend.

1. Zooals uit artikel 1 blijkt, geldt de salarisverhoging van 10 % slechts voor die leden van het personeel wier brutowedde of brutoloon thans, zonder deze toelage, f 2400,— of minder voor gehuwden en eenige kostwinners, en f 1800,— of minder voor ongehuwden-niet-kostwinners bedraagt. Onder brutowedde(-loon) wordt in deze beschikking, in afwijking van het bepaalde in de algemeene bepaling onder *alpha* van bijlage A van het Salarisbesluit N.O. 1935, verstaan het bedrag van de jaarwedde overeenkomstig de tabellen van dat besluit, waarbij voorzoveel noodig het bepaalde in de artikelen 3, 10, 13, 16, 17, 20 en 38 van dat besluit is in acht genomen.
2. Indien bij combinatie van betrekkingen (avondbetrekkingen inbegrepen) het totale bedrag van de brutowedden van een gehuwde f 2640,— of meer en van een ongehuwde f 1980,— of meer 's jaars bedraagt, bestaat in geen van die betrekkingen aanspraak op de 10 % toelage.
3. De toelage van 10 % heeft het karakter van een vaste toelage. Bij de vaststelling van den pensioensgrondslag dient U deze verhoging daarin op te nemen. Dit is eveneens het geval met de bijzondere verhoging tot f 1200,— 's jaars, bedoeld in artikel 3.
4. Op die verhoging tot f 1200,— 's jaars kunnen alleen zij aanspraak maken die den leeftijd van 21 jaar bereikt hebben en die een dagbetrekking of twee of meer dagbetrekkingen vervullen, als bedoeld in het 3e lid van artikel 1 van deze beschikking.
Deze verhoging, toegekend bij het bereiken van den leeftijd van 21 jaar, gaat in op den eersten dag van de maand waarin die leeftijd bereikt wordt.
5. De toelage van 6 %, die haar tijdelijk karakter blijft behouden en die evenals voorheen niet in den pensioensgrondslag wordt opgenomen, moet het eerst berekend worden en daarna de toelage van 10 % van de wedde zonder de tijdelijke toelage van 6 %.

UITKERING BIJ BEVALLING (KRAAMGELD)

Bij besluit van de Secretarissen-Generaal van de Departementen van Sociale Zaken en van Financiën d.d. 25 September 1943, n°. 92/1943, werd een *nieuwe* regeling getroffen met betrekking tot de uitkering van *kraamgeld* in gevallen waarin daarop krachtens de Ziektewet geen aanspraak bestaat. Tevens werd, ter uitvoering van artikel 9 van dit besluit, bij besluit van de Secretaris-Generaal van het Departement van Sociale Zaken d.d. 2 November 1943 een nadere regeling getroffen inzake de *terugbetaling* door het Rijk van door de werkgevers gedane uitkeringen, welke geschiedt door tussenkomst van de raden van arbeid¹⁾. Een afschrift van beide besluiten werd bij omzendbrief van 5 Juni 1944, n°. 7855, afd. N.O., toegezonden aan de directeuren (directrices) der Rijksnijverheidsscholen, de besturen der door het Rijk gesubsidieerde nijverheidsscholen en de besturen der gemeenten welke zodanige scholen in stand houden. In deze omzendbrief werd o.m. het volgende opgemerkt:

De voornaamste wijziging bestaat daarin, dat in plaats van het vereischte dat de dienstbetrekking van den arbeider ten minste 3 maanden moet hebben bestaan, thans is bepaald, dat de betrokkene in het tijdvak van een jaar, voorafgaande aan de bevalling, ten minste 156 werkdagen in den zin van het besluit moet hebben vervuld, terwijl verder een aanspraak op uitkeering ook is toegekend ingeval de bevalling plaats heeft binnen een maand na het einde van de dienstbetrekking. Bovendien komt de weduwe wier bevalling plaats heeft binnen een maand na het overlijden van haar echtgenoot, nog in aanmerking voor kraamgeld.

Onder de omschrijving „arbeider” in artikel 1 van het besluit valt ieder lid van het personeel van uw school (uitgezonderd degenen die krachtens de Ziektewet verzekerd zijn, zooals werksters) wiens brutoloon (zonder kindertoelage), verdiend in een of meer betrekkingen tezamen, niet meer bedraagt dan f 3000,— per jaar. Krachtens de in bovengenoemd besluit gegeven voorschriften behooren de werkgevers van elke gedane uitkeering een declaratie in te dienen bij den betrokken raad van arbeid. Dit geldt derhalve ook ten aanzien van het personeel van uw school.

Het besluit heeft terugwerkende kracht tot 1 November 1942. Mijn ambtgenoot van het Departement van Sociale Zaken heeft goedgevonden, dat de uitkeeringen voor tot en met 31 December 1943 plaats gehad hebbende bevallingen nog rechtstreeks met mijn Departement worden verrekend volgens de aanwijzingen, in bovenaangehaalde circulaire gegeven²⁾. Voor bevallingen die hebben plaats gehad na dien datum, moeten voor de terugbetaling van de uitgekeerde kraamgelden de raden van arbeid worden ingeschakeld.

Ik vestig nog uw aandacht op het besluit van den Secretaris-Generaal van het Departement van Sociale Zaken van 2 November 1943, tot uitvoering van artikel 9 van meergenoemd besluit, afgekondigd in de *Nederlandsche Staatscourant* van 1 Maart 1944, n°. 45.

Voor eventuele nadere inlichtingen kunt Gij U wenden tot den raad van arbeid waaronder Gij ressorteert. Mijn circulaire van 22 October 1942, n°. 15209, afd. N.O., en van 24 Februari 1943, n°. 1157, afd. N.O., zijn te rekenen van 1 Januari 1944 vervallen. Indien in het tijdvak van 1 November 1942 tot en met 31 December 1943 bevallingen hebben plaats gehad waarvoor ingevolge de verruimde regeling aanspraak op kraamgeld kon worden gemaakt, verzoek ik U, mij hierover in te lichten.

Tenslotte wijs ik U er op, dat de uitkeering van kraamgeld niet aan loonbelasting onderworpen is.

¹⁾ Zie Onderwijsverslag 1943, blz. 24.

²⁾ Bedoeld zijn de hierna genoemde circulaire van 22 October 1942, n°. 15209, afd. N.O., en van 24 Februari 1943, n°. 1157, afd. N.O.

BEZOLDIGING EN PENSIOENRECHTEN VAN TEWERKGESTELDEN IN DUITSLAND, OORLOGSDIENSTNEMERS EN KRIJGSGEVANGENEN

Inzake bovengenoemd onderwerp bracht de Secretaris-Generaal bij omzendbrief van 8 Maart 1944, n°. 5333, afd. N.O., het volgende ter kennis van de besturen der gesubsidieerde nijverheidsscholen en de burgemeesters der gemeenten welke zodanige scholen in stand houden.

1. Tewerkgestelden in Duitsland en elders

Inzake de bezoldiging van het personeel van Uw school (scholen) dat in Duitsland of elders is tewerkgesteld, geldt de volgende regeling.

Ten behoeve van de gezinnen van gehuwden en van met dezen gelijkgestelde kostwinners kan het salaris of het loon worden doorbetaald. De betrokkene dient regelmatig 60 % van het door hem in Duitsland ontvangen nettoloon over te maken aan het gemeente- of schoolbestuur, in welks dienst hij was op het tijdstip van zijn tewerkstelling in Duitsland. Dit zal gecontroleerd dienen te worden aan de hand van de bij de loonovermaking tegelijkertijd over te leggen bescheiden (controlestrookje e.d.).

Onder het in Duitsland ontvangen nettoloon is te verstaan het grondloon dat de betrokkene in een 48-urige arbeidsweek kan verdienen, waarbij prestatietoelagen, „accord“-toelagen en eventuele kindertoelagen niet worden medegerekend, doch wel de z.g. „Trennungszulage“. De hiervoor bedoelde overmaking vindt niet plaats gedurende de eerste vier weken na de uitzending. Wordt daarna zonder geldige reden 60 % van het in Duitsland verdiende loon niet overgemaakt, dan zal de uitkeering aan de gezinnen van gehuwden en kostwinners, behoudens in zeer bijzondere gevallen, dienen te worden verminderd met een bedrag, dat ongeveer gelijk is aan 60 % van het in Duitsland verdiende loon.

De achterblijvende gezinnen komen niet in aanmerking voor de door de gewestelijke arbeidsbureaux aan naar het buitenland gezonden arbeiders te verstrekken gezinsuitkering en/of sociale bijslag. Eventueel reeds uitgekeerde bedragen moeten worden teruggevorderd en aan de gewestelijke arbeidsbureaux terugbetaald.

Aan de ongehuwden niet-kostwinners wordt, na ontvangst van een nauwkeurige afrekening met bewijsstukken, voorzover het in Duitsland verdiende loon minder bedraagt dan het vóór de uitzending genoten Nederlandsche salaris of loon, het verschil tusschen het in Duitsland uitgekeerde loon en het salaris of het loon dat zij aan Uw school genoten of zouden genieten, uitbetaald. Uitbetaling mag niet plaats vinden, voordat de afrekening ontvangen is.

Bij de rekening en verantwoording dient bij de salarisberekening van in Duitsland tewerkgestelden te worden opgegeven, hoe groot het bedrag is van de bovenbedoelde 60 %, terwijl daarbij dienen te worden overgelegd de bescheiden (loonstrookjes e.d.), waaruit dit bedrag kan worden gecontroleerd. Bij de berekening voor de ongehuwden zal duidelijk moeten blijken, of het bovenbedoelde verschil tusschen de Duitse en Nederlandsche loonbedragen bestaat en hoe groot het bedrag daarvan is. De daarop betrekking hebbende bewijsstukken (afrekening) moeten tevens worden overgelegd.

Bovenstaande regeling kunt gij eveneens toepassen in de gevallen van tewerkstelling in het buitenland na vrijwillige aanmelding.

2. Oorlogsdienstnemers

Voor degenen van het personeel van Uw school die zich hebben verbonden bij de „Waffen S.S.“, het „Vrij willigerslegioen Nederland“ of bij de „Landwacht Nederland“ (thans „Landstorm Nederland“), dient gij de regeling, vervat in artikel 5 van de *Verordening* n°. 137/1942, opgenomen in het *Verordeningenblad* van 16 December 1942, aflevering 32, analoog toe te passen. Deze regeling luidt als volgt:

Artikel 5

1. De oorlogsdienstnemer die een nog bestaande arbeidsovereenkomst in overheidsdienst heeft aangegaan, blijft zijn wedde met inbegrip van alle bijkomende toelagen ontvangen met inachtneming van de ingevolge artikel 4 inredende verhoogingen. (Volgens dit artikel telt de tijd, gedurende welke oorlogsdienst is verricht, ten volle mede voor de toekenning van verhoogingen).

2. De aan een oorlogsdienstnemer op grond van het 1e lid toekomende wedden worden gekort,

1°. indien hij ongehuwd, weduwnaar of gescheiden is en

- a. geen kinderen moet onderhouden, met 20 ten honderd;
- b. één of twee kinderen moet onderhouden, met 16 ten honderd;
- c. drie of vier kinderen moet onderhouden, met 13 ten honderd;
- d. vijf of meer kinderen moet onderhouden, met 10 ten honderd.

2°. indien hij gehuwd is en

- a. geen kinderen moet onderhouden, met 10 ten honderd;
- b. één of twee kinderen moet onderhouden, met 6 ten honderd;
- c. drie of vier kinderen moet onderhouden, met 3 ten honderd.

3°. op het bedrag dat een oorlogsdienstnemer ingevolge de leden 1 en 2 moet ontvangen, wordt zijn oorlogsdienstbezoldiging (Kriegsbesoldung) in mindering gebracht.

3. Pensioenaanspraken

Hieronder volgen eenige mededeelingen ten aanzien van de aanspraken en verplichtingen op het gebied van het pensioenrecht voor het zich in krijgsgevangenschap bevindende personeel (met uitzondering van de beroepsmilitairen), de in Duitsland tewerkgestelden en de oorlogsdienstnemers.

Tijdens hun afwezigheid blijven hun wedde in den zin van de Pensioenwet en hun pensioensgrondslag bestaan; deze ondergaan dezelfde mutaties als zouden zijn voorgekomen, wanneer zij aan de school werkzaam waren

gebleven. Het slechts gedeeltelijk of in het geheel niet uitbetalen van het salaris heeft hierop geen invloed. Teneinde hun wedde en pensioensgrondslag te kunnen bepalen, dient zij de afwezige leerkrachten op de toelichting van den lesrooster te vermelden met het aantal lesuren dat hun anders zou zijn opgedragen. De tijd van afwezigheid kan als diensttijd voor een eventueel later te verleenen pensioen worden medegedeeld. Ook ten opzichte van de aanspraken op invaliditeitspensioen brengt de afwezigheid voor den betrokkene geen nadeel mede. Ten aanzien van de in Duitschland tewerkgestelde ambtenaren in den zin van de Pensioenwet heeft de Pensioenraad beslist, dat in bepaalde gevallen zelfs toekenning van een verhoogd invaliditeitspensioen mogelijk is.

Daar blijkbaar de pensioenaanspraken onaangetast blijven, is het vanzelfsprekend dat ook in de verplichtingen geen wijziging komt. Indien de afwezigen hun volle salaris genieten, of een zoodanig gedeelte dat de verschuldigde pensioenbijdragen, berekend naar den vollen grondslag, daarop kunnen worden ingehouden, dient zij het pensioenverhaal ten volle toe te passen. Indien het in verband met het uit te keeren salarisbedrag slechts mogelijk is, een gedeelte te verhalen of indien er in het geheel geen salaris wordt uitgekeerd, wordt het verhaal, voorzover noodig, opgeschort. Zoodra de inkomsten weer normaal zijn, kan met het inhouden van het achterstallige bedrag worden begonnen. Het verdient echter aanbeveling, er bij het personeel op aan te dringen, tijdens hun afwezigheid de pensioenbijdragen, indien dit hun eenigszins mogelijk is, ten volle door te betalen, om dubbele betaling van die bijdragen bij hun terugkeer in de school te vermijden.

SALARISPOSITIE PERSONEEL NIJVERHEIDSSCHOLEN

Bij gemeenschappelijke beschikking van de Ministers van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen en van Binnenlandse Zaken van 27 Augustus 1945, n^o. 1921, afd. N.O., werden opnieuw enige *voorlopige maatregelen* getroffen met betrekking tot de *salarispositie* van het personeel der Rijksnijverheidsscholen en dat van de ingevolge de Nijverheidsonderwijswet gesubsidieerde onderwijsinstellingen. Bij deze beschikking werd het volgende bepaald:

Art. 1. In deze beschikking wordt verstaan onder:

- a.* bezoldiging: alle op grond van het Salarisbesluit N.O. 1935, zooals dit is gewijzigd bij Koninklijk besluit van 28 December 1935 (*Staatsblad* n^o. 812) toekomende wedde- en loonbedragen (daarin begrepen toelagen, belooningen, vergoedingen, kortingen, limieten, e.d.);
- b.* brutowedde: de wedde of het loonbedrag, vermeerderd met de vaste toelagen (zonder aftrek van het pensioenverhaal), waarop de belanghebbende overeenkomstig het hierboven onder *a* genoemde gewijzigde Salarisbesluit aanspraak heeft, met inachtneming van de bepalingen betreffende den standplaats- en den ongehuwdenaftrek, van den aftrek wegens onbevoegdheid en van de huwelijks- en garantietoelagen;
- c.* wachtgeld: een wachtgeld, toegekend op grond van hoofdstuk IX van het Rechtspositiebesluit N.O. 1935.

Art. 2. «Gerekend van 1 Januari 1945 worden de bezoldiging en het wachtgeld van het personeel van de Rijksnijverheidsscholen en van de ingevolge de Nijverheidsonderwijswet gesubsidieerde onderwijsinstellingen, in vasten of tijdelijken dienst of op arbeidscontract naar burgerlijk recht werkzaam, met uitzondering van degenen, bedoeld in bijlage D van het Salarisbesluit N.O. 1935, verhoogd op de wijze, als in de volgende artikelen is bepaald.

Art. 3. 1. De bezoldiging wordt verhoogd met een bedrag, gelijk aan vijftien ten honderd van de brutowedde.

2. Boven de overeenkomstig het 1e lid verhoogde bezoldiging wordt toegekend een tijdelijke toelage van vijf ten honderd van de brutowedde. Deze tijdelijke toelage wordt verhoogd tot tien ten honderd, indien en voorzover de brutowedde, vermeerderd met de verhoging, bedoeld in het 1e lid, alsmede met deze tot tien ten honderd verhoogde tijdelijke toelage, in hoofd- en nevenbetrekkingen tezamen niet overschrijdt een bedrag van f 3000,— 's jaars voor gehuwden en eenige-kostwinners en een bedrag van f 2200,— 's jaars voor ongehuwden-niet-eenige-kostwinners.

Art. 4. 1. Voor de toepassing van artikel 3 van het Salarisbesluit N.O. 1935 worden de in artikel 3, 2e lid, bedoelde tijdelijke toelagen in de wedde begrepen.

2. Voor de toepassing van artikel 18 van het Rechtspositiebesluit N.O. 1935 worden de overeenkomstig artikel 2 van deze beschikking toegekende verhogingen slechts voor vijf ten honderd in aanmerking genomen.

Art. 5. Het wachtgeld wordt verhoogd in diert voege dat de daaraan ten grondslag liggende wedde wordt verhoogd overeenkomstig artikel 3, 1e en 2e lid.

Art. 6. Het minimum-bedrag van de kindertoelage, bedoeld in artikel 7, 1e lid, onder *a*, van het Salarisbesluit N.O. 1935, ad f 60,— 's jaars per kind, welk bedrag na 10 Mei 1940 werd gesteld op f 200,— 's jaars per kind, wordt met ingang van 1 Mei 1945 teruggebracht tot f 150,— 's jaars per kind.

Overgangsbepalingen

Art. 7. Aan diegenen van het personeel, voor wie na 10 Mei 1940 een afzonderlijke salarisregeling of toeslagregeling is vastgesteld, worden de in artikel 3 van deze beschikking bedoelde verhoging en tijdelijke toelagen slechts toegekend, indien en voorzover de wedde, verhoogd met de vaste toelagen en toeslagen, minder bedraagt dan de overeenkomstig artikel 3, 1e en 2e lid, verhoogde bezoldiging.

Art. 8. Voor het personeel dat op 1 Januari 1945 aanspraak had op een kindertoelage, daalt, tengevolge van de op den in artikel 6 genoemden datum ingaande verlaging van het minimumbedrag van de kindertoelage,

het totaalbedrag van de volgens de bepalingen van deze beschikking verhoogde bezoldiging niet beneden het totaalbedrag van de wedde en van de kindertoelage, waarop het vóór de inwerkingtreding van deze beschikking op 1 Januari 1945 aanspraak had, behoudens dat:

- a. wanneer het totaalbedrag van de volgens de bepalingen van dit besluit verhoogde bezoldiging vermeerderd, voor hem het gegarandeerde bedrag van de kindertoelage verlaagd wordt met het bedrag van de vermeerdering;
- b. bij vermindering van het getal der kinderen, voor welke de kindertoelage is toegekend, het gegarandeerde bedrag dier toelage evenredig verlaagd wordt.

Slotbepalingen

Art. 9. De sinds 10 Mei 1940 en vóór de inwerkingtreding van deze beschikking getroffen algemeen geldende maatregelen met betrekking tot de toekenning van vaste en tijdelijke toelagen van tien en zes ten honderd, alsmede betreffende de intrekking van de verlaging van vijf ten honderd, bedoeld in het Koninklijk besluit van 28 December 1935 (*Staatsblad* n°. 812), voorzover deze op de brutowedde plaats vindt, zijn gerekend van 1 Januari 1945 niet van toepassing op het personeel, van hetwelk de bezoldiging ingevolge de bepalingen van deze beschikking vast of ten tijdelijk wordt verhoogd.

Deze beschikking is opgenomen in de *Nederlandse Staatscourant* van 13 September 1945, n°. 67, en is in werking getreden op 28 Augustus 1945.

Een afschrift ervan werd bij omzendbrief van November 1945, n°. 7481, afd. N.O., toegezonden aan de directeurs (directrices) der Rijksnijverheidsscholen, de besturen der van Rijkswegen gesubsidieerde nijverheidsscholen en de besturen der gemeenten welke zodanige scholen in stand houden. Voor de toepassing van de beschikking werden tevens richtlijnen gegeven, waaraan het volgende wordt ontleend:

1. De salarismaatregel gaat uit van den toestand op 10 Mei 1940. Bij het bepalen o.a. van de brutowedde wordt dus rekening gehouden met het Salarisbesluit N.O. 1935, zooals dit luidde vóór de daarin door of vanwege den bezetter aangebrachte wijzigingen, dus met toepassing van de korting van 5 %.
- Voor de berekening van de „brutowedde” dient dus te worden uitgegaan van de bedragen volgens het Salarisbesluit N.O. 1935, zooals die bedragen na het kortingsbesluit van 28 December 1935 (*Staatsblad* n°. 812) zijn verlaagd.
2. Onder „bezoldiging” wordt volgens artikel 1, onder a, in overeenstemming met artikel 1, onder 7, van het Salarisbesluit N.O. 1935, verstaan de wedde met inbegrip van periodieke verhoogingen en toelagen, daaronder begrepen de kindertoelage. Onder „bezoldiging” vallen niet de tijdelijke 6 % en de sedert 1 Januari 1944 geldende vaste 10 % toelagen.
3. Onder „brutowedde” wordt volgens artikel 1, onder b, verstaan de wedde met inbegrip van de periodieke verhoogingen, vermindert met de 5 % aftrek, die op 10 Mei 1940 gold, verhoogd met de eventuele vaste toelagen, zooals die in den pensioensgrondslag zijn opgenomen (dus zonder de kindertoelage) met inachtneming overigens van de bepalingen betreffende standplaatsaftrek e.d., echter zonder aftrek van het pensioenpremieverhaal (zie artikel 1, onder b, van bovenaangehaald besluit). De 10 % vaste toelage volgens de beschikking van 14 December 1944, n°. 9410, afd. N.O., valt er niet onder, aangezien deze niet op 10 Mei 1940 werd genoten.
4. Van de brutowedde als bovenbedoeld dient o.a. te worden uitgegaan bij de berekening van de kindertoelage met inachtneming van het minimumbedrag van f 200,— 's jaars per kind op 1 Januari 1945 en van f 150,— 's jaars per kind op 1 Mei 1945, alsmede van het maximumbedrag van f 206,— (f 216,— 5 %) 's jaars per kind.
5. De verhooging van 15 % volgens het 1e lid van artikel 3 is een vaste toelage en dient in den pensioensgrondslag te worden opgenomen.
6. De verhooging van 5 of 10 % volgens het 2e lid van genoemd artikel is een tijdelijke toelage en blijft derhalve buiten den pensioensgrondslag.
7. Zoowel de vaste als de tijdelijke toelage wordt berekend naar hetzelfde bedrag n.l. naar de brutowedde als boven omschreven.
- Alvorens de vaste en tijdelijke toelagen vast te stellen, behoort rekening gehouden te worden met eventuele standplaats- en ongehuwdenaftrek.
8. Voor de verhooging van de tijdelijke toelage tot 10 % geldt de grens van f 3000,— 's jaars voor gehuwden en eenige kostwinners en van f 2200,— 's jaars voor ongehuwden-niet-eenige-kostwinners. Deze grensbedragen zijn niet aan standplaatsaftrek onderworpen. Voor alle klassen der gemeenten gelden dus dezelfde bedragen. Het bedrag van de tijdelijke toelage kan dus variëren van 5 tot 10 % van de brutowedde voorzover de brutowedde met inbegrip van de toelagen volgens deze beschikking niet uitgaat boven f 3000,— resp. f 2200,— per jaar. De grenzen van f 3000,— resp. f 2200,— gelden bij vervulling van meer dan één betrekking voor de inkomsten uit die betrekkingen tezamen. Onder die inkomsten zijn ook te begrijpen inkomsten uit pensioen of wachtgeld.
9. Op elk tijdstip van wijziging van de brutowedde dienen de vaste en tijdelijke toelagen afzonderlijk te worden berekend, waarbij telkens met de genoemde grensbedragen dient rekening te worden gehouden. Hierbij is dus geen sprake van een gemiddeld jaarbedrag.
10. Zooals uit artikel 6 blijkt, is het minimum van de kindertoelage per 1 Mei 1945 teruggebracht tot f 150,— 's jaars per kind. Aangezien tengevolge hiervan het totaalbedrag van de volgens de bepalingen van deze beschikking verhoogde bezoldiging in sommige gevallen minder zal zijn dan dat, waarop vóór de inwerking-

trekking van die beschikking op 1 Januari 1945 aanspraak gemaakt kon worden, is in artikel 8 een overgangsbepaling opgenomen. Degenen, die op 1 Januari 1945 aanspraak hadden op een kindertoeelage en wier bezoldiging op 1 Mei 1945 door de vermindering van de minimum-kindertoeelage op dien datum zou dalen beneden het bedrag dat zij op 1 Januari 1945 zouden genoten hebben, indien deze beschikking niet in werking was getreden, behouden aanspraak op dat laatstbedoeld bedrag. Hierbij geldt het voorbehoud dat bij vermeerdering van het totaalbedrag van de ingevolge deze beschikking verhoogde bezoldiging b.v. door het verkrijgen van een periodieke verhoging het gegarandeerde bedrag van de kindertoeelage verlaagd wordt met het bedrag van de vermeerdering. Wanneer het getal der kinderen waarvoor kindertoeelage wordt genoten, vermindert, wordt het gegarandeerde bedrag van de toelage evenredig verminderd.

11. Indien de nieuwe regeling toepassing vindt, vervallen ingevolge artikel 9 de intrekking van de korting van 5 % en de toekenning van de 6 % tijdelijke toelage en van de 10 % vaste toelage.

12. Van kracht blijft de bepaling dat de bezoldiging van degenen, die ten minste 21 jaar zijn en in een volledige dagbetrokking werkzaam zijn, voor zooveel noodig verhoogd wordt tot een bedrag van f 1200,— 's jaars verkregen wordt. (Zie artikel 3 van de beschikking van 14 December 1944, n°. 9410, afd. N.O.).

13. Eveneens blijft gehandhaafd de uitkeering van f 360,— aan het mannelijk personeel bij eerste huwelijk, bedoeld in artikel 6 van bovenaangehaalde beschikking. In dit verband vestig ik er de aandacht op, dat de wijziging van artikel 20 van het Salarisbesluit N.O. 1935 (beschikking van 2 Juli 1943, *Staatsblad* n°. 177) eveneens is gehandhaafd. De uitkeering van 3 % per jaar (maximum 15 %), bedoeld in hetzelfde lid van dit gewijzigd artikel 20, wordt ook berekend van de brutowedde, genoemd onder 1.

14. De inhouding van 4 %, bedoeld in de beschikking van 21 December 1943, n°. 21007, afd. N.O., dient te worden berekend van de wedde en alle vaste toelagen, hieronder begrepen de vaste toelage van 15 %. De inhouding van 2 % ingevolge het Ziektenfondsbesluit dient ook van de tijdelijke toelage te worden berekend.

15. De kortingen wegens genot van vuur, licht en water worden berekend van de wedde met inbegrip zoowel van de vaste als tijdelijke toelagen.

16. De bedragen voor inhouding wegens genot van kost en inwoning, bedoeld in artikel 6, re lid, van het Salarisbesluit N.O. 1935, blijven voorloopig gehandhaafd op f 18,—, f 13,50, f 12,— en f 10,—.

17. In tegenstelling tot de beschikking van 14 December 1944, n°. 9410, afd. N.O., geldt deze nieuwe beschikking zoowel voor dag- als avondonderwijs en zoowel voor hoofd- als nevenbetrokkingen.

Aangezien gebleken was dat verscheidene schoolbesturen niet in het bezit waren van de beschikking van 14 December 1944, n°. 9410, afd. N.O. ¹⁾, en de daarbij behorende algemene brief van 30 December 1944, n°. 15992, afd. N.O. ²⁾, werd de inhoud van beide stukken in de omzendbrief afgedrukt.

UITBETALING ACHTERSTALLIGE SALARISSEN AAN OPNIEUW AANGESTELD PERSONEEL

Bij omzendbrief van 29 Augustus 1945, n°. 3822, afd. N.O., deelde de Minister aan de besturen der van Rijksweg gesubsidieerde nijverheidsscholen en de besturen der gemeenten welke zodanige scholen in stand houden, mede dat een wijziging van het Besluit Rechts-herstel ontslagen ambtenaren (*Staatsblad* n°. E 94) in voorbereiding was, waarbij bepaaldelijk de regeling betreffende de *financiële aanspraken* der opnieuw aangestelde ambtenaren nader zou worden uitgewerkt. In verband hiermede werd aan genoemde instanties betreffende de eventuele uitbetaling van een *voorlopig voorschot* of van de *achterstallige salarissen* nog het volgende medegedeeld:

Aangezien ingevolge artikel 1 van dat besluit juncto artikel 1, re lid, onder b en e, van het Zuiveringsbesluit (*Staatsblad* n°. E 14) bedoeld besluit ook van toepassing is op het personeel, werkzaam bij het gesubsidieerde nijverheidsonderwijs, verdient het aanbeveling, in afwachting van het tot stand komen van het voorgedachte regeling, het uitkeeren van de gelden, waarop de belanghebbenden krachtens het 2e lid van artikel 4 van bovengenoemd besluit over het tijdvak, liggende tusschen den datum van ontslag en dien van het herstel in de functie, in beginsel aanspraak hebben, achterwege te laten, en slechts in zeer schrijnende gevallen welke geen uitstel duldten, een voorstel te doen tot uitkeering van een voorloopig voorschot.

In dit verband vestig ik nog Uw aandacht op het volgende. Het zal wellicht ook bij het nijverheidsonderwijs zijn voorgekomen, dat vroeger ondergedoken gedurende de onderduikperiode gefinancierd zijn door of uit anderen hoofde steun ontvingen van het Nationaal Steunfonds (N.S.F.).

In vele gevallen laat de begunstigde na de van het N.S.F. ontvangen bedragen te restitueeren, waaruit voor het Rijk financieel nadeel voortvloeit.

Met het oog hierop dient Gij vóór de eventuele uitbetaling van achterstallige salarissen door overleg met het districts- of plaatselijk hoofd van het N.S.F. na te gaan of de rechthebbende door het N.S.F. is gefinancierd. Is dit het geval, dan moet eerst de vordering van het N.S.F. worden voldaan.

Het centraal kantoor van het N.S.F., Vijgendam 2, Amsterdam (tel. 54047), beschikt over de adressen van bovengenoemde districts- en plaatselijke hoofden van het N.S.F.

¹⁾ Zie blz. 191.

²⁾ Zie blz. 191/192.

BEZOLDIGING AVONDLESSEN CURSUS 1944/'45

Voor de bezoldiging van het personeel der avondnijverheidsscholen, van welke gedurende de cursus 1944/'45 de lessen moesten worden geschorst wegens de buitengewone omstandigheden of welke gedurende deze cursus volgens een nood-lesrooster of beperkte lesrooster hadden gewerkt, werd reeds bij de algemene brief van 5 December 1944, n°. 15582, afd. N.O.,¹⁾ een regeling getroffen. De Minister was van oordeel dat deze regeling diende te worden gewijzigd en aangevuld. Daarom deelde hij bij omzendbrief van 3 Augustus 1945, n°. 3391 H, afd. N.O., aan de betreffende besturen mede, dat, met intrekking van eerstvermelde algemene brief (welke blijkbaar niet alle besturen had bereikt), aan de volgende categorieën van personeel van hun school voor de cursus 1944/'45 het volle salaris (eventueel verminderd met pensioenverhaal) kon worden uitbetaald, berekend naar het laatste getal wekelijkse lessen volgens de goedgekeurde lesrooster van de cursus 1943/'44, mits daartoe naar het oordeel van het bevoegd gezag (school- of gemeentebestuur) aanleiding bestond:

1. personeel (directeur, leraren en overig personeel) dat bij de aanvang van de cursus 1944/'45 in vaste dienst was;
2. personeel dat reeds met het onderwijs of de werkzaamheden voor de cursus 1944/'45 was aangevangen, voorzover het voor plaatsing op de voordracht tot tijdelijke (her)benoeming voor die cursus in aanmerking was (zou zijn) gekomen. Hiertoe behoorden dus ook de wettelijk niet-bevoegde leraren die met hun onderwijs reeds waren begonnen en waren voorgedragen (of zouden worden voorgedragen), omdat zich na een recente oproeping ter zake voor de cursus 1944/'45 geen wettelijk bevoegde sollicitant(en) had(den) aangemeld;
3. leraren die, hoewel zij niet met het onderwijs voor de cursus 1944/'45 waren aangevangen, ook reeds tot het einde van de vorige cursus aan de school onderwijs hadden gegeven en bij het doorgaan van de cursus 1944/'45 weder tewerk zouden zijn gesteld. Voor wat de wettelijk niet-bevoegde leraren betreft, mitsdien onder voorbehoud dat bevoegde sollicitanten niet beschikbaar waren.

Het voor de cursus 1944/'45 te bezoldigen aantal leraar-lesuren kon dus niet hoger zijn dan dat voor de cursus 1943/'44.

Voor directeuren en overig personeel, dat werd bezoldigd met inachtneming van een gemiddeld getal leerlinglessen, kon uitsluitend voor het jaar 1945 rekening worden gehouden met het gemiddelde getal leerlinglessen over 1943.

In de gevallen dat er naar het oordeel van het bestuur aanleiding bestond de bezoldiging niet of niet ten volle uit te keren, werd verzocht hiervan bij de rekening en verantwoording mededeling te doen.

Nadrukkelijk werd er de aandacht op gevestigd, dat deze regeling niet gold voor het schooljaar 1945/'46. De bezoldigingen dienden dan te worden berekend naar de getallen lessen welke de leraren werkelijk gaven volgens de goedgekeurde lesrooster.

Voorzoveel nodig moesten voor het jaar 1944 gewijzigde inlegvellen, behorende bij de staat A, zomede een aanvullende staat D, worden overgelegd.

De omzendbrief was gericht aan de besturen der door het Rijk gesubsidieerde avondnijverheidsscholen en de besturen der gemeenten welke zodanige scholen in stand houden.

SALARISSEN DER IN COMMUNAUTEIT LEVENDE ONGEHUWDE LEERKRACHTEN

Bij beschikking van de Secretaris-Generaal van 19 Februari 1941 werd indertijd bepaald, dat de in *communautéit* levende *ongehuwde* leerkrachten met ingang van 1 Maart 1941 slechts 60% zouden ontvangen van het salaris waarop zij volgens de vroegere regeling recht zouden hebben²⁾. Bij schrijven van 1 Juni 1945, n°. 786, deelde de Minister aan de besturen der van Rijkswege gesubsidieerde nijverheidsscholen en de besturen der gemeenten welke zodanige scholen in stand houden, mede, dat deze beschikking bij Koninklijk besluit voorlopig zou worden geschorst met ingang van 16 September 1944. Deze uniforme datum zou om administratieve redenen voor alle gemeenten gelden. De beslissing ten aanzien van hetgeen omtrent deze maatregel over het tijdvak van 1 Maart 1941 tot en met 15 September 1944 zou worden bepaald, zou te zijner tijd worden bekend gemaakt.

¹⁾ Zie blz. 185.

²⁾ Zie Onderwijsverslag 1941, blz. 18/19.

Ingevolge het bovenstaande kon aan bedoelde leerkrachten, voorlopig van 16 September 1944 af, het bedrag van de korting ad 40 % worden terugbetaald. Bij de behandeling van de rekeningen en verantwoordingen over 1944 zou met deze maatregel, voorzover dit jaar betrof, rekening worden gehouden.

VOORLOPIGE MAATREGELEN INZAKE SALARISVERBETERING PERSONEEL NIJVERHEIDSONDERWIJS

Bij circulaire van 15 Mei 1946, n°. 7048, afd. N.O., vestigde de Minister de aandacht van de hierna genoemde instanties op het Koninklijk besluit van 15 Januari 1946 (*Staatsblad* n°. G 13)¹⁾, houdende voorlopige maatregelen ter verbetering van de financiële positie van burgerlijk Rijks personeel en onderwijzend personeel, dat in werking was getreden op 18 Januari 1946. Als bijlage was bijgevoegd de tekst van de beschikkingen van de Minister van Binnenlandse Zaken ter uitvoering van artikel 5, 3e lid, van het Koninklijk besluit van 16 Januari 1946, n°. 6436/R, afd. Ambtenarenzaken, en van 4 April 1946, n°. 7089/R, afd. Ambtenarenzaken, die beide eveneens op 18 Januari 1946 in werking waren getreden. In de circulaire werd voorts nog de volgende *toelichting* gegeven:

Het bovengenoemde besluit is in de plaats getreden van de beschikking van 27 Augustus 1945, n°. 1921, afd. N.O. Verschillende bepalingen uit die beschikking zijn in dit besluit overgenomen, te weten:

1. de vaste toelage van 15 % (artikel 3, 1e lid, onder 1);
2. de tijdelijke toelage van 5—10 %, die thans is gesplitst in twee toelagen van 5 % (artikel 3, 1e lid, onder 2 en 3);
3. de vermindering van de minimum-kindertoeelage van f 200,— tot f 150,— per jaar per kind.

Voor deze bepalingen blijft de toelichting van kracht, gegeven in den algemeenen brief van November 1945, n°. 7481, afd. N.O., echter met deze aanvulling dat de tweede tijdelijke toelage van 5 % slechts wordt toegekend aan degenen die een hoofdbetrekking bekleeden (artikel 6).

Nieuw zijn de volgende maatregelen:

4. de tijdelijke overbruggingstoeelage (artikel 4);
5. de garantie-bezoldiging (artikel 5);
6. het vervallen van de uitkeering ineens ad f 360,— aan mannelijk personeel bij eerste huwelijk (artikel 14, 2e lid, onder a);
7. de overgangsbepaling betreffende de kindertoeelage (artikel 11);
8. verhooging van de bedragen voor kost en inwoning (artikel 8, 3e lid).

Wat deze nieuwe bepalingen betreft dient U met het volgende rekening te houden:

ad 4. De overbruggingstoeelage, die een tijdelijk karakter draagt, wordt toegekend te rekenen van 1 September 1945. Op deze toelage hebben alleen zij aanspraak, die den 21-larigen leeftijd hebben volbracht en een (of meer dan één) betrekking bekleeden, die naar mijn oordeel als hoofdbetrekking is (zijn) aan te merken. Tevens wijs ik U nog op de beperkende bepaling voor de gehuwde vrouw in artikel 7.

Indien een belanghebbende meer dan één betrekking bekleedt, zoodat hij voor deze betrekkingen tezamen in aanmerking komt voor de overbruggingstoeelage, dient deze toelage in het algemeen over de verschillende betrekkingen te worden verdeeld in evenredigheid van de bruto-wedden. Bij iedere mutatie in deze wedden dient de verdeling van de overbruggingstoeelage opnieuw plaats te vinden.

Teneinde onnoodige administratie te voorkomen verdient het aanbeveling, in voorkomende gevallen in onderling overleg met de betrokken besturen, de geheele toelage in een (bij voorkeur de grootste) van deze betrekkingen uit te betalen.

Over de periode van 1 September 1945 tot 18 Januari 1946 oefent de overbruggingstoeelage geen invloed uit op het gegarandeerde gedeelte van de kindertoeelage, bedoeld in artikel 8 van de beschikking van 27 Augustus 1945, n°. 1921, afd. N.O.

ad 5. De garantie-bezoldiging, bedoeld in artikel 5, 2e lid, onder a, wordt toegekend aan:

- a. allen, die de hoedanigheid van eenige(n) kostwinner(sten) bezitten;
- b. de in dienst zijnde belanghebbenden, die op 18 Januari 1946 gehuwd waren, ongeacht hun leeftijd, met uitzondering van de gehuwde vrouwen, die ingevolge artikel 20, 3e lid, van het Salarisbesluit N.O. 1935 als „ongehuwden” worden beschouwd.

c. mannelijke belanghebbenden van 23 jaar of ouder, die na 18 Januari 1946 in het huwelijk zijn getreden, of na dien datum gehuwd in dienst treden.

Voor degenen, die den leeftijd van 21 jaar hebben bereikt en niet onder bovengenoemde categorieën vallen, gelden de garantiebedragen, genoemd in artikel 5, 2e lid, onder b.

Ook hier is de toekenning beperkt tot degenen die een hoofdbetrekking bekleeden (artikel 6).

Als datum van ingang geldt voor de garantie-bezoldiging eveneens 1 September 1945.

In geval van huwelijk gaat de garantietoeelage in op den eersten dag van de maand waarin het huwelijk wordt gesloten.

¹⁾ Zie blz. 54/57.

Ten aanzien van de evenredige verdeling van de garantietoelage geldt hetzelfde als onder 4 voor de overbruggingstoelage is opgemerkt, terwijl de opmerking met betrekking tot het gegarandeerde gedeelte van de kindertoelage ook hier van toepassing is.

Bij het berekenen van de garantietoelage dient U het bepaalde in den laatsten zin van artikel 2 in aanmerking te nemen.

De garantietoelage is een vaste toelage.

Ingevolge de op artikel 5, 3e lid, berustende (als bijlage hierbijgaande) uitvoeringsbeschikking van den Minister van Binnenlandsche Zaken wordt de garantietoelage niet toegekend aan hen, die als hulp bij de administratie of den huishoudelijken dienst, dan wel in eenige andere betrekking ten dienste van het nijverheidsonderwijs werkzaam zijn en wier salaris op grond van de algemeene bepalingen van bijlage B van het Salarisbesluit N.O. 1935 wordt bepaald in afwijking van de in die bijlage genoemde normen.

In de gevallen waarin omtrent de toepasselbaarheid van het in deze beschikking bepaalde bij U geen zekerheid bestaat, kunt Gij U tot mij wenden.

Degenen die op deze wijze van de garantietoelage zijn uitgesloten, behouden hun aanspraak op de garantiebezoldiging van f 1200,— per jaar, zonder standplaats- of ongeschuwendaf trek.

ad 6. Artikel 14, 2e lid, onder a, bevat een overgangsbepaling voor degenen, wier voorgenomen huwelijk op 18 Januari 1946 reeds was afgekondigd.

ad 7. Degenen die vóór 1 Mei 1945 een minimum-kindertoelage genoten van f 200,— per jaar per kind, ontvangen voor die kinderen te rekenen van 1 Januari 1946 opnieuw die kindertoelage bij wijze van tijdelijken maatregel (artikel 11). Voor de kinderen, op of na 1 Januari 1945 geboren, wordt de kindertoelage bepaald volgens artikel 10, waar het minimum is bepaald op f 150,— per jaar per kind.

Voor alle kinderen dient te zijn voldaan aan de voorwaarden, genoemd in artikel 7 van het Salarisbesluit N.O. 1935.

ad 8. De verhooging van de bedragen, genoemd in de tabel van artikel 6, 1e lid, van het Salarisbesluit N.O. 1935, gaat in op 18 Januari 1946.

De vaste garantietoelage wordt evenals de vaste toelage van 15 % in den pensioensgrondslag opgenomen. Dit is niet het geval met de beide tijdelijke toelagen van 5 % en de tijdelijke overbruggingstoelage.

De inhouding van 4 %, bedoeld in de beschikking van 21 December 1943, n°. 21007, afd. N.O., geschiedt van de wedde + de vaste toelagen. De inhouding van 2 %, ingevolge het Ziekenfondsenbesluit geschiedt daarentegen van de wedde + alle toelagen, zoowel vaste als tijdelijke.

Voorzover noodig vestig ik er Uw aandacht op, dat de weddeverhoging, bedoeld in artikel 17 van het Salarisbesluit N.O. 1935, in maximum f 171,— per jaar bedraagt, terwijl het grensbedrag f 1710,— is.

De af trek wegens het genot van woning, vuur, licht en water kan te rekenen van 18 Januari 1946 worden berekend naar de brutowedde, bedoeld in artikel 2, onder 3. Dit is dus in afwijking van punt 16 van den brief van November 1945, n°. 7481, afd. N.O.

Ik wijs er U op, dat het besluit niet van toepassing is op het personeel, bedoeld in bijlage D van het Salarisbesluit N.O. 1935.

Mochten er zich ondanks de boven gegeven toelichting nog moeilijkheden voordoen bij de vaststelling van de salarissen, dan kunt U zich om nadere inlichtingen tot de afdeling Nijverheidsonderwijs van mijn Ministerie wenden.

Het is mede voor de uitvoering van verschillende artikelen van het onderhavige besluit van belang, bekend te zijn met de eventuele nevenbetrekkingen die een lid van Uw personeel bekleedt, het aantal lessuren en zoo noodig andere gegevens met betrekking tot die nevenfunctie. Ik zal het dan ook op prijs stellen, indien U de vragen daaromtrent op de toelichting bij den lesrooster, de staten van inlichtingen (model B) en de inlegvellen, behorende bij den staat A van de rekening en verantwoording, zoo volledig mogelijk beantwoordt. Ook de vraag betreffende de bezoldiging op den staat B dient U zoo juist mogelijk in te vullen.

Van deze gelegenheid maak ik gebruik, U te verzoeken, voor de rekening en verantwoording die voor het archief van mijn Ministerie is bestemd, een formulier van betere kwaliteit papier te gebruiken, zooals thans weer in den handel verkrijgbaar is.

Voorzover noodig vestig ik nog Uw aandacht op mijn beslissing, dat te rekenen van 1 Januari 1946 de diensttijd door leeratessen in dienst van de Stichting voor huishoudelijke voorlichting ten plattelande en van de Commissie inzake huishoudelijke voorlichting en gezinsleiding ook vóór genoemden datum doorgebracht, bij overgang naar het nijverheidsonderwijs ten volle medetelt tot een maximum van 6 jaar, voorzover zij ten minste 10 daguren per week hebben lesgegeven.

De diensttijd doorgebracht in dienst van de Stichting voor maatschappelijk werk en van het voortlichtingsbureau van den Voedingsraad, kan voor de helft medetellen, eveneens tot een maximum van 6 jaar.

TOEKENNING INVASIEVOORSCHOT AAN PERSONEEL VAN NIJVERHEIDSSCHOLEN

Bij Koninklijk besluit van 4 Juni 1946 (*Staatsblad* n°. G 142) werd bepaald, dat het voorschot van een maand salaris c.q. vier weken loon, voorzover dit in de maand September 1944 of later in verband met de ontwikkeling van de krijgsvoorrichtingen was toegekend aan het personeel van Rijksnijverheidsscholen, van scholen gesubsidieerd ingevolge de Nijverheidsonderwijswet, en van ingevolge Titel II van die wet gesubsidieerde leerlingstelsels, niet werd teruggevorderd. Een uitkering op dezelfde basis zou alsnog worden verstrekt aan dat gedeelte van bovenbedoeld personeel, dat in 1944 het voorschot niet had ontvangen of dit reeds had gerestitueerd, voorzover dit personeel in September 1944 en op 15 October 1945 in dienst was in een betrekking als bovenbedoeld. Het besluit trad in werking op 6 Juni 1946.

Bij circulaire van 15 Juli 1946, n°. 9245, afd. N.O., deed de Minister een afdruk van bovenvermeld Koninklijk besluit toekomen aan de besturen der van Rijkswege gesubsidieerde nijverheidsscholen, de besturen der gemeenten welke zodanige scholen in stand houden, en de besturen der van Rijkswege gesubsidieerde leerlingstelsels. Omtrent de uitvoering van het besluit werd in de circulaire het volgende opgemerkt:

Volgens het bepaalde onder 1 van artikel 1 behoeft het reeds in de maand September 1944 betaalde voorschot van een maand salaris c.q. vier weken loon niet te worden teruggevorderd. U dient na te gaan, of het bedrag van dit voorschot gelijk is aan de netto-bezoldiging, waarop de betrokkene krachtens de in September 1944 laatstelijk voor hem geldende regeling aanspraak had. Ingeval van verschil dient verrekening plaats te vinden. In de gevallen, waarin korting voor woning, vuur, licht, water, intermaat e.d. heeft plaats gehad, dient het bedrag van de uitkeering met het ingehouden bedrag te worden verhoogd.

Ingevolge het bepaalde onder 2 van artikel 1 kan aan het personeel, dat in September 1944 in dienst was in een betrekking als onder 1 bedoeld en dat op 15 October 1945 nog in dienst was in een dergelijke betrekking, een uitkeering worden gedaan ten bedrage van een maand salaris c.q. vier weken loon, berekend naar de regeling en de omstandigheden, die golden voor de bepaling van het salaris voor de(n) betrokkene over de maand September 1944. Voor het personeel aan avondscholen kan eventueel worden rekening gehouden met het salaris over de eerste volle maand van het schooljaar 1944/45.

Bij de vaststelling van het uit te keeren bedrag is ook rekening te houden met de kindertoelage en eventueel met andere toelagen, die als onderdeel van het salaris zijn aan te merken. Pensioenverhaal dient te worden toegepast evenals de inhouding van 4 % ingevolge de beschikking van 21 December 1943, n°. 21007, afd. N.O. Het besluit is van toepassing op al het personeel, werkzaam bij het nijverheidsonderwijs, dus ook op dat, bedoeld in de bijlagen D van het Salarisbesluit N.O. 1935, voorzover het zoowel in September 1944 als op 15 October 1945 in dienst was.

Indien iemand na 15 October 1945 het nijverheidsonderwijs heeft verlaten, hetzij in verband met pensionneering of anderszins, kan hem de uitkeering nog worden toegekend door het bevoegd gezag van de school waar hij werkzaam was, voorzover overigens aan de gestelde voorwaarden is voldaan.

De loonbelasting over de uitkeering ineens kan worden berekend als gold het een gewoon op zichzelf staand salaris over de maand September 1944. Het bedrag van de dienovereenkomstig berekende loonbelasting moet bij de eerstvolgende normale afdracht aan den desbetreffenden ontvanger worden overgemaakt.

Voorzover het invassiegeld nog niet is verantwoord, dient U het op de rekening en verantwoording over 1946 bij de salarisberekening gespecificeerd afzonderlijk te vermelden, b.v. $\frac{1}{12} \times f \dots$ (de wedde op 1 September 1944). Voor het eventueel niet meer aan Uw school verbonden personeel dient U een afzonderlijken geteekenden staat over te leggen. Het totale bedrag van de uitkeeringen kan onder den salarispost U I van de rekening en verantwoording over 1946 worden opgenomen.

Mochten zich nog moeilijkheden voordoen met betrekking tot de uitvoering van het genoemde besluit, dan kunt U deze ter beoordeling aan mij voorleggen.

OVERGANGSBEPALING SALARISSEN PERSONEEL NIJVERHEIDSONDERWIJS

In afwachting van het tot stand komen van een besluit tot herziening van het Salarisbesluit N.O. 1935 had de Ministerraad besloten, ook voor het personeel werkzaam bij het nijverheidsonderwijs over het tijdvak van 1 October 1946 tot de datum waarop dat nieuwe besluit in werking zou treden, een *tijdelijke overgangsmaatregel* te treffen. Deze overgangsmaatregel zou bestaan uit een aanvulling van het Koninklijk besluit van 15 Januari 1946 (*Staatsblad* n°. G 13) in deze zin, dat vóór en naast de bestaande toelagen volgens genoemd Koninklijk besluit een nieuwe tijdelijke toelage van 10 % van de brutowedde werd ingevoegd. Een en ander bracht de Minister bij circulaire van 19 December 1946, n°. 28976, afd. N.O., ter kennis van de besturen der door het Rijk gesubsidieerde nijverheidsscholen en de besturen der gemeenten welke zodanige scholen in stand houden. In de circulaire was nog een nadere toelichting bij de betreffende bepaling gegeven.

In aansluiting op de op blz. 195 vermelde omzendbrief van November 1945 werd bij omzendbrief van 23 Januari 1946, n°. 2227, afd. N.O., aan de betrokken instanties nog medegedeeld, dat de bezoldiging van *land- en tuinbouwlerearen*, die slechts een *gedeelte* van het school(cursus)jaar onderwijs gaven, als bedoeld in het Salarisbesluit N.O. 1935, tabel 25, onder 3, van 1 Januari 1945 kon worden gesteld op f 2,25 per werkelijk gegeven lesuur. Voor de bezoldiging van de leerkrachten, vallende onder 3 van die tabel, nl. de leraren in de *theoretische en tekenvakken en praktische vakken met daarbij behorende theorievakken*, waren echter de in eerstgenoemde omzendbrief bedoelde salarisregelen van toepassing.

INSTELLING COMMISSIE VAN ADVIES EN OVERLEG TER VOORBEREIDING VAN DE HERZIENING VAN HET SALARISBESLUIT N.O. 1935

Bij Ministeriële beschikking van 12 November 1946, n°. 9781 I, afd. N.O., is ingesteld een commissie van advies en overleg ter voorbereiding van de herziening van het Salarisbesluit

N.O. 1935, voorzover dit het *middelbaar*¹⁾ nijverheidsonderwijs betreft. In deze commissie zijn benoemd met recht van plaatsvervangings:

a. tot lid en voorzitter Mr. Ir. M. Goote, administrateur, chef van de afdeling Nijverheidsonderwijs van het Ministerie van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen;

b. tot leden:

Mr. P. A. G. Ubink, administrateur, chef van de afdeling Ambtenarenzaken van het Ministerie van Binnenlandse Zaken;

A. B. Hermesen, inspecteur ter Generale Thesaurie bij het Ministerie van Financiën;

c. tot leden, aangewezen door de achter hun namen vermelde organisaties:

Mej. F. Haye te Amsterdam, Scholen voor maatschappelijk werk;

Ir. C. J. Heiligers te Dordrecht, Bond van verenigingen van leraren aan middelbare nijverheidsscholen in Nederland;

W. van der Straaten te Amsterdam, Vereniging ter bevordering van het zeevaartonderwijs;

d. tot secretaris(esse) R. Hansman en mej. Mr. J. C. de Niet, hoofdcommiezen aan het Ministerie van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen.

De beschikking is opgenomen in de *Nederlandse Staatscourant* van 18 November 1946, no. 226.

PENSIOENSBIJDRAGEN 15 1/2 %

Bij circulaire van 13 Februari 1946, n°. 526 I H, afd. N.O., deelde de Minister aan de hierna vermelde instanties mede, dat de termijn van het enig artikel van paragraaf 16 van de Wet van 29 November 1935 (*Staatsblad* n°. 685) met ingang van 1 Januari 1946 was verstreken en niet meer zou worden verlengd.

Bij genoemd artikel zijn de bijdragen voor pensioen ingevolge artikel 36 der Pensioenwet 1922 (*Staatsblad* n°. 240) van 15 1/2 % verminderd tot 14 1/2 % voor de periode 1 Januari 1936 tot 1 Januari 1941. Bij besluit van 16 November 1940 (*Nederlandse Staatscourant* 1940, n°. 253) is die periode verlengd tot 1 Januari 1946.

De circulaire was gericht aan de besturen der van Rijksweg gesubsidieerde nijverheidsscholen en de besturen der gemeenten welke zodanige scholen in stand houden.

VRIJSTELLING VAN DE ARBEIDSINZET VOOR LEERLINGEN VAN M.T.S-EN E.D.

Op 21 Augustus 1943 werd aan de directeurs der gewestelijke arbeidsbureaux inzake vrijstelling van de „arbeidsinzet” voor a.s. leerlingen van middelbare technische scholen en daarmede gelijkstaande vakscholen per telex n°. 745 medegedeeld, dat voor het cursusjaar 1943/44 weer leerlingen die in Juli 1943 hun eindexamen hadden behaald aan een hogere burgerschool, gymnasium, lyceum of een daarmede gelijkstaande school, tot een aantal gelijk aan dat in het cursusjaar 1939/40, met een afwijking naar boven van ca. 10%, tot bedoelde scholen konden worden toegelaten. Ook personen, geboren in 1922, 1923 en 1924, konden worden toegelaten, ter beoordeling van de Fachberater, verbonden aan het betreffende gewestelijk arbeidsbureau, via welk bureau de plaatsing als leerling moest worden verzorgd.

22-JARIGE LEERLINGEN VAN MIDDELBARE TECHNISCHE SCHOLEN EN DE ARBEIDSINZET

In verband met de oproep van 22-jarige leerlingen van middelbare technische scholen voor de *arbeidsinzet* werd tot de Secretaris-Generaal het verzoek gericht om toe te staan, dat 21-jarige leerlingen van deze scholen eerst de vierde klasse zouden doorlopen en dan hun eindexamen zouden kunnen doen. De uitreiking van het eindgetuigschrift zou dan eerst geschieden na een later te vervullen praktijkjaar.

In verband hiermede deelde de Secretaris-Generaal bij omzendbrief van 6 Juni 1944, n°. 9014 H, afd. N.O., aan de betrokken instanties mede, dat hij, alvorens terzake een beslissing te nemen, gaarne per ommekeer zou vernemen, hoeveel leerlingen van elke middelbare technische school daarvoor eventueel in aanmerking zouden komen en welk percentage dat was van het aantal leerlingen van het vierde studiejaar.

De omzendbrief was gericht aan de besturen der van Rijksweg gesubsidieerde middelbare technische scholen en de burgemeesters der gemeenten welke zodanige scholen in stand houden.

¹⁾ Een commissie als hier bedoeld werd eveneens ingesteld voor het *lager* nijverheidsonderwijs. Voor de samenstelling van deze commissie moge worden verwezen naar de *Nederlandse Staatscourant* van 15 November 1946, no. 225.

Ten vervolge op deze omzendbrief werd bij omzendbrief van 26 Juni 1944, n°. 9567 H, afd. N.O., aan genoemde instanties het volgende medegedeeld:

Tengevolge op nevenvermelden brief deel ik U mede, dat gebleken is dat de aantallen 21-jarige leerlingen van het tegenwoordige tweede studiejaar van de middelbare technische scholen op de verschillende scholen zoowel volstrekt als relatief sterk uiteenlopen (van nihil tot 71 leerlingen en van 0 tot 58 % van het vermoedelijk aantal leerlingen van het a.s. vierde studiejaar). Overigens is komen vast te staan, dat het praktisch niet mogelijk zal zijn (wegens een tekort aan plaatsruimte en/of aan leerna-lesuren) om alle thans 21-jarige tweedejaars-leerlingen die binnenkort bevoord worden, in het a.s. vierde studiejaar te plaatsen. Hoewel ik zeer groote waarde hecht aan het normale praktische leerjaar tusschen het tweede en het vierde studiejaar van de middelbare technische school, zal ik bij wijze van hooge uitzondering en met afwijzing van alle consequenties te dezen voor de toekomst, er niet het oog op de belangen van de betreffende leerlingen, die spoedig voor tewerkstelling zullen worden aangewezen, voor ditmaal in berusten, dat, ter beoordeeling van den directeur der school, met ingang van het schooljaar 1944/45 wordt afgeweken van de terzake geldende regelen en van het desbetreffende deel van het leerplan.

Hierbij stel ik echter nadrukkelijk de volgende voorwaarden:

1. De leerlingen moeten wat den leeftijd betreft aan het bovenstaande voldoen.
2. Zij moeten op solide wijze gedurende ten minste $\frac{2}{3}$ van het aantal werkdagen van de a.s. zomervacantie in het bedrijf in de richting van het door hen verlangde eindgetuigschrift werkzaam zijn, onder dezelfde condities als voor leerlingen in het normale praktische leerjaar gelden. Dit moet vanwege de middelbare technische school worden gecontroleerd. Indien een leerling niet behoorlijk hieraan heeft voldaan, mag hij niet tot het vierde studiejaar worden toegelaten.
3. De directeur doet mij in de eerste helft van September c.k. een nominatieve opgave toekomen van de betreffende leerlingen, vermeldende o.m. naam en voornamen, geboortedatum, afdeling waar in de vacante werkzaam, hoeveel dagen.
4. Na afloop van het eindexamen 1945 doet het bevoegd gezag (artikel 1, 4e lid, van het Rechtspositiebesluit N.O. 1935) aan het Departement een opgave toekomen, vermeldende de namen en de overige gegevens van de betreffende leerlingen, die voor dat eindexamen zijn geslaagd. Dit met het oog op het voorschrift onder A II van de bijlage B van het Bevoegdheidsbesluit N.O. 1941.
5. Het bevoegd gezag en de directeur verplichten zich thans reeds, er t.z.t. nauwlettend op toe te zien, onderscheidenlijk er voor te zorgen, dat het eindgetuigschrift van de middelbare technische school als bedoeld in artikel 29, 1e lid, van de Nijverheidsonderwijswet, eerst dan aan de betreffende, t.z.t. voor het eindexamen geslaagde leerlingen wordt uitgereikt, wanneer vaststaat, dat zij het verlate praktische leerjaar overeenkomstig de daarvoor normaal geldende regeling naar behooren hebben volbracht.

TWERKSTELLING VAN LEERLINGEN-PRACTICANTEN VAN MIDDELBARE TECHNISCHE SCHOLEN IN OVERHEIDS- EN SEMI-OVERHEIDSBEDRIJVEN

Op blz. 51/52 van dit verslag is afgedrukt de beschikking van de Commissaris-Generaal voor Bestuur en Justitie van 26 April 1944, houdende *verbod* tot het in dienst nemen van mannelijke personen *beneden de leeftijd van 30 jaar* in overheids- en semi-overheidsbedrijven. Op de vraag van de Secretaris-Generaal of deze beschikking ook van toepassing was op leerlingen van middelbare technische scholen die in het *praktische leerjaar* waren of gingen, heeft de Commissaris-Generaal voornoemd het volgende geantwoord:

Ich bin damit einverstanden, dass solche Schüler ihr praktisches Jahr in Betrieben des öffentlichen Dienstes ablegen, ohne dass mir derartige Fälle zur Genehmigung vorgelegt werden.

Dit antwoord werd bij circulaire van 20 Juli 1944, n°. 11263, afd. N.O., ter kennis gebracht van de besturen der van Rijksweg gesubsidieerde middelbare technische scholen en van de burgemeesters der gemeenten welke zodanige scholen in stand houden.

Bij schrijven van 14 Augustus 1944, n°. 11286 H, afd. N.O., deelde de Secretaris-Generaal aan de Commissie vakopleiding straatmakers in antwoord op een desbetreffende vraag mede, dat bovenvermelde beschikking ook niet van toepassing was op leerlingen die bij overheidsbedrijven in opleiding kwamen volgens het *leerlingsstelsel*, bedoeld in Titel II der Nijverheidsonderwijswet.

TOELATING STUDENTEN TOT MIDDELBARE NIJVERHEIDSSCHOLEN

Zoals op blz. 106 van dit verslag is vermeld, mochten studenten die de *loyaliteitsverklaring* hadden getekend, ingevolge de Beoordeelingsbeschikking Studenten 1945, n°. I, d.d. 26 Augustus 1945, n°. 1347, afd. H.O., hun studie aan een openbare inrichting van hoger onderwijs *niet* voortzetten. Naar aanleiding van een desbetreffende vraag bracht de Minister bij schrijven van 20 November 1945, n°. 7772H, afd. N.O., ter kennis van de besturen der van Rijksweg gesubsidieerde middelbare nijverheidsscholen en de besturen der gemeenten

welke zodanige scholen in stand houden, dat hij geen bezwaar had tegen toelating van bedoelde studenten tot *middelbare nijverheidsscholen*, mits op redelijke gronden kon worden aangenomen, dat zij hun studie bij het middelbaar onderwijs ernstig zouden opvatten.

UITSTEL EERSTE OEFENING MILITAIRE DIENST

Bij circulaire van 9 Maart 1946, n°. 6049, afd. N.O., deelde de Minister aan de besturen der door het Rijk gesubsidieerde zeevaart- en machinistendagscholen en de besturen der gemeenten welke zodanige scholen in stand houden, mede, dat de daarvoor in aanmerking komende leerlingen van hun school *uitstel* van eerste oefening voor de militaire dienst konden verkrijgen.

Zodra een leerling voor de militaire dienst was goedgekeurd, moest hij bij de Minister van Oorlog een daartoe strekkend verzoekschrift indienen. Bij dit verzoekschrift moest worden overgelegd een zgn. *studieverklaring* van het hoofd van de onderwijsinrichting waarbij de leerling was ingeschreven. In deze studieverklaring moest worden vermeld het tijdstip van beëindiging van het eerstkomende eindexamen. Voor leerlingen van lagere studiejaaren moest in de studieverklaring worden medegedeeld om welke oorzaak de leerling nog niet in het hoogste studiejaar was opgenomen. Indien een leerling voor het eerstvolgende eindexamen niet slaagde of niet tot een hoger studiejaar werd bevorderd, diende de aanvraag zo nodig te worden herhaald. In dat geval behoorde de daarbij over te leggen studieverklaring zo mogelijk ook te bevatten de verklaring dat het niet aan eigen toedoen of nalatigheid te wijten was dat de leerling niet slaagde.

MAAKLONEN LEERLINGEN NIJVERHEIDSSCHOLEN VOOR MEISJES

In de kringen van het meisjesnijverheidsonderwijs bestond reeds geruime tijd de wens dat het *percentage* van de *maaklonen*, dat wordt uitgekeerd aan leerlingen van de aan nijverheidsscholen voor meisjes verbonden opleidingen tot naaister (tweede leerjaar), *costuumnaaister* en *coupeuse*, voor werkstukken welke voor derden zijn vervaardigd, zou worden herzien. Teneinde aan deze wens tegemoet te komen heeft de Minister bij beschikking van 11 April 1946, n°. 6235 I, afd. N.O., goedgekeurd, dat dit percentage te rekenen van 1 Januari 1946 op 20 wordt bepaald voor de leerlingen, waarvoor het aan de afnemers van de werkstukken in rekening gebrachte loon per leerjaar f 50,— of minder bedraagt.

De leerlingen, voor wie het in rekening gebrachte maakloon per leerjaar f 50,— tot f 100,— bedraagt, kunnen in aanmerking komen voor 40 % van het maakloon en zij, die een aan derden in rekening gebracht maakloon van meer dan f 100,— per leerjaar bereiken, voor 70 %. Met deze regeling behoort een zodanige herziening van de maaklonen gepaard te gaan dat deze lonen voor elke school in overeenstemming worden gebracht en gelijke tred houden met de ter plaatse geldende normale naaisterstarieven.

SCHOOLGELD CURSUS 1944/'45

Bij omzendbrief van 11 October 1945, n°. 5069, afd. N.O., deelde de Minister aan de besturen der van Rijkswegen gesubsidieerde nijverheidsscholen en de besturen der gemeenten welke zodanige scholen in stand houden, mede, dat hij, na overleg met zijn ambtgenoten van Financiën en van Binnenlandse Zaken, had besloten, de schoolgeldplichtigen voor het cursusjaar 1944/'45 van de betaling van schoolgeld *vrij te stellen*. Voorzover door genoemde besturen reeds bedragen waren geïnd, konden zij deze aan de belanghebbenden restitueren of, voorzover dit mogelijk was, verrekenen met het eventueel voor het cursusjaar 1945/'46 verschuldigde schoolgeld. Voor de gerestitueerde of verrekende bedragen konden zij een declaratie bij het Departement indienen.

De rekening en verantwoording over 1944 behoeft geen wijziging te ondergaan. Op de te zijner tijd in te dienen rekening en verantwoording over 1945 diende onder de post „schoolgelden” het bedrag begrepen te zijn dat voor het cursusjaar 1944/'45 reeds was ontvangen voorzover het betrekking had op het jaar 1945.

TEGEMOETKOMING IN DE REISKOSTEN EN DE KOSTEN VOOR BOEKEN EN LEERMIDDELEN VOOR LEERLINGEN VAN HET LAGER NIJVERHEIDSONDERWIJS

In de *Nederlandse Staatscourant* van 16 Juli 1945, n°. 26, maakte de Minister voor de eerste maal bekend, dat ouders of verzorgers van jeugdige personen met behoorlijke aanleg, die

een opleiding aan een dagschool voor *lager nijverheidsonderwijs* (ambachtsschool, industrie- en huishoudschool, vakschool) voor het schooljaar 1945/'46 niet konden bekostigen, in aanmerking konden komen voor een tegemoetkoming in de reiskosten en de kosten voor boeken en leermiddelen. Gegadigden dienden zich daartoe schriftelijk te wenden tot het Departement.

Een bekendmaking van gelijke strekking betreffende het schooljaar 1946/'47 deed de Minister onder dagtekening van 22 Februari 1946 voor de eerste maal opnemen in de *Nederlandse Staatscourant* van 28 Februari 1946, n°. 42.

INSTELLING COMMISSIES VAN ADVIES INZAKE HET AANSCHAFFEN VAN MACHINES ENZ.

Bij Ministeriële beschikking van 21 November 1946, n°. 21276, afd. N.O., zijn ingesteld twee commissies van advies inzake het aanschaffen van machines, gereedschapswerktuigen en gereedschappen ten behoeve van het onderwijs aan nijverheidsscholen voor jongens, t.w.:

- a. voor de metaalbewerking;
- b. voor de houtbewerking.

Aan deze commissies werd opgedragen: het uitbrengen van adviezen over de typen van machines en gereedschapswerktuigen welke voor de verschillende scholen nodig zijn en het in verband daarmee plegen van overleg met de Nederlandse industrie en zo nodig met importeurs van buitenlandse machines; het plegen van overleg met het Rijksbureau voor metalen; het uitbrengen van advies over de distributie van de machines; het geven van advies over de aankoop van werktuigen; het adviseren over de wijze waarop de ambachtsscholen zouden kunnen medewerken aan de levering van gereedschappen aan scholen welke daaraan tekort hebben.

In de onder sub *a* genoemde commissie voor de *metaalbewerking* werden benoemd:

- a. tot lid en voorzitter: Ir. G. Hofstede, inspecteur-generaal van het nijverheidsonderwijs;
- b. tot lid en vice-voorzitter: Ir. L. Th. H. Hesselfelt, inspecteur van het nijverheidsonderwijs;
- c. tot leden:
 1. G. E. E. Kuyntjes, directeur van de ambachtsschool te Leiden;
 2. G. J. Goes, directeur van de R.-K. ambachtsschool „Don Bosco” te Amsterdam;
 3. J. van der Rest, directeur van de Chr. ambachtsschool te 's-Gravenhage;
 4. A. Kuiper, directeur van de Gemeentelijke middelbare technische school te 's-Gravenhage.
- d. tot secretaris: A. Worisek, commies aan het Ministerie van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen.

In de onder *b* genoemde commissie voor de *houtbewerking* werden benoemd:

- a. tot lid en voorzitter: J. L. G. Faber, inspecteur van het nijverheidsonderwijs;
- b. tot leden:
 1. G. E. E. Kuyntjes, directeur van de ambachtsschool te Leiden;
 2. J. H. L. van Kimmenade, directeur van de ambachtsschool te Nijmegen;
 3. W. M. Retera, leraar aan de middelbare technische school, verbonden aan de Academie van beeldende kunsten te 's-Gravenhage;
- c. tot secretaris: L. F. Venderbos, adjunct-commies aan het Ministerie van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen.

De beschikking is geplaatst in de *Nederlandse Staatscourant* van 2 December 1946, no. 236.

RIJKSBEURZEN LAGER NIJVERHEIDSONDERWIJS

Inzake toekenning van Rijksbeurzen ten behoeve van leerlingen van dagscholen voor lager nijverheidsonderwijs deed de Secretaris-Generaal onder dagtekening van 3 Januari 1944 de volgende bekendmaking opnemen in de *Nederlandse Staatscourant* van 3 Januari 1944, n°. 1:

De Secretaris-Generaal van het Departement van Opvoeding, Wetenschap en Kultuurbescherming brengt ter kennis van belanghebbenden, dat ouders of verzorgers van jongelieden met behoorlijken aanleg, die niet geheel bij machte zijn een opleiding aan een dagschool voor lager nijverheidsonderwijs te bekostigen, indien zij ter tegemoetkoming in die kosten gedurende het schooljaar 1944/45 voor een Rijksbeurs in aanmerking wenschen te komen, zich bij gezegeld verzoekschrift kunnen wenden tot het Departement van Opvoeding, Wetenschap en Kultuurbescherming, afdeling N.O., Regentesselaan 11, Apeldoorn.

Deze verzoekschriften moeten worden ingezonden, voorzover het de opleiding betreft aan een school waarvan het schooljaar omstreeks 1 April aanvangt, vóór 15 Januari 1944 en voorzover het een opleiding betreft welke aanvangt omstreeks 1 September, vóór 1 Mei 1944.

Verzoekschriften welke na bovengenoemde data het Departement bereiken, kunnen niet meer voor behandeling in aanmerking komen.

Afdrukken van de „Regelen”, volgens welke de toekenning van deze beurzen (renteloze voorschotten) geschiedt, zijn tegen betaling van f 0,10 verkrijgbaar bij de Algemeene Landsdrukkerij te 's-Gravenhage.

RIJSSCHOOLTOEZICHT NIJVERHEIDSONDERWIJS

Bij Koninklijk besluit van 7 December 1945, n°. 7, werd met ingang van 1 Maart 1946 tot inspecteur van het nijverheidsonderwijs benoemd Ir. A.G. van den Hoek. In afwachting van een nadere verdeling van de ambtsgebieden van de inspecteurs van het nijverheidsonderwijs, mede in verband met de voorgenomen uitbreiding van het aantal leden der inspectie, zou de heer Van den Hoek met ingang van 1 Maart 1946 tot een nader te bepalen datum tewerkgesteld worden als inspecteur in algemene dienst, hoofdzakelijk in het ambtsgebied van de inspecteur W. H. Cool, inclusief dat van de voormalige inspecteur G. A. Groote Haar.

Bij Koninklijk besluit van 4 Mei 1946, n°. 25, werd met ingang van 1 Mei 1946, of zoveel later als zij haar betrekking zou aanvaarden, benoemd tot inspectrice van het nijverheidsonderwijs mej. E. E. M. Bergervoet. Bij Ministeriële beschikking van 9 Augustus 1946, n°. 12781 I, afd. N.O., werd bepaald dat de benoeming zou ingaan op 1 September 1946. In afwachting van een nadere verdeling van de ambtsgebieden van de inspectrices van het nijverheidsonderwijs zou mej. Bergervoet tot een nader te bepalen datum tewerkgesteld worden als inspectrice in algemene dienst, hoofdzakelijk in het ambtsgebied van de inspectrice mej. G. G. Smit.

Bij Koninklijk besluit van 2 Juli 1946, n°. 20, werd met ingang van 1 September 1946 benoemd tot inspecteur van het nijverheidsonderwijs in vaste dienst Ir. W. J. L. Bloem. Bij Koninklijk besluit van 6 Augustus 1946, n°. 12, werd met ingang van 1 September 1946 benoemd tot inspecteur van het nijverheidsonderwijs in vaste dienst J. L. G. Faber. De heer Faber werd tot 1 October 1947 tewerkgesteld als inspecteur in algemene dienst, in hoofdzaak in het ambtsgebied van de inspecteur W. H. Cool.

Bij Koninklijk besluit van 6 Augustus 1946, n°. 13, werd met ingang van 1 September 1946 de inspecteur W. H. Cool ontheven van de waarneming van het toezicht op het nijverheidsonderwijs in het ambtsgebied van de voormalige inspecteur G. A. Groote Haar. Tevens werd met ingang van dezelfde datum de inspecteur Ir. A. G. van den Hoek ontheven van de functie van inspecteur in algemene dienst. Voorts werden met ingang van genoemde datum de ambtsgebieden van de inspecteur-generaal en de inspecteurs van het nijverheidsonderwijs, betreffende het rechtstreekse toezicht op het nijverheidsonderwijs voor jongens en het nijverheidsonderwijs op het gebied van nijverheidskunst en kunstambacht, nader vastgesteld¹⁾.

¹⁾ Zie voor de desbetreffende tabel *Mededelingen* 1946, n°. IV, blz. 22/23.

F. LAGER ONDERWIJS

I. DE UITVOERING DER LAGER-ONDERWIJSWET 1920, ENZ. BIJZONDERE VOORZIENINGEN (GENEESKUNDIG SCHOOLTOEZICHT; SCHOOLBIOSCOOP, SCHOOL- EN WERKTUINEN, CURSUSSEN VOOR SPRAAKGEBREKKIGEN)

Hieronder volgen enkele gegevens omtrent de toepassing der Lager-onderwijswet 1920 c.a.¹⁾

OPENBARE SCHOLEN UITSLUITEND VOOR VOORTGEZET GEWOON LAGER ONDERWIJS (ART. 3, LID 2bis)

Het volgende staatje geeft een overzicht van de aantallen openbare scholen *uitsluitend* voor voortgezet gewoon lager onderwijs in de onderscheidene provincies.

Provinciën	Aantal scholen voor v.g.l.o.	Provinciën	Aantal scholen voor v.g.l.o.
Groningen	10	Zuidholland	28
Friesland	6	Zeeland	2
Drenthe	3	Noordbrabant	—
Overijssel	8	Limburg	—
Gelderland	11		
Utrecht	5	Totaal 1946	90
Noordholland	17	Totaal 1943	101

ONTHEFFING VERPLICHTING TOT HET GEVEN VAN ONDERWIJS IN HANDENARBEID EN EENVOUDIGE HUISHOUDKUNDE BIJ HET VOORTGEZET GEWOON LAGER ONDERWIJS (ART. 3, LID 2bis)

Ten aanzien van 147 scholen is overeenkomstig de aangehaalde wetsbepaling ontheffing verleend van de verplichting tot het geven van onderwijs in *handenarbeid*. Ten aanzien van 112 scholen is vrijstelling verleend voor *eenvoudige huisbondkunde*.

ONTNEMING BEVOEGDHEID TOT HET GEVEN VAN ONDERWIJS (ART. 10)

Artikel 10 der wet, krachtens hetwelk Gedeputeerde Staten kunnen verklaren dat een onderwijzer zijn bevoegdheid tot het geven van onderwijs heeft verloren, vond in het jaar 1946 geen toepassing.

TEGEMOETKOMING IN DE KOSTEN VAN VERVOER (ART. 13, 1E LID)

Het aantal gemeenten, waar krachtens art. 13, 1e lid, der Lager-onderwijswet 1920 steun werd verleend ter tegemoetkoming in de kosten, verbonden aan het bezoeken ener lagere school, is sedert 1943 met 41 of 10 % afgenomen. Het aantal leerlingen, aan wie deze steun werd verleend, verminderde met 1 521 of 32,2 %. Een en ander moge blijken uit het staatje op blz. 207 bovenaan.

VERVOER VAN LEERLINGEN (ART. 13, 2E LID, ONDER f)

Regelingen tot vervoer van leerlingen overeenkomstig de aangehaalde wetsbepaling waren in 6 gemeenten getroffen. In 5 gemeenten werd in zodanige regeling van gemeentewege een financiële bijdrage verleend.

TEGEMOETKOMING IN DE KOSTEN VAN HUISONDERWIJS (ART. 13, 5E LID)

In 3 gemeenten ten aanzien van 74 leerlingen werd overeenkomstig de aangehaalde wetsbepaling steun verleend ter tegemoetkoming in de kosten, verbonden aan het geven van huisonderwijs.

¹⁾ Deze gegevens hebben *uitsluitend* betrekking op het jaar 1946; tengevolge van de buitengewone omstandigheden konden over de jaren 1944 en 1945 geen gegevens worden verstrekt.

Provinciën	Aantal gemeenten, waar krachtens art. 15, 1e lid, steun werd verleend ter tegemoetkoming in de kosten, verbonden aan het bezoeken ener lagere school						Aantal leerlingen, aan wie steun werd verleend					
	Gemeenten met:						Gemeenten met:					
	100 000 en meer inw.	50 000—< 100 000 inw.	20 000—< 50 000 inw.	5 000—< 20 000 inw.	minder dan 5 000 inw.	Totaal	100 000 en meer inw.	50 000—< 100 000 inw.	20 000—< 50 000 inw.	5 000—< 20 000 inw.	minder dan 5 000 inw.	Totaal
Groningen	—	—	—	10	8	18	—	—	—	72	31	103
Friesland	—	—	1	21	7	29	—	—	7	333	28	368
Drenthe	—	—	1	7	8	16	—	—	18	67	62	147
Overijssel	—	1	2	20	7	30	—	7	10	373	25	415
Gelderland	—	2	2	28	13	45	—	38	33	268	97	436
Utrecht	—	—	2	4	18	24	—	—	2	41	108	151
Noordholland	1	—	2	15	36	54	3	—	82	264	276	625
Zuidholland	1	1	1	20	26	49	4	1	9	129	129	272
Zeeland	—	—	—	3	30	33	—	—	—	83	156	239
Noordbrabant	—	1	1	22	26	50	—	44	3	1	232	280
Limburg	—	1	1	9	8	19	—	1	7	125	29	162
Totaal 1946	2	6	13	159	187	367	7	91	171	1756	1175	3198
Totaal 1943	2	7	16	170	213	408	31	126	365	2696	1502	4719

GEMEENTEN ZONDER OPENBARE SCHOOL (ART. 19)

Het volgende staatje geeft een overzicht van de aantallen gemeenten in de onderscheidene provincies, waar in het jaar 1946 geen openbare school was gevestigd. Tevens is vermeld het aantal gemeenten dat een gemeenschappelijke school onderhield tezamen met één of meer andere gemeenten.

Provinciën	Aantal gemeenten, waar geen openbare school gevestigd was ¹⁾	Aantal gemeenten, dat een gemeenschappelijke school onderhield					Totaal
		tezamen met					
		1	2	3	4	5	
		gemeente(n)					
Groningen	—	2	—	—	—	—	2
Friesland	—	—	—	—	—	—	—
Drenthe	—	—	1	—	—	—	1
Overijssel	3 (2)	2	1	—	—	—	3
Gelderland	31 (11)	2	—	—	—	—	2
Utrecht	30 (20)	1	—	—	—	1	2
Noordholland	5 (2)	4	2	—	—	—	6
Zuidholland	20 (24)	5	—	—	—	—	5
Zeeland	20 (11)	—	—	—	—	—	—
Noordbrabant	99 (55)	3	—	—	—	—	3
Limburg	81 (28)	—	—	—	—	—	—
Totaal 1946	298 (113)	19	4	—	—	1	24
Totaal 1943	301 (122)	15	2	1	1	—	19

Een nominatieve opgave der gemeenten zonder openbare school vindt men op blz. 208/210.

¹⁾ De tussen () geplaatste getallen betreffen de gemeenten die met naburige gemeenten een regeling hadden getroffen voor roclating van leerlingen; deze zijn in de voorafgaande getallen begrepen.

GEMEENTEN ZONDER OPENBARE SCHOOL (ART. 19)

Provinciën	Geen openbare school in de gemeenten:					Gemeenschappelijke school	
						In de gemeente(n):	Gemeenschappelijk met:
Groningen	—	—	—	—	—	Midwolda Nieuweschans	Nieuwolda Beerta
Friesland	—	—	—	—	—	—	—
Drenthe	—	—	—	—	—	Dalen (Dalerveld)	Coevorden en Hoogeven
Overijssel	Borne *)	Oldenzaal	—	—	—	Diepenheim (Markvelde) Hellendoorn Vriezenveen	Nede (Gld.) Wierden en Vriezenveen Tubbergen
Gelderland	Annerzoden Batenburg Bemmel * Beuningen Bergharen Beuningen Dreumel Druen *	Duiven Ewijk * Gendt * Groenlo Groesbeek * Haften * Hedel Hermen Heteren *	Heumen * Horssen Huissen Kerkwijk Lichtenvoorde Maasdriel Millingen Nederhemert * Pannerden	Ubbergen * Wamel Wichl Wierboort Wijchen Zevenaar	Apeldoorn (Hoenderlo) Tiel	Ede Wadenhoijen	—
Utrecht	Abcoude * Achtienhoven * Breukelen-St. Pieters * Bunnik Bunschoten Eemnes Haarzuilen Voerwoude *	Hoogland * Kamerik Kroekingen Linschoten Loenen Montfoort Odijk * Oudeveerij * Oudeveerij *	Polsbroek * Renswoude * Rivier Schalkwijk * Snelrewaard Stoutenburg * Tienhoven Tull en 't Waal	Vleuten * Werkhoven Westbroek Wilkeskop * Wilnis Zegveld	Maarsse Doorn	Maarsseveen, Beukelen- St. Pieters, Beukelen- Nijenrode, Tienhoven, Westbroek Langbroek	—

Noordholland

Provinciën	Geen openbare school in de gemeenten:					Gemeenschappelijke school	
						In de gemeente(n):	Gemeenschappelijk met:
Noordholland	Heemskerk *	—	—	—	—	—	—
Zuidholland	Alblas (Oud) * Alkemade Burrowswaard * Bergschenhoek * Berkel en Rodenrijs * Molenaarsgraf * Noordwijkerhout * Noordorp Herkingen *	Lange-Ruige-Weide * Leerbroek Leimuiden * Lier (de) * Maasland Molenaarsgraf * Noordwijkerhout * Noordorp	Papekop * Peursum Rietveld * Rijnsburg Sassenheim Schipluiden Schoonrevoerd * Tienhoven	Valkenburg Vliet * Voorhout Waarder * Warmond Wieringen * Wijngaarden Zevenhoven *	Ansele Goudriaan Oostvoorne Poortugaal Zuid-Beijerland	Tienhoven Ootland Rokkanje Rotterdam Goudswaard	—
Zeeeland	Aagtekerke * Biggekerke Clinge * Duivendijk * Grauw en Langendam *	Grijskerke 's-Heerenhoek * Hoofdplaat Jansteen (St.) * Koevacht *	Laurens (St.) * Meliskerke Ovezande * Philippine	Ritthem Serooskerke (W.) Vrouwenpolder * Westdorpe * Zoutelande Zuiddorpe	—	—	—
Noordbrabant	Aarle-Rixtel Alem * Almkerk Alphen Andel * Bakel * Beek Beek en Donk Bergeijk Bergen op Zoom * Berghem Berkel	Berlicum Best Bladel Bockel Boxmeer Budel Cham Cuyk Deurne Dussen Dinther Dongen	Druiven * Dungen (den) Eersel Erp Esch Geffen Geldrop Gemert Gilze * Grave Haren Halsteren	Haps Heesch Heeswijk Hooven Hooge en Lage Mierde Hooge en Lage Zwaluwe Hoogdoon Huilbergen Leende Liempe Lieshout (vervolg blz. 210)	Empel Klundert Udenhout	Alem Hooge en Lage Zwaluwe Helvoirt	—

*) De met een * gemerkte gemeenten hadden met naburige gemeenten een regeling getroffen voor toelating van leerlingen.

*) Zaandam had met de gemeenten Koog a/d Zaan, Westzaan, Oostzaan, Wormer en IJsp een gemeenschappelijke regeling getroffen voor het instandhouden van een 7e leerjaar aan de openbare lagere school no. 9 te Zaandam.

Provinciën	Geen openbare school in de gemeenten:				Gemeenschappelijke school	
					In de gemeente(n):	Gemeenschappelijk met:
Noordbrabant (vervolg)	Luijckgestel Maarheeze Megen Michelsgestel (St.) Mierlo Mill Moergestel Nieuw-Ginniken * Nieuw-Vossemeer Nistelrode Nuland Oeffelt Oirschot	Oisterwijk Oploo Oss Ossendrecht Oudenbosch Oud en Nieuw-Gestel Purte Raamsdonk Ravenstein Reusel Riechoven Rosmalen	Rieperen Rijsbergen Riswijk * Schijndel Soneren * Son Sanddaarbuiten Steenbergen Stiphout Terheijden Teteringen * Uden	Udenhout Veldhoven Vessen Vierlingsbeek Waalre Wanroij Waaspik * Werkendam Westerbeek Wiersebocht Wouwe Zeddam Zevenbergen *		
Limburg	Ambij * Ansenrade Arcen en Velden * Baexem Beegden Beek * Beesel * Belfeld Bingelrade Borgharen Born Broekhuizen Brunsum Bunde Echr Engelenhoven * Elsloo Geertruid (St.) Geleen Geulle Grevenbicht	Gronsveld * Grubbenvorst * Gulpen * Heel en Puthoel Heijthuisen Helden * Heren Hoensbroek * Horn Hulsherg * IJeren Jalceek Kessel Klimmen Limbriicht * Linne Maasbracht Maasniel Margraten * Meerlo Meerssen *	Meijel Merktheek Montfort Munstergeleen Neer Nieuwstadt Noorbeek Nuth * Obbicht en Papenhoven Odiënberg (St.) Orsbeek Ostersum * Posterholt Roggel Roosteren Schaesberg * Schimmert Schinnen Schinveld * Sevenum	Simpelveld Slenaken Spaubeek Sevenseweert Straatproy Susteren * Swalmen Thorn Ubach over Worms Ulestraten Urmond Valkenburg-Houthem * Venray * Vlindrop Wanssum Weert Wessem Wijle * Wijnandsrade		

1) De met een * gemerkte gemeenten hadden met naburige gemeenten een regeling getroffen voor toelating van leerlingen.

GEMEENTEN WAAR GEEN OPENBAAR VOORTGEZET GEWOON LAGER ONDERWIJS WERD GEGEVEN
Het volgende staatje geeft een overzicht van de aantallen gemeenten in de onderscheidene provincies, waar op 31 December 1946 geen openbaar voortgezet gewoon lager onderwijs werd gegeven.

Provinciën	Aantal gemeenten, waar geen openbaar v.g.l.o. werd gegeven	Provinciën	Aantal gemeenten, waar geen openbaar v.g.l.o. werd gegeven
Groningen	21	Zuidholland	77
Friesland	1	Zeeland	21
Drenthe	12	Noordbrabant	117
Overijssel	12	Limburg	103
Gelderland	50		
Utrecht	30	Totaal	497
Noordholland	53		

GEMEENSCHAPPELIJKE OPENBARE SCHOLEN UITSLUITEND VOOR VOORTGEZET GEWOON LAGER ONDERWIJS

Het volgende staatje geeft een overzicht van het aantal gemeenten in de onderscheidene provincies, dat een gemeenschappelijke school *uitsluitend* voor voortgezet gewoon lager onderwijs onderhield tezamen met één of meer andere gemeenten.

Provinciën	Aantal gemeenten, dat een gemeenschappelijke school uitsluitend voor v.g.l.o. onderhield				Totaal
	tezamen met				
	1	2	3	4	
	gemeente(n)				
Groningen	—	—	—	—	—
Friesland	—	—	—	—	—
Drenthe	—	—	—	—	—
Overijssel	—	—	—	—	—
Gelderland	1	—	—	—	1
Utrecht	—	—	—	—	—
Noordholland	1	—	—	—	1
Zuidholland	2	—	—	—	2
Zeeland	—	—	—	—	—
Noordbrabant	—	—	—	—	—
Limburg	—	—	—	—	—
Totaal 1946	4	—	—	—	4

GEMEENSCHAPPELIJKE OPENBARE SCHOLEN VOOR UITGEBREID LAGER ONDERWIJS (ART. 19, 4E LID)

Het volgende staatje geeft een overzicht van het aantal gemeenten in de onderscheidene provincies, dat tezamen met één of meer andere gemeenten een gemeenschappelijke school onderhield voor *uitgebreid lager onderwijs*.

Provinciën	Aantal gemeenten, dat een gemeenschappelijke school voor u.l.o. onderhield					Totaal
	tezamen met					
	1	2	3	4	5	
	gemeente(n)					
Groningen	—	—	—	—	—	—
Friesland	—	—	—	—	—	—
Drenthe	—	—	—	—	—	—
Overijssel	—	—	—	—	—	—
Gelderland	1	—	—	—	—	1
Utrecht	—	—	—	—	1	1
Noordholland	—	1	—	—	—	1
Zuidholland	—	—	—	—	—	—
Zeeland	—	—	—	—	—	—
Noordbrabant	—	—	—	—	—	—
Limburg	—	—	—	—	—	—
Totaal 1946	1	1	—	—	1	3
Totaal 1943	—	1	1	1	—	3

VERMEERDERING VAN HET AANTAL SCHOLEN OF VAN DE OMVANG VAN HET ONDERWIJS (ART. 22, 2E EN 3E LID)

Het 2e en 3e lid van art. 22 der wet, krachtens welke door de Kroon vermeerdering van het aantal openbare scholen of van de omvang van het onderwijs kan worden bevolen, vonden in het jaar 1946 geen toepassing.

INSTANDHOUDING VAN OPENBARE SCHOLEN MET MINDER DAN HET VOORGESCHREVEN AANTAL LEERLINGEN (ART. 22*bis*)

Krachtens het bepaalde in art. 22*bis*, 2e lid, der wet heeft de Kroon ten aanzien van 1 openbare school voor gewoon lager onderwijs verklaard, dat haar instandhouding ingevolge art. 19 der wet wordt gevorderd.

Het 3e lid van art. 22*bis* der wet, krachtens hetwelk de Minister ontheffing kan verlenen van de bepaling, bedoeld in het 1e lid van dit artikel, vond in het jaar 1946 geen toepassing. Ten aanzien van 12 gemeenten en 32 openbare lagere scholen heeft de Minister de vergunning verleend, bedoeld in art. 22*bis*, 6e lid, der wet.

Het 7e lid van art. 22*bis* der wet, krachtens hetwelk de Kroon ontheffing kan verlenen van de bepaling van het 1e lid van dit artikel, is in het jaar 1946 niet toegepast.

VERLAGING VAN HET VEREISTE AANTAL LEERLINGEN (ART. 23*bis*, 2E LID)

Het 2e lid van art. 23*bis* der wet, krachtens hetwelk door de Kroon het aantal leerlingen, vereist voor de stichting van een openbare school, lager kan worden gesteld, vond in het jaar 1946 geen toepassing.

TIJDELIJKE SLUITING ENER SCHOOL (ART. 24)

Art. 24 der wet, hetwelk bepaalt dat door Gedeputeerde Staten of de Kroon tijdelijke sluiting ener openbare school kan worden bevolen, vond in het jaar 1946 geen toepassing.

AFWIJKING VAN DE EISEN, WAARAAN HET LEERPLAN MOET VOLDOEN, TEN BEHOEVE VAN DE BIJZONDERE INRICHTING VAN HET ONDERWIJS (ART. 25, 5E LID)

Het 5e lid van art. 25 der wet vond in het jaar 1946 geen toepassing.

ONTHEFFING VAN DE VERPLICHTING DAT AAN HET HOOFD VAN EEN OPENBARE SCHOOL TEvens HET ONDERWIJS ENER KLAS MOET ZIJN OPGEDRAGEN (ART. 27, 4E LID)

Ten aanzien van 3 hoofden ener openbare school heeft de Minister de vrijstelling verleend, bedoeld in art. 27, 4e lid, der wet.

STRAFFEN VAN WAARSCHUWING EN SCHORSING (ART. 37, 1E LID)

In 8 gemeenten hebben burgemeester en wethouders met toepassing van art. 37, 1e lid, onder a, der wet aan in totaal 8 onderwijzers de straf van *waarschuwing* opgelegd.

In 5 gemeenten hebben burgemeester en wethouders met toepassing van art. 37, 1e lid, onder b, der wet aan in totaal 5 onderwijzers de straf van *schorsing* opgelegd; in 1 geval met behoud van jaarwedde, in 4 gevallen *zonder* behoud van jaarwedde.

ONGEVRAAGD ONTSLAG (ART. 38, 1E LID, ONDER b)

Aan 11 onderwijzers heeft de gemeenteraad, anders dan op eigen verzoek of anders dan wegens opheffing van hun betrekking, huwelijk dan wel (voorlopige) pensionnering, krachtens art. 38, 1e lid, onder b, der wet ontslag verleend. Aan 3 onderwijzers werd het ontslag eervol verleend, aan 4 onderwijzers niet-eervol, terwijl aan 2 onderwijzers ontslag werd verleend zonder aanduiding van eervol of niet-eervol¹⁾.

ONTNEMEN BEVOEGDHEID TOT HET GEVEN VAN ONDERWIJS (ART. 38, 3E LID)

Ten aanzien van 2 niet-eervol ontslagen onderwijzers hebben Gedeputeerde Staten verklaard, dat zij hun bevoegdheid tot het geven van onderwijs hebben verloren.

ONTZEGGING TOEGANG TOT DE SCHOOL (ART. 39, 1E LID)

In 4 gemeenten hebben burgemeesters en wethouders met toepassing van art. 39, 1e lid, der wet aan in totaal 5 onderwijzers de toegang tot de school ontzegd.

ONTSLAG OP 65-JARIGE LEEFTIJD (ART. 38, 4E LID)

Provinciën	Aantal gemeenten, waar overeenkomstig art. 38, 4e lid, der wet bepaald was, dat aan onderwijzers en onderwijzeressen wegens 65-jarige of hogere leeftijd ontslag zou worden verleend	Provinciën	Aantal gemeenten, waar overeenkomstig art. 38, 4e lid, der wet bepaald was, dat aan onderwijzers en onderwijzeressen wegens 65-jarige of hogere leeftijd ontslag zou worden verleend
Groningen	19	Zuidholland	55
Friesland	19	Zeeland	16
Drenthe	16	Noordbrabant	15
Overijssel	20	Limburg	14
Gelderland	32		
Utrecht	9	Totaal 1946	243
Noordholland	28	Totaal 1945	296

¹⁾ Ten aanzien van 1 onderwijzer is niet bekend of het ontslag eervol dan wel niet-eervol geschiedde. Bovendien werd aan 1 onderwijzer op grond van het Zuiveringsbesluit zonder meer ontslag verleend en aan 1 onderwijzer op grond van genoemd besluit niet-eervol ontslag; in het laatste geval werd het raadsbesluit ingetrokken nadat het ontslag door de Minister was verleend.

AMBTEN EN BEDIENINGEN DER ONDERWIJZERS (ARTT. 45, 2e LID, EN 97, 2e LID, ONDER b)

Provinciën	Openbare onderwijzers (krachten art. 45, 2e lid)	Opgave van ambten en bedieningen, waarvoor vrijstelling werd verleend (voorzover niet van kerkelijke of daarmede gelijk te stellen aard)	Bijzondere onderwijzers (krachten art. 97, 2e lid, onder b)	Openbare onderwijzers (krachten art. 45, 2e lid)	Aantal onderwijzers, waaraan was toegestaan dat te binnen huize handel of nering werd gedreven of enig beroep werd uitgeoefend (behalve het geven van onderwijs)	Bijzondere onderwijzers (krachten art. 97, 2e lid, onder b)
Groningen	1 : directeur spaarbank. 1 : administrateur spaarbank. 1 : secretaris waterschap. 1 : kassier boerenleenbank. 1 : administrateur-secretaris land- bouwvereniging. 1 : secr. landbouwvereniging. 1 : penningmeester spaarbank. 1 : correspondent dagblad.	2 : verlegenwoordiger verzeke- ringsmaatschappij. 1 : onbezoldigd ambtenaar burg. stand.	5 : schooladministrateur. 5 : kassier. 1 : agent verzekeringsmij. 1 : secr.-penningm. ziekenhuisver- pleging. 1 : verslaggever dagblad. 1 : secr.-boekhouder waterschap.	—	—	—
Friesland	2 : verlegenwoordiger verzeke- ringsmaatschappij. 1 : onbezoldigd ambtenaar burg. stand.	10 : schooladministrateur. 1 : p.v. lid pachtkamer. 1 : p.v. kassier spaarbank.	10 : schooladministrateur. 1 : p.v. lid pachtkamer. 1 : p.v. kassier spaarbank.	1 : rijwielhersteller en auto- verhuurder. 1 : administrateur en agent ver- zekeringmij. 1 : handel in tabak en sigaren door echtgenoot. 1 : uitoefening boerenbedrijf door echtgenoot.	1 : landarbeider. 1 : koopman.	—
Drenthe	4 : secr.-penningm. waterschap	10 : schooladministrateur. 3 : kassier. 1 : secr.-boekhouder veenmarke. 1 : secr.-penningm. waterschap.	10 : schooladministrateur. 3 : kassier. 1 : secr.-boekhouder veenmarke. 1 : secr.-penningm. waterschap.	1 : garagehouder. 1 : graanmalderij.	—	—
Overijssel	1 : ambtenaar nazorg b.l.o. 1 : commissaris chemische fabriek. 1 : kassier boerenleenbank. 1 : sportverlaggever. 3 : directeur zangvereniging. 1 : correspondent middenstands- bank. 1 : agent verzekeringsmij.	18 : schooladministrateur. 5 : kassier boerenleenbank. 1 : hulpkassier boerenleenbank. 1 : directeur zangvereniging. 1 : gymnastieleeraar. 1 : secr.-penningm. bouwveren- iging. 1 : secr.-penningm. waterschap.	18 : schooladministrateur. 5 : kassier boerenleenbank. 1 : hulpkassier boerenleenbank. 1 : directeur zangvereniging. 1 : gymnastieleeraar. 1 : secr.-penningm. bouwveren- iging. 1 : secr.-penningm. waterschap.	1 : echtgenote kapster. 1 : nering drijven.	—	—
Overijssel (vervolg)	1 : secr.-penningm. landarbeiders- vereniging. 1 : gecommitteerde inflichting stads- bestellingen. 1 : kostver en ontvanger Ned. Herv. Gemeente.	1 : lid Provinciale Staten. 1 : schooladministrateur en ontv. Ned. Herv. Gemeente.	1 : lid Provinciale Staten. 1 : schooladministrateur en ontv. Ned. Herv. Gemeente.	—	—	—
Gelderland	1 : kassier boerenleenbank. 6 : secretaris polder. 1 : secr.-penningm. ziekenfonds. 2 : administrateur bouwvereniging. 1 : gecommitteerde voor het houden van toezicht op minderjarigen en behoeftige volwassenen en zieken. 1 : wnd. ambtenaar waarnemings- station Kon. Ned. Mercator- gisch Instituut te De Bilt. 1 : vader jeugtherberg. 1 : directeur woningsichting. 2 : correspondent nieuwblad. 1 : agent nieuwblad. 1 : secr.-boekhouder spaarbank. 1 : deskundige rijvaardigheids- examens. 1 : commissaris autobusondern. 1 : controleur berekeningen over- lijdenfonds.	91 : schooladministrateur. 4 : verzekeringsagent. 18 : kassier boerenleenbank. 1 : hulpkassier boerenleenbank. 2 : functie lich. verzorging van kinderen buiten de scholen. 1 : secr.-penn. ziekenfonds. 1 : secr.-penn. boerenbond. 1 : secr.-penningm. bond v. folk- verenigingen. 2 : administrateur woningbouw- stichting. 1 : curator „Kinderzorg”. 1 : commissaris N.V. 1 : kassier boerenleenbank en secr.- ontvanger polder. 1 : correspondent spaarfonds boerenleenbank. 1 : lid Provinciale Staten. 1 : secr. boerenbond en kassier boerenleenbank 1 : inventarisator dorpspolder- archieven. 2 : secr.-ontvanger polder. 1 : secr. polder. 1 : boekhouder. 1 : enquisiteur S.E.C. 1 : administrateur beoefenfabriek. 1 : secr.-ontvanger polder. 2 : ontvanger polder. 1 : kassier boerenleenbank en secr. boerenbond. 1 : secr. landbouwvereniging. 1 : wnd. ambtenaar postkantoor. 1 : zaakwaarnemer boerenbond. 1 : directeur internaat. 1 : directeur zangvereniging. 1 : secr. polder en penningm. ziekenfonds. 1 : correspondent nieuwblad.	91 : schooladministrateur. 4 : verzekeringsagent. 18 : kassier boerenleenbank. 1 : hulpkassier boerenleenbank. 2 : functie lich. verzorging van kinderen buiten de scholen. 1 : secr.-penn. ziekenfonds. 1 : secr.-penn. boerenbond. 1 : secr.-penningm. bond v. folk- verenigingen. 2 : administrateur woningbouw- stichting. 1 : curator „Kinderzorg”. 1 : commissaris N.V. 1 : kassier boerenleenbank en secr.- ontvanger polder. 1 : correspondent spaarfonds boerenleenbank. 1 : lid Provinciale Staten. 1 : secr. boerenbond en kassier boerenleenbank 1 : inventarisator dorpspolder- archieven. 2 : secr.-ontvanger polder. 1 : secr. polder. 1 : boekhouder. 1 : enquisiteur S.E.C. 1 : administrateur beoefenfabriek. 1 : secr.-ontvanger polder. 2 : ontvanger polder. 1 : kassier boerenleenbank en secr. boerenbond. 1 : secr. landbouwvereniging. 1 : wnd. ambtenaar postkantoor. 1 : zaakwaarnemer boerenbond. 1 : directeur internaat. 1 : directeur zangvereniging. 1 : secr. polder en penningm. ziekenfonds. 1 : correspondent nieuwblad.	1 : handel in kuikens en broed- eieren. 1 : echtgenote houdster van P.T.T.- kantoor. 1 : verkoop kunstvoorwerpen. 1 : drijven van nering.	1 : echtgenote verloskundige. 1 : drijven van handel. 1 : werkzaamheden door zoon en dichter.	—

Opgave van ambten en bedieningen, waarvoor vrijstelling werd verleend (voorzover niet van kerkelijke of daarmede gelijk te stellen aard)		Aantal onderwijzers, waaraan was toegestaan dat te hunnen huize handel of nering werd gedreven of enig beroep werd uitoefend (behalve het geven van onderwijs)	
Provincien	Openbare onderwijzers (krachten art. 45, ze lid)	Bijzondere onderwijzers (krachten art. 97, ze lid, onder b)	Openbare onderwijzers (krachten art. 45, ze lid)
Utrecht	1 : mede-directeur spaarbank. 1 : kassier boerenleenbank. 1 : opzichter begraafplaats.	51 : schooladministrateur. 2 : kassier boerenleenbank. 1 : directeur muziekvereniging. 1 : leider zangkoren. 1 : verzekeringsagent. 1 : agent van een bank. 2 : boekhouder.	1 : sigarenhandel door echtgenoot. 1 : electrotechnisch bureau.
Noordholland	3 : toezichthouder (ter) bij rust- en maaltijden van leerlingen en openluchtschool.	4 : schooladministrateur. 1 : kassier boerenleenbank.	—
Zuidholland	1 : recensent dagblad. 1 : directeur zangvereniging. 1 : leider schooltun. 1 : assistent-leider schooltun. 1 : secr. commissie tot wering van schoolverzuim. 1 : secr.-penningm. waterschap. 1 : secr.-penningm. polder. 1 : boekhouder spaarbank. 1 : penningm. spaarbank. 1 : administrateur bouwvereniging.	18 : schooladministrateur. 1 : secr.-penningm. waterschap. 1 : kassier boerenleenbank. 1 : kassier boerenleenbank en secr. polder. 1 : administrateur boerenleenbank. 1 : procureur-fiscaal.	1 : schoonzuster naalster en patronenmaakster. 1 : advocatenpraktijk door zoon.
Zeeland	1 : schrijver ambachtsschool. 1 : tijdelijk leraar Frans Rijk's h.b.s.	4 : kassier boerenleenbank. 9 : schooladministrateur. 1 : secr. boerenbond. 1 : controleur coöperatieve winkels. 1 : tijdelijk leraar Frans Rijk's h.b.s.	—

Noordholland

47 : schooladministrateur. 8 : kassier boerenleenbank. 1 : kassier boerenleenbank en secr. boerenbond. 2 : secr. boerenbond. 1 : redacteur weekblad. 1 : redacteur nieuwsblad. 1 : redacteur maandblad. 1 : lid Prov. Staten. 1 : secr. Wit-Gele Kruis. 1 : ontvanger burg. ambestuur. 1 : administrateur burg. arm- bestuur. 1 : verzekeringsagent. 1 : secr.-penn. waterschap. 1 : secr.-penn. woningbouwver. 1 : secr. woningbouwver. en boekhouder schoenfabriek.	—	1 : gezinslid agent spaar- verzekering. 1 : winkel in koloniale waren door gezinslid.
47 : schooladministrateur. 8 : kassier boerenleenbank. 5 : verzekeringsagent. 1 : controleur distributiedienst. 1 : ald.-secr. eternijn. 1 : secr.-penningm. spaarbank. 1 : penningm. kerkbestuur. 1 : correspondent leeszaal. 1 : secr. bouwvereniging. 1 : ontvanger burg. ambestuur. 1 : secr.-penningm. land- en tuin- bouwbond. 1 : secr. zuivelabriek. 9 : muziekdirecteur. 1 : boekhouder-correspondent zandexploitatie. 2 : directeur zangvereniging.	—	1 : dameshoedenzaak door gezinslid. 1 : kippenfokkerij door gezinslid. 1 : bakkerij door gezinslid. 1 : slagerij door gezinslid. 1 : mandenzaak door gezinslid. 2 : winkelbedrijf. 1 : zoon unders. 1 : vergunningsbedrijf door gezinslid. 1 : bedrijfsbedelingen door ech- tenote ten behoeve van de ex- ploitatie van een boomgaard.

Limburg

SCHORSING VAN ONDERWIJZERS (ART. 42, 3E LID)

Het 3e lid van art. 42 der wet, krachtens hetwelk een onderwijzer aan een openbare school door de Kroon voor ten hoogste een jaar of voor onbepaalde tijd kan worden geschorst, vond in het jaar 1946 geen toepassing.

VERLAGING VAN HET VEREISTE AANTAL LEERLINGEN (ART. 73, 2E LID)

Voor 3 gemeenten ten aanzien van in totaal 3 bijzondere scholen voor gewoon lager onderwijs heeft de Kroon de beschikking genomen, bedoeld in art. 73, 2e lid, der wet.

BUITENGEBRUIKSTELLING VAN SCHOOLGEBOUWEN (ART. 83, 6E LID)

Het 6e lid van art. 83 der wet, krachtens hetwelk door de Kroon kan worden verklaard, dat het buiten gebruik stellen van een schoolgebouw het gevolg is van de opheffing der school in verband met de samenvoeging met één of meer andere scholen, of van het niet kunnen voldoen aan de eisen, gesteld in art. 57, vond in het jaar 1946 geen toepassing.

SUBSIDIE AAN BIJZONDERE SCHOLEN, WELKE ZIJN GESTICHT ZONDER TOEPASSING VAN ART. 72 DER WET (ART. 88*bis*, 1E EN 2E LID)

Het 1e en 2e lid van art. 88*bis* der wet, krachtens welke voor de Minister of de Kroon de machtiging kan worden verleend, bedoeld in het 1e lid van dit artikel, vonden in het jaar 1946 geen toepassing.

AFWIJKING VAN DE EISEN, WAARAAN HET LEERPLAN MOET VOLDOEN, TEN BEHOEVE VAN DE BIJZONDERE INRICHTING VAN HET ONDERWIJS (ART. 90, 6E LID)

Het 6e lid van artikel 90 der wet, krachtens hetwelk de Kroon de vergunning kan verlenen, in dit lid bedoeld, werd in het jaar 1946 niet toegepast.

BEHOUD VAN VERGOEDING VOOR BIJZONDERE LAGERE SCHOLEN MET MINDER DAN HET VOORGESCHREVEN AANTAL LEERLINGEN

Voor 10 gemeenten ten aanzien van in totaal 17 bijzondere scholen voor gewoon lager onderwijs heeft de Minister de beschikking genomen, bedoeld in art. 96, 3e lid, eerste alinea, der wet. Het 3e lid, tweede alinea, van art. 96 en het 1e en 4e lid van art. 96*bis* der wet vonden in het jaar 1946 geen toepassing.

BEREKENING VERGOEDING EXPLOITATIEKOSTEN VAN BIJZONDERE SCHOLEN

Voor 32 gemeenten heeft de Minister met toepassing van art. 55*quater*, 1e lid, der wet ten aanzien van in totaal 60 openbare scholen voor gewoon lager onderwijs en 2 scholen voor uitgebreid lager onderwijs bepaald, dat deze bij de vaststelling van het bedrag, bedoeld in art. 55*ter*, onder a, buiten beschouwing gelaten zullen worden en dat de aantallen leerlingen dezer scholen niet zullen meetellen voor het aantal leerlingen, bedoeld in art. 55*ter*, onder b.

Ten aanzien van 1 openbare school voor gewoon lager onderwijs heeft de Kroon met toepassing van het 3e lid van art. 55*quater* der wet de beslissing genomen, bedoeld in het 1e lid van dit artikel.

Met toepassing van art. 101*ter*, 1e lid, der wet is voor in totaal 52 bijzondere scholen voor gewoon lager onderwijs, 6 bijzondere scholen voor voortgezet gewoon lager onderwijs en 3 bijzondere scholen voor uitgebreid lager onderwijs het bedrag per leerling, bedoeld in het 2e lid van art. 101, verhoogd.

Het 3e lid van art. 101*ter* der wet, krachtens hetwelk beroep openstaat op de Kroon tegen een beschikking als bedoeld in het 1e lid van dit artikel, vond in het jaar 1946 geen toepassing.

VERGUNNING AAN VREEMDELINGEN TOT HET GEVEN VAN LAGER ONDERWIJS (ART. 129, 2E LID)

Aan 9 vreemdelingen heeft de Kroon overeenkomstig art. 129, 2e lid, der wet de vergunning tot het geven van lager onderwijs verleend.

COMMISSIËN VAN TOEZICHT (ART. 176, 2E LID); AMBTENAREN TER VERZEKERING VAN HET PLAATSELIJK SCHOOLTOEZICHT (ART. 176, 3E LID)

Provinciën	Aantal gemeenten met commissie van toezicht (krachtens art. 176, 2e lid)	Ambtenaren ter verzekering van het plaatselijk schooltoezicht (krachtens art. 176, 3e lid)
Groningen	13	—
Friesland	12	—
Drenthe	6	—
Overijssel	11	1) Enschede (1)
Gelderland	23	—
Utrecht	10	Utrecht (1)
Noordholland	33	Amsterdam (6), Zaandam (1)
Zuidholland	25	Delft (1), 's-Gravenhage (3), Leiden (1), Rotterdam (5), Schiedam (1)
Zeeland	14	—
Noordbrabant	29	—
Limburg	22	—

GENEESKUNDIG TOEZICHT OP LAGERE SCHOLEN ²⁾

Provinciën	Aantal gemeenten, waar medisch schooltoezicht was	Aantal gemeente-schoolartsen		
		Hoofd-functie	Neven-functie	Totaal
Groningen	57	9	1	10
Friesland	44	10	3	13
Drenthe	34	6	—	6
Overijssel	40	7	19	26
Gelderland	36	5	24	29
Utrecht	18	3	26	29
Noordholland	120	34	11	45
Zuidholland	120	36	29	65
Zeeland	77	5	1	6
Noordbrabant ³⁾	—	—	—	—
Limburg	22	1	27	28
Totaal 1946 ⁴⁾	568 ⁴⁾	116 ⁴⁾	141 ⁴⁾	257 ⁴⁾
Totaal 1943 ⁵⁾	596 ⁵⁾	102 ⁵⁾	226 ⁵⁾	328 ⁵⁾

1) De tussen () geplaatste getallen betreffen de aantallen ambtenaren.

2) Voor nadere bijzonderheden aangaande het geneeskundig schooltoezicht raadplege men de jaarverslagen van de Geneeskundig hoofdinspecteur van de volksgezondheid.

3) Daar in Noordbrabant op 31 December 1946 districtsschoolartsendiensten in oprichting waren, konden betreffende deze provincie geen gegevens worden verstrekt.

4) Zonder Noordbrabant (zie noot 3).

5) Inclusief Noordbrabant.

BIJZONDERE VOORZIENINGEN (SCHOOLBIOSCOOP, SCHOOLMUSEUM, SCHOOL- EN WERKTUINEN, CURSUSSEN VOOR SPRAAKGEBREKKIGEN)

Op 31 December 1946 werd in 4 gemeenten een gemeentelijke *schoolbioscoop* aangetroffen en wel te Arnhem, 's-Gravenhage, Hengelo (O.) en Leiden; in 2 gemeenten, nl. 's-Gravenhage en Leiden, bestond een gemeentelijk *schoolmuseum*. In 26 gemeenten werden op die datum gemeentelijke *school- en werktuinen* aangetroffen, nl. te Alkmaar, Assen, Breda, Coevorden, Dalen, Delft, Dordrecht, Geldrop, 's-Gravenhage, Den Helder, Koog a/d Zaan, Leeuwarden, Markelo, Noordbroek, Oude Niedorp, Schiedam, Stavoren, Vianen, Vlaardingen, Wageningen, Wierden, Winschoten, Zaandam, Zuidbroek, Zuidlaren en Zijpe. In 16 gemeenten kwamen gemeentelijke *cursussen voor spraakgebrekkigen* voor en wel te Amsterdam, Apeldoorn, Dordrecht, Enschede, Geldrop, 's-Gravenhage, Groningen, Haarlem, Hengelo (O.), Leeuwarden, Leiden, Maastricht, Rotterdam, Rijswijk, Schiedam en Voorburg.

II. DE UITVOERING DER LEERPLICHTWET

AANTAL GEMEENTEN, WAAR EEN VERORDENING KRACHTENS ART. 15 DER WET BESTOND, REGELENDE DE TIJD OF DE TIJDEN, WAARBINNEN DE VERLOVEN VOOR VELDARBEID MOETEN VALLEN

Provinciën	Aantal gemeenten op 31 December 1946	
	Totaal	Waar de regeling, bedoeld in art. 15 der Leerplichtwet, bestond ¹⁾
Groningen	57	50 (—)
Friesland	44	35 (—)
Drenthe	34	32 (—)
Overijssel	52	37 (1)
Gelderland	112	97 (—)
Utrecht	67	55 (—)
Noordholland	121	95 (—)
Zuidholland	173	150 (2)
Zeeland	101	93 (2)
Noordbrabant	143	105 (1)
Limburg	111	28 (—)
Totaal 1946	1016	777 (6)
Totaal 1943	1014	825 (8)

COMMISSIËN TOT WERING VAN SCHOOLVERZUIM (ART. 21)

In 883 gemeenten bestonden krachtens art. 21, 1e en 2e lid, der wet 1235 commissiën tot wering van schoolverzuim.

In 2 gemeenten hebben burgemeester en wethouders met toepassing van art. 21, 6e lid, der wet de taak der commissie tot wering van schoolverzuim overgenomen.

Het 7e lid van art. 21 der wet, krachtens hetwelk door de Commissaris der Koningin een commissie tot wering van schoolverzuim kan worden ingesteld of aangevuld, vond in het jaar 1946 geen toepassing.

¹⁾ De getallen tussen () betreffen de gemeenten waar deze regeling slechts op een gedeelte van de gemeente betrekking had; deze zijn in de voorafgaande getallen begrepen.

VERORDENINGEN BETREFFENDE HET BRENGEN VAN KINDEREN NAAR SCHOOL DOOR DE POLITIE
(ART. 30)

Hieronder volgt een opgave van de gemeenten, welke een verordening hadden als bedoeld in art. 30 der wet, en het aantal malen dat deze verordening werd toegepast.

Provinciën	Aantal gemeenten met een verordening	Aantal gemeenten, waarin de verordening						Totaal
		1—5 maal	6—10 maal	11—20 maal	21—50 maal	51—100 maal	meer dan 100 maal	
		werd toegepast						
Groningen	17	1	—	1	1	1	—	4
Friesland	7	1	1	—	—	—	—	2
Drenthe	17	1	—	1	—	—	—	3 ¹⁾
Overijssel	12	—	—	—	—	—	—	1 ¹⁾
Gelderland	33	3	3	—	1	—	—	7
Utrecht	15	—	—	—	—	—	—	1 ¹⁾
Noordholland	25	—	1	—	2	—	1	4
Zuidholland	66	5	3	3	1	2	2 ²⁾	16
Zeeland	19	2	—	—	—	—	—	2
Noordbrabant	33	—	1	2	—	—	—	3
Limburg	23	1	—	1	—	2	—	4
Totaal 1946	267	14	9	8	5	5	3	47 ³⁾
Totaal 1943	256	27	8	4	5	2	1 ⁴⁾	48 ¹⁾

AANTAL GEMEENTEN, WAAR OVEREENKOMSTIG ART. 35, 2E EN 3E LID, DER WET HET GETROUWE
SCHOOLBEZOEK VAN GEMEENTEWEGE WERD AANGEMOEDIGD

Provinciën	Aantal gemeenten
Groningen	—
Friesland	2
Drenthe	—
Overijssel	—
Gelderland	4
Utrecht	1
Noordholland	4
Zuidholland	7
Zeeland	1
Noordbrabant	—
Limburg	2
Totaal 1946	21
Totaal 1943	34

¹⁾ In 1 gemeente is het aantal malen dat de verordening toegepast werd, onbekend.

²⁾ Idem in 3 gemeenten.

³⁾ 's-Gravenhage 861 maal.

⁴⁾ 's-Gravenhage 571 maal.

III. LEERPLICHT

ALGEMEEN

De navolgende cijfers betreffen de naleving van de Leerplichtwet in het jaar 1946¹⁾. Ter vergelijking zijn mede de cijfers over 1945 opgenomen.

	1943	1946
<i>Absoluut schoolverzuim</i>		
Aantal kinderen	653	1 789
<i>Relatief schoolverzuim</i>		
Verzuimde schooltijden per 10 000 schooltijden:		
a. geoorloofd	782	773
b. ongeoorloofd	41	57
Totaal	823	830
<i>Huisonderwijs</i>		
Aantal kinderen	166	94 ²⁾
<i>Landbouwverloven</i>		
Per 10 000 leerlingen:		
a. 1—10 schooltijden	15,6	7,6
b. 11—20 schooltijden	236,3	104,6

STRAFFEN, OPGELEGD WEGENS OVERTREDING VAN DE LEERPLICHTWET

Hieronder volgt een overzicht van de straffen, door de kantonrechter in 1946¹⁾ opgelegd wegens overtreding van de Leerplichtwet (*ongeeoorloofd schoolverzuim*). Ter vergelijking zijn mede de cijfers over 1945 opgenomen.

Straffen	Aantal malen in	
	1943	1946
<i>Bedragen, betaald ter voorkoming van vervolging (transactie)</i>		
f 0,50	1	1
van f 0,50 tot f 1,—	38	27
" f 1,— " f 2,50	206	279
" f 2,50 " f 5,—	423	267
" f 5,— " f 10,—	133	339
" f 10,— " f 15,—	9	60
" f 15,— " f 20,—	3	23
" f 20,— " f 25,—	4	51
meer dan f 25,—	5	20
Totaal	843	1 087
<i>Bedragen der geldboeten</i>		
f 0,50	—	10
van f 0,50 tot f 1,—	697	172
" f 1,— " f 2,50	1 537	309
" f 2,50 " f 5,—	2 907	1 341
" f 5,— " f 10,—	1 767	1 606
" f 10,— " f 15,—	396	650
" f 15,— " f 20,—	150	308
" f 20,— " f 25,—	94	203
meer dan f 25,—	106	150
Totaal	7 654	4 749

¹⁾ Over de jaren 1944 en 1945 konden tengevolge van de buitengewone omstandigheden geen gegevens worden versprekt.

²⁾ In 1945 bedroeg het aantal kinderen 102.

Straffen	Aantal malen in	
	1943	1946
<i>Aantal dagen hechtenis</i>		
1 dag	7	—
2 dagen	14	2
3 "	34	2
4 "	9	—
5 "	1	—
6 "	—	—
7 "	13	—
8 "	—	1
Totaal	78	5

WIJZIGING PROCEDURE VERVOLGING BIJ ONGEORLOOFD SCHOOLVERZUIM

Bij het Vierde Besluit van de Secretaris-Generaal, houdende wijziging van de Leerplichtwet, d.d. 14 Maart 1944, n°. 85a O.W.K., zijn in genoemde wet een tweetal wijzigingen aangebracht, resp. in de artt. 19 en 22 betreffende de *vervolgingsprocedure* bij *ongeoorloofd* schoolverzuim. Artikel 19, § 2, is in die zin gewijzigd dat de inspecteur, wanneer hij na kennisneming van het rapport van de commissie tot wering van schoolverzuim meent dat geen geldige reden voor het verzuim aanwezig is, met overlegging van het rapport, ten aanzien van de overtreding proces-verbaal van zijn bevindingen aan de bevoegde ambtenaar van het Openbaar Ministerie doet toekomen. Deze wijziging heeft tot gevolg dat de aanzegging dat bij herhaling der overtreding binnen zes maanden proces-verbaal zal worden opgemaakt, is vervallen en dat dit reeds terstond bij de eerste overtreding geschiedt.

De §§ 3 en 4 van dit artikel zijn hiermede automatisch vervallen. Daardoor is o.m. vervallen de bepaling dat de aanzegging wordt herhaald, indien door dezelfde persoon een latere overtreding wordt gepleegd, terwijl zes maanden waren verstreken zonder dat een nieuwe overtreding was begaan.

In verband met het bovenstaande werd in § 5 van artikel 19 nog een redactionele wijziging aangebracht.

Bij de wijziging van artikel 22 is het maximum van de geldboete van f 30,— bij eerste overtreding *verhoogd* tot f 50,— en dat bij eerste herhaling der overtreding van f 50,— tot f 100,—. Overigens is de redactie van artikel 22 aangepast aan de wijzigingen van dit artikel.

Het besluit is opgenomen in de *Nederlandse Staatscourant* van 10 Mei 1944, n°. 91, en is in werking getreden op de dag van zijn afkondiging.

BESTRIJDING ONGEORLOOFD SCHOOLVERZUIM

Door de burgemeester van Amsterdam werd op 5 November 1943 een verordening (n°. 353, Gemeenteblad, afd. I A) vastgesteld, volgens welke een buiten de schooltijden op straat aangetroffen kind door een ambtenaar van politie naar het hoofd van de desbetreffende school kon worden gebracht, terwijl de betreffende ambtenaar van politie het kon aanzeggen zich op een nader door de burgemeester te bepalen schoolvrije dag naar een door de burgemeester te bepalen school te begeven, teneinde daar werk te maken of lessen te volgen.

IV. GEWOON, VOORTGEZET GEWOON EN UITGEBREID LAGER ONDERWIJS

AANTALLEN SCHOLEN EN LEERLINGEN

De navolgende cijfers ¹⁾ geven een indruk van de ontwikkeling van het lager onderwijs in de jaren 1943 en 1946 ²⁾. Ter vergelijking zijn mede de cijfers over het jaar 1943 opgenomen.

¹⁾ Ontleend aan de Mededelingen nos. 7250 en 7279 van het Centraal Bureau voor de Statistiek, afdeling Culturele Statistiek.

²⁾ Tengevolge van de buitengewone omstandigheden konden over het jaar 1944 geen gegevens worden verstrekt.

GEWOON EN VOORTGEZET GEWOON LAGER ONDERWIJS

Gegevens betreffende:	Toestand op 31 December 1943			Toestand op 31 December 1945			Toestand op 31 December 1946		
	Openbaar	Bijzonder	Totaal	Openbaar	Bijzonder	Totaal	Openbaar	Bijzonder	Totaal
Scholen									
uitsluitend voor g.l.o.	944	1 283	2 227	905	1 225	2 130	904	1 257	2 161
uitsluitend voor v.g.l.o.	101	189	290	92	196	288	90	175	265
voor g.l.o. met afd. voor v.g.l.o.	1 439	3 163	4 602	1 426	3 185	4 611	1 420	3 196	4 616
Totaal	2 484	4 635	7 119	2 423	4 606	7 029	2 414	4 628	7 042
Leerlingen									
g.l.o.	302 242	759 295	1 061 537	301 668	783 447	1 085 115	305 007	801 074	1 106 081
v.g.l.o.	28 343	82 456	110 799	27 458	83 055	110 513	22 936	72 311	95 247
waarvan:									
a. op speciale scholen voor v.g.l.o.	10 718	13 758	24 476	9 847	13 444	23 291	8 506	11 141	19 647
b. in afd. voor v.g.l.o. aan scholen voor g.l.o.	17 625	68 698	86 323	17 611	69 611	87 222	14 430	61 170	75 608
Totaal	330 585	841 751	1 172 336	329 126	866 502	1 195 628	327 943	873 385	1 201 328

UITGEBREID LAGER ONDERWIJS

Richting	Toestand op 31 December 1943		Toestand op 31 December 1945		Toestand op 31 December 1946	
	Scholen	Leerlingen	Scholen	Leerlingen	Scholen	Leerlingen
Openbaar	241	40 946	243	40 232	246	42 061
Bijzonder	562	73 929	573	75 955	620	82 527
Totaal	803	114 875	816	116 187	866	124 588

In bovenstaand staatje zijn de gegevens betreffende de scholen voor g.l.o., de scholen uitsluitend voor v.g.l.o. en de scholen voor g.l.o. met een afdeling voor v.g.l.o. *afzonderlijk* vermeld. Alle scholen met meer dan 6 leerjaren zijn daarbij als scholen voor g.l.o. met een afdeling voor v.g.l.o. gerekend.

Er zij op gewezen dat het verzamelen van de gegevens betreffende de scholen en leerlingen met name in het jaar 1945 zeer veel moeilijkheden ondervond. Zo was het door het geheel of gedeeltelijk verloren gaan van de administratie van verscheidene scholen niet mogelijk de juiste gegevens te verschaffen. In zulke gevallen zijn de overeenkomstige gegevens over 1943 opgenomen.

Bovenstaande cijfers geven, voor elk der verslagjaren 1945 en 1946 afzonderlijk, aanleiding tot de volgende opmerkingen.

Verslagjaar 1945

Het totaal aantal *scholen* voor g.l.o., v.g.l.o. en voor g.l.o. met afdeling voor v.g.l.o. bedroeg op 31 December van het verslagjaar 7029. Tegenover 1943 betekent dit een vermindering met 90 scholen. Het aantal openbare scholen verminderde met 61, het aantal bijzondere met 29.

Het totaal aantal *leerlingen* bedroeg op 31 December van het verslagjaar 1 195 628 en vermeerderde dus met 23 292 of 2 %. Bij het openbaar onderwijs verminderde het aantal leerlingen met 1 459 of 0,4 %, bij het bijzonder onderwijs steeg het met 24 751 of 2,9 %. Het openbaar onderwijs omvat thans 27,5 %, het bijzonder onderwijs 72,5 % van het totaal aantal leerlingen.

Het totaal aantal *scholen* voor ulo vermeerderde met 13. Het aantal openbare scholen vermeerderde met 2, dat der bijzondere met 11.

Het totaal aantal *leerlingen* bij het ulo bedroeg op 31 December van het verslagjaar 116 187 en steeg dus met 1312 of 1,1 %. Bij het openbaar onderwijs verminderde het aantal leerlingen met 714 of 1,7 %, bij het bijzonder onderwijs steeg het met 2026 of 2,7 %.

Verslagjaar 1946

Het totaal aantal *scholen* voor g.l.o., v.g.l.o. en voor g.l.o. met afdeling voor v.g.l.o. bedroeg op 31 December van het verslagjaar 7042. Tegenover het vorige jaar betekent dit een toename met 13 scholen. Het aantal openbare scholen verminderde met 9, dat der bijzondere vermeerderde met 22.

Het totaal aantal *leerlingen* bedroeg op 31 December van het verslagjaar 1 201 328 en vermeerderde dus met 5700 of 0,5 %. Bij het openbaar onderwijs verminderde het aantal leerlingen met 1183 of 0,4 %; bij het bijzonder onderwijs steeg het met 6883 of 0,8 %. Het openbaar onderwijs omvat thans 27,3 %, het bijzonder onderwijs 72,7 % van het totaal aantal leerlingen.

Het totaal aantal *scholen* voor ulo vermeerderde met 50. Het aantal openbare scholen vermeerderde met 3, dat der bijzondere met 47.

Het totaal aantal *leerlingen* bij het ulo bedroeg op 31 December van het verslagjaar 124 588 en steeg dus met 8401 of 7,2 %. Bij het openbaar onderwijs vermeerderde het aantal leerlingen met 1829 of 4,5 %; bij het bijzonder onderwijs steeg het met 6572 of 8,6 %.

WIJZIGING VAN DE LAGER-ONDERWIJSWET 1920 EN VAN DE WET VAN 22 FEBRUARI 1936 (STAATSBLAD N°. 100) (UITBREIDING AANTAL BENOEMBARE LEERKRACHTEN)

Tengevolge van verschillende overheidsmaatregelen, zoals de invoering van het achtste leerjaar, terugvoering in krijgsgevangenschap van onderwijzers, tewerkstelling in Duitsland e.d., was er in de jaren 1943 en 1944 een tijdelijk *tekort* ontstaan aan onderwijzers bij het lager onderwijs. Teneinde hierin te voorzien wilde de Secretaris-Generaal de mogelijkheid openen om:

- onderwijzers die aanspraak konden maken op, dan wel in het genot waren van *voorlopig pensioen* — voorzover de gemeente- en schoolbesturen en de onderwijzers zelf op hun handhaving dan wel herplaatsing prijs stelden — zonder voorafgaande goedkeuring in de school te handhaven dan wel te herplaatsen;
- bij tijdelijke ontstentenis *gebunde* onderwijzeressen in de school te plaatsen zonder voorafgaande goedkeuring;
- onderwijzers die aanspraak konden maken op, dan wel in het genot waren van *ouderdomspensioen*, in de school te handhaven dan wel te herplaatsen.

Daartoe werden bij besluit van de Secretaris-Generaal van 29 Maart 1944, n°. 60 O.W.K., verschillende wijzigingen aangebracht in de Lager-onderwijswet 1920, de Wet van 22 Februari 1936 (Staatsblad n°. 100) tot verlaging van de openbare uitgaven voor het onderwijs, en het Koninklijk besluit van 22 October 1923 (Staatsblad n°. 489) tot rangschikking onder het buitengewoon lager onderwijs van bepaalde soorten van scholen.

Van de aangebrachte wijzigingen volgt hieronder een overzicht.
Van de Wet van 22 Februari 1936 (Staatsblad n°. 100) tot verlaging van de openbare uitgaven voor het onderwijs werd buiten werking gesteld artikel 3 van de afdeling B van paragraaf 15. Dit had ten gevolge, dat op de Rijksvergoeding van de jaarwedden of wedden niet meer in mindering werd gebracht de jaarwedde of wedde van het hoofd der school die bij het ingaan van zijn benoeming recht had op voorlopig pensioen, en die van het hoofd en de onderwijzer aan wie geen ontslag was verleend van de vierde maand aan af, volgende op de

maand waarin hij ingeval van ontslag recht zou hebben gehad op voorlopig pensioen. Het betrof hier dus de handhaving of herplaatsing van hen die aanspraak hadden op of in het genot waren van *voorlopig pensioen*.

Het 6e lid van artikel 56 der Lager-onderwijswet 1920 werd als volgt gewijzigd:

6. Op de vergoeding volgens het eerste of tweede lid wordt eveneens in mindering gebracht de jaarwedde van de gehuwde vrouw, voorzover niet in het genot van wachtgeld, die voor vast benoemd wordt tot onderwijzeres, tenzij de Secretaris-Generaal van het Departement van Opvoeding, Wetenschap en Kultuurbescherming wegens gewichtige redenen beslist dat die vermindering niet zal plaats vinden.

Het 4e lid, onder *a*, van artikel 97 der Lager-onderwijswet 1920 werd als volgt gewijzigd:

- a*. de gehuwde vrouw, voorzover niet in het genot van wachtgeld, die voor vast benoemd wordt tot onderwijzeres, tenzij de Secretaris-Generaal van het Departement van Opvoeding, Wetenschap en Kultuurbescherming wegens gewichtige redenen beslist dat die vermindering niet zal plaats vinden.

Hiermede was dus de mogelijkheid geopend tot herplaatsing van de gehuwde onderwijzeres, doch alleen in een *tijdelijke* betrekking, doordat de voorgeschreven vermindering op de Rijksvergoeding beperkt werd tot de jaarwedde van de gehuwde vrouw die voor *vast* benoemd werd.

In het 4e lid van artikel 56, eerste alinea, onder *e*, en het 2e lid van artikel 97, onder *f*, der Lager-onderwijswet 1920 werd achter het woord „overschreden” de punt vervangen door een komma, waarna diende te worden gelezen: „tenzij de Secretaris-Generaal van het Departement van Opvoeding, Wetenschap en Kultuurbescherming wegens gewichtige redenen beslist dat die vermindering niet zal plaats vinden.” Hiermede werd derhalve de mogelijkheid geopend tot herplaatsing of handhaving van hen die in het genot waren van of aanspraak konden maken op *ouderdomspensioen*.

Ten slotte werden in artikel 206 van het Koninklijk besluit van 22 October 1923 (*Staatsblad* n°. 489) tot rangschikking onder het buitengewoon lager onderwijs van bepaalde soorten van scholen enkele wijzigingen van gelijke strekking aangebracht, welke dezelfde gevolgen hadden voor het *buitengewoon lager onderwijs*.

Bovenvermeld besluit werd opgenomen in de *Nederlandse Staatscourant* van 30 Maart 1944, n°. 64, en trad in werking op de dag van zijn afkondiging.

WIJZIGING ARTT. 55bis, 55ter EN 55quater DER LAGER-ONDERWIJSWET 1920

Bij besluit van de Secretaris-Generaal van 5 Mei 1944, n°. 86 O. W. K., zijn gewijzigd de artt. 55bis, 55ter, 55quater, 101 en 104 der Lager-onderwijswet 1920. In de praktijk was namelijk gebleken, dat de toepassing van enkele wetsartikelen de gemeentebesturen veelal moeilijkheden opleverde.

1. Zo was het niet duidelijk of, indien artikel 55quater toepassing vond t.a.v. de enige openbare school in de gemeente, dan de vaststelling van het bedrag per leerling voortvloeide uit artikel 55bis dan wel uit artikel 101, 5e lid. De gewijzigde artikelen bepalen thans, dat in dat geval artikel 101, 5e lid, van toepassing is.
2. Voorheen werd het geringe aantal leerlingen van een openbare school in de wet niet afzonderlijk vermeld als bijzondere omstandigheid, tengevolge waarvan toepassing van artikel 55quater aangevraagd zou kunnen worden. Thans wordt deze omstandigheid met name genoemd in artikel 55quater.
3. De datum (1 April) waarop de beschikking, bedoeld in artikel 55quater, 1e lid, moet zijn genomen, is gewijzigd in 1 Juli.
4. De kosten van vakonderwijzers worden voortaan krachtens artikel 104, 1e lid, ook verhaald op de buitengemeenten.

Het besluit is opgenomen in de *Nederlandse Staatscourant* van 12 Mei 1944, n°. 93, en is in werking getreden op de dag van zijn afkondiging. Het sub 4 bepaalde werd echter geacht in werking te zijn getreden op 1 Januari 1944.

BESCHERMING VAN LEERLINGEN TEGEN BESMETTELIJKE ZIEKTEN

Het was de Minister gebleken, dat niet alle gemeente- en schoolbesturen alsmede hoofden van onderwijsinrichtingen zich hielden aan de nauwkeurige uitvoering van de Wet van 7 December 1934 (*Staatsblad* n°. 642) tot bescherming van leerlingen tegen de gevolgen van besmettelijke ziekten van personeel dezer inrichtingen en van de bepalingen van het Koninklijk besluit van 15 Januari 1935 (*Staatsblad* n°. 14). In verband hiermede richtte de Minister onder dagtekening van 7 Mei 1946, n°. 5470 I, afd. L.O., aan de hierna vermelde instanties een circulaire, waaraan het volgende wordt ontleend:

In het belang van de tuberculose-bestrijding vestig ik nogmaals Uw speciale aandacht op de noodzakelijkheid van stipte naleving van de voorschriften, vervat in artikel 2, eerste en tweede lid (bij vaste benoeming verklaring niet ouder dan 6 maanden — bij tijdelijke benoeming, zoodra deze tijdelijke dienst 14 dagen heeft geduurd, verklaring niet ouder dan één jaar), artikel 3, derde lid (niet-toelating zoodra de verklaring ongeldig wordt of ingetrokken is), artikel 4, eerste lid (niet-toelating, indien, na vordering van een geneeskundig onderzoek, niet binnen de 14 dagen de vereischte verklaring is uitgereikt) en artikel 7, eerste lid, der wet (niet-toelating, eventueel ook ontslag, bij weigering zich te onderwerpen aan een geneeskundig onderzoek) en voorts op de bepalingen van artikel 10 van genoemd Koninklijk besluit (door vast personeel verklaring vóór indienst-treding over te leggen aan het hoofd der inrichting — door tijdelijk personeel binnen 14 dagen na datum van ingang der benoeming, of, in bijzondere gevallen, ter beoordeeling van een geneeskundige, binnen 28 dagen na dien datum).

Tevens verzoek ik U de hoofden van de onder Uw bestuur staande onderwijsinrichting(en) namens mij te herinneren aan de strafbepaling van artikel 11 der wet (geldboete hoofd of plaatsvervangend hoofd bij toelating):

- a. zonder geldige verklaring;
- b. indien een geneeskundige heeft gelast, dat een tijdelijk-benoemde ook niet binnen den termijn van 14 dagen na den datum van ingang der benoeming mag worden toegelaten;
- c. indien niet is voldaan aan de vordering van een geneeskundige tot afgifte van een vroeger uitgereikte verklaring).

Ik draag den leden van het Rijksschooltoezicht op, bij hun eerstvolgend bezoek aan openbare en bijzondere onderwijsinrichtingen, zich ervan te vergewissen, dat zoowel het vast als het tijdelijk personeel der school in het bezit is van de volgens de wet vereischte verklaring.

De circulaire was gericht aan: burgemeester en wethouders der gemeenten waar een of meer openbare scholen zijn gevestigd; de besturen der gesubsidieerde en niet-gesubsidieerde bijzondere scholen voor voorb.l.o., g.l.o., v.g.l.o. en ulo; de besturen der bijzondere scholen voor b.l.o.; de besturen der gesubsidieerde en niet-gesubsidieerde bijzondere kweekscholen.

WIJZIGING EXAMENPROGRAMMA AKTE HANDELSKENNIS L.O.

De eisen voor het examen ter verkrijging van de akte van bekwaamheid tot het geven van huis- en schoolonderwijs in de beginselen der *handelskennis* zijn bij besluit van de Secretaris-Generaal van 21 Februari 1945, n°. 7 O. W. K., met ingang van 1 Januari 1946 als volgt gewijzigd:

- a. kennis van het enkelboekhouden en van het dubbelboekhouden, zoowel naar de dagelijkse als naar de maandelijksche methode; vaardigheid in het maken van eenvoudige toepassingen bij ondernemingen;
- b. bekendheid met de kameralistische methode van boekhouden;
- c. bekendheid met die onderwerpen uit de bedrijfshuishoudkunde waarvan de kennis voor het begripen der boekhoudkundige problemen welke onder de punten a en b van dit examenprogramma vallen, noodzakelijk is;
- d. kennis van eenvoudige berekeningen in den goederenhandel en in verband daarmede in het assurantie- wezen, den fondsenhandel, voorzover betreft de Amsterdamsche beurs, en den wisselhandel; kennis van de berekeningen bij credietverleening op korten termijn; vaardigheid in het uitwerken van eenvoudige daarop betrekking hebbende vraagstukken;
- e. eenige kennis van de algemeene organisatie van den handel, van de betaalmiddelen en betalingsmethoden, van het transport- en assurantie- wezen, van de organisatie en de techniek der credietverleening en van het bankwezen hier te lande; eenige kennis van de belangrijkste gedeelten uit het Eerste Boek van het Wetboek van Koophandel en van daarmede samenhangende bepalingen uit het Burgerlijk Wetboek en andere wetten.

Het besluit is opgenomen in de *Nederlandse Staatscourant* van 13 Maart 1945, n°. 27.

VOORSCHOT RIJKSVERGOEDING

Voorschot 1945

Inzake het te verlenen *voorschot* op de *Rijksvergoeding* over 1945 bracht de Secretaris-Generaal bij zijn bekendmaking van 24 November 1944, n°. 18119/16, afd. L.O., enige punten ter kennis van de besturen der op 1 Januari 1945 bestaande bijzondere lagere scholen die aanspraak hadden gemaakt op de *Rijksvergoeding*, bedoeld in artikel 97 der *Lager-onderwijswet 1920*. In deze bekendmaking werd hun o.m. medegedeeld, dat overeenkomstig artikel 11, 2e lid, van het Koninklijk besluit van 26 November 1937 (*Staatsblad* n°. 375), zolang het voorschot op de *Rijksvergoeding* voor het jaar 1945 nog niet was vastgesteld, vóór het einde van elke maand een *voorlopig* voorschot kon worden betaalbaar gesteld ten bedrage van een twaalfde gedeelte van het voorschot over het jaar 1944. Een verzoek tot het verkrijgen van dit voorlopig voorschot behoeft niet te worden ingediend.

De bekendmaking is opgenomen in het nummer van 1 Januari 1945 van het departementale tijdschrift „*Opvoeding, Wetenschap, Kultuurbescherming*”, blz. 3.

Teneinde de besturen der *bijzondere* lagere scholen in staat te stellen de inmiddels *verboogde* salarissen der aan hun scholen verbonden leerkrachten uit te betalen, achtte de Minister het wenselijk, dat zij over meer *kasmiddelen* beschikten. Daarom werd bij Ministeriële beschikking van 10 December 1945, n°. 12191, afd. L.O., het voorschot op de *Rijksvergoeding* over het jaar 1945 voor deze schoolbesturen vastgesteld op een bedrag, gelijk aan 120 % van het bruto-voorschotsbedrag, laatstelijk toegekend over het jaar 1944, naar boven afgerond tot het naaste veelvoud van f 100,—. Op dit voorschot zou worden ingehouden een bedrag, gelijk aan het over het jaar 1944 bepaalde bedrag wegens voorlopig verhaal van pensioensbijdragen, verschuldigd door de leerkrachten. Zolang het definitieve voorschot voor het jaar 1946 niet was vastgesteld, zou in dat jaar maandelijks worden uitbetaald een voorlopig voorschot, gelijk aan een twaalfde gedeelte van het bij deze beschikking voor het jaar 1945 vastgestelde voorschot. Op laatstgenoemd bedrag zou worden ingehouden hetgeen blijkens afrekening bij voorschot over een vorig dienstjaar eventueel te veel mocht zijn ontvangen.

Gelijke maatregel werd bij beschikking van 14 Januari 1946, n°. 229, afd. L.O., getroffen ten aanzien van de besturen der gemeenten welke *openbare* scholen in stand houden.

Voorschot 1946

Inzake het te verlenen voorschot op de *Rijksvergoeding* over 1946 bracht de Minister bij zijn bekendmaking van 15 December 1945, n°. 12583, afd. L.O., enige punten ter kennis van de besturen der op 1 Januari 1946 bestaande bijzondere lagere scholen die aanspraak maakten op de *Rijksvergoeding*, bedoeld in artikel 97 der *Lager-onderwijswet 1920*.

In deze bekendmaking werd hun o.m. medegedeeld, dat overeenkomstig artikel 11, 2e lid, van het Koninklijk besluit van 26 November 1937 (*Staatsblad* n°. 375), zolang het voorschot op de *Rijksvergoeding* voor het jaar 1946 nog niet was vastgesteld, vóór het einde van elke maand een voorlopig voorschot zou worden betaalbaar gesteld ten bedrage van een twaalfde gedeelte van het voorschot over 1945, zijnde 120 % van het bruto-voorschot, vastgesteld voor het jaar 1944. Een verzoek tot het ontvangen van dit voorlopig voorschot behoeft niet te worden ingediend.

De bekendmaking is opgenomen in de *Nederlandse Staatscourant* van 28 December 1945, n°. 140.

Teneinde de school- en gemeentebesturen in staat te stellen, de aan hun scholen verbonden onderwijzers de *extra-beloningen* uit te betalen, werd het netto-voorschot op de *Rijksvergoeding* over 1946 voor de schoolbesturen/gemeenten wederom vastgesteld op een bedrag, gelijk aan 120 % van het netto-voorschotsbedrag, naar boven afgerond tot het naaste veelvoud van f 100. Op dit verhoogde voorschot zou worden ingehouden hetgeen blijkens afrekening bij voorschot over een vorig dienstjaar eventueel te veel mocht zijn genoten. Zolang het definitieve voorschot voor 1947 niet was vastgesteld, zou in dat jaar maandelijks een voorlopig voorschot worden uitbetaald, gelijk aan het twaalfde gedeelte van het voor 1946 vastgestelde verhoogde voorschot.

Een en ander geschiedde resp. bij beschikkingen van 5 Augustus 1946, n°. 11261, afd. L.O., en van 6 Augustus 1946, n°. 11263, afd. L.O. De beschikkingen zijn opgenomen resp. in de

Nederlandse Staatscourant van 8 Augustus 1946, n°. 154, en van 12 Augustus 1946, n°. 156. Gelijke maatregelen werden getroffen ten aanzien van de besturen der openbare en bijzondere scholen voor buitengewoon lager onderwijs (zie de betreffende bekendmakingen van 27 Augustus 1946 in de *Nederlandse Staatscourant* van 3 September 1946, n°. 172).

Voorschot 1947

In aansluiting op bovenvermelde beschikking van 5 Augustus 1946, n°. 11261, afd. L.O., bracht de Minister in de *Nederlandse Staatscourant* van 11 December 1946, n°. 243, ter kennis van de besturen der op 31 December 1946 bestaande bijzondere scholen die over het jaar 1947 aanspraak maakten op de Rijksvergoeding, dat, zolang het definitieve voorschot voor het jaar 1947 niet was vastgesteld, in dat jaar maandelijks zou worden uitbetaald een voorlopig voorschot, gelijk aan het twaalfde gedeelte van het bij genoemde beschikking voor het jaar 1946 vastgestelde verhoogde voorschot. Een verzoek tot het ontvangen van dit voorlopig voorschot behoeft niet te worden ingediend. Aangezien het met het oog op de hangende salariswijzigingen niet mogelijk zou zijn reeds in de maand Januari 1947 aanvragen om Rijksvergoeding (model B I en B II), waarin deze wijzigingen waren verwerkt, in te zenden, werd uitstel verleend tot dit wel mogelijk zou zijn. Aan de overschrijding van de voor de inzending gestelde termijn zouden geen nadelige gevolgen met betrekking tot de Rijksvergoeding zijn verbonden. Om dezelfde reden werd uitstel verleend voor het inzenden van de opgaven (in duplo) van de pensioensgrondslagen over 1946 van het verplicht en boventallig onderwijzend personeel en van de op de jaarwedden van dat personeel in 1946 ingehouden pensioensbijdragen. Deze reden zou echter geen verhindering zijn tot het inzenden van de opgaven van de pensioensgrondslagen der vakleerkrachten en beamtenden, zodat deze opgaven (in enkelvoud) in de maand Januari 1947 bij het Departement moesten worden ingezonden.

In aansluiting bij bovenbedoelde beschikking van 6 Augustus 1946, n°. 11263, afd. L.O., bracht de Minister onder dagtekening van 19 December 1946 ter kennis van de besturen der gemeenten, waar op 31 December 1946 openbare scholen voor lager onderwijs waren gevestigd en waarvoor over 1947 aanspraak werd gemaakt op de Rijksvergoeding, dat, zolang het definitieve voorschot voor het jaar 1947 niet was vastgesteld, in dat jaar maandelijks zou worden uitbetaald een voorlopig voorschot, gelijk aan het twaalfde gedeelte van het bij genoemde beschikking voor het jaar 1946 vastgestelde verhoogde voorschot. Een verzoek tot het ontvangen van dit voorlopig voorschot behoeft niet te worden ingediend. Aangezien het met het oog op de hangende salariswijzigingen niet mogelijk zou zijn reeds in de maand Januari 1947 aanvragen om Rijksvergoeding (model A I en A II), waarin deze wijzigingen verwerkt waren, in te zenden, werd uitstel verleend tot uiterlijk 1 April 1947. Om dezelfde reden werd uitstel verleend voor het inzenden van de opgaven (in duplo) van de pensioensgrondslagen over 1946 van het verplicht en boventallig onderwijzend personeel en van de op de jaarwedden van dat personeel in 1946 ingehouden pensioensbijdragen. De beschikking is opgenomen in de *Nederlandse Staatscourant* van 24 December 1946, n°. 252.

OPHEFFING VOORLOPIGE SCHORSING BEZETTINGSMAATREGELEN OP HET GEBIED VAN HET LAGER ONDERWIJS

Bij Koninklijk besluit van 20 April 1946, n°. 16 (*Staatsblad* n°. G 94), werd bepaald, dat de voorlopige schorsing, als bedoeld in artikel 15, eerste lid, van het Besluit bezettingsmaatregelen¹⁾, niet gold en geacht werd *nimmer* te hebben gegolden ten aanzien van de werking van de in onderstaande lijst vermelde besluiten en beschikkingen.

Bij voormeld besluit werd tevens bepaald, dat:

- a. het besluit van de Secretaris-Generaal van het Departement van Opvoeding, Wetenschap en Cultuurbescherming van 19 Februari 1941 (*Nederlandse Staatscourant* 1941, n°. 36), betreffende de bezoldiging van in communiteit levende ongehuwde leerkrachten met ingang van 16 September 1944 *buiten werking* was getreden;

¹⁾ Zie voor dit besluit blz. 15/16.

b. het besluit van de Secretaris-Generaal van het Departement van Opvoeding, Wetenschap en Cultuurbescherming van 15 December 1942 (*Nederlandse Staatscourant* 1942, n°. 246), betreffende het toekennen van een tijdelijke toelage voor het diploma van geschiktheid tot het geven van onderwijs in de Duitse taal, met ingang van 1 September 1945 *buiten werking* was getreden.

Het besluit trad in werking op 20 Juni 1946.

Bovenbedoelde lijst van besluiten en beschikkingen vindt men hieronder afgedrukt.

Lijst van besluiten en beschikkingen, bedoeld in het eerste lid van artikel 1 van het Koninklijk besluit van 20 April 1946, n°. 16.

1. Besluit van de Secretaris-Generaal van het Departement van Opvoeding, Wetenschap en Cultuurbescherming van 25 Maart 1941 (*Staatscourant* 1941, n°. 62) tot vaststelling van de regelen voor de Rijkskweekscholen, bedoeld in artikel 12, eerste lid, der Wet van 17 Augustus 1878 (*Staatsblad* n°. 127) en artikel 212 der Lager-onderwijswet 1920 (n°. II).
2. Besluit van de Secretaris-Generaal van het Departement van Opvoeding, Wetenschap en Cultuurbescherming van 25 Maart 1941 (*Staatscourant* 1941, n°. 62) tot vaststelling van de regelen en voorwaarden voor het verlenen van een Rijksbijdrage aan gemeentelijke en bijzondere kweekscholen, bedoeld in artikel 12, derde lid, onder 1°, der Wet van 17 Augustus 1878 (*Staatsblad* n°. 127) en artikel 214 der Lager-onderwijswet 1920, en tot regeling van de gevolgen van het aan die kweekscholen af te leggen eindexamen (n°. III).
3. Besluit van de Secretaris-Generaal van het Departement van Opvoeding, Wetenschap en Cultuurbescherming van 25 Maart 1941 (*Staatscourant* 1941, n°. 62) tot regeling van het examen ter verkrijging van de akte van bekwaamheid als onderwijzer, bedoeld in artikel 77, onder 4, der Wet van 17 Augustus 1878 (*Staatsblad* n°. 127), van de wijze van afneming en van hetgeen verder dit examen betreft (n°. IV), zoals dit besluit is aangevuld bij besluiten van 8 Juni 1942 n°. 167 O.W.K. (*Staatscourant* 1942, n°. 108) en van 31 October 1942, n°. 310 O.W.K. (*Staatscourant* 1942, n°. 213).
4. Besluit van de Secretaris-Generaal van het Departement van Opvoeding, Wetenschap en Cultuurbescherming van 25 Maart 1941 (*Staatscourant* 1941, n°. 62) tot regeling van het eindexamen der kweekscholen voor onderwijzers en onderwijzeressen, bedoeld in artikel 210ter, onder a I, der Lager-onderwijswet 1920 (n°. V).
5. Besluit van de Secretaris-Generaal van het Departement van Opvoeding, Wetenschap en Cultuurbescherming van 19 Januari 1942 (*Staatscourant* 1942, n°. 67), betreffende wijziging van de tabel, bedoeld in artikel 6 van het Koninklijk besluit van 9 December 1932, n°. 26, inzake het Rijkschooltoezicht op het lager onderwijs.
6. Besluit van de Secretaris-Generaal van het Departement van Opvoeding, Wetenschap en Cultuurbescherming van 20 Augustus 1942 (*Staatscourant* 1942, n°. 180), betreffende het medetellen van de tijd, na 10 April 1939 en vóór 15 Juli 1940 in militaire dienst doorgebracht, voor diensttijd als onderwijzer.
7. Besluit van de Secretaris-Generaal van het Departement van Opvoeding, Wetenschap en Cultuurbescherming van 18 September 1942 (*Staatscourant* 1942, n°. 182) tot vaststelling van de voorwaarden, waaronder en de regelen, volgens welke een aanwijzing, als bedoeld in het eerste lid van artikel VIII van het besluit van de Secretarissen-Generaal van de Departementen van Opvoeding, Wetenschap en Cultuurbescherming en van Binnenlandse Zaken van 25 Maart 1941, betreffende het treffen van enige maatregelen op het gebied van het lager onderwijs (n°. I), moet geschieden.
8. Besluit van de Secretaris-Generaal van het Departement van Opvoeding, Wetenschap en Cultuurbescherming van 31 October 1942, n°. 311 O.W.K. (*Staatscourant* 1942, n°. 213), betreffende vrijstelling wiskunde hoofddakke-examen.
9. Besluit van de Secretaris-Generaal van het Departement van Opvoeding, Wetenschap en Cultuurbescherming van 15 December 1942 (*Staatscourant* 1942, n°. 246), betreffende het medetellen van diensttijd als zelfstandig kweekling met akte voor diensttijd als onderwijzer.
10. Besluit van de Secretaris-Generaal van het Departement van Opvoeding, Wetenschap en Cultuurbescherming van 17 December 1942 (*Staatscourant* 1942, n°. 246), betreffende de inrichting van het Rijkschooltoezicht.
11. Besluit van de Secretaris-Generaal van het Departement van Opvoeding, Wetenschap en Cultuurbescherming van 18 Februari 1943 (*Staatscourant* 1943, n°. 37) tot vaststelling van regelen waarnaar de gemeenteraad bevoegd is aan schoolgaande kinderen, ter bevordering van het schoolbezoek, voeding en kleding te verstrekken of met dat doel subsidie te verlenen.
12. Besluit van de Secretaris-Generaal van het Departement van Opvoeding, Wetenschap en Cultuurbescherming van 29 September 1943 (*Staatscourant* 1943, n°. 216), tot vaststelling van voorschriften ter uitvoering van artikel 18, § 3, en artikel 19, § 2, der Leerplichtwet.

13. Besluit van de Secretaris-Generaal van het Departement van Opvoeding, Wetenschap en Kultuurbescherming van 20 October 1943, n°. 180 O.W.K. (*Staatscourant* 1943, n°. 224), betreffende wijziging regeling hoofdafekte-examen.
14. Besluit van de Secretaris-Generaal van het Departement van Opvoeding, Wetenschap en Kultuurbescherming van 5 November 1943, n°. 191 O.W.K., betreffende verlenging van de vrijstelling van een gedeelte van het examen lager akte land- en tuinbouwonderwijs, met dien verstande dat de daarbij verleende vrijstelling mede zal gelden voor de jaren 1947 en 1948.
15. Beschikking van de Secretaris-Generaal van het Departement van Opvoeding, Wetenschap en Kultuurbescherming van 13 December 1943, n°. 317 O.W.K. (*Staatscourant* 1944, n°. 19), betreffende de examens huis- en schoolonderwijs in eenvoudige huishoudkunde.
16. Besluit van de Secretaris-Generaal van het Departement van Opvoeding, Wetenschap en Kultuurbescherming van 23 December 1943, n°. 319 O.W.K. (*Staatscourant* 1944, n°. 22), tot wijziging van het Koninklijk besluit van 10 September 1923 (*Staatsblad* n°. 437) tot regeling der examens ter verkrijging van de akte van bekwaamheid in de nuttige en fraaie handwerken voor meisjes en tot vaststelling van een nieuw programma voor het examen ter verkrijging van de akte van bekwaamheid voor huis- en schoolonderwijs in de vrouwelijke handwerken.
17. Besluit van de Secretaris-Generaal van het Departement van Opvoeding, Wetenschap en Kultuurbescherming van 2 Februari 1944 (*Staatscourant* 1944, n°. 84) tot wijziging van het Koninklijk besluit van 29 Januari 1924 (*Staatsblad* n°. 23), laatstelijk gewijzigd bij Koninklijk besluit van 28 Maart 1940 (*Staatsblad* n°. 361) tot regeling van de wijze van uitbetalen der jaarwedden en wedden van de onderwijzers, enz.
18. Besluit van de Secretaris-Generaal van het Departement van Opvoeding, Wetenschap en Kultuurbescherming van 29 Maart 1944 (*Staatscourant* 1944, n°. 64), houdende maatregelen ter uitbreiding van het aantal benoembare leerkrachten bij het lager onderwijs, voorzover betreft het in artikel 6 bepaalde ten aanzien van de leerkrachten, bedoeld in artikel 20b, onder a, van het Koninklijk besluit van 23 October 1923 (*Staatsblad* n°. 489).
19. Besluit van de Secretarissen-Generaal van de Departementen van Opvoeding, Wetenschap en Kultuurbescherming en van Binnenlandse Zaken van 9 Maart/22 April 1944 (*Staatscourant* 1944, n°. 127) tot het treffen ener regeling, krachtens welke aan tijdelijk benoemde onderwijzers(essen) in bepaalde gevallen periodieke salarisverhogingen kunnen worden toegekend.
20. Beschikking van de Secretaris-Generaal van het Departement van Opvoeding, Wetenschap en Kultuurbescherming van 1 Juni 1944, n°. 100 O.W.K. (*Staatscourant* 1944, n°. 110) tot wijziging en aanvulling van het Ambtenarenreglement Rijkskweekscholen, vastgesteld bij Koninklijk besluit van 27 Augustus 1931 (*Staatsblad* n°. 386), laatstelijk gewijzigd bij het Koninklijk besluit van 17 Januari 1939 (*Staatsblad* n°. 352).
21. Beschikking van de Secretaris-Generaal van het Departement van Opvoeding, Wetenschap en Kultuurbescherming van 1 Juni 1944, n°. 101 O.W.K. (*Staatscourant* 1944, n°. 110) tot wijziging en aanvulling van het Ambtenarenreglement Rijkskweekscholen en Rijks lagere scholen, vastgesteld bij Koninklijk besluit van 27 Augustus 1931 (*Staatsblad* n°. 387), laatstelijk gewijzigd bij Koninklijk besluit van 17 Januari 1939 (*Staatsblad* n°. 353).
22. Besluit van de Secretaris-Generaal van het Departement van Opvoeding, Wetenschap en Kultuurbescherming van 5 Juni 1944, n°. 109 O.W.K., betreffende wijziging data leeftijdsgrens inzake aflegging examens nuttige handwerken en handenarbeid.
23. Besluit van de Secretaris-Generaal van het Departement van Opvoeding, Wetenschap en Kultuurbescherming van 16 November 1944/24 Januari 1945 (*Staatscourant* 1945, n°. 30), betreffende salariering van tijdelijk benoemde onderwijzers(essen), met dien verstande dat de verlenging van de daarin bedoelde beschikking ook na 31 December 1945 voorlopig van kracht blijft.
24. Beschikking van de Secretaris-Generaal van het Departement van Opvoeding, Wetenschap en Kultuurbescherming van 10 Januari 1945, n°. 12366/1, afd. L.O. (*Staatscourant* 1945, n°. 19) tot wijziging van het Ambtenarenreglement Rijkskweekscholen, vastgesteld bij Koninklijk besluit van 27 Augustus 1931 (*Staatsblad* n°. 386), laatstelijk gewijzigd bij beschikking van 1 Juni 1944, n°. 100 O.W.K. (*Staatscourant* 1944, n°. 110).
25. Beschikking van de Secretaris-Generaal van het Departement van Opvoeding, Wetenschap en Kultuurbescherming van 10 Januari 1945, n°. 12367/2, afd. L.O. (*Staatscourant* 1945, n°. 19) tot wijziging van het Ambtenarenreglement Rijkskweekscholen en Rijks lagere scholen, vastgesteld bij Koninklijk besluit van 27 Augustus 1931 (*Staatsblad* n°. 387), laatstelijk gewijzigd bij beschikking van 1 Juni 1944, n°. 101 O.W.K. (*Staatscourant* 1944, n°. 110).
26. Besluit van de Secretaris-Generaal van het Departement van Opvoeding, Wetenschap en Kultuurbescherming van 12 Februari 1945 (*Staatscourant* 1945, n°. 31), betreffende het toekennen van periodieke salarisverhogingen aan onderwijzers(essen) die na het bereiken van de 21-jarige leeftijd voor het eerst voor vast zijn aangesteld.

Men zie voorts het hierna volgende tabellarisch overzicht van de bezettingsmaatregelen op het gebied van het lager onderwijs.

TABELLARISCH OVERZICHT BEZETTINGSMAATREGELEN

Hieronder vindt de lezer een tabellarisch overzicht van de besluiten, beschikkingen en verordeningen op het gebied van het lager onderwijs welke gedurende de bezettingsjaren zijn genomen c.q. uitgevaardigd, met vermelding van hetgeen daaromtrent na de bevrijding is bepaald.

Besluit of beschikking v. d. Secr.-Gen. v. h. Dep. v. Opv., Wetenschap en K(Cultuurbesch., tenzij anders is vermeld	Gepubliceerd in ¹⁾	Korte omschrijving van het onderwerp	Toestand op 1 Juni 1949 ¹⁾
1 23 Juli 1940	<i>Stbl.</i> n°. 350 <i>Verord.blad</i> 1940, n°. 62	Verlenging werkingsduur regl. voorlopige pensionnering onderwijzers	Voorlopig gehandhaafd; vermeld op lijst C, toegevoegd aan <i>Stbl.</i> n°. E 93
2 29 Augustus 1940	<i>Stbl.</i> n°. 352 <i>Verord.blad</i> 1940, n°. 122	Ontheffing leerplicht voor leerlingen v. Duitse scholen	Vervallen; vermeld op lijst B, toegevoegd aan <i>Stbl.</i> n°. E 93
3 3 September 1940, n°. 9029, afd. L.O.	<i>Stet.</i> 16 Sept. 1940, n°. 180	Wijziging model AII voor aanvr. v. Rijksvergoeding	Vervallen bij Min. beschikking van 31 Dec. 1948, n°. 13679, afd. L.O. (<i>Stet.</i> 17 Jan. 1949, n°. 11)
4 3 September 1940, n°. 9030, afd. L.O.	<i>Stet.</i> 16 Sept. 1940, n°. 180	Wijziging model BII voor aanvr. v. Rijksvergoeding	Vervallen bij Min. beschikking van 31 Dec. 1948, n°. 13679, afd. L.O. (<i>Stet.</i> 17 Jan. 1949, n°. 11)
5 19 November 1940	<i>Stet.</i> 20 Nov. 1940, n°. 227	Stopzetting scholenbouw en invoering v. h. onderwijs in lich. opvoeding	Vervallen krachtens de Wet van 25 Juni 1948, (<i>Stbl.</i> n°. I 254)
6 19 Februari 1941	<i>Stet.</i> 20 Febr. 1941, n°. 36	Bezoldiging in communiteit levende ongehuwde leerkrachten	Vervallen krachtens K.B. van 20 April 1946 (<i>Stbl.</i> n°. G 94)
7 21 Februari 1941	<i>Stet.</i> 24 Febr. n°. 38	Niet-benoembaarheid v. geestelijken en kloosterlingen tot rector, directeur of hoofd	Vervallen krachtens de Wet van 27 Juni 1947 (<i>Stbl.</i> n°. H 195)
8 25 Maart 1941, n°. I, samen met Secr.-Gen. v. h. Dep. v. Binnenl. Zaken	<i>Stet.</i> 28/29 Mrt. 1941, n°. 62	Treffen v. enige maatregelen op het gebied van het lager onderw.	Vervallen krachtens de Wet van 25 Juni 1948 (<i>Stbl.</i> n°. I 254)
9 25 Maart 1941, n°. II	<i>Stet.</i> 28/29 Mrt. 1941, n°. 62	Regeling Rijkskweekscholen enz.	Gehandhaafd (<i>Stbl.</i> n°. G 94)
10 25 Maart 1941, n°. III	<i>Stet.</i> 28/29 Mrt. 1941, n°. 62	Regeling Rijksbijdr. kweekscholen en regeling eindexamen	Gehandhaafd (<i>Stbl.</i> n°. G 94)
11 25 Maart 1941, n°. IV	<i>Stet.</i> 28/29 Mrt. 1941, n°. 62	Regeling examen onderwijzersakte enz.	Gehandhaafd (<i>Stbl.</i> n°. G 94)
12 25 Maart 1941, n°. V	<i>Stet.</i> 28/29 Mrt. 1941, n°. 62	Regeling eindexamen kweekscholen	Gehandhaafd (<i>Stbl.</i> n°. G 94)
13 8 April 1941	<i>Verord.bl.</i> 1941, n°. 73	Benoeming en ontslag onderw. personeel	Vervallen; vermeld op lijst B, toegevoegd aan <i>Stbl.</i> n°. E 93
14 23 April 1941, n°. 97	<i>Stet.</i> 24 April 1941, n°. 79	Aanwijzing diensttijd aan gesubs. bijz. lagere landbouwscholen	Voorlopig gehandhaafd (<i>Stbl.</i> n°. F 14)
15 25 April 1941	<i>Mededelingen</i> Dep. v. O. W. en C, 1941, n°. 2	Uitvoering benoemingsbesluit	Vervallen krachtens K.B. van 17 Sept. 1944 (<i>Stbl.</i> n°. E 93)
16 29 April 1941, n°. 4949, afd. L.O.	<i>Stet.</i> 29 April 1941, n°. 82	Aanwijzing bladen voor plaatsen v. oproep bij vacature	Vervallen bij beschikking van 18 Dec. 1941, n°. 4949/4, afd. L.O.
17 13 Juni 1941, n°. 7030, afd. L.O.	<i>Mededelingen</i> Dep. O. W. en C, 1941, n°. 3	Regeling oefening lesgeven aan kweekscholen	Vervallen krachtens art. 14 van K.B. van 17 Sept. 1944 (<i>Stbl.</i> n°. E 93)
18 8 Juli 1941, n°. 6075, afd. L.O.	<i>Mededelingen</i> Dep. O. W. en C, 1941, n°. 3	Modelplan verdeling lesuren Rijkskweekscholen	Vervallen krachtens art. 14 van K.B. van 17 Sept. 1944 (<i>Stbl.</i> n°. E 93)
19 <i>Verordening</i> v. d. Rijkscommissaris d.d. 25 Juli 1941	<i>Verord.bl.</i> 1941, n°. 137	Maatregelen op het gebied v. h. bijz. onderwijs	Vervallen; vermeld op lijst B, toegevoegd aan <i>Stbl.</i> n°. E 93

¹⁾ *Stbl.* = *Staatsblad*; *Stet.* = *Nederlandse Staatscourant*; *Verord.bl.* = *Verordeningenblad*.

	Besluit of beschikking v. d. Secr.-Gen. v. h. Dep. v. Opv., Weten- schap en K(C)ultuur- besch., tenzij anders is vermeld	Gepubliceerd in	Korte omschrijving van het onderwerp	Toestand op 1. Juni 1949
20	20 September 1941	<i>Stet.</i> 22 Sept. 1941, n°. 184	Duits op lagere school; inrichting leerpl. 7e leerjaar	Vervallen; deels bij besluit van 26 Aug. 1942, deels krachtens de Wet van 27 Juni 1947 (<i>Stbl.</i> n°. H 195)
21	20 September 1941	<i>Stet.</i> 22 Sept. 1941, n°. 184	Overschrijving v. leerlingen aan lagere scholen	Vervallen bij besluit van 30 Mrt. 1942 (<i>Stet.</i> 30 Mrt. 1944, n°. 62 en 9 April 1942, n°. 68)
22	17 November 1941, n°. 313	<i>Stet.</i> 20 Nov. 1941, n°. 227	Aanwijzing diensttijd doorgebracht bij de Bata-fabrieken	Voorlopig gehandhaafd (<i>Stbl.</i> n°. F 54)
23	18 November 1941, n°. 316	<i>Stet.</i> 4 Dec. 1941, n°. 237	Wijziging overschrijving v. leer- lingen aan lagere scholen	Vervallen bij besluit van 30 Mrt. 1942
24	24 November 1941, n°. 326	<i>Stet.</i> 24 Nov. 1941, n°. 229	Verlenging werkingsduur v. enige maatregelen en bepalingen op het gebied v. h. lager onderwijs	Vervallen krachtens de Wet van 25 Juni 1948 (<i>Stbl.</i> n°. I 254)
25	8 December 1941, n°. 337	<i>Stet.</i> 8 Dec. 1941, n°. 239	Leerplan 7e leerjaar (Duits), wijz- iging v. art. II besluit 20 Sept. 1941	Vervallen bij besluit van 26 Aug. 1942 (<i>Verord.blad</i> 1942, n°. 96)
26	9 December 1941, n°. 346	<i>Stet.</i> 9 Dec. 1941, n°. 240	Wijziging art. 36 L.O.-wet 1920 (benoemingsvoordracht)	Vervallen krachtens de Wet van 27 Juni 1947 (<i>Stbl.</i> n°. H 195)
27	18 December 1941, n°. 4949/4, afd. L.O.	<i>Stet.</i> 22 Dec. 1941, n°. 249	Aanwijzing bladen voor oproep v. sollicitanten	Vervallen; vermeld op lijst B toegevoegd aan <i>Stbl.</i> n°. E 93
28	Beschikking Rijks- commissaris dd. 9 Jan. 1942	<i>Verord.bl.</i> 1942, n°. 4	Benoeming onderw. personeel	Vervallen; vermeld op lijst A, toegevoegd aan <i>Stbl.</i> n°. E 93
29	9 Januari 1942, be- schikking Rijks- commissaris	<i>Verord.bl.</i> 1942, n°. 5	Ontslag leerkrachten en Rijks- schooltoezicht	Vervallen; vermeld op lijst A, toegevoegd aan <i>Stbl.</i> n°. E 93
30	19 Januari 1942, n°. 14	<i>Stet.</i> 8 Apr. 1942, n°. 67	Wijziging tabel Rijkschooltoezicht	Vervallen bij K.B. van 22 Aug. 1947 (<i>Stet.</i> 29 Aug. 1947, n°. 167)
31	18 Februari 1942, n°. 43, samen met, Secr.-Gen. v. h. Dep. v. Binnenl. Zaken	<i>Stet.</i> 10 Juni 1942, n°. 110	Vermindering aantal gesubs. bijz. kweekscholen	Vervallen krachtens de Wet van 25 Juni 1948 (<i>Stbl.</i> n°. I 254)
32	20 Februari 1942, n°. 46	<i>Stet.</i> 5 Mrt. 1942, n°. 45	Diensttijd doorgebracht aan kolo- nisch Kerkdijk te Egmond a. Zee	Voorlopig gehandhaafd (<i>Stbl.</i> n°. F 54)
33	20 Februari 1942, n°. 47	<i>Stet.</i> 3 Mrt. 1942, n°. 45	Diensttijd doorgebracht aan Ned. school te Gent	Voorlopig gehandhaafd (<i>Stbl.</i> n°. F 54)
34	2 Maart 1942, n°. 2037, afd. L.O.	<i>Stet.</i> 3 Maart 1942, n°. 43	Aanwijzing Duits leerboek	Vervallen krachtens de Wet van 27 Juni 1947 (<i>Stbl.</i> n°. H 195)
35	30 Maart 1942	<i>Stet.</i> 30 Mrt. 1942, n°. 62 en 9 Apr. 1942, n°. 68	Overschrijving van leerlingen	Vervallen krachtens de Wet van 27 Juni 1947 (<i>Stbl.</i> n°. H 195)
36	31 Maart 1942, n°. 103	<i>Stet.</i> 31 Mrt. 1942, n°. 63	Bevoegdheid geven v. onderw. in lich. oefening aan ulo-scholen	Vervallen krachtens de Wet van 25 Juni 1948 (<i>Stbl.</i> n°. I 254)
37	20 April 1942, n°. 122	<i>Stet.</i> 22 April 1942, n°. 77	Diensttijd doorgebr. aan Centr. Werkpl. werklozen Helmond	Voorlopig gehandhaafd (<i>Stbl.</i> n°. F 54)
38	8 Juni 1942, n°. 167	<i>Stet.</i> 8 Juni 1942, n°. 108	Regeling examen onderwijzersakte	Gehandhaafd (<i>Stbl.</i> n°. G 94)
39	Beschikking Rijks- commissaris dd. 19 Juni 1942	<i>Verord.bl.</i> 1942, n°. 68	Wijziging besch. Rijkscomm. ontslag v. leerkrachten en inspec- teurs	Vervallen; vermeld op lijst A, toegevoegd aan <i>Stbl.</i> n°. E 93
40	28 Juli 1942, n°. 215	<i>Stet.</i> 7 Aug. 1942, n°. 152	Buitenwerkingsstelling K.B. 25 Jan. 1936, n°. 2 (5 % verlaging tegenwoordig voor godsd. on- derwijs a. leerlingen v. Rijkskw. scholen); K.B. 25 Jan. 1936, n°. 2, was een wijziging v. h. K.B. 26 Jan. 1934, n°. 149	Vervallen; het K.B. van 26 Jan. '34, n°. 149, is ingetrokken bij K.B. van 23 Dec. 1945, n°. 10
41	20 Augustus 1942, n°. 244	<i>Stet.</i> 16 Sept. 1942, n°. 180	Medetellen militaire diensttijd voor diensttijd als onderwijzer	Vervallen krachtens K.B. van 12 April 1947 (<i>Stbl.</i> n°. H 116)
42	26 Augustus 1942	<i>Verord.bl.</i> 1942, n°. 95	Wijziging Leerplichtwet in verband met invoering achtste leerjaar	Vervallen krachtens de Wet van 4 Aug. 1947 (<i>Stbl.</i> n°. H 288)

Besluit of beschikking v. d. Secr.-Gen. v. h. Dep. v. Opv., Wetenschap en K(C)ultuur- besch., tenzij anders is vermeld	Gepubliceerd in	Korte omschrijving van het onderwerp	Toestand op 1 Juni 1949
43 26 Augustus 1942	<i>Verord.bl.</i> 1942, n ^o . 96	Wijziging L.O.-wet 1920 enz. in verband met invoering achtste leerjaar	Vervallen krachtens de Wet van 25 Juni 1948 (<i>Stbl.</i> n ^o . I 254)
44 18 September 1942	<i>Stet.</i> 18 Sept. 1942, n ^o . 182	Voorwaarden en regelen inzake aanwijzing tot kwekeling	Gehandhaafd (<i>Stbl.</i> n ^o . G 94)
45 26 October 1942, n ^o . 297	<i>Stet.</i> 27 Oct. 1942, n ^o . 209	Instelling diploma Duits	Vervallen krachtens de Wet van 27 Juni 1947 (<i>Stbl.</i> n ^o . H 195)
46 31 October 1942, n ^o . 310	<i>Stet.</i> 2 Nov. 1942, n ^o . 213	Wijziging besluiten van 25 Mrt. 1941 en 31 Mrt. 1942	Voorzover betreft het bepaalde onder I gehandhaafd (<i>Stbl.</i> n ^o . G 94); voor het overige vervallen krachtens de Wet van 25 Juni 1948 (<i>Stbl.</i> n ^o . I 254)
47 31 October 1942, n ^o . 311	<i>Stet.</i> 2 Nov. 1942, n ^o . 213	Vrijstelling wiskunde hoofdakte-examen	Gehandhaafd (<i>Stbl.</i> n ^o . G 94)
48 31 October 1942, n ^o . 311a	<i>Stet.</i> 11 Nov. 1942, n ^o . 220	Dienstrijd doorgebracht aan gesubs. lagere ruimbouwscholen	Voorlopig gehandhaafd (<i>Stbl.</i> n ^o . F 54)
49 13 November 1942	<i>Verord.bl.</i> 1942, n ^o . 125	Wijziging benoemingsbesluit van 8 April 1941	Vervallen; vermeld op lijst B, toegevoegd aan <i>Stbl.</i> n ^o . E 93
50 24 November 1942	<i>Stet.</i> 2 Dec. 1942, n ^o . 235	Vergoeding beloning vakonderw. lich.oefening	Vervallen krachtens de Wet van 25 Juni 1948 (<i>Stbl.</i> n ^o . I 254)
51 15 December 1942, n ^o . 347	<i>Stet.</i> 17 Dec. 1942, n ^o . 246	Medetellen dienstrijd als kwekeling met akte voor dienstrijd als onderwijzer	Vervallen krachtens K. B. van 12 April 1947 (<i>Stbl.</i> n ^o . H 116)
52 15 December 1942, n ^o . 348	<i>Stet.</i> 17 Dec. 1942, n ^o . 246	Tijd, toelage diploma Duits	Vervallen (<i>Stbl.</i> n ^o . G 94)
53 17 December 1942, n ^o . 353	<i>Stet.</i> 17 Dec. 1942, n ^o . 246	Wijziging K.B. 9 Dec. 1932, n ^o . 26, inrichting Rijkschooltoezicht	Vervallen krachtens K.B. van 22 Aug. 1947, n ^o . 9 (<i>Stet.</i> 29 Aug. 1947, n ^o . 167)
54 18 December 1942, n ^o . 359	<i>Stet.</i> 18 Dec. 1942, n ^o . 247	Aanwijzing dienstrijd doorgebracht aan Duitse scholen in Nederland	Voorlopig gehandhaafd (<i>Stbl.</i> n ^o . F 54)
55 21 December 1942, n ^o . 361	<i>Stet.</i> 21 Dec. 1942, n ^o . 248	Financiering exploitatiekosten van het v.g.l.o.	Vervallen krachtens de Wet van 25 Juni 1948 (<i>Stbl.</i> n ^o . I 254)
56 21 Januari 1943, n ^o . 374	<i>Stet.</i> 21 Jan. 1943, n ^o . 14	Tewerkstelling volontairs aan lagere scholen	Vervallen krachtens de Wet van 25 Juni 1948 (<i>Stbl.</i> n ^o . I 254)
57 22 Januari 1943, n ^o . 10	<i>Stet.</i> 22 Jan. 1943, n ^o . 15	Wijziging art. 89 L.O.-wet 1920	Vervallen krachtens de Wet van 25 Juni 1948 (<i>Stbl.</i> n ^o . I 254)
58 28 Januari 1943	<i>Verord.bl.</i> 1943, n ^o . 14	Wijziging en aanvulling Leerplichtwet	Vervallen krachtens de wetten van 27 Juni 1947 (<i>Stbl.</i> n ^o . H 195) en 4 Aug. 1947 (<i>Stbl.</i> n ^o . H 288)
59 12 Februari 1943, n ^o . 18	Opvoeding, Wetenschap, Kultuurbesch., 1943, n ^o . 5, 1 Mrt.	Programma examen gymnastiek L.O.	Vervallen krachtens art. 14 van K.B. van 17 Sept. 1944 (<i>Stbl.</i> n ^o . E 93)
60 18 Februari 1943, n ^o . 18	<i>Stet.</i> 23 Febr. 1943, n ^o . 37	Wijziging K.B. 19 Nov. 1900, schoolvoeding en schoolkleding	Vervallen bij K.B. van 4 October 1947 (<i>Stbl.</i> n ^o . H 342)
61 4 Juni 1943, n ^o . 8115, afd. L.O.	Opvoeding, Wetensch., Kult. besch., n ^o . 15, 1 Aug. 1943	Onderwijs in vreemde talen aan Rijkskweekscholen	Vervallen krachtens art. 14 van K.B. van 17 Sept. 1944 (<i>Stbl.</i> n ^o . E 93)
62 21 Juni 1943, n ^o . 209	<i>Stet.</i> 2 Dec. 1943, n ^o . 235	Datum aanvang schooljaar	Vervallen krachtens de Wet van 27 Juni 1947 (<i>Stbl.</i> n ^o . H 195)
63 22 Juni 1943, n ^o . 85a	<i>Stet.</i> 20 Aug. 1943, n ^o . 161	Wijziging en aanvulling Leerplichtwet	Vervallen krachtens de Wet van 4 Aug. 1947 (<i>Stbl.</i> n ^o . H 288)
64 25 Juni 1943, n ^o . 87	<i>Stet.</i> 7 Juli 1943, n ^o . 129	Wijziging art. 2 besluit van 30 Mrt. 1942 (in- en overschrijving v. leerlingen)	Vervallen krachtens de Wet van 27 Juni 1947 (<i>Stbl.</i> n ^o . H 195)
65 21 Juli 1943, n ^o . 103a	<i>Stet.</i> 1 October 1943, n ^o . 191	Verlenging werkingsduur bepalingen Duits tot 1 Sept. 1944	Vervallen krachtens de Wet van 27 Juni 1947 (<i>Stbl.</i> n ^o . H 195)
66 19 Augustus 1943, n ^o . 129a	<i>Stet.</i> 29 Oct. 1943, n ^o . 211	Aanwijzing dienstrijd doorgebracht aan Volksscholen in Duitsland	Voorlopig gehandhaafd (<i>Stbl.</i> n ^o . F 54)

Besluit of beschikking v. d. Sect.-Gen. v. h. Dep. v. Opv., Weten- schap en K(C)ultuur- besch., tenzij anders is vermeld	Gepubliceerd in	Korte omschrijving van het onderwerp	Toestand op 1 Juni 1949
67 Verordening Rijks- commissaris Sep- tember 1943	<i>Verord.bl.</i> 1943, n°. 84	Schoolverzuim op Duitse scholen	Vervallen; vermeld op lijst B, toegevoegd aan <i>Stbl.</i> n°. E 93
68 29 September 1943, n°. 189	<i>Stet.</i> 5 Nov. 1943, n°. 216	Wijziging Leerplichtwet	Vervallen, deels krachtens de Wet van 27 Juni 1947 (<i>Stbl.</i> n°. H 195) deels krachtens K.B. van 4 Oct. 1947 (<i>Stbl.</i> n°. H 340)
69 20 October 1943, n°. 180	<i>Stet.</i> 17 Nov. 1943, n°. 224	Wijziging regeling hoofdak- examen	Gehandhaafd (<i>Stbl.</i> n°. G 94)
70 5 November 1943, n°. 191	<i>Stet.</i> 14 Dec. 1943, n°. 243	Vrijstelling gedeelte examen lagere akte land- en tuinbouwkunde	Gehandhaafd (<i>Stbl.</i> n°. G 94)
71 22 November/7 De- cember 1943, samen met Sect.-Gen. v. h. Dep. van Binnen- landse Zaken	<i>Stet.</i> 7 Jan. 1944, n°. 5	Wijziging en aanvulling besluit van 25 Mrt. 1941, n°. 1	Vervallen krachtens de Wet van 25 Juni 1948 (<i>Stbl.</i> n°. I 254)
72 9 December 1943, n°. 236	<i>Stbl.</i> 15 Dec. 1943, n°. 244	Aanwijzing diensttijd doorgebracht a. d. Centr. Werkpl. v. Jeugdige werklozen enz. te Tilburg	Voorlopig gehandhaafd (<i>Stbl.</i> n°. F 54)
73 13 December 1943, n°. 317	<i>Stet.</i> 27 Jan. 1944, n°. 19	Examens eenvoudige huishoud- kunde	Gehandhaafd (<i>Stbl.</i> n°. G 94)
74 21 December 1943, n°. 318	<i>Stet.</i> 26 Jan. 1944, n°. 18	Aanwijzing diensttijd Rijkswerk- plaats voor vakontwikkeling te Amsterdam	Voorlopig gehandhaafd (<i>Stbl.</i> n°. F 54)
75 23 December 1943, n°. 319	<i>Stet.</i> 1 Febr. 1944, n°. 22	Instelling akte vrouwelijke hand- werken	Voorzover betreft het bepaalde onder 1 vervallen bij de Wet van 25 Juni 1948 (<i>Stbl.</i> n°. I 254), overigens gehandhaafd (<i>Stbl.</i> n°. G 94)
76 2 Februari 1944, n°. 20	<i>Stet.</i> 1 Mei 1944, n°. 84	Wijziging K.B. van 29 Jan. 1924, (<i>Stbl.</i> n°. 23), z.g. Verlofbesluit	Gehandhaafd (<i>Stbl.</i> n°. G 94)
77 19 Februari 1944, n°. 37	<i>Stet.</i> 9 Mrt. 1944, n°. 49	Aanw. diensttijd Rijkswerkplaats v. vakontwikkeling te Kerkrade	Voorlopig gehandhaafd (<i>Stbl.</i> n°. F 54)
78 29 Februari 1944, n°. 38	<i>Stet.</i> 9 Mrt. 1944, n°. 49	Bepaling toelatingsleeftijd g.l.o.	Vervallen krachtens de Wet van 27 Juni 1947 (<i>Stbl.</i> n°. H 195)
79 14 Maart 1944, n°. 85a	<i>Stet.</i> 10 Mei 1944, n°. 91	Wijziging Leerplichtwet	Deels vervallen krachtens de Wet van 27 Juni 1947 (<i>Stbl.</i> n°. H 195) en deels krachtens de Wet van 4 Aug. 1947 (<i>Stbl.</i> n°. H 288)
80 29 Maart 1944, n°. 60	<i>Stet.</i> 30 Mrt. 1944, n°. 64	Maatregelen tot uitbreiding v. h. aantal benoembare leerkrachten bij het b.l.o.	Vervallen krachtens de Wet van 27 Juni 1947 (<i>Stbl.</i> n°. H 195)
81 14 April 1944	<i>Verord.bl.</i> , 1944, n°. 19	Wijziging benoemingsbesluit van 8 April 1941	behoudens de art. 4 en 5, die zijn vervallen krachtens de Wet van 25 Juni 1948 (<i>Stbl.</i> n°. I 254) en art. 6, dat ge- handhaafd is (<i>Stbl.</i> n°. G 94)
82 18 April 1944, n°. 85	<i>Stet.</i> 2 Mei 1944, n°. 85	Verlenging regeling onderwijs Duits tot 1 September 1945	Vervallen; vermeld op lijst B, toegevoegd aan <i>Stbl.</i> n°. E 93
83 9 Maart/22 April 1944, samen met Sect.-Gen. v. h. Dep. v. Binnenl. Zaken	<i>Stet.</i> 3 Juli 1944, n°. 127	Periodieke salarisverhogingen voor tijdelijk benoemde onderwijzers	Vervallen krachtens de Wet van 27 Juni 1947 (<i>Stbl.</i> n°. H 195)
84 5 Mei 1944, n°. 86	<i>Stet.</i> 12 Mei 1944, n°. 93	Wijziging en aanvulling van enige bepalingen der L.O.-wet 1920	Vervallen krachtens K.B. van 17 Sept. 1944 (<i>Stbl.</i> n°. E 93, art. 14)
85 29 April/15 Mei 1944, n°. 7989 I/3 L.O./28 Alg. Z., samen met Sect.- Gen. v. h. Dep. van Financiën	Niet gepubli- ceerd	Vaststelling vacatiegelden voor leden v. examencommissies op het gebied v. h. lager onderwijs	Vervallen krachtens de Wet van 25 Juni 1948 (<i>Stbl.</i> n°. I 254)

Besluit of beschikking v. d. Secr.-Gen. v. h. Dep. v. Opv., Wetenschap en K(C)ultuur- besch., tenzij anders is vermeld	Gepubliceerd in	Korte omschrijving van het onderwerp	Toestand op 1 Juni 1949
86 2 Mei/15 Mei 1944, samen m. de Secr.-Gen. v. h. Dep. v. Binnenl. Zaken en van Financiën	Stet. 14 Juni 1944, n°. 114	Schoolgeldheffing lager onderwijs	Vervallen krachtens K.B. van 20 November 1945 (Stbl. n°. F 291)
87 1 Juni 1944, n°. 100	Stet. 8 Juni 1944, n°. 110	Wijziging en aanvulling Ambtenarenreglement Rijkskweekscholen	Gehandhaafd (Stbl. n°. G 94)
88 1 Juni 1944, n°. 101	Stet. 8 Juni 1944, n°. 110	Wijziging en aanvulling Ambtenaren reglement Rijksleerscholen	Gehandhaafd (Stbl. n°. G 94)
89 5 Juni 1944, n°. 109	Opv., Wetensch., Kult. besch. 1944, n°. 15	Wijziging leeftijdsgrens examen handwerken en handenarbeid	Vervallen krachtens K. B. van 17 Sept. 1944 (Stbl. n°. E 93, art. 14)
90 5 Juni 1944, n°. 102	Stet. 9 Juni 1944, n°. 111	Medetellen tijd in verplichte arbeidsdienst doorgebracht door leerlingen v. kweekscholen	Vervallen krachtens de Wet van 27 Juni 1947 (Stbl. n°. H 195)
91 20 Juni 1944, n°. 11814, afd. L.O., samen m. Secr.-Gen. v. h. Dep. v. Binnenl. Zaken	Niet gepubliceerd	Tijdel. aanwijzing andere gemeente als standpl. voor geëvacueerd personeel	Vervallen krachtens K.B. van 17 Sept. 1944 (Stbl. n°. E 93, art. 14)
92 30 Juni 1944, n°. 11936/15/1, afd. L.O., samen m. d. Secr.-Gen. v. d. Dep. van Fin. en Binnenl. Zaken	Stet. 22 Sept. 1944, n°. 181	Maatregelen ter verbetering v. d. salarispositie van een gedeelte v. h. onderw. personeel	Vervallen krachtens K.B. van 18 April 1945 (Stbl. n°. F 55)
93 24 Juli 1944, n°. 145	Stet. 28 Juli 1944, n°. 146	Aanwijzing diensttijd doorgebracht aan cursus voor werklozen te Zevenbergen	Voorlopig gehandhaafd (Stbl. n°. F 54)
94 28 Augustus 1944, n°. 173	Stet. 8 Sept. 1944, n°. 175	Aanwijzing diensttijd doorgebracht aan opleidingsinrichting voor varensgezellen	Voorlopig gehandhaafd (Stbl. n°. F 54)
95 28 Augustus 1944, n°. 174	Stet. 8 Sept. 1944, n°. 175	Aanwijzing diensttijd school voormalig corps politietroepen te Amsterdam	Voorlopig gehandhaafd (Stbl. n°. F 54)
96 30 Augustus 1944, n°. 188	Stet. 27 Sept. 1944, n°. 184	Aanwijzing diensttijd „Pro Juventute” te Groningen en Rijkskamp te Bakkeveen	Voorlopig gehandhaafd (Stbl. n°. F 54)
97 17 Augustus 1944, n°. 14188 I/49 L.O./4 Dec. 1944, n°. 253, Gen.Thes., afd. A.E., samen met Financiën	Niet gepubliceerd	Verhoging vacatiegelden voor Rijksgecommiteerden bij examens bewaarschoolonderw.es	Vervallen krachtens K.B. van 17 Sept. 1944 (Stbl. n°. E 93)
98 10 Januari 1945, n°. 12366/1, afd. L.O.	Stet. 20 Febr. 1945, n°. 19	Wijziging Ambtenarenreglement Rijkskweekscholen	Gehandhaafd (Stbl. n°. G 94)
99 10 Januari 1945, n°. 12366/2, afd. L.O.	Stet. 20 Febr. 1945, n°. 19	Wijziging Ambtenarenreglement Rijksleerscholen en Rijks lagere scholen	Gehandhaafd (Stbl. n°. G 94)
100 16 November 1944, 24 Januari 1945, samen met de Secr.-Gen. v. h. Dep. v. Binnenl. Zaken	Stet. 20 Mrt. 1945, n°. 30	Salarisering tijdel. benoemde onderwijzers(essen)	Vervallen krachtens K. B. van 12 April 1947 (Stbl. n°. H 116)
101 12 Februari 1945, n°. 538/15 1, afd. L.O.	Stet. 21 Mrt. 1945, n°. 31	Toekennen periodieke salarisverhoging aan de onderwijzer(es) die na het bereiken van de 21-jarige leeftijd voor het eerst voor vast wordt aangesteld (fictieve diensttijd)	Vervallen krachtens K.B. van 12 April 1947 (Stbl. n°. H 116)

Londense Koninklijke besluiten

Stbl. n°. E 112. Besluit van 21 September 1944, houdende bepaling van de dag van het opnieuw in werking treden van de artt. 1 en 3 van § 2, alsmede § 15, van de Wet van 22 Februari 1936 (*Stbl.* n°. 100) tot verlaging van de openbare uitgaven van het onderwijs.

Stbl. n°. E 132. Besluit van 5 October 1944, houdende gelijkstelling van bepaalde op Curaçao uit te reiken getuigschriften met de akte, bedoeld in artikel 34 der Lager-onderwijswet 1920.

INZENDING LEERPLAN EN LESROOSTER 1945/'46 DOOR BIJZONDERE LAGERE SCHOLEN

Inzake bovenstaand onderwerp deelde de Secretaris-Generaal begin Maart 1945 aan de besturen der bijzondere lagere scholen het volgende mede¹⁾:

Volgens artikel 2 van het Koninklijk besluit van 26 November 1937 (*Staatsblad* n°. 375) is het schoolbestuur verplicht jaarlijks ten minste tien dagen vóór den aanvang van het schooljaar het leerplan, alsmede in driefvoud den rooster van lesuren voor dat schooljaar, aan den inspecteur ter teekening toe te zenden. In verband met de papierschaaft en het beperkte postverkeer ga ik er voor den cursus 1945/'46 mee accoord, dat, indien leerplan en lesrooster voor den cursus 1945/'46 gelijkkluidend zijn aan leerplan en lesrooster voor den cursus 1944/'45, daarvan mededeeling wordt gedaan aan den inspecteur van het lager onderwijs per gewonnen door het bestuur onderteekenden brief in driefvoud.

Deze brief moet de volgende gegevens bevatten:

- begin- en einddatum van den cursus 1945/'46;
- de feestdagen en vacantiетijden voor den cursus 1945/'46;
- de vermelding of op de school uitsluitend jongens, of uitsluitend meisjes, dan wel jongens en meisjes worden toegelaten;
- de vermelding der vakken waarin gedurende den cursus 1945/'46 onderwijs wordt gegeven.

Deze brief moet ten minste tien dagen vóór den aanvang van het schooljaar aan den inspecteur worden toegezonden.

De inspecteur zendt binnen tien dagen één exemplaar van dezen brief voor „Gezien” geteekend, met vermelding van de dagteekening der onderteekening, aan het schoolbestuur terug.

Binnen tien dagen na afloop van elke maand zendt de inspecteur aan het Departement naast een opgave van de bijzondere scholen, welker leerplan en lesrooster van lesuren door hem in die maand voor „Gezien” geteekend zijn, teruggezonden met de voor „Gezien” geteekende lesroosters, tevens één exemplaar van de door hem ontvangen mededeelingen dat leerplan en lesrooster voor den cursus 1945/'46 gelijkkluidend zijn aan leerplan en lesrooster voor den cursus 1944/'45.

SPEELGOEDACTIE „VAN DE JEUGD VOOR DE JEUGD”

Teneinde de leerlingen van lagere scholen te doen deelnemen aan de inzameling van speelgoed ten behoeve van kinderen van oorlogsslachtoffers organiseerde het Nederlandse Rode Kruis een *speelgoedactie* „Van de jeugd voor de jeugd”. Ter aanbeveling van deze prijzenswaardige actie richtte de Minister onder dagtekening van 14 November 1945, n°. 9203, afd. L.O., aan de lagere scholen de volgende circulaire:

In het kader van het H.A.R.K.-adoptieplan²⁾ zamelen comités in de niet-getroffen gebieden van ons land goederen in ten behoeve van de inwoners der geteisterde streken.

Mijn aandacht wordt er op gevestigd, dat slechts een enkele maal *speelgoed* bij de ingekomen goederen worat aangetroffen. Dit is wel verklaarbaar, want bij het inzamelen van onmisbare en allernoodzakelijkste goederen denkt men niet in de eerste plaats aan speelgoed. En toch moet ook speelgoed voor de kinderen als „nodig” worden gezien. Wie het kinderleven kent, weet dat kinderen niet buiten speelgoed kunnen. In de zeer moeilijke omstandigheden waarin zij verkeerden, zullen kinderen van oorlogsslachtoffers speelgoed nog meer dan anders waarderen.

Zoo kwam de directie van het H.A.R.K.-adoptieplan tot de gedachte van een speelgoedactie „Van de jeugd voor de jeugd”. Ik juich deze gedachte van harte toe. Hier ligt voor de scholen in de niet-geteisterde gebieden een bijzondere taak: het brengen van een beetje vreugde in de harten van de zoozeer getroffen jeugd in de andere deelen van ons vaderland.

Kinderen zullen kinderen helpen. Ongetwijfeld zal het onderwijzend personeel der scholen hierbij de behulpzame hand willen bieden en de schoolgaande jeugd willen opwekken met milde hand speelgoed (ook bijv. dam- en schaatsspeel) voor hun tijdgenootjes af te staan. Leerkrachten en kinderen zullen het tot hun eer rekenen veel en goed speelgoed te geven en aan het welslagen van deze actie te mogen medewerken.

Met het oog op de nadering van het Sinterklaas- en Kerstfeest is het zeer wenschelijk zoo spoedig mogelijk tot het inzamelen van speelgoed over te gaan.

Bij de aansporing tot het geven van speelgoed zou wellicht ook kunnen worden gesproken over het feit dat nog vele gezinnen in de geschonden deelen van ons land verstoken zijn van vele andere noodzakelijke dingen zooals kasten (er heerscht een ratten- en muizenplaag tengevolge van onvoldoende bergruimte), bedden, kachels, fornuizen, keukengerei, glas, gereedschappen en spijkers.

¹⁾ Zie het nummer van 1 Maart 1945 van het departementale tijdschrift *Opvoeding, Wetenschap, Kultuurbescherming*, blz. 4/5.

²⁾ H.A.R.K. = H(ulp) A(ctie) R(ode) K(ruis).

Op deze wijze helpt de jeugd mede, dat de ouderen hun vaderlandschen plicht in dezen verstaan. Het speelgoed dat als gevolg van deze actie naar school wordt medegebracht, kan, zoodra de schoolinzameling afgelopen is, worden overgedragen aan het plaatselijk H.A.R.K.- of N.V.H.-H.A.R.K.-comité, hetwelk voor de expediering naar het geteisterd gebied zal zorgdragen. De eventueel niet uit speelgoed bestaande artikelen kunnen eveneens aan dit comité worden afgedragen. Ik moge dit goede werk in Uw bijzondere belangstelling aanbevelen.

ENQUÊTE GEBRUIK FILM BIJ HET LAGER ONDERWIJS

De Ministeriële commissie van advies voor de film bij het onderwijs heeft einde 1945 een enquête ingesteld betreffende het gebruik van de film op de lagere scholen. Teneinde de nodige gegevens te verkrijgen deed de commissie, daartoe door de Minister gemachtigd, bij circulaire van 11 October 1945, n°. 51, aan elk der inspecteurs van het lager onderwijs 60 exemplaren van een vragenlijst¹⁾ toekomen met het verzoek deze ter beantwoording toe te zenden aan evenzovele scholen in hun inspectie. Tevens werd hun verzocht hierbij de keuze te laten vallen op scholen waarvan een nauwkeurige beantwoording der vragen was te verwachten, terwijl de toezending zoveel mogelijk in de volgende verhouding zou dienen te geschieden:

- ± 30 stadsscholen, n.l. openbare en bijzondere, met enigszins verschillend milieu;
- ± 30 plattelandsscholen.

Van iedere groep zoveel mogelijk:

- ± 15 scholen die behoorlijk uitkwamen met haar geldmiddelen;
- ± 15 scholen die moesten toekomen met het minimum of weinig meer.

Van de toegezonden formulieren waren ook enige exemplaren bestemd voor scholen die géén gebruik hadden gemaakt van de diensten van de stichting „Nederlandse Onderwijs Film”.

Voorts werd een exemplaar van bedoelde vragenlijst bij circulaire van 6 December 1945, n°. 90, toegezonden aan de directeuren (directrices) der kweekscholen met het verzoek hun (haar) zienswijze over de aanhangende gemaakte kwestie aan de hand van het enquête-formulier uiteen te zetten.

BELEDIGING VAN BEPAALDE BEVOLKINGSGROEPEN

De aandacht van de Minister was er door zijn ambtgenoot van Justitie op gevestigd, dat hier te lande woonachtige negers bij herhaling van de zijde der bevolking overlast ondervonden, in het bijzonder doordat zij op straat werden nageroepen op voor hen krenkende wijze. In verband hiermede richtte de Minister aan de daarvoor in aanmerking komende instanties onder dagtekening van 13 December 1945, n°. 12260, afd. L.O., een circulaire waarin dienaangaande het volgende werd opgemerkt:

Het behoeft uiteraard geen betoog, dat een dergelijk optreden de scherpste afkeuring verdient.

Ik ben van oordeel, dat niets onbeproefd moet gelaten om de mentaliteit waarvan de bovengeschiedte houding een symptoom is, te bestrijden.

Op de scholen rust m.i. in dezen een opvoedende taak.

Den leerlingen zal er op moeten worden gewezen, dat het beschimpen en bespotten van medeburgers onder alle omstandigheden in hooge mate onbehoorlijk is. Op welke wijze de opvoeding in den aangegeven zin het beste geschieden kan, valt in het algemeen moeilijk te zeggen. Veel zal hierbij afhangen van het persoonlijk inzicht van degenen aan wie de leiding van de jeugd is toevertrouwd. Indien dit onderwerp namelijk niet met de noodige tact en voorzichtigheid wordt behandeld, is het gevaar niet denkbeeldig dat het beoogde doel wordt voorbij geschoten.

Dit neemt echter niet weg, dat het aankweken van goede manieren en algemeene beschaving een dusdanig landsbelang vertegenwoordigt, dat ik er met klem bij U op aandrang aan deze aangelegenheid bij het onderwijs op de onder Uw bestuur staande school of scholen de noodige aandacht te besteden.

EERSTE HERDENKING SLAG IN DE JAVAZEE

In een circulaire van 19 Februari 1946, n°. 3522, afd. L.O., deelde de Minister aan de directeuren van alle Rijksscholen, alle gemeentebesturen en besturen van bijzondere scholen mede, dat de Regering het ten eerste op prijs zou stellen indien de eerste herdenking van de

¹⁾ Niet in dit verslag opgenomen.

slag in de Javazee ook in de scholen zou plaatsvinden. De circulaire, waarin tevens het verloop en de historische betekenis van deze slag werden belicht, luidde als volgt:

Op 27 Februari a.s. zal het voor de eerste maal mogelijk zijn den slag in de Javazee te herdenken. Aan deze herdenking zal het gehele Nederlandsche volk deelnemen. De Regering stelt er bijzondere prijs op, dat deze slag ook in de scholen wordt herdacht. De bedoeling is dat deze plechtigheid in het geheele land, en dus ook op de scholen, plaats heeft van 11 tot 12 uur des morgens. Zooveel mogelijk dient dit gemeenschappelijk in aula, gymnastieklokaal of ander groot lokaal te geschieden. De daartoe aangewezen leerkracht vertelt de jeugd over den slag in de Javazee en zijn betekenis, terwijl om 12 uur 2 minuten stilte wordt betracht. Hierna sluit men de plechtigheid met het zingen van het eerste en zesde couplet van het Wilhelmus.

Te Uwer oriëntering volgen hieronder enkele gegevens.

De slag in de Javazee was een van de hoogtepunten in den strijd om de vrijheid en was het consequente gevolg van de onmiddellijke Nederlandsche oorlogsverklaring na den aanval op Pearl Harbour. De strategische betekenis van dezen slag was dat naast de groote verliezen die de vijand leed, zijn actie werd vertraagd. Veel grooter was de morele invloed van deze Nederlandsche actie in de vijandende sfeer van Japansche successen. Met dezen zeeslag toonden wij, dat ook een klein land den moed had zich tegen den overweldigder te verzetten, zelfs waar successen uitgesloten leken. Precies zoals het moederland dit in Mei 1940 had gedaan. Bovendien toonden wij in tegenstelling met collaborerende landen en vloten onze verplichtingen te verstaan en deze consequent na te komen. Voor ons volk had deze zeeslag tevens groote betekenis voor de eenheid van het Rijk, omdat, evenals in de illegaliteit de verschillende groepen van ons volk gezamenlijk streden tegen den Duitschen bezetter, hier Nederlandscher en Indonesiër, blank en bruin, samen streden voor het groote Rijksdeel overzees tegen den gemeenschappelijk Japanschen vijand.

Voorts is het voor ons volk van belang te beseffen, dat evenals in 1676 de Ruyter sneuvelde door onvoldoende uitrusting, ook Doorman met zijn vloot hieraan ten onderging. De verantwoordelijkheid hiervoor dienen ons volk en onze jeugd nu en in de toekomst te beseffen en zij dienen hieruit de consequenties te trekken.

Als op 27 Februari a.s. staan aangetreden de marine en het leger, de Staten-Generaal (symbool van de democratie voor de vrijheid, waarvoor ook Doorman stierf) en de schooljeugd, dienen deze groepen doordrongen te zijn van wat Doorman in den ongelijke strijd dreef en dat gesympoliseerd werd in zijn bevel „Ik val aan, volg mij”.

De eigenlijke geschiedenis van dezen zeeslag verliep als volgt.

Toen na den verraadlijken aanval op de Amerikaansche vloot bij Pearl Harbour op 7 December 1941 de Japanners steeds verder in den Indischen Oceaan oprukten en de strijd om Singapore zijn hoogtepunt naderde, gaf het Geallieerde Oppercommando in het Verre Oosten aan een Nederlandsch marine-officier een zeer belangrijke en eervolle opdracht. Hij, de Schout-bij-Nacht Doorman, kreeg het commando over een gecombineerde slagvloot, samengesteld uit Engelsche, Amerikaansche, Australische en Nederlandsche oorlogsschepen. De taak van deze vloot zou zijn te trachten het oprukken van de zwaar beschermde Japansche transportvloeten te verhinderen of deze vloeten zoo veel mogelijk verliezen toe te brengen.

Op het bericht van een a.s. Japanschen aanval op Palembang stoomde Schout-bij-Nacht Doorman door Straat Soenda in de richting van Bangka. Een aanval zijnerzijds werd door sterke Japansche luchtvloten verhindert. Doorman was genoodzaakt zich in den Indischen Oceaan terug te trekken. Daar kreeg hij de opdracht een Japansche landingsvloot in Straat Bandoeng aan te vallen. Deze aanval had plaats in den nacht van 19 op 20 Februari. Doorman had zijn vloot in twee deelen gesplitst, die een uur na elkaar door de nauwe Straat Bandoeng joegen en in een bliksemsnelle overval een 20-tal Japansche transportschepen en een zwaren kruiser deden zinken of op het strand joegen. Aan onze zijde verloren wij H.M.'s torpedobootjager, de „Piet Heyn”. Na enkele dagen van gespannen afwachten kwam op 27 Februari het bericht van de aanwezigheid van een groote Japansche transportvloot in de omgeving van het eilandje Babean in de Javazee. Bij het daggevecht dat zich naar aanleiding van dit bericht ontwikkelde, werd de Engelsche kruiser „Exeter” getroffen. De vloot zwenkte af en zocht dekking achter een nevelgordijn, waarbij ze in een z.g. „duikbootval” liep, waardoor de Nederlandsche torpedobootjager „Kortenaar” verloren ging. Op den terugweg naar Soerabaja kreeg Schout-bij-Nacht Doorman mededeeling van de aanwezigheid van de vijandelijke vloot, met de opdracht den vijand op te zoeken en hem zoo mogelijk te vernietigen. Om half 10 ging de vloot om de Noord en joeg met volle kracht door den nacht over de Javazee. Tegen middernacht had de ontmoeting plaats met de Japansche kruisers. Deze ontmoeting werd de ondergang van H.M.'s „Java” en vervolgens van H.M.'s „De Ruyter”. Door granaatvuur en later door torpedo's getroffen, zonken de beide trotsche schepen van de Nederlandsche oorlogsvloot in de diepte. Velen gingen met deze schepen ten onder. Onder die velen bevonden zich niet alleen Schout-bij-Nacht Doorman, de beide commandanten van de kruisers en vele officieren en Nederlandsche leden der bemanning, maar ook vele Indische schepelingen, die trouw en heldhaftig hun plicht tot het uiterste hadden gedaan. In den slag op de Javazee in het hart van Indië gingen blank en bruin ten onder in het uiterste verzet tegen beider vijand Japan.

KERSTVACANTIE 1945/46

Met het oog op besparing van *brandstof* achtte de Minister het wenselijk, dat de *Kerstvacantie* voor de scholen voor gewoon, voortgezet gewoon, uitgebreid en buitengewoon lager onderwijs en voor de Rijksleerscholen in het schooljaar 1945/46 ten minste zou duren tot en met 5 Januari 1946, zodat de lessen niet vóór Maandag 7 Januari 1946 weder zouden aanvangen. Dit deelde hij bij schrijven van 18 December 1945, n°. 14206, afd. L.O., mede aan de inspecteurs van het lager onderwijs met het verzoek de betreffende gemeente- en schoolbesturen, eventueel ook de directeurs (directrices) der Rijkskweekscholen, uit te nodigen dienovereenkomstig de Kerstvacantie te regelen.

VACANTIESPREIDING 1946

In Februari 1943 was door de Secretaris-Generaal van het Departement van Binnenlandse Zaken aan burgemeesters en wethouders van de gemeenten met meer dan 25 000 inwoners een exemplaar toegezonden van het tweede rapport van de interdepartementale commissie ter bestudering van het vraagstuk van de vacatiespreiding ¹⁾. Bij circulaire van 30 April 1946, n°. 6144 I, afd. L.O., gaf de Minister hun in overweging om bij de vaststelling van de zomer-vacantie 1946, voorzover betrof de openbare scholen voor gewoon, voortgezet gewoon en uitgebreid lager onderwijs in hun gemeente, de gedragslijn te volgen die in dat rapport werd aanbevolen, opdat de vacaties ook in 1946 zoveel mogelijk over de maanden Juli en Augustus zouden worden verdeeld.

Een exemplaar van deze circulaire werd onder gelijke dagtekening, n°. 6144 II, afd. L.O., toegezonden aan de inspecteurs van het lager onderwijs met het verzoek de besturen der bijzondere scholen voor gewoon, voortgezet gewoon en uitgebreid lager onderwijs in de gemeenten met meer dan 25 000 inwoners in hun inspectie uit te nodigen, in overleg met de gemeentebesturen dezelfde gedragslijn te volgen.

VERZUIM LEERKRACHTEN LAGER ONDERWIJS

Inzake bovengenoemd onderwerp deelde de Secretaris-Generaal bij schrijven van 10 Augustus 1944, n°. 14933/46, afd. L.O., aan de inspecteurs van het lager onderwijs het volgende mede:

Indien een leerkracht langer dan 2 dagen zonder geldige redenen den dienst verzuimt, verzoek ik U aan den inspecteur van het onderwijs in algemeenen dienst (Paschlaan 24, Apeldoorn) op te geven de onderwijsinstelling waaraan de in gebreke zijnde is verbonden.

De inspecteur voornoemd zal dan een onderzoek instellen naar de oorzaak van het gepleegde verzuim.

Deze mededeeling onthef U van de verplichting, aan andere autoriteiten inlichtingen terzake te verstrekken, behoudens in gevallen van politieel onderzoek. De voorenbedoelde autoriteiten kan U dan verwijzen naar den inspecteur van het onderwijs in algemeenen dienst.

HERVATTING WERKZAAMHEDEN DOOR LEERKRACHTEN DIE IN „VORBEUGUNGSHAFT" WAREN GEWEEST

Bij circulaire van 23 November 1943, n°. 36460 I, afd. L.O., had de Secretaris-Generaal aan de hierna genoemde instanties medegedeeld, dat krachtens beschikking van de Commissaris-Generaal voor Bestuur en Justitie leerkrachten bij het lager onderwijs die *in hechtenis* waren geweest en nadien waren vrijgelaten, niet dan met diens toestemming hun werkzaamheden mochten hervatten²⁾. De onderhandelingen over deze werkhervatting behoorden te worden gevoerd door bemiddeling van het bureau van de inspecteur van het onderwijs in algemene dienst.

In aansluiting op deze circulaire werd bij circulaire van 28 Juni, 1944, n°. 11288/45 I, afd. L.O., aan bedoelde instanties medegedeeld, dat deze bepaling ook gold voor leerkrachten bij het lager onderwijs die uit de zgn. „*Vorbeugungshaft*“ (preventieve hechtenis) waren ontslagen.

Beide circulaire waren gericht aan: de besturen der gemeenten waar een openbare school voor voorb.l.o., g.l.o., v.g.l.o., u.lo en/of b.l.o. is gevestigd; de besturen der gesubsidieerde en ongesubsidieerde scholen voor voorb.l.o., g.l.o., v.g.l.o., u.lo en b.l.o.; de directeuren (directrices) der Rijkskweekscholen; de besturen der gesubsidieerde en ongesubsidieerde kweekscholen; de hoofden der Rijksleerscholen.

UITREIKING AKTE DUTS L.O. AAN BEZITTERS VAN DE HULPAKTE DUTS

Zoals op blz. 147 van het Onderwijsverslag 1943 werd medegedeeld, werd bij besluit van de Secretaris-Generaal van 13 Februari 1943, n°. 213 O.W.K., bepaald, dat aan hen die op 8 Januari 1943 in het bezit waren van de akte van bekwaamheid als onderwijzer(es) en de hulpakte van bekwaamheid tot het geven van lager onderwijs in de beginselen der Hoogduitse taal, op daartoe aan de Secretaris-Generaal gedaan verzoek de akte van bekwaamheid tot het geven van huis- en schoolonderwijs in de beginselen der Hoogduitse taal zou worden uitgereikt tegen betaling van dertig gulden en tegen inlevering van de hun uitgereikte hulpakte.

¹⁾ Zie Onderwijsverslag 1943, blz. 12. Dit rapport met de bijlagen is opgenomen in het nummer van 1 Februari 1943 van het departementale tijdschrift *Opleeding, Wetenschap, Kultuurbescherming*, blz. 45/47.

²⁾ Zie Onderwijsverslag 1943, blz. 144.

Dit besluit werd bij besluit van de Secretaris-Generaal van 4 April 1944, n°. 61 O.W.K., in die zin gewijzigd dat bovenstaande bepaling voortaan zonder meer zou gelden voor hen die in het bezit waren van de akte van bekwaamheid als onderwijzer(es) en de hulpakte Duits of deze in de toekomst zouden verwerven.

Opgemerkt zij, dat de hierbedoelde hulpakte Duits werd ingesteld bij besluit van de Secretaris-Generaal van 5 Juni 1942, n°. 156 O.W.K. Voor nadere bijzonderheden betreffende deze akte moge worden verwezen naar blz. 143/144 van het Onderwijsverslag 1942. Het wijzigingsbesluit is opgenomen in de *Nederlandse Staatscourant* van 12 April 1944, n°. 71.

VERLENGING WERKINGSDUUR VAN ENIGE BEPALINGEN INZAKE DE BEVOEGDHEID OM ONDERWIJS TE GEVEN IN HET DUTS

Bij besluit van de Secretaris-Generaal van 18 April 1944, n°. 77 O.W.K., werd tot 1 September 1945 de werkingsduur verlengd van:

a. Artikel 4 van het besluit van 20 September 1941, houdende nadere voorwaarden betreffende de inrichting van het leerplan van het zevende leerjaar van scholen voor gewoon lager onderwijs¹⁾. Bij dit artikel was bepaald, dat aan bezitters van de onderwijzersakte uiterlijk tot 1 September 1943 méde het onderwijs in het Duits in het zevende leerjaar kon worden opgedragen, indien aan de school geen onderwijzer in het bezit van de akte Duits beschikbaar was.

b. Artikel 2 van het besluit van 26 October 1942, n°. 297 O.W.K., betreffende het instellen van een diploma van geschiktheid tot het geven van lager onderwijs in de Duitse taal²⁾. Bij dit artikel was bepaald, dat het bezit van het diploma „applicatiecursus-Duits” tot 1 September 1943 de bevoegdheid verleende tot het geven van onderwijs in het Duits aan scholen voor gewoon en voortgezet gewoon lager onderwijs.

Bedoeld besluit is opgenomen in de *Nederlandse Staatscourant* van 2 Mei 1944, n°. 85, en trad in werking op 1 September 1944.

APPLICATIECURSUSSEN DUTS

De Secretaris-Generaal achtte het gewenst, dat ook in 1944 *applicatiecursussen in het Duits* zouden worden gehouden, aangezien naar zijn mening het aantal leerkrachten dat geschikt was om in deze taal onderwijs te geven, nog wel enige uitbreiding kon ondergaan. In verband daarmee werd door het Rijksschooltoezicht in Juni 1944 aan iedere openbare en bijzondere lagere school een omzendbrief verzonden ter circulatie onder het onderwijzend personeel. Deze omzendbrief bevatte o.m. de volgende mededelingen betreffende bedoelde cursussen:

1°. De cursus is toegankelijk voor hen die de akte als onderwijzer bezitten en deze behaald hebben na het doorlopen van een kweekschool in welker leerplan het Duits gedurende ten minste drie jaren als vak is onderwezen, alsmede voor hen die kunnen aantonen, dat zij een studie hebben doorgemaakt welke dezelfde waarborgen biedt.

2°. Het aantal van de in dit jaar te houden cursussen zal ongeveer gelijk zijn aan dat van 1943.

3°. De inschrijving heeft plaats naar volgorde van aanmelding en geschiktheid, ter beoordeeling van den inspecteur van het lager onderwijs.

4°. De cursussen omvatten 10 lessen van 2 uren. Zij zullen zoo spoedig mogelijk aanvangen. Het voorgescreven leerboek van Blijdenstein en König wordt op den cursus gebruikt.

5°. Bevorderd zal worden, dat aan hen die, na met vrucht een applicatiecursus te hebben gevolgd, een diploma wordt uitgereikt dat de bevoegdheid geeft om voorloopig tot 1 September 1945 aan scholen voor gewoon en voortgezet gewoon lager onderwijs, onderwijs in Duitsch te geven.

6°. Aan het diploma is een belooning verbonden van bruto f 45.— 's jaars, overeenkomstig het besluit van den Secretaris-Generaal van het Departement van Opvoeding, Wetenschap en Kultuurbescherming van 15 December 1942, n°. 348 O.W.K.

7°. De kosten van deelneming aan den cursus bedragen f 2,50.

8°. Behoudens goedkeuring van het Departement van Financiën kunnen reiskosten worden vergoed (3e klas van het Reisbesluit = 2e klas trein), mits daartoe te voren mijn goedkeuring is gevraagd.

¹⁾ Zie Onderwijsverslag 1941, blz. 145.

²⁾ Zie Onderwijsverslag 1942, blz. 145.

9°. De aandacht wordt er ten slotte op gevestigd, dat het Departement van Opvoeding, Wetenschap en Kultuurbescherming geen tusschenkomst kan verleenen inzake toewijzingen voor rijwielbanden om een applicatiecursus in Duitsch te volgen.

Zij die dus een rijwiel behoeven om den cursus te volgen, maar niet de beschikking hebben over behoorlijke rijwielbanden, gelieven zich niet op te geven.

TOELATINGSLEEFTIJD EXAMENS NUTTIGE HANDWERKEN EN HANDENARBEID

Bij besluit van de Secretaris-Generaal van 5 Juni 1944, n°. 109 O.W.K., is bepaald, dat een candidaat voor het examen ter verkrijging van een akte van bekwaamheid in de nuttige handwerken voor meisjes of in handenarbeid, om tot het examen te worden toegelaten, de 18-jarige leeftijd moet hebben bereikt op 31 Augustus van het jaar waarin het examen zal worden gehouden. Volgens de oude bepaling moest dit het geval zijn op 1 Augustus van het examenjaar.

BEVOEGDHEID VAN ZWEMONDERWIJZERS

Bij beschikking van de Secretaris-Generaal van 30 November 1943, n°. 1772 I, afd. L en S, werden ten aanzien van de bevoegdheid van *zwemonderwijzers* nadere regelen vastgesteld¹⁾. Krachtens artikel 1 van deze beschikking waren tot het geven van zwemonderwijs aan ongeoefenden voorlopig alleen bevoegd personen die in het bezit waren van het diploma zwemonderwijzer(es) van de Nederlandse zwem- en reddingsbond (of de voormalige Nederlandse zwembond). In artikel 3 was bepaald, dat de Secretaris-Generaal in bijzondere gevallen ontheffing kon verlenen van deze bepaling. De toelichting bij dit artikel werd door de Secretaris-Generaal in 1944 als volgt gewijzigd:

De huidige bezitters van de akte I.o. (akte S) en de akte m.o. lichamelijke oefeningen (akte P) moeten eveneens, indien zij meenen voor ontheffing van het gestelde in artikel 1 in aanmerking te komen, een desbetreffend verzoek indienen bij den Secretaris-Generaal van het Departement van Opvoeding, Wetenschap en Kultuurbescherming.

Voorzover de bezitters van de akte m.o. lichamelijke oefeningen (akte P) echter op den dag dat de beschikking in werking trad, belast waren met het zwemondericht als onderdeel van de lichamelijke opvoeding binnen schoolverband, wordt hun deze ontheffing reeds thans, zonder daartoe strekkend verzoek, verleend. In verband met de reeds tot stand gekomen wijziging van het examenprogramma voor de akte I.o. gymnastiek (akte S) en de voorgenomen wijziging van het examenprogramma voor de akte m.o. lichamelijke oefeningen (akte P) zal in de toekomst aan de bezitters van deze akten, voorzover zij volgens het gewijzigde, resp. nog te wijzigen, examenprogramma zullen zijn geëxamineerd, eveneens de in artikel 1 genoemde bevoegdheid worden verleend.

VERLOFREGELING IN VERBAND MET OORLOGSOMSTANDIGHEDEN

In Maart 1945 bracht de Secretaris-Generaal ter kennis van de gemeente- en schoolbesturen, dat aan onderwijzers(essen), werkzaam bij het lager onderwijs, die tengevolge van de oorlogsomstandigheden niet in de gelegenheid waren om dagelijks hun (haar) standplaats te bereiken, verlof kon worden verleend volgens artikel 6, 2e lid, onder a, van het Koninklijk besluit van 29 Januari 1924 (*Staatsblad* n°. 23), mits de inspecteur van het lager onderwijs van oordeel was dat tot het verlenen van dit verlof inderdaad aanleiding bestond²⁾. Hij verbond hieraan de volgende voorwaarden:

1°. dat belanghebbenden zich persoonlijk meldden bij de inspecteur van het lager onderwijs, indien zij in diens standplaats vertoefden, en schriftelijk wanneer zij elders in zijn inspectie verbleven;

2°. dat zij zich voor tewerkstelling bij het lager onderwijs van de eigen richting in hun verblijfplaats of naaste omgeving beschikbaar stelden en daarvan onverwijld aan de gemeente-, resp. schoolbesturen deden blijken.

Belanghebbenden die niet aan deze voorwaarden voldeden, verbeurden het recht op salaris.

VERZOEKEN VERGOEDING EXTRA-ONDERWIJZER

De Minister maakte onder dagtekening van 20 Februari 1946, n°. 3165, afd. L.O., bekend dat in verband met het grote tekort aan onderwijzend personeel voortaan alleen in *zeer bijzondere* gevallen een gunstige beslissing op verzoeken om vergoeding van een extra-

¹⁾ Zie Onderwijsverslag 1943, blz. 147.

²⁾ Zie het nummer van 1 Maart 1945 van het departementale tijdschrift *Opvoeding, Wetenschap, Kultuurbescherming*, blz. 9.

onderwijzer zou kunnen worden genomen. Aan gemeente- en schoolbesturen werd daarom dringend in overweging gegeven, slechts in *zeer nijpende* gevallen een verzoek om toepassing van artikel 56, 2e lid, der Lager-onderwijswet 1920 in te dienen.

KEURING VOORLOPIG GEPENSIONNEERDE LEERKRACHTEN

Aan de voorlopig gepensioneerde leerkrachten richtte de Minister met betrekking tot een *geneeskundig onderzoek*, als bedoeld in artikel 74 der Pensioenwet 1920, onder dagtekening van 11 Januari 1946, n°. 13696, afd. L.O., de volgende circulaire:

In verband met het door den geneeskundige van den Raad van Arbeid omtrent Uw gezondheidstoestand uitgebracht rapport draag ik U op, U thans aan een geneeskundig onderzoek, als bedoeld in artikel 74 der Pensioenwet, te onderwerpen. Gij behoort U daartoe onverwijld tot den burgemeester van Uw verblijfplaats te wenden met het verzoek twee geneeskundigen voor Uw keuring aan te wijzen. Desgewenscht wijst de burgemeester een derden door U gekozen geneeskundige aan, die het onderzoek bijwoont en de beide onderzoekende medici schriftelijk van advies dient.

Het honorarium van dezen derden geneeskundige komt ongeacht het resultaat van de keuring te Uwen laste. Ik raad U in Uw eigen belang dringend aan om binnen enkele dagen nadat Gij U tot den burgemeester hebt gewend met Uw verzoek om de geneeskundigen aan te wijzen, een aanvraag om uitgesteld invaliditeitspensioen tot den Pensioenraad te richten. Indien Gij wordt goedgekeurd, behoort Gij deze aanvraag in te trekken. Indien Gij wordt afgekeurd, hebt Gij met het indienen van Uw pensioensaanvraag voorkomen, dat Gij over een bepaalde periode noch voorloopig pensioen noch definitief pensioen ontvangt. Het voorloopig pensioen eindigt n.l. op den dag waarop de Pensioenraad Uw ongeschiktheid vaststelt, terwijl het definitieve pensioen ingaat op den dag waarop Uw daartoe strekkende aanvraag bij den Raad inkomt. Het is niet noodzakelijk Uw aanvraag om pensioen reeds aanstonds van alle benodigde bijlagen (dit zijn de stukken welke Gij na Uw voorloopige pensionering van den Pensioenraad hebt terugontvangen) te doen vergezeld gaan. Deze kunnen desgewenscht worden nagezonden, zoodra Gij van den Pensioenraad bericht hebt ontvangen dat Gij zijt afgekeurd.

Tenslotte vestig ik Uw aandacht op, dat de voorloopig gepensioneerde die een pensioengerechtigde nevenbetrekking heeft aangehouden ofwel een nieuwe pensioengerechtigde betrekking heeft aanvaard, als gewezen onderwijzer geen aanspraak heeft op uitgesteld pensioen. Indien Gij in deze omstandigheden verkeert, behoort Gij dus geen keuring aan te vragen; ik zie in dat geval gegevens omtrent die betrekking(en) van U tegemoet.

VERLENGING WERKINGSDUUR „REGLEMENT VOORLOOPIGE PENSIONNEERING ONDERWIJZERS”

Bij de Wet van 29 Mei 1946 (*Staatsblad* n°. G 136) is de werkingsduur van het „Reglement voorloopige pensionneering onderwijzers”¹⁾, opgenomen in § 15 van de Wet van 22 Februari 1936 (*Staatsblad* n°. 100), tot verlaging van de openbare uitgaven van het onderwijs, verlengd tot 1 Januari 1948.

GEGEVENS ONDERWIJZEND PERSONEEL

Bij circulaire van 25 Maart 1946, n°. 4841, afd. L.O., verzocht de Minister de inspecteurs van het lager onderwijs hem vóór 10 April 1946 voor elk der hierna genoemde schoolsoorten afzonderlijk de volgende gegevens te verstrekken:

1. het aantal vacatures op 1 April 1946 in het wettelijk verplicht personeel bij het openbaar en bijzonder lager onderwijs, voortgezet gewoon lager onderwijs en uitgebreid lager onderwijs, alsmede het aantal vacatures in het zgn. boventallig personeel bij dat onderwijs;
2. het aantal leerkrachten dat op 1 April 1946 afwezig was wegens ziekte, militaire dienst, zuivering, enz., en hoeveel van deze leerkrachten door tijdelijke leerkrachten werden vervangen;
3. het aantal gehuwde onderwijzeressen, voorlopig gepensionneerden en definitief gepensionneerden dat op 1 April 1946 als plaatsvervangende leerkracht bij het bovengenoemde onderwijs werkzaam was.

Betreffende de *resultaten* van het hierbedoelde onderzoek kan het volgende worden medegedeeld:

¹⁾ Zie Onderwijsverslag 1936, blz. 109/113.

Op 1 April 1946 bedroeg het aantal *vacatures*:

in het *wettelijk verplicht* personeel:

bij het openbaar g.l.o., v.g.l.o. en ulo	790
bij het bijzonder g.l.o., v.g.l.o. en ulo	658
totaal	1448

in het *boventallig* personeel:

bij het openbaar g.l.o., v.g.l.o. en ulo	138
bij het bijzonder g.l.o., v.g.l.o. en ulo	150
totaal	288

Het aantal *tijdelijk* opgevallende plaatsen wegens ziekte, zuivering, militaire dienst, enz. bedroeg op 1 April 1946:

bij het openbaar g.l.o., v.g.l.o. en ulo	848
bij het bijzonder g.l.o., v.g.l.o. en ulo	1278
totaal	2126

Hierin werd voorzien door tijdelijke leerkrachten:

bij het openbaar g.l.o., v.g.l.o. en ulo	512
bij het bijzonder g.l.o., v.g.l.o. en ulo	682
totaal	1194

Onder deze 1194 plaatsvervangers waren begrepen:

bij het openbaar g.l.o., v.g.l.o. en ulo 322 gehuwde vrouwen, 21 voorlopig gepensioneerden en 24 definitief gepensioneerden;
 bij het bijzonder g.l.o., v.g.l.o. en ulo 194 gehuwde vrouwen, 27 voorlopig gepensioneerden en 38 definitief gepensioneerden.

INHOUDING JAARWEDDE OF WEDDE VAN ONDERWIJZERS BIJ VERLOF

Bij Koninklijk besluit van 29 Januari 1924 (*Staatsblad* n°. 23) zijn indertijd regelen vastgesteld betreffende de wijze van uitbetalen der jaarwedde en wedde van de onderwijzers aan openbare lagere scholen, alsmede betreffende *verlof* tot afwezigheid en *inbouding* van die jaarwedde of wedde bij dat verlof. In artikel 6 van dit besluit was het volgende bepaald:

1. Wordt aan een onderwijzer, buiten de gevallen, bedoeld in de artikelen 2, *zits*, 3, 4 en 5¹⁾, een verlof verleend voor langer dan acht al dan niet achtereenvolgende schooltijden gedurende eenzelfde kalenderkwartaal, dan wordt hem over den tijd van dit verlof geen jaarwedde of wedde uitbetaald, tenzij dit verlof is verleend voor ten hoogste vier en twintig al dan niet achtereenvolgende schooltijden gedurende hetzelfde kalenderkwartaal en het door onzen voornoemden Minister is goedgekeurd.
2. Het vorig lid is niet van toepassing:
 - a. wanneer aan een onderwijzer het verrichten van werkzaamheden door, vanwege of met goedkeuring van Onzen voornoemden Minister is opgedragen;
 - b. in andere bijzondere gevallen, waarin het verlof ook volgens het van te voren ingewonnen oordeel van dien Minister in het belang van het onderwijs is verleend;
 - c. indien een wettelijk voorschrift aan een onderwijzer het bezoeken van de school verbiedt.

Bij besluit van de Secretaris-Generaal van 2 Februari 1944, n°. 20 O.W.K., is het 2e lid van bedoeld artikel als volgt gewijzigd:

2. Het vorig lid is niet van toepassing:
 - a. in gevallen, ter beoordeling van den Secretaris-Generaal van het Departement van Opvoeding, Wetenschap en Kultuurbescherming, onder door hem te stellen voorwaarden;
 - b. indien een wettelijk voorschrift aan een onderwijzer het bezoeken van een school verbiedt.

Het besluit is opgenomen in de *Nederlandse Staatscourant* van 1 Mei 1944, n°. 84, en is in werking getreden op de dag van zijn afkondiging.

¹⁾ Deze artikelen hebben betrekking op het verlenen van verlof wegens ziekte, bevalling en militaire dienstplicht en de uithaling van de jaarwedde of wedde gedurende dat verlof.

UITKERING BIJ BEVALLING (KRAAMGELD)

Zoals op blz. 24 van het Onderwijsverslag 1943 werd vermeld, is bij gemeenschappelijk besluit van de Secretarissen-Generaal van de Departementen van Sociale Zaken en van Financiën d.d. 25 September 1943, n°. 92/1943 (*Verordeningenblad* van 28 September 1943) een *nieuwe* regeling getroffen met betrekking tot de uitkering van kraamgeld in gevallen waarin daarop krachtens de Ziekwet geen aanspraak bestaat. Bij dit besluit werd o.m. bepaald, dat voor bevallingen die hebben plaats gehad na 31 December 1943, de *terugbetaling* door het Rijk van de uitgekeerde kraamgelden geschiedt door tussenkomst van de *raden van arbeid*¹⁾. In verband hiermede richtte de Secretaris-Generaal onder dagtekening van 18 Februari 1944, n°. 665 II, afd. L.O., tot de hierna vermelde instanties de volgende omzendbrief:

Krachtens de nu geldende voorschriften betreffende de uitkering bij bevalling (thans genaamd kraamgeld) ingevolge het besluit n°. 92/1943 van de Secretarissen-Generaal der Departementen van Sociale Zaken en Financiën, opgenomen in het *Verordeningenblad* van 28 September 1943, behooren de werkgevers — met uitzondering van het Rijk — van elke gedane uitkering een declaratie in te dienen bij den betrokken raad van arbeid. Dit geldt derhalve ook ten aanzien van de leerkrachten, verbonden aan de openbare en bijzondere lagere scholen, alsmede voor de leerkrachten aan gemeentelijke en bijzondere kweekscholen. Mijn ambtgenoot van het Departement van Sociale Zaken heeft goedgevonden, dat de uitkeeringen van tot en met 31 December 1943 plaats gehad hebbende bevallingen nog rechtstreeks met mijn Departement worden verrekend. Voor bevallingen die hebben plaats gehad na dien datum, moeten voor de terugbetaling van de uitgekeerde kraamgelden de raden van arbeid ingeschakeld worden. Voor eventuele nadere inlichtingen hierover verwijs ik U naar den betreffende raad van arbeid. Mijn circulaire van 12 October 1942, n°. 75582, afd. L.O., is derhalve met ingang van 1 Januari 1944 vervallen.

Deze omzendbrief was gericht aan: de besturen der gemeenten waar een openbare school voor g.l.o., v.g.l.o., ulo en/of b.l.o., alsmede een gemeentelijke kweekschool is gevestigd; de besturen der gesubsidieerde scholen voor g.l.o., v.g.l.o., ulo en b.l.o.; de besturen der gesubsidieerde bijzondere kweekscholen.

GEËVACUEERDE LEERKRACHTEN

Positie en salariëring van tijdelijk tewerkgestelde geëvacueerde leerkrachten

In verband met hem gestelde vragen betreffende de positie en de salariëring van tijdelijk tewerkgestelde *geëvacueerde* leerkrachten deelde de Secretaris-Generaal bij omzendbrief van 4 April 1944, n°. 6446/45, afd. L.O., aan de inspecteurs van het lager onderwijs het volgende mede:

Geëvacueerde leerkrachten die in hun nieuwe verblijfplaats tijdelijk worden tewerkgesteld, blijven, indien zij in de plaats van herkomst in *rust dienstverband* werkzaam waren, in de nieuwe tijdelijke functie in het genot van hun jaarwedde die zij te voren genoten. Hiervoor zij verwezen naar het bepaalde in artikel 11 van hoofdstuk V der bijlage C van het Bezoldigingsbesluit Burgerlijke Rijksambtenaren 1934. De uitbetaling van dit salaris wordt, gedurende het tijdvak van de tijdelijke tewerkstelling, door het gemeente- of schoolbestuur in de nieuwe verblijfplaats, ongeacht het eventueel verschil in klassificatie der gemeenten, overgenomen, terwijl aan de geëvacueerde leerkracht in de oorspronkelijke vaste betrekking over dat tijdvak verlof moet worden verleend *met stilstand van jaarwedde*.

Een algemene regeling, waardoor het eventueel nadeelig verschil van den standplaatsaftrek in daartoe leidende gevallen wordt opgeheven, is in behandeling en kan spoedig worden tegemoetgezien.

Aangezien het voorkomt dat aan geëvacueerde leerkrachten vóór hun vertrek uit de oorspronkelijke standplaats één of meer maanden salaris in voorschot is uitgekeerd, dient het gemeente- of schoolbestuur dat hen tijdelijk tewerkstelt, alvorens tot uitbetaling van salaris over te gaan, den oorspronkelijken werkgever van betrokkene van diens tijdelijke tewerkstelling in kennis te stellen, te verzoeken hem (of haar) verlof te verleen met stilstand van jaarwedde, alsmede te berichten of eventueel reeds salaris in voorschot werd uitbetaald. Bij bevestigende beantwoording van deze vraag dient daarmede bij de uitbetaling rekening te worden gehouden, opdat dubbele betaling worde voorkomen. Zoodra een en ander is geregeld, behoort het gemeente- of schoolbestuur dat tot de tijdelijke tewerkstelling is overgegaan, daarvan aan mij mededeeling te doen onder opgave van naam en voornamen van den tewerkgestelde, het tijdvak der tewerkstelling en het adres van de school (openbare of bijzondere) waaraan hij voor vast verbonden is.

Ik merk hierbij op, dat indien door vermeerdering van het aantal leerlingen van een school behoefte bestaat aan een extra leerkracht, voor aanspraak op Rijksvergoeding steeds te voren een verzoek bij mij moet worden ingediend om toepassing van het 2e lid van artikel 46 der Lager-onderwijswet 1920. De omstandigheid dat een geëvacueerde leerkracht voor plaatsing in aanmerking kan komen, brengt hierin geen verandering.

Extra kosten die de geëvacueerde leerkracht eventueel moet maken (reiskosten etc.) kunnen, indien zij met de evacuatie en het onderwijs direct verband houden, geheel of gedeeltelijk voor vergoeding in aanmerking

¹⁾ Een nadere regeling betreffende deze terugbetaling werd getroffen bij besluit van de Secretaris-Generaal van het Departement van Sociale Zaken van 2 November 1943 (*Nederlandse Staatscourant* van 1 Maart 1944, n°. 43).

komen, een en ander ter beoordeeling van het Bureau afvoer burgerbevolking (B.A.B.), Oranjestraat 10, te 's-Gravenhage. Een verzoek dienaangaande kan belanghebbende tot dat bureau richten.

Omtrent de gevolgen die de evacuatie en de eventuele tijdelijke indiensttreding elders met betrekking tot de pensioenrechten der onderwijzers kunnen hebben, worden op dit oogenblik besprekingen gevoerd met den Pensioenraad. Het ligt in mijn bedoeling deze gevolgen, voorzoover zij van nadeligen aard zijn, bij een afzonderlijk besluit op te heffen. In een algemeene aanschrijving aan de gemeente- en schoolbesturen zal ik de betekenis van dat besluit t.z.t. toelichten. Reeds thans vestig ik er Uw aandacht op, dat het verhaal der pensioenbijdragen in de gevallen die in den aanhef van dit schrijven zijn bedoeld, dient te geschieden door het gemeente- of schoolbestuur dat het salaris uitbetaalt.

Vergoeding van kosten, gemaakt door geëvacueerde leerkrachten

In antwoord op een schrijven van de Secretaris-Generaal betreffende de vergoeding van *kosten*, gemaakt door geëvacueerde leerkrachten, heeft de president-directeur van het Bureau afvoer burgerbevolking het volgende geschreven:

Ik ben bereid de leerkrachten bij het openbaar en bijzonder onderwijs, die door geheele of gedeeltelijke evacuatie van de bevolking van hun school overbodig werden en die met Uw toestemming elders, waar een leerkracht noodig is, tewerk worden gesteld, voor gelijke vergoeding der gemaakte kosten in aanmerking te doen komen als hun collega's die tewerk zijn gesteld aan een school waar uitsluitend tengevolge van het opnemen van geëvacueerde leerlingen een leerkracht noodig is geworden.

Ook aan hen zullen dus door mijn bureau worden vergoed de transportkosten naar de gemeente van den nieuwen werkkring, alsmede kosten van eerste inrichting (binnen de voor de geëvacueerden gestelde normen), of, indien de detachering niet met verandering van woonplaats gepaard gaat, de periodieke kosten van vervoer in de laagste klasse van het openbaar vervoermiddel naar de school waaraan zij worden gedetacheerd.

In voorkomende gevallen ben ik bereid, medewerking te verlenen bij het vinden van woningruimte voor het gezin van een gedetacheerden onderwijzer in zijn nieuwe standplaats, zoo noodig door het vorderen van een huis of gedeelte daarvan of door inkwartiering.

Een bijdrage in te maken pensioenkosten kan niet worden verleend.

Ik moge U in overweging geven, de gemeentebesturen en besturen der bijzondere onderwijsinrichtingen met deze regeling, waaraan ik terugwerkende kracht zou willen geven tot aan het begin der evacuatie, in kennis te stellen.

Belanghebbenden dienden zich derhalve, onder overlegging van de bewijsstukken, te wenden tot het Bureau afvoer burgerbevolking.

VERBETERING SALARISPOSITIE ONDERWIJZEND PERSONEEL AAN LAGERE SCHOLEN

Op blz. 52/54 van dit verslag is melding gemaakt van de beschikking van de Secretarissen-Generaal van de Departementen van Binnenlandse Zaken en van Financiën d.d. 6 April 1944 betreffende enige verdergaande maatregelen *ter verbetering van de salarispositie van het Rijkspersoneel*. Deze regeling werd bij gemeenschappelijke beschikking van de Secretarissen-Generaal van de Departementen van Binnenlandse Zaken, van Financiën en van Opvoeding, Wetenschap en Kultuurbescherming d.d. 30 Juni 1944, n°. 11936/15/1, afd. L.O., ook van toepassing verklaard op het *onderwijzend personeel aan lagere scholen*, voorzover dit bezoldigd wordt volgens de regeling, bedoeld in het 1e en 2e lid van artikel 30 der Lager-onderwijswet 1920, alsmede op de *wachtgelders* bij het lager onderwijs.

Laatstgenoemde beschikking, welke is opgenomen in de *Nederlandse Staatscourant* van 22 September 1944, n°. 181, trad in werking op 1 Januari 1944.

PERIODIEKE SALARISVERHOOGINGEN VOOR TIJDELIJK BENOEMDE ONDERWIJZERS

In verband met de buitengewone omstandigheden werden gedurende het jaar 1944 verschillende gepensioneerde en om andere redenen buiten dienst zijnde onderwijzers en onderwijzeressen weder tijdelijk aan de scholen benoemd. Daarbij werd het als onbillijk gevoeld, dat bij de bezoldiging van tijdelijk personeel *geen periodieke verhogingen* wegens diensttijd kunnen worden toegekend.

Om hieraan tegemoet te komen werd bij gemeenschappelijk besluit van de Secretarissen-Generaal van de Departementen van Opvoeding, Wetenschap en Kultuurbescherming en van Binnenlandse Zaken d.d. 9 Maart 1944, n°. 4976/15/1, afd. L.O./22 April 1944, n°. 3837 R., afd. Ambtenarenzaken, bepaald dat gedurende het kalenderjaar 1944 aan tijdelijk benoemde onderwijzers(essen) die een voor periodieke salarisverhogingen geldige diensttijd als zodanig hadden van ten minste *vijf* jaren, deze verhogingen zouden worden toegekend tot een maximum van *tien* jaren.

Het besluit is opgenomen in de *Nederlandse Staatscourant* van 3 Juli 1944, n°. 127. Bij gemeenschappelijke beschikking van voornoemde Secretarissen-Generaal van 16 November 1944/24 Januari 1945, n°. 18045/15, afd. L.O. (*Nederlandse Staatscourant* van 20 Maart 1945, n°. 30) werd bepaald, dat deze regeling ook zou gelden voor het kalenderjaar 1945.

WIJZIGING EN AANVULLING BEZOLDIGINGSBESLUIT BURGERLIJKE RIJKSAMBTENAREN 1934

Bij beschikking van de Secretaris-Generaal van het Departement van Binnenlandse Zaken van 31 Januari 1945, n°. 4824/R, werden, gerekend van 1 Januari 1943, in hoofdstuk V van bijlage C, „Inrichtingen voor lager onderwijs”, van het Bezoldigingsbesluit Burgerlijke Rijksambtenaren 1934 de volgende wijzigingen aangebracht:

In de kop van het hoofdstuk wordt in plaats van „§ 1. Gewoon lager en uitgebreid lager onderwijs” gelezen: „§ 1. Gewoon lager, voortgezet gewoon lager en uitgebreid lager onderwijs”.

In het eerste lid van artikel 4, betreffende de beloning voor het bezit van de bij-akten L.o., is tussen de woorden „onderwijs” en „wordt” ingelast: „en voor voortgezet gewoon lager onderwijs”. De in dit lid genoemde verhoging wordt dus ook toegekend aan het hoofd of de onderwijzer van een school voor voortgezet gewoon lager onderwijs.

Het enige lid van artikel 6 werd vernummerd tot eerste lid, terwijl een tweede lid werd toegevoegd, luidende:

2. De in het vorige lid genoemde bedragen worden voor de scholen voor voortgezet gewoon lager onderwijs met f 180,— verhoogd, indien de betrokken onderwijzer, behalve de akte als hoofdonderwijzer, de bevoegdheid bezit tot het geven van lager onderwijs in ten minste één der navolgende vakken: handenarbeid, lichamelijke oefening (akte S), handelskennis, landbouwkunde, ruimbouwkunde, Deutsche taal of eenvoudige huishoudkunde.

Voorts werd het enige lid van artikel 8 vernummerd tot tweede lid, terwijl een eerste lid werd ingelast, luidende:

1. De onderwijzer eener school voor voortgezet gewoon lager onderwijs geniet als zoodanig een verhoging zijner jaarwedde van f 180,—, indien hij de akte als hoofdonderwijzer bezit en hij tevens de bevoegdheid bezit tot het geven van lager onderwijs in ten minste één der navolgende vakken: handenarbeid, lichamelijke oefening (akte S), handelskennis, landbouwkunde, ruimbouwkunde, Deutsche taal of eenvoudige huishoudkunde.

Bij Koninklijk besluit van 29 Juni 1946 (*Staatsblad* n°. G 161) werd bovengenoemde beschikking in haar geheel ingetrokken, terwijl een deel der voorzieningen, in deze beschikking vervat, gedeeltelijk in gewijzigde vorm opnieuw werden getroffen. Ook de beide bovengenoemde bepalingen werden overgenomen, alleen de woorden „Deutsche taal” kwamen te vervallen.

FICTIEVE DIENSTTIJD VOOR ONDERWIJZERS

Bij besluit van de Secretaris-Generaal van 12 Februari 1945, n°. 528/15/I, afd. L.O., werd een regeling getroffen tot het doen medetellen van de na de 21-jarige leeftijd *buiten* het onderwijs doorgebrachte tijd voor de berekening van periodieke salarisverhogingen voor onderwijzers bij het lager onderwijs (zgn. *fictieve diensttijd*). Bij dit besluit werd bepaald dat, te rekenen van 1 Januari 1944 af, aan de onderwijzer(es), die na het bereiken van de 21-jarige leeftijd *voor het eerst* voor *vast* wordt aangesteld, de *helft* van de tijd welke verstreken is sedert het bereiken van die leeftijd, of, indien hij (zij) toen niet in het bezit was van de akte als onderwijzer, van de datum af waarop die akte is behaald, voor periodieke salarisverhogingen wordt toegekend, voorzover die tijd niet reeds uit anderen hoofde voor deze verhogingen geldig is.

Dit besluit maakte het mogelijk dat zij die de onderwijzersakte behaalden en niet direct bij het onderwijs in dienst konden of wilden treden, bij hun vaste benoeming als onderwijzer niet met de aanvangswedde behoefden te beginnen. De overgang van tot onderwijsgeven bevoegden van een particuliere of overheidsbetrekking naar het onderwijs werd hierdoor ten zeerste vergemakkelijkt.

Het besluit is opgenomen in de *Nederlandse Staatscourant* van 21 Maart 1945, n°. 31, en is in werking getreden op de dag van zijn afkondiging.

Een nadere regeling ter zake werd getroffen bij Koninklijk besluit van 6 Juli 1946, n°. 24 (*Nederlandse Staatscourant* van 23 Juli 1946, n°. 142). Bij dit besluit werd het volgende bepaald:

Van 1 Juli 1946 af wordt aan den onderwijzer die in het tijdvak van 1 Januari 1932 tot en met 31 December 1947 voor het eerst voor vast is of wordt aangesteld, dan wel in genoemd tijdvak is ontslagen (tengevolge van de opheffing van zijn betrekking en nadien in dit tijdvak in vasten dienst is of wordt aangesteld, drie/vierde gedeelte van den tijd welke is verstreken sedert het bereiken van den 21-jarigen leeftijd, of, indien hij toen niet in het bezit was van de akte als onderwijzer, van den datum af waarop die akte is behaald, voor periodieke salarisverhoging toegekend, voorzover die tijd niet reeds uit anderen hoofde voor deze verhoging geldig is.

Aangezien hiermede ter zake een nadere regeling was getroffen, werd bij Koninklijk besluit van 28 October 1946 (*Staatsblad* n°. G 303) het desbetreffende besluit van de Secretaris-Generaal d.d. 12 Februari 1945, n°. 528/15/I, afd. L.O., *ingetrokken*.

DIENSTTIJD VAN ONDERWIJZERS

Bij Koninklijk besluit van 16 Maart 1946, n°. 6, is o.m. bepaald dat als diensttijd, bedoeld in artikel 3, 1e lid, van hoofdstuk V, paragraaf 1, van bijlage C van het Bezoldigingsbesluit Burgerlijke Rijksambtenaren 1934, mede in aanmerking komt de diensttijd als leerkracht doorgebracht aan scholen, staande onder het beheer van de *Joodse Raad*. Hierbij zij opgemerkt dat het toezicht op en de zorg voor het Joodse onderwijs en de Joodse scholen in het jaar 1942 werden opgedragen aan de Joodse Raad ¹⁾.

Op advies van de Onderwijsraad d.d. 28 December 1946, n°. 5559, werd bepaald dat als diensttijd in bovenbedoelde zin, doorgebracht als leerkracht aan een der in Nederland gevestigde onderwijsinrichtingen van de *Stichting onderwijs gerepatrieerden*, volledig zou medetellen voor de berekening van de Hollandse diensttijd ²⁾.

WACHTGELDEN, TOEGEKEND AAN ONDERWIJZERS

Zoals op blz. 53 van dit verslag is vermeld, kwam bij Koninklijk besluit van 18 April 1945, n°. 2 (*Staatsblad* n°. F 55) een verbetering tot stand van de *salarispositie* van burgerlijke Rijksambtenaren en onderwijzers bij het lager onderwijs. Deze salarisverbetering werd bij gemeenschappelijke beschikking van de Ministers van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen en van Binnenlandse Zaken, resp. d.d. 20 Augustus 1945, n°. 20249 I, afd. L.O., en d.d. 27 Augustus 1945, n°. 5104/R, afd. Ambtenarenzaken, mede van toepassing verklaard op de *wachtgelders* bij het lager onderwijs.

De beschikking is opgenomen in de *Nederlandse Staatscourant* van 17 September 1945, n°. 69.

TOEKENNING INVASIEVOORSCHOT AAN ONDERWIJZERS

Bij Koninklijk besluit van 1 Augustus 1946 (*Staatsblad* n°. G 198) werd het Koninklijk besluit van 15 October 1945, n°. 7^a), inzake salarissen als voorschot uitgekeerd in verband met de bijzondere omstandigheden, mede van toepassing verklaard op het *onderwijzend personeel* bij het *lager onderwijs*. Dit hield in dat het voorschot van een maand salaris, voorzover dit in de maand September 1944 of later in verband met de ontwikkeling der krijgsverrichtingen was toegekend aan het onderwijzend personeel bij het lager onderwijs, van hetwelk de bezoldiging was bepaald volgens het Bezoldigingsbesluit Burgerlijke Rijksambtenaren 1934, *niet* werd teruggevorderd. De vakonderwijzers vielen derhalve niet onder deze regeling. Een uitkering op dezelfde basis zou alsnog worden verstrekt aan dat gedeelte van het onderwijzend personeel bij het lager onderwijs hetwelk het voorschot niet had ontvangen of dit had gerestitueerd, voorzover dit personeel gedurende de maand September 1944 als op 15 October 1945 bij dat onderwijs in dienst was. Het besluit trad in werking op 3 Augustus 1946.

BIJZONDERE UITKERING AAN ONDERWIJZERS

In afwachting van een algehele herziening van de salarissen der onderwijzers bij het lager onderwijs werd bij Koninklijk besluit van 1 Augustus 1946 (*Staatsblad* n°. G 197) aan de onderwijzers een *bijzondere uitkering* toegekend. Het besluit bevatte de volgende artikelen:

¹⁾ Zie het desbetreffende schrijven van de Secretaris-Generaal d.d. 13 November 1942, n°. 2819, afd. Kabinet (Onderwijsverslag 1942, blz. 8).

²⁾ Zie ook blz. 67.

³⁾ Zie blz. 58.

Art. 1. De op 1 Juni 1946 in vasten dienst zijnde onderwijzers bij het lager onderwijs ontvangen boven de bezoldiging en de toelagen waarop zij ingevolge bijlage C, hoofdstuk V, van het Bezoldigingsbesluit Burgerlijke Rijksambtenaren 1934 en Ons besluit van 15 Januari 1946 (*Staatsblad* G 13) aanspraak hebben, een bijzondere uitkeering.

2. De bijzondere uitkeering bedraagt voor:

a. de gehuwden en de ongehuwden-eenige-kostwinners, die op 1 Juni 1946 ten minste gedurende de drie daaraan voorafgaande maanden in vasten of tijdelijken dienst waren, f 450,—;

b. de ongehuwden-niet-eenige-kostwinners, die op 1 Juni 1946 ten minste gedurende de drie daaraan voorafgaande maanden in vasten of tijdelijken dienst waren, f 180,—, en, zoo zij op 1 Juni 1946 niet inwoonden bij het gezin waartoe zij behooren, f 300,—.

Art. 2. Met inachtname van de onderscheidingen, gemaakt onder *a* en *b* van het tweede lid van artikel 1, hebben onderwijzers in tijdelijken dienst, van wie Onze Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen op grond van den duur hunner werkzaamheden verklaart dat zij met de in vasten dienst aangestelde onderwijzers kunnen worden gelijkgesteld, aanspraak op de bijzondere uitkeering.

Art. 3. Voor gevallen waarin het bepaalde in artikel 1 niet naar billijkheid voorziet, kan Onze Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen bepalen, dat alsnog op de in dat artikel bedoelde bijzondere uitkeering aanspraak kan worden gemaakt.

Art. 4. De in artikel 1 bedoelde bijzondere uitkeering wordt voor de toepassing van artikel 51, twaalfde lid, der Lager-onderwijswet 1920 geacht wijziging te brengen in de laatstelijk genoten wedde.

Art. 5. Ingeval een onderwijzer die aanspraak heeft op de in dit besluit geregelde bijzondere uitkeering, overlijdt alvorens de algehele uitbetaling dier uitkeering aan hem heeft plaats gehad, geschiedt de uitbetaling aan de echtgenoot van den overledene, met wie hij op 1 Juni 1946 was gehuwd, bij gebreke van haar aan zijn minderjarige kinderen en, indien geen minderjarige kinderen aanwezig zijn, aan de wettelijke erfgenamen.

Art. 6. Onze Minister van Financiën geeft voorschriften met betrekking tot de uitbetaling van de in artikel 1 bedoelde bijzondere uitkeering met dien verstande dat de eerste uitbetaling ten minste 1/3 gedeelte der uitkeering bedraagt en zoo spoedig mogelijk na den datum van inwerkingtreding van dit besluit geschiedt.

Het besluit trad in werking op 3 Augustus 1946.

Ten aanzien van de toepassing van bovenvermeld besluit werden bij circulaire van 22 October 1946, n°. 17887, afd. L.O., de volgende richtlijnen gegeven:

Voor de vraag of iemand al dan niet als gehuwde moet worden aangemerkt, is de toestand op 1 Juni 1946 beslissend. Maatstaf daarbij is de „Algemeene bepaling” van het Bezoldigingsbesluit Burgerlijke Rijksambtenaren 1934.

Zij die na 1 Juni 1946 zijn gehuwd, hebben dus geen aanspraak op een uitkeering van f 450,—, tenzij zij op 1 Juni 1946 als eenig kostwinner ex artikel 10, 4e lid, van het Bezoldigingsbesluit waren aangewezen. Geen aanspraak op een uitkeering hebben zij die vóór of op 1 Juni 1946 met pensioen of om een andere reden het onderwijs hebben verlaten.

De drie termijnen der uitkeering moeten worden uitbetaald door de gemeente- en schoolbesturen waarbij de onderwijzers op 1 Juni 1946 in dienst waren.

Voor hen die op 1 Juni 1946 niet behoorden tot het personeel waarvan de (jaar)wedden door het Rijk worden vergoed, kan de bijzondere uitkeering niet voor Rijksvergoeding in aanmerking komen.

Onder de woorden „het gezin”, voorkomende in artikel 1, 2e lid, onder *b*, van genoemd Koninklijk besluit, moet worden verstaan het ouderlijk gezin. Onderwijzers die samenwonen met broer(s) en/of zuster(s), hebben dus aanspraak op f 300,—. In verband hiermede hebben de in communiteit levende leerkrachten eveneens aanspraak op f 300,—.

Voor de toepassing van artikel 2 van het Koninklijk besluit (tijdelijk aangestelden) is als algemeene richtlijn bepaald, dat tijdelijke onderwijzers die vóór 1 Juni 1946 in totaal drie maanden of langer in dit jaar werkzaam zijn geweest en ook na dien datum nog bij het onderwijs waren verbonden, voor de uitkeering in aanmerking komen.

Artikel 3 van het besluit is toegepast in een geval waarin door bijzondere omstandigheden een klein hiaat was in het tijdvak van 3 maanden voorafgaande aan 1 Juni 1946, terwijl verder het dienstverband weer aanwezig was. Het artikel is niet toegepast ten aanzien van leerkrachten die vóór 1 Juni 1946 nog geen 3 maanden hier te lande als onderwijzer werkzaam waren, bijv. voor gerepatriëerde onderwijzers uit Indië.

In het algemeen kan het bedrag van f 300,— niet worden uitbetaald aan onderwijzers die op 1 Juni 1946 bij hun ouders inwoonden. Hier zal elk geval op zichzelf beoordeeld moeten worden. Woonde een der ouders bij den onderwijzer in, dan zal dit moeten blijken bijv. uit de omstandigheid dat het huurcontract van de woning op naam van den onderwijzer staat of dat de onderwijzer voor de distributiebetalingen als hoofd van het gezin is aangewezen.

Bij de beoordeeling van de vraag of en in hoeverre onderwijzers die op 1 Juni 1946 verlof genieten wegens militair dienstdienst, aanspraak hebben op de uitbetaling van de bijzondere uitkeering, moet rekening gehouden met artikel 4 van het Koninklijk besluit van 29 Januari 1924 (*Staatsblad* n°. 23), het zgn. Verlofsbesluit.

Daarbij zal over de maanden Augustus, September en October 1946 het onderwijzerssalair moeten worden verhoogd met 1/2 deel van de bijzondere uitkeering. Of hierbij voor ongehuwden met f 180,— of f 300,— moet worden gerekend, is afhankelijk van de omstandigheden waarin de onderwijzer vóór zijn militair dienstdienst verkeerde.

Aan een onderwijzer die op 1 Juni 1946 met verlof afwezig was en onverkort salaris geniet, kan de bijzondere uitkeering onverkort worden uitbetaald.

Aan een onderwijzer die op 1 Juni 1946 ziekte (verlof) genoot met gedeeltelijke inhouding van salaris, kan een evenredig deel der uitkeering uitbetaald worden.

Een onderwijzer die op 1 Juni 1946 met verlof afwezig was met geheele inhouding van salaris, kan geen aanspraak maken op uitbetaling van de bijzondere uitkeering.

INSTELLING COMMISSIE TER VOORBEREIDING VAN DE HERZIENING DER ONDERWIJZERS-SALARISSEN

Bij zijn beschikking van 8 Mei 1946, n°. 10048 I, afd. L.O., heeft de Minister ingesteld een Commissie van advies en overleg ter voorbereiding van de herziening van het Bezoldigingsbesluit Burgerlijke Rijksambtenaren 1934, voorzover dit betrekking heeft op de salarissen van de onderwijzers.

In deze commissie werden benoemd met recht van plaatsvervangning:

- a. tot lid en voorzitter: Dr. J. H. Wesselings, raad-adviseur in algemene dienst aan het Ministerie van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen;
- b. tot lid: Mr. P. A. G. Ubink, administrateur, chef der afdeling Ambtenarenzaken van het Ministerie van Binnenlandse Zaken;
- c. tot leden, aangewezen door de achter hun namen vermelde organisaties:
 1. T. C. Bos te Utrecht (bestuur A.N.O.F.);
 2. A. C. Zevenbergen te Amsterdam (bestuur A.N.O.F.);
 3. W. Wiltschut te Arnhem (bestuur A.N.O.F.);
 4. C. Klijn te Zeist (bestuur van de Bond van scholen voor neutraal bijzonder onderwijs in Nederland);
 5. D. P. Bothof te 's-Gravenhage (hoofdbestuur van de Vereniging van Christelijke onderwijzers en onderwijzeressen in Nederland en de overzeese gewesten);
 6. H. van den Tol te Rotterdam (hoofdbestuur van de Vereniging voor Christelijk M.U.L.O.);
 7. S. Roosma te Zaandam (hoofdbestuur van de Vereniging voor M.U.L.O.);
 8. H. R. Gloudemans te Maastricht (bestuur van de Vereniging voor R.-K. M.U.L.O.);
- d. tot secretaris: J. A. Zwarts, hoofdcommies aan het Ministerie van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen.

De beschikking is opgenomen in de *Nederlandse Staatscourant* van 9 Mei 1946, n°. 91.

De commissie werd door de Minister geïnstalleerd op 13 Mei 1946. In zijn installatierede wees de Minister er met nadruk op, dat de onderwijzerssalarissen ondanks de zorgwekkende toestand van 's lands financiën binnen de kortst mogelijke termijn aanmerkelijk moesten worden verbeterd. De Minister meende dit standpunt op twee gronden te moeten innemen: ten eerste omdat het gemiddeld inkomen van de onderwijzer volstrekt ontoereikend was om hiervan te kunnen bestaan, en ten tweede omdat niet kon worden verwacht dat de onderwijzer zijn buitengewoon belangrijke taak bij de bestaande bezoldigingspositie naar behoren kon vervullen. De Minister besloot zijn rede met het verzoek aan de leden der commissie om het doel van hun werkzaamheden te willen zien als een landsbelang.

De voorzitter der commissie beantwoordde de rede van de Minister met enkele opmerkingen ten aanzien van de moeilijkheden welke de commissie bij haar werk zou ontmoeten. Hij was er niettemin van overtuigd dat het resultaat van de werkzaamheden een voor de Regering aanvaardbare en voor de onderwijzers redelijke oplossing zou brengen.

TOELATINGSLEEFTIJD SCHOOLKINDEREN

Ingevolge artikel 1 van het Koninklijk besluit van 28 Augustus 1934, n°. 81, moesten leerlingen die tot een school voor gewoon lager onderwijs werden toegelaten, vóór 1 April van het kalenderjaar waarin de toelating geschiedde, de leeftijd van zes jaar hebben bereikt, wanneer de klasse waarin ze werden geplaatst, in de eerste helft van het kalenderjaar aanving. Bij besluit van de Secretaris-Generaal van 29 Februari 1944, n°. 38 O.W.K., is de datum van 1 April gewijzigd in 1 Mei.

Het besluit is opgenomen in de *Nederlandse Staatscourant* van 9 Maart 1944, n°. 49, en is in werking getreden op de dag van zijn afkondiging.

Bovenvermeld besluit was op grond van artikel 15, 1e lid, van het Besluit bezettingsmaatregelen *voorlopig* geschorst. Bij circulaire van 25 Maart 1946, n°. 5824, afd. L.O., deelde de Minister aan burgemeester en wethouders der gemeenten mede, dat het *niet* in de bedoeling lag deze schorsing op te heffen.

De kinderen die bij de algemene toelating tot een school voor gewoon lager onderwijs worden toegelaten, moeten derhalve hetzij vóór 1 April, hetzij vóór 1 October van het kalenderjaar waarin die toelating geschiedt, de leeftijd van zes jaar bereiken of bereikt hebben alnaargelang de klasse waarin zij worden geplaatst, in de eerste of in de tweede helft van het kalenderjaar aanvangt.

Aangezien de Minister gebleken was dat omtrent deze toelatingsleeftijd misverstand bestond, meende hij er goed aan te doen de aandacht van genoemde instanties op een en ander te vestigen. Tevens verzocht hij hun, de besturen der in hun gemeente gevestigde bijzondere scholen overeenkomstig in te lichten en hen er nadrukkelijk op te wijzen, dat kinderen die bovenbedoelde leeftijd niet bereikt hebben, *niet* tot de school mogen worden toegelaten.

TOELATING VAN LEERLINGEN UIT GEZINNEN VAN LEDEN DER N.S.B. OF VAN RIJKSDUITERS

De vraag was gerezen of kinderen uit gezinnen van leden der voormalige N.S.B. en van *Rijksduiters* tot de scholen mochten worden toegelaten. Teneinde op dit punt zekerheid te verschaffen deelde de Minister bij circulaire van 31 October 1945, n°. 6552, afd. L.O., aan alle Rijkscholen het volgende mede:

Voorzover deze kinderen in den *leerplichtigen* leeftijd vallen, acht ik hun opname in het normale schoolverband wenschelijk. Ook bedoelde leerlingen moeten op grond van de Leerplichtwet in de gelegenheid zijn om lager onderwijs te ontvangen, zoodat hun in het algemeen geen belemmeringen mogen worden in den weg gelegd om lagere scholen te bezoeken. Zoodra echter mocht blijken dat deze leerlingen door hun gedragingen den geregelden gang van het onderwijs storen of een verkeerden invloed uitoefenen op de andere leerlingen, behooren zij uit de school te worden verwijderd.

Voor leerlingen die *niet meer leerplichtig* zijn, bestaat geen verplichting om het onderwijs aan inrichtingen van voortgezet onderwijs te volgen. Er is echter geen bezwaar tegen toelating van deze leerlingen tot inrichtingen van voortgezet onderwijs, indien in gemoede mag worden verwacht, dat hun aanwezigheid in de school de goede verhoudingen niet zal verstoren en er grond is om aan te nemen dat de leerlingen zelf voor een nationaal-gerichte, aan de beginselen van een aan de nationaal-socialistische tegenovergestelde opvoeding toegankelijk zullen zijn.

Anders staat het echter met de kweekscholen voor onderwijzers en/of onderwijzeressen. Van primair belang is het dat de school, wat haar nationaal karakter betreft, zoo zuiver mogelijk wordt gehouden. In verband hiermede acht ik het niet verantwoord, dat kinderen uit bovengenoemde gezinnen die lid zijn geweest van voortgezet onderwijs, indien in gemoede mag worden verwacht, dat hun aanwezigheid in de school de goede verhoudingen niet zal verstoren en er grond is om aan te nemen dat de leerlingen zelf voor een nationaal-gerichte, aan de beginselen van een aan de nationaal-socialistische tegenovergestelde opvoeding toegankelijk zullen zijn.

Anders staat het echter met de kweekscholen voor onderwijzers en/of onderwijzeressen. Van primair belang is het dat de school, wat haar nationaal karakter betreft, zoo zuiver mogelijk wordt gehouden. In verband hiermede acht ik het niet verantwoord, dat kinderen uit bovengenoemde gezinnen die lid zijn geweest van voortgezet onderwijs, indien in gemoede mag worden verwacht, dat hun aanwezigheid in de school de goede verhoudingen niet zal verstoren en er grond is om aan te nemen dat de leerlingen zelf voor een nationaal-gerichte, aan de beginselen van een aan de nationaal-socialistische tegenovergestelde opvoeding toegankelijk zullen zijn.

Deze circulaire werd tevens toegezonden aan de gemeentebesturen en de besturen der bijzondere scholen met het verzoek ter zake eenzelfde gedragslijn te volgen.

SCHOOLGELDHEFFING LAGER ONDERWIJS

Zoals op blz. 22 van het Onderwijsverslag 1942 werd medegedeeld, had de Secretaris-Generaal van het Departement van Binnenlandse Zaken in zijn circulaire van 13 December 1941, n°. 42646, afd. B.B., Bur. Bel., betreffende de vaststelling van een *maatstaf* voor de heffing o.a. van *schoolgelden*, o.m. ter kennis van de gemeentebesturen gebracht, dat ter zake wijzigingen in voorbereiding waren. Blijkens deze circulaire hielden deze wijzigingen verband met de omstandigheid dat de gemeenten door het inwerkingtreden van het Besluit op de loonbelasting niet langer beschikten over de gegevens welke de maatstaf vormden voor de heffing van schoolgelden en rechten waarbij de financiële draagkracht der betalingsplichtigen in aanmerking wordt genomen. In aansluiting op deze circulaire deelde voornoemde Secretaris-Generaal bij circulaire van 3 Juli 1942, n°. U 7935, afd. B.B. Bur. Bel., aan de burgemeesters der gemeenten mede, dat de vaststelling van nieuwe voorschriften voor de heffing van schoolgelden voor het lager, het middelbaar en het voorbereidend hoger onderwijs in vergenvorderde staat van voorbereiding verkeerde.

Inderdaad kwam de nieuwe regeling voor de schoolgeldheffing voor het *middelbaar* en het *voorbereidend hoger* onderwijs nog in de loop van het jaar 1942 tot stand. Ten aanzien van het *lager* onderwijs was dit echter niet het geval. De nieuwe regeling voor de schoolgeldheffing voor het gewoon, het voortgezet gewoon en het uitgebreid lager onderwijs kwam eerst tot stand bij gemeenschappelijk besluit van de Secretarissen-Generaal van de Departementen van Binnenlandse Zaken en van Opvoeding, Wetenschap en Kultuurbescherming en de waarnemend Secretaris-Generaal van het Departement van Financiën d.d. 2 Mei 1944, B.Z., n°. 1 B.B. De lezer vindt de nieuwe voorschriften hieronder in extenso afgedrukt.

Art. 1. Ter tegemoetkoming in de kosten van het openbaar en het bijzonder gewoon, voortgezet gewoon en uitgebreid lager onderwijs, welke voor rekening van de gemeenten blijven, wordt overeenkomstig dit besluit door de gemeenten schoolgeld geheven.

Art. 2. Het schoolgeldjaar is gelijk aan het cursusjaar.

Art. 3. 1. Het schoolgeld is verschuldigd voor elken leerling, die in het schoolgeldjaar een school voor onderwijs, als bedoeld in artikel 1, bezoekt.

2. Het schoolgeld is verschuldigd voor:

- a. een leerling, staande onder ouderlijke macht dan wel onder voogdij van zijn vader of zijn moeder, door dengene die de ouderlijke macht of de voogdij uitoefent;
- b. een leerling, niet staande onder ouderlijke macht noch onder voogdij van zijn vader of zijn moeder, door den leerling zelf.

3. Pleegouderlijke zorg vervult te dezen opzichte de plaats van de ouderlijke macht of de voogdij van den vader of van de moeder.

Onder pleegouderlijke zorg wordt verstaan de zorg voor onderhoud en opvoeding van het kind van anderen als ware het een eigen kind.

Art. 4. 1. Maatstaf voor het verschuldigde schoolgeld is het totaalbedrag, dat de schoolgeldplichtige verschuldigd is wegens inkomstenbelasting over het bij den aanvang van het schoolgeldjaar laatst verlopen kalenderjaar of gedeelte van dat kalenderjaar (belastingtijdvak) en wegens vermogensbelasting over het bij den aanvang van het schoolgeldjaar loopende belastingjaar. Indien de niet van tafel en bed gescheiden echtgenoot van den schoolgeldplichtige zelf in de vermogensbelasting is aangeslagen, wordt bij het bepalen van den schoolgeldmaatstaf mede rekening gehouden met de door den echtgenoot over het hiervoor bedoelde belastingjaar verschuldigde vermogensbelasting.

2. Indien de schoolgeldplichtige op grond van artikel 54 van het Besluit op de inkomstenbelasting 1941 niet in de inkomstenbelasting wordt aangeslagen, is maatstaf voor het verschuldigde schoolgeld de loonbelasting, welke over het bij den aanvang van het schoolgeldjaar laatst verlopen kalenderjaar van den schoolgeldplichtige is ingehouden en (of) nagevorderd.

(3) Was de schoolgeldplichtige in het hiervoor bedoelde kalenderjaar niet belastingplichtig voor de inkomstenbelasting, dan wordt het schoolgeld geheven naar den maatstaf van de inkomstenbelasting of de loonbelasting en de vermogensbelasting, welke vermoedelijk verschuldigd zullen zijn over het kalenderjaar, onderscheidenlijk het belastingjaar waarin het schoolgeldjaar is aangevangen, of, indien de schoolgeldplichtige ook in dat kalenderjaar niet belastingplichtig was voor de inkomstenbelasting, over het daaropvolgende kalenderjaar, respectievelijk belastingjaar.

4. Indien het schoolgeldjaar samenvalt met het kalenderjaar of vóór den eersten Augustus van het kalenderjaar aanvangt, treedt voor het in de vorige leden bedoelde laatst verlopen kalenderjaar en loopende belastingjaar het hieraan voorafgaande kalenderjaar, respectievelijk belastingjaar, in de plaats.

5. Is de schoolgeldplichtige een gehuwde vrouw, die niet duurzaam gescheiden van haar echtgenoot leeft, dan wordt de schoolgeldmaatstaf bepaald alsof de echtgenoot de schoolgeldplichtige is.

6. Bij het vaststellen van het in de vorige leden bedoelde bedrag van den schoolgeldmaatstaf wordt de afrek ter voorkoming van dubbele belasting buiten aanmerking gelaten.

Art. 5. 1. De burgemeester kan bepalen, dat overeenkomstig door hem te stellen regelen de schoolgeldplichtigen gehouden zijn tot het doen van vooruitbetalingen in den loop van het schoolgeldjaar op rekening van de op te leggen aanslagen. Het vooruit te betalen bedrag wordt als voorloopige aanslag vastgesteld.

2. De voorloopige aanslag wordt alleen met betrekking tot de invordering als een aanslag in den zin van dit besluit beschouwd.

Art. 6. De door de gemeenten voor het vaststellen van den schoolgeldmaatstaf benodigde gegevens worden op de wijze, door den Secretaris-Generaal van het Departement van Financiën te bepalen, aan den burgemeester op diens aanvraag door 's Rijks belastingdienst verstrekt.

Art. 7. 1. Van personen, die in Nederlandsch-Indië, Suriname of Curaçao woonden in het tijdvak van een jaar, onmiddellijk voorafgaande aan het tijdvak waarover het schoolgeld wordt geheven, wordt het schoolgeld geheven naar den schoolgeldmaatstaf welke vermoedelijk in aanmerking zou zijn genomen, indien de inkomstenbelasting en de vermogensbelasting ook aldaar werden geheven, met dien verstande dat uitsluitend wordt gelet op het inkomen en eventueel het vermogen, naar de daar geldende regelen vastgesteld voor het laatstelijk aangevangen belastingjaar of herrekeningstijdvak en dat ook overigens de schoolgeldmaatstaf wordt bepaald met inachtneming van den toestand bij den aanvang van het laatstelijk aangevangen belastingtijdvak.

2. Van de overige niet in Nederland wonende schoolgeldplichtigen wordt het maximum-schoolgeld geheven, tenzij zij aantonen, dat en in hoeverre en lager bedrag in aanmerking genomen zou zijn, indien hun woonplaats behoorde tot het grondgebied van de gemeente waar de school is gevestigd. Te hunnen aanzien wordt de schoolgeldmaatschappij echter niet lager gesteld dan f 500,—.

Art. 8. 1. Bedraagt de schoolgeldmaatschappij minder dan f 15,—, dan is geen schoolgeld verschuldigd.

2. Het schoolgeld voor het gewoon lager onderwijs en het voortgezet gewoon lager onderwijs bedraagt, voorzover de burgemeester overeenkomstig het vierde lid niet anders bepaalt, per leerling en per schoolgeldjaar bij een schoolgeldmaatschappij van:

f 15,—	of meer, doch minder dan	f 20,—	150
20,—	22	25,—	2,—
25,—	24	30,—	2,50
30,—	26	35,—	3,—
35,—	28	40,—	3,50
40,—	30	50,—	4,—
50,—	32	60,—	4,50
60,—	34	70,—	5,—
70,—	36	80,—	5,25
80,—	38	90,—	5,50
90,—	40	100,—	5,75
100,—	42	110,—	6,—
110,—	44	120,—	6,25
120,—	46	130,—	6,50
130,—	48	140,—	6,75
140,—	50	150,—	7,—
150,—	52	160,—	7,25
160,—	54	170,—	7,50
170,—	56	180,—	7,75
180,—	58	190,—	8,—
190,—	60	200,—	8,25
200,—	62	220,—	8,50
220,—	64	240,—	9,—
240,—	66	260,—	9,50
260,—	68	280,—	10,—
280,—	70	300,—	10,50
300,—	72	320,—	11,—
320,—	74	340,—	11,50
340,—	76	360,—	12,—
360,—	78	380,—	12,50
380,—	80	400,—	13,—
400,—	82	420,—	13,50
420,—	84	440,—	14,—
440,—	86	460,—	14,50
460,—	88	480,—	15,—
480,—	90		15,50

vermeerderd met f 0,50 voor elk bedrag van f 20,—, waarmee de schoolgeldmaatschappij het bedrag van f 480,— te boven gaat, een en ander tot een maximum-schoolgeld van f 100,—.

3. Het schoolgeld voor het uitgebreid lager onderwijs bedraagt, voorzover de burgemeester overeenkomstig het vierde lid niet anders bepaalt, per leerling en per schoolgeldjaar bij een schoolgeldmaatschappij van:

f 15,—	of meer, doch minder dan f 20,—	f 20,—	f 25,—	f 30,—	f 35,—	f 40,—	f 45,—	f 50,—	f 55,—	f 60,—	f 65,—	f 70,—	f 75,—	f 80,—	f 85,—	f 90,—	f 95,—	f 100,—	f 105,—	f 110,—	f 115,—	f 120,—	f 125,—	f 130,—	f 135,—	f 140,—	f 145,—	f 150,—	f 155,—	f 160,—	f 165,—	f 170,—	f 175,—	f 180,—	f 185,—	f 190,—	f 195,—	f 200,—	f 205,—	f 210,—	f 215,—	f 220,—	f 225,—	f 230,—	f 235,—	f 240,—	f 245,—	f 250,—	f 255,—	f 260,—	f 265,—	f 270,—	f 275,—	f 280,—	f 285,—	f 290,—	f 295,—	f 300,—	f 305,—	f 310,—	f 315,—	f 320,—	f 325,—	f 330,—	f 335,—	f 340,—	f 345,—	f 350,—	f 355,—	f 360,—	f 365,—	f 370,—	f 375,—	f 380,—	f 385,—	f 390,—	f 395,—	f 400,—	f 405,—	f 410,—	f 415,—	f 420,—	f 425,—	f 430,—	f 435,—	f 440,—	f 445,—	f 450,—	f 455,—	f 460,—	f 465,—	f 470,—	f 475,—	f 480,—	f 485,—	f 490,—	f 495,—	f 500,—	f 505,—	f 510,—	f 515,—	f 520,—	f 525,—	f 530,—	f 535,—	f 540,—	f 545,—	f 550,—	f 555,—	f 560,—	f 565,—	f 570,—	f 575,—	f 580,—	f 585,—	f 590,—	f 595,—	f 600,—	f 605,—	f 610,—	f 615,—	f 620,—	f 625,—	f 630,—	f 635,—	f 640,—	f 645,—	f 650,—	f 655,—	f 660,—	f 665,—	f 670,—	f 675,—	f 680,—	f 685,—	f 690,—	f 695,—	f 700,—	f 705,—	f 710,—	f 715,—	f 720,—	f 725,—	f 730,—	f 735,—	f 740,—	f 745,—	f 750,—	f 755,—	f 760,—	f 765,—	f 770,—	f 775,—	f 780,—	f 785,—	f 790,—	f 795,—	f 800,—	f 805,—	f 810,—	f 815,—	f 820,—	f 825,—	f 830,—	f 835,—	f 840,—	f 845,—	f 850,—	f 855,—	f 860,—	f 865,—	f 870,—	f 875,—	f 880,—	f 885,—	f 890,—	f 895,—	f 900,—	f 905,—	f 910,—	f 915,—	f 920,—	f 925,—	f 930,—	f 935,—	f 940,—	f 945,—	f 950,—	f 955,—	f 960,—	f 965,—	f 970,—	f 975,—	f 980,—	f 985,—	f 990,—	f 995,—	f 1000,—
--------	---------------------------------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	----------

180,—	of meer, doch minder dan f 190,—	f 24,—
190,—	" " " " " "	24,75
200,—	" " " " " "	25,50
220,—	" " " " " "	27,—
240,—	" " " " " "	28,50
260,—	" " " " " "	30,—
280,—	" " " " " "	31,50
300,—	" " " " " "	33,—
320,—	" " " " " "	34,50
340,—	" " " " " "	36,—
360,—	" " " " " "	37,50
380,—	" " " " " "	39,—
400,—	" " " " " "	40,50
420,—	" " " " " "	42,—
440,—	" " " " " "	43,50
460,—	" " " " " "	45,—
480,—	" " " " " "	46,50

vermeerderd met f 1,50 voor elk bedrag van f 20,— waarmede de schoolgeldmaatstaf het bedrag van f 480,— te boven gaat, een en ander tot een maximum-schoolgeld van f 300,—.

4. Door het vaststellen van een vermenigvuldigingscijfer kan de burgemeester bepalen, dat meer of minder dan de bedragen, vermeld in het tweede en derde lid, verschuldigd is, met dien verstande dat de bepaalde maxima niet kunnen worden overschreden en het minimum-schoolgeldbedrag niet lager zal zijn dan f 1,50 voor het gewoon en het voortgezet gewoon lager onderwijs en f 4,50 voor het uitgebreid lager onderwijs. Op een besluit, als hier bedoeld is, zijn de bepalingen van de artikelen 269 tot en met 273 der Gemeentewet van overeenkomstige toepassing.

5. Met afwijking van het bepaalde in het vorige lid geldt voor het schoolgeldjaar, bedoeld in artikel 21, eerste lid, voor alle gemeenten het vermenigvuldigingscijfer 1, zoowel voor het gewoon en het voortgezet gewoon lager onderwijs als voor het uitgebreid lager onderwijs.

6. Indien een cursusjaar minder dan twaalf maanden omvat, wordt het schoolgeld tot zooveel twaalfde gedeelten geheven als het cursusjaar volle maanden duurt.

Art. 9. 1. Bij wijziging van het bedrag van den schoolgeldmaatstaf wordt het schoolgeld dienovereenkomstig herzien.

2. Het te veel betaalde schoolgeld wordt zoo spoedig mogelijk gerestitueerd.

Art. 10. Het schoolgeld is verschuldigd over de maanden, gedurende welke de leerling in het schoolgeldjaar aan de school staat ingeschreven, de vacantiën inbegrepen. Gedeelten van een maand worden voor een geheele gerekend.

Art. 11. 1. Ontheffing van schoolgeld wordt verleend bij het tusschentijds verlaten van de school over zooveel volle maanden als er nog in het schoolgeldjaar overblijven, tenzij over de maand waarin de leerling de school verlaat, schoolgeld voor een andere school verschuldigd wordt, in welk geval mede over deze maand ontheffing wordt verleend.

2. Indien de leerling wegens ziekte de school gedurende langer dan drie maanden achtereenvolgens niet heeft kunnen bezoeken, wordt ontheffing van schoolgeld verleend over zooveel volle maanden als de school niet is bezocht.

Art. 12. De aanvragen om ontheffing, bedoeld in artikel 11, eerste lid, moeten worden ingediend binnen twee maanden, die, bedoeld in het tweede lid, binnen vier maanden, nadat de leerling het schoolbezoek heeft gestaakt.

Art. 13. 1. Het hoofd van de school zendt veertien dagen na den aanvang van het schoolgeldjaar aan den burgemeester een lijst van de schoolgaande leerlingen, tevens vermeldende de namen van de ouders of verzorgers en hun adressen.

2. Van de toelating van nieuwe leerlingen of het vertrek van leerlingen in den loop van het schoolgeldjaar wordt onmiddellijk aan den burgemeester mededeeling gedaan.

Art. 14. 1. Zoo spoedig mogelijk na ontvangst van de in artikel 13 bedoelde opgaven maakt de burgemeester één of meer lijsten van aanslagen volgens de schoolgeldregeling op, welke ter invordering worden toegezonden aan den gemeente-ontvanger.

2. Tenzij de burgemeester het tegendeel bepaalt, wordt het schoolgeld door middel van een aanslagbiljet ingevorderd. Op een besluit, als hier bedoeld, zijn de bepalingen van de artikelen 269 tot en met 273 der Gemeentewet niet van toepassing.

Art. 15. 1. Indien ter zake van het schoolgeld een aanslagbiljet wordt uitgereikt, is het schoolgeld verschuldigd in zoovele gelijke termijnen, als er na de maand, vermeld in de dagteekening van het uit te reiken aanslagbiljet, nog maanden van het schoolgeldjaar overblijven. Op den laatsten dag van elk dier maanden vervalt een termijn.

2. Vermeldt de dagteekening van het aanslagbiljet een latere maand dan de zevende van het schoolgeldjaar, dan is de aanslag invorderbaar in vijf gelijke termijnen waarvan de eerste vervalt op den laatsten dag van de maand, volgende op die welke in de dagteekening van het aanslagbiljet is vermeld, de tweede een maand later en zoo vervolgens.

Art. 16. Het schoolgeld is dadelijk invorderbaar, wanneer de aangeslagene in staat van faillissement is verklaard of op zijn roerende of onroerende goederen executorial beslag is gelegd.

Art. 17. Op de invordering van het schoolgeld zijn voorts de artikelen 291 tot en met 295 der Gemeentewet van toepassing.

Art. 18. Op de bezwaren tegen en op de verzoeken om geheele of gedeeltelijke ontheffing van den opgelegden aanslag is artikel 299 der Gemeentewet van toepassing.

Art. 19. Indien een aanslag tot een te laag bedrag is opgelegd, wordt het te weinig geheven bedrag nagevoerd, zoolang niet drie jaren zijn verstreken sedert het einde van het schoolgeldjaar.

Art. 20. 1. Onjuist vastgestelde aanslagen kunnen binnen vijf jaar na afloop van het schoolgeldjaar ambtshalve worden verlaagd.

2. In gevallen van bijzondere hardheid kan geheele of gedeeltelijke ontheffing van den opgelegden schoolgeldaanslag worden verleend. De burgemeester is bevoegd voor bepaalde gevallen tegemoet te komen aan onbillijkheden van overwegenden aard welke zich bij de toepassing van dit besluit mochten voordoen.

Art. 21. 1. Dit besluit vindt voor het eerst toepassing op het na 30 Juni 1945 aangevangen schoolgeldjaar.

2. De met dit besluit strijdige gemeentelijke verordeningen blijven nog slechts van kracht met betrekking tot voordien ingetreden schoolgeldjaren, met dien verstande dat over het schoolgeldjaar, onmiddellijk voorafgaande aan het schoolgeldjaar, in het eerste lid bedoeld, geen schoolgeld zal worden geheven.

3. Indien over het in het vorige lid bedoelde schoolgeldjaar schoolgeld is geheven, wordt dit in mindering gebracht op het schoolgeld, verschuldigd over het in het eerste lid bedoelde schoolgeldjaar, of, indien en voorzover dit niet mogelijk is, terugbetaald.

Art. 22. De Secretaris-Generaal van het Departement van Binnenlandsche Zaken is bevoegd voorschriften, noodig ter uitvoering van dit besluit, uit te vaardigen.

Het besluit is opgenomen in de *Nederlandse Staatscourant* van 14 Juni 1944, n°. 114, en is in werking getreden op 15 Juni 1944. Het kon worden aangehaald als „Besluit schoolgeld lager onderwijs 1944”.

Ten vervolge op dit besluit deed de Secretaris-Generaal van het Departement van Binnenlandse Zaken bij rondschriften d.d. 13 Juni 1944, n°. 7685, afd. B.B., Bur. Bel., aan de burgemeesters *richtlijnen* betreffende de bepaling van het schoolgeld i.o. toekomen.

Deze richtlijnen luiden als volgt:

Dit besluit bevat een volledige schoolgeldregeling, zoodat van gemeentewege geen schoolgeldverordening behoeft te worden vastgesteld. Wel wordt in artikel 15 aan de gemeenten het vaststellen van een regeling voor het opleggen van voorloopige aanslagen overgelaten. Voorts zijn zij krachtens het bepaalde in artikel 8, lid 4, bevoegd een vermenigvuldigingscijfer vast te stellen.

Voor het gewoon lager onderwijs kan dit cijfer anders zijn dan voor het uitgebreid lager onderwijs. In verband met het hooge schoolgeldtarief voor laatsbedoeld onderwijs, vastgesteld in artikel 8, lid 3, is het wenschelijk dat, indien voor het gewoon lager onderwijs een hooger vermenigvuldigingscijfer dan 2 wordt vastgesteld, voor het uitgebreid lager onderwijs het vermenigvuldigingscijfer zoodanig wordt bepaald dat de schoolgeldbedragen zich verhouden als 2 : 3.

Van de in artikel 8, lid 4, gegeven bevoegdheid kan over het eerste schoolgeldjaar geen gebruik worden gemaakt, omdat in het 5e lid van dat artikel is bepaald, dat voor dat jaar voor alle gemeenten het vermenigvuldigingscijfer 1 zal gelden.

Met het oog op het lage schoolgeldtarief, vastgesteld in art. 8, lid 2, is het te verwachten, dat de gemeenten, nu de gelegenheid ontbreekt om over het eerste schooljaar door middel van een vermenigvuldigingscijfer de schoolgeldbedragen te verhoogen, hiervan financieel nadeelige gevolgen zullen ondervinden. Teneinde dit nadeel te ondervangen is de wvd. Secretaris-Generaal van het Departement van Financiën bereid, de gemeenten hierin tegemoet te komen, door aan haar een gelijk bedrag uit te keeren als aan schoolgeld voor het gewoon lager onderwijs en het voortgezet lager onderwijs is ontvangen. Aldus zal elke gemeente aan schoolgeld met de uitkeering in totaal ontvangen een bedrag gelijk aan dat, hetwelk zou zijn verkregen, indien een vermenigvuldigingscijfer 2 ware toegepast.

Met betrekking tot voormelde uitkeering zullen U t.z.t. nog nadere mededeelingen worden gedaan.

Tenslotte vestig ik uw aandacht op het bepaalde in artikel 21, leden 2 en 3, waarin aan het schoolgeldvrije jaar wettelijke kracht wordt gegeven.

Bovengenoemd besluit werd krachtens artikel 15 van het Besluit bezettingsmaatregelen voorlopig geschorst. De bepalingen, in dit besluit vervat, werden echter bij Koninklijk besluit van 20 November 1945 (*Staatsblad* n°. F 291) voorzoveel nodig voorlopig opnieuw vastgesteld. In afwijking in zoverre van de daaromtrent in de Lager-onderwijswet 1920 opgenomen bepalingen zouden *tijdelijk* de volgende voorschriften gelden:

Art. 1. Ter tegemoetkoming in de kosten van het openbaar en het bijzonder gewoon, voortgezet gewoon en uitgebreid lager onderwijs, welke voor rekening van de gemeenten blijven, wordt overeenkomstig dit besluit door de gemeenten schoolgeld geheven.

Art. 2. Het schoolgeldjaar is gelijk aan het cursusjaar.

Art. 3. 1. Het schoolgeld is verschuldigd voor elken leerling die in het schooljaar een school voor onderwijs, als bedoeld in artikel 1, bezoekt.

2. Het schoolgeld is verschuldigd voor:

- a. een leerling, staande onder ouderlijke macht, dan wel onder voogdij van zijn vader of zijn moeder, door dengene die de ouderlijke macht of de voogdij uitoefent;
- b. een leerling, niet staande onder ouderlijke macht, noch onder voogdij van zijn vader of zijn moeder, door den leerling zelf.

3. Pleegouderlijke zorg vervult te dezen opzichte de plaats van de ouderlijke macht of de voogdij van den vader of van de moeder. Onder pleegouderlijke zorg wordt verstaan de zorg voor onderhoud en opvoeding van het kind van anderen als ware het een eigen kind.

Art. 4. 1. Maatstaf voor het verschuldigde schoolgeld is het totaalbedrag dat de schoolgeldplichtige is verschuldigd wegens inkomstenbelasting over het bij den aanvang van het schoolgeldjaar laatst verlopen kalenderjaar of gedeelte van dat kalenderjaar (belastingtijdvak) en wegens vermogensbelasting over het bij den aanvang van het schoolgeldjaar loopende belastingjaar. Indien de niet van tafel en bed gescheiden echtgenoot van den schoolgeldplichtige zelf in de vermogensbelasting is aangeslagen, wordt bij het bepalen van den schoolgeldmaatstaf mede rekening gehouden met de door den echtgenoot over het hiervoor bedoelde belastingjaar verschuldigde vermogensbelasting.

2. Indien de schoolgeldplichtige op grond van artikel 54 van het Besluit op de inkomstenbelasting 1941 niet in de inkomstenbelasting wordt aangeslagen, is maatstaf voor het verschuldigde schoolgeld de loonbelasting, welke over het bij den aanvang van het schoolgeldjaar laatst verlopen kalenderjaar van den schoolgeldplichtige is ingehouden en (of) nagevorderd.

3. Was de schoolgeldplichtige in het hiervoor bedoelde kalenderjaar niet belastingplichtig voor de inkomstenbelasting, dan wordt het schoolgeld geheven naar den maatstaf van de inkomstenbelasting of de loonbelasting en de vermogensbelasting, welke vermoedelijk verschuldigd zullen zijn over het kalenderjaar, onderscheidenlijk het belastingjaar, waarin het schoolgeldjaar is aangevangen, of, indien de schoolgeldplichtige ook in dat kalenderjaar niet belastingplichtig was voor de inkomstenbelasting, over het daaropvolgende kalenderjaar, respectievelijk belastingjaar.

4. Indien het schoolgeldjaar vóór den eersten Augustus van het kalenderjaar aanvangt, treedt voor het in de vorige leden bedoelde laatst verlopen kalenderjaar en loopende belastingjaar het hieraan voorafgaande kalenderjaar, respectievelijk belastingjaar, in de plaats.

5. Is de schoolgeldplichtige een gehuwde vrouw, die niet duurzaam gescheiden van haar echtgenoot leeft, dan wordt de schoolgeldmaatstaf bepaald alsof de echtgenoot de schoolgeldplichtige is.

6. Bij het vaststellen van het in de vorige leden bedoelde bedrag van den schoolgeldmaatstaf wordt de aftrek ter voorkoming van dubbele belasting buiten aanmerking gelaten.

Art. 5. 1. Burgemeesters en wethouders kunnen bepalen, dat overeenkomstig door hen te stellen regelen de schoolgeldplichtigen gehouden zijn tot het doen van vooruitbetalingen op rekening van de op te leggen aanslagen. Het vooruit te betalen bedrag wordt als voorloopige aanslag vastgesteld.

2. De voorloopige aanslag wordt alleen met betrekking tot de invordering als een aanslag in den zin van dit besluit beschouwd.

Art. 6. De door de gemeenten voor het vaststellen van den schoolgeldmaatstaf benodigde gegevens worden op de wijze, door Onzen Minister van Financiën te bepalen, aan burgemeester en wethouders op hun aanvraag door 's Rijks belastingdienst verstrekt.

Art. 7. 1. Van personen die in Nederlandsch-Indië, Suriname of Curaçao woonden in het tijdvak van een jaar, onmiddellijk voorafgaande aan het tijdvak waarover het schoolgeld wordt geheven, wordt het schoolgeld geheven naar den schoolgeldmaatstaf, welke vermoedelijk in aanmerking zou zijn genomen indien de inkomstenbelasting en de vermogensbelasting ook aldaar werden geheven, met dien verstande dat uitsluitend wordt gelet op het inkomen en eventueel het vermogen naar de daar geldende regelen, vastgesteld voor het laatstelijk aangevangen belastingjaar of berekeningstijdvak, en dat ook overigens de schoolgeldmaatstaf wordt bepaald met inachtneming van den toestand bij den aanvang van het laatstelijk aangevangen belastingtijdvak.

2. Van de overige niet in Nederland wonende schoolgeldplichtigen wordt het maximum-schoolgeld geheven, tenzij zij aantoonen, dat en in hoeverre een lager bedrag in aanmerking genomen zou zijn, indien hun woonplaats behoorde tot het grondgebied van de gemeente waar de school is gevestigd. Te hunnen aanzien wordt de schoolgeldmaatstaf echter niet lager gesteld dan f 500,—.

Art. 8. 1. Bedraagt de schoolgeldmaatstaf minder dan f 15,— dan is geen schoolgeld verschuldigd.

2. Het schoolgeld voor het gewoon lager onderwijs en het voortgezet gewoon lager onderwijs bedraagt, voorzover de raad overeenkomstig het vierde lid niet anders bepaalt, per leerling en per schoolgeldjaar bij een schoolgeldmaatstaf van:

f 15,— of meer, doch minder dan f	20,—	f 1,50
20,—	25,—	2,—
25,—	30,—	2,50
30,—	35,—	3,—
35,—	40,—	3,50
40,—	50,—	4,—
50,—	60,—	4,50
60,—	70,—	5,—
70,—	80,—	5,25
80,—	90,—	5,50
90,—	100,—	5,75
100,—	110,—	6,—
110,—	120,—	6,25
120,—	130,—	6,50
130,—	140,—	6,75
140,—	150,—	7,—
150,—	160,—	7,25
160,—	170,—	7,50
170,—	180,—	7,75
180,—	190,—	8,—
190,—	200,—	8,25
200,—	220,—	8,50
220,—	240,—	9,—
240,—	260,—	9,50
260,—	280,—	10,—
280,—	300,—	10,50
300,—	320,—	11,—
320,—	340,—	11,50
340,—	360,—	12,—
360,—	380,—	12,50
380,—	400,—	13,—
400,—	420,—	13,50
420,—	440,—	14,—
440,—	460,—	14,50
460,—	480,—	15,—
480,—		15,50

vermeerderd met f 0,50 voor elk bedrag van f 20,— waarmede de schoolgeldmaatstaf het bedrag van f 480,— te boven gaat, een en ander tot een maximum-schoolgeld van f 100,—.

3. Het schoolgeld voor het uitgebreid lager onderwijs bedraagt, voorzover de raad overeenkomstig het vierde lid niet anders bepaalt, per leerling en per schoolgeldjaar bij een schoolgeldmaatstaf van:

f 15,— of meer, doch minder dan f	20,—	f 4,50
20,—	25,—	6,—
25,—	30,—	7,50
30,—	35,—	9,—
35,—	40,—	10,50
40,—	50,—	12,—
50,—	60,—	13,50
60,—	70,—	15,—
70,—	80,—	15,75
80,—	90,—	16,50
90,—	100,—	17,25
100,—	110,—	18,—
110,—	120,—	18,75
120,—	130,—	19,50
130,—	140,—	20,25
140,—	150,—	21,—
150,—	160,—	21,75
160,—	170,—	22,50
170,—	180,—	23,25
180,—	190,—	24,—
190,—	200,—	24,75
200,—	220,—	25,50
220,—	240,—	27,—
240,—	260,—	28,50
260,—	280,—	30,—
280,—	300,—	31,50
300,—	320,—	33,—
320,—	340,—	34,50
340,—	360,—	36,—
360,—	380,—	37,50

380,—	of meer, doch minder dan f 400,—		f 39,—
400,—	" " " " " "		40,—
420,—	" " " " " "		42,—
440,—	" " " " " "		43,—
460,—	" " " " " "		44,—
480,—	" " " " " "		45,—
480,—	" " " " " "		46,—

vermeerderd met f 1,50 voor elk bedrag van f 20,— waarmede de schoolgeldmaatstaf het bedrag van f 480,— te boven gaat, een en ander tot een maximum-schoolgeld van f 300,—.

4. Door het vaststellen van een vermenigvuldigingscijfer kan de raad bepalen, dat meer of minder dan de bedragen, vermeld in het tweede en derde lid, verschuldigd is, met dien verstande dat de bepaalde maxima niet kunnen worden overschreden en het minimum-schoolgeldbedrag niet lager zal zijn dan f 1,50 voor het gewoon en het voortgezet gewoon lager onderwijs en f 4,50 voor het uitgebreid lager onderwijs. Op een besluit, als hier bedoeld, zijn de bepalingen van de artikelen 269 tot en met 273 der Gemeentewet van overeenkomstige toepassing.

5. Indien een cursusjaar minder dan twaalf maanden omvat, wordt het schoolgeld tot zooveel twaalfde gedeelte geheven als het cursusjaar volle maanden duurt, met dien verstande dat de maand waarin het cursusjaar aanvangt, voor een volle maand wordt gerekend.

Art. 9. 1. Bij wijziging van het bedrag van den schoolgeldmaatstaf wordt het schoolgeld dienovereenkomstig herzien.

2. Het te veel betaalde schoolgeld wordt zoo spoedig mogelijk gerestitueerd.

Art. 10. Het schoolgeld is verschuldigd over de maanden, gedurende welke de leerling in het schoolgeldjaar aan de school staat ingeschreven, de vacantiën inbegrepen. Gedeelten van een maand worden voor een geheele gerekend.

Art. 11. 1. Ontheffing van schoolgeld wordt verleend bij het tusschentijds verlaten van de school over zooveel volle maanden als er nog in het schoolgeldjaar overblijven, tenzij over de maand waarin de leerling de school verlaat, schoolgeld voor een andere school verschuldigd wordt, in welk geval mede over deze maand ontheffing wordt verleend.

2. Indien de leerling wegens ziekte de school gedurende langer dan drie maanden achtereen niet heeft kunnen bezoeken, wordt ontheffing van schoolgeld verleend over zooveel volle maanden als de school niet is bezocht.

3. Indien de leerling wegens het sluiten der school haar gedurende langer dan een maand achtereen niet heeft kunnen bezoeken, zonder dat op andere wijze in het geven van onderwijs is voorzien, wordt ambtshalve ontheffing van schoolgeld verleend over zooveel volle maanden als de school gesloten is geweest.

Art. 12. 1. Het verleen van ontheffing geschiedt door burgemeester en wethouders of een door dezen aan te wijzen gemeente-ambtenaar.

2. De aanvragen om ontheffing, bedoeld in artikel 11, eerste lid, moeten worden ingediend binnen twee maanden, die, bedoeld in het tweede lid, binnen vier maanden nadat de leerling het schoolbezoek heeft gestaakt.

Art. 13. 1. Het hoofd van de school zendt veertien dagen na den aanvang van het schoolgeldjaar aan burgemeester en wethouders een lijst van de schoolgaande leerlingen, tevens vermeldende de namen van de ouders of verzorgers en hun adressen.

2. Van de toelating van nieuwe leerlingen of het vertrek van leerlingen in den loop van het schoolgeldjaar wordt onmiddellijk aan burgemeester en wethouders mededeeling gedaan.

Art. 14. 1. Zoo spoedig mogelijk na ontvangst van de in artikel 13 bedoelde opgaven maken burgemeester en wethouders, of een door dezen aan te wijzen gemeente-ambtenaar, één of meer lijsten van aanslagen volgens de schoolgeldregeling op, welke ter invordering worden toegezonden aan den gemeente-ontvanger.

2. Tenzij burgemeester en wethouders het tegendeel bepalen, wordt het schoolgeld door middel van een dagteekend aanslagbiljet ingevorderd.

Art. 15. 1. Indien het schoolgeldjaar twaalf maanden omvat en een aanslagbiljet wordt uitgereikt, is het schoolgeld verschuldigd in zooveel gelijke termijnen als er na de maand, vermeld in de dagtekening van het uit te reiken aanslagbiljet, nog maanden van het schoolgeldjaar overblijven. Op den laatsten dag van elk dier maanden vervalt een termijn.

2. Vermeldt de dagtekening van het aanslagbiljet een latere maand dan de zevende van het schoolgeldjaar, dan is, evenals wanneer het schoolgeldjaar minder dan twaalf maanden omvat, de aanslag invorderbaar in vijf gelijke termijnen, waarvan de eerste vervalt op den laatsten dag van de maand, volgende op die welke in de dagtekening van het aanslagbiljet is vermeld, de tweede een maand later, en zoo vervolgens.

Art. 16. Het schoolgeld is dadelijk invorderbaar, wanneer de aangeslagene in staat van faillissement is verklaard of op zijn roerende of onroerende goederen executoriaal beslag is gelegd.

Art. 17. Op de invordering van het schoolgeld zijn voorts de artikelen 291 tot en met 295 der Gemeentewet van toepassing.

Art. 18. 1. Op de bezwaren tegen en op de verzoeken om geheele of gedeeltelijke ontheffing van den opgelegden aanslag is artikel 299 der Gemeentewet van toepassing, met dien verstande dat, indien de belasting niet door middel van een aanslagbiljet wordt ingevorderd, de belastingplichtige bezwaren kan inbrengen bij den raad binnen twee maanden nadat het bedrag te zijner kennis is gebracht.

2. De raad kan een of meer gemeente-ambtenaren aanwijzen, die voor de toepassing van dit artikel in zijn plaats of in de plaats van den burgemeester treden.

Art. 19. Indien een aanslag tot een te laag bedrag is opgelegd, wordt het te weinig geheven bedrag nagenvorderd, zoolang niet vijf jaren zijn verstreken sedert het einde van het schoolgeldjaar.

Art. 20. 1. Onjuist vastgestelde aanslagen kunnen binnen vijf jaar na afloop van het schoolgeldjaar ambtshalve worden verlaagd.

2. In gevallen van bijzondere hardheid kan geheele of gedeeltelijke ontheffing van den opgelegden schoolgeld-aanslag worden verleend. Burgemeester en wethouders zijn bevoegd, voor bepaalde gevallen tegemoet te komen aan onbillijkheden van overwegende aard welke zich bij de toepassing van dit besluit mochten voordoen.

Art. 21. 1. Indien de inning van het schoolgeld voor leerlingen eener bijzondere school ingevolge artikel 95 der Lager-onderwijswet 1920 geschiedt door het schoolbestuur, zenden burgemeester en wethouders de vastgestelde lijsten van aanslagen ter inning aan dat bestuur.

2. Wordt het schoolgeld door middel van een aanslagbiljet ingevorderd, dan wordt het model daarvan door burgemeester en wethouders vastgesteld en het aanslagbiljet door tusschenkomst van het schoolbestuur uitgereikt.

3. Van de verleende ontheffingen wordt het schoolbestuur mededeeling gedaan.

4. Binnen twee maanden na afloop van het schoolgeldjaar of na den laatsten dag waarop het schoolgeld uiterlijk moest zijn geïnd, zendt het schoolbestuur aan burgemeester en wethouders een opgaaft met toelichting van de posten welke het niet heeft kunnen innen. Burgemeester en wethouders stellen deze opgaaft in handen van den gemeente-ontvanger, teneinde de openstaande posten in te vorderen.

Art. 22. 1. In afwijking van het daaromtrent hiervoor bepaalde is, behoudens onvermogen, voor leerlingen van het gewoon lager onderwijs, behoorende tot de varende en rijdende bevolking, die niet geregeld de school bezoeken, een schoolgeld verschuldigd van f 0,10 per week, bij vooruitbetaling te voldoen aan het hoofd der school, die dit op de wijze, door burgemeester en wethouders te bepalen, aan den gemeente-ontvanger afdraagt.

2. Als onvermogen worden aangemerkt zij, die door een verklaring van den burgemeester hunner woonplaats of verblijfplaats van hun onvermogen doen blijken.

Art. 23. 1. Dit besluit vindt voor het eerst toepassing op het schoolgeldjaar dat op of na 1 April 1945 aanvangt.

2. De met dit besluit strijdige gemeentelijke verordeningen blijven van kracht met betrekking tot schoolgeld-jaren welke vóór 1 Juli 1942 zijn aangevangen.

3. Over de schoolgeldjaren welke na 30 Juni 1942, doch vóór 1 April 1945 zijn aangevangen, wordt geen schoolgeld geheven.

4. Indien over de in het vorige lid bedoelde schoolgeldjaren schoolgeld is geheven, hetzij op grond van een gemeentelijke verordening, hetzij op grond van het Besluit schoolgeld lager onderwijs 1944, wordt dit in mindering gebracht op het schoolgeld, verschuldigd over het in het eerste lid bedoelde schoolgeldjaar, of, indien een voorzoover dit niet mogelijk is, terugbetaald.

Art. 24. Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is bevoegd, voorschriften, noodig ter uitvoering van dit besluit, uit te vaardigen.

Het besluit trad in werking op 10 December 1945. Het kon worden aangehaald als „Tijdelijk besluit schoolgeld lager onderwijs 1945”.

Het Besluit schoolgeld lager onderwijs 1944 werd geacht nimmer te hebben gegolden.

ONDERWIJS AAN SCHIPPERSKINDEREN

Het was de Secretaris-Generaal gebleken, dat sommige continu-scholen hun leerlingen een soort *einddiploma* verstrekten. De bewoordingen van dit diploma waren veelal zodanig, dat ten onrechte de indruk werd gewekt dat de betreffende leerling geen lager onderwijs meer behoefde te ontvangen. Dit diende naar het oordeel van de Secretaris-Generaal te worden vermeden. Daarom richtte hij onder dagtekening van 16 Maart 1944, n°. 5204/36, afd. L.O., aan de hoofden der continu-scholen een schrijven, waarin hun ter zake het volgende werd medegedeeld:

Zoolang nog niet aan de bepalingen van de Leerplichtwet is voldaan, behoort een schipperskind dat met goed gevolg een continu-school heeft doorlopen, zooveel mogelijk gebruik te maken van het zgn. ligplaatsonderwijs, hetzij door bezoek van een speciaal daarvoor bestemde school of klasse, hetzij door bezoek van een „gewone” lagere school of school voor voortgezet gewoon lager onderwijs. Voorzooveel noodig merk ik hierbij op, dat het onlangs ingevoerde achtste leerjaar en de daarmee gepaard gaande verlenging van de leerplicht ook voor de schipperskinderen geldt.

Tegen het verlenen van een zgn. loffelijk ontslag bij het verlaten van de continu-school bestaat uiteraard geen bezwaar.

STEUN IN DE HUISVESTINGSKOSTEN VAN SCHIPPERSKINDEREN

De Secretaris-Generaal heeft in 1944 de *normen* voor de ondersteuning in de *huisvestingskosten* van *schipperskinderen* wederom *verhoogd*. Zulks deelde hij aan de schoolfondsen¹⁾ mede bij omzendbrief van 15 Juli 1944, n°. 9853/36, afd. L.O. Deze luidde als volgt:

Namens de adviescommissie voor de huisvesting van schipperskinderen bereikte mij het voorstel om over te gaan tot wijziging van de normen, welke tot grondslag dienen bij de beoordeeling van de vraag of, gezien het inkomen van den vader, voor zijn kind ondersteuning in de huisvestingskosten kan worden verleend. Gezien de verhoogde kosten van levensonderhoud, ben ik bereid aan de geuite wenschen tegemoet te komen. De thans geldende, U bij schrijven van 16 Maart 1942, n°. 1504, afd. L.O. 7), medegedeelde inkomstengrenzen heb ik daartoe verhoogd. Tevens heb ik de richtlijnen, aan te leggen bij de vaststelling van het inkomen van den schipper, aangevuld en gewijzigd.

De wijzigingen treden onmiddellijk in werking. De gewijzigde normen en richtlijnen treft U aan in de bijlagen dezer.

Gij dient er rekening mede te houden, dat deze verhooging van de normen *uitsluitend* geschiedt tengevolge van de bijzondere tijdsomstandigheden en voorloopig slechts gelden voor den duur dier abnormale omstandigheden. Ik behoud mij het recht voor bij terugkeer van meer normale tijden de normen — zoo noodig — weder te verlagen.

De gewijzigde *normen* ter bepaling van het steunbedrag alsmede de *richtlijnen* ter berekening van het inkomen vindt men hieronder afgedrukt.

Richtlijnen, te volgen bij het berekenen van het inkomen

I. Voor „eigen” schippers: Van de totale vrachtsom kunnen worden afgetrokken:

- a. vaarkosten;
- b. werkelijk betaalde rente van opgenomen gelden;
- c. werkelijk betaalde aflossing van opgenomen gelden, voorzover deze verplicht is dan wel is gesteld op een normaal aflossingspercentage;
- d. assurantie;
- e. onderhoudskosten;
- f. alimentatieplichten;
- g. loonknechts, eventueel met kost (hiervoor kan f 6,— per week worden gerekend) en sociale lasten;
- h. een bedrag wegens geregeld terugkerende reparatiekosten (niet echter uitgaven die slechts éénmaal worden gedaan, b.v. aanschaffing roeiboort, nieuwe mast e.d.);
- i. bij chronische ziekten de dokterskosten (niet echter reeds betaalde operatiekosten of doktersrekeningen die niet geregeld terugkomen);
- j. ondernemingsbelasting.

Voor „loonschippers” geldt het onder f en i bepaalde en, indien de schipper zelf den knecht moet betalen het bepaalde onder g.

N.B. Niet afgetrokken mogen worden:

- a. loonbelasting;
- b. premie ziektefonds;
- c. premie begrafenisfonds.

II. Bij het vaststellen van het kinderaantal blijven de kinderen boven 16 jaar buiten beschouwing.

III. Kinderverdiensten worden bij het inkomen van den vader geteld.

Van het totale gezinsinkomen wordt dan voor elk kind f 7,— per week afgetrokken; bij toepassing van de normen mag dit kind niet medetellen.

Hetzelfde geldt voor eigen zoons die als knecht op het schip werkzaam zijn. In dit geval mogen niet meer zoons als knecht worden aangemerkt dan de bemanningsvoorschriften of de omstandigheden eischen.

Indien het door bijzondere omstandigheden (groot gezin, ziekte e.d.) verantwoord is te achten dat de moeder hulp van een dochter heeft, kan eveneens een aftrek van f 7,— per week worden toegepast.

IV. Indien de moeder aan den wal is gaan wonen, uitsluitend voor het onderwijs van de kinderen, kan het inkomen met f 4,— per week worden verminderd.

V. Indien meerdere kinderen uit één gezin ter school gaan en voor het eerste kind op grond van een daarvoor te hoog inkomen van den vader geen steun wordt verleend, wordt van het inkomen f 6,— per week afgetrokken en het overgebleven bedrag opnieuw aan de normen getoetst, waarbij echter het eerste schoolgaande kind niet in het kindertal mag worden medegerekend. Indien ook dan nog geen steun kan worden verleend, kan dezelfde methode worden toegepast voor de volgende kinderen.

¹⁾ Met „schoolfondsen” zijn hier bedoeld de verenigingen die zich bezighouden met het verlenen van steun in de huisvestingskosten van schipperskinderen die voor het ontvangen van onderwijs aan de wal zijn geplaatst.

²⁾ Zie Onderwijsverslag 1942, blz. 115.

VI. Als regel wordt bij een inkomen van meer dan f 40,— per week geen steun voor het eerste schoolgaande kind verleend. In bijzondere gevallen kan hiervan worden afgeweken.

VII. Indien de moeder met de kinderen aan wal is gegaan en voor meerdere kinderen steun wordt genoten, mag de totale steun het bedrag van f 10,— per week niet overschrijden. Wel kan dit bedrag bij bezoek van een continu-school vermeerderd worden met f 0,75 per week voor ieder gesteund kind.

Normen voor het vaststellen van het Rijkssteunbedrag in de kosten van huisvesting ten behoeve van schoolgaande en daarvoor aan den wal geplaatste schipperskinderen

Gezin met	Geen steun	f 1,— of f 1,75 bij bezoek van een continu-school	f 2,— of f 2,75 bij bezoek van een continu-school	f 3,— of f 3,75 bij bezoek van een continu-school
-----------	------------	---	---	---

Bedragen per week

	Meer dan f 26,—	f 26,— of minder, meer dan f 25,—	f 25,— of minder, meer dan f 24,—	f 24,— of minder
1 kind	26,—	25,—	24,—	23,—
2 kinderen	29,—	28,—	27,—	26,—
3 „	32,—	31,—	30,—	29,—
4 „	35,—	34,—	33,—	32,—
5 „	37,50	36,50	35,50	34,50
6 „	40,—	39,—	38,—	37,—

Bij inkomen van meer dan f 40,— per week in den regel geen steun.

Zelfde bedragen per jaar

	Meer dan f 1352,—	f 1352,— of minder, meer dan f 1300,—	f 1300,— of minder, meer dan f 1248,—	f 1248,— of minder
1 kind	1352,—	1300,—	1248,—	1196,—
2 kinderen	1508,—	1456,—	1404,—	1352,—
3 „	1664,—	1612,—	1560,—	1508,—
4 „	1820,—	1768,—	1716,—	1664,—
5 „	1950,—	1898,—	1845,—	1790,—
6 „	2080,—	2028,—	1976,—	1918,—

Bij inkomen van meer dan f 2080,— 's jaars in den regel geen steun.

Bij omzendbrief van 5 Augustus 1944, n°. 14241/36, afd. L.O., heeft de Secretaris-Generaal nog de volgende beslissing terzake van het verlenen van steun in de huisvestingskosten van schipperskinderen bekendgemaakt:

Na de invoering van den nieuwen tak van lager onderwijs, nl. het voortgezet gewoon lager onderwijs, met de gelijktijdige opvoering van de leerverplichting tot acht jaar, achtte ik het in die gevallen waarin zulks tot uiting kwam, billijk, dat ook de schipperskinderen die voor het ontvangen van voldoende lager onderwijs aan den wal worden geplaatst met steun in de daaruit voortvloeiende kosten, een bredere opleiding kunnen verkrijgen. In afwijking van de tot dusver gevolgde regel dat slechts steun mag worden verleend vóór en tijdens het ontvangen van gewoon lager onderwijs, heb ik de doorbetaling van steun in de huisvestingskosten ook goedgekeurd, indien het onderwijs dat de kinderen ontvangen, het gewoon lager onderwijs te boven ging. Het ging dan echter om takken van onderwijs welke aansluiten op het gewoon lager onderwijs, terwijl de steunverleening zich moest beperken tot een tijdvak waardoor in totaal een leertijd van acht jaren werd verkregen. Ik acht het noodig, dat deze uitbreiding van de steunverleening meer algemeen bekendheid verkrijgt en deel U daarom het volgende medede, opdat daarmede bij het inlichten der ouders rekening kan worden gehouden. Steun in huisvestingskosten kan worden verleend, indien het kind een school voor voortgezet gewoon lager onderwijs bezoekt of geplaatst is in het zevende of achtste leerjaar eener gewone lagere school.

Indien de ouders daar prijs op stellen, heb ik er geen bezwaar tegen, ook steun te verlenen indien het kind na het afloopen van de gewone zesjarige lagere school een huishoud- of andere nijverheidsschool bezoekt, mits aan die school in twee jaar tijds een afgerond onderwijsresultaat kan worden bereikt.

In het algemeen kan geen steun in de huisvestingskosten worden verleend voor kinderen die een school voor uitgebreid lager onderwijs of een school voor middelbaar onderwijs bezoeken, omdat hier in twee jaar tijds geen afgerond geheel kan worden verkregen.

Het komt voor, dat familieleden of andere belangstellenden zich bereid verklaren na afloop van de bedoelde twee jaren de kosten van huisvesting voor hun rekening te nemen. Indien in een dergelijk geval een redelijke garantie kan worden gegeven dat het kind de gehele school zal afloopen, ben ik bij wijze van uitzondering bereid, gedurende de eerste twee jaren van het bezoek aan een dezer scholen steun in de huisvestingskosten te verlenen. Daartoe behoort dan een gemotiveerd verzoek, vergezeld van een verklaring, als hiervoor bedoeld, te worden ingezonden.

Zoals op blz. 140 van het Onderwijsverslag 1943 werd vermeld, werd, in verband met de stijging van de *kostgelden* voor het huisvesten van schipperskinderen aan de wal, voorlopig gedurende het jaar 1944 een *toeslag* op de steunbedragen verleend van f 0,50 per week per

kind. In aansluiting hierbij werd resp. bij circulaire van de Secretaris-Generaal van 23 November 1944, n°. 18118/36, afd. L.O., en bij schrijven van de Minister van 10 Januari 1946, n°. 11749, afd. L.O., aan de besturen der verenigingen welke zich met steunverlening aan schipperskinderen bezighouden, medegedeeld, dat deze toeslag ook gedurende het jaar 1945 en het jaar 1946 zou worden verleend. Of deze toeslag na 1 Januari 1947 wederom zou worden verleend, zou afhangen van de verdere ontwikkeling der omstandigheden en voorts van de vraag of er op de begroting van het Departement voor dit doel voldoende gelden beschikbaar zouden zijn.

Betreffende de *leeftijdsgrens* van bovenbedoelde schipperskinderen deelde de Secretaris-Generaal bij schrijven van 17 Januari 1945, n°. 18862/36, afd. L.O., aan de verenigingen welke zich bezighouden met het verlenen van steun in de huisvestingskosten van schipperskinderen die voor het ontvangen van lager onderwijs aan de wal zijn geplaatst, bij schrijven d.d. 17 Januari 1945, n°. 18862/36, afd. L.O., het volgende mede:

Tot nog toe wordt slechts ten behoeve van schipperskinderen van 8 jaar en ouder steun in de huisvestingskosten verleend. Nu mij gebleken is, dat vele ouders er prijs op stellen hun kinderen op de normale wijze, d.w.z. reeds bij het bereiken van den 6-jarigen leeftijd, de school te doen bezoeken, acht ik het in het belang van een voldoende onderwijs voor deze kinderen gewenscht, voornoemde aanvangsleeftijd te doen vervallen. Er bestaat bij mij dan ook geen bezwaar meer tegen, indien, te rekenen van 1 Januari jl., ook steun verleend wordt in de huisvestingskosten voor kinderen beneden den 8-jarigen leeftijd, teneinde hen in staat te stellen een school voor gewoon lager onderwijs te bezoeken.

Voor de kinderen die het continu-onderwijs volgen, kan uiteraard geen steun worden verleend vóór het bereiken van den 8-jarigen leeftijd, omdat deze kinderen niet vóór dien datum tot de continu-school mogen worden toegelaten.

BELONING DERDE SCHOOLTijd ONDERWIJS AAN SCHIPPERSKINDEREN

In antwoord op een desbetreffende vraag deelde de Minister bij schrijven van 18 September 1945, n°. 7603, afd. L.O., mede, dat het op blz. 53 vermelde Koninklijk besluit van 18 April 1945 (*Staatsblad* n°. F 55) niet van toepassing was op de beloning wegens het geven van onderwijs aan schipperskinderen gedurende een *derde* schooltijd. Bij de bepaling van de in artikel 3, 2e lid, van voormeld besluit genoemde grensbedragen van f 5000,— en f 2200,— konden de inkomsten, verkregen uit het geven van onderwijs gedurende de derde schooltijd, buiten beschouwing blijven.

RIJKSSUBSIDIE BELONING DERDE SCHOOLTijd ONDERWIJS AAN SCHIPPERSKINDEREN

Bij schrijven van 16 Augustus 1946, n°. 11475, afd. L.O., werd aan de gemeente- en schoolbesturen die een school of klasse voor continu-onderwijs in stand houden, medegedeeld, dat bij de aanvang van het nieuwe schooljaar enige wijziging was gebracht in de *voorwaarden* voor het verkrijgen van *Rijkssubsidie* in de kosten van de beloning van de leerkrachten voor een derde schooltijd, verbonden aan dergelijke scholen of klassen. De gewijzigde voorwaarden luiden als volgt:

1. De school of klasse is uitsluitend bestemd voor:
 - a. schipperskinderen, die ten minste 8 jaar oud zijn, aan den wal zijn gehuisvest en wier ouders een trekkend bestaan voeren;
 - b. schipperskinderen, die ten minste 8 jaar oud zijn en wier moeders uitsluitend in het belang van het onderwijs der kinderen tijdelijk aan den wal zijn gaan wonen, terwijl de vaders het trekkend bestaan voortzetten.
2. De op de school te behandelen leerstof wordt verdeeld over ten minste drie leerjaren.
3. Het onderwijs wordt gedurende niet minder dan 42 normale schoolweken per jaar gegeven en per week gedurende ten minste 26 uren overdag.
4. De derde schooltijd wordt, met uitzondering van het eerste leerjaar, ingericht voor alle leerjaren en wordt, behoudens ontheffing door den inspecteur van het lager onderwijs, bezocht door alle leerlingen van deze leerjaren.
5. De indeeling der leerlingen in klassen is voor den derden schooltijd gelijk aan die van de dagschool.
6. a. Het aantal lesuren van den derden schooltijd bedraagt ten minste 6 en ten hoogste 8 per week, te verdeelen over ten minste 4 schooldagen per week.
b. Per keer wordt niet langer dan gedurende 2 uren onderwijs gegeven.
6. Tusschen de beëindiging van de dagschool en den aanvang van den derden schooltijd ligt een pauze van ten minste een kwartier.

7. De belooning voor de leerkrachten, verbonden aan den derden schooltijd, bedraagt f 78,— per wekelijksch lesuur, met inachtneming van den vereischten standplaatsaf trek.

8. In de maand Januari behoort een gespecificeerde rekening en verantwoording over het afgelopen jaar belegd met bewijstukken van betaald loon, te worden ingediend. Tevens behoort hierbij een verklaring te worden overgelegd waaruit blijkt, dat de school of klasse in den derden schooltijd aan de gestelde eischen voldeed. De besturen der bijzondere scholen dienen daarbij tevens een door ten minste 2 borgen geteekende borgstellingsverklaring overeenkomstig bijgaand model ¹⁾ over te leggen in verband met een toe te kennen voorschot in de kosten voor het komende jaar.

9. Vóór den aanvang van het jaar behoort een rooster van lesuren, alsmede een raming van het subsidie-bedrag voor het nieuwe jaar te worden ingezonden.

10. De Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen kan afwijking van voornoemde bepalingen en voorwaarden toestaan.

MULO-EXAMENS

Verslagjaar 1945 ²⁾. Voor de stichting „Het Rooms-Katholiek mulo-examen” werden in het jaar 1945 alleen examens afgenomen beneden de grote rivieren. Boven de grote rivieren werden in 1945, zonder het afleggen van het daarvoor vereiste examen, mulo-diploma's uitgereikt aan die kandidaten die naar het oordeel van het hoofd der school daarvoor in aanmerking kwamen.

De verenigingen voor neutraal en Christelijk mulo namen in 1945 geen examens af, aangezien de tijd van voorbereiding te kort was geweest en ook de door de kandidaten af te leggen afstanden in verband met de beperkte reisgelegenheid moeilijkheden opleverden. De uitslagen van de examens, in 1945 gehouden vanwege de stichting „Het Rooms-Katholiek mulo-examen”, waren als vermeld in onderstaande tabel.

Resultaten der mulo-examens, in 1945 gehouden vanwege de stichting „Het Rooms-Katholiek mulo-examen”

A-examen						B-examen					
Geëxamineerd			Geslaagd			Geëxamineerd			Geslaagd		
J.	M.	Tot.	J.	M.	Tot.	J.	M.	Tot.	J.	M.	Tot.
<i>A. Absolute aantallen</i>											
1 320	1 479	2 799	1 254	1 445	2 699	11	3	14	11	1	12
<i>B. In percentages</i>											
100	100	100	95,0	97,7	96,4	100	100	100	100	33,3	85,7
Aanvullingsexamens						Gezamenlijke mulo-examens					
Geëxamineerd			Geslaagd			Geëxamineerd			Geslaagd		
J.	M.	Tot.	J.	M.	Tot.	J.	M.	Tot.	J.	M.	Tot.
<i>A. Absolute aantallen</i>											
302	124	426	239	100	339	1 633	1 606	3 239	1 524	1 546	3 070
<i>B. In percentages</i>											
100	100	100	85,8	80,6	84,3	100	100	100	93,3	96,3	94,8

Verslagjaar 1946. In het jaar 1946 werden de mulo-examens, uitgaande van de verenigingen voor neutraal en Christelijk mulo en van de stichting „Het Rooms-Katholiek mulo-examen”, wederom onder toezicht van de Rijksgecommitteerden afgenomen. Blijkens het door de voorzitter dezer Rijksgecommitteerden uitgebracht verslag waren de uitslagen als vermeld in de volgende tabel.

¹⁾ Niet in dit verslag afgedrukt.

²⁾ Over het jaar 1944 konden wegens de buitengewone omstandigheden geen gegevens worden verstrekt.

Resultaten der mulo-examens in 1946

Richting	A-examen						B-examen					
	Geëxamineerd			Geslaagd			Geëxamineerd			Geslaagd		
	J.	M.	Tot.	J.	M.	Tot.	J.	M.	Tot.	J.	M.	Tot.
<i>A. Absolute aantallen</i>												
Neutraal mulo . . .	2 281	2 601	4 882	1 575	1 827	3 402	963	220	1 183	637	157	794
Christelijk mulo . . .	2 073	2 178	4 251	1 543	1 637	3 180	512	148	660	360	109	469
R.-K. mulo	3 108	3 344	6 452	2 802	3 058	5 860	24	1	25	19	1	20
Totaal	7 462	8 123	15 585	5 920	6 522	12 442	1 499	369	1 868	1 016	267	1 283
waarvan neutraal en Christ. mulo tezamen	4 354	4 779	9 133	3 118	3 464	6 582	1 475	368	1 843	997	266	1 263
<i>B. In percentages</i>												
Neutraal mulo . . .	100	100	100	69,0	70,2	69,7	100	100	100	66,1	71,4	67,1
Christelijk mulo . . .	100	100	100	74,4	75,2	74,8	100	100	100	70,3	73,6	71,1
R.-K. mulo	100	100	100	90,1	91,4	90,8	100	100	100	79,2	100	80,0
Totaal	100	100	100	79,3	80,3	79,8	100	100	100	67,8	72,3	68,7
waarvan neutraal en Christ. mulo tezamen	100	100	100	71,6	72,5	72,1	100	100	100	67,6	72,3	68,5

Richting	Aanvullingsexamen						Gezamenlijke mulo-examens					
	Geëxamineerd			Geslaagd			Geëxamineerd			Geslaagd		
	J.	M.	Tot.	J.	M.	Tot.	J.	M.	Tot.	J.	M.	Tot.
<i>A. Absolute aantallen</i>												
Neutraal mulo . . .	381	55	436	234	37	271	3 625	2 876	6 501	2 446	2 021	4 467
Christelijk mulo . . .	314	57	371	220	46	266	2 899	2 383	5 282	2 123	1 792	3 915
R.-K. mulo	1 014	178	1 192	804	142	946	4 146	3 523	7 669	3 625	3 201	6 826
Totaal	1 709	290	1 999	1 258	225	1 483	10 670	8 782	19 452	8 194	7 014	15 208
waarvan neutraal en Christ. mulo tezamen	695	112	807	454	83	537	6 524	5 259	11 783	4 569	3 813	8 382
<i>B. In percentages</i>												
Neutraal mulo . . .	100	100	100	61,4	67,5	62,2	100	100	100	67,5	70,5	68,7
Christelijk mulo . . .	100	100	100	70,1	80,7	71,7	100	100	100	73,2	75,2	74,1
R.-K. mulo	100	100	100	79,3	79,8	79,4	100	100	100	87,4	90,9	89,0
Totaal	100	100	100	73,6	77,6	74,2	100	100	100	76,8	79,9	78,2
waarvan neutraal en Christ. mulo tezamen	100	100	100	65,3	74,1	66,5	100	100	100	70,0	72,5	71,1

MULO-RAPPORT 1940

De wethouders van Amsterdam, Rotterdam en Utrecht hadden indertijd als vertegenwoordigers van hun gemeentebesturen de Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen gevraagd om aan een door de mulo-scholen zelf afgegeven diploma of verklaring dat het onderwijs met vrucht genoten is, dezelfde rechten toe te kennen als aan de diploma's, uitgereikt door de mulo-verenigingen. In verband hiermede was aan het voorlopig verslag over de Onderwijsbegroting 1938 een nota-Thijssen over de mulo-examens toegevoegd. Deze nota en het vorenbedoelde verzoek gaven de Minister aanleiding, de hoofdinspecteurs van het lager onderwijs op te dragen, omtrent de mulo-examens een rapport uit te brengen. Dit rapport werd in December 1940 uitgebracht aan de Secretaris-Generaal van het Departement van Opvoeding, Wetenschap en Cultuurbescherming. Tot publicatie van dit rapport

was het echter door de oorlogsomstandigheden niet gekomen. Bij de behandeling van de Onderwijsbegroting 1947 drong evenwel het lid van de Tweede Kamer Deering er op aan, het rapport alsnog te publiceren. Het rapport werd dan ook in de *Mededelingen* opgenomen¹⁾. De lezer vindt dit belangrijke rapport hieronder in extenso afgedrukt.

Aan den Heer Secretaris-Generaal van het Departement van Opvoeding, Wetenschap en Cultuurbescherming te 's-Gravenhage.

Onder terugzending van bovenvermelde kantbrieven²⁾ met bijlagen hebben wij de eer U Hoogedelgestrenge het volgende te berichten.

Door de wethouders van *Amsterdam*, *Rotterdam* en *Utrecht*, die, naar zij ons mededeelden, geacht kunnen worden in deze de gemeentebesturen te vertegenwoordigen, wordt in de eerste plaats gevraagd, aan een door de u.l.o.-scholen zelf afgegeven diploma of verklaring dat het onderwijs met vrucht genoten is, *dezelfde rechten* toe te kennen als aan het tegenwoordige m.u.l.o.-diploma. Mocht inwilliging van dit verzoek op onoverkomelijke bezwaren stuiten, dan worden deze rechten gevraagd voor een diploma dat verkregen zou worden na het afleggen van een gemeenschappelijk schooleindexamen, zooals voorgesteld in de bijgevoegde ontwerp-regeling³⁾.

Wij meenen, dat tegen inwilliging van het eerste verzoek inderdaad onoverkomelijke bezwaren bestaan. Zullen aan het bezit van een diploma bepaalde voorrechten kunnen worden toegekend, zooals toelating tot verschillende inrichtingen van onderwijs of tot het afleggen van examens, dan moet de zekerheid bestaan dat door het bezit van het diploma de veronderstelde kennis en ontwikkeling inderdaad aanwezig zijn. De zekerheid bestaat niet, wanneer aan de school zelf zonder meer het recht toegekend wordt een diploma uit te reiken.

1. De omschrijving die artikel 3 der Lager-onderwijswet 1920 van het uitgebreid lager onderwijs geeft, betreft alleen het aantal vakken en het aantal uren dat aan drie van de vakken moet worden besteed. Over den *omvang* van het onderwijs in de onderscheiden vakken bevat de omschrijving geen enkele aanwijzing. Dit moge uit een praktisch en paedagogisch oogpunt alleszins verklaarbaar en verdedigbaar zijn, het maakt echter zulke groote *verschillen* tusschen de u.l.o.-scholen onderling mogelijk dat een schooleindexamen bezwaarlijk recht kan geven op een diploma dat een *algemeen geldende norm* van ontwikkeling en kennis veronderstelt.

Het benoemen van gecommiteerden kan niet aan onze bezwaren tegen het schoolexamen tegemoet komen. Het is eenvoudig onmogelijk een zoo groot aantal geschikte gecommiteerden te vinden, dat van een behoorlijk toezicht sprake zou kunnen zijn.

In hun adres van Juli 1938 zetten de voorzitters der drie m.u.l.o.-verenigingen, die thans de m.u.l.o.-examens organiseren, hun bezwaren uiteen tegen de plannen der drie wethouders. Deze bezwaren, die bijna uitsluitend het *schoolexamen* betreffen, kunnen wij zoogoed als geheel onderschrijven. In dit adres wordt echter niet ingegaan op de plannen der wethouders zooals die voortkomen in de ontwerp-regeling, waarschijnlijk omdat die aan de drie voorzitters niet bekend waren.

Voor wij zelf op die plannen ingaan, willen wij een kort *historisch overzicht* geven van de bestaande m.u.l.o.-examens.

Het eerste m.u.l.o.-examen is in 1907 afgenomen door de „Vereeniging voor m.u.l.o.". Het aantal kandidaten bedroeg toen 27. Sindsdien is het examen ieder jaar gehouden, eerst alleen nog door de Vereeniging voor m.u.l.o., daarna in samenwerking met de Vereeniging voor Christelijk m.u.l.o. en de Roomsche-Katholieke Vereeniging voor m.u.l.o. De samenwerking der 3 verenigingen bleef gehandhaafd tot en met 1924. De Roomsche-Katholieken vormden toen een stichting, „Het Roomsche-Katholiek m.u.l.o.-examen", waarvan het doel is het afnemen van m.u.l.o.-examens. Door de stichting werd aan de Regeering erkenning van het uit te reiken diploma gevraagd, alsmede subsidie voor het examen en aanwijzing van gecommiteerden. Aan dit verzoek werd voldaan, zoodat sedert 1925 m.u.l.o.-diploma's worden uitgereikt: 1^o. door de combinatie Neutraal- en Christelijk m.u.l.o. en 2^o. door de stichting „Het Roomsche-Katholiek m.u.l.o.-examen".

Toen in 1925 beslist moest worden of aan het verzoek van de Roomsche-Katholieke stichting kon worden voldaan, is nagegaan of het door de stichting ontworpen examenprogramma gelijkwaardig was aan het programma van de examens die tot nog toe waren afgenomen. Toen gebleken was dat dit inderdaad het geval was, heeft de Regeering het diploma der stichting mede erkend en verder subsidie verleend en gecommiteerden aangewezen, geheel op gelijken voet als aan de combinatie Neutraal-Christelijk m.u.l.o.

In verband met het verzoek der drie wethouders dient o. i. allereerst de vraag onder de oogen te worden gezien, of *zoo* groote waarde aan de *eenheid* van examen en diploma gehecht moet worden, dat onder geen voorwaarde een verdere splitsing gesanctionneerd zal kunnen worden. Voorop stellende dat een groote mate van eenheid gewenscht is, mede met het oog op de waarde die aan het diploma gehecht kan worden, meenen wij toch, mede in verband met het groote aantal kandidaten, dat het niet aangaat, met het oog hierop iedere verdere splitsing af te wijzen. De eerste vraag is niet of de programma's gelijk zijn, maar of ze *gelijkwaardig* zijn, zoodat een bepaalde waarde aan het diploma toegekend kan worden. Bovendien zullen de eischen die het maatschappelijk leven stelt, vanzelf er toe leiden dat zooveel mogelijk naar eenheid wordt gestreefd.

Bij het bovenstaande is er van uitgegaan, dat het lichaam dat erkenning van een diploma vraagt, een behoorlijk aantal m.u.l.o.-scholen moet omvatten. Anders toch zou de splitsing *zoo* ver kunnen gaan, dat het onmogelijk zou worden voldoende toezicht op de examens te houden, waardoor een behoorlijke beoordeeling van de diploma's niet mogelijk zou zijn. De combinatie *Amsterdam-Rotterdam-Utrecht* voldoet aan de bovengenoemde veronderstelling, zelfs als zich daarbij geen andere gemeenten zouden aansluiten. In *Amsterdam* zijn 13 u.l.o.-scholen, in *Utrecht* 5 en in *Rotterdam* 12.

¹⁾ Zie *Mededelingen* 1946, n^o. VI, blz. 39/44.

²⁾ Niet in dit verslag opgenomen.

Nagegaan dient thans te worden, welke *motieven* de drie wethouders tot hun verzoek geleid hebben. Als *hoofdmotief* zien wij het volgende: De gemeenten hebben de zorg voor het organiseren van het openbaar onderwijs. De vaststelling van het leerplan is geregeld in artikel 25 der Lager-onderwijswet 1920. Behalve de voorschriften die de wet geeft, is het leerplan der u.l.o.-scholen in hooge mate afhankelijk geworden van het programma der examens, waarvan de eischen vastgesteld worden door de „particuliere” verenigingen. Het gemeentebestuur wordt dus feitelijk in zijn bevoegdheden beknot door een „particuliere vereniging”. Wanneer het aan dien invloed wil ontkomen door zelf het examen te regelen, zal het op den duur niet aangaan, aan een overheidslichaam of een combinatie van overheidslichamen te onthouden wat aan een vereniging toegestaan is, mits dat overheidslichaam zich onderwerpt aan de voorwaarden die door een hooger gezag terzake gesteld worden. De andere motieven vervallen grootendeels, zoodra men het zuivere schoolexamen laat vervallen. Dat in Amsterdam de kinderen tweemaal examen moeten doen, kan voorkomen worden door het thans bestaande gemeentelijk examen af te schaffen, tenminste voor die leerlingen die toch aan het m.u.l.o.-examen der vereniging deelnemen.

De vraag of het diploma dat de drie gemeenten denken uit te reiken, voldoende waarborgen zou bieden om te kunnen worden erkend, kan door ons op grond van de gegevens in de „Voorloopige Regeling” niet beantwoord worden.

In de eerste plaats ontbreekt een *programma*.

In de tweede plaats wordt wel gesproken van vakken waarin zoo noodig mondeling zal worden geëxamineerd, en van vrijstelling van een mondeling examen op grond van voldoende schriftelijk werk, doch welke die vakken zullen zijn, is niet aangegeven. Noodig zal toch zijn te preciseren welke vakken alleen schriftelijk of mondeling zullen worden geëxamineerd, en welke schriftelijk en mondeling, terwijl de eventuele mogelijkheid tot vrijstelling van het mondeling examen nader dient te worden omschreven.

Met betrekking tot de *inrichting* van het examen wordt voorgesteld het schriftelijk werk te doen samenstellen door een commissie van deskundigen. Alle kandidaten zullen dus hetzelfde schriftelijk werk moeten maken, op welks samenstelling hun onderwijzers als zoodanig geen invloed hebben gehad. Wij achten dit juist en zouden het als eerste voorwaarde voor een erkenning van het diploma willen stellen.

Het mondeling examen zal afgenomen worden door de onderwijzers van de school zelf, onder toezicht van geëxamineerden. Dit toezicht zal wel nooit zoo kunnen zijn dat bij elk mondeling examen een geëxamineerde aanwezig is. Het zal dan dus voorkomen dat een onderwijzer alleen zijn leerling examineert en beoordeelt. Dit achten wij ongewenscht. Het zou kunnen voorkomen, dat op een kleine u.l.o.-school alle leerlingen door 2 leerkrachten werden geëxamineerd en beoordeeld. Een mogelijke oplossing hiervoor zou zijn, examenkringen te vormen van een beperkt aantal scholen en de gezamenlijke leerkrachten van die scholen aan te wijzen als examinatoren. Op deze manier zou te bereiken zijn dat er steeds twee examinatoren bij elk examen aanwezig zijn.

Ten slotte iets over de *organisatie* van het examen. Deze is aldus gedacht: Er zal een commissie van beheer zijn, welke verschillende bevoegdheden zal bezitten. Deze commissie zal bestaan uit 8 leden, waarvan er 6 aangewezen zullen worden door de drie gemeentebesturen en 2 vanwege het Departement van Opvoeding, Wetenschap en Cultuurbescherming. De kosten van het examen zullen voor de helft gedragen worden door het Rijk en voor de helft door de gemeentebesturen. Hieruit volgt dat aan het Rijk een regelende bevoegdheid toegedacht is, echter zóódanig dat de invloed der gemeenten overweegt. Tot nog toe heeft de Regeering zich beperkt tot het houden van toezicht door middel van geëxamineerden, welke in een bepaald geval het recht van veto hebben. Zij kunnen n.l. beslissen, dat een kandidaat die door de examencommissie toegelaten is, afgewezen wordt. Wij meenen, dat aan het bestaande stelsel moet worden vastgehouden, ook als aan het verzoek der drie wethouders zou kunnen worden voldaan. Wel zijn wij van oordeel dat het aanbeveling verdient na te gaan of het niet wenschelijk zou zijn aan de Rijksgeëxamineerden meer invloed op de m.u.l.o.-examens toe te kennen dan thans. De positie van de geëxamineerden is geregeld in de subsidievoorwaarden. Volgens deze voorwaarden nemen één of meer geëxamineerden, waaronder altijd de voorzitter, deel aan de besprekingen door de regelingscommissie te houden tot voorbereiding van de examens en aan de besprekingen over andere zaken die tot de competentie der regelingscommissie behooren. Deze geëxamineerden hebben dus slechts een adviseerende stem. Wij zouden het gewenscht achten, dat zij, wanneer er een besluit genomen werd waarmede zij zich niet kunnen verenigen, de uitvoering van dit besluit zouden kunnen schorsen en de beslissing zouden kunnen inroepen van den Secretaris-Generaal.

Nog op een ander punt moet in dit verband gewezen worden. De drie verenigingen hebben het zgn. *M.u.l.o.-Verband* gevormd, waarvan het doel is, zooveel mogelijk *eenheid* te brengen in de examens. Dit Verband heeft zich langzamerhand zoodanig ontwikkeld dat zeer veel zaken eerst daar behandeld en vastgesteld worden en dan in de regelingscommissie worden gbracht. Het wordt dan altijd moeilijk nog veranderingen te brengen in de in het Verband genomen besluiten. Door deze werkwijze gaat echter de voornaamste bespreking van de juist belangrijke zaken buiten de aangewezen geëxamineerden om, wat tegen de bedoeling is van de subsidievoorwaarden. Daarom zouden wij het gewenscht achten te bepalen, dat deze geëxamineerden, behalve aan de besprekingen, door de regelingscommissie te houden, ook deelnemen aan de besprekingen van het M.u.l.o.-Verband, voorzover deze betrekking hebben op de regeling der examens.

Resumeerende komen wij tot de volgende conclusies:

1. Uitgaande van het door de Regeering aangenomen principe ten aanzien van de bestaande m.u.l.o.-examens zal een verzoek tot erkenning van een diploma, afgegeven na een examen, georganiseerd door de gemeentebesturen van Amsterdam, Rotterdam en Utrecht, in beginsel bezwaarlijk afgewezen kunnen worden.

2. Of op *practische* gronden een weigering tot erkenning zal moeten volgen, kan op het oogenblik niet beslist worden, omdat het verzoekschrift en de concept-regeling daarvoor geen voldoende gegevens bevatten.

Wanneer U zich met het bovenstaande kan vereenigen, zouden wij U in overweging willen geven aan de drie wethouders te verzoeken, een uitgewerkte regeling van het in te stellen examen over te leggen, met inachtneming van de opmerkingen die hierboven gemaakt zijn. Deze regeling zou dan ten minste moeten bevatten:

- 1°. het examenprogramma;
- 2°. de vakken waarin geëxamineerd zal worden: A. schriftelijk en mondeling, B. alleen schriftelijk, C. alleen mondeling, D. eventuele vrijstelling van mondeling examen;
- 3°. de wijze waarop het schriftelijk werk samengesteld zal worden;
- 4°. de wijze waarop het mondeling examen afgenomen zal worden. Medegedeeld zal kunnen worden, dat de examens in ieder geval geregeld zouden moeten worden door de gemeenten en dat het Rijk zich zal bepalen tot het houden van toezicht door middel van gecommiteerden. Door I.V.O. is eveneens erkenning gevraagd tot het houden van toezicht door middel van m.u.l.o.-diploma. Wij hebben intusschen de scholen die hierbij aangevraagd zijn, bezocht en meenen dat ook hier *in beginsel* geen bezwaar bestaat het gevraagde toe te staan. Eerst zou echter aan de stichting gevraagd moeten worden, hoe men zich de inrichting van het examen denkt, om te kunnen beoordeelen of er voldoende waarborgen gegeven zullen worden voor een volwaardig diploma.

Naar aanleiding van een ons mondeling verstrekte opdracht hebben wij nagegaan, of het wenschelijk zou zijn in de tegenwoordige m.u.l.o.-examens wijzigingen aan te brengen, mede om tegemoet te komen aan bezwaren die van verschillende zijden tegen deze examens geuit zijn.

Allereerst zij opgemerkt, dat er 2 diploma's behaald kunnen worden: een diploma A en een diploma B. Het diploma B is het zgn. wiskunde-diploma. Het stelt voor de vakken algebra, meetkunde en physica aanzienlijk zwaardere eischen dan voor dezelfde vakken van het A-diploma.

De vakken waarin geëxamineerd wordt, zijn: Nederlandsche taal, Fransch, Duitsch, Engelsch, aardrijkskunde, geschiedenis, plant- en diërkunde, physica, rekenen, algebra, meetkunde, handelsrekenen en boekhouden, schrijven en rekenen.

Het diploma is *volledig*, wanneer in alle vakken (rekenen en boekhouden al of niet inbegrepen) geëxamineerd is. Voor het A-diploma kunnen echter een aantal vrijstellingen verleend worden. Als minimum-eisch geldt dat examens afgelegd moet worden in 12 vakken, d.w.z. in 3 of 4 hoofdvakken, welke voor 2 vakken tellen en 6 of 4 bijvakken. Hierdoor ontstaat een zeer groote verscheidenheid van A-diploma's, wat blijkt uit onderstaand overzicht:

Diploma met 3 vreemde talen, aardrijkskunde, geschiedenis, kennis der natuur, met als twaalfde vak een keuze uit algebra, meetkunde, rekenen, handelsrekenen, boekhouden. Dit geeft dus 5 verschillende diploma's.

Diploma met 2 vreemde talen, aardrijkskunde, geschiedenis, kennis der natuur, met als elfde en twaalfde vak een keuze uit algebra, meetkunde, rekenen, handelsrekenen en boekhouden. Hierbij zijn 10 verschillende combinaties mogelijk, dus 10 verschillende diploma's noodig.

Beperkt de candidaat zich niet tot het minimum van 12 vakken, maar legt hij examens af in 13, 14, 15 of 16 vakken, dan loopt het aantal combinaties, dus ook diploma's, in de tientallen, zoodat de verscheidenheid van A-diploma's wel buitengewoon groot is. Deze diploma's kunnen onderling zeer sterk in waarde verschillen, doch geven niettegenstaande dezelfde rechten.

Wij meenen, dat aan de tegenwoordige regeling *grote bezwaren* kleven. In de eerste plaats loopt het examen over een zoo groot aantal vakken waarvan de kennis dus op een gegeven dag paraat moet zijn, dat de klachten van *overlading* zeker gegrond geacht moeten worden. Door de organisatoren van het examen wordt dit ook wel gevoeld, want steeds wordt, bij wijze van compensatie, getracht het examen in de verschillende vakken gemakkelijker te maken door beperking van de stof waarover gevraagd zal worden.

In de tweede plaats leidt het groote aantal examenvakken tot *oppervlakkigheid*; elk examen duurt 25 minuten, waarin dan nog verschillende onderdeelen van een vak gevraagd moeten worden. De oppervlakkigheid bij het examen leidt, zooals de ervaring uitwijst, tot eenzelfde oppervlakkigheid en vrijwel waardelooze dressuur bij het onderwijs, omdat iedere opleider zich, door de groote hoeveelheid stof, noodgedwongen beperkt tot de afvraagbare kennis, waarmee zijn candidaat op het examen een bevredigend cijfer kan behalen.

Wij meenen daarom, dat het aantal vakken waarin verlicht geëxamineerd zal worden, *beperkt* moet worden en dat er een *kern-diploma* moet komen met een beperkt aantal vakken, verplicht voor alle candidaten. Dit diploma zou dan moeten omvatten de vakken: Nederlandsche taal en lezen, 3 vreemde talen, rekenen en physica. Voor candidaten die dit voor verdere studie noodig hebben, zou de mogelijkheid moeten bestaan ook examens af te leggen in andere vakken. In dat geval zou uit een aanteekening op het diploma moeten blijken, dat een voldeed examen afgelegd is in een of ander vak. De facultatieve vakken zouden dan worden: aardrijkskunde, geschiedenis, plant- en diërkunde, wiskunde, handelskennis, teekenen en physica B. De onderscheiding in diploma A en B zou op deze manier vervallen: uit de aanteekeningen zou moeten blijken, of de candidaat een examen afgelegd heeft dat gelijk te stellen is met het diploma B, voorzover het de wis- en natuurkundige vakken betreft.

Aan deze regeling is het bezwaar verbonden dat scholen waarop slechts twee vreemde talen onderwezen worden, niet zouden kunnen opleiden voor het diploma. Om hieraan tegemoet te komen, zou bepaald kunnen worden, dat voor de candidaten van die scholen volstaan kan worden met een examen in twee vreemde talen, doch dat daarnaast dan examen afgelegd moet worden in de vakken aardrijkskunde en geschiedenis.

Tot nog toe zijn de verenigingen geheel vrij geweest in de regeling der examens. Wanneer van overheidswege gewenscht zou worden dat deze examens in bovengenoemde zin gewijzigd werden, zou dit te bereiken zijn middels de subsidievoorwaarden.

Door de drie m.u.l.o.-verenigingen is bij schrijven van 29 Augustus 1940 een afzonderlijke examenregeling voorgesteld voor candidaten die niet op u.l.o.-scholen opgeleid zijn. Men heeft zich deze regeling aldus gedacht:

A. Voor deze candidaten zou voor de vakken aardrijkskunde, geschiedenis en physica niet het beperkingsprincipe der examenstof toegepast worden.

B. Deze candidaten zouden afzonderlijk, gescheiden van de op u.l.o.-scholen opgeleide candidaten, geëxamineerd worden.

C. Het examengeld zou voor deze candidaten f 15,— bedragen.

Afdeling A. Het examenprogramma omvat:

voor *aardrijkskunde*: een beknopt algemeen overzicht der aardrijkskunde en meer in bijzonderheden kennis van Nederland en zijn koloniën en van 3 landen van Europa;
 voor *geschiedenis*: een beknopt algemeen overzicht der vaderlandsche geschiedenis en meer in bijzonderheden kennis van een bepaald tijdvak; verder de voornaamste personen uit de geheele algemeene geschiedenis en meer in bijzonderheden kennis van een bepaald tijdvak;
 voor *physica* (diploma A): 1. wetten en begrippen uit: 1. inleiding en algemeen gedeelte, 2. vaste lichamen en vloeistoffen, 3. gassen; II. 1. warmte, 2. verandering van aggregatie-toestand, 3. stoommachine en motoren; III. 1. magnetisme, 2. electriciteit.

Voor diploma B: 1. inleiding en algemeen gedeelte; 2. vaste lichamen en vloeistoffen; 3. gassen; 4. warmte; 5. mechanica; eenvoudige vraagstukken over deze stof.

O. i. kan bij de vakken aardrijkskunde en geschiedenis niet van een „beperkingsprincipe” gesproken worden: de geheele stof van het vak moet, zij het dan op eenvoudige wijze, doorgewerkt zijn, terwijl enkele onderdeelen meer in het bijzonder bestudeerd moeten zijn. Het programma dwingt dus op zichzelf reeds tot een geregeld voortschrijdend onderwijs. Dat men zich daarbij beperken zal tot datgene wat noodzakelijk is voor het examen, spreekt o. i. vanzelf, doch men vergeet hierbij dan niet, dat de u.l.o.-scholen door de groote massa examenstof noodgedwongen hetzelfde doen. Slechts een eenvoudiger examen kan hierin verbetering brengen.

Hoe het M.u.l.o.-Verband zich de examenstof voor deze twee vakken zonder toepassing van het beperkingsprincipe gedacht heeft, is ons niet bekend. Zou men dit bijv. willen doen door de geheele vaderlandsche en algemeene geschiedenis in bijzonderheden te vragen en van alle landen van Europa zooveel te vragen als thans van 3 landen, dan zouden aan deze kandidaten eischen gesteld worden die bij geen enkel ander examen gelden. Praktisch zal de maatregel er toe leiden, dat het behalen van het diploma voor deze kandidaten zeer moeilijk zal zijn. Bij het vak physica zou men van een beperkingsprincipe kunnen spreken, omdat daar bepaalde gedeelten (voor diploma A: geluid en licht en voor diploma B: magnetisme, electriciteit, geluid en licht) buiten het examen vallen. Men vreest nu, dat de opleiders van de particulier opgeleide kandidaten zich bij hun onderwijs zullen beperken tot de examenstof en het dus mogelijk is dat een bezitter van een m.u.l.o.-diploma niets afweet van electriciteit, magnetisme, enz. Dit zou zich werkelijk kunnen voordoen, doch daartegen merken wij in de eerste plaats op, dat er heel wat op u.l.o.-scholen opgeleide bezitters van een A-diploma zijn, wier kennis van b.v. geluid en licht minimaal is, en ten tweede, dat de practijk wel zal uitwijzen of aan een dergelijk diploma wel voldoende waarde toegekend kan worden. Er is daarom o. i. geen aanleiding om voor dit vak verdergaande eischen te stellen.

Afdeling B. Wanneer geen afzonderlijke exameneischen gesteld worden, is er geen enkele reden om de particulier opgeleide kandidaten afzonderlijk te examineren.

Afdeling C. In het schrijven van het M.u.l.o.-Verband wordt „uitgegaan van de veronderstelling” dat voor de particulier opgeleide kandidaten geen Rijkssubsidie beschikbaar wordt gesteld. Wij weten niet hoe men tot deze veronderstelling gekomen is. Een verschillend examengeld kan gemotiveerd zijn door de hoogere kosten die aan het examen van een bepaalde groep kandidaten verbonden zijn. Dit is hier niet het geval. De enige grond in dit geval kan zijn: verschil in opleiding voor het examen, doch wij kunnen daarin moeilijk een rechtsgrond vinden voor een hooger examengeld. Misschien heeft ook hier de gedachte voorgezetten om den toegang tot het examen moeilijker te maken, doch dan gelooven wij, gezien de ervaring die met verhoogd examengeld opgedaan is, dat geen enkele kandidaat van het examen zal afzien omdat hij f 5,— meer moet betalen.

Resumeerende, meenen wij dat er geen aanleiding is particulier opgeleide kandidaten anders te behandelen dan de overige kandidaten.

Namens de hoofdspecteurs van het Lo.,
 de hoofdspecteur van het Lo.
 in de derde hoofdspectie,
 (w. g.) L. WELLING

UITSLAG PRIJSVRAAG GESCHIEDENISBOEK VOOR DE LAGERE SCHOOL

Op de in 1943 uitgeschreven *prijsvraag* voor een leerboek over de *geschiedenis van het Nederlandse volk* ten behoeve van het gewoon lager onderwijs¹⁾ waren op 1 October 1943 — de sluitingsdatum voor inzending — 10 manuscripten ontvangen.

Na beoordeling door de jury, bestaande uit de heer G. F. Flekke, hoofdspecteur van het lager onderwijs in de eerste hoofdspectie, te Nijmegen, mej. Dr. P. W. Havelaar te Valkenburg en Dr. Joh. Theunisz te Zwolle, werd de eerste prijs (f 1000,—) toegekend aan Dr. M. O. Albers te Utrecht.

Voor twee tweede prijzen van f 500,— kwamen in aanmerking M. C. Schaefer (adres niet vermeld) en B. Dijkstra te Zaandam, terwijl aan Tjeerd Nielsen te Kortenhoeve en E. M. A. Duyckinck Dörner te Zaandam ieder een derde prijs van f 250,— werd toegekend.

OUDERCOMMISSIEËN EN OUDERRADEN

Het was de Minister gebleken, dat niet in alle gemeenten de voorschriften en bepalingen van artikel 20 der Lager-onderwijswet 1920 en van het Koninklijk besluit van 24 October

¹⁾ Zie Onderwijsverslag 1943, blz. 135.

1938 (*Staatsblad* n°. 374) betreffende *oudercommissiën* en *ouderraden* nauwkeurig in acht werden genomen. In verband hiermede richtte de Minister onder dagtekening van 17 April 1946, n°. 7724, afd. L.O., aan de gemeentebesturen een circulaire, waarin het volgende werd opgemerkt:

Voorzoveel nodig vestig ik er Uw aandacht op, dat artikel 20 der Lager-onderwijswet geen onderscheid maakt tusschen scholen voor gewoon, voortgezet gewoon en uitgebreid lager onderwijs. In elke gemeente waar meer dan één lagere school is gevestigd, kan derhalve door den gemeenteraad een ouderraad worden ingesteld, welke de *oudercommissiën* van alle daar bestaande openbare lagere scholen omvat. Gaarne vernem ik vóór 1 Juni a.s. of een ouderraad ter plaatse is ingesteld, met opgave van de scholen voor gewoon en voortgezet gewoon en uitgebreid lager onderwijs welke *oudercommissiën* deze raad omvat. Tevens verzoek ik Uw college de hoofden van de openbare lagere scholen in Uw gemeente te herinneren aan het wettelijk voorschrift van artikel 20, te lid, der wet en de bepaling van artikel 7, § 2, hoofdstuk II, van genoemd Koninklijk besluit (bijenroepen ouders, voogden of verzorgers door het hoofd der school, wanneer voor de eerste maal een *oudercommissie* moet worden gevormd).

DISTRIBUTIE VAN SCHOOLMEUBELN

Met betrekking tot de *distributie* van *schoolmeubelen* deelde de Minister bij schrijven van 19 Juni 1946, n°. 8174, afd. L.O., aan de inspecteurs van het lager onderwijs mede, dat ter zake sinds enige tijd voor het lager onderwijs de volgende regeling was getroffen:

Gemeente- en schoolbesturen welke nieuwe schoolmeubelen behoeven, moeten een volledig toegelichte aanvraag ter verkrijging van een urgentieverklaring inzenden bij den bouwkundig inspecteur van het lager onderwijs te 's-Gravenhage. De inspecteur beoordeelt of de aanschaffing inderdaad noodzakelijk is, in welk geval hij de gevraagde urgentieverklaring afgeeft.

De gang van zaken is verder aldus dat bij de bestelling van schoolmeubelen de ontvangen urgentieverklaring wordt afgegeven aan den fabrikant, deze de aanvraag voor de levering met genoemde verklaring aan het Rijksbureau voor hout te Amsterdam zendt en dit bureau voor de aldus noodzakelijk verklaarde levering een vervaardigingsvergunning aan den fabrikant verstrekt.

Voorloopig kunnen met de aanschaffing van meubelen in het algemeen slechts worden geholpen scholen welke door oorlogshandelingen of militaire bezetting haar meubilair zijn kwijtgeraakt, alsmede nieuw-geopende scholen. Voorts blijven uiteraard de bestaande wettelijke voorschriften welke op de aanschaffing van meubilair betrekking hebben, onverminderd van kracht.

Hun werd verzocht voorzoveel nodig het bovenstaande ter kennis te brengen van de belanghebbende gemeente- en schoolbesturen.

ACTIE TEGEN HET SPELEN MET EN AANRAKEN VAN PROJECTIELEN ENZ.

In verband met het gevaarlijke spelen met en aanraken van *projectielen* door de jeugd, welke onvoorzichtigheid dikwijls ernstig lichamelijk letsel of zelfs de dood ten gevolge had, werden in het jaar 1946 vanwege de Regeringsvoorlichtingsdienst door tussenkomst van de inspecteurs van het lager onderwijs aan de daarvoor in aanmerking komende instanties affiches toegezonden met de waarschuwing „Blijf er af”. In aansluiting hierbij verzocht de Minister, op verzoek van voornoemde dienst, onder dagtekening van 7 Augustus 1946, n°. 11259, afd. L.O., de besturen der gemeenten waar openbare scholen en scholen voor buitengewoon lager onderwijs zijn gevestigd, en de besturen van bijzondere scholen voor lager en buitengewoon lager onderwijs, de hun toegezonden affiche zo enigszins mogelijk aan de buitenkant van het schoolgebouw op te hangen. Naar hij verwachtte, zou daardoor het nuttig effect van de campagne tegen het spelen met en aanraken van projectielen enz. worden verhoogd.

MUTATIES RIJKSSCHOOLTOEZICHT LAGER ONDERWIJS

Bij Koninklijk besluit van 13 Maart 1946, n°. 14, zijn benoemd:

a. tot inspecteur van het lager onderwijs in algemene dienst met standplaats 's-Gravenhage P. Tazelaar;

b. tot inspecteur van het lager onderwijs: in de inspectie *Amsterdam* L. van der Zweep; in de inspectie *Apeldoorn* H. E. Sondorp; in de inspectie *Breukelen* met standplaats Utrecht J. Bierling; in de inspectie 's-Gravenhage E. H. Bos; in de inspectie *Zuidhorn* met standplaats Groningen H. Nienhuis; in de inspectie *Assen* J. Machielsen; in de inspectie *Eindhoven* J. M. Renders; in de inspectie 's-Hertogenbosch A. W. P. C. Takx; in de inspectie *Roosendaal* P. A.

Eggermont; in de inspectie *Tilburg* J. W. C. Aarts; in de inspectie *Arnhem* L. M. Zegers; in de inspectie *Tiel* N. IJ. Vlietstra; in de inspectie *Maastricht* Dr. J. C. P. Kats; in de inspectie *Heerlen* J. G. L. Ackermans; in de inspectie *Brielle* met standplaats Rotterdam S. J. Matthijsse; in de inspectie *Gorinchem* met standplaats Dordrecht B. Koekkoek; in de inspectie *Haarlem* W. Schoenmakers; in de inspectie *Hoorn* met standplaats Alkmaar J. van der Worp; in de inspectie *Middelburg* A. A. Leenhouts; in de inspectie *Amersfoort* M. A. C. Lindeman; in de inspectie *Leenwarden* L. Schipper; in de inspectie *Emmen* A. Lens;

c. tot schoolopziener(s) van het lager onderwijs: in de inspectie *Rotterdam* R. L. J. Warnars, M. Bijpost en A. Weiss; in de inspectie 's-Gravenhage A. L. Dubel; in de inspectie *Amsterdam* G. Bannink en H. J. M. Bouchette.

Bij Koninklijk besluit van 3 Juni 1946, n°. 21, is benoemd in vaste dienst tot hoofdinspecteur van het lager onderwijs in de derde hoofdinspectie met standplaats Groningen L. F. Kleiterp.

Bij Koninklijk besluit van 4 Juni 1946, n°. 58, is met ingang van 1 Juni 1946 benoemd in vaste dienst tot inspecteur van het lager onderwijs in de inspectie *Sneek* R. J. Sipkens.

Bij Koninklijk besluit van 3 Juni 1946, n°. 16, is met ingang van 1 Juni 1946 op zijn verzoek eervol ontslag verleend aan R. van Gaasbeek, inspecteur van het lager onderwijs in de inspectie *Breukelen*.

Bij beschikking van de Secretaris-Generaal van 5 September 1944, n°. 15600, afd. L.O., werd aan S. Brandsma op zijn verzoek met ingang van 1 September 1944 eervol ontslag verleend als inspecteur van het lager onderwijs in de inspectie *Brielle*. Op uitnodiging van het Departement bleef hij zijn functie waarnemen totdat zijn opvolger zou zijn benoemd. Op 1 April 1946 is hij van die waarneming ontheven.

INSPECTIEVERGADERINGEN

In de loop van het jaar 1943 had de Secretaris-Generaal de inspecteurs van het lager onderwijs per omzendbrief verzocht in hun inspectie *onderwijzersvergaderingen* te organiseren. Op deze vergaderingen zouden onderwerpen van algemeen-didactische aard worden behandeld. Als voorwaarde was daarbij gesteld dat de politiek niet ter sprake mocht worden gebracht. Deze bijeenkomsten waren over het algemeen dan ook goed bezocht, terwijl voor het behandelde onderwerp een levendige belangstelling bestond¹⁾.

Bij rondschriften van 27 April 1944, n°. 8135/11, afd. L.O., verzocht de Secretaris-Generaal de inspecteurs hem spoedig te berichten welk gevolg door hen aan bovenbedoelde omzendbrief was gegeven. Hun werd tevens verzocht een opgave te verstrekken van het aantal uitgeschreven vergaderingen, van de plaats waar, en de tijd waarop deze gehouden waren, alsmede van de namen der inleiders en de door hen behandelde onderwerpen.

TOEZICHT OP NOODLIJDENDE GEMEENTEN; ADVIEZEN DOOR RIJKSAMBTENAREN

Van zijn ambtgenoot van het Departement van Binnenlandse Zaken had de Minister inzake bovenstaand onderwerp een schrijven ontvangen van de volgende inhoud:

Gedeputeerde Staten van de provincie Groningen deelen mij mede, dat zij in gevallen waarin noodlijdende gemeenten machtiging vragen om bepaalde uitgaven te mogen doen, behoefte hebben aan deskundige voorlichting op het terrein waarop de uitgaaf betrekking heeft en daarvoor dikwijls gebruik moeten maken van de diensten der Rijksorganen. Zij vestigen er daarbij mijn aandacht op, dat de adviseerende ambtenaren bij de beoordeeling van de voorgelegde zaak veelal onvoldoende rekening houden met de belangen van de schatkist en hun rapporten in het algemeen een pleidooi zijn ten gunste van de voorgestelde voorzieningen, ongeacht de financiële last welke deze medebrengen. Dit wordt door de besturen van verschillende andere provincies onderschreven, terwijl ook door de betrokken afdeling van mijn Departement deze ondervinding is opgedaan. Het spreekt vanzelf, dat ik er alle waardeering voor heb en niets wil afdoen aan het feit, dat de verschillende functionarissen de belangen van het hun toevertrouwde deel der overheidszorg behartigen en bij hun beoordeeling in de eerste plaats die belangen laten gelden. Aangezien het evenwel, in verband met den zorgwekkenden toestand der overheidsfinanciën, van groot belang is dat alleen in geval van volstrekte onvermijdelijkheid uitgaven worden gedaan, zal ik het op prijs stellen, indien U de daarvoor in aanmerking komende ambtenaren van onder Uw Departement ressorteerende diensten er met nadruk op wilt wijzen, dat zij zich bij hun adviezen mede rekenschap moeten geven van de financiële consequenties van de voorgestelde voorzieningen. Ik ben mij er van bewust, dat niet steeds en van alle adviseurs kan en mag worden geëist, dat zij, gezien in het verband van het geheele staatsbestel, een juist en duidelijk inzicht hebben in de financiële gevolgen, welke uit de werken en maatregelen, waarmede hun oordeel wordt gevraagd, zullen voortvloeien, noch in de vraag

¹⁾ Zie Onderwijsverslag 1943, blz. 339.

of deze gevolgen gedragen kunnen worden. Dit maakt het echter te meer noodzakelijk, dat zij in hun adviezen duidelijk aantoonen, dat de maatregelen en voorzieningen waaromtrent hun advies wordt gevraagd, zóó dringend en onvermijdelijk zijn dat zij, ondanks het feit dat de overheid geen nieuwe financiële lasten op zich kan nemen zonder het deficit te vergrooten, voortgang moeten vinden. Bij een gratuite bewering dat dit zoo is, zullen zij het niet mogen laten; de onvermijdelijkheid zal moeten worden aangetoond, wil het advies voor het orgaan dat de verschillende belangen moet afwegen, wezenlijke betekenis hebben.

Dit schrijven deed de Minister onder dagtekening van 5 Augustus 1946, n^o. 9796, afd. L.O., toekomen aan de inspecteurs van het lager onderwijs. Daaraan was nog het volgende toegevoegd:

Ik acht het van het grootste belang, dat het vorenstaande op het hart wordt gebonden van de verschillende adviesinstanties, zoowel met het oog op de overheidsfinanciën als met het oog op de belangen welke deze instanties hebben te verzorgen, omdat de waarde van haar adviezen, welke thans helaas vaak niet te hoog wordt aangeslagen, er slechts door kan stijgen.
Ik verzoek U in de daartoe leidende gevallen bij het uitbrengen van Uw adviezen hiermede rekening te houden.

V. VERVOLGONDERWIJS

Het vervolgonderwijs, waarop onderstaande cijfers ¹⁾ betrekking hebben, is het onderwijs, dat, zonder volledig dagonderwijs te zijn, naar de aard overeenstemt met het algemeen vormend lager onderwijs en gegeven wordt aan hen die gewoon, voortgezet gewoon of buitengewoon lager onderwijs hebben genoten en niet meer onder de wettelijke leerverplichting vallen.

Richting	Toestand op 31 Dec. '43		Toestand op 31 Dec. '45		Toestand op 31 Dec. '46 ²⁾	
	Cursussen	Leerlingen	Cursussen	Leerlingen	Cursussen	Leerlingen
Openbaar	23	458	11	273	13	377
Bijzonder	53	2 316	54	2 068	61	2 552
Totaal	76	2 774	65	2 341	74	2 929

^{*)} Verbeterde cijfers.

Bovenstaande cijfers geven, voor elk der verslagjaren 1945 en 1946²⁾ afzonderlijk, aanleiding tot de volgende opmerkingen.

Verslagjaar 1945. De sterke vermindering van het aantal cursussen voor vervolgonderwijs alsmede van het aantal leerlingen, welke sedert jaren viel waar te nemen, zette zich ook in het verslagjaar voort.

Het aantal *cursussen*, dat in 1943 76 bedroeg, daalde tot 65 en verminderde dus met 11 of 14,5 %.

Het aantal *leerlingen* daalde van 2774 tot 2341 en verminderde alzo met 433 of 15,6 %.

Van de 2341 leerlingen behoorden er 641 of 27,4 % tot het vrouwelijk geslacht.

Het aantal *leerkrachten* daalde van 239 ³⁾ tot 175.

In 1945 behoorden 16,9 % der cursussen en 11,7 % der leerlingen tot het *openbaar* onderwijs en 83,1 % der cursussen en 88,3 % der leerlingen tot het *bijzonder* onderwijs.

Verslagjaar 1946. De sterke vermindering van het aantal cursussen en leerlingen, welke sedert jaren viel waar te nemen, kwam in het verslagjaar tot stilstand.

Het aantal *cursussen*, dat in 1945 65 bedroeg, steeg tot 74 en vermeerde dus met 9 of 13,8 %.

Het aantal *leerlingen* steeg van 2341 tot 2929 en vermeerde alzo met 588 of 25,1 %.

Van de 2929 leerlingen behoorden er 1077 of 36,8 % tot het vrouwelijk geslacht.

Het aantal *leerkrachten* steeg van 175 tot 222.

In 1946 behoorden 17,6 % der cursussen en 12,9 % der leerlingen tot het *openbaar* onderwijs en 82,4 % der cursussen en 87,1 % der leerlingen tot het *bijzonder* onderwijs.

¹⁾ Ontleend aan Mededelingen nos. 7249 en 7273 van het Centraal Bureau voor de Statistiek, afdeling Culturele Statistiek.

²⁾ Tengevolge van de buitengewone omstandigheden konden over 1944 geen gegevens worden verstrekt.

³⁾ In het Onderwijsverslag 1943 staat abusievelijk vermeld 299.

VI. BUITENGEWOON LAGER ONDERWIJS

AANTALLEN SCHOLEN EN LEERLINGEN

De navolgende cijfers¹⁾ geven een indruk van de ontwikkeling van het buitengewoon lager onderwijs in de jaren 1945 en 1946²⁾. Ter vergelijking zijn mede de cijfers over 1943 opgenomen.

Schoolsoorten	Toestand op 31 Dec. '43		Toestand op 31 Dec. '45		Toestand op 31 Dec. '46	
	Scholen	Leerlingen	Scholen	Leerlingen	Scholen	Leerlingen
Scholen voor doofstommen	6	845	6	924	6	941
Scholen voor blinden	5	308	5	278	5	316
Scholen voor zwakzinnigen	144	16 487	147	16 510	151	18 386
Klassen voor zwakzinnigen	—	—	—	—	—	—
Scholen voor slechthorenden	3	257	3	245	3	274
Scholen voor lich. gebrekkigen . . .	3	117	3	104	3	137
Scholen voor psychopathen	2	249	3	288	3	338
Totaal.	163	18 263	167	18 349	171	20 392

Bovenstaande cijfers geven, voor elk der verslagjaren 1945 en 1946 afzonderlijk, aanleiding tot de volgende opmerkingen.

Verslagjaar 1945

Het aantal *scholen* voor *zwakzinnigen* steeg in 1945 met 3 en bedroeg op de teldatum 147, t.w. 64 openbare en 83 bijzondere scholen. De bijzondere scholen waren als volgt te onderscheiden: 24 Protestants-Christelijke, 56 Rooms-Katholieke en 3 neutrale. Van de Rooms-Katholieke scholen werden er 18 uitsluitend door jongens en 14 uitsluitend door meisjes bezocht. De andere bijzondere en de openbare scholen werden alle door jongens en meisjes bezocht.

De vermelde stijging van het aantal scholen is het gevolg van de opening in 1944 van 2 nieuwe scholen, t.w. 1 openbare te Tiel en 1 Rooms-Katholieke te Amsterdam, terwijl de Rooms-Katholieke school te Boxmeer werd gesplitst in 2 afzonderlijke scholen, n.l. 1 voor jongens en 1 voor meisjes.

Onder de 147 scholen voor zwakzinnigen bevond zich een school voor epileptici (te Sterksel, gemeente Maarheeze). Voorts valt nog melding te maken van 2 scholen (Amsterdam en Ubbergen), welke verbonden waren aan een paedologisch instituut (resp. te Amsterdam en te Nijmegen). Op deze scholen treft men ook niet-zwakzinnige leerlingen met opvoedingsmoeilijkheden aan.

Aan 12 scholen was een internaat verbonden; 130 waren zelfstandige dagscholen, terwijl 5 scholen verbonden waren aan gestichten, vallende onder de Krankzinnigenwet.

Er waren 17 centrale scholen, de overige waren plaatselijke scholen.

Het totaal aantal *leerlingen* van de scholen voor zwakzinnigen bedroeg 16 510; het aantal jongens bedroeg 10 068, het aantal meisjes 6442.

Aan de scholen voor zwakzinnigen waren 988 *leerkrachten* verbonden, t.w. 449 mannen en 539 vrouwen. Bovendien waren er op de teldatum 18 vacatures.

Het aantal scholen voor *doofstommen* bedroeg 6, t.w. 1 Protestants-Christelijke, 2 Rooms-Katholieke en 3 neutrale. Aan 4 scholen was een internaat verbonden, de andere 2 waren zelfstandige dagscholen. Eén school werd uitsluitend door jongens, één hoofdzakelijk door meisjes bezocht; de overige telden zowel jongens- als meisjesleerlingen.

Het aantal scholen voor *blinden* bedroeg 5, t.w. 1 Protestants-Christelijke, 2 Rooms-Katholieke en 2 neutrale. Al deze scholen hadden een internaat. Eén school werd uitsluitend door jongens, één uitsluitend door meisjes bezocht; de overige 3 scholen telden zowel jongens- als meisjesleerlingen.

¹⁾ Ontleend aan Mededelingen nos. 7252 en 7267 van het Centraal Bureau voor de Statistiek, afdeling Culturele Statistiek.

²⁾ Tengevolge van de buitengewone omstandigheden konden over 1944 geen gegevens worden verstrekt.

Het aantal scholen voor *slechtborenden* bedroeg 3, t.w. 1 openbare en 2 neutraal bijzondere, welke alle zowel door jongens als door meisjes werden bezocht.

Het aantal scholen voor *lichamelijk gebrekkigen* bedroeg 3, waarvan 1 Protestants-Christelijke, 1 Rooms-Katholieke en 1 neutraal bijzondere. Deze scholen werden zowel door jongens als door meisjes bezocht.

Het aantal scholen voor *psychopathen* vermeerderde sinds 31 December 1943 met 1 door de opening in 1944 van een gemeentelijke school voor moeilijk opvoedbare kinderen te 's-Gravenhage. Van de 3 scholen werden de 2 openbare uitsluitend door jongens bezocht, de Protestants-Christelijke telde zowel jongens- als meisjesleerlingen.

Verslagjaar 1946

Het aantal scholen voor *zwakzinnigen* steeg in 1946 met 4 en bedroeg op de teldatum 151, t.w. 65 openbare en 86 bijzondere scholen. De bijzondere scholen waren als volgt te onderscheiden: 25 Protestants-Christelijke, 57 Rooms-Katholieke, 1 Israëlietische en 3 neutraal bijzondere. Van de Rooms-Katholieke scholen werden er 19 uitsluitend door jongens en 15 uitsluitend door meisjes bezocht. De andere bijzondere en de openbare scholen werden alle door jongens en meisjes bezocht.

De vermelde stijging van het aantal scholen is het gevolg van de opening in 1946 van 2 nieuwe scholen, t.w. 1 openbare te Haarlem en 1 Rooms-Katholieke te Weert, terwijl de Protestants-Christelijke school voor epileptici te Heemstede en de Israëlietische school te Apeldoorn, welke tijdens de bezetting waren gesloten, in 1946 werden heropend.

Onder de 151 scholen voor zwakzinnigen bevonden zich 2 scholen voor epileptici, n.l. 1 Rooms-Katholieke te Sterksel (gemeente Maarheeze) en 1 Protestants-Christelijke te Heemstede. Voorts valt nog melding te maken van 2 scholen (Amsterdam en Ubbergen), welke verbonden waren aan een paedologisch instituut (resp. te Amsterdam en te Nijmegen). Op laatstgenoemde scholen treft men ook niet-zwakzinnige leerlingen met opvoedingsmoeilijkheden aan.

Aan 13 scholen was een internaat verbonden; 132 waren zelfstandige dagscholen, terwijl 6 scholen verbonden waren aan gestichten, vallende onder de Krankzinnigenwet.

Er waren 19 centrale scholen, de overige waren plaatselijke scholen.

Het totaal aantal leerlingen van de scholen voor zwakzinnigen bedroeg 18 386; het aantal jongens bedroeg 11 299, het aantal meisjes 7087.

Aan de scholen voor zwakzinnigen waren 1064 leerkrachten verbonden, t.w. 482 mannelijke en 582 vrouwelijke. Bovendien waren er op de teldatum 6 vacatures.

Het aantal scholen voor *doofstommen* bedroeg 6, t.w. 1 Protestants-Christelijke, 2 Rooms-Katholieke en 3 neutrale. Aan 4 scholen was een internaat verbonden, de andere 2 waren zelfstandige dagscholen. Eén Rooms-Katholieke school werd uitsluitend door jongens bezocht, de andere hoofdzakelijk door meisjes. De Protestants-Christelijke school en de neutrale scholen werden zowel door jongens als door meisjes bezocht.

Het aantal scholen voor *blinden* bedroeg 5, t.w. 1 Protestants-Christelijke, 2 Rooms-Katholieke en 2 neutraal bijzondere. Al deze scholen hadden een internaat. Eén Rooms-Katholieke school werd uitsluitend door jongens en één uitsluitend door meisjes bezocht; de overige scholen telden zowel jongens- als meisjesleerlingen.

Het aantal scholen voor *slechtborenden* bedroeg 3, t.w. 1 openbare en 2 neutraal bijzondere, welke alle zowel door jongens als door meisjes werden bezocht.

Het aantal scholen voor *lichamelijk gebrekkigen* bedroeg 3, waarvan 1 Protestants-Christelijke, 1 Rooms-Katholieke en 1 neutraal bijzondere. Deze scholen werden zowel door jongens als door meisjes bezocht.

Het aantal scholen voor *psychopathen* bedroeg 3, t.w. 2 openbare en 1 Protestants-Christelijke. De 2 openbare scholen werden uitsluitend door jongens bezocht; de Protestants-Christelijke telde zowel jongens- als meisjesleerlingen.

RIJKSSCHOOLTOEZICHT BUITENGEWOON LAGER ONDERWIJS

Bij Koninklijk besluit van 6 Maart 1946, n°. 9, is met ingang van 1 Maart 1946 op zijn verzoek eervol ontslag verleend aan Dr. I. Ch. van Houte als inspecteur van het buitengewoon lager onderwijs.

VII. OPLEIDING EN EXAMENS VOOR ONDERWIJZER

AANTALLEN SCHOLEN EN LEERLINGEN

In het navolgende staatje¹⁾ is een overzicht gegeven van de aantallen scholen en leerlingen bij de onderwijzersopleiding in de cursussen 1944/'45, 1945/'46 en 1946/'47. Ter vergelijking zijn mede opgenomen de gegevens betreffende de cursus 1943/'44.

Cursus	Rijks-	Gemeentelijke	Prot.-Christ.	Rooms-Kath.	Overige bijz.	Totaal van alle
Kweekscholen						
<i>Scholen</i>						
1943/'44	22	3	18	39	2	84
1944/'45	22	3	18	39	2	84
1945/'46	22	3	21	38	2	86
1946/'47	22	3	21	38	2	86
<i>Leerlingen</i>						
a. Opleidingen voor de onderwijzersakte						
1943/'44	1 327	314	1 418 *)	2 815	74	5 948 *)
1944/'45	1 465	363	1 643	2 961	75	6 507
1945/'46	1 190	266	1 422	2 747	60	5 685
1946/'47	1 164	232	1 505	2 781	66	5 748
b. Opleidingen voor de hoofdakte						
1943/'44	270	45	275	634	—	1 224
1944/'45	263	77	238	656	—	1 234
1945/'46	388	79	306	700	—	1 473
1946/'47	390	64	352	669	—	1 475

*) Verbeterde cijfers.

Bovenstaande cijfers geven aanleiding tot de volgende opmerkingen.

Cursusjaren 1944/'45 en 1945/'46

Het aantal *kweekscholen* bedroeg op 16 September 1945 86 tegen 84 in 1943 en 1944. De Protestants-Christelijke kweekscholen te Leiden, Sneek en Haarlem, welke in 1942 werden opgeheven, werden in 1945 heropend. De Rooms-Katholieke kweekschool te Mook-Middelaar werd in 1945 opgenomen in de Rooms-Katholieke kweekschool te Heerlen.

Van de 86 scholen op 16 September 1945 waren er 5 ongesubsidieerd, t.w. 4 Rooms-Katholieke en 1 neutraal bijzondere. Hierbij zij aangetekend, dat bij beschikking van de Minister van 16 October 1945, n°. 8218/1, afd. L.O. (*Nederlandse Staatscourant* van 29 October 1945, n°. 99), 11 bijzondere kweekscholen, waaraan met ingang van 1 September 1942 de Rijksbijdrage was ontnomen, met ingang van 1 September 1945 wederom in het genot van Rijkssubsidie zijn gesteld. Tot deze 11 scholen behoort ook de Rooms-Katholieke kweekschool te Maastricht, Grote Gracht 74, welke school eerst in September 1946 heropend zou worden. In de onderhavige cijfers is deze school dus niet begrepen. Voorts zij opgemerkt, dat de Protestants-Christelijke kweekschool te Haarlem op 16 September 1945 uitsluitend leerlingen had in opleiding voor de hoofdakte.

Het aantal *leerlingen* in opleiding voor de *onderwijzersakte* steeg van 5948 in de cursus 1943/'44 tot 6507 in de cursus 1944/'45 en vermeerderde dus met 559 of 9,4 %; het daalde echter van 6507 in de cursus 1944/'45 tot 5685 in de cursus 1945/'46 en verminderde alzo met 822 d.i. 12,6 %.

¹⁾ In hoofdzaak ontleend aan Mededelingen nos. 7232 en 7258 van het Centraal Bureau voor de Statistiek, afdeling Culturele Statistiek.

In de cijfers van het cursusjaar 1944/'45 zijn voor de Rooms-Katholieke kweekschool te Arnhem de cijfers van 1943 opgenomen, daar door de oorlogshandelingen de gegevens van deze kweekschool verloren gingen. Voor nadere gegevens betreffende de aantallen leerlingen der kweekscholen op 16 September 1945 moge worden verwezen naar *Mededelingen* 1946, n°. 1, blz. 75/78.

Het aantal *opleidingen* voor de *hoofddakke* bedroeg in de jaren 1943/'44, 1944/'45 en 1945/'46 resp. 64, 62 en 64. Van deze 64 opleidingen ontvingen in 1945/'46 1 Protestants-Christelijke en 10 Rooms-Katholieke, in totaal dus 11 opleidingen, geen Rijkssubsidie.

Het aantal *leerlingen* in opleiding voor de *hoofddakke* bedroeg in de jaren 1943/'44, 1944/'45 en 1945/'46 resp. 1224, 1234 en 1473; dit betekent een stijging resp. van 10 of 0,8 % en 239 of 19,4 %.

Zoals bekend kan het examen voor de hoofddakke thans in *twee* gedeelten, A en B, worden afgelegd. Het gedeelte A omvat de vakken opvoedkunde, Nederlandse taal en letterkunde en geschiedenis; het gedeelte B de vakken aardrijkskunde, kennis der natuur en wiskunde. Op 16 September 1944 en 1945 waren bij resp. 56 en 56 opleidingen leerlingen ingeschreven voor de gezamenlijke A- en B-vakken; bij resp. 54 en 51 opleidingen telde men leerlingen uitsluitend voor de A-vakken, bij resp. 46 en 49 uitsluitend voor de B-vakken. Voor de gezamenlijke A- en B-vakken waren op genoemde data resp. ingeschreven 722 en 891 leerlingen, voor alleen de A-vakken 306 en 292 leerlingen en voor alleen de B-vakken 206 en 290 leerlingen.

Het aantal *docenten* aan de gezamenlijke kweekscholen bedroeg in de jaren 1943/'44, 1944/'45 en 1945/'46 resp. 898, 877 en 877.

Het aantal *cursussen* ter opleiding van onderwijzers en onderwijzeressen verminderde sedert 1943/'44 met 1 en bedroeg in 1944/'45 en 1945/'46 3. Het aantal *leerlingen* bedroeg resp. 51 en 36.

Cursusjaar 1946/'47

Het aantal *kweekscholen* bedroeg op 16 September 1946 86, evenals een jaar tevoren. De Rooms-Katholieke kweekschool te Maastricht, Grote Gracht 74, welke in 1945 wederom in het genot van de Rijksbijdrage werd gesteld, opende ook dit jaar haar poorten nog niet en is derhalve niet in het aantal scholen begrepen. De Rooms-Katholieke kweekschool te Mook-Middelhaar bleef ook dit jaar opgenomen in de Rooms-Katholieke kweekschool te Heerlen. De Protestants-Christelijke kweekschool te Haarlem was tijdelijk gevestigd te Bloemendaal, de Rooms-Katholieke kweekschool te Bergen op Zoom tijdelijk te Breda, de Rooms-Katholieke kweekschool te Venlo tijdelijk te Roermond. Van de 86 kweekscholen waren er 5 ongesubsidieerd, t.w. 4 Rooms-Katholieke en 1 overige bijzondere.

Het aantal *leerlingen* in opleiding voor de *onderwijzersake* bedroeg op 16 September 1946 5748, t.w. 2370 mannen en 3378 vrouwen. Ten opzichte van 1945 vermeerderde het totaal met 63 of 1,1 %.

Het aantal *opleidingen* voor de *hoofddakke* bedroeg op de teldatum 69 en vermeerderde dus met 5. Van deze 69 opleidingen ontvingen in 1946/'47 2 Protestants-Christelijke en 13 Rooms-Katholieke, in totaal dus 15 opleidingen, geen Rijkssubsidie.

Het aantal *leerlingen* in opleiding voor de *hoofddakke* bleef ongeveer gelijk, n.l. 1473 in 1945 en 1475 in 1946.

Zoals bekend kan het examen voor de hoofddakke thans in *twee* gedeelten, A en B, worden afgelegd. Het gedeelte A omvat de vakken opvoedkunde, Nederlandse taal en letterkunde en geschiedenis; het gedeelte B de vakken aardrijkskunde, kennis der natuur en wiskunde. Resp. 60, 61 en 56 opleidingen telden leerlingen voor A- en B-vakken, uitsluitend A-vakken en uitsluitend B-vakken.

Het aantal *docenten* aan de gezamenlijke kweekscholen steeg van 877 in 1945 tot 904 in 1946 en vermeerderde dus met 27 of 3,1 %.

Het aantal *cursussen* ter opleiding van onderwijzers en onderwijzeressen bleef ongewijzigd, t.w. 2 Protestants-Christelijke en 1 overige bijzondere¹⁾. Het aantal *leerlingen* steeg van 36 in 1945 tot 42 in 1946.

SPREEKONDERWIJS OP DE KREEKSCHOLEN

Bij omzendbrief van 14 Maart 1944, n°. 36770 I, afd. L.O., deelde de Secretaris-Generaal aan de directeuren (directrice) der Rijkskweekscholen mede, dat het in zijn voornemen lag

¹⁾ Tot nu toe werden in dit verslag slechts die cursussen opgenomen welke een voortzetting vormden van vroegere normaallessen. Het ligt in het voornemen voortaan ook andere cursussen in het onderzoek te betrekken.

met ingang van het schooljaar 1944/'45 op alle Rijksskweekscholen één les per week in *spreek-onderwijs* te doen geven in het tweede leerjaar. In verband hiermede werden voor dit onderwijs de volgende *richtlijnen* vastgesteld:

Doel

1. Het op de juiste wijze leeren gebruiken van de spraakorganen, opdat de onderwijzers zelf daarvan de voordeelen zullen ondervinden (voorkoming van vermoeidheid en van keelkliden); zij voor de kinderen in de klasse goede voorbeelden zijn (de meeste spraakgebreken ontstaan door nabootsing).
2. Het geven van eenig inzicht in de leer der spraakgebreken, opdat de onderwijzers spraakgebreken bij hun leerlingen kunnen onderkennen; zij weten, hoe zij met het spraakgebrekige kind in de klasse behooren om te gaan.

Inrichting van het onderwijs

a. Theoretisch gedeelte

1. Ademhaling. Eenvoudig inzicht in den bouw van het ademhalingsapparaat. Verschillende manieren (goede en slechte) van ademhaling. Verschil tusschen spreek- en levenademing.
2. Stemvorming. Eenvoudig inzicht in den bouw van het stemapparaat. Verschillende manieren van stemminzet. Verschillende wijzen van foutieve stemgeving.
3. Bouw en dienst van het aanzetstuk.
4. Phonetiek. Klinkers, tweeklanken, medeklinkers. Onderscheiding van de medeklinkers. Samenstellende deelen van de tweeklanken. Assimilatieverschijnselen.
5. Spraakgebreken.

Stamelen. Stemloosheid. Foutieve articulatie. Iets over neusspraak. Stotteren (verschijnselen, perioden van ontstaan, omgang met het stotterende kind, het stotterende kind in de klasse).

Broddelen.

Agrammatismus.

De spraakontwikkeling.

b. Practisch gedeelte

Ademing. Demonstratie van de verschillende wijzen van ademing.

Ademheersching.

Waarneming van stembandtrilling.

Resonansoefeningen.

Steminzet.

Oefening van klinkers.

Oefening van tweeklanken.

Medeklinkers-articulatie.

Rhythmische articulatie-oefeningen.

Wijziging der spraakgeluiden in de gesproken taal.

Herhaling van de oefeningen in stukken proza en poëzie.

Algemeene opmerkingen

Het is noodzakelijk, dat de spraakleeraar overleg pleegt met de leeraren in Nederlandsch en in biologie.

De spraakleeraar rapporteert den directeur omtrent ernstige spraakfouten welke door klassikale behandeling niet verbeterd kunnen worden.

Bij de oefeningen met leerlingen wier mutatie nog niet voltooid is, wordt groote voorzichtigheid betracht.

Bij de behandeling van de spraakontwikkeling komen ook die gevallen aan de orde waarbij de kinderen niet, of slechts gebrekkig, op natuurlijke wijze tot spreken geraken (doofstomme, slechthoorende, hoorendstomme, doofgeworden en zeer zwakzinnige kinderen).

Als leerboek kan worden aanbevolen: K. Veldkamp, *Sprekoefeningen*.

Een afschrift van deze omzendbrief met de richtlijnen werd onder gelijke dagtekening, n^o. 36 770 II, afd. L.O., toegezonden aan de besturen der bijzondere kweekscholen. Hun werd in overweging gegeven om ook op de onder hun bestuur staande kweekschool het spreek-onderwijs in te voeren, indien dit nog niet werd gegeven.

NOODEINDEXAMEN KWEESCHOLEN

Bij omzendbrief van 27 Maart 1944, n^o. 4544/5, afd. L.O., deelde de Secretaris-Generaal aan de directeuren (directrices) der Rijks- en bijzondere kweekscholen mede, dat de leerlingen van de hoogste klasse van deze scholen die tengevolge van maatregelen van Duitse of Nederlandse autoriteiten niet in staat waren aan het kweekschoolindexamen of aan het staatsexamen voor onderwijzer deel te nemen, tot hem een verzoek konden richten om uitreiking van een akte van bekwaamheid als onderwijzer(es). Hun werd verzocht, de daarvoor in aanmerking komende leerlingen hiermede in kennis te stellen.

MEDETELLEN VAN TIJD, IN VERPLICHTE ARBEIDSDIENST DOORGEBRACHT, VOOR HET KWEK-SCHOLEINDEXAMEN

Zoals bekend moeten leerlingen van kweekscholen, om aan het eindexamen te mogen deelnemen, ten minste de laatste drie leerjaren ener kweekschool hebben doorlopen. Verscheidene leerlingen van kweekscholen zouden evenwel als gevolg van verplichte arbeidsdienst genoodzaakt zijn het tweede leerjaar te doubleren, indien zij aan het eindexamen wilden deelnemen. In verband hiermede bepaalde de Secretaris-Generaal bij zijn besluit van 5 Juni 1944, n°. 102 O.W.K., dat de tijd, in *verplichte arbeidsdienst* doorgebracht, blijkend uit een verklaring van de commandant van de Nederlandsche Arbeidsdienst, zou medetellen bij de toepassing van artikel 31, 1e lid, van het Rijkskweekscholenbesluit, van artikel 30 van het besluit betreffende subsidiëring van kweekscholen en van artikel 23 van het besluit betreffende de eindexamens der kweekscholen.

Het besluit is opgenomen in de *Nederlandse Staatscourant* van 9 Juni 1944, n°. 111.

GELIJKSTELLING VAN OP CURAÇAO UIT TE REIKEN GETUIGSCHRIFTEN MET DE AKTEN, BEDOELD IN ARTIKEL 134 DER LAGER-ONDERWIJSWET 1920

Op Curaçao bestaan sinds 1942 twee cursussen ter opleiding voor het hoofdakke-examen, n.l. een Gouvernementsleergang en een leergang vanwege het Rooms-Katholiek Vicariaat. Zij die deze cursussen volgen, worden jaarlijks in de gelegenheid gesteld het hoofdakke-examen af te leggen ten overstaan van een door het Gouvernement ingestelde landscommissie. De getuigschriften, uitgereikt op grond van een met gunstig gevolg afleggen van dit landsexamen, zijn bij Koninklijk besluit van 5 October 1944 (*Staatsblad* n°. E 132) gelijkgesteld met de akten, bedoeld in artikel 134 der Lager-onderwijswet 1920 (het zgn. „staats-examen”). Deze gelijkstelling is voorlopig beperkt tot de jaren 1945 tot en met 1948.

Het besluit is in werking getreden op 24 October 1944.

ZOMERVACANTIE EN TIJDVAK SCHOOLJAAR 1944/'45 RIJKSKWEEKSCHOLEN

Ten vervolge op zijn omzendbrief van 2 December 1943, n°. 37 507 I, afd. L.O.¹⁾, deelde de Secretaris-Generaal bij omzendbrief van 26 April 1944, n°. 6342/1 I, afd. L.O., aan de directeuren (directrice) der Rijkskweekscholen mede dat, in afwijking van het bepaalde in artikel 6, 2e lid, van het Rijkskweekscholenbesluit, de *zomervacantie* 1944 voor de Rijkskweekscholen in de provincies Groningen, Friesland, Drenthe en Overijssel zou aanvangen op 1 Juli na afloop van de schooltijd en zou eindigen op de avond van 15 Augustus, die in de provincies Noordholland, Zuidholland, Utrecht en Gelderland zou aanvangen op 8 Juli na afloop van de schooltijd en zou eindigen op de avond van 21 Augustus en die in de provincies Zeeland, Noordbrabant en Limburg zou aanvangen op 15 Juli na afloop van de schooltijd en zou eindigen op de avond van 28 Augustus.

In verband hiermede werd bepaald, dat voor alle Rijkskweekscholen, in afwijking van het gestelde in het 1e lid van voornoemd artikel 6, het *schooljaar* 1944/'45 het tijdvak van 16 Augustus 1944 tot en met 15 Augustus 1945 zou omvatten.

Een afschrift van deze omzendbrief werd bij omzendbrief van gelijke datum, n°. 6342/1 III, afd. L.O., gezonden aan de burgemeesters van Amsterdam, Rotterdam en Dordrecht en aan de besturen der bijzondere kweekscholen met het verzoek ten aanzien van de onder hen staande kweekscholen eenzelfde gedragslijn te volgen.

In verband met eerstgenoemde omzendbrief vestigde de Secretaris-Generaal bij schrijven van 10 Mei 1944, n°. 6342/1 IV, afd. L.O., ter voorkoming van misverstand de aandacht der hierna vermelde instanties erop, dat artikel 20 van het Rijkskweekscholenbesluit en artikel 25 van het besluit betreffende subsidiëring van gemeentelijke en bijzondere kweekscholen zó moest worden gelezen, dat de aspiranten die met ingang van 16 Augustus 1944 toegelaten werden tot het eerste leerjaar, op of vóór 31 Augustus 1929 moesten zijn geboren en zij die toegelaten werden tot het tweede leerjaar, op of vóór 31 Augustus 1928.

Dit schrijven was gericht aan de inspecteur van de onderwijzersopleiding, de directeuren (directrice) der Rijkskweekscholen, de burgemeesters van Amsterdam, Dordrecht en Rotterdam, en de besturen der bijzondere kweekscholen.

¹⁾ Zie Onderwijsverslag 1943, blz. 162. Bij deze omzendbrief werd de Kerstvacantie voor de Rijkskweekscholen voor het schooljaar 1943/'44 vastgesteld.

UITREIKING AKTE VAN BEKWAAMHEID ALS ONDERWIJZER ZONDER EXAMEN

In verband met de vele moeilijkheden die de leerlingen van kweekscholen met name in de laatste periode van de bezettingstijd bij hun studie hadden ondervonden, werd bij Koninklijk besluit van 8 Juni 1945 (*Staatsblad* n°. F 89) een bijzondere regeling getroffen inzake het uitreiken van de *akte van bekwaamheid als onderwijzer*. Bij dit besluit werd bepaald, dat de eind-examens der kweekscholen in het jaar 1945 niet zouden worden gehouden. Aan leerlingen ener kweekschool die ingevolge de desbetreffende bepalingen zouden zijn toegelaten tot het afleggen van het eindexamen, zou de *akte van bekwaamheid als onderwijzer zonder het afleggen van het eindexamen* worden uitgereikt. Op deze *akte*, welke moest worden getekend door de directeur der kweekschool en de inspecteur van de onderwijzersopleiding, diende te worden vermeld, dat het bezit ervan bevoegdheid verleent tot het geven van huis- en school-onderwijs in de vakken *a* t/m *j*, tenzij voor vak *j* vrijstelling was verkregen, in welk geval op de *akte* moest worden vermeld, dat het bezit ervan bevoegdheid verleent tot het geven van huis- en schoolonderwijs in de vakken *a* t/m *i*.

Bovenbedoelde *akte* zou echter zonder het afleggen van het eindexamen niet worden uitgereikt aan leerlingen, ten aanzien waarvan de vergadering van directeur en leraren der school had beslist dat zij op grond van hun gedragingen tijdens de bezetting daarvoor niet in aanmerking behoorden te komen.

KORTING EX ARTIKEL 34, 5E LID, VAN HET KONINKLIJK BESLUIT VAN 23 AUGUSTUS 1933 (*STAATSBLED* N°. 456)

Met betrekking tot de *korting* op de Rijksvergoeding, bedoeld in artikel 34, 5e lid, van het Koninklijk besluit van 23 Augustus 1933 (*Staatsblad* n°. 456), deelde de Minister bij circulaire van 15 Juni 1946, n°. 15 470, afd. L.O., aan de besturen der gesubsidieerde bijzondere kweekscholen het volgende mede:

Het ligt in mijn voornemen voor het schooljaar 1945/46 de korting, bedoeld in artikel 34, 5e lid, van het Koninklijk besluit van 23 Augustus 1933 (*Staatsblad* n°. 456) als volgt vast te stellen:

a. voor kweekscholen, bestaande uit een afdeling A en een afdeling B, f 70,— per ontbrekend lesuur;
b. voor kweekscholen, bestaande uit een afdeling A, f 60,— per ontbrekend lesuur.
Eerstgenoemd bedrag is gevonden door tegenover elkaar te stellen enerzijds de kosten van één lesuur van een ongehuwd leeraar met zestien dienstjaren, die 25 lesuren geeft aan een school, gelegen in een te klasse-gemeente en anderzijds de helft van de gezamenlijke kosten van één lesuur van denzelfden leeraar, indien *a*) zijn totaal aantal lesuren beneden de tien ligt en *b*) dit aantal zich tusschen tien en twintig bevindt (in casu is een aantal lesuren van 15 aangenomen).

Het hierboven genoemde bedrag van de korting voor kweekscholen waaraan een afdeling B is verbonden, is gesteld op $110/94 \times$ het bedrag van de korting voor scholen zonder afdeling B.

De tot dusverre gegolden hebbende regel dat de eenmaal vastgestelde kortingsbedragen voor alle voorkomende gevallen zullen gelden, zal ik ook voor de afrekeningen over het jaar 1945/46 handhaven. Niettemin behoud ik mij het recht voor om in uitzonderlijke gevallen een afwijkend kortingsbedrag vast te stellen. Dit zal dan evenals de fixatie van de bovengenoemde bedragen van f 70,— en f 60,— geschieden in overleg met den inspecteur van de onderwijzersopleiding.

Tenslotte vestig ik er Uw aandacht op, dat de nu vastgestelde bedragen ondanks het feit dat daarin de met ingang van 1 Januari en 1 September 1945 verhoogde salarissen zijn verwerkt, niet onbelangrijk lager zijn dan de kortingen welke tot dusverre hebben gegolden.

TOELATING KWEESCHOOLEINDEXAMENS

Bij Koninklijk besluit van 3 Juni 1946 (*Staatsblad* n°. G 138) is een wijziging aangebracht in artikel 23 van het Koninklijk besluit van 10 September 1923 (*Staatsblad* n°. 434) tot regeling van het eindexamen der kweekscholen. Deze wijziging betreft de *toelating* tot het kweekschool-eindexamen.

Tot het afleggen van dit examen worden thans alleen toegelaten de leerlingen der kweekschool, die:

- de negentienjarige leeftijd zullen hebben volbracht op 1 September van het jaar waarin het examen wordt gehouden;
 - het onderwijs tot aan het examen hebben gevolgd;
 - de laatste drie, of, indien zij in het bezit zijn van een der in artikel 22, derde lid, van het Koninklijk besluit van 23 Augustus 1933 (*Staatsblad* n°. 455), zoals dat sindsdien is gewijzigd, genoemde *einddiploma's*, de laatste twee leerjaren ener kweekschool hebben doorlopen.
- Nieuw is de bepaling betreffende de bezitters der onder *c* bedoelde *einddiploma's*.

WIJZIGING REGELEN RIJKSKWEEKSCHOLEN

Bij besluit van de Secretaris-Generaal van het Departement van Opvoeding, Wetenschap en Cultuurbescherming van 25 Maart 1941, n°. II, werden indertijd belangrijke wijzigingen aangebracht in het Koninklijk besluit van 23 Augustus 1933 (*Staatsblad* n°. 455) tot vaststelling van de *Regelen voor de Rijkskweekscholen*¹⁾. Laatstgenoemd besluit is opnieuw gewijzigd bij Koninklijk besluit van 3 Juni 1946 (*Staatsblad* n°. G 139). Deze wijzigingen zijn de volgende:

Tussen de artt. 21 en 23 is een nieuw artikel 22²⁾ ingevoegd, luidende:

Art. 22. 1. Zij die nog geen kweekschool bezochten, kunnen tot het tweede leerjaar worden toegelaten na een voldoende toelatingsexamen waaruit blijkt, dat zij de kennis en de ontwikkeling bezitten welke in den voorafgaanden studietijd volgens het leerplan moeten zijn verkregen.

2. Ten aanzien van de in het vorige lid bedoelde aspiranten dient de directeur een voorstel in bij den inspecteur, die daarover beslist. De regeling en het afnemen van het examen geschieden in de maand Juli door den directeur en leeraren.

3. Zonder examen kunnen tot het derde leerjaar worden toegelaten de bezitters van het einddiploma eener hogere burgerschool met vijf- of zesjarigen cursus, van een gymnasium, van een middelbare school voor meisjes met vijfjarigen cursus, van een handelsschool met vijfjarigen cursus of van een hogere handelsschool met tweejarigen cursus, welke aansluit aan een hogere burgerschool met drie- of vijfjarigen cursus.

Artikel 23 luidt thans als volgt:

Art. 23. Aan hen, die reeds een Rijks-, gemeentelijke of bijzondere kweekschool bezochten, kan Onze Minister toestaan zonder examen plaats te nemen in de klasse waartoe zij toegang hadden gekregen.

Hiermede is alleen het 1e lid van dit artikel gehandhaafd. Het 2e, 3e en 4e lid zijn vervallen; de inhoud hiervan is hoofdzakelijk verwerkt in het nieuwe artikel 22.

Tenslotte is in artikel 31 „drie” vervangen door „twee”. Aan de leerlingen die ten minste de laatste twee leerjaren van een kweekschool doorlopen hebben, wordt dus eenmaal 's jaars gelegenheid gegeven om het kweekschoolindexamen af te leggen.

Bij besluit van voornoemde Secretaris-Generaal van 25 Maart 1941, n°. III, werden indertijd eveneens belangrijke wijzigingen aangebracht in het Koninklijk besluit van 23 Augustus 1933 (*Staatsblad* n°. 456) tot vaststelling van de regelen en voorwaarden voor het verlenen van een Rijksbijdrage aan gemeentelijke en bijzondere kweekscholen en tot regeling van de gevolgen van het aan die kweekscholen af te leggen indexamen. Laatstgenoemd besluit is bij Koninklijk besluit van 3 Juni 1946 (*Staatsblad* n°. G 140) opnieuw gewijzigd.

In het 1e lid van artikel 9 is thans bepaald, dat de Rijksbijdrage ten volle wordt toegekend, wanneer gedurende het laatst verlopen vijfjarig tijdvak de onderwijzersakte is verkregen door ten minste 75 leerlingen, die ten minste gedurende het schooljaar waarin zij de akte verkregen, en *het onmiddellijk daaraan voorafgaande schooljaar*, aan die kweekschool zijn opgeleid.

Volgens de oude redactie werd in plaats van het cursief gedrukte gelezen: „de beide onmiddellijk daaraan voorafgaande schooljaren”.

Het 1e lid van artikel 30 is in die zin gewijzigd dat het thans luidt als volgt:

*1. Kweekscholen welke aan de in dit besluit gestelde eischen voldoen, kunnen worden aangewezen als bevoegd aan haar leerlingen op grond van het met gunstig gevolg afleggen van een mondeling en schriftelijk schoolexamen eenmaal 's jaars de akte van bekwaamheid uit te reiken, bedoeld in artikel 77, onder a, der Wet van 17 Augustus 1878 (*Staatsblad* n°. 127).*

De bepaling dat de leerlingen ten minste de laatste drie leerjaren van een kweekschool moeten hebben doorlopen, is hiermede vervallen.

Onder dagtekening van 2 Augustus 1946, n°. 18630 I, afd. L.O., werd aan de directeuren (directrices) van de Rijks-, gemeentelijke en bijzondere kweekscholen een afdruk toegezonden van elk der bovenvermelde *Staatsbladen* n°. G 138, n°. G 139 en n°. G 140 van 1946. Hun aandacht werd er tevens op gevestigd, dat het op grond van de daarin vervatte Koninklijke besluiten mogelijk zou zijn jongelieden die in het bezit waren van een der diploma's, genoemd in artikel 22, 3e lid, van het gewijzigd Koninklijk besluit van 23 Augustus 1933

¹⁾ Zie Onderwijsverslag 1941, blz. 125/129.

²⁾ Het oude artikel 22, betreffende het toelatingsexamen voor het eerste leerjaar eener vierjarige kweekschool in die oude vorm, is vervallen bij eerstgenoemd besluit van de Secretaris-Generaal voornoemd.

(Staatsblad n°. 455), zonder examen toe te laten tot het derde leerjaar ener kweekschool, zodat hun studietijd van drie tot twee jaren werd teruggebracht. Hun werd verzocht hiermede bij het aannemen van leerlingen voor de nieuwe cursus rekening te houden.

PESTALOZZI-HERDENKING

In verband met het feit dat het op 12 Januari 1946 tweehonderd jaar geleden was dat Johann Heinrich Pestalozzi te Zürich geboren werd, verzocht de Minister bij circulaire van 9 Januari 1946, n°. 66 II, afd. L.O., de directeuren (directrices) van alle Rijks-, gemeentelijke en bijzondere kweekscholen, ter herdenking van Pestalozzi in de maand Januari enkele lessen aan deze pädagoog te wijden.

VERGOEDING VORDERING SCHOOLGEBOUWEN TEN BEHOEVE VAN DE GEALLIEERDE STRIJD-KRACHTEN

Bij circulaire van 21 Februari 1946, n°. 2722 II, afd. L.O., vestigde de Minister er de aandacht van de besturen der gesubsidieerde kweekscholen op, dat de regeringen der geallieerde landen zich bereid hadden verklaard om voor de gebouwen welke ten behoeve van haar strijdkrachten gevorderd waren geweest, een vergoeding te verlenen. Hun werden tevens de nodige aanwijzingen gegeven omtrent de wijze waarop deze vergoeding diende te worden aangevraagd.

Een circulaire van gelijke strekking werd onder dezelfde dagtekening, n°. 2722 I, afd. L.O., toegezonden aan de directeuren (directrice) der Rijkskweekscholen.

INVASIEVOORSCHOT PERSONEEL GESUBSIDIEERDE GEMEENTELIJKE EN BIJZONDERE KWEESCHOLEN

In overleg van de Minister met zijn ambtgenoten van Binnenlandse Zaken en van Financiën was het Koninklijk besluit van 15 October 1945, n°. 7¹⁾, inzake salarissen als voorschot uitgekeerd met de bijzondere omstandigheden, mede van toepassing verklaard op het personeel van de gesubsidieerde bijzondere scholen voor v.b.m.o. De billijkheid bracht mede, dat dit besluit, waaraan ook het personeel van de Rijkskweekscholen rechten had ontleend, mede zou worden toegepast op hen die verbonden waren aan gesubsidieerde gemeentelijke en bijzondere kweekscholen. Dit hield in: 1°. dat aan het daarvoor in aanmerking komende personeel van deze scholen alsnog een bedrag aan salaris gelijk aan de netto-bezoldiging waarop de belanghebbenden krachtens de in September 1944 laatstelijk voor hen geldende regelingen over die maand aanspraak hadden, kon worden uitgekeerd; 2°. dat een gedurende de maand September 1944 of daarna verstrekt evacuatievoorschot niet behoeft te worden terugbetaald (behoudens, mede op grond van de hierna volgende richtlijnen, eventueel noodzakelijke verrekeningen).

Hierbij dienden de volgende richtlijnen in acht te worden genomen:

1. Voor de uitkeering komen in aanmerking diegenen van het personeel (ook van het bedienend personeel) die gedurende de gehele maand September 1944 en alsnog op 15 October 1945 in dienst zijn geweest. Daarbij moet continuïteit van het dienstverband aanwezig zijn geweest; deze wordt ook dan aangenomen, indien de betrokkene tusschen 1 September 1944 en 15 October 1945 naar een andere gesubsidieerde of rechtstreeks onder het Rijk staande school is overgegaan. De uitkeering dient te geschieden door het lichaam waarbij de belanghebbende gedurende September 1944 daadwerkelijk in dienst is geweest.
2. Het Koninklijk besluit dient geen toepassing te vinden op wachtgelders en op hen die op non-activiteit zijn gesteld. Evenmin op onderduikers en op hen die — op verzoek of gedwongen — om redenen, verband houdende met de omstandigheden in den bezettingstijd, vóór September 1944 ontslag hebben verkregen, of die, indien zij geen ontslag hebben gekregen, over de maand September 1944 geen salaris hebben ontvangen, ook al hebben zij inmiddels hun werkzaamheden hervat. Voor laatstgenoemde categorieën is een regeling van deze aangelegenheid nog in overweging.
3. Op hen die geschorst of ontslagen zijn op grond van het Zuiveringsbesluit, is genoemd Koninklijk besluit mede niet van toepassing.
4. Als basis geldt het netto-salaris (met inbegrip van de kindertoeelage) over de maand September 1944, na aftrek van de pensioenbijdragen en — voorzover die korting is toegepast — na aftrek van de 2 % inhouding op grond van het Ziekenfondsenbesluit. Inhoudingen op het salaris wegens inkoop van diensttijd voor pensioen blijven in dit verband buiten beschouwing.

¹⁾ Zie blz. 58.

5. Voor de in communiteit levenden geldt als salaris over September 1944 datgene wat over die maand uiteindelijk werkelijk is ontvangen, m. a. w. $\frac{1}{2}$ maand van het salaris na aftrek van 40 % korting en $\frac{1}{2}$ maand van het onverkorte salaris.
6. Kortingen wegens bepaalde voordeelen, zooals b.v. vrij wonen, vuur, licht enz., blijven bij het bepalen van de uitkeering buiten aanmerking. De betrokkene ontvangt dus datgene wat hij over de maand September 1944 genoten zou hebben zonder dat die kortingen waren toegepast.
7. De loonbelasting over de aan het personeel toekomende uitkeering wordt berekend als gold het een op zichzelf staand salaris over de maand September 1944. Het bedrag van de dienovereenkomstig berekende loonbelasting moet bij de eerstvolgende normale afrekening aan den ontvanger worden overgemaakt.
8. De aan deze uitkeering verbonden kosten kunnen gelijktijdig met het indienen van de aanvraag om de Rijksbijdrage over het jaar 1945/46 aan het Rijk in rekening worden gebracht. Ik verzoek U evenwel dit bij een afzonderlijke aanvraag te doen.
9. Desgewenscht zal ik het reeds toegekende voorschot op de Rijksbijdrage verhoogen met het bedrag hetwelk zij globaal thans aan de betrokkenen moet uitkeeren. Een daartoe strekkende aanvraag moet spoedig worden ingediend.

Het bovenstaande werd bij omzendbrief van de Minister van 5 Augustus 1946, n°. 18628, afd. L.O., ter kennis gebracht van de besturen der gesubsidieerde bijzondere kweekscholen en de gemeentebesturen van Amsterdam, Rotterdam en Dordrecht.

INSTELLING COMMISSIE TER VOORBEREIDING HERZIENING SALARISSEN KWEESCHOOLPERSONEEL

De Minister heeft bij zijn beschikking van 8 Mei 1946, n°. 10048 II, afd. L.O., ingesteld een commissie van advies en overleg ter voorbereiding van de herziening van het Bezoldigingsbesluit Burgerlijke Rijksambtenaren 1934, voorzover dit betrekking heeft op de salarissen van directeurs en leraren van de *kweekscholen*. In deze commissie zijn benoemd, met recht van plaatsvervangings:

- a. tot lid en voorzitter: Dr. J. H. Wesseling, raad-adviseur in algemene dienst aan het Ministerie van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen;
- b. tot lid: Mr. P. A. G. Ubink, administrateur, chef der afdeling Ambtenarenzaken van het Ministerie van Binnenlandse Zaken;
- c. tot leden, aangewezen door de kweekschoolorganisaties:
L. G. J. Bol, leraar aan de Rooms-Katholieke kweekschool te Nijmegen;
J. Dekker, directeur van de Protestants-Christelijke kweekschool te Zetten (Gld.);
P. M. van Leeuwen, directeur van de Gemeentelijke kweekschool te Dordrecht;
- d. tot secretaris: G. van der Leest, adjunct-commies aan het Ministerie van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen.

De beschikking is opgenomen in de *Nederlandse Staatscourant* van 9 Mei 1946, n°. 91.

WIJZIGING EN AANVULLING AMBTENARENREGLEMENT RIJKS KWEESCHOLEN EN AMBTENAREN-REGLEMENT RIJKSLEERSCHOLEN EN RIJKS LAGERE SCHOLEN

In de *Nederlandse Staatscourant* van 8 Juni 1944, n°. 110, zijn onder dagtekening van 1 Juni 1944, resp. n°. 100 O.W.K. en n°. 101 O.W.K., een tweetal beschikkingen van de Secretaris-Generaal gepubliceerd betreffende wijziging en aanvulling resp. van het *Ambtenarenreglement Rijkskweekscholen* en het *Ambtenarenreglement Rijksleerscholen* en *Rijks lagere scholen*. Bij deze beschikkingen is in artikel 23 van beide reglementen na het 2e lid een nieuw lid ingevoegd, luidende:

3. De ambtenaar, aan wien een uitkeering, als in het 1e lid bedoeld, toegekend is, is verplicht de reserve, welke hij bij zijn pensionneering overeenkomstig artikel 12 van het Koninklijk besluit van 22 December 1922 (*Staatsblad* n°. 684), laatstelijk gewijzigd bij Koninklijk besluit van 8 December 1938 (*Staatsblad* n°. 357), ontvangt, terug te betalen aan het lichaam dat in de bijdragen van het Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds, bedoeld in het 1e lid, voorzien heeft ¹⁾.

Op de hierbedoelde uitkering heeft aanspraak de ambtenaar die op grond van de herkeuring, bedoeld in artikel 37, 2e lid, van het Algemeen Rijksambtenarenreglement, wordt ontslagen. Ter oriëntering volgen hier het 1e en 2e lid van dit artikel:

¹⁾ Een lid van gelijke inhoud werd bij beschikking van de Secretaris-Generaal van het Departement van Binnenlandse Zaken d.d. 6 Juli 1943, n°. 1854 R, afd. Ambtenarenzaken, ingevoegd na het 2e lid van artikel 39 van het Algemeen Rijksambtenarenreglement (zie Onderwijsverslag 1943, blz. 22).

1. Een ambtenaar, die op grond van den uitslag van een geneeskundig onderzoek, als bedoeld in de artikelen 36 en 36a, niet reeds op last van het bevoegd gezag aan een geneeskundig onderzoek volgens de bepalingen van de Pensioenwet 1922 (*Staatsblad* n°. 240) wordt onderworpen, kan, indien hem op grond van den uitslag van het onderzoek eervol ontslag wordt aangezegd, binnen 14 dagen na de dagteekening van deze aanzegging aan het bevoegd gezag verzoeken, aan een herkeuring te worden onderworpen. Van de mogelijkheid daartoe wordt den ambtenaar bij de aanzegging mededeeling gedaan.

2. Zoodanige herkeuring heeft in ieder geval plaats, indien, nadat een geneeskundig onderzoek volgens de bepalingen van de Pensioenwet 1922 (*Staatsblad* n°. 240) niet tot afkeuring heeft geleid, desondanks naar het oordeel van het bevoegd gezag de toestand van den ambtenaar tot ontslag aanleiding moet geven.

Tevens vond een henummering der leden van bedoeld artikel plaats, waarbij in het nieuwe 4e lid een redactionele wijziging werd aangebracht.

Voorts is na artikel 67 van het Ambtenarenreglement Rijkskweekscholen en na artikel 65 van het Ambtenarenreglement Rijksleerscholen en Rijks lagere scholen een nieuw artikel, resp. 67a en 65a, ingevoegd, luidende:

Art. 67a (65a). 1. Op de tijdstippen, genoemd in artikel 15a van het Algemeen Rijksambtenarenreglement (*Staatsblad* 1931, n°. 248), wordt het krachtens dat artikel ingehoudene aan den ambtenaar in tijdelijken dienst of diens rechtverkriggenden uitgekeerd, vermeerderd met rente, overeenkomstig het bepaalde in de volgende leden, met dien verstande dat, indien tot inkoop van dienstdtijd wordt overgegaan, dit bedrag, alsmede het bedrag, bedoeld in artikel 63, 7e lid, van het Arbeidsovereenkomstenbesluit, voor zoo veel noodig wordt aangewend voor de betaling van de door den ambtenaar verschuldigde inkoopssom.

2. Aan het van den ambtenaar in tijdelijken dienst in den loop van het kalenderjaar ingehouden bedrag wordt op 31 December van dat jaar of op de tijdstippen, in het 1e lid bedoeld, 2 $\frac{1}{2}$ % toegevoegd als rentevergoeding.

3. Het totaalbedrag, dat op 31 December van eenig jaar ingevolge artikel 15a van het Algemeen Rijksambtenarenreglement op de bezoldiging van den ambtenaar in tijdelijken dienst ingehouden is, vermeerderd met het bedrag, bedoeld in artikel 63, 7e lid, van het Arbeidsovereenkomstenbesluit, en met de daaraan toegevoegde rente, draagt over het volgende kalenderjaar een rente van 4 $\frac{1}{2}$ %. Ingeval van uitkeering in den loop van dat kalenderjaar wordt deze rente berekend tot en met de maand waarin een der tijdstippen, genoemd in artikel 15a van het Algemeen Rijksambtenarenreglement, valt.

Ter oriëntering volgt hier artikel 15a van het Algemeen Rijksambtenarenreglement, waarvan in dit nieuwe artikel sprake is:

Art. 15a. Bij de uitbetaling van de bezoldiging, toekomende aan den ambtenaar in tijdelijken dienst die na het in werking treden van deze beschikking als zoodanig aangesteld is, wordt 4 % van de bruto-bezoldiging, tijdelijke toelage niet inbegrepen, ingehouden tot het tijdstip waarop hij ambtenaar in den zin van de Pensioenwet 1922 (*Staatsblad* n°. 240) wordt of waarop zijn dienstverband eindigt. Het ingehoudene wordt op de genoemde tijdstippen aan den ambtenaar in tijdelijken dienst uitgekeerd, zulks met inachtneming van en behoudens het bepaalde in artikel 95a¹⁾.

Beide beschikkingen zijn in werking getreden op 1 September 1943.

In verband met het vorenstaande deelde de Secretaris-Generaal bij circulaire van 19 Juni 1944, n°. 6944/1¹⁾, afd. L.O., aan het onderwijzend personeel der Rijkskweekscholen en -leerscholen mede, dat het nieuw ingevoegde artikel 15a ook van toepassing was op het personeel der Rijkskweekscholen en -leerscholen; voorts dat artikel 95a op voornoemd personeel *niet* van toepassing was, maar dat in verband hiermede in bovengenoemde reglementen resp. een nieuw artikel 67a en een nieuw artikel 65a was ingelast²⁾. Een afdruk van de desbetreffende beschikking was bij de circulaire gevoegd.

Ten slotte moge betreffende de aanvulling van bovengenoemde reglementen nog het volgende worden opgemerkt:

Op blz. 151/153 van dit verslag is melding gemaakt van twee aanvullingen van het Ambtenarenreglement Rijks hogere burgerscholen. Op gelijke wijze werden aangevuld artikel 19 van het Ambtenarenreglement Rijkskweekscholen en artikel 19 van het Ambtenarenreglement Rijksleerscholen en Rijks lagere scholen. Dit geschiedde resp. bij beschikkingen van de Secretaris-Generaal van 10 Januari 1945, nos. 12366/1, afd. L.O., en 12367/2, afd. L.O. Beide beschikkingen zijn opgenomen in de *Nederlandse Staatscourant* van 20 Februari 1945, n°. 19, en werden geacht in werking te zijn getreden op 1 December 1943.

¹⁾ De artt. 15a en 95a werden aan het Algemeen Rijksambtenarenreglement toegevoegd bij beschikking van de Secretaris-Generaal van het Departement van Binnenlandse Zaken d.d. 19 Augustus 1943, B.Z., n°. 4 A.Z. (zie Onderwijsverslag 1943, blz. 23).

²⁾ Opgemerkt zij, dat de tekst van de nieuwe artt. 67a en 65a geheel gelijk is aan die van artikel 95a.

UITSTEL EERSTE OEFENING MILITAIRE DIENST

Met betrekking tot het eventueel verlenen van *uitstel van eerste oefening voor de militaire dienst* voor hen die zich bekwamen voor het staatsexamen voor onderwijzer of voor de hoofdakte, deed de Minister onder dagtekening van 14 Maart 1946, n°. 4532, afd. L.O., een bekendmaking opnemen in de *Nederlandse Staatscourant* van 18 Maart 1946, n°. 54. Aan deze bekendmaking wordt het volgende ontleend:

De Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen, brengt ter kennis van de belanghebbenden, dat zijn ambgenoot van Oorlog bereid is verzoeken om uitstel van eerste oefening voor den militair dienst, welke zij die zich voor het staatsexamen voor onderwijzer bekwamen, tot hem richten, in overweging te nemen. Met het indienen van een dergelijk verzoekschrift, dat tot den Minister van Oorlog moet worden gericht, moet men wachten tot na de keuring. Als bijlagen moeten worden overgelegd een z.g. studieverklaring van het hoofd van den cursus welken men volgt, alsmede een verklaring van het hoofd van de lagere school waaraan men zich in de praktijk van het lesgeven oeffent. Uit eerstgenoemd stuk moet blijken, wanneer de leerling zich aan het staatsexamen zal onderwerpen. Het (vermoedelijk) tijdstip van de beëindiging van dat examen dient daarbij te worden vermeld. In de verklaring van het hoofd der lagere school moet worden medegedeeld wanneer adressant met zijn praktische oefening aan die school is begonnen. Indien de leerling voor het eerstvolgend staatsexamen voor onderwijzer niet slaagt, dient de aanvraag om uitstel te worden herhaald. Voorzover mogelijk zal de Minister van Oorlog tevens rekening houden met de belangen van hen die zich voor de hoofdakte bekwamen. Zij, die zulks doen door het volgen van een particulieren cursus, kunnen bij het opstellen van een verzoekschrift rekening houden met de wenken welke hiervoren zijn gegeven voor de aspirant-onderwijzers. De studieverklaring dient voor hen die zich voor de hoofdakte bekwamen, te worden afgegeven door het hoofd van den cursus welken men volgt. Een gecombineerde inzending van het adres met een eventueel request van den werkgever (gemeente- of schoolbestuur) is aan te bevelen. Tenslotte wordt er nadrukkelijk de aandacht van de betrokkenen op gevestigd, dat het geenszins vaststaat, dat op verzoeken als hiervoren zijn aangeduid, gunstig zal worden beschikt. Dit geldt in het bijzonder voor hen die zich niet in 1946, doch later aan het staatsexamen voor onderwijzer of aan het hoofdakte-examen zullen onderwerpen.

Met betrekking tot het verlenen van uitstel van eerste oefening voor de militaire dienst aan leerlingen van kweekscholen en hoofdakte-candidaten deelde de Minister onder dagtekening van 15 Maart 1946, n°. 4530, afd. L.O., aan de directeurs der Rijkskweekscholen, gesubsidieerde en ongesubsidieerde kweekscholen (met uitzondering van die welke uitsluitend voor onderwijzeressen zijn bestemd) o.m. het volgende mede:

Mijn ambgenoot van Oorlog heeft mij doen weten, dat hij bereid is verzoeken om uitstel van eerste oefening voor den militair dienst, welke leerlingen van kweekscholen tot hem richten, in overweging te nemen. In verband hiermede verzoek ik U het volgende ter kennis te brengen van de daarvoor in aanmerking komende leerlingen Uw school. Een verzoek om uitstel van opkomst behoort niet tot mij, maar tot mijn ambgenoot van Oorlog te worden gericht. Met het indienen dient te worden gewacht tot de betrokkene voor den militair dienst is goedgekeurd.

Als bijlage moet worden overgelegd een z.g. studieverklaring, d.i. een verklaring waaruit blijkt, dat de betrokkene leerling is van de vierde klasse van Uw school. In dat stuk, dat door U moet worden afgegeven, moet tevens worden vermeld het (vermoedelijk) tijdstip van beëindiging van het eerstkomend eindexamen. Voor leerlingen van lagere studiejaren dient in die verklaring te worden vermeld, door welke oorzaak de leerling nog niet aan het eindexamen kan deelnemen. Indien een leerling voor het eerstvolgend eindexamen niet slaagt of niet tot een hogere klasse wordt bevorderd, dient de aanvraag zoo noodig te worden herhaald. In de alskan over te leggen studieverklaring moet de oorzaak van het falen van den leerling kortelings worden omschreven. Voorzover mogelijk zal ook rekening worden gehouden met de belangen van hen die zich voor de hoofdakte bekwamen en die thans voor hun eerste oefening in militair dienst worden opgeroepen. Ten aanzien van hen die de lessen aan de afdeling B van een kweekschool volgen, kan — mutatis mutandis — op gelijke wijze worden gehandeld als hierboven voor de aspirant-onderwijzers is uiteengezet. Een gecombineerde inzending van hun verzoekschrift met een eventueel adres van hun werkgever (gemeente- of schoolbestuur) is aan te bevelen.

Ik vestig er uitdrukkelijk Uw aandacht op, dat het geenszins vaststaat, dat op hiervoren behandelde verzoeken gunstig zal worden beschikt. Dit geldt in het bijzonder voor die gevallen waarin de betrokkene thans nog geen leerling van de vierde klasse van de afdeling A of van de tweede klasse van de afdeling B der kweekschool is.

SPELLINGSREGELS VOOR DE EXAMENS L.O. 1946

In de *Nederlandse Staatscourant* van 18 April 1946, n°. 77, bracht de Minister ter kennis van de betrokkenen, dat zowel bij de in het jaar 1946 te houden examens ter verkrijging van de lagere akte als onderwijzer als bij alle overige in dit jaar te houden examens op het gebied van het lager onderwijs de *spellingsregelen* zouden gelden welke bij de examens voor de lagere akte in 1945 waren gevolgd. Deze regels luiden als volgt:

De naamvalsuitgang -n bij lidwoorden, voornaamwoorden, bijvoeglijke naamwoorden of daarmede gelijkstaande verbuigbare woorden mag worden weggelaten, behalve:

a. in staande uitdrukkingen en in bijzondere taal en bijzonderen stijl;

b. in het enkelvoud bij namen van mannelijke personen, bij de namen van dieren, die of uitsluitend een mannelijk individu aanduiden of een gebruikelijk afzelsel op -in ter aanduiding van het vrouwelijk individu naast zich hebben, benevens bij woorden die een kennelijk mannelijke zelfstandigheid aanduiden.

Aangezien de lijst van kennelijk mannelijke zelfstandigheden nog niet was vastgesteld, kon hiermede uiteraard ook niet gerekend worden. Het gebruik van een woordenboek of een woordenlijst op het examen kwam te vervallen.

REGELING HOOFDAKTE-EXAMEN

De Minister bracht onder dagtekening van 22 November 1945 ter kennis van belanghebbenden, dat omstreeks de jaarwisseling nogmaals de gelegenheid zou worden geboden tot het afleggen van het hoofdakke-examen.

Tot dit examen konden worden toegelaten allen die in het jaar 1944 of eerder de onderwijzersakte hadden verworven; echter konden zij die deze akte eerst in het jaar 1944 hadden verkregen, zich nu alleen aanmelden voor het B-gedeelte van het examen.

Ook ditmaal zouden de kandidaten nog vrij zijn in de keuze van de examencommissie.

Voor hen die in de jaren 1940, 1941, 1942, 1943 of 1944 met goed gevolg een gedeelte van het hoofdakke-examen hadden afgelegd, zou een zodanige regeling worden getroffen dat de deswege afgegeven verklaring in elk geval voor het op handen zijnde examen zou gelden. In de *Nederlandse Staatscourant* van 5 Maart 1946, n°. 45, deelde de Minister mede, dat het in zijn voornemen lag de totstandkoming van een Koninklijk besluit te bevorderen, waarbij zou worden bepaald, dat aan het gedeelte A of het gedeelte B van het in 1946 te houden hoofdakke-examen kon worden deelgenomen door allen die na 1939 een verklaring voor het gedeelte A of het gedeelte B hadden verworven. De eis dat, om tot het A-gedeelte van het examen te worden toegelaten, de onderwijzersakte ten minste anderhalf jaar tevoren moet zijn verkregen, zou voor het op handen zijnde hoofdakke-examen ten volle van kracht blijven.

Verlenging geldigheidsduur verklaringen inzake het gedeeltelijk afgelegd hoofdakke-examen

In artikel 22, 5e lid, van het Koninklijk besluit van 10 September 1923 (*Staatsblad* n°. 435) is bepaald, dat aan de geëxamineerde die met gunstig gevolg een der gedeelten A of B van het hoofdakke-examen heeft afgelegd, daarvan kosteloos een bewijs wordt uitgereikt. Indien binnen een tijdvak van ten hoogste drie kalenderjaren, volgende op het jaar waarin dit bewijs is afgegeven, ook het andere gedeelte met gunstig gevolg wordt afgelegd, wordt de akte van bekwaamheid eveneens kosteloos uitgereikt. In het 1e lid van dit artikel is bepaald, dat bij de aangifte voor het examen de aspirant moet vermelden welk gedeelte hij wenst af te leggen, dan wel of hij zich aan het gehele examen wenst te onderwerpen. Indien hij in een der drie voorafgaande kalenderjaren een gedeelte met gunstig gevolg heeft afgelegd, dient hij tevens het in het 5e lid bedoelde bewijs over te leggen.

Aangezien in de bezettingstijd vele studerende voor de hoofdakke hun studie niet op de normale wijze hadden kunnen voortzetten, was het wenselijk bovenbedoelde termijn van drie jaren te *verlengen*. Daarom werd bij Koninklijk besluit van 19 October 1946 (*Staatsblad* n°. G 289) aan artikel 22 van voormeld besluit een achtste lid toegevoegd, luidende:

8. Voor hen die in een der jaren 1940, 1941, 1942, 1943 en 1944 met gunstig gevolg een van de gedeelten A en B hebben afgelegd, wordt het tijdvak van drie kalenderjaren, vermeld in het eerste en vijfde lid, verlengd tot onderscheidenlijk acht, zeven, zes, vijf en vier kalenderjaren.

Op grond van dit besluit zullen dus alle onderwijzers(essen) die na 1939 een gedeelte van het hoofdakke-examen met gunstig gevolg hebben afgelegd, tot en met 1948 de gelegenheid hebben om zich aan het andere gedeelte van het examen te onderwerpen en daarmede de hoofdakke te verkrijgen. Onder dagtekening van 6 December 1946, n°. 39626 IV, afd. L.O., vestigde de Minister de aandacht van belanghebbenden op bovenvermelde wijziging in de regeling van het hoofdakke-examen¹⁾.

¹⁾ Zie *Nederlandse Staatscourant* van 12 December 1946, n°. 244.

EXAMENS

Het volgende staatje geeft een overzicht van de uitslagen der onderwijzersexamens en hoofdakke-examens in de jaren 1944, 1945 en 1946. Ter vergelijking zijn mede de cijfers van 1943 opgenomen.

Candidaten en geslaagden	Examens		Onderwijzersexamens						Hoofdakte-examens								
			Kweekschool- eindexamen			Staatsexamen			Hoofdakte- examen (voll.)			Hoofdakte- examen (deel A)			Hoofdakte- examen (deel B)		
	M.	V.	Tot.	M.	V.	Tot.	M.	V.	Tot.	M.	V.	Tot.	M.	V.	Tot.		
1943																	
Candidaten	480	775	1255	25	30	55	310	201	511	715	281	996	712	282	994		
waarvan geslaagd voor:																	
volledig examen . . .	460	756	1196	13	22	35	79	86	165								
examen hoofdakte																	
deel A							40	29	69	272	118	390					
examen hoofdakte																	
deel B							66	40	106				353	153	506		
1944 ¹⁾																	
Candidaten	451	765	1216	39	41	80	304	105	409	471	199	670	438	203	641		
waarvan geslaagd voor:																	
volledig examen . . .	403	702	1105	22	27	49	52	32	84								
examen hoofdakte																	
deel A							74	25	99	270	135	405					
examen hoofdakte																	
deel B							71	21	92				261	152	413		
1945																	
Candidaten ²⁾				80	59	139	187	56	243	535	179	714	789	208	997		
waarvan geslaagd voor:																	
volledig examen . . .	652	807	1459	66	56	122	74	32	106								
examen hoofdakte																	
deel A							44	11	55	319	125	444					
examen hoofdakte																	
deel B							19	4	23				500	154	654		
1946																	
Candidaten	479	713	1192	43	40	83	•	•	•	•	•	•	•	•	•		
waarvan geslaagd voor:																	
volledig examen . . .	457	682	1139	27	28	55	•	•	•								
examen hoofdakte																	
deel A							•	•	•	•	•	•					
examen hoofdakte																	
deel B							•	•	•				•	•	•		

¹⁾ In 1944 is voor de hoofdakke-examens voor de examencommissie district Arnhem een schatting gemaakt, daar de desbetreffende gegevens verloren zijn gegaan.

²⁾ In 1945 werd op de kweekscholen de onderwijzersakte zonder examen uitgereikt.

• = gegevens onbekend.

RIJKSSCHOOLTOEZICHT ONDERWIJZERSOPLEIDING

In de sinds het overlijden van de heer J. J. 't Hart vacerende betrekking van inspecteur van de onderwijzersopleiding werd in 1945 voorzien door de benoeming van de heer C. Kleywegt, laatstelijk leraar aan de bijzondere kweekschool „De Klokkenberg” te Nijmegen. De heer Kleywegt aanvaardde zijn ambt op 1 November 1945. Op dezelfde datum eindigde de tijdelijke waarneming van genoemd inspectoraat door de heer P. van Nes Czn., hoofdinspecteur van het lager onderwijs in de tweede hoofdinspectie. De heer Van Nes was met de tijdelijke waarneming van dit inspectoraat belast sinds 20 Juni 1942.

G. VOORBEREIDEND ONDERWIJS (KLEUTERONDERWIJS)

De numerieke ontwikkeling van het voorbereidend of kleuteronderwijs in de jaren 1945 en 1946¹⁾ moge blijken uit de navolgende cijfers²⁾. Ter vergelijking zijn mede de cijfers over 1943 opgenomen. Er zij op gewezen, dat ook in deze jaren het verzamelen van de gegevens verschillende moeilijkheden met zich bracht. Zo was het door het geheel of gedeeltelijk verloren gaan van de administratie van verscheidene scholen niet altijd mogelijk volkomen betrouwbare gegevens te verkrijgen. Bij adresverandering der scholen door verhuizing wegens oorlogsschade, vordering enz. was het voor het Rijksschooltoezicht vaak moeilijk om de nieuwe adressen te achterhalen. Het is dan ook mogelijk dat enkele scholen buiten de statistische waarneming zijn gebleven. Vele scholen die in vorige jaren wegens oorlogsschade, vordering enz. gesloten werden, konden pas in 1946 worden heropend.

Richting	Toestand op 31 December 1945		Toestand op 31 December 1945		Toestand op 31 December 1946	
	Scholen	Leerlingen	Scholen	Leerlingen	Scholen	Leerlingen
Openbaar	207	28 143	190	29 226	214	34 530
Bijzonder	2 053	198 736	1 773	180 500	2 039	209 765
Totaal	2 260	226 879	1 963	209 726	2 253	244 295

Bovenstaande cijfers geven, voor elk der verslagjaren 1945 en 1946 afzonderlijk, aanleiding tot de volgende opmerkingen.

Verslagjaar 1945

Het aantal *scholen* voor voorbereidend onderwijs bedroeg op 31 December van het verslagjaar 1963, d.i. 297 minder dan een jaar tevoren. Deze achteruitgang moet hoofdzakelijk worden toegeschreven aan de bijzondere omstandigheden welke zich in 1944 en 1945 ten opzichte van deze tak van onderwijs deden gelden. In deze jaren werden zeer veel scholen vernield dan wel gevorderd voor lagere school, voor noodhospitaal, voor krijgsgevangenen, voor Canadese of Nederlandse militairen enz. De scholen welke op de teldatum geschorst waren of geen leerlingen hadden, zijn in dit verslag *niet* opgenomen. Bij de cijfers worde nog aangetekend, dat van de 1773 bijzondere scholen 618 ongesubsidieerd waren, t.w. 148 Protestants-Christelijke, 314 Rooms-Katholieke en 156 neutraal bijzondere scholen. Het aantal openbare scholen verminderde met 17, dat der bijzondere met 280.

Het totaal aantal *leerlingen* verminderde met 17153 of 7.6 %. Het aantal leerlingen der openbare scholen vermeerderde met 1083 of 3.8 %, dat der bijzondere verminderde met 18236 of 9.2 %.

Het opmerkelijke verschil tussen een stijging voor het openbaar onderwijs enerzijds en een daling voor het bijzonder onderwijs anderzijds vindt vermoedelijk een verklaring in het feit dat in de zwaar geteisterde gebieden (Gelderland, Zeeland, Noordbrabant en Limburg) met vrijwel uitsluitend bijzondere scholen een zeer groot aantal van deze instellingen het onderwijs moest staken.

Verslagjaar 1946

Vergeleken met het jaar 1945 viel in 1946 een belangrijke stijging van het aantal *scholen* te constateren. De toeneming bedroeg in totaal 290 scholen, t.w. 24 openbare, 78 Protestants-Christelijke, 112 Rooms-Katholieke en 76 overige bijzondere scholen. Bij de cijfers worde nog aangetekend, dat 799 van de 2039 bijzondere scholen ongesubsidieerd waren, t.w. 207 Protestants-Christelijke, 391 Rooms-Katholieke en 201 overige bijzondere scholen.

Het totaal aantal *leerlingen* vermeerderde met 34569 of 16.5 %. Het aantal leerlingen der openbare scholen vermeerderde met 5504 of 18.1 %, dat der bijzondere scholen met 29265 of 16.2 %.

¹⁾ Tengevolge van de buitengewone omstandigheden konden over 1944 geen gegevens worden verstrekt.

²⁾ Ontleend aan Mededelingen nos. 7248 en 7276 van het Centraal Bureau voor de Statistiek, afdeling Culturele Statistiek.

Ten slotte zijn in het volgende staatje nog enkele statistische gegevens¹⁾ opgenomen betreffende de opleidingen voor onderwijzeres bij het kleuteronderwijs in de jaren 1945 en 1946. Ter vergelijking zijn mede de cijfers over 1943 vermeld.

Richting	Aantal cursussen op 31 December			Aantal leerlingen op 31 December											
				voor het A-diploma			voor het B-diploma			voor het Montessori-diploma			totaal		
	1943	1945	1946	1943	1945	1946	1943	1945	1946	1943	1945	1946	1943	1945	1946
Openbaar . . .	3	2	3	81	84	125	51	39	66	—	—	—	132	123	191
Bijzonder . . .	44	39	44	776	777	895	258	195	192	128	140	117	1162	1112	1204
Totaal . . .	47	41	47	857	861	1020	309 ²⁾	234	258	128 ²⁾	140	117	1294	1235	1395

Bovenstaande cijfers geven, voor elk der verslagjaren 1945 en 1946 afzonderlijk, aanleiding tot de volgende opmerkingen.

Verslagjaar 1945

Het aantal cursussen op 31 December van het verslagjaar bedroeg 41 (vorig jaar 47). Van de 39 bijzondere cursussen genoten er 7 een gemeentelijk subsidie. Voorts zij nog vermeld, dat van de 41 cursussen er 13 het onderwijs overdag gaven, 18 zowel overdag als 's avonds en 10 uitsluitend in de avonduren. Het totaal aantal leerlingen bedroeg 1235 tegen 1294 in 1943. Het aantal leerkrachten bij de gezamenlijke cursussen bedroeg 290 tegen 341 in 1943.

Verslagjaar 1946

Het aantal cursussen op 31 December van het verslagjaar bedroeg 47 (vorig jaar 41). Van de 44 bijzondere cursussen genoten er 7 een gemeentelijk subsidie. Voorts zij nog vermeld, dat van de 47 cursussen er 13 het onderwijs overdag gaven, 25 zowel overdag als 's avonds en 9 uitsluitend in de avonduren.

Het totaal aantal leerlingen bedroeg 1395 tegen 1235 in 1945.

Het totaal aantal leerkrachten bij de gezamenlijke cursussen bedroeg 338 tegen 290 in 1945.

¹⁾ Eveneens ontleend aan Mededelingen nos. 7248 en 7276 van het Centraal Bureau voor de Statistiek, afdeling Culturele Statistiek.

²⁾ Waaronder 36 leerlingen bovendien voor de Montessori-aantekening.

REGISTER

Verklaring der afkortingen in de derde kolom: *alg.* = algemeen; *b.l.o.* = buitengewoon lager onderwijs; *h.o.* = hoger onderwijs; *landb.* = landbouwonderwijs; *leerp.* = leerplicht; *l.o.* = lager onderwijs; *n.o.* = nijverheidsonderwijs; *opl.* = opleiding; *verv.* = vervolgonderwijs; *v.h.m.o.* = voorbereidend hoger en middelbaar onderwijs; *voorb.* = voorbereidend (kleuter-)onderwijs.

De bladz. 1 t/m 287 treft men aan in Deel I, de bladz. 295 t/m 697 in Deel II.

Trefwoord	Omschrijving	Afdeling	Bladz.
Aanstelling	Uitreiking van akten van — en ontslag Verbod inzake — van personen beneden de leeftijd van 30 jaar in overheidsdienst of in dienst van bijzondere scholen	n.o. alg.	185 51
Aanwijzing(en)	Zie ook: Benoeming. — overeenkomstig artikel 157 der Hoger-onderwijswet — van een deskundige tot het verrichten van een schatting van een gebouw, terrein of meubilair voor een school — van kweekscholen — van onderwijsinrichtingen, aan welke de diensttijd aldaar doorgebracht, mede in aanmerking komt voor de vaststelling van de jaarwedde van de onderwijzer	v.h.m.o. alg. " "	123 302 302 302
Aardrijkskunde	Het leervak —	l.o.	491, 492, 493, 494
Academie (Tijdelijke —, Eindhoven)	Bevoegdheden van de stichting — Omvang van het onderwijs Onderwijs in de technische wetenschappen Oprichting van de stichting — Rechtsgevolgen van examens en getuigschriften Resultaten van examens en tentamens Studiebeurzen Verslag van de stichting — Zie ook: Academie.	h.o. " " " " " " "	87 88 388 85 87 88 88 85
Academisch gevormden	Vernuiming van werkgelegenheid voor —	"	121
Academisch statuut	Tijdelijke afwijking van het — inzake de kandidaats-examens in de rechtsgeleerdheid Wijziging en aanvulling van het —	alg. h.o.	297, 298, 299 81, 83
Achtste leerjaar	Behoeftte aan primair nijverheidsonderwijs voor meisjes in verband met de invoering van het — Zie ook: Voortgezet gewoon lager onderwijs.	n.o.	454, 458
Actuariaat	Opleiding voor het —	alg.	298
Actuaris	Opleiding tot —	"	298
Administratie	Stordige — van de hoofden van scholen	l.o.	533
Administratiekosten	Vaststelling van het voor Rijkssubsidie in aanmerking komend bedrag der —	v.h.m.o.	156
Adoptie	— van een lagere school — van Nederlandse universiteiten	l.o. h.o.	544 101, 355
Academie (Rijks— van beeldende kunsten)	Docenten Gebouw en lokalen Leerlingen Met een jaargeld begiftigden Staat van het onderwijs Technisch personeel Verzamelingen Voorstellen tot ontwikkeling en verbetering der — Wedstrijden Zie ook: Academie.	" " " " " " " " "	417, 419, 421 417, 419, 421 417, 419, 421 419, 421, 422 418, 420, 421 421 418, 420, 422 419, 420, 422 419, 421, 422
Academie	Studie in de —	"	81
Algemene oudheidkunde	Aanvulling van het — Rijksskweekscholen en het — Rijksschoolen en Rijks lagere scholen	opl.	281
Ambtenarenreglement	Wijziging en aanvulling van het — Rijks hogere burgerscholen — in het Duits	v.h.m.o. l.o.	151 241, 471, 489, 491
Applicatiecursussen	Vrijstelling van — naar Duitsland Medetellen van tijd, in verplichte — doorgebracht, voor het kweekschoolleidendexamen	alg. opl.	62 277

Trefwoord	Omschrijving	Afdeling	Bladz.
Arbeidsdienstplicht	Aanwijzing van het aantal arbeidsdienstplichtigen en tijdstip van opkomst	alg.	60
	— voor kweekelingen	opl.	676
	— voor onderwijzers	l.o.	562
Arbeidsinzet	Mislukte pogingen tot wegvoering van onderwijzers voor de —	"	563, 564
	Onderwijs in het Duits als middel ter ontkoming aan de —	n.o.	488, 650
	22-jarige leerlingen van middelbare technische scholen en de —	"	460
	Vervroegd eindexamen aan handelsscholen en de —	v.h.m.o.	201
	Vrijstelling van de — voor leerlingen van middelbare technische scholen e.d.	"	126
	Wegvoering van leerlingen voor de —	n.o.	201
Archaeologie	Het bijvak —	alg.	61
Avondlessen	Tijdelijke schorsing van — wegens buitengewone omstandigheden	"	298
		n.o.	185, 197
Bakkersvakonderwijs	Instelling van een Commissie van samenwerking ten behoeve van het —	"	177
Bataafsche Petroleum Maatschappij	Schenking van de — ten behoeve van het Nederlandse hoger onderwijs	h.o.	102, 515, 595
	Studiebeurzen, toegekend door de —	"	102, 515
Beaufragten	Verplichting tot het verstrekken van inlichtingen aan —	alg.	71
Bedrijfsbezoeken	— door leerlingen van diverse scholen ter gelegenheid van de „Week van het Arbeidsfront”	"	29
Bedrijfsvolkstuinten	Deelnemers aan —	n.o.	188
Belangstellingscentra	Onderwijs volgens —	l.o.	484, 494, 649
Belediging	— van bepaalde volksgroepen	"	238
Benoeming	— van leerkrachten	alg.	50
	— van een N.S.B.-bestuurslid	l.o.	657
	— van N.S.B.-inspecteurs	"	549, 551, 635
	— van N.S.B.-leraren	n.o.	439
	— van N.S.B.-onderwijzers	l.o.	525, 622
	— van onderwijzend personeel aan scholen voor v.h.m.o. in verband met de aanvangsdatum van het cursusjaar	v.h.m.o.	146
	— van onderwijzers	alg.	50
		l.o.	471, 524, 525, 582, 585, 622, 656
	Conflict met het Departement inzake de — van een hoofd aan de schipperschool te Vreeswijk	"	585
	Politieke — en van onderwijzend personeel	alg.	50
	Richtlijnen voor de benoeming van onderwijzend personeel	h.o.	555
	Strijd om het —recht	alg.	50
	Verbod inzake aanstelling van personen beneden de leeftijd van 30 jaar in overheidsdienst of in dienst van bijzondere scholen	l.o.	585, 584, 585
	Zie ook: Aanstelling	alg.	51
Benoemingsbesluit	Conflict met het Departement inzake de toepassing van het —	l.o.	585
	Houding der schoolbesturen ten opzichte van het —	"	525
	Sabotage van het —	h.l.o.	671
		l.o.	471, 524, 525, 585, 657
	Toepassing van het —	"	471, 524, 582, 585, 656
	Werking van het —	"	585
Besmettelijke ziekten	Wijziging van het —	alg.	51
	Bescherming van leerlingen tegen —	"	18
		l.o.	227, 545
Beurzen	Vatbaarheid van leerlingen voor —	"	659
	Zie: Studiebeurzen	"	245
Bevalling	Uitkering bij — (kraamgeld)	n.o.	192
		v.h.m.o.	148

Trefwoord	Omschrijving	Afdeling	Bladz.
Bevoegdhedenbesluit N.O. 1941	Toepassing van het —	n.o.	187
Bevoegdheid(heden)	— in Nederland van Indische juristen	alg.	298
	— tot het geven van onderwijs in de lichamelijke oefening aan mulo-scholen	"	302
	— van leerkrachten bij het voorbereidend onderwijs	voorb.	691
	— van leraren bij het nijverheidsonderwijs	n.o.	186
	— van onderwijzers in de lichamelijke oefening	l.o.	492
	— van zwemonderwijzers	"	242
	Ontnemen van de onderwijs— aan onderwijzers	"	206, 213
	Politieele — van onderwijzers	"	624
	Uitbreiding van de onderwijs— voor staatsinrichting, staathuishoudkunde en handelsrecht	alg.	299
	Verlenging van de werkingsduur van enige bepalingen inzake de — om onderwijs te geven in het Duits	l.o.	241
Bevrijding	— sfeesten	"	568
	Eerste herdenking van onze —	alg.	32
	Reacties bij de —	l.o.	565
	Richtlijnen voor de eerste herdenking van onze —	alg.	32
Bezettingsmaatregelen	Besluit —	"	15
	Opheffing van de voorlopige schorsing van — op het gebied van het lager onderwijs	l.o.	229
	Overzicht van de — op het gebied van het onderwijs met vermelding van hetgeen daaromtrent na de bevrijding is bepaald	h.o. l.o. n.o. v.h.m.o.	79 232 160 123
Bezettingsschade	— aan schoolgebouwen	b.l.o. l.o.	672 466, 472, 480, 538, 618, 672
	— en oorlogsschade	"	541
Bezoldiging	Zie: Salaris.		
Bezoldigingsbesluit Burgerlijke Rijksambtenaren 1934	Wijziging en aanvulling van het —	" landb. v.h.m.o.	247 158 151
Binnenvaart	Scholen voor de —	n.o.	445
Biophysica	Het bijvak —	h.o.	83
Blinden	Onderwijs aan —	b.l.o.	671
Boeken	Aankoop van — in Amerika	h.o.	102
	Aanschaffing van school- en leer—	n.o.	175
	Boek „Opvoeding en onderwijs in de middelbare school en het gymnasium”	v.h.m.o.	133
	Boekje „Een half jaar vrijheid”	"	138
	Brochure „De Deutsche uitbuiting van Nederland”	alg.	33
	Controle op de leer—	l.o.	178
	Instelling van een Rijkscommissie van advies inzake het uitgeven van — en tijdschriften	alg.	29
	Maatregelen betreffende de aanschaffing van school- en leer— in verband met de papierschaarste	"	27
	Schenking — uit het buitenland	h.o.	102
	Supplement op de catalogus van school- en leer—	"	27
	Uitslag van de prijsvraag voor een leerboek over de geschiedenis van het Nederlandse volk ten behoeve van het gewoon lager onderwijs	l.o.	268
	Verbod inzake het gebruik van leer— van nationaal-socialistische schrijvers	v.h.m.o.	137
	Verboden —	alg. b.l.o.	27 670, 671, 672, 673, 674, 675
		l.o.	486, 503, 579, 650
	Verkoop van school- en leer—	alg.	24, 26
	Verstrekking van — en leermiddelen aan leerlingen van Rijks hogere burgerscholen	v.h.m.o.	133
	Voorschriften inzake de aanschaffing van school- en leer—	alg.	23

Trefwoord	Omschrijving	Afdeling	Bladz.
Bocken (vervolg)	Werkzaamheden van de Commissie van voorlichting voor leer—	alg. l.o.	23 612
Boomplantdagen	—	—	—
Bouwbesluit	Ontheffing van de bepalingen van het —	—	662, 663, 667
Brandstoffschaarste	Gebruik van schoolmeubelen als brandstof	—	477, 536
	Gevolgen van de — voor het onderwijs	b.l.o. l.o.	670 467, 481, 562, 640
	—	voorb.	690, 693, 694
British Council	Onnodige sluiting van scholen wegens —	l.o.	513
Brochure	Financiële hulp bij studie, verleend door de —	alg.	11
Buitengewone omstandig- heden	— „De Duitse uitbuiting van Nederland”	—	33
	Invloed van de — op de mentaliteit der leerlingen	b.l.o.	669, 670, 671, 672, 673, 674, 675
	—	l.o.	468, 469, 476, 485, 503, 508, 518, 569, 611, 613
	—	n.o.	448, 459
	—	opl.	681
	—	v.h.m.o.	425
Buitengewoon lager onder- wijs	Aantal leerkrachten	b.l.o.	272, 273
	Aantal leerlingen	—	272
	Aantal scholen	—	272
	Algemene opmerkingen inzake het —	—	668
	Cursus voor —	opl.	686
	Onderwijs aan blinden	b.l.o.	671
	Onderwijs aan doofstommen	—	669
	Onderwijs aan lichamelijk gebrekkigen	—	674
	Onderwijs aan psychoparthen	—	674
	Onderwijs aan slechthorenden	—	673
	Onderwijs aan zwakzinnigen	—	672
	Schooltoezicht	—	669
Buitenland	Contact met de wetenschappelijke centra in het —	h.o.	102
	Contact met het —	v.h.m.o.	429
	Culturele betrekkingen met het —	alg.	11, 72
	—	h.o.	102, 355
	Culturele betrekkingen tussen Nederland en Engeland	alg.	11
	Culturele Conventie tussen Nederland en Engeland	—	11
	Nederlandsch-Belgisch cultureel verdrag	—	72
	Studiebeurzen voor de studie in het —	h.o.	120
	Studie in het —	—	115, 120
	Uitzending van schoolkinderen naar het —	l.o.	60, 544
Buitenlands(e)	Bezoek van — schoolkinderen en studenten aan ons land	alg.	75
	— hulp aan Nederlandse studenten	h.o.	367
	— hulp aan het Nederlandse onderwijs	alg. h.o.	12 12, 101, 355, 380
	— studiebeurzen	—	120
	— uitnodigingen aan Nederlandse studenten	—	115
	Studiebeurzen voor — studiereizen	—	119
Bijzondere leerstoel(en)	Aanbieding van een — in de vraagstukken betreffende de land- en tuinbouw aan de Katholieke Economische Hogeschool	—	415
	— in de parapsychologie en parapsychologische philo- sophie	—	85
	— in de praeventieve geneseskunde	—	85
	— in de sociologie	—	85
	— in de taal- en volkenkunde van Suriname en Curaçao	—	85
	— in de voeding en voedselvoorziening van het Neder- landse volk	—	371
	— voor de studie der economische en sociale vraag- stukken betreffende de land- en tuinbouw	—	415

Trefwoord	Omschrijving	Afdeling	Bladz.
Centrale Jeugdraad	De — in de bezettingstijd	alg.	74
	Opheffing van de —	"	75
Chemicaliën	— van Rijks hogere burgerscholen	v.h.m.o.	133
Churchill	Ere-promotie van Winston —	h.o.	314
Collegegeld	Aantal studie jaren voor de verschillende faculteiten, gedurende welke het — moet zijn betaald	"	117
	Betaling en terugbetaling van —	"	115
	Betaling van het — in verband met de toegepaste zuiveringsmaatregelen	"	116
	Betaling van het — door gerepatrieerde studenten	"	117
	Betaling van het — in twee termijnen	"	115
	Ontheffing van de bepaling dat de betalingen van het — in achtereenvolgende jaren moeten zijn geschied	"	116
Colleges van herstel	Instelling van —	"	90
	Opheffing van —	"	95
Commissie(s)	— tot bestudering van goede onderwijsmethoden voor het primaire nijverheidsonderwijs voor meisjes	n.o.	451
	— tot reorganisatie van het hoger onderwijs	alg.	298
	— tot wering van schoolverzuim	leerpl.	220
	— van advies inzake het muziekonderwijs op de scholen	opl.	684
	— van toezicht	l.o.	219
	Instelling advies— van beoordeling inzake de zuivering onder de studenten	h.o.	109
	Instelling en installatie van de — tot reorganisatie van het hoger onderwijs	"	95
	Instelling van de — tot voorbereiding van de herziening der onderwijzersalarissen	l.o.	250
	Instelling van de — tot voorbereiding van de herziening van de salarissen van het kweekschoolpersoneel	opl.	281
	Instelling van de — tot zuivering van de studenten	h.o.	104
	Instelling van de — voor het onderwijs aan uit Nederlands-Indië gerepatrieerde kinderen	alg.	65
	Instelling van de Nederlandsch-Belgische spellings—	"	71
	Instelling van een advies— inzake de opleiding van practiserende psychologen	h.o.	101
	Instelling van een advies— inzake het vraagstuk van film en onderwijs	alg.	73
	Instelling van een — inzake de regeling van het kunstnijverheidsonderwijs	n.o.	441
	Instelling van een — van advies en overleg ter voorbereiding van de herziening van het Salarisbesluit N.O. 1935	"	200
	Instelling van een — van advies inzake het aanschaffen van machines enz.	"	204
	Instelling van een — van onderzoek naar het beleid van de Secretaris-Generaal van het voormalige Departement van Opvoeding, Wetenschap en Kultuurbescherming, Prof. Dr. J. van Dam	alg.	73
	Instelling van een — van samenwerking ten behoeve van het vakonderwijs aan bakkers	n.o.	177
	Instelling van een — voor universitaire gezondheidszorg	h.o.	356
	Instelling van een Regerings— voor wetenschappelijke documentatie	alg.	11
	Instelling van een Rijks— van advies inzake het muziekonderwijs	"	34
	Instelling van een Rijks— van advies inzake het uitgeven van boeken en tijdschriften	"	29
	Instelling van een sub— voor het muziekonderwijs op de scholen	"	35
	Instelling van een sub— voor de opleiding van beroeps-musici en dilettanten	"	35
	Nationale — tot uitzending van Nederlandse kinderen 1945	"	60
	Reorganisatie— voor de onderwijzersopleiding	opl.	684
	Technische — ter uitvoering van het Nederlandsch-Belgisch cultureel accord	alg.	72
	Werksamheden van de — van voorlichting voor leerboeken	"	25
	Wijziging samenstelling van de — van advies	h.o.	80

Trefwoord	Omschrijving	Afdeling	Bladz.
Communauteit	Salarissen der in — levende ongehuwde leerkrachten	n.o. v.h.m.o.	197, 460 149
Concerten	Nederlandse — te Londen	alg.	11
Conferentie	Conference of Allied Ministers of Education	"	11
Congres	Vernieuwings—	l.o.	648
Culturele betrekkingen	— met het buitenland	alg.	11, 72
		h.o.	102, 555
	Culturele Conventie tussen Nederland en Engeland	alg.	11
	Nederlandsch-Belgisch cultureel verdrag	"	72
Curatoren	Verhoging van het aantal leden van de colleges van —	h.o.	81
	Verhouding tussen — en rectoren	v.h.m.o.	429
Cursus(sen)	Aantal — bij het land- en tuinbouwonderwijs	landb.	157
	Aantal — bij het vervolgonderwijs	verv.	271
	Applicatie— in het Duits	l.o.	247, 477, 489,
			491
	Applicatie— in lichamelijke oefening	"	494
	— in de volkszang	"	648
	— in het Fries	opl.	686
	— in kleutergymnastiek	voorb.	692, 696
	— in kraamverzorging	n.o.	457
	— in lichamelijke opvoeding te Neu-Strelitz	l.o.	605
	— ter opleiding van leerkrachten bij het voorbereidend onderwijs	opl. voorb.	686 297, 692, 693, 696
	— ter opleiding voor het Ward-diploma	l.o.	502, 604
	—, uitgaande van de Commissie inzake huishoudelijke voorlichting en gezinsleiding	n.o.	456
	— van verschillende aard	opl.	686
	— voor buitengewoon onderwijs	"	686
	— voor de opleiding voor de akte S	"	686
	— voor spraakgebrekkigen	l.o.	220
	— voor voortgezette vakstudie	opl.	686
	Declame aan herhalings— E.H.B.O. door personeel van lagere dagnijverheidsscholen voor jongens	n.o.	188
	Diverse — bij het land- en tuinbouwonderwijs	landb.	435
	Diverse — te Londen	alg.	10
	Montessori—	opl.	686
	Reorganisatie van de — voor voorbereidend middelbaar technisch onderwijs	n.o.	178
	Vernieuwings—	l.o. opl.	597, 600, 648 686
	Vervolg— voor de opleiding tot lerares bij het nijverheids- onderwijs voor meisjes	n.o.	548
	Zwem—	opl.	686
Dalton	Toepassing van het —stelsel	l.o.	496, 501, 595, 648, 650
Departement	Driehoeksgevecht om de leiding van het — van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen	"	638
	Hernieuwde taakomschrijving van de — en van Algemeen Bestuur	alg.	14
	Hernieuwde taakomschrijving van het — van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen	"	13
	Werkzaamheden van het — van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen te Londen	"	10
Deskundige	Aanwijzing van een — tot het verrichten van een schatting van een gebouw, terrein of meubilair voor een school	"	302
Diensttijd	Aanwijzing van onderwijsinrichtingen, aan welke de —, aldaar doorgebracht, mede in aanmerking komt voor de vaststelling van de jaarwedde van de onderwijzer	"	302
	— van leressen bij het nijverheids- onderwijs	n.o.	189
	— van onderwijzers	l.o.	248
	Fictieve — voor onderwijzers	"	247
	Inkoop van — voor pensioen	alg. n.o.	19 185

Trefwoord	Omschrijving	Afdeling	Bladz.
Diensttijd (vervolg)	Vaststelling van de — van gerepatriceerden	v.h.m.o.	146
Diploma	Arts'—s in Nederland en Zuid-Afrika Zie ook: Einddiploma.	alg.	73
Directeur-Generaal	Benoeming van een — voor Kunsten en Wetenschappen Benozming van een — voor de Vorming buiten School- verband.	"	16
Directoraat-Generaal	Instelling van drie Directoraten-Generaal Werkzaamheden van de afdeling Documentatie en Voor- lichting van het — voor Vorming buiten School- verband.	"	16
Documentatie	Instelling van een Regeringscommissie voor weten- schappelijke — Instelling van een Rijksbureau voor — van de geschiedenis van Nederland in oorlogstijd Werkzaamheden van de afdeling — en Voorlichting van het Directoraat-Generaal voor Vorming buiten School- verband.	"	17
Doofstommen	Onderwijs aan —	b.l.o.	669
Duits	Applicatiecursussen in het — Examens ter verkrijging van de akte van bekwaamheid A tot het geven van middelbaar schoolonderwijs in het — Het leervak — op de mulo-scholen Invoering van het leervak — op de lagere scholen Onderwijs in het — als middel ter ontkoming aan arbeids- inzet, krijgsgevangenschap enz. Ontslag van leraren in het — aan nijverheidsscholen Sabotage van het onderwijs in het — op de lagere scholen Studiebeurzen voor het — Uitreiking van de akte — Lo. aan bezitters van de hulp- akte Vereiste verklaring voor toekenning van een studiebeurs voor het — Verlenging van de werkingsduur van enige bepalingen inzake de bevoegdheid om onderwijs te geven in het — Vervallen van het leervak — voor nijverheidsscholen Brochure „De Deutsche uitbuiting van Nederland” Oprichting van — scholen Stichting van een bijzonder lectoraat in de — taal- en letterkunde aan de Gemeentelijke Universiteit van Amsterdam Volks— kinderen Bezoldiging en pensioenrechten van tewerkgestelden in — Inschrijving van leerlingen ter voorkoming van tewerk- stelling in — Tewerkstelling van onderwijzers in — Tewerkstelling van studenten in — Vrijstelling van arbeidsbemiddeling naar —	Lo. v.h.m.o. l.o. "n.o. l.o. alg. l.o. alg. l.o. n.o. alg. Lo. h.o. alg. n.o. landb. opl. n.o. l.o. h.o. alg. v.h.m.o. "	241, 471, 489, 491 145 503 488, 646, 650 488, 523, 650 460 173 471, 489, 490, 553, 646, 650 70 240 70 241 173 33 495, 507 365 63 193 430 676, 681 438, 441, 443 162 347, 352, 372, 378 62 299 498, 501 259 61 61 133 133
Economie	Bijvak voor het doctoralexamen in de — aan de Rijks- universiteit te Groningen	"	299
Eenvoudige huishoudkunde	Het leervak —	Lo.	498, 501
Einddiploma	Uitreiking van een — aan schipperskinderen Uitreiking van een — wegens dienstname bij de Duitse weermacht Uitreiking van een „oorlogs—” Uitreiking van het — aan leerlingen van scholen voor v.h.m.o. zonder het afleggen van het eindexamen	" alg. " v.h.m.o.	259 61 61 133
Eindexamen(s)	Bijzondere regelingen voor de — 1946 aan scholen voor v.h.m.o.	"	133

Trefwoord	Omschrijving	Afdeling	Bladz.
Eindexamen(s) <i>(vervolg)</i>	Kweekschool—	opl.	687
	Medetellen van tijd, in verplichte arbeidsdienst doorgebracht, voor het kweekschool—	"	277
	Nood— voor 19-jarige mannelijke leerlingen van de hoogste klasse van scholen voor v.h.m.o.	v.h.m.o.	132
	Nood— voor leerlingen van kweekscholen	opl.	276
	Regeling van de — aan middelbare technische scholen	n.o.	178
	Regeling van de — der handelsdag- en -avondscholen	alg.	299
	Reglement en programma voor de — aan handelsscholen met 4-jarige cursus	v.h.m.o.	126
	Toelating tot de kweekschool—	opl.	278
	Uitreiking van de onderwijzersakte zonder het afleggen van het kweekschool—	"	278, 678
	Uitreiking van het eindexamen aan leerlingen van scholen voor v.h.m.o. zonder het afleggen van het eindexamen	v.h.m.o.	133
	Uitreiking van een eindgetuigschrift ener middelbare technische school zonder het afleggen van het —	n.o.	180
	Uitreiking van een Londens getuigschrift zonder het afleggen van een eindexamen	alg.	11
	Vaststelling van de opgaven voor het schriftelijk gedeelte van het — 1946 aan middelbare meisjesscholen	v.h.m.o.	135
	Vereenvoudiging van de programma's voor de — 1946 der hogere burgerscholen	"	158
	Vervroegd — aan handelsscholen en de arbeidsinzet	"	126
Eindgetuigschrift	Zie: Eindexamen.		
Engels	Onderwijs in het — als wereldtaal	alg.	11
Episcopaat	Her Nederlands — contra Nederlandsche Landstand	landb.	430
	Richtlijnen van het Nederlands — inzake het verzet tegen de maatregelen van de bezettende macht	l.o.	470
Erfelijkheidsonderzoek	Mislukte poging tot — betreffende zwakzinnigen	b.l.o.	668
Evacuatie	Daling van het aantal leerlingen tengevolge van de — Exploitatieschade tengevolge van de —	l.o.	559
	Gevolgen van de — voor het onderwijs	"	557
	Moeilijkheden voor de schoolbesturen in — gebieden	voorb.	693
	Onderwijs aan geëvacueerde leerlingen	l.o.	558
	Plaatsing van geëvacueerde leerlingen	"	559
	Positie en salariëring van tijdelijk tewerkgestelde geëvacueerde leerkrachten	n.o.	184
	Toeneming van het aantal leerlingen tengevolge van — Vergoeding van kosten, gemaakt door geëvacueerde leerkrachten	l.o.	245
	Zie ook: Geëvacueerden.	"	642
Examengelden	— voor de akten middelbaar onderwijs	"	246
Examen(s)	Advies over het afleggen van de — in de empirische psychologie	v.h.m.o.	145
	Bijzondere regeling voor het doctoraal— aan de Katholieke Economische Hogeschool	alg.	298
	Bijzonder staats—, ingesteld te Londen	h.o.	413
	Doctoraal— in de psychologie	alg.	10
	Doctoraal— in de sociaal-politieke wetenschappen aan de Nederlandse Economische Hogeschool	"	299
	Doctoraal— in de muziekwetenschappen	"	298
	Doctoraal— in de politieke wetenschappen	"	298
	Eisen voor de vakken wiskunde en natuurkunde bij het staatsexamen hogere burgerschool A en bij het examen, bedoeld in artikel 3 van het Koninklijk besluit van 27 December 1934 (<i>Staatsblad</i> n°. 678)	v.h.m.o.	130
	— ter verkrijging van de akte van bekwaamheid A tot het geven van middelbaar schoolonderwijs in de Duitse taal	"	145
	— voor de akten K VII, K VIII en K IX	"	145
	— voor de n.o.-akten	n.o.	457
	Extraneüs— aan een middelbare technische school	"	178
	Geldigheidsduur van een verklaring dat met goed gevolg een gedeelte van het hoofdkarte— is afgelegd	alg.	303

Trefwoord	Omschrijving	Afdeling	Bladz.
Gerepatrieerden	Betaling van het collegegeld door gerepatrieerde studenten	h.o.	117
	Onderwijs aan —	"	395
		v.h.m.o.	139, 426
	Onderwijs aan uit Nederlands-Indië gerepatrieerde kinderen	alg.	65
		l.o.	655
		v.h.m.o.	139, 426
	Oprichting van de Stichting ter bevordering van het onderwijs aan uit Nederlands-Indië gerepatrieerde kinderen	alg.	65
	Repatriëring uit de bezette gebieden	l.o.	472
	Stichting ter bevordering van het onderwijs aan uit Nederlands-Indië gerepatrieerde kinderen	alg.	65
		l.o.	654
	Toelating van uit Nederlands-Indië gerepatrieerde kinderen tot Rijkse hogere burgerscholen	v.h.m.o.	139
	Vaststelling van de diensttijd van —	"	146
Geschiedenis	Het leervak —	l.o.	490, 491, 492, 493, 494
	Instelling van een Rijksbureau voor documentatie van de — van Nederland in oorlogstijd	alg.	73
	Uitslag van de prijsvraag voor een leerboek over de — van het Nederlandse volk ten behoeve van het gewoon lager onderwijs	l.o.	268
Getuigschrift(en)	Gelijkstelling van op Curaçao uit te reiken — met de akten, bedoeld in art. 134 der Lager-onderwijswet 1920	opl.	277
	Uitreiking van een Londens — zonder eindexamen	alg.	11
Gezin	Contact tussen school en —	l.o.	518, 653
	Pogingen van het nationaal-socialisme om het kind te onttrekken aan de invloedsfeer van het —	"	614
	Terug naar het —	"	615
Gezondheidstoestand	— der leerlingen	"	480, 485, 516, 544, 561, 643,
		n.o.	443
	— der onderwijzers	l.o.	561, 651, 643, 657
	— der studenten	h.o.	356, 388, 413
	— der leraren	n.o.	459
	Zorg voor de — der studenten	h.o.	394
Globaalmethode	Toepassing van de —	l.o.	493
Groepswork	Resultaten van — en individueel werk	opl.	686
Grondstoffen	Gebrek aan — bij het nijverheids-onderwijs voor meisjes	n.o.	456
Gymnasia	Bijzondere regeling voor de eindexamens der — 1946.	v.h.m.o.	136
	Wijziging van de lessentabel voor de —	"	137
Gymnastiek	Kleuter—	voorb.	692, 696
Gymnastieklokken	Omzetting van — in gewone leslokken	l.o.	539
Gymnastiekschoenen	Verstrekking van —	alg.	75
Handelsavondonderwijs	Gebrek aan belangstelling voor het —	v.h.m.o.	426
Handelsscholen	Reglement en programma voor de eindexamens aan — met 4-jarige cursus	"	126
	Subsidieering van —	"	123
	Wijziging van de lessentabellen voor de —	"	136
Handenarbeid	Het leervak —	l.o.	491
	Materialenschaarste bij het onderwijs in —	"	491, 497
	Ontheffing van de verplichting tot het geven van onderwijs in — bij het voortgezet gewoon lager onderwijs	"	206
Handwerken	Zie: Nuttige handwerken.		
Hechtenis	Hervatting van de werkzaamheden door leerkrachten die in — waren geweest	"	240
		n.o.	185
		v.h.m.o.	142
Heemkunde	—	l.o.	491
	Heemkundig-gericht onderwijs	"	494
Herdenking	Eerste — van onze bevrijding	alg.	32
	— van de slag in de Javazee	l.o.	218
	Pestalozzi— op de kweekscholen	opl.	280

Trefwoord	Omschrijving	Afdeling	Bladz.
Herdenking (<i>vervolg</i>) . . .	Richtlijnen voor de eerste — van onze bevrijding . .	alg.	32
Herstel	— van de universiteiten en hogescholen	h.o.	91
	— van de verwoeste of beschadigde schoolgebouwen .	l.o.	480, 483, 540, 648
		n.o.	439, 463
		voorb.	691, 693
	— van het onderwijs	alg.	11, 30
		h.o.	91, 310, 354
		l.o.	380, 387, 412, 478, 483, 486, 494, 517, 532, 533, 565, 568, 577, 643, 645
		landb.	431
		n.o.	448, 453, 454
		opl.	678
		v.h.m.o.	425, 429
		voorb.	691, 696
	Instelling colleges van —	h.o.	90
	Mozelijkheden bij het — van het onderwijs	l.o.	475
	Opheffing colleges van —	h.o.	95
Hogere burgerscholen . . .	Bijzondere regeling voor het schriftelijk gedeelte van de eindexamens 1946 der —	v.h.m.o.	155
	Chemicaliën van Rijk —		153
	Eisen van toelating tot de — met 5-jarige cursus . .	alg.	300
	Eisen voor de vakken wiskunde en natuurkunde bij het staatsexamen — A en bij het examen, bedoeld in artikel 3 van het Koninklijk besluit van 27 December 1934 (<i>Staatsblad</i> n ^o . 678)	v.h.m.o.	150
	Huisvesting van personeel van Rijk —	"	147
	Toelating van kinderen van N.S.B.-ers en Rijksduitsers tot —	"	153
	Toelating van uit Nederlands-Indië gerepatrieerde kinderen tot Rijk —	"	139
	Vacancies aan de Rijk —	"	141
	Vereenvoudiging van de programma's voor de eindexamens 1946 der —	"	158
	Verstrekking van boeken en leermiddelen aan leerlingen van Rijk —	"	133
	Wijziging en aanvulling van het Ambtenarenreglement Rijk —	"	151
	Wijziging van de lessentabel voor de —	"	137
Hoger onderwijs	Buitenlandse hulp aan het Nederlandse —	h.o.	12, 101
	Commissie tot reorganisatie van het —	alg.	298
		h.o.	95
	Herstel van het —	"	91, 310, 354, 380, 387, 412,
	Instelling en installatie van de Commissie tot reorganisatie van het —	"	95
	Noodregeling —	"	104
	Overzicht van de bezettingsmaatregelen op het gebied van het — met vermelding van hetgeen daaromtrent na de bevrijding is bepaald.	"	79
	Reorganisatie van het —	"	95, 356, 383, 414
	Schenking van de Bataafsche Petroleum Maatschappij ten behoeve van het Nederlandse —	"	102, 313, 395
	Schorsing van het —	"	78, 89, 374, 386
	Statistische gegevens betreffende het —	"	78
	Zuivering van het —	"	89, 104, 312, 354, 380, 389
Hoger-onderwijswet . . .	Afwijking van de termijnen, bedoeld in artikel 199 der —	"	80
	Artikel 56	"	81
	" 74	"	81
	" 76	"	81

Trefwoord	Omschrijving	Afdeling	Bladz.
Hoger-onderwijswet (vervolg)	Artikel 81	h.o.	90
	" 103	"	81
	" 122	"	80
	" 133	"	80, 81, 82
	" 149	alg.	298
	" 157	v.h.m.o.	123
	" 184	h.o.	80
	" 199	"	80
	Wijziging en aanvulling van de —	alg.	297, 299, 300
		h.o.	80
Hogesch(o)ol(en)	Herstel van de universiteiten en —	"	91
	Sluitingsperioden van de universiteiten en —	"	78
	Tijdelijke sluiting van de universiteiten en —	"	89
Hogeschool (Kath. Econo- mische —)	Aanbieding van een bijzondere leerstoel in de vraag- stukken betreffende de land- en tuinbouw	"	415
	Academiale Gezondheidszorg, afdeling Tilburg	"	413
	Academische sociale en economische studiedagen	"	415
	Algemeen	"	410
	Bijzondere regeling van het doctoraalexamen	"	413
	Curatoren	"	415
	Eis tot ondertekening van de loyaliteitsverklaring	"	411
	Herstel van het onderwijs	"	412
	Hoogleraren e.a. docenten	"	415
	Instellingen der —	"	416
	Reorganisatie van het onderwijs in de economische en sociale wetenschappen	"	414
	Studenten en examens	"	416
" (Landbouw—)	Algemeen	"	398
	Curatoren	"	399
	Hoogleraren e.a. docenten	"	399
	Instellingen der hogeschool	"	401
	Rijksbeurzen voor de studie aan de —	"	120
	Studenten en examens	"	401
	Toestand van het hogeschoolgebouw	"	399
	Zij die vielen	"	401
" (Ned. Econo- mische —)	Algemeen	"	402
	Curatoren	"	402
	Doctoraalexamen in de politieke wetenschappen	alg.	298
	Gebouwen	h.o.	405
	Hoogleraren e.a. docenten	"	403
	Instelling van een doctoraalexamen in de sociaal-politieke wetenschappen	alg.	298, 299
	Instelling van het Nederlands Overzee Instituut	h.o.	409
	Instellingen der —	"	403
	Studenten en examens	"	403
" (Technische —)	Advies van de senaat tot ondertekening van de loyaliteits- verklaring	"	385, 389
	Algemeen	"	385
	College van herstel	"	391
	Curatoren	"	391
	Gebouwen	"	396
	Gerepatrieerden	"	395
	Hoogleraren e.a. docenten	"	390, 392
	Huisvesting van studenten, medische zorg en sport- stichting	"	394
	Instellingen der —	"	396
	Interacademiaal protest tegen de bezettingsmaatregelen	"	386
	Oprichting van de Wetenschappelijke Staf	"	391
	Prijsvragen	"	396
	Schenking van de Baraafsche Petroleum Maatschappij	"	102, 395
	Slachtoffers onder hoogleraren en studenten van het verzet of oorlogshandelingen	"	390
	Stichting van de Delftse Studenten Raad	"	389
	Studenten en examens	"	396
	Studiebeurzen voor studerende aan de —	"	119
	Studium Generale	"	395

Trefwoord	Omschrijving	Afdeling	Bladz.
Hogeschool (Technische —) (vervolg)	Zorg voor de gezondheidstoestand der studenten . . .	h.o.	388
	Zuivering van de studenten . . .	"	389
	Zuivering van het docentencorps . . .	"	389
Hoofddakte	Opleiding voor de —	opl.	274
	Regeling van het — examen	"	284
	Verlenging van de geldigheidsduur der verklaringen inzake het gedeeltelijk afgelegd — examen	"	284
Huisbezoek	— bij leerlingen van het nijverheidsonderwijs voor meisjes	n.o.	459
Huishoudkunde	Ontheffing van de verplichting tot het geven van onder- wijs in eenvoudige — bij het voortgezet gewoon lager onderwijs	l.o.	206
Huisonderwijs	Statistische gegevens betreffende het —	leerpl.	222
	Tegemoetkoming in de kosten van —	l.o.	206
Huisvesting	— van geëvacueerden	"	642
	— van personeel aan Rijks hogere burgerscholen	v.h.m.o.	147
	Moelijkheden inzake de — van studenten	h.o.	394
Huisvestingskosten	Verhoging van de normen voor de ondersteuning in de — van schipperskinderen	l.o.	260
	Steu in de — van schipperskinderen	"	260
Huiswerk	— op de mulo-scholen	"	562
Huiswerkloos weekend	—	alg.	33
		l.o.	503
		v.h.m.o.	428
Hygiënist	Opleiding tot —	alg.	298, 299
Identiteitskaartjes	— voor kinderen beneden 15 jaar	"	64
Illegale actie	Zie: Verzet.		
Individueel werk	Resultaten van — en groepswork	opl.	686
Indologische studie		alg.	297, 298
Inlichtingen	Verplichting tot het verstrekken van — aan Beaufragten	"	71
Inschrijving	— als leerling ter ontkoming aan de arbeidsinzet	opl.	676, 681
		landb.	430
		n.o.	441, 443
	— van studenten	h.o.	111
	Niet — van studenten die de loyaliteitsverklaring hadden getekend	"	112
	Voorlopige — als student	"	111
Inspecteur(s)	Benoeming van een — van het muziekonderwijs	alg.	77
	Benoeming van inspectrices en schoolopziensters bij het voorbereidend onderwijs	voorb.	697
	Benoeming van N.S.B. —	l.o.	549, 551, 635
	Houding van de — ten opzichte van de arbeidsinzet	"	563, 564
	Houding van de — ten opzichte van de richtlijnen inzake de benoeming van onderwijzend personeel	alg.	50
	Onderzoek naar de politieke gezindheid der —	"	76
	Optreden van N.S.B. —	l.o.	551, 594, 657
	Werkzaamheden van de — van het onderwijs in algemene dienst	"	586
	Zie ook: Rijksschooltoezicht.		
Inspectie	Instelling van een — voor volksoopvoeding en volks- ontwikkeling	alg.	77
Inspectievergaderingen	—	l.o.	270, 648
International University Foundation	Financiële hulp aan het Nederlandse hoger onderwijs, verleend door de —	alg.	12
Intimidatie	Poging tot — door N.S.B.-autoriteiten	l.o.	580
Inundatie	Gevolgen van de — voor het onderwijs	"	557
Invasievoorschot	Niet-terugvordering van het —	alg.	58
	Toekening van het — aan onderwijzend personeel	l.o.	248
		opl.	280
		n.o.	199
		v.h.m.o.	150
Javazeo	Herdenking van de slag in de —	l.o.	238
Jeugd	Deelneming van de — aan het oogsten	alg.	31, 63
	Maatregelen ter verbetering van de —	l.o.	517
	Speelgoedactie „Van de jeugd voor de jeugd”	"	237
	Zie ook: Leerlingen.		

Trefwoord	Omschrijving	Afdeling	Bladz.
Joden	Studieverbod voor —	h.o.	352
	Verbod voor — om te promoveren	"	352
Joods(e)	Onderwijs aan — leerlingen	l.o.	523
	Onslag van — leerkrachten	n.o.	459, 461
		landb.	431
	Sluiting van — scholen	b.l.o.	673
	Verwijdering van — leerlingen	l.o.	508
	Wegvoering van — leerkrachten	b.l.o.	668, 672
		l.o.	615
		landb.	431
		n.o.	460
		opl.	682
	Wegvoering van — leerlingen	b.l.o.	668, 670, 671, 674, 675
		l.o.	615
		n.o.	459
Juristen	Bevoegdheid in Nederland van Indische —	alg.	298
Kennis der natuur	Het leervak —	l.o.	492
Keuring(en)	Aantal medische — ten behoeve van het onderwijs — van voorlopig gepensioneerde leerkrachten	alg.	18
		l.o.	243
Kinderpolitie	Bestrijding van het ongeoorloofd schoolverzuim door de —	"	515
Kindertoelage	Berekening van de — voor leraren bij het v.h.m.o. en het nijverheidsonderwijs	alg.	57
Klassegrootte	—	l.o.	481
Kleding	Gehrek aan —	voorb.	692, 693
Kleutergymnastiek	Cursus in —	voorb.	478, 513, 641
	—	"	692
Kleuteronderwijs	Zie: Voorbereidend onderwijs.	"	692, 696
Kleuterrhythmiek	—	"	696
Kleuterscholen	Zie: Voorbereidend onderwijs.	"	
Klommen	Verstrekkung van — aan schoolkinderen	l.o.	515, 541, 630, 659
Koken	Onderwijs in —	"	501
Kookonderwijs	—	"	501
Kosten	Stijging van de — van het onderwijs	"	660
	Stijging van de onderhouds—	"	546
	— van het onderwijs	"	545, 634, 660
		voorb.	689
	Tegemoetkoming in de reis— en de — voor boeken en leermiddelen voor leerlingen van lagere dagnijverheidscholen	n.o.	203
	Vergoeding van —, gemaakt door geëvacueerde leerkrachten	l.o.	246
Kraamgeld	Zie: Bevalling.		
Kristallen	Het bijvak röntgenanalyse van —	alg.	298
Krijgsgevangenen	Bezoldiging en pensioenrechten van —	n.o.	193
Krijgsgevangenschap	Bezoldiging van in — teruggevoerd personeel	v.h.m.o.	149
	Onderwijs in het Duits als middel ter ontkoming aan —	l.o.	523
	Terugvoering van onderwijzers in —	"	523
Konstambacht	Scholen voor nijverheidskunst en —	n.o.	440
Kweeksch(o)l(en)	Aantal —	opl.	274
	Aanvulling van het Ambtenarenreglement Rijk— en het Ambtenarenreglement Rijksleerscholen en Rijks lagere scholen	"	281
	Aanwijzing van gemeentelijke en bijzondere —	alg.	502
	De — als „vluchthaven” voor leerlingen om aan arbeidsinzet enz. te ontkomen.	opl.	676, 681
	Interscolaire Kweekschool Organisatie	"	679
	Lichamelijke oefening op de —	alg.	304
	Muziekonderwijs op de Rijks—	"	303
	Onderwijsvernieuwing op de —	opl.	684
	Personeelsvoorziening op de —	"	679, 685

Trefwoord	Omschrijving	Afdeling	Bladz.
Kweeksch(o)l(en) (vervolg)	Spreekonderwijs op de —	opl.	275
	Verbetering van het muziekonderwijs op de —	alg.	35
	Vermindering van het aantal bijzondere gesubsidieerde —	"	302
	Vordering van schoolgebouwen	opl.	677
	Wijziging van de — besluiten	alg.	303
	Wijziging van de regelen voor de Rijks—	opl.	279
	Zomervacantie en tijdvak schooljaar 1944/45 Rijks—	"	277
	Zie ook: Onderwijzersopleiding.		
Kwekelingen.	Arbeidsinzet voor —	"	676, 681
	Het morele peil der —	"	681
	Moelijkheden met N.S.B.—	"	680
	Praktische oefening der —	"	682
	Slachtoffers onder de — van verzet of oorlogshandelingen	"	680
Lager-onderwijswet 1920 .	Artikel 3	l.o.	206
	" 10	"	206
	" 13	alg.	300
	"	l.o.	206
	" 19	alg.	300
	"	l.o.	207, 211
	" 22	"	212
	" 22bis	alg.	300
	"	l.o.	212
	" 23bis	"	212
	" 24	"	212
	" 25	alg.	300
	"	l.o.	213, 590
	" 27	alg.	300
	"	l.o.	213
	" 28	alg.	301
	" 35	l.o.	517
	" 37	"	213
	" 38	alg.	301
	"	l.o.	213
	" 39	"	213
	" 42	"	218
	" 45	"	214
	" 51	"	54
	" 55	"	545
	" 55bis	alg.	301
	"	l.o.	226, 624
	" 55ter	"	218, 226
	" 55quater	alg.	301
	"	l.o.	218, 226, 559
	" 56	alg.	301
	"	l.o.	226, 242
	" 72	"	541, 545, 546
	" 73	alg.	301
	"	l.o.	218
	" 76	alg.	301
	" 77	"	301
	" 79	l.o.	558
	" 83	"	218
	" 85	alg.	302
	" 88bis	l.o.	218
	" 90	alg.	301
	"	l.o.	218, 484
	" 96	alg.	301
	"	l.o.	218
	" 96bis	alg.	301
	"	l.o.	218
	" 97	alg.	301
	"	l.o.	214, 226
	" 99	alg.	301
	" 101	l.o.	218, 545, 559
	" 101bis	alg.	301

Trefwoord	Omschrijving	Afdeling	Bladz.
Lager-onderwijswet 1920 (vervolg)	" 101ter	alg.	301
	" 103	l.o.	218, 559, 654
	" 103bis	alg.	302
	" 107	"	302
	" 125	l.o.	517
	" 125	"	54
	" 129	"	219
	" 134	opl.	277
	" 176	l.o.	219
	" 178	"	586
	" 181	"	591
	Wijziging van de —	"	226
	Wijziging van de — en van de Wet van 22 Februari 1936 (Staatsblad n°. 100)	"	225
Landbouwhuishoudonder- wijs	Bemoeienissen van de Nederlandsche Landstand met het —	landb.	435
	Federatieve samenwerking bij het —	n.o.	464
	Herstel van het —	"	462
	Tekort aan leraressen bij het —	"	454
	Verwoeste of beschadigde schoolgebouwen	"	461
	Verzet van het — tegen de Nederlandsche Landstand	"	454, 458, 461
Landbouwverlof	Het verlenen van —	alg.	31
		l.o.	514
	Regeling van het —	leerpl.	220
	Statistische gegevens betreffende het —	"	222
Land- en tuinbouwonder- wijs	Algemene toestand van het —	landb.	430
	Lager —	"	435
	Middelbaar —	"	431
Landstand	Zie: Nederlandsche Landstand.		
Leeftijdsgrens	— van schipperskinderen, voor wie steun wordt verleend in de huisvestingskosten	l.o.	262
Leerboeken	Zie: Boeken.		
Leergangen	Interfacultaire —	h.o.	356
	Vacantie— voor leraren aan ambachtsscholen	n.o.	188
Leerlingen	Aantal — bij het (de):		
	Onderwijzersopleiding	opl.	274
	Buitengewoon lager onderwijs	b.l.o.	272
	Gewoon lager onderwijs	l.o.	223
	Land- en tuinbouwonderwijs	landb.	157
	Nijverheidsonderwijs	n.o.	159, 440
	Uitgebreid lager onderwijs	l.o.	223
	Vervolgonderwijs	l.o.	271
	Voorbereidend hoger en middelbaar onderwijs	verr.	122
	Voorbereidend onderwijs	v.h.m.o.	286
	Voortgezet gewoon lager onderwijs	voorb.	223
	Abnormaal grote toeloop van het aantal — naar het middelbaar technisch onderwijs	l.o.	
	Bescherming van — tegen besmettelijke ziekten	n.o.	445
		alg.	18
	Daling van het aantal — tengevolge van de evacuatie	l.o.	227, 545
	Declname van de — aan het verzet	"	559
		b.l.o.	670
		l.o.	613
		n.o.	443
	Gezondheidstoestand der —	l.o.	480, 485, 516, 544, 561, 643
		n.o.	443
	Het brengen van — naar school door de politie	leerpl.	221
	Houding van de — in de bezettingstijd	b.l.o.	673, 674
		l.o.	504, 508, 653
	Inschrijving als leerling ter ontkoming aan de arbeidsinzet	landb.	430
		n.o.	438, 441, 445
		opl.	676, 681

Trefwoord	Omschrijving	Afdeling	Bladz.
Leerlingen	Invloed van de buitengewone omstandigheden op de mentaliteit der —	b.l.o.	669, 670, 671, 672, 673, 674, 675
		l.o.	468, 469, 476, 503, 508, 518, 569, 611, 613
		n.o.	448, 459
		opl.	681
		v.h.m.o.	423
	Invloed van het contact met de geallieerde soldaten op de —	l.o.	511
	— der lagere school die thuishoren op scholen voor buitengewoon lager onderwijs	"	513
	— uit een a-sociaal milieu	"	515
	— van vreemde nationaliteit	"	517
	Moelijkheden bij overschrijving van —	l.o.	506, 507
	Moelijkheden met N.S.B.- —	b.l.o.	670, 674
		l.o.	504, 507, 612
		n.o.	439, 443, 447, 448, 459
		opl.	680
		voorb.	690
	Onderwijs aan geëvacueerde —	l.o.	599, 642
	Onderwijs aan gerepatriceerde —	"	633
		v.h.m.o.	426
		l.o.	523
	Onderwijs aan Joodse —		
	Onderwijs aan uit Nederlands-Indië gerepatriceerde kinderen	alg.	65, 139
	Ontwikkelingspeil der —	v.h.m.o.	425
	Ouders en —	l.o.	611, 632
		n.o.	439, 443, 458
		voorb.	689
	Overschatting van de verstandelijke vermogens der —	l.o.	615
	Plaatsing van geëvacueerde —	n.o.	184
	Politieke beweegredenen bij de overschrijving van —	alg.	21
	Reactie van de — op de oorlogsgebeurtenissen	l.o.	505, 507, 653
	Schoolkinderen van de straat	alg.	29
	Slachtoffers onder de — van het verzet of oorlogshandelingen	b.l.o.	669, 673
		l.o.	518, 613
		n.o.	439
		opl.	680
	Tewerkstelling van — practicanten van middelbare technische scholen in overheids- en semi-overheids-bedrijven	n.o.	202
	Toelating van kinderen van N.S.B.-ers en Rijksduitsers tot de hogere burgerscholen	v.h.m.o.	153
	Toelating van leerlingen uit gezinnen van leden der N.S.B. of van Rijksduitsers tot de lagere scholen	l.o.	251
	Toelating van uit Nederlands-Indië gerepatriceerde kinderen tot Rijks hogere burgerscholen	v.h.m.o.	139
	Toeneming van het aantal — tengevolge van evacuatie 22-jarige — van middelbare technische scholen en de arbeidsinzet	l.o.	642
	Uitzending van Nederlandse kinderen	n.o.	201
		alg.	60
		l.o.	516, 541, 543, 544, 631
	Verbetering van de mentaliteit der —	"	517
	Verlaging van het aantal —, vereist voor de stichting van een openbare school	"	212
	Verlaging van het vereiste aantal —	"	218
	Verwijdering van Joodse —	"	508
	Volksduitse kinderen	alg.	63

Trefwoord	Omschrijving	Afdeling	Bladz.
Leerlingen (vervolg)	Wegvoering van Joodse —	b.Lo.	668, 670, 671, 674, 675
		l.o.	615
	Wegvoering van — voor de arbeidsinzet	n.o.	459
	Zie ook: Jeugd.	alg.	61
Leerlinglessen	Salariëring in verband met het aantal —	n.o.	190
Leerlingstelsel	Hervatting van de opleiding volgens het —	"	163
	Opleiding voor gezinshulp volgens het —	"	456
	Programma's voor de praktische opleiding volgens het —	"	164
	Statistische gegevens betreffende de opleiding volgens het —	"	161
	Toepassing van het —	alg.	303
	Werkingsfeer van het —	n.o.	163
Leermiddelen	Algemene toestand der —	l.o.	486, 595, 645
		landb.	431
		voorb.	690
		v.h.m.o.	424
	Beschikbaarstelling van — en materiaal ten behoeve van getroffen gebieden	"	140
	Gebrek aan —	b.Lo.	670
		l.o.	480, 546, 644, 645
	Oorlogsschade aan — en meubilair	voorb.	691, 692, 694
		l.o.	466, 472, 473, 477, 495
		voorb.	689
	Verstrekking van boeken en — aan leerlingen van Rijkse hogere burgerscholen	v.h.m.o.	133
Leerplan(nen)	Afwijking van het —	alg.	300, 301
		l.o.	213, 218
	Afwijzing van de toevoeging van het vak nationaal-socialistische vorming aan het — van een middelbare technische school	n.o.	179, 447
	Belgisch —	l.o.	597, 598
	Geschiedenis van — en lesrooster 1945/'46 door bijzondere lagere scholen	alg.	300, 301
	Inzending van — en lesrooster 1945/'46 door bijzondere lagere scholen	l.o.	237
	Nieuw — voor de meisjesscholen voor ulo	"	601
	Nieuwe — voor het nijverheidsonderwijs voor meisjes	n.o.	455
	Samenstelling en inrichting van het —	l.o.	600
	Uitbreiding van — van nijverheidsscholen	alg.	303
		n.o.	180
Leerplicht	Statistische gegevens betreffende de —	leerpl.	222
Leerplichtwet	Artikel 15	"	220
	" 21	"	220
	" 30	"	221
	" 35	"	221
	Naleving van de —	l.o.	478, 514
		leerpl.	222
	Straffen, opgelegd wegens overtreding van de —	l.o.	497, 516, 619, 653
		leerpl.	222
	Uitvoering van de —	l.o.	617
	Wijziging van de vervolgingsprocedure bij ongeoorloofd schoolverzuim	leerpl.	223
	Zie ook: Schoolverzuim.		
Leerstoelen	Zie: Bijzondere leerstoelen.		
Legitimatiebewijzen	— voor kinderen beneden 15 jaar	alg.	64
Leraren(essen)	Zie: Onderwijzend personeel.		
Lesrooster(s)	Inzending van leerplan en — 1945/'46 door bijzondere lagere scholen	l.o.	237
	— 1944/'45 voor ambachtsscholen en dagvakscholen voor bepaalde vakken	n.o.	171
	— 1944/'45 voor lagere avondnijverheidsscholen voor jongens	"	171
	Willekeurige afwijking van de —	alg.	301

Trefwoord	Omschrijving	Afdeling	Bladz.
Lessentabellen	Wijziging van de — voor de gymnasia	v.h.m.o.	137
	Wijziging van de — voor de hogere burgerscholen	"	137
	Wijziging van de — voor de middelbare meisjesscholen	"	137
	Wijziging van de — voor erkende handelsscholen	"	136
Lezen	Het leervak —	l.o.	493, 602
	Toepassing van de globaalmethodie	"	493
Lezingen	Nederlandse — te Londen	alg.	11
Lichamelijke oefening	Applicatiecursussen in —	l.o.	494
	Bevoegdheid tot het geven van onderwijs in de — aan mulo-scholen	"	302
	Het leervak —	"	304 491, 492,
			493
			685
	Hulpactie — voor de provincie Zeeland	opl.	605
	— in het verband der jeugdorganisatie	alg.	305
	— op de kweekscholen	"	304
	Opleiding tot het onderwijs in de — aan mulo-scholen	"	302
	Cursus in — te Neu-Strelitz	l.o.	605
	Gemeentelijke bemoeiingen met de — en de sport buiten schoolverband	alg.	305
	Hulpactie Zeeland	"	304
	Instelling en opheffing van de Rijksdienst voor de — en de sport	"	73
	— bij het lager onderwijs	l.o.	605
	— bij het nijverheidsonderwijs voor meisjes	n.o.	455
	Verslag van het hoofd van het Bureau voor de — en de sport	alg.	304
Lichamelijk gebrekkigen	Onderwijs aan —	b.l.o.	674
Loyaliteitsverklaring	Advies van de Delftse senaat tot ondertekening van de —	h.o.	385, 389
	Eis tot ondertekening van de —	"	352, 372, 378,
			385, 411
	Niet-inschrijving van studenten die de — hadden getekend	"	112
	Radiorede van Minister Bolkestein in verband met de voorgeschreven —	"	103
Luchtalarm	Storing van het onderwijs door —	l.o.	641
Luchtvaart	Opleiding voor de —	n.o.	444
Maaklonen	— voor leerlingen van nijverheidsscholen voor meisjes	"	203
Machines	Instelling van een Commissie van advies inzake het aanschaffen van — enz.	"	204
Matroos	Opleiding voor — bij de handelsvaart	"	444
„Mededeelingen”	Herverschijning van de „Mededeelingen van het Departement van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen”	alg.	17
Melkverstrekking	— aan schoolkinderen	l.o.	541, 544, 630
Middelbaar-onderwijswet	Artikel 45ter	alg.	300
	Wijziging en aanvulling van de —	"	300
Middelbaar technisch onderwijs	Abnormaal grote toeloop van het aantal leerlingen.	n.o.	445
	Algemene toestand van het —	"	445
	Lotgevallen der middelbare technische scholen in de bezettingstijd	"	447
	Onderwijsvernieuwing bij het —	"	449
	Reorganisatie van de cursussen voor voorbereidend —	"	178
	Zij die vielen	"	450
	Zie ook: Middelbare technische scholen.	"	
Middelbare nijverheidsscholen	Toelating van studenten tot —	"	202
Middelbare technische scholen	Extracursus-examen aan —	"	178
	Lotgevallen der — in de bezettingstijd	"	447
	Regeling der eindexamens aan —	"	178
	Tewerkstelling van leerlingen-practicanten van — in overheids- en semi-overheidsbedrijven.	"	202
	Toelating van studenten tot —	"	202
	22-jarige leerlingen van — en de arbeidsinzet	"	201
	Uitreiking van een eindgetuigschrift van een middelbare technische school zonder het afleggen van het eind-examen	"	180

Trefwoord	Omschrijving	Afdeling	Bladz.
Middelbare technische scholen (vervolg)	Vrijstelling van de arbeidsinzet voor leerlingen van — e.d. Zie ook: Middelbaar technisch onderwijs.	n.o.	201
Militaire dienst.	Bezoldiging tijdens de vervulling van de — plicht	v.h.m.o.	149
	Uitstel van eerste oefening voor de —	n.o. opl.	203 283
		v.h.m.o.	155
		"	146
Ministerie	Vrijstelling of uitstel van de — voor leraren bij het v.h.m.o. Zie: Departement.	"	
Moderne talen	Het leervak Engels op de mulo-scholen	l.o.	503
	Onderwijs in de — op de mulo-scholen	"	610
	Onderwijs in de — te Londen	alg.	10
	Onderwijs in het Engels als wereldtaal	"	11
Montessori	— cursus	opl.	686
	Toepassing van de — methode.	l.o.	500
Muziek	Muzikale opvoeding op de lagere school.	"	604
	Vereniging voor muzikale ontwikkeling van de school- jeugd.	"	604
Muziekonderwijs	Benoeming van een inspecteur van het —	alg.	77
	Commissie van advies inzake het — op de scholen	opl.	684
	Instelling van een Rijkscommissie van advies inzake het —	alg.	34
	Instelling van een sub-commissie voor het — op de scholen	"	35
	— op de Rijkskweekscholen	"	503
	Verbetering van het — op de kweekscholen en de lagere scholen.	"	35
	Verplicht stellen van het notenschrift voor schoolkinderen	"	502
Muziekstudie.	Beurzen voor —	"	69
Muziekwetenschappen.	Doctoralexamen in de —	"	298
Nationaal-Socialisme	Pogingen van het — om het kind te onttrekken aan de invloedsfeer van het gezin.	l.o.	614
	Propaganda voor het —	"	593
Nationaal-Socialistische	Aantal N.S.B.-leraren	opl.	683
	Aantal N.S.B.-onderwijzers	b.l.o.	672
		l.o.	518, 519, 526, 527, 622, 625, 657
	Afwijzing van de toevoeging van het vak — vorming aan het leerplan van een middelbare technische school	n.o.	179, 447
	Benoeming van een N.S.B.-bestuurslid	l.o.	657
	Benoeming van N.S.B.-leraren	n.o.	439, 447
	Benoeming van N.S.B.-onderwijzers	l.o.	583, 584, 622
	Moelijkheden met N.S.B.-leerlingen	b.l.o.	670, 674
		l.o.	504, 507, 612
		n.o.	439, 445, 447,
		opl.	448, 459
		voorb.	680
	Moelijkheden met N.S.B.-leraren	n.o.	443, 447, 449
	Moelijkheden met N.S.B.-onderwijzers	b.l.o.	669, 670, 671, 672, 674, 675
		l.o.	526, 657
	— druk op de examens	"	592
	N.S.B.-onderwijzeres lid van de Gestapo	b.l.o.	675
	Pogingen tot intimidatie door N.S.B.-autoriteiten	l.o.	580
	Verbod inzake het gebruik van leerboeken van — schrijvers	v.h.m.o.	137
	— propaganda	l.o.	593
Nationaal welvaartsplan		n.o.	183
Nationale Jeugdstorm.	Gespannen verhouding tussen de scholen en de —	l.o.	591
Nazificatie.	Pogingen tot — van het onderwijs	alg.	15
		b.l.o.	670, 671, 672, 673, 674, 675
		h.o.	306, 307, 308,
		l.o.	353
			470, 520, 521, 551, 579, 581, 582, 584, 585,

Trefwoord	Omschrijving	Afdeling	Bladz.
Nazificatie (<i>vervolg</i>)	Pogingen tot — van het onderwijs (<i>vervolg</i>)	l.o.	587, 591, 593, 594, 614
		landb.	435
		n.o.	179, 447, 449, 454, 458, 461, 464
		v.h.m.o.	424 604
		l.o.	587, 588
Nederlands Episcopaat . . .	Pogingen tot — van het Rijkschooltoezicht		
	Mededelingen van het — aan de Rooms-Katholieke scholen inzake de te volgen gedragslijn ten aanzien van de maatregelen van de bezettende macht	alg.	21
	Verzet van het — tegen de maatregelen van de bezettende macht	„	21
Nederlandsche Landstand . .	Bemoeienissen van de — met het landbouwhuishoud- onderwijs	n.o.	454, 458, 461, 464
	Bemoeienissen van de — met het land- en tuinbouw- onderwijs	landb.	157, 430, 435
	— contra de Stichting voor huishoudelijke voorlichting ten plattelande	n.o.	170
Nederlandsche Volksdienst	Verzet van het landbouwhuishoudonderwijs tegen de — Bemoeienissen van de — met het voorbereidend onderwijs	voorb.	454, 458, 461 604
	Pogingen van de — tot het initiatief nemen bij de voedsel- verstrekking aan schoolkinderen	l.o.	632
Nederlands-Indisch recht . .	Studie in het —	alg.	297, 298
Nederlandse Kring	Bijeenkomsten van de — te Londen	„	12
Nederlandse Onderwijs Film	Gebruik van de films en projectoren van de —	l.o.	648
Nederlandse taal	Het leervak —	„	493, 603, 649
	Onderwijs in de — te Londen	alg.	10
	Ontwerp van wet, houdende voorschriften met betrekking tot de schrijfwijze van de —	„	71
	Spellingregels voor de examens l.o. 1946	opl.	283
	Uniforme schrijfwijze van de —	alg.	13, 71
	Zie ook: Spelling.		
Netherlands-America Foundation	Financiële hulp aan het Nederlandse hoger onderwijs, verleend door de —	„	12
Netherlands House	Culturele samenkomsten in het — te Londen	„	12
Netherlands University League	Hulp aan het Nederlandse hoger onderwijs, verleend door de —	„	12
New Education Fellowship	Grondbeginselen van de —	„	46
Notenschrift	Verplicht stellen van het — voor leerlingen der lagere scholen	„	302
Nuttige handwerken	Het leervak —	l.o.	491, 497, 498, 610
		opl.	685
	Textielschaarste bij het onderwijs in —	l.o.	480, 491, 497, 610, 645
Nijverheidskunst	Scholen voor — en kunstambacht	n.o.	440
Nijverheidsonderwijs	Hervatting van het avond— cursus 1945/46	„	175
	Naleving van de voorschriften betreffende het —	„	174
Nijverheidsonderwijs (— voor jongens)	Algemene opmerkingen betreffende het —	„	438
	Onderwijzend personeel	„	439
	Ouders en leerlingen	„	439
	Resultaten van het lager —	„	438
	Rijkschooltoezicht	„	439
	Schoolgebouwen	„	439
	Uitbreiding van leerplannen	„	181
„ (— voor meisjes)	Algemene opmerkingen betreffende het —	„	451
	Maaklonen voor leerlingen van nijverheidsscholen voor meisjes	„	203
	Onderwijzend personeel	„	460
	Ouders en leerlingen	„	438
	Resultaten van het —	„	455

Trefwoord	Omschrijving	Afdeling	Bladz.
Nijverheidsonderwijs (— voor meisjes) (vervolg)	Schema van de opleidingen aan de van Rijkswegen gesubsidieerde nijverheidsscholen voor meisjes	n.o.	167
	Schoolgebouwen	"	462
	Stijgende behoefte aan —	"	453
	Uitbreiding van leerplannen	"	182
	Vacantieregeling voor de nijverheidsscholen voor meisjes	"	175
Nijverheidsonderwijswet	Aanvragen ingevolge artikel 25 der —	alg.	303
	Aanvragen ingevolge artikel 39 der —	"	303
Nijverheidsscholen	Personeelsvoorziening aan —	n.o.	171, 172, 183
	Stichting van nieuwe —	alg.	303
Onderwijs	Achterstand bij het —	Lo.	471, 478, 485, 499, 512, 567, 593
		v.h.m.o.	425
		b.Lo.	668
	Algemene toestand van het —	Lo.	465, 470, 485, 494, 499, 502, 503, 533, 537, 565, 608, 640, 643, 646, 651
		n.o.	438, 441, 445, 448, 451
		opl.	675, 684
		voorb.	689, 697
		v.h.m.o.	423
	Enquête naar de resultaten van het —	"	423
	Gebreken en tekortkomingen van het —	alg.	48
	Herstel van het —	"	30
		h.o.	91, 310, 354, 380, 387, 412
		Lo.	478, 485, 486, 494, 517, 532, 533, 565, 568, 577, 643, 645
		landb.	431
		n.o.	448, 453, 454
		opl.	678
		voorb.	691, 696
		v.h.m.o.	423, 429
	Hervatting van het — aan nijverheidsscholen	n.o.	172
	Moeilijkheden bij het herstel van het —	Lo.	473
	Noodzakelijkheid van algemene schorsing van het hoger —	h.o.	386
	Onregelmatige gang van het —	Lo.	485
	Onrust bij het —	"	641, 642
	Ontwerp van organisatie van het —	alg.	36
	Peil van het —	Lo.	593
	Pogingen tot nazificatie van het —	alg.	15
		b.Lo.	670, 671, 672, 673, 674, 675
		h.o.	306, 307, 308, 353
		Lo.	470, 520, 521, 551, 579, 581, 582, 584, 585, 587, 591, 593, 594, 614
		landb.	435
		n.o.	179, 447, 449, 454, 458, 461, 464
		voorb.	694
		v.h.m.o.	424
	Positie van het bijzonder — in de bezettingstijd	alg.	20
	Praktische toepassing van de „nieuwe orde" bij het —	Lo.	590
	Reorganisatie van het hoger —	h.o.	356, 383

Trefwoord	Omschrijving	Afdeling	Bladz.
Onderwijs (vervolg)	Resultaten van het —	Lo.	485, 502, 503, 646, 648
		n.o.	438, 441, 455
		voorb.	689
	Schema van de organisatie van het onderwijs (rapport-Bolkestein)	alg.	36
	Toenemende onrust en onzekerheid bij het —	Lo.	468
	Vergelijking tussen de toestand van het — vóór en die na de oorlog	"	477
	Vermeerdering van de omvang van het —	"	212
	Werksaamheden van de Nederlandse Regering op het gebied van het — te Londen	alg.	10
	Zuivering van het —	"	31
		h.o.	89, 104, 312, 354, 380, 389
		Lo.	535, 555, 625, 657
Onderwijsdagen	—	n.o.	449
Onderwijsraad	Afcreding van de leden van de —	Lo.	535, 534
	Onderbreking van het lidmaatschap van de — tengevolge van Duitse maatregelen	alg.	296
	Secretariaat van de —	"	296
	Verslag van de —	"	295
	Werksaamheden van de —	"	297
Onderwijsresultaten	Wijzigingen in de samenstelling van de —	"	295
	Enquête naar de —	v.h.m.o.	423
	—	Lo.	485, 502, 503, 646, 648
		n.o.	438, 441, 455
Onderwijsvernieuwing		voorb.	689
	Commissie tot reorganisatie van het hoger onderwijs	alg.	298
		h.o.	95
	Instelling van een Commissie tot reorganisatie van het hoger onderwijs	"	95
	—	alg.	36
		Lo.	484, 499, 503, 533, 596, 608, 648, 652
		n.o.	442, 449, 451, 457, 464
		opl.	678, 684
		v.h.m.o.	426
	— bij het middelbaar technisch onderwijs	n.o.	449
	— bij het nijverheidsonderwijs voor meisjes	"	451, 457, 464
	— bij het uitgebreid lager onderwijs	Lo.	503
	— naar Angelsaksisch model	alg.	12
		v.h.m.o.	427
	Rapport betreffende inrichting en betekenis der na-oorlogse school	Lo.	569
	Reorganisatie van het hoger onderwijs	h.o.	356, 383, 414
	Schema van de organisatie van het onderwijs (rapport-Bolkestein)	alg.	36
	Schema van vernieuwingsideeën	"	36, 47
	Spelvernieuwing	voorb.	695
	Verfrissingsrapport	Lo.	598
	Vernieuwingsbijeenkomsten	"	648, 649
	Vernieuwingscongres	"	648
	Vernieuwingscursussen	"	597, 648, 600
	Vernieuwingsklassen	"	600
	Vernieuwingsraad voor het onderwijs	alg.	45
		n.o.	453
Onderwijzend personeel	Vernieuwingsrapport	Lo.	598
	Aantal N.S.B.-leraren	opl.	683
	Aantal N.S.B.-onderwijzers	Lo.	518, 522
	Benoeming van N.S.B.-leraren	n.o.	459, 447
	Benoemingen van — van politieke aard	h.o.	353

Trefwoord	Omschrijving	Afdeling	Bladz.
Onderwijzend personeel .. (vervolg)	Benoeming van N.S.B.-onderwijzers	l.o.	583, 584, 622
	Benoeming van —	l.o.	50 524, 582, 583, 585
	Benoeming van — aan scholen voor v.h.m.o. in verband met de aanvangsdatum van het cursusjaar	v.h.m.o. alg.	146 304
	Deelname van het — aan het verzet.	l.o.	519, 520, 523, 620, 643, 655
		landb.	430
		n.o.	443, 450, 451
	Dienstrijd van leraressen bij het nijverheidsonderwijs .	"	189
	Gezondheidstoestand van het —	"	439
	Hervatting van de werkzaamheden door leerkrachten die in hechtenis waren geweest	l.o. n.o.	240 185
		v.h.m.o.	142
	Het — der kweekscholen	opl.	682
	Houding van het — in de bezettingstijd	n.o.	439, 443
	Inlevering van Freistellungsscheine (Kriegsgefangenschaft) voor leraren aan ambachtsscholen	"	187
	Keuring van voorlopig gepensioneerde leerkrachten .	l.o.	243
	Maatregelen ten aanzien van het — na tijdelijke schorsing van avondlessen wegens buitengewone omstandigheden .	n.o.	185
	Moelijkheden met N.S.B.-leraren	"	447, 449
	Moelijkheden met N.S.B.-onderwijzers	b.l.o.	669, 670, 671
		l.o.	526, 623
	N.S.B.-onderwijzers	"	518
	Ontslag van Joodse leerkrachten	n.o.	450, 461
	Ontslag van leraren in het Duits aan nijverheidsscholen	"	173
	Ontslag van —	alg.	50
	Personelsvoorziening aan nijverheidsscholen	n.o.	183
	Personelsvoorziening aan ambachtsscholen en dagvak- scholen voor bepaalde vakken.	"	171
	Personelsvoorziening aan lagere avondnijverheids- scholen voor jongens.	"	172
	Personelsvoorziening aan de kweekscholen.	opl.	679
	Positie en salariering van tijdelijk tewerkgestelde ge- evacueerde leerkrachten	l.o.	243
	Richtlijnen voor de benoeming van —	alg.	50
	Slachtoffers onder het — van het verzet of oorlogs- handelingen	"	304
		b.l.o.	669, 670, 672
		h.o.	311, 347, 372, 381, 390, 401
		l.o.	467, 524, 528, 620, 654
		landb.	430
		n.o.	439, 444, 450
		opl.	682
		v.h.m.o.	424
	Statistische gegevens betreffende het —	l.o.	243
	Tekort aan bevoegde leraren	n.o.	442
	Tekort aan leraren bij het middelbaar technisch onderwijs	"	449
	Tekort aan leraressen bij het landbouwhuishoudonderwijs	"	462
	Tekort aan leraressen bij het nijverheidsonderwijs voor meisjes	"	461, 462
	Tekort aan —	l.o.	478, 482, 533, 577, 645
		voorb.	692
	Terugvoering in krijgsgevangenschap van —	l.o.	523
	Toewijding van het —	"	519, 533, 656
		n.o.	460
	Uitbreiding van het aantal benoembare leerkrachten . .	l.o.	225
	Uitreiking van akten van aanstelling en ontslag	n.o.	185
	Verlenging van de werkingsduur van het „Reglement voorloopige pensionneering onderwijzers”	l.o.	243

Trefwoord	Omschrijving	Afdeling	Bladz.
Onderwijzend personeel. (vervolg)	Verlof voor leraren bij het nijverheidsonderwijs voor het bijwonen van een congres	n.o.	189
	Verzuim van leerkrachten bij het lager onderwijs	Lo.	240
	Vrijstelling of uitsel van militaire dienst voor leraren bij het v.h.m.o.	v.h.m.o.	146
	Wegvoering van Joodse leerkrachten.	b.L.o.	668, 672
		Lo.	615
		n.o.	460
		opl.	682
		h.o.	89, 354, 384, 389
	Zuivering van het —	Lo.	535, 555, 625, 657
		n.o.	443, 449, 460
Onderwijzers.	Aantal N.S.B.- —	b.L.o.	672
		Lo.	518, 519, 522, 526, 527, 622, 625, 657
	Aantal studerende —	"	534
	Ambten en bedieningen der —	"	214
	Arbeidsinzet voor —	"	562
	Benoeming van N.S.B.- —	"	471, 524, 525, 582, 585, 622, 656
	Benoeming van —	alg.	50
		Lo.	471
	Conflict met het Departement inzake de benoeming van een hoofd aan de schipperschool te Vreeswijk	"	585
	Declname van de — aan het verzet	b.L.o.	675
		Lo.	519, 520, 523, 620, 622, 623, 643, 655
	Dienstrijd van —	"	248
	Fictieve dienstrijd voor —	"	247
	Gezondheidstoestand der —	"	561, 631, 643, 657
	Hervatting van de werkzaamheden door — die in hechtenis waren geweest	"	240
	Keuring van voorlopig gepensioneerde —	"	243
	Mislukte wegvoering van — voor de arbeidsinzet.	"	563, 564
	Moelijkheden met N.S.B.- —	b.L.o.	669, 670, 671, 672, 674, 675
		Lo.	526, 623, 657
	Ongevraagd ontslag aan —	"	213
	Ontheffing van de verplichting dat aan het hoofd van een openbare school tevens het onderwijs ener klas wordt opgedragen	"	213
	Ontnemen van de onderwijsbevoegdheid aan —	"	206, 213
	Ontslag aan — op 65-jarige leeftijd	"	213
	Ontslag van —	alg.	50
	Ontzegging van de toegang tot de school aan —	Lo.	213
	Plannen tot opleiding van — op een vormingsschool in nationaal-socialistische geest	"	581
	Politiebele bevoegdheid van —	"	624
	Positie en salariering van tijdelijk tewerkgestelde ge-evacueerde —	"	245
	Slachtoffers onder de — van het verzet of oorlogshandelingen	b.L.o.	669, 670, 672, 674
		Lo.	467, 524, 528, 620, 654
	Statistische gegevens betreffende de —	"	243
	Strafen, opgelegd aan —	"	213, 218
	Tekort aan —	"	478, 482, 535, 577, 645
	Terugvoering van — in krijgsgevangenschap	"	523
	Tewerkstelling van —	"	622
	Tewerkstelling van — in Duitsland	"	562

Trefwoord	Omschrijving	Afdeling	Bladz.
Onderwijzers (vervolg)	Toewijding en geschiktheid der	Lo.	519, 533, 557,
	Uitbreiding van het aantal benoembare	voorb.	656
	Vergoeding van kosten, gemaakt door gevacueerde	Lo.	694
	Verlaging van het verplicht aantal — aan scholen voor buitengewoon lager onderwijs	"	225
	Verlaging van het verplicht aantal — bij aanzienlijke daling van het aantal leerlingen	alg.	246
	Verlenging van de werkingsduur van het „Reglement voorloopige pensionneering onderwijzers“	"	302
	Verzoeken om toekenning van Rijksvergoeding voor extra —	Lo.	301
	Verzuim van — bij het lager onderwijs	"	243
	Wegvoering van Joodse —	"	242
	Zuivering van de —	b.l.o.	240
		Lo.	668, 672
		"	615
		"	535, 555, 625, 657
Onderwijzersopleiding	Zie ook: Onderwijzend personeel.		
	Algemene opmerkingen inzake de —	opl.	675
	Cursussen van verschillende aard	"	686
	Leerlingen.	"	680
	Onderwijs	"	684
	Onderwijzend personeel.	"	682
	Reorganisatie-commissie voor de —	"	684
	Statistische gegevens betreffende de —	"	274
	Vernieuwing van de —	"	678, 684
	Zie ook: Kweekscholen.		
Onderwijzersvergaderingen	—	Lo.	270
Ontslag	Beroepschriften van een onderwijzer tegen een door de gemeenteraad verleend —	alg.	301
	Ongevraagd — aan onderwijzers	Lo.	213
	— aan onderwijzers op 65-jarige leeftijd	"	213
	— van Joodse leerkrachten	alg.	50
	— van leraren in het Duits aan nijverheidsscholen	n.o.	461
	— van onderwijzers	"	173
	Richtlijnen voor het — van onderwijzers, inspecteurs enz.	alg.	50
	Uitreiking van akten van aanstelling en —	Lo.	587
Oogsten	Richtlijnen voor de deelneming van de jeugd aan het —	n.o.	185
	Deelneming van de jeugd aan het —	alg.	31, 65
Oorlog	Reactie van de leerlingen op de —gebeurtenissen	Lo.	65
	Gevolgen van het dreigend —gevaar voor het onderwijs	Lo.	565
	Zie ook: Buitengewone omstandigheden.	"	505, 507, 653
Oorlogsdienstnemers	Bezoldiging en pensioenrechten van —	n.o.	193
Oorlogsspychose	—	Lo.	486
Oorlogsschade	— aan leermiddelen en schoolmeubelen	"	466, 472, 473, 495, 538, 539
	— aan schoolgebouwen	voorb.	689
		alg.	49
		b.l.o.	669, 670, 672, 674
		h.o.	402
		Lo.	472, 475, 479, 495, 538, 539, 546, 622, 626, 627, 658, 667, 402, 444, 447, 450, 451, 452
		n.o.	677, 685
		opl.	689, 696
		voorb.	
	— aan speelplaatsen	v.h.m.o.	424
	— en bezettingsschade	Lo.	472
	Zie ook: Schoolgebouwen.	"	541

Trefwoord	Omschrijving	Afdeling	Bladz.
Openbare scho(o)(l)(en)	Afwijking van de bepaling dat in iedere gemeente in een genoegzaam aantal scholen openbaar lager onderwijs wordt gegeven	alg.	300
	Gemeenten met een gemeenschappelijke — uitsluitend voor voortgezet gewoon lager onderwijs	l.o.	211
	Gemeenten met een gemeenschappelijke — voor gewoon lager onderwijs	"	207
	Gemeenten met een gemeenschappelijke — voor uitgebreid lager onderwijs	"	211
	Gemeenten zonder —	"	207
	Instandhouding van — met minder dan het voorgeschreven aantal leerlingen	alg.	300
	— uitsluitend voor voortgezet gewoon lager onderwijs	l.o.	212
	Opheffing van — wegens een te gering aantal leerlingen	alg.	206
	Tijdelijke sluiting van een —	l.o.	300
	Verlaging van het aantal leerlingen, vereist voor de stichting van een —	l.o.	212
Opheffing	Vermeerdering van het aantal —	"	212
Opleiding(en)	Ontheffing van de bepaling inzake — van openbare scholen wegens een te gering aantal leerlingen	alg.	300
	Financiële hulp voor de — van leerkrachten bij het voorbereidend onderwijs, verleend door de stichting „Herstel Zeeland 1945"	voorb.	696
	Gegevens betreffende de — volgens het leerlingstelsel	n.o.	161
	Hervatting van de — volgens het leerlingstelsel	"	163
	Instelling van een adviescommissie inzake de — van practiserende psychologen	h.o.	101
	Instelling van een sub-commissie voor de — van beroeps-musici en dilettanten	alg.	35
	Nederlands — instituut voor de buitenlandse dienst	"	298, 299
	Nieuwe voorwaarden van toelating tot de — voor stuurmansleerling en machinistleerling	n.o.	180
	— schepen voor matroos bij de handelsvaart	"	444
	— tot het actuaariaat	alg.	298
	— tot gezinsverzorgster	n.o.	457
	— tot huishoudkundige	"	457
	— tot hygiënist	alg.	298, 299
	— tot kinderverzorgster	n.o.	451, 455, 457
	— tot kinderverzorgster in koloniehuisen	"	457
	— van leerkrachten bij het voorbereidend onderwijs	voorb.	287, 692, 693, 696
	— voor actuaris	alg.	298
	— voor de akten Engels m.o. A en l.o. te Londen	"	10
	— voor de akte P	"	305
	— voor de hoofakte	opl.	274
	— voor de luchtvaart	n.o.	444
	— voor gezinshulp volgens het leerlingstelsel	"	456
	— voor het Ward-diploma	opl.	686
	— voor leerkrachten bij het voorbereidend onderwijs	"	686
	— voor lerars bij het nijverheidsonderwijs voor meisjes	n.o.	458
	— voor matroos bij de handelsvaart	"	444
	— voor sportleiders	alg.	305
	Plannen tot — van onderwijzers in nationaal-socialistische geest	l.o.	581
	Praktische — van medische studenten	h.o.	112
	Programma's voor de praktische — volgens het leerlingstelsel	n.o.	164
	Schema van — aan de van Rijkswegen gesubsidieerde nijverheidsscholen voor meisjes	"	167, 455
	Statistische gegevens betreffende de — van leerkrachten bij het voorbereidend onderwijs	voorb.	287
Opvoedersgilde	Doel en streven van het —	l.o.	586
Opvoeding	— in nationale geest	v.h.m.o.	428
Orde	Gemachtigde voor het toezicht op — en rust in de scholen	l.o.	581
	Praktische toepassing van de „nieuwe orde" bij het onderwijs	"	590

Trefwoord	Omschrijving	Afdeling	Bladz.
Orde en rust	Taakomschrijving voor de gemachtigde voor het toezicht op de — in de scholen	alg.	76
Ouderafvonden	—	l.o.	518
Oudercommissies	—	"	268, 616
Ouderraden	Werksaamheden der —	"	616
Ouders	Houding van de — in de bezettingstijd	"	268, 616
	Mentaliteit van de — ten aanzien van het ongeoorloofd schoolverzuim	"	485, 652
	Mentaliteit van de — ten opzichte van de school	"	513
	— en leerlingen	"	514
		"	611, 652
		n.o.	439, 443, 458
		voorb.	689
Overbruggingsonderwijs	Zie: Gerepatriceerden.		
Overschrijving	Mocilijkheden bij — van leerlingen	l.o.	506, 507
	Politieke bewegredenen bij — van leerlingen	alg.	21
Papierschaarste	Maatregelen betreffende de aanschaf van school- en leerboeken in verband met de —	"	27
Pensioen	Inkoop van diensttijd voor —	"	19
	— bijdragen 15 1/2 %	n.o.	185
	Uitkering ineens van een kwartaal —	"	201
	Verbindende kracht der bezettingsmaatregelen betreffende — en	alg.	19
Pensioenrechten	— van tewerkgestelden in Duitsland, oorlogsdienstnemers en krijgsgevangenen	"	57
Pensioenwet 1922	Wijziging van artikel 36 der —	n.o.	193
Pensionnering	Keuring van voorlopig gepensioneerde leerkrachten	alg.	20
	Verlenging van de werkingsduur van het „Reglement voorlopige — onderwijzers”	l.o.	243
Pestalozzi	— herdenking op de kweekscholen	"	243
Politie	Bestrijding van het ongeoorloofd schoolverzuim door de kinder—	opl.	280
	Het brengen van kinderen naar school door de —	l.o.	515
	Ingrijpen door leden der Nederlandse — bij voorvallen van politieke aard in de scholen	leerpl.	221
	Politieonle bevoegdheid van onderwijzers.	alg.	22
		l.o.	624
Politieke-sociale wetenschappen	Instelling van een faculteit der — aan de Gemeentelijke Universiteit van Amsterdam	alg.	298, 299
Politieke wetenschappen	Doctoralexamen in de —	"	298
Practicanten	Tewerkstelling van leerlingen— van middelbare technische scholen in overheids- en semi-overheidsbedrijven	n.o.	202
Prachistorie	Studie der —	alg.	297
Projectielen	Actie tegen het spelen met en aanraken van — door de jeugd	l.o.	269
Promoties	Niet-rechtsgeldige —	h.o.	111
Propaganda	Nationaal-socialistische —	l.o.	593
Prijsvraag	Uitslag van de — voor een leerboek over de geschiedenis van het Nederlandse volk ten behoeve van het gewoon lager onderwijs	"	268
Psychologen	Instelling van een adviescommissie inzake de opleiding van practiserende —	"	101
Psychologie	Advies inzake het afleggen van de examens in de empirische —	h.o.	101
	Doctoralexamen in de — aan de Rooms-Katholieke Universiteit te Nijmegen	alg.	298
	Studie in de —	"	299
	Vestiging van een bijzondere leerstoel in de para— en de parapsychologische filosofie aan de Rijksuniversiteit te Leiden	h.o.	83
Psychopathen	Onderwijs aan —	"	85
		b.l.o.	674
Radio	School—	l.o.	591
Rapport	Mulo— 1940	"	264
	— betreffende inrichting en betekenis van de na-oorlogse school	"	569

Trefwoord	Omschrijving	Afdeling	Bladz.
Rapport (vervolg)	— Bolkestein inzake de organisatie van het onderwijs	alg.	36
	— van de Vernieuwingsraad	"	45
	Vernieuwings—	l.o.	598
Razzia's	—	alg.	63
		l.o.	524, 642, 643, 657
	Schoolverzuim in verband met — enz.	alg.	63
Rechtspositiebesluit N.O. 1935	Aanvulling van het —	n.o.	190
Reiskosten	Tegemoetkoming in de — voor leerlingen van lagere dagbrijscholen	l.o.	203
Rekenen	Het leervak —	l.o.	493, 603, 646
	Onderzoek naar de resultaten van het onderwijs in —	"	493, 646
	Rekentest	"	493
Religieuzen	Verbod voor geestelijken en — om aan het hoofd van een school te staan	"	531
Rockefeller Foundation	Financiële hulp aan het Nederlandse hoger onderwijs, verleend door de —	alg.	13
Röntgenanalyse	Het bijvak — van kristallen	"	298
Rouleersysteem	Toepassing van het —	l.o.	466, 472, 481, 483, 536
Rijksambtenaren	Adviezen door — inzake noodlijdende gemeenten	"	270
Rijksambtenarenreglement	Wijziging van het Algemeen —	alg.	61
Rijksduitsers	Toelating van leerlingen uit gezinnen van N.S.B.-ers of —	l.o.	251
		v.h.m.o.	153
Rijksschooltoezicht	Benoeming van een inspecteur van het muziekonderwijs	alg.	77
	Benoeming van N.S.B.-inspecteurs	l.o.	551, 635
	Deelname van het — aan het verzet	"	549, 563, 564, 636, 661
	Inspectievergaderingen	"	270, 648
	Instelling van een inspectie voor volksofvoeding en volksonwikkeling	alg.	77
	Moelijkheden voor het — in de bezettingstijd	l.o.	655
	Mutaties bij het —	b.l.o.	273, 669
		l.o.	269, 549, 550, 555, 639, 660
		n.o.	205
		opl.	285, 675
	Onderzoek naar de politieke gezindheid der inspecteurs	alg.	76
	Optreden van N.S.B.-inspecteurs	l.o.	549, 551, 594, 657
	Pogingen tot nazificatie van het —	"	587, 588
	Sabotage van de wettelijke voorschriften door het —	"	550, 661
	Verslag van het hoofd van het Bureau voor de lichamelijke opvoeding en de sport	alg.	304
	Werkzaamheden van de inspecteur van het onderwijs in algemene dienst	l.o.	586
	Werkzaamheden van het —	"	548, 555, 635, 661
		n.o.	459, 464
		voorb.	680
	Wrijving tussen de leden van het — en het Departement Zuivering van het onderwijzend personeel	l.o.	565, 564, 636
Rijksvergoeding	Aanvragen om toekenning van de — aan scholen, ook al zou dit volgens artikel 96, 1e lid, onder a, niet het geval zijn	"	555
	Aanvragen om toekenning van de — voor boventallige onderwijzers bij het buitengewoon lager onderwijs	alg.	301
	Aanvragen om toekenning van de — voor tijdelijke onderwijzers die voor langer dan een jaar zijn aangesteld	"	302
	Aanvragen tot behoud van de — voor tijdelijke onderwijzers die voor langer dan een jaar zijn aangesteld	"	302
		"	301, 302

Trefwoord	Omschrijving	Afdeling	Bladz.
Rijksvergoeding (vervolg)	Beroepschriften inzake de vaststelling van de —	alg.	301
	Betaalbaarstelling van Rijkssubsidies	"	18
	Gehele of gedeeltelijke inhouding van de — wegens willekeurige afwijking van het leerplan of de lesrooster — voor de beloning voor het geven van onderwijs aan schipperskinderen gedurende een derde schooltijd	"	301
	— voor middelbare meisjesscholen	L.O.	262
	Verzoeken om toekenning van — voor extra-onderwijzers	alg.	300
	Verzoekschriften tot het verlenen van — voor boven-tallige onderwijzers	L.O.	242
	Voorschot — 1945	alg.	301
	Voorschot — 1946	L.O.	228
	Voorschot — 1947	"	228
Rijwielvordering	—	"	229
Sabotage	— van de wettelijke voorschriften	"	560
	— van het benoemingsbesluit	"	471, 520, 550, 585, 657, 661
	— van het onderwijs in het Duits op de lagere scholen	v.h.m.o.	424
		b.l.o.	671
		L.O.	524, 525, 585, 657
		"	489, 490, 555, 646, 650
Salarisbesluit N.O. 1935	Instelling van een Commissie van advies en overleg ter voorbereiding van de herziening van het —	n.o.	200
Salaris(sen)	Aanvulling van het — besluit N.O. 1935	"	189
	Actie voor — verbetering	L.O.	658
	Beloning wegens het geven van onderwijs aan schipperskinderen gedurende een derde schooltijd	"	262
	Berekening van de kindertoeelage voor leraren bij het v.h.m.o. en het nijverheidsonderwijs	alg.	57
	Betaling van het voorschot — van tijdelijk personeel	"	59
	Bezoldiging bij schorsing van avondlessen cursus 1944/45	n.o.	185, 197
	Bezoldiging tijdens de vervulling van de militaire dienstplicht	v.h.m.o.	149
	Bezoldiging van in krijgsgevangenschap teruggevoerd personeel	"	149
	Bezoldiging van tewerkgestelden in Duitsland, oorlogsdienstnemers en krijgsgevangenen	n.o.	193
	Bijzondere regeling inzake de uitbetaling van het — bij verlof aan leerkrachten bij diverse takken van onderwijs	alg.	60
	Bijzondere uitkering aan onderwijzers	L.O.	248
	Extra-uitkering van een maand salaris aan personeel van scholen voor v.h.m.o.	v.h.m.o.	150
	Inhouding van jaarwedde of wedde van onderwijzers bij verlof	L.O.	244
	Instelling van een Commissie ter voorbereiding van de herziening der onderwijzers —	"	250
	Instelling van een Commissie ter voorbereiding van de herziening der — van het kweekschoolpersoneel	opl.	281
	Korting ex artikel 34, 5e lid, van het Koninklijk besluit van 23 Augustus 1935 (Staatsblad no. 456)	"	278
	Niet-terugvordering van het invasievoorschot	alg.	58
	Onvoldoende salariering der leraren bij het v.h.m.o.	v.h.m.o.	429
	Opheffing van de — korting van 5 %	alg.	57
	Overgangsbepaling betreffende de — van personeel van nijverheidsscholen	n.o.	200
	Periodieke — verhogingen voor tijdelijk benoemde onderwijzers	L.O.	246
	Salariering in verband met het aantal leerlinglessen	n.o.	190
	Salariering van leerkrachten bij het voorbereidend onderwijs	voorb.	691, 695, 696
	Salariering van tijdelijk tewerkgestelde geëvacueerde leerkrachten	L.O.	245
	— der in communautelt levende ongehuwde leerkrachten	n.o.	197, 460
		v.h.m.o.	149

Trefwoord	Omschrijving	Afdeling	Bladz.
Salaris(sen) (vervolg)	Slechte salariering der onderwijzers	Lo.	533, 535, 577, 646, 658
	Toekenning van het invasievoorschot aan onderwijzend personeel	" n.o. opl. v.h.m.o.	248 199 280 150
	Uitbetaling van achterstallige — aan opnieuw aangesteld personeel	n.o.	196
	Uitbetaling van het — aan vroeger ondergedoken personeel	alg.	59
	Uitkering bij bevalling (kraamgeld)	Lo. n.o. v.h.m.o.	245 192 148
	Verbetering van de —positie van een gedeelte van het Rijkspersoneel	alg.	52
	Verbetering van de —positie van het personeel van nijverheidsscholen	n.o.	191
	Verbetering van de —positie van onderwijzend personeel van lagere scholen	Lo.	246
	Verbindende kracht der bezettingsmaatregelen betreffende bezoldigingen, wachtgelden, non-activiteitsbezoldigingen en pensioenen	alg.	57
	Voorlopige maatregelen ter verbetering van de —positie van het personeel van nijverheidsscholen	n.o. v.h.m.o.	194, 198 147
Scheepvaartonderwijs	Wijziging van de —regeling	n.o.	441
	Algemene toestand van het —	"	443
	Onderwijzend personeel	"	443
	Ouders en leerlingen	"	444
	Resultaten van het —	"	444
Schipperskinderen	Schoolgebouwen	"	444
	Beloning wegens het geven van onderwijs aan — gedurende een derde schooltijd	Lo.	262
	Leefijdsgrens van —, voor wie steun wordt verleend in de huisvestingskosten	"	262
	Onderwijs aan —	"	259
	Rijkssubsidie voor de beloning wegens het geven van onderwijs aan schipperskinderen gedurende een derde schooltijd	"	262
	Steun in de huisvestingskosten van —	"	260
	Uitreiking van een eindexamen aan —	"	259
	Verhoging van de normen voor de ondersteuning in de huisvestingskosten van —	"	260
Schippersscholen	Conflict met het Departement inzake de benoeming van een hoofd aan de schippersschool te Vreeswijk	"	583
Schoeijsel	Gebreik aan —	"	478, 513, 630, 641
Scholenbouw	Stopzetten van —	alg. Lo.	302 662, 667
Scho(o)l(en)	Aantal — bij het (de):		
	Buitengewoon lager onderwijs	b.Lo.	272
	Gewoon lager onderwijs	Lo.	223
	Land- en tuinbouwonderwijs	landb.	157
	Nijverheidsonderwijs	n.o.	159
	Onderwijzersopleiding	opl.	274
	Uitgebreid lager onderwijs	Lo.	223
	Voorbereidend hoger en middelbaar onderwijs	v.h.m.o.	122
	Voorbereidend onderwijs	voorb.	286
	Voortgezet gewoon lager onderwijs	Lo.	223
	Doel en inrichting van de na-oorlogse —	"	569
	Gemeenten met een gemeenschappelijke openbare — voor gewoon lager onderwijs	"	207
	Gemeenten met een gemeenschappelijke openbare — voor uitgebreid lager onderwijs	"	211
	Gemeenten met een gemeenschappelijke openbare — uitsluitend voor voortgezet gewoon lager onderwijs	"	211
	Gemeenten zonder openbare —	"	207

Trefwoord	Omschrijving	Afdeling	Bladz.
Scho(o)l(en) <i>(vervolg)</i> . . .	Openbare — uitsluitend voor voortgezet gewoon lager onderwijs	l.o.	206
	Oprichting van Duitse —	"	507
	Sluiting van Joodse —	b.L.o.	673
Schoolartsen	—	l.o.	659
Schoolartsendienst	—	"	543, 545, 659
Schoolbaden	—	"	544
Schoolbehoeften	Tekort aan —	"	490
Schoolbezoek	Aanmoediging van getrouw — van gemeentewege	leerpl.	221
	Bevordering van het —	n.o.	170
	— bij het nijverheidsonderwijs voor meisjes	"	461
Schoolbioscoop	—	l.o.	220
Schoolboeken	Zie: Boeken.		
Schoolgebouwen	Aantal verwoeste of beschadigde —	alg.	49
		l.o.	538, 539, 667
	Aanwijzing van een deskundige tot het verrichten van een schatting van een gebouw, terrein of meubilair voor een school	alg.	502
	Algemene toestand der —	b.L.o.	660
		h.o.	399
		l.o.	477, 495, 536, 537, 538, 540, 626, 644, 645, 658
		landb.	431
		n.o.	439, 462
		opl.	677, 685
		voorb.	692, 697
		v.h.m.o.	424
	Behoeftte aan nieuwe —	l.o.	539, 667, 668
	Bezettingsschade aan —	b.L.o.	672
		l.o.	466, 472, 480, 538, 658
	Buitengebruikstelling van —	"	218
	Herstel van beschadigde —	"	480, 483, 540, 645, 658, 662, 663, 666, 667
		n.o.	439, 465
		voorb.	693
	Hygiëne van het schoolgebouw	l.o.	662
	Nieuwe —	"	662, 666
	Noodlokalen	"	539
	Nood —	"	662, 667
	Onderhoud van de —	"	658
	Onttrekken van — aan hun eigenlijke bestemming	"	627
	Oorlogsschade aan —	alg.	49
		b.L.o.	669, 670, 671, 672, 674
		h.o.	384, 402
		l.o.	472, 475, 479, 495, 536, 537, 538, 539, 540, 546, 622, 626, 627, 658, 667
		n.o.	444, 447, 450, 451, 452, 458, 462, 464
		opl.	677, 685
		voorb.	689, 696
	Opgave van verwoeste of beschadigde —	v.h.m.o.	183
		l.o.	140
	Plundering van —	"	627
	Stopzetting van de scholenbouw	"	662
	Stijgende geboortecijfers en het tekort aan —	"	626
	Tekort aan —	"	478, 479, 536, 539, 540, 626, 658, 667

Trefwoord	Omschrijving	Afdeling	Bladz.
Schoolgebouwen	Teruggave van gevorderde — aan hun bestemming	alg.	30
	Toewijzing van Engelse legerbarakken voor noodhuisvesting van scholen	l.o.	663
	Tijdelijke huisvesting van scholen	"	663, 667
	Verbouwing en uitbreiding van —	"	662, 663
	Vergoeding voor de vordering van —	n.o.	183
	Vergoeding voor de vordering van — ten behoeve van de geallieerde strijdkrachten	opl.	280
	Verwoeste of beschadigde —	v.h.m.o.	141
		alg.	49
		b.l.o.	669, 670, 672, 674
		h.o.	384, 401
		l.o.	472, 473, 479, 538, 540, 622, 626, 627, 658, 667
		n.o.	444, 447, 450, 451, 452, 458, 462, 464
		opl.	677
		voorb.	689, 696
		v.h.m.o.	424
	Vordering van —	b.l.o.	669, 670, 671, 672, 674
		h.o.	405
		l.o.	465, 471, 472, 473, 474, 475, 476, 477, 495, 536, 537, 627, 641, 642, 644, 645, 658
		n.o.	447, 450, 451, 452, 462
		opl.	677
		voorb.	690, 691, 693
Schoolgeld.	—, verschuldigd voor leerlingen wier ouders niet in Nederland woonden	v.h.m.o.	153
	Vrijstelling van de betaling van — over de cursus 1944/45	n.o.	203
Schoolgeldheffing.	— bij het lager onderwijs	l.o.	251
	— voor leerlingen van scholen voor v.h.m.o.	v.h.m.o.	154
Schoolgemeenschap	Toepassing van de gedachte der —	l.o.	502
		v.h.m.o.	427
Schooljaar	Aanvangsdatum van het — voor dagscholen voor lager nijverheids onderwijs	n.o.	177
	— 1944/45 Rijksschulweskolen	opl.	277
Schoolkinderen	Zie: Leerlingen.	l.o.	541
Schoollleding	Aanschaffing van —	"	662, 663, 666, 667
Schoolmeubelen	Algemene toestand der —	v.h.m.o.	424
	Distributie van —	l.o.	269
	Gebrek aan —	"	480
		voorb.	691
	Gebruik van — als brandhout	l.o.	477, 536
	Oorlogsschade aan —	"	466, 472, 473, 477, 538, 539
		voorb.	689
	Urgentieverklaringen inzake het aanschaffen van —	l.o.	666
Schoolmuseum	—	"	220
Schoolopziensters	Benoeming van — bij het voorbereidend onderwijs	voorb.	697
Schoolradio	—	l.o.	591
Schoolreizen	Bezoek van Belgische schoolkinderen aan ons land	alg.	75
Schoolstrijd	Plaatselijke — tegen de bezettende macht	l.o.	521
Schooltandverzorging	—	"	659
Schooltoezicht	Ambtenaren ter verzekering van het plaatselijk —	"	219
	Geneeskundig —	"	219, 543, 659
	Zie ook: Rijksschooltoezicht.		

Trefwoord	Omschrijving	Afdeling	Bladz.
Schooltuinen	—	Lo.	220
Schoolverzuim	Berechting van het ongeoorloofd —	"	617, 653
	Bestrijding van het ongeoorloofd —	"	617, 618
	P-strijding van het ongeoorloofd — door de kinderplicht	leerpl.	223
	— rijding van het ongeoorloofd — door de Voogdijraad	Lo.	515
	Commissies tot wering van —	leerpl.	220
	Mentaliteit der ouders ten opzichte van het —	Lo.	514
	Redenen van —	"	512
	— bij het nijverheidsonderwijs voor meisjes	n.o.	459
	— in verband met razzia's enz.	alg.	63
	Statistische gegevens betreffende het —	leerpl.	222
	Straffen voor ongeoorloofd —	Lo.	497, 514, 516, 619, 653
	Toename van het —	leerpl.	222
	Toename van het geoorloofd —	Lo.	485, 617, 641
	Toename van het ongeoorloofd —	"	467, 480, 512
		"	467, 480, 485, 497, 498, 512, 514, 515, 617
	Vermindering van het —	"	653
	Wijziging van de vervolgingsprocedure bij ongeoorloofd —	leerpl.	223
	Zie ook: Leerplichtwet.		
Schoolvoeding	—	Lo.	541
Schoolwerktuinen	—	"	220
Secretaris-Generaal	Hervatting van de werkzaamheden door en ontslag van de — van het Departement van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen, Prof. Dr G. A. van Poelje	alg.	16
	Instelling van een Commissie van onderzoek naar het beleid van de — van het voormalige Departement van Opvoeding, Wetenschap en Kultuurbescherming, Prof. Dr J. van Dam	"	73
Sibbekunde	—	Lo.	491
Slechthorenden	Onderwijs aan —	b.Lo.	673
Sociaal-politieke weten- schappen	Instelling van een doctoralexamen in de — aan de Nederlandse Economische Hogeschool	alg.	298, 299
Sociologie	Vestiging van een bijzondere leerstoel in de — aan de Rijksuniversiteit te Leiden	h.o.	85
Speelgoedactie	— „Van de jeugd voor de jeugd”	Lo.	237
Speelplaatsen	Verbetering van —	"	663
	Vernielde —	"	472
Spel	— vernieuwing	voorb.	605
Spelling	Instelling van de Nederlandsch-Belgische — commissie — regels voor de examens Lo. 1946	opl.	71
	Uniformiteit inzake de —	alg.	283
	Zie ook: Nederlandse taal.		13
Sport	Gemeentelijke bemoeiingen met de lichamelijke opvoeding en de — buiten schoolverband	"	305
	Instelling en opheffing van de Rijksdienst voor de lichamelijke opvoeding en de —	"	73
	Opleiding tot — leider	"	305
	Verslag van het hoofd van het Bureau voor de lichamelijke opvoeding en de —	"	304
Spraakgebrekkigen	Cursussen voor —	Lo.	220
	Onderwijs aan —	"	543
Spreekonderwijs	— op de kweekscholen	opl.	275
Sprenken	— in de school	Lo.	494
Stenografie	Onderwijs in de — te Londen	alg.	10
Stichting	Geschied over bestek, terrein enz.	"	301
	Mogelijkheid tot — van een school met minder dan het voorgeschreven aantal leerlingen	"	301
	— van een openbare school met minder dan het voor- geschreven aantal leerlingen	Lo.	212
	— van nieuwe nijverheidsscholen	alg.	303
	— van scholen met minder dan het maximum-aantal leerlingen per klas	"	301

Trefwoord	Omschrijving	Afdeling	Bladz.
Stichting (vervolg)	Weigering van een schoolbestuur om een bestaand schoolgebouw te aanvaarden	alg.	301
Stopbesluit	Geschied inzake de toepassing van het —	"	303
	Toepassing van het —	"	302
Straffen	—, opgelegd aan onderwijzers	l.o.	213, 218
	—, opgelegd wegens ongeoorloofd schoolverzuim	"	497, 514, 516, 619, 653
Studenten	Aantal —	leerpl.	222
	Algemene Studenten Vereniging Amsterdam	h.o.	78
	Beoordeelingsbeschikking — 1945, no. 1	"	367
	Beoordeelingsbeschikking — 1945, no. 2	"	105
	Bezoek van buitenlandse — aan ons land	alg.	107
	Buitenlandse hulp aan Nederlandse —	h.o.	75
	Buitenlandse uitnodigingen aan Nederlandse —	"	367
	Deelname van de — aan het verzet	"	115
	Delfse Studenten Raad	"	347, 554, 374, 379, 390, 412
	Dienstneming in het leger door —	"	389
	Gezondheidstoestand der —	"	112
	Inschrijving van —	"	356, 388, 413
	Invloed van de Duitse bezetting op het verenigingsleven der —	"	112
	Moellijkheden inzake de huisvesting van —	"	353
	Niet-inschrijving van — die de loyaliteitsverklaring hadden getekend	"	394
	Praktische opleiding van medische —	"	112
	Slachtoffers onder de — van het verzet of oorlogshandelingen	"	372, 390, 401, 412
	Stichting Nederlandse Studentenhulp	"	367
	Stichting tot Onderlinge Studentensteun	"	367
	Tewerkstelling van — in Duitsland	"	347, 352, 372, 378
	Toelating van — tot middelbare nijverheidsscholen	"	111
	Uitzending van medische — naar Engeland	n.o.	202
	Voorlopige inschrijving als student	h.o.	114
	Zorg voor de gezondheidstoestand der —	"	111
	Zuivering van de —	"	394
Studie	Aantal studerende onderwijzers	"	104, 312, 354, 380, 389
Studiebeurzen	Financiële hulp bij de — te Londen	l.o.	534
	— der onderwijzers	alg.	11
	Aantal toegekende —	l.o.	624
	Beurzen voor muziekstudie	alg.	70
	Rijksbeurzen	h.o.	89
	Stichting Academische Beurzen 1945	alg.	69
	—, beschikbaar gesteld door de Bataafsche Petroleum Maatschappij	h.o.	67
	— voor de studie aan de Landbouwhogeschool	"	89
	— voor de studie aan de Tijdelijke Academie te Eindhoven	"	102, 313
	— voor Duits	"	120
	— voor het buitenland	alg.	88
	— voor leerlingen van dagscholen voor lager nijverheids- onderwijs	alg.	70
	— voor studerende aan de Technische Hogeschool	h.o.	120
	Verciste verklaring voor het toekennen van een studie- beurs voor het Duits	n.o.	204
Studieprijs	—, toegekend door de Bataafsche Petroleum Maatschappij	h.o.	119
Studiereizen	Rijksbeurzen voor buitenlandse —	alg.	70
Subsidiering	Mogelijkheid tot — van het bijzonder hoger onderwijs	h.o.	313
		alg.	119
		alg.	299

Trefwoord	Omschrijving	Afdeling	Bladz.
Taakomschrijving	Hernieuwde — van de Departementen van Algemeen Bestuur	alg.	14
	Hernieuwde — van het Ministerie van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen	"	13
	— voor de gemachtigde voor het toezicht op de orde en de rust in de scholen	"	76
Taal- en volkenkunde	Vestiging van een bijzondere leerstoel in de — van Suriname en Curaçao aan de Rijksuniversiteit te Leiden	h.o.	85
Tandarts(en)	School—dienst	l.o.	543, 545
	Studie voor —	alg.	298
Tekenen	Het leervak —	l.o.	491
Tentamens	Niet-rechtsgeldig afgelegde —	h.o.	111
Tentoonstellingen	Bezoek aan — door leerlingen van diverse scholen ter gelegenheid van de „Week van het Arbeidsfront”	alg.	29
	Door leerlingen georganiseerde —	l.o.	500
	Nederlandse — te Londen	alg.	11
Tewerkstelling	Inschrijving van leerlingen ter voorkoming van — in Duitsland	landb.	450
	— van leerkrachten in Nederland	n.o.	438, 441, 443
	— van onderwijzers in Duitsland	opl.	676, 681
	— van studenten in Duitsland	l.o.	622
	— van studenten in Duitsland	opl.	676
	— van studenten in Duitsland	l.o.	562
	— van studenten in Duitsland	h.o.	547, 552, 572, 578
	Vrijstelling van — in Duitsland	alg.	62
Textielschaarste	— bij het nijverheids onderwijs voor meisjes	n.o.	456
	— bij het onderwijs in nuttige handwerken	l.o.	480, 490, 610
Toelating	Eisen van — tot dagambachts- en dagvakscholen	n.o.	176
	Eisen van — tot de hogere burgerscholen met 5-j. cursus	alg.	300
	Nieuwe voorwaarden van — tot de opleidingen voor stuurmansleerling en machinistleerling	n.o.	180
	— tot de kweekschoolindexamens	opl.	278
	— van kinderen van N.S.B.-ers en Rijksduitsers tot de hogere burgerscholen	v.h.m.o.	155
	— van leerlingen uit gezinnen van leden der N.S.B. of van Rijksduitsers	l.o.	251
	— van studenten tot middelbare nijverheidsscholen	n.o.	202
	— van uit Nederlands-Indië gerepatrieerde kinderen tot Rijks hogere burgerscholen	v.h.m.o.	159
Toelatingseisen	Nieuwe — voor de opleidingen voor stuurmansleerling en machinistleerling	n.o.	180
	— voor de dagambachts- en dagvakscholen	"	176
	— voor de hogere burgerscholen met 5-jarige cursus	alg.	300
Toelatingsexamen	— 1944 voor scholen voor v.h.m.o.	v.h.m.o.	152
	Verlicht — 1945 voor de hogere burgerscholen met 5-jarige cursus	"	152
Toelatingsleeftijd	— van kandidaten voor de examens in nuttige handwerken en handenarbeid	l.o.	242
	— van schoolkinderen	"	250
Uitgaven	Aanvragen tot verhoging van het door de gemeenteraad vastgestelde bedrag per leerling	alg.	301
	Beroepschriften inzake de gemeentelijke vergoeding voor vakonderwijzers	"	301
	Beroepschriften inzake de vaststelling van de gemeentelijke vergoeding of het voorschot daarop	"	302
	Beroepschriften inzake de vaststelling van de gemeentelijke vergoeding voor vakonderwijs	"	302
	Beroepschriften inzake tegemoetkoming in de kosten van vervoer van schoolkinderen	"	300
	Tegemoetkoming in de kosten van huisonderwijs	l.o.	206
	Tegemoetkoming in de kosten van vervoer van schoolkinderen	"	206
	— der gemeenten voor het voorbereidend onderwijs	voorb.	691, 692, 695
	— der gemeenten voor materiële exploitatie	alg.	301
	— der gemeenten voor materiële exploitatie	l.o.	218, 545, 547, 548, 634, 660

Trefwoord	Omschrijving	Afdeling	Bladz.
Uitgaven (vervolg)	Wet tot verlaging van de openbare — van het onderwijs	alg.	17
Uitgebreid lager onderwijs	Aesthetische vorming bij het —	l.o.	609
	Algemene toestand van het —	"	502, 608, 651
	De mulo-school als opvoedingsmilieu	"	503, 609
	De „vrouwelijke" vakken bij het —	"	518
	Gevolgen van de verkeersmoelijkheden voor het —	"	651
	Het leervak Duits op de mulo-scholen	"	503
	Het leervak Engels op de mulo-scholen	"	503
	Het onderwijs in de bijvakken op de mulo-scholen	"	652
	Het onderwijs in de moderne talen op de mulo-scholen	"	610
	Huiswerk op de mulo-scholen	"	652
	Intellectualisme en verbalisme bij het —	"	652
	Invloed van de bijzondere omstandigheden op de leerlingen der mulo-scholen	"	518
	Invoering van een huiswerkloos weekend bij het —	"	503
	Kleine mulo-scholen	"	652
	Mulo-rapport 1940	"	264
	Nieuwe mulo-scholen	"	502
	Nieuw leerplan voor de meisjesscholen voor —	"	601
	Onderwijsvernieuwing bij het —	"	503, 608, 652
	Organisatie van de mulo-examens	"	518
	Proef tot invoering van zelfregering bij het —	"	503
	Resultaten van het —	"	502, 503
	Statistische gegevens betreffende de mulo-examens	"	263
	Toepassing van de gedachte der schoolgemeenschap bij het —	"	502
	Uitbreiding van het —	"	502
	Verlenging van de mulo-opleiding tot 4 jaar	"	518
	Verlichting van de mulo-examens	"	652
Uitstel	— van de militaire dienst voor leraren bij het v.h.m.o.	v.h.m.o.	146
	— van eerste oefening militaire dienst voor leerlingen van kweekscholen en hoofdkate-candidaten	opl.	283
	— van eerste oefening militaire dienst voor leerlingen van scholen voor v.h.m.o.	v.h.m.o.	155
	— van eerste oefening militaire dienst voor leerlingen van zeevaart- en machinistendagscholen	n.o.	203
Universiteit(en)	Adoptie van Nederlandse —	h.o.	101, 355
	Herstel van de — en hogescholen	"	91
	Sluitingsperiodes van de — en hogescholen	"	78
	Tijdelijke sluiting van de — en hogescholen	"	89
Universiteit (Gemeentelijke-)	Algemeen	"	365, 366, 368
	Buitenlandse hulp aan Nederlandse studenten	"	367
	Bijzondere leerstoelen	"	371
	Curatoren	"	368
	Hoogleraren e. a. docenten	"	365, 368
	Instelling van een faculteit der politiek-sociale wetenschappen	alg.	298, 299
	Prijsvragen	h.o.	366
	Stichting Algemene Studenten Vereniging Amsterdam	"	367
	Stichting Nederlandse Studenten hulp	"	367
	Stichting tot Onderlinge Studenten steun	"	367
	Studenten en examens	"	366, 371
	Universitaire instellingen	"	371
	Vestiging van een bijzonder lectoraat in de Duitse taal- en letterkunde	"	365
" (Rooms-Kath.-)	Afwijking van de termijnen, bedoeld in artikel 199, 2e lid, der Hoger-onderwijswet	"	80
	Algemeen	"	377
	Buitenlandse hulp	"	380
	Curatoren	"	382
	Doctoralexamen in de psychologie	alg.	299
	Eis tot ondertekening van de loyaliteitsverklaring	h.o.	378
	Herstel van het onderwijs	"	380
	Hoogleraren e. a. docenten	"	381, 382
	Oorlogsschade aan gebouwen	"	384
	Reorganisatie van de filosofische afdeling	"	383

Trefwoord	Omschrijving	Afdeling	Bladz.
Universiteit (Rooms-Kath- (vervolg)	Slachtoffers onder het docentencorps van het verzet of oorlogshandelingen	h.o.	381
	Studenten en examens	"	384
	Universitaire instellingen	"	384
	Zuivering van de studenten	"	380
	Zuivering van het docentencorps	"	384
" (Rijks—, Gronin- gen)	Adoptie van de Groningse Universiteit door die van Neuchâtel	"	355
	Algemeen	"	351, 357
	Bijvak voor het doctoraalexamen in de economie	alg.	299
	Commissie voor universitaire gezondheidszorg	h.o.	356
	Curatoren	"	357
	Eis tot ondertekening van de loyaliteitsverklaring	"	352
	Hooglerarsbenoemingen van zuiver politieke aard	"	353
	Hoogleraren e. a. docenten	"	357
	Interfacultaire leergangen	"	356
	Reorganisatie van het onderwijs	"	356
	Studenten en examens	"	361
	Universitaire instellingen	"	361
	Verenigingsleven der studenten	"	353
	Wetenschappelijk contact met het buitenland	"	355
	Zuivering van de studenten	"	354
	Zuivering van het docentencorps	"	354
" (Rijks—, Leiden)	Algemeen	"	306
	Contact met de studenten	"	310
	Curatoren	"	323
	De crisis	"	308
	Ere-promotie van Winston Churchill	"	314
	Geschenk van de Bataafsche Petroleum Maatschappij	"	102, 313
	Herstel van het onderwijs	"	310
	Het eerste conflict met de bezettende macht	"	306
	Hoogleraren e. a. docenten	"	324
	Onslag van hoogleraren	"	308
	Oprichting van de stichting „Pro Civitate Academica Lugduno Batava"	"	312
	Oprichting van de stichting „Universitaire Pers Leiden"	"	314
	Plechtige heropening van de —	"	311
	Pogingen tot nazificatie van de —	"	306
	Studenten en examens	"	328
	Studentenzuivering	"	312
	Universitaire instellingen	"	329
	Vestiging van bijzondere leerstoelen	"	85
	Zij die vielen	"	311
" (Rijks—, Utrecht)	Algemeen	"	346
	Bijzondere gebeurtenissen	"	347
	Curatoren	"	348
	Hoogleraren e. a. docenten	"	348
	Nieuwe leerstoelen	"	350
	Studenten en examens	"	350
	Universitaire instellingen	"	351
" (Vrije —)	Algemeen	"	372
	Curatoren	"	374
	Eis tot ondertekening van de loyaliteitsverklaring	"	372
	Hoogleraren e. a. docenten	"	374
	Studenten en examens	"	375
	Universitaire instellingen	"	375
Vacantie(s).	Kerst— 1945/46 aan lagere nijverheidsscholen	n.o.	178
	Regeling van de zomer— 1945	alg.	30
	— aan de Rijks hogere burgerscholen	v.h.m.o.	141
	— en vrije dagen	l.o.	484, 534
	— in het belang van de gezondheid van leerkrachten en leerlingen	n.o.	173
	—leergangen voor leraren aan ambachtsscholen	"	188
	—regeling voor nijverheidsscholen voor meisjes	"	175

Trefwoord	Omschrijving	Afdeling	Bladz.
Vacantie(s) (vervolg)	Verlenging van de Kerst— 1945/'46 wegens brandstoffen-schaarste	l.o.	239
	Zomer— en tijdvak schooljaar 1944/'45 Rijkskweekscholen	opl.	277
Vacatiespreiding	— 1946	l.o.	240
Vacatures	Aantal — in het wettelijk verplicht personeel bij het lager onderwijs	"	243
Vakgroepen	— der leerkrachten bij het nijverheidsonderwijs voor meisjes	n.o.	461
Vakonderwijs	Instelling van een Commissie van samenwerking ten behoeve van het — aan bakkers	"	177
		opl.	686
Vakstudie	Cursus voor voortgezette —	alg.	72
Verdrag	Nederlandsch-Belgisch cultureel —	l.o.	270, 648
Vergaderingen	Inspectie—	"	270
	Onderwijzers—	b.l.o.	669, 670
Verkeersmoeilijkheden	Gevolgen van de — voor het onderwijs	l.o.	502, 560, 641, 651
		landb.	431
		opl.	676
	Verkeersexamens	l.o.	647
		"	647
Verlof	Bijzondere regeling inzake de uitbetaling van het salaris bij — aan leerkrachten bij diverse takken van onderwijs	alg.	60
	Inhouding van jaarwedde of wedde van onderwijzers bij verlof	l.o.	244
	— regeling in verband met oorlogsomstandigheden	"	242
	— voor leraren bij het nijverheidsonderwijs voor het bijwonen van een congres	n.o.	189
Vernieuwingsraad	Instelling van de — voor het onderwijs	alg.	45
	Rapport van de —	"	45
	— voor het onderwijs	n.o.	453
Vervoer	Beroepschriften inzake tegemoetkoming in de kosten van — van schoolkinderen	alg.	300
	Regeling tot — van schoolkinderen	l.o.	206
	Tegemoetkoming in de kosten van — van schoolkinderen	"	206
Vervolgonderwijs	Aantal cursussen	verv.	271
	Aantal leerlingen	"	271
Verzet	Deelname van de leerlingen aan het —	b.l.o.	670
		l.o.	613
		n.o.	443
	Deelname van de studenten aan het —	h.o.	347, 354, 374, 379, 390, 412
	Deelname van het onderwijzend personeel aan het verzet	alg.	304
		landb.	430
		l.o.	519, 520, 523, 620, 622, 623, 643, 655
		n.o.	443, 450, 451
	Deelname van het Rijkschooltoezicht aan het —	l.o.	549, 563, 564, 636, 661
	Deelname van de onderwijzers aan het —	b.l.o.	673, 674
		l.o.	519, 520, 620, 622, 623, 643, 655
	Het — van het bijzonder onderwijs tegen de maatregelen van de bezettende macht	alg.	20
	Hoogleraren—	h.o.	374, 378, 386
	Richtlijnen inzake het — van het Nederlands Episcopaat	l.o.	470
	Slachtoffers onder de leerlingen van het — of oorlogshandelingen	b.l.o.	669, 673
		l.o.	518, 613
		n.o.	439
		opl.	680
	Slachtoffers onder de onderwijzers van het — of oorlogshandelingen	b.l.o.	670, 672
		l.o.	524, 620, 654

Trefwoord	Omschrijving	Afdeling	Bladz.
Verzet (vervolg)	Slachtoffers onder de studenten van het — of oorlogs-handelingen	h.o.	372, 390, 401 412
	Slachtoffers onder het onderwijzend personeel van het — of oorlogshandelingen	alg. b.l.o. h.o.	304 669 311, 347, 372, 381, 390, 401
		l.o. landb. n.o. opl. v.b.m.o.	467, 528 430 450 682 424
	— tegen de maatregelen van de bezettende macht	alg. l.o.	20 470, 471
	— van het bijzonder onderwijs tegen de maatregelen van de bezettende macht	alg. l.o.	20 240
Verzuim.	— van leerkrachten bij het lager onderwijs	n.o.	444
Visserijscholen	Verstreking van — aan schoolkinderen	l.o.	544, 659
Vitamine-tabletten	Gebrek aan voedsel	"	561, 630, 640
Voeding.	Maatregelen in verband met de voedselvoorziening	"	542, 544, 631, 659
	Melkverstreking aan schoolkinderen.	"	541, 544, 630
	Pogingen van Winterhulp en Nederlandsche Volksdienst tot het initiatief nemen bij de voedselverstreking aan schoolkinderen	"	632
	School—	"	541
	Verstreking van vitaminetabletten aan schoolkinderen — kinderen	alg.	544, 659 63
Volksduits	Belediging van bepaalde —	l.o.	238
Volksgroepen	Instelling van een inspectie voor —	alg.	77
Volksontwikkeling en volksopvoeding	Bestrijding van het ongeoorloofd schoolverzuim door de —	l.o.	515
Voogdijraad	Algemeen	v.b.m.o.	423
Voorbereidend hoger en middelbaar onderwijs	Contact met het buitenland	"	429
	Handelsavondonderwijs	"	426
	Leraren	"	424
	Moelijkheden na de bevrijding	"	424
	Morele gevolgen van de oorlog	"	424
	Onderwijs aan gerepatrieerden	"	426
	Ontwikkelingspeil der leerlingen	"	425
	Onvoldoende salariëring der leraren	"	429
	Sabotage van de bezettingsmaatregelen	"	424
	Schoolgebouwen	"	424
	Schoolgemeenschap	"	427
	Slotopmerking	"	429
	Verhouding tussen curatoren en rectoren	"	429
	Verslagen der inspecteurs betreffende het —	"	423
Voorbereidend onderwijs	Aantal leerkrachten	voorh.	287
	Aantal leerlingen	"	286
	Aantal scholen	"	286
	Afzonderlijk schooltoezicht voor het —	"	691, 692
	Algemene toestand van het —	"	689, 697
	Bemoelingen van de Nederlandsche Volksdienst met het —	"	694
	Benoeeming van inspectrices en schoolopziensters bij het —	"	697
	Bevoegdheden van het onderwijzend personeel	"	691
	De geest in de scholen	"	693
	Enquête naar de toestand van het — in de provincie Groningen	"	697
	Financiële hulp, door de stichting „Herstel Zeeland 1945" verleend aan het —	"	696
	Financiële positie der scholen	"	695
	Gebrek aan brandstof en materialen	"	694
	Gevolgen van de evacuatie	"	693
	Grote moeilijkheden bij het —	"	693

Trefwoord	Omschrijving	Afdeling	Bladz.
Voorbereidend onderwijs . <i>(vervolg)</i>	Herleving van het — Herstel van de verwoeste of beschadigde schoolgebouwen Het — bij de bevrijding Het — in de bezettingstijd Het — na de capitulatie Kosten van het — Meldingsplicht Onderwyzend personeel Opleiding van leerkrachten bij het — Ouders en leerlingen Salariering van het onderwyzend personeel Schoolgebouwen Schooltoezicht Spelvernieuwing Tekort aan leerkrachten Verandering van bestemming Vordering van schoolgebouwen Wettelijke regeling van het —	voorb. " " " " " " " " " " " " " " " " " "	696 693 690 689 691 689 695 689 287, 692, 696 689 691, 695, 696 689 689, 691 695 692 694 690, 691, 693 691, 692, 695, 697
Voortgezet gewoon lager onderwijs	Algemene toestand van het — Centrale scholen voor — Gemeenten waar geen openbaar — werd gegeven Het — gedegradeerd tot „aanhangwagen” van het nijverheidsonderwijs Invoering van het — Openbare scholen uitsluitend voor —	L.O. " " " " "	606 481, 496, 497, 498, 499, 606, 607, 651 211 608 495, 606, 651 206
Vorbeugungshaft (<i>Preven- tieve hechtenis</i>)	Hervatting van de werkzaamheden door docenten die in — waren geweest	L.O. n.o. v.h.m.o.	240 185 142
Vorming buiten School- verband	Instelling van een Directoraat-Generaal voor — Werksamenheden van de afdeling Documentatie en Voor- lichting van het Directoraat-Generaal voor —	alg. "	16 17
Vormingsschool	Plannen tot stichting van een — ter opleiding van onder- wijzers in nationaal-socialistische geest	L.O.	581
Vreemdelingen	Vergunning aan — tot het geven van lager onderwijs — of uitsluit van de militaire dienst voor leraren bij het v.h.m.o.	" v.h.m.o.	219 146
Vrijstelling	— van arbeidsbemiddeling naar Duitsland — van de arbeidssinzet voor leerlingen van middelbare technische scholen e.d. — van de betaling van schoolgeld over de cursus 1944/45 — van de verplichting dat aan het hoofd van een school tevens het onderwijs ener klas wordt opgedragen	n.o. " alg. "	201 203 300 53
Wachtgelden	Tijdelijke verhoging van de — Verbindende kracht der bezettingsmaatregelen betref- fende de — —, toegekend aan onderwijzers	" L.O. opl.	57 248 502, 686
Ward-diploma	Cursussen ter opleiding voor het —	L.O.	502, 604, 648
Ward-methode	Toepassing van de —	v.h.m.o.	428
Werkgemeenschap	De school een —	"	632
Winterhulp	Pogingen van de Nederlandsche — tot het initiatief nemen bij de voedselverstrekking aan schoolkinderen	L.O.	632
Zeevaartonderwijs	Zie: Scheepvaartonderwijs.		
Zeevisserijonderwijs	Zie: Visserijscholen.		
Zelfregering	Proef tot invoering van — bij het uitgebreid lager onderwijs	"	503
Zevende leerjaar	Zie: Voortgezet gewoon lager onderwijs.		
Zingen	Het leervak — Kenniss van de vaderlandse liederen	" opl. L.O.	501, 604, 645, 648 685 645

Trefwoord	Omschrijving	Afdeling	Bladz.
Zwakzinnigen	Mislukte poging tot erfelijkheidsonderzoek betreffende —	b.l.o.	668
	Onderwijs aan —	"	672
Zwemdiploma's	Uitreiking van —	l.o.	543, 643
Zwemonderwijs	—	"	543, 643
Zwemonderwijzers	Bevoegdheid van —	"	242
Zuivering	— van de onderwijzers	"	535, 555, 657, 625
	— van de studenten	h.o.	312, 354, 380, 389
	— van het hoger onderwijs	"	89, 104, 312, 354, 380, 389
	— van het middelbaar technisch onderwijs	n.o.	449
	— van het nijverheidsonderwijs	"	443, 460
	— van het onderwijs	alg.	31
		h.o.	89, 104, 312, 354, 389
		l.o.	535, 555, 625, 657
		n.o.	449
	— van het onderwijzend personeel	h.o.	354, 384, 389
		l.o.	535, 555, 625, 657
		n.o.	443, 449, 460
Zuiveringsbesluit(en)	Toepassing van artikel 2 van het — 1945	alg.	15
	Toepassing van het —	l.o.	625
	—	alg.	14





